Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

372

Joh: SAUBERTI
de
Sacrificiis Veterum.
3609.

L
17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

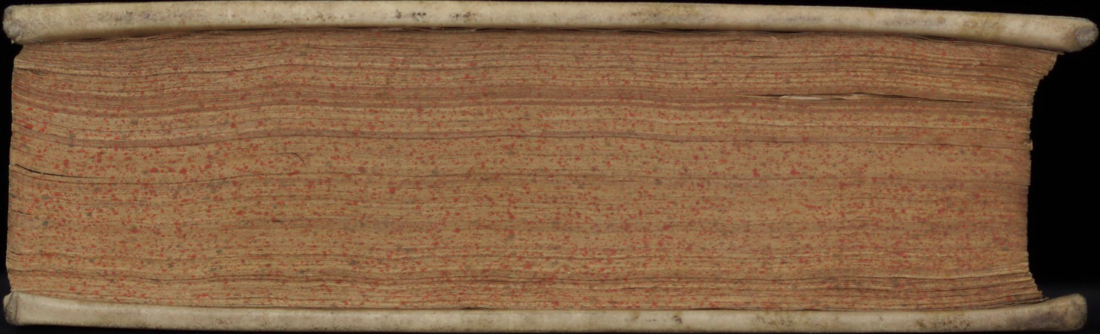

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

~~XIV. 6. 20~~

F

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

KW 372 L 17

JOHANNIS SAUBERTI F.
DE
SACRIFICIIS VETERUM
CONLECTANEA HISTORICO-PHILOLOGICA,
ET
MISCELLA CRITICA;

quibus accedit Ejusdem

DE
SACERDOTIBUS
ET
SACRIS HEBRÆORUM PERSONIS

Commentarius singularis.

QVÆ

THOMAS CRENIUS

recensuit, emendavit, & præfatione, notis, ac plenioribus indicibus auxit.

Koninklijke Bibliotheek te 's Hage.

SPES ALIT AGRICOLAS

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud JORDANUM LUCHTMANS.
CIϽ IϽ C LXXXXIX.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

THOMÆ CRENII
AD LECTOREM
PRÆFATIO.

ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי
האדמה מנחה ליהוה : והבל הביא
גם־הוא מבכרות צאנו ומחלבהן:
Sic primus primo de ſacrificio in qvarti capitis comm: 3. & 4. primô librô, ſcriptor Moſes. Indicans in verbis מקץ ימים I. Tempus, qvod eſt, à vel in fine dierum, aliquantô tempore pòſt, poſt dies aliqvot, ut in p. 644. Concordantiar. explicat B. Noldius. Sic Gen. VIII. 6. ויהי מקץ ארבעים יום c.XVI. 3. מקץ עשׂר שׁנים c.XLI. 1. ויהי מקץ שׁנתים ימים: qvem circa locum videndus omnino B. noſter Glaſſius, lib. III. Philolog. Tract. I. Can. XXXVIII. extr. p. m. 487. (al. 152.) Confer Exod. XII. 41. Numer. XIII. 25. Deuter. IX. 11. XXXI. 10. Judic. XI. 39. 2. Samuel. XV. 7. 1. Reg. II. 39. XVII.

7. 2.Paral. VIII. 1. Jeſa. XXIII. 15. 17. Jerem. XIII. 6. XLII. 7. Ezech. XXIX. 13. Interpretes LXX. reddunt μεθ' ἡμέρας· Vulgatus cum Junio & Tremellio *poſt multos dies*, addentibus in notis: *Hebr. à fine dierum, i. e.* δι' ἡμερῶν, *ut loqvitur Marcus*, c. II. 1. Conſentit Piſcator, eôdem modô vertens, ſeqventiaqve adnotans: *Poſt dies multos: Hebr.* à fine dierum: *Sic infra c. XLI.* 1. à fine duorum annorum: *i. e. exactô bienniô. Sic Ezech. III.* 16. à fine ſeptem dierum: *i. e. exactis ſeptem diebus.* Belgica Verſio: **Ende 't geſchiedde ten eynde (eeniger) dagen.** Wolfg. Muſculus, p. 115. Comment. in h. l. *Videtur interpres illud in Hebræo* מקץ ימים: *id eſt*, a fine dierum, *intellexiſſe de tarditate, qvâ Cain uſus ſit in cultu Dei, non tempeſtivè, ſed tardè & cunctanter ad hunc cultum Deo præſtandum ſeſe conferens: ideoqve vertiſſe:* Factum eſt poſt multos dies, ut offerret Cain Deo. *Arbitrantur nonnulli ad hunc modum eſſe intelligendum, quòd dicat*, Cainum poſt finem dierum: *id eſt, poſt meſſem, obtuliſſe Deo de frugibus terræ jam maturis. Alii exponunt, de tempore annuo, ſicut & illud 2. Samuelis XIV.* 7. *de tonſura Abſalomis, qvi* „ מקץ ימים לימים *capillos capitis ſui tondere*

dere ſolebat. Mihi videtur hæc locutio מקץ ימים, à fine dierum *ſimpliciter poni in Scripturis , pro eo , qvod eſt , poſt conſummationem dierum, qvorumdam ſcilicet: certò deſtinatorum: ut de certo dierum termino intelligamus, ſicuti Daniel c. XII. 13. in ſorte ſua uſqve* לקץ הימים*: id eſt*, ad finem dierum *intellige determinatorum, ſtare jubetur: vel qvod ſimplicius eſt, ut idem ſit, qvod* poſt aliqvot dies , *ſicuti* 1 *Reg. XVII. 7. in hiſto-*
„*ria Eliæ legitur* , ויהי מקץ ימים, id eſt,
„*Et factum eſt poſt dies aliqvot* (*ſic vulga-*
„*ta Latina habet*) *ſiccatus eſt torrens.*
*Chaldaica Verſio Onkelos , interprete Benedictô Ariâ Montanô : *Et factum eſt poſt aliqvot dies.* Vatablo verba, *in fine dierum*, ut vertit, Hebraiſmum ſapiunt in notis, explicanturqve per *poſt aliqvot annos. Dies*, pergit, *pro annis hôc locô ponuntur*, *ex ſententia Hebræorum. Legitur à fine dierum, ſed* מ *pro* ב *poſitum eſſe dicunt Hebræi.* Scilicet jamim apud Hebræos uſurpantur etiam pro anno , utpote omnibus anni diebus perfectè conſtante , vel qvòd in illo omnes tam longi, qvàm breves dies recurrunt, uti notat Aben-Ezra ad hunc locum. Confer Ezech. IV. *6*. 1 Samuel. XXVII. *7*. Placet hìc audire Joan. Mercerum, Regium qvon-

dam in Academia Parisiensi litterarum Hebraicarum Professorem eruditissimum & diligentissimum, cujus in p.m. 108. Commentarii in Genesin, Genevæ à Beza editi in fol. M. D. XCVIII. hæc sunt verba: Et factum est à fine, *seu termino* dierum, *id est, post aliqvot dies, post aliqvod tempus elapsum. Aben Ezra* ימים *pro anno exponit, annô exactô. Sic sæpe sumitur* ימים *pluraliter, quòd post dies certô numerô revolutos recurrat initium novi anni, redeunte annô & sole ad idem punctum. Sic* מימים ימימה *de anno in annum, id est qvotannis & id genus. Sed malo simpliciter hìc exponere, post aliqvod temporis spatium, certum qvidem tunc, sed nunc nobis incertum, forsan, postqvàm terra culta esset & fructus produxisset.* Aben Ezra sic disserit: *Qvia operabatur Cain terram attulit Mincha ad locum, qvem fixerat ad orationem & non placent mihi verba dicentium qvod adduxerit ad patrem suum: & propterea, qvòd scriptum est è primogenitis gregis sui est probatio, qvòd non adduxit Cain de primitiis.* Resp. וישע *juxta* משקל *formam* ויחר לקין *Et sensus, sicut* קבל והקרוב אליו שעז מני: *& consentaneum est, qvòd ignis descenderit & accenderit mincham Habel non mincham Cain: & secundùm opinionem meam*

meam qvòd vocatur annus integer ימים *& sic scriptum* ימים תהיה גאולתו *[Levitic. XXV.* 29.*] propterea, qvòd revertantur dies in longitudine, & brevitate, qvemadmodùm fuerunt in principio;& sic* מימים ימימה *[Exod. XIII.* 10. *Judic. XI.* 40. *XXI.* 19. 1 *Sam. I.* 3. 11. 19.*] Et expositio* נשתים ימים */ dies pleni annorum: Et, si scriptum* שנתים *[sine adjecto] consentaneum est, qvòd non sint pleni à die ad diem: & sic usqve* הרש ימים *qvia revertatur mensis qvemadmodùm fuit. Præterèa dixi in expositione Danielis, qvòd dies* 1260, *sint dies, non anni, propterea qvòd sint cum numero.* Hæc Aben Ezra: *Rabbini*, inqvit Magnus noster Gerhardus in p. m. 131. Comment. h. l. *vocem* dierum *accipiunt pro anno, ut sit sensus: exactis aliqvot annis.* Genes. XLI. 1. Levit. XXV. 29. *qvia per dierum revolutionem annus constituitur. Sed rectiùs propria significatio retinetur, exactis aliqvot diebus, postqvàm scilicet Abel aliqvamdiu pastoritiam vitam, Cain agriculturam exercuisset. Ita namqve à parentibus instituti erant, ut qvamprimùm sacrificandi materia sese offerret, debitum cultum Deo creatori præstarent. Qvidam putant, describi tempus veris, qvod ut finem præcedenti, ita initium seqventi anno*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

præſtat, in qvod incidit feſtivitas paſchalis, in qva agnus ex Dei ordinatione immolandus, & die alterâ primitiæ frugum offerendæ. Hactenus Gerhardus. Adjiciamus expoſitionem B. noſtri Calovii : *Ebraicè*, inqvit in Comment. h. l. p. m. 510. in fine dierum, *id eſt*, exactis multis annis, *ut* Rabbini. Dies *enim pro* annis *non rarò ſumuntur, & finis dierum finis ætatis unius hominis, qvæ primis temporibus ſpatiô CXX. annorum definiebatur, intelligi poteſt.* Non contigiſſe cædem Abelis ante CXXIX. annum Adami colligit Sam. Mareſius ex hoc noſtro loco & Geneſ. IV. 25. qvòd tùm adhuc recens vulnus fuerit ex occiſione Abelis, cùm Evæ Seth natus eſt, in Refutatione Fabulæ Præ-Adatimiticæ, Qvæſt. III. §. 15. p. m. 187. edit. Gröningenſ. M. DC. LVI. in 12. B. Lyſerus finem anni tempus fuiſſe vernale Menſis אביב conjectat, qvô Paſcha poſtmodùm celebratum & primitiæ ſpicarum & agni oblati, eôqve tempore DEUM etiam in Paradiſo agnos veſtitûs cauſſâ mactâſſe, ſtatuit. *Qvæ ſententia*, auctore eôdem virô ſummô Dn. Caloviô, ibid. *procedit ex hac hypotheſi, qvòd mundus* vernô *tempore conditus ſit, eôqve finis anni & initium alterius in orbem tum re-*

die-

dierit. Qva de hypotheſi prolixè dictum eſſe recordor, in Faſcis noſtri II. p. 57. ſ. 286. ſ. 340. Veriſimile qvòd in ſtata qvadam annua ſolemnitate, qvam circa finem anni celebrabant, eô ferè tempore, qvô poſteà Judæi feſtum expiationis, Lev. XXIII. 27. Sic è D. Luthero (qvi tamen reddit in verſione ſua Germanica: es begab ſich aber nach etlichen tagen) Pelargus hìc, uti & Petr. Martyr; *Finem dierum*, inqvit in p. 18. b. Comment. in h. l. *hìc appellat ſtata tempora, qvibus ſolennitates & dies feſti celebrantur. Qvamvis AbenEzra putat annum ſignificari.* ימים *hôc ſenſu habetur Levit. XXV.* 29. *ubi agitur de domus redemptione, ſiqvidem illius fuit redimendæ limes annus, & optimè qvadrat, ut annus intelligatur, qvia anni ſpatiô dies videntur ſuam perfeciſſe brevitatis & longitudinis viciſſitudinem, & ad terminum redeunt & ſtatum, unde priùs cæperunt fluere, qvando incipiebatur anni computatio. Paſtores inde & Agricolæ poſt annum fructus ſui exercitii jam collegerunt, & qvibus poſſunt Domino ſua obferre ſacrificia.* Nec diſplicet Saliano ad A. M. 100. putanti: *exeunte primô ab Orbe condito ſeculô, ſecularia qvaſi ſacrificia ab Adamo ejuſqve filiis freqventata: DEO jam tum re-*

ligionem qvamdam in quinqvagesimum qvemqve annum, sicut & in diem septimum inspirante: sed & *singulis annis munus suum, ad locum certum, publicè divino cultui destinatum, attulisse, & annuâ solemnitate convenisse.* Auctore Dav. Pareô, Tom. I. Oper. p. m. 117. a. *Sensus est, post annos aliqvot. Sicut (Nehem.* XXXVI. (qvod magnum mendum est, pro XIII.) 6. *In fine dierum postulavi à Rege. Tempus indefinitè notatur.* II. Nominat personas obferentes Kainum & Abelem. קין Cl. Buxtorfio, Dissert. I. de Lingvæ Hebr. Orig. & Antiqvit. p. m. 30. s. §. 39. qvasi *acqvisititius* est, à קנה Kanah *acqvirere, acqvisitum possidere*, qvia Scriptura dicit: ותלד את קין ותאמר קניתי איש את יהוה: *Et peperit* Kain *sive* Kainum, *dixitqve*: Kaniti, *acqvisivi virum.* Genes. IV. 1. Ubi cùm nominis Kain Eva tradat etymologiam, non debuit Eusebius in XI. Præparat. Euangel. c. IV. eô vocabulô dicere invidiam significari. Orta æqvivocatio est ex קנא æmulatus fuit, invidit, & קנא acqvisivit, possedit. Abel, qvi הבל Hebraicè cum adspiratione scribitur, meritò id nomen invenit, non solùm qvia brevi evanuit; volebant qvippe parentes ipsius hôc fortè nomine propriæ sibi ipsis mortalitatis memoriam

riam infigere, nec in eo ſpem ponere factæ de ſemine promiſſionis, ſicut in Cain: ſed qvoniam optima juſtitiæ comparandæ, conſervandæ & augendæ ratio eſt, res omnes pro DEO vanas ducere, ipſum unum reſpicere; atqve tantô cor bonô implere, & vacuitatem, vanitatemqve, qvæ nobis è nihilo eſt, multoqve magis è peccato, nunqvàm de cogitatione deponere. *Cain reprobus à poſſeſſione denominatus eſt, Abel probus ac DEO probatus à vacuitate atqve vanitate, qvòd ſuæ vanitatis conſcius omnia referret in DEUM piâ mentis intentione*, ſicut loqvitur Ambroſius, lib. I. de Abel & Cain, c. I. B. Glaſſio noſtro, lib. IV. Philolog. Tract. III. Sect. II. Obſerv. IX. n. 2. p.m. 954: Habel *à rerum mundanarum vanitate & miſeria, in qvam poſt lapſum protoplaſti pervenerant*; ita nominatus fuit. Alii putant eum ita dictum à conlatione cum Kain facta. *Cùm Kain*, inqvit B. Brentius noſter, cujus interpretis nos nunqvàm pudebit, in Commentar. in Geneſ. p. m. 66. edit. Tübingenſ. M.D.LXXVI. in fol. *tamqvàm primogenitus, haberetur pro Meſſia ſeu CHRISTO, Abel, tamqvàm ſecundò genitus, habitus eſt pro homine abjecto, unde & nomen ei à vanitate imponitur. Abel enim*

ſigni-

ſignificat vanitatem, qvaſi qvi præ Kaino nihil inſigne, nihil memorabile ſit geſturus. Sed hîc nobis diſcendum eſt, longè alia eſſe judicia DEI, qvàm hominum. Adam enim & Eva educant Kainum primogenitum, tanqvàm futurum non tantùm orbis dominum, verùm etiam Servatorem humani generis, adeoqve tamqvàm ſemen illud Mulieris, qvod contriturum erat caput ſerpentis. Itaqve Kain fit Agricola. Hoc enim vitæ genus fuit ab initio honeſtiſſimum, & habitum eſt pro vera nobilitate: Virum bonum, inqvit Cato, cùm laudabant, ita laudabant: Bonum agricolam, bonumqve colonum, ampliſſimè laudari exiſtimabatur, qvi ita laudabatur. Et qvondam ex agricolis vocabantur Dictatores. Qvare cùm Kain adſvefactus eſt à parentibus ad agriculturam, adſvefecerunt eum ad ſummam nobilitatem, & ad dominationem totius terræ. Abelem autem, ſecundò genitum, rejecerunt ad curam ovium, qvippe cui nihil commune eſſe debeat cum nobilitate, & dominatione terræ. Sed longè alia ſunt judicia Dei, & alius eſt eventus, qvàm parentes ſperaverunt. Kain enim, qvem parentes præferebant Abelo, non fit CHRISTUS vivificator, ſed fit homicidia mortificator. Et qvamqvàm accipit

gu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

gubernationem terræ, tamen auctor est cum familia & posteritate sua, ut terra vastetur, & homines pereant Diluviô. Abel autem, qvem parentes posthabebant, præfertur à Deo, & fit primogenitus in regno cælorum. Hæc in nostri doctrinam scripta sunt, ut accipiamus consolationem in dejectione, & humilitate nostra. Qvi enim in hoc mundo sunt pauperes, egeni, abjecti & miseri coram hominibus, existimare solent, se etiam coram Deo abjectos & contemtos esse. Unde proverbium ortum est: Qvi in hoc seculo mendicat, necesse habet in altero ostiatim panem petere. Wer hie betlet / der muß dort nach Brot gehen. *Sed DOMINUS DEUS noster hunc habet morem, qvòd, qvem homines præferunt, eum Deus abjicit, & qvem homines abjiciunt, eum Deus colligit, & aliis præfert: Dispergit superbos mente cordis sui. Deponit potentes de sede, & exaltavit humiles. Luc. I. 51. Sic Deus prætulit Isaacum Ismaëli primogenito: sic prætulit Jacocum Esavo: sic Davidem fratribus suis. Sic & Christus ipse fuit novissimus virorum: & tamen exaltatus est super omnes cælos. Qvid ergo? nullusne dignitate & amplitudine in hoc mundo insignis, respicitur à Deo? Certè respiciuntur etiam insignes honore, sed ita,*

si

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

ſi fiant in ſe humiles & abjecti, ſi non efferant ſeſe ſuâ dignitate, ſi alios præ ſe non contemnant. Abraham fuit inſignis Patriarcha, ſed apud ſe videbatur ſibi abjectiſſimus: Loqvar ad Dominum meum, inqvit, Geneſ. XVIII. 27. cùm ſim cinis, & pulvis. David erat in regiam majeſtatem exaltatus, tamen coram ſeipſo nihil erat humilius. Vide II. Samuel. VII. 18. Qvis ego ſum Domine, & qvæ eſt domus mea? Eſther electa eſt in reginam Perſarum, tamen de corona ſua regia dicit c. XIV. 16. Domine, tu ſcis neceſſitatem meam, qvòd abominer ſignum ſuperbiæ & gloriæ meæ, qvod eſt ſuper caput meum, &c. Hæc Brentius. Loqvatur Joh. Calvinus: *Unde nomen Cain deductum ſit, & qvô reſpectu illi impoſitum, ſatis notum eſt. Dixit enim mater* קניתי *virum: ideoqve Cain appellat. De Abel non idem exprimitur. Qvòd putant qvidam contemptim ſic vocatum fuiſſe à matre, acſi foret ſupervacuus & propè inutilis, prorſus abſurdum eſt: tenebat enim memoriâ, qvorſum tenderet fœcunditas, nec illi exciderat benedictio iſta, Creſcite, &c. Rectius (meô judiciô) dicemus, qvum in primogenito teſtata eſſet Heva gaudium qvod repentè affulſerat, & Dei gratiam celebrâſſet, poſteâ*

in

in altero partu, in memoriam rediisse humani generis miserias. Et certè nova Dei benedictio non vulgaris lætitiæ materia erat. Sed rursum posteros tot malis devotos, qvorum ipsa caussa erat, sine acerbissimo dolore intueri non potuit: ejus ergo tristitæ monumentum exstare voluit in nomine secundi filii, & commune speculum proponere, qvô totam progeniem humanæ vanitatis admoneret. Qvòd præposterum Hevæ judicium nonnulli taxant, qvia probum & sanctum filium alterius neqvam & scelerati comparatione, velut rejectitium habuerit, non recipio. Habet enim Heva cur sibi in primogenito gratuletur: nihil autem vitii est, qvòd in secundo memoriale sibi & omnibus aliis statuit propriæ vanitatis, ut se assiduâ malorum suorum reputatione exerceant. Audiamus & Petrum Martyrem. *De hoc secundo filio*, inqvit in p. 18. a. Comment. in Genes. *suscepto non est solicita Scriptura, ut nominis etymon indicet, qvia illi satis est id priùs fecisse, & ad nostram eruditionem id sufficit, ut qvandoqve videamus hoc factum fuisse: Tunc enim colligimus patres non casu & fortuitò nomina imposuisse, sed fidei & pietatis incitamenta illa esse voluerunt. Habel significat vanitatem, qvâ etymologiâ*
duo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

duo parentes ejus respexerunt: Vel illum pium & Dei amantem futurum esse, unde illi rectè convenit, ut humano judicio & carnis sensui ejus institutum vanum habeatur, atqve ipse & ejus similes in mundo nullius pretii & æstimationis sint, qvodqve, qvi tales sunt, etiam suà ipsius reputatione atqve sententià nullius sunt dignitatis atqve momenti, cùm ornentur admirandâ animi modestià & dejectione: sunt enim humiles spiritu & abjecti in oculis suis. Et prævi-derunt fortè parentes illius divinô afflatu, istius justi & pii filii sui nullos futuros liberos, & ita qvoad prosapiam ampliandam aut familiam constituendam, illius procreationem vanam fore & cassam. Wolfgang. Musculus in p. 115. Comment. in Genes. ita scribit: *Qvòd autem secundum hunc filium suum vocavit* Habelem, *perspicuum est ob id esse factum, qvòd existimaret, nullum fore illius usum ad id, quod primogenitum perfecturum credebat, videlicet ad conterendum caput serpentis.* Nam Habel *vanum ac superfluum significat. Haud clam me est qvosdam* Habel *interpretari* luctum. *Verùm in eo errârunt, qvòd Hebræum contextum non inspexerunt, in qvo non legitur* אבו, (lege אבל) *qvod* luctum: *sed per* ה *sine* א, הבל, *qvod*

qvod inane *ac* vanum *significat. Igitur etiam ex eo, qvòd secundum filium* הבל, *id est*, vanum *vocavit, satis constat, qvare primogenitum vocârit Cainum.* Hæc Dusanus. Nimirum Eva memor Proteuangelii, dicens: *possedi virum Dominum*, speraverat jam sibi natum Redemptorem θεάνθρωπον. Vide Isidorum Clarium, & post alios è nostris B. Christoph. Helvicum in Desiderio Matris Evæ, Giessæ, M. DC. XIII. in 4to. edito; B. D. Waltherum in Officina Biblic. Repositor. poster. Thecâ I. Arculâ I. p. m. 681. s. §. 687. Piè & probabiliter. Neqve adparet, qvid obstet. *Liberi parentum* κτῆσις *& supellex sunt*, ait Cornel. à Lapide; sed summum fidelium peculium Christus. Ceterùm qvod Musculus ait, qvosdam Habel interpretari *luctum*, verum est, dantqve hanc expositionem Augustinus in XV. de Civ. DEI. c. XVIII. Origenes, Tract. XXVI. in Matth. Theodoretus, Q. LI. in Genes. & Eusebius, cit. lib. Amplectitur eam Josephus qvoqve, lib. I. Antiqvit. c. III. non VIII. ut vitiô typographicô legitur in Glass. cit. loco. Putat autem Drusius, VI. Observat. c. XI. fieri posse, ut Josephus eo in loco corruptus sit; cùm apud Rufinum, veterem ejus interpretem non *luctus* scribatur, ut in Græco, sed ita: *Abel verò*

ſecundus, *qvod ſignificat nihil hoc*. At Sigiſmundus Gelenius verba hæc Joſephi: Ἄβελος δὲ, ὁ δεύτερος σημαίνει δὲ, πένθος τοῦτο, ita invenit in ſuis & reddidit: *Abel autem ſecundus*, *ea vox luctum ſignificat*. Luget autem, qvi vanitatem ſibi repræſentat. De multiplici rerum omnium vanitate agunt Hugo Victorinus, Bonaventura, Hugo Cardinalis, Carthuſianus, Arboreus ac Titelmannus in Commentar. in principium Eccleſiaſtæ. Multos etiam de mundi vanitate libros edidit Hiſpanicè Didacus Stella. Arabicæ verſionis auctor Pariſienſibus in Heptaplis, ſicut nomina Prophetarum, Patriarcharum, aliorumqve Veteris Teſtamenti virorum propria, vel ineptè, vel perplexè, vel pueriliter etiam exprimit, qvaſi nec litteras ſciret, nec nare, ita, judiciô Cl. Höttingeri, Diſſert. II. Analector. Hiſtorico-Theologicor. p. m. 87. Paronomaſiis præſertim imperitorum ſtudio habuit demulcere aures. Hinc Abelem & Cainum האבל וקאבל *Habel & Kabel*; Saulum & Goliathum טאלות וגאלות *Taluth*, (*longurionem* vox hæc propriè notat, qvæ Sauli alioqvin non malè tribuitur) *& Galuth*; Gogum & Magogum מאגוג ויאגוג *Magugh & Jagugh*; Aharonem & Core הרון וקארון *Harun & Karun*, pro qvo *Scalig.*

lig. in Chronico Samaritano, aliqvando notavit מרואן; Angelos illos, qvorum operâ lingvas fuisse confusas Muhammedani volunt, הארות ומארות *Haruth & Maruth* adpellat. Ceterùm qvòd gemini fuerint Abel & Caïn nonnulli putant Rabbini, nec *improbabile videtur* Calvino, *licèt non exprimat Moses. Postqvàm enim dixit*, verba do ejus è Commentar. in Genes. p. m. 41. a. b. edit. Genev. M. D. LXXIII. in fol. *ex primo conceptu Hevam genuisse primogenitum: paulò post subjicit, alterum qvoqve peperisse. Ita duplicem partum commemorans, nonnisi de uno concubitu loqvitur. Qvi aliter sentiunt, fruantur illi suô judiciô: mihi tamen videtur rationi consentaneum, qvum replendus esset mundus incolis, non modò Cain & Abel unô conceptu fuisse genitos, sed plurimos etiam posteà, tam masculos, qvàm feminas.* Hactenus Genevensis ille Doctor. At B. noster Salomo Gesnerus in p. m. 108. Commentar. in Genes. *Cainum & Abelem*, inqvit, *perinde ut Esavum & Jacobum gemellos fuisse, ex eo colligit Calvinus, qvòd circa nativitatem Abelis scriptura non meminit conceptionis. Sed imbecillior hæc est conjectura ad persvadendum id, qvod sacræ literæ haud occultaturæ fuis-*

ſent, ſi ita eſſet. Præſertim cùm Paullus Rom. IX. tam accuratè exponat eumdem diſparium fratrum conceptum. Diſſentit à Calvino qvoqve Muſculus, cujus verba hæc ſunt adductô locô: *In Hebræo eſt*: & adjecit ad pariendum fratrem ejus Habel. *Hinc nonnulli exiſtimant, duos hoſce filios Adæ Cainum & Habelem, fuiſſe gemellos. Arbitrantur enim illud ex eo innui, qvòd non dicit Moſes*: rurſus concepit Eva & peperit: *ſed*, & adjecit & peperit fratrem ejus Habelem. *Verùm iſta conjectura admodùm eſt infirma. Qvare non eſt, ut illi innitamur.* Addam & Magni Gerhardi noſtri hac de re ſententiam. *An Cain & Abel*, qværit in Comment. in h. l. p. m. 131. *fuerint gemelli? Affirm. Rabbini*: reſpondet ibid. *Ut & Calvinus, Piſcator, qvia circa nativitatem Abelis non fit mentio conceptionis. At Spiritui Sancto non eſt propoſitum, conceptus ſed partus recenſere, in verbo pariendi tacitè includitur conceptio. Veriſimilius igitur eos non fuiſſe unô partu editos.* 1. *Qvia Spiritus S. magis perſpicuè id expreſſiſſet.* 2. *Abelem Eva ideò vocavit vanitatem, qvia tempore inter Caini & Abelis nativitatem interjectô moleſtias in educanda ſobole & vitæ humanæ vanitatem magis erat experta.* 3. *Paullus diſparem*

rem gemellorum ſortem ad myſterium prædeſtinationis applicat Rom. IX. 10. ſed horum nullam facit mentionem. Ubi mirari ſubit, Piſcatorem pro hac ſententia adduci, de qvo ut Lector judicare poſſit, addo ejus verba è p. 30. Comm. in h. l. a. edit. Herbornenſ. M. DC. XLVI. in fol. *Nativitas Abelis narratur his verbis v. 2.* Et addidit parere (*id eſt, perrexit parere. Supple, ac peperit*) fratrem illius, Habelem. *Sunt qvi putent, hunc partum priori continenter ſucceſſiſſe, ita ut Cajin & Abel fuerint gemelli. qvam opinionem hauriunt ex eo, qvòd continenter de hoc partu narratur, nec reperitur qvòd Adam iterum cognoverit Evam, qvodqve illa iterum conceperit. Sed argumentum hoc infirmum videtur, qvia repetitio illa non fuit neceſſaria: qvum nullius alterius rei narratio intercedat: & per ſe facilè intelligatur, Evam tùm demùm peperiſſe Abelem, poſtqvàm eum ex marito concepiſſet. Verumtamen nihil eſt in illa opinione incommodi; qvamqvàm probabilius videtur, qvòd præter Cajinum primô illô partu pepererit fœmellam, qvæ ſuô tempore fieret Cajini uxor. Sicut & ipſa eôdem die condita fuit, qvô Adam, qvamqvàm poſt illum: ut illi adderetur uxor. Præterea conjicere licèt ex nomi-*

ne Habelis, illum non ſtatim cum Cajino natum: qvippe qvum nomen illud non lætitiam arguat: qvalis apparet ex verbis pronuntiatis de Cajino: ſed potiùs triſtitiam, ſignificat enim vanitatem. Qvare videtur illi impoſitum à matre triſti ex conſideratione ærumnarum, qvas poſt natum Cajinum in illo educando erat experta. Hactenus Piſcator. III. Actio ipſa latet in verbo ויבא, ut adduceret, adferret, obferret. Id enim ſignificatum radix בוא habet in Hiphil. Sic Nehem. VIII. 2. ויביא *& adduxit ſive attulit Eſra Sacerdos legem coram congregatione illa*, ubi eſt cum ו converſivo plenè. At Ezech. XL. 3. eſt cum jod quieſcente in tzere: ויביא, *adduxit me illuc.* Noſtro in loco alibiqve ſæpius occurrit defectivè, cum tzere, ſine jod. Sic Geneſ. II. 19. *Formaverat DEUS è terra omnem beſtiam agri & omne volatile cæli*, ויבא *& adduxerat ad Adam.* c. VIII. 9. *Noah extendit manum ſuam & accepit columbam* ויבא *& introduxit eam in arcam.* Ezech. XL. 1. *In hac ipſa die fuit ſuper me manus Jehovæ*, ויבא *& adduxit me illuc.* De mandato DEI oblationes ordinantis, hìc diſertè, nihil commemoratur, qvin tamen inſtitutio divina præceſſerit, apud eos dubium non eſt, qvi

cul-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

cultum DEI ab hominibus inventum nôrunt frustraneum, hoc ipsum testante Dominô, Esa. XXIX. 13. Matth XV. 9. Cùm hìc divinitùs probetur sacrificium Abelis, qvem Christus Matth. XXIII. 35. justum adpellat. Rectè autem Epistola ad Hebræos in XI. capite ex inductione multorum colligit, sine fide DEO placere, impossibile esse, comm. 6. Qvare Abelem fide meliorem hostiam obtulisse qvàm Cainum necesse est. Non autem alia potuit sancti filii esse fides, qvàm sanctæ fuit matris, qvæ ut de se, suaqve dignitate desperans, præeunte verbô Euangelicæ promissionis, in Messiam θεάνθρωπον fiduciam conlocat: sic cum parente idem Abelem docuit; qvâ fide purificatus Abel, placuit DEO cum munere eadem à fide proficiscente, & sic ipsô qvoqve probatô. Fides autem non potest esse alia, qvàm in Messiam, in qvo omnibus sperandum erat, Genes. XLIX. 10. Psalm. II. ult. tamqvàm expiatore, ut cum Tertulliano dicam, peccatorum nostrorum unico. Psalm. LXIX. 6. Esa. LIII. 4. s. per cujus etiam gratiam hic Abel cum sanctis aliis jam olim fuit salvatus. Actuum XV. 11. Nunqvàm etiam aliud sub cælo datum fuit nomen, in qvo salvari posset qvisqvam, nisi solum Jesu Christi no-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

men, Act. IV. 12. Inde hic DEI agnus mundi peccata tollens, Joh. I. 29. ab origine mundi occisus est, Apocal. XIII. 8. Et sanè neqviverunt sacrificia Levitica hominum peccata tollere, Hebr. X. 4. nisi virtute sui antitypi, Christi Jesu in typis istis verâ fide adprehensi. Ut ita ritum obferendi hos duos, Abelem scil. & Cainum, à parentibus, hosqve à DEO edoctos fuisse, in aperto sit. *Qvoties Adam*, interprete Victorinô Strigeliô, in Oratione de Adamo, subjuncta Genesi scholiis ab illo illustratæ, p. m. 330. f. edit. Lipsiens. M. D. LXXIV. in 8t. *convocavit suam Ecclesiam, non tantùm sacrificavit, sed etiam recitavit initia creationis, lapsum hominum & promissionem, & sacrificia hôc ferè sensu interpretatus est: Non casu natum est genus humanum, nec frustrà conditum, sed ut esset aliqvod qvasi theatrum, in qvo Deus innotesceret, & cui Deus suam sapientiam & bonitatem in omni æternitate communicaret. Ut autem agnoscatur, patefecit se non solùm impressis in hæc mundi corpora vestigiis, certissimô ordine cælestium motuum, temporum vicibus, legibus ac viribus nascentium, perennitate fontium & fluminum, distinctione specierum, distributione finium, sed etiam in nos transfu-*

fudit, tamqvàm in imaginem ſuam radios ſummorum bonorum, ſapientiæ, juſtitiæ & libertatis, & addidit mandatum de certo opere, qvod eſſet teſtimonium obedientiæ. Huic mandato ſi obtemperâſſemus, ſine peccato & ſine morte vixiſſet genus humanum, & in mente fulſiſſet vera & firma agnitio Dei, & cor arſiſſet amore Dei. Sed Diabolus furens odiô Dei, & gaudens deſtructione operum divinorum, doctis dolis & facetis fabricis glaucomam nobis objecit, nè cogitaremus, qvantoperè reqvirat Deus, ne à ſuo verbo diſcedamus, & qvanta ingratitudo ſit, excutere Spiritum Sanctum gubernatorem mentis, voluntatis & cordis, & æternam cum Deo copulationem aſpernari. Qvare cùm omnia divinitus condita bona eſſent, peccatum non à Deo, ſed à Diaboli & hominis voluntate ortum eſt. Excuſſô autem Deô, qvi eſt fons vitæ, ſecuta eſt mors, & tyrannis Diaboli, qvi adverſus genus humanum hoſtiliter graſſatur, & omnibus calamitatibus miſeros homines opprimit. Sed qvia noluit Deus prorſus perire genus humanum, ideò poſt lapſum noſtrum rurſus ex arcana ſua ſede prodiens, ſeſe patefecit, & immenſâ miſericordiâ lapſos recepit, ac promiſſionem nobis tradidit de venturo ſemine,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

propter qvod velit placatus esse generi humano, nos exaudire & salvare, ac reddere nobis æternam vitam, lucem, sapientiam & justitiam, deletô peccatô, abolitâ morte, sublatis omnibus calamitatibus humanis. Promulgatâ igitur promissione, rursus Ecclesia condita est, in qva ut propagari ad posteros doctrina possit, ritus instituti sunt, & publici congressus. In his vocem promissionis de semine, & reliqvam doctrinam, qvam recitamus, de Deo, de creatione rerum, de primo lapsu & pœnis ejus lapsus, de insidiis Diaboli, de caussis mortis & omnium miseriarum humanarum, de discrimine actionum bonarum & malarum, de futuro judicio universi generis humani, sonare oportebit. Vult enim Deus exaudiri suam vocem in toto genere humano. Ideo publici & honesti congressus erunt, & semper Ecclesia velut arx in arduo monte sita conspicietur, ut inde vox doctrinæ ad omnes gentes perferri possit. Horum congressuum vincula sunt nostra sacrificia. Sunt & picturæ, qvæ nos de promissione commonefaciunt, & de sacrificio, qvod pro nobis illud semen offeret, ad placandum Deum. Qvoties igitur videtis agnum cremari, & qvidem igne divinitus accensô, subeat animum cogitatio de alio agno, scilicet

cet de venturo ſemine, cujus mortem hæ pecudes ſignificant. Sic enim Deus nobis fit propitius, ſi credimus non hanc pecudem placare iram Dei, ſed propter illud ſemen nobis ignoſci, nos exaudiri & ſalvari. Placet autem invocatio noſtra, cùm ſemen illud agnoſcimus, & mores ita regimus, ne polluere conſcientiam velimus. Qvamqvàm enim in hac mortali vita hærent peccatum, mors & ceteræ calamitates: tamen inchoatur divinitus nova lux & vita in his, qvi fiduciâ venturi ſeminis ſe à Deo recipi credunt, & ad eum hâc fiduciâ confugiunt, ac ei obedire incipiunt. Veniet etiam illud ſemen, ut judicet mundum, & reddat vitam perpetuam iis, qvi promiſſionem fide & bonâ conſcientiâ amplexi ſunt, & puniat æternis ſuppliciis eos, qvi Deum aut promiſſionem ſuperbè contempſerunt, & furenter laxârunt frenos malis cupiditatibus. Et paucis interjectis pergit laudatus in p. 333. ſ. Strigelius: *Cùm igitur auditâ hâc doctrinâ Abel obtuliſſet in ſacrificio agnum, & Cain primitias frugum, reſpexit Dominus ad Abel & ad munera ejus, ad Cain verò & ad munera ejus non reſpexit. Hanc partem hiſtoriæ enarrans Hieronymus inqvit: Unde ſcire poterat Cain, qvòd fratris ejus munera ſuſcepiſſet*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

pisset Deus, & sua repudiâsset, nisi illa interpretatio vera esset, qvam Theodotio posuit: Et inflammavit Dominus super Abel & super sacrificium ejus. Ignem autem ad sacrificium devorandum solitum venire de cælo, & in dedicatione templi sub Salomone legimus, & qvando Elias in monte Carmelo construxit altare. Hinc ergo certamina inter fratres exstiterunt, qvæ ut reprimeret Deus, hâc voce Cain appellavit: Si bonus fueris, eris acceptus, sin autem malus, peccatum tuum qviescet donec reveletur. Sub te sit appetitus tuus, & tu domineris ei. Hæc Victorinus Strigelius, qvi auctore Thomâ Gatakerô in Cinno, p. 21. *Codicem sacrum maximâ parte commentariis haut prolixis, sed nec infructuosis tamen, strictim inlustravit.* Ad Pontificios hìc à nobis in alia abeuntes, disputat non solùm in præsentis, qvem jam rogati de novo edimus, Tractatus prioris II. Capite, p. 21. Cl. Dn. Saubertus, verùm etiam nostratium Theologorum alii, ut B. Gerhardus, libr. II. Confess. Cathol. part. III. Artic. XXIII. c. VII. p.m. 1522. b. B. Joh. Henr. Ursinus in Miscellan. Tract. V. n. IV. p. m. 272. s. 282. s. 291. s. ubi habes Synopsin totius doctrinæ de sacrificiis. Summus noster Calovius in Isago-

goge ad S. Theologiam, Tract. I. c. III. §. II. p m. 52. ſ. B. Dn. D. Joh. Meiſnerus in Tractatu de Prophetiis, Sect. III. §. XX. p. m. 65. ſ. Dn. D. Georg. Mœbius in Hiſtoria Bileami, Diſp. V. Sect. VI. §. 16. p. 92. ſ. B. Waltherus in Officin. Biblic. Repoſitor. poſterior. Thec. I. §. 667. n. IX. p. 500. Sic Hugo Victorinus apud conſentientem Salianum: *Credimus, DEUM docuiſſe Adamum cultum divinum, qvô ejus benevolentiam recuperaret, qvam per peccatum tranſgreſſionis amiſerat.* Sic Lyra & alii vetuſtiores, & inter recentiores Pontificios doctiſſimi. Rangolius in I. Regum c. I. v. 3. p. 39. diſertè: *Abelem & Cainum germanos fratres ab Adamo patre ſacrificandi ritum fuiſſe edoctos; Adamum autem à DEO.* Cornel. à Lap. *Docet S. Athanaſius, in illud:* omnia mihi tradita ſunt, &c. *Cain & Abel à patre Adamo didiciſſe religionem & ritum ſacrificandi: undè ſeqvitur, primò omnium Adamum ſacrificâſſe.* Sic Janſenius in Pentateuch. *ritum offerendi edocti fuerunt ab Adamo, &c.* Sic Aloyſius Novarinus, num. 365. ex Hugone Victor. additâ ratione: *Prima parentum cura eſſe debet, filios in Dei cultu informare:* & de Caino ex Lippomano: *exemplô patris obtuliſſe. Hìc rurſus,*

ſus, inqvit Petr. Martyr in h. l. p. m. 18. b. *Adami commendatur ſtudium in libris educandis. Nam credendum eſt, ut qvemadmodùm illius doctrinâ de artificiis neceſſariis eruditi ſunt: ita & DEI cultum fuerint edocti. Nam & locum & tempus, ut videtur, habuerunt deputatum orationibus & ſacrificiis. Et qvidam ex Hebræis adfirmant, per Adami manum ſacrificia voluiſſe oblata, ut idem non ſolùm principis, tanqvàm ſenior, ſed ſacerdotis etiam munera obiret.* Loqvatur & Joannes Calvinus: *Duxerintne*, inqvit in p. m. 42. 43. Comment. in h. l. & qvidem in verba, ET FUIT ABEL PASTOR: *ambo uxores, & ſeparatam qviſqve domum habuerit, non refert Moſes. Maneat igitur hoc nobis incertum: qvamqvàm magis probabile eſt, Cain fuiſſe conjugatum priuſqvàm fratrem occideret: qvia paullò pòſt ſubjiciet Moſes, cognitâ uxore genuiſſe liberos, de conjugio nulla illic mentio. Genus vitæ ſanctum per ſe & laudabile uterqve ſeqvutus eſt. Terræ enim cultura à Deo mandata erat: paſcendi autem pecoris labor non minùs honeſtus qvàm utilis: tota deniqve vita ruſticana innoxia & ſimplex, & ad verum naturæ ordinem maximè accommodata. Hoc igitur primò habendum, qvòd ſe*

ambo exercuerint in laboribus Deo probatis, & ad communem vitæ humanæ usum necessariis. Unde colligitur, probè fuisse à patre institutos. Id meliùs confirmat sacrificandi ritus, qvia testatur fuisse adsvefactos ad Dei cultum. Erat igitur vita Cain optimè in speciem composita: utpote qvi pietatis officia erga Deum coleret, victumqve sibi & suis qværeret honestô & justô labore: qvemadmodùm frugi & modestum patremfamiliâs decet. Porro memoriâ hîc repetere convenit qvod priùs diximus, primos homines sic privatos fuisse divini amoris sacramentô, qvum à vitæ arbore fuerunt prohibiti, ut spes illis salutis relicta fuerit, cujus in sacrificiis tesseras habebant. Sic enim tenendum est, non fuisse temere excogitatum ab illis sacrificandi morem, sed traditum divinitus. Nam qvum dignitatem sacrificii Abel acceptam fidei referat Apostolus, Hebr. XI. 4. seqvitur, illum non absqve Dei mandato obtulisse. Deinde ab initio mundi verum fuit, quibuslibet victimis præstare obedientiam, matremqve esse omnium virtutum. 1. Sam. XV. 22. Unde seqvitur, præceptum fuisse à Deo qvicqvid illi placuit. Tertiò, qvum Deus semper similis fuerit sui, non dicemus vnqvam fuisse simplic ter delectatum carnali & externô

cultu.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

cultu. Grata autem habuit illa primi ſæculi ſacrificia. Seqvitur ergo ſpiritualiter illi fuiſſe oblata: hoc eſt, non inanibus ceremoniis luſiſſe ſanctos Patres, ſed aliqvid comprehendiſſe altius & magis reconditum: qvod abſqve verbo non poterant. Sola enim eſt interior veritas, qvæ in ſignis externis nativum & rationalem Dei cultum à craſſo & ſuperſtitioſo diſcernit. Et certè non aliter poterant ſincerè animum adjicere ad Deum colendum, qvàm de ejus benevolentia redditi certiores: qvia ex ſenſu fiduciaqve bonitatis ejus, voluntaria reverentia naſcitur: contrà verò qviſqvis illum ſibi infeſtum ſentit, metu ipſô & horrore ad fugiendum cogitur. Videmus ergo ut Deus arborem vitæ eripiens, in qva primùm dederat gratiæ ſuæ pignus, aliis tamen modis propitium ſe hominibus teſtetur ac declaret. Imò dum eos ſibi adoptat cultores, ſimul ad ſalutem invitat. Siqvis objiciat, ſua Gentibus qvoqve fuiſſe ſacrificia, qvibus nulla ſuberat pura & ſolida religio: ſolutio in promptu eſt, mentionem hìc de ſacrificiis fieri legitimis & Deo probatis, qvorum adulterina imitatio poſteà ad Gentes defluxit. Etſi autem hìc ponitur nomen מנחה, *qvod propriè munus ſignificat, & ideò ad oblationes*

nes qvaslibet generaliter extenditur: colligere tamen licet, duas ob caussas ab initio Patribus datum fuisse sacrificandi mandatum: nempe ut commune esset pietatis exercitium, dum se profitebantur Dei esse, suaqve omnia illi ferebant accepta: deinde ut commonefierent expiatione aliqvâ opus esse ad se Deo reconciliandos. Qvòd ex suis qvisqve facultatibus aliqvid offert, solennis est gratiarum actio: acsi testatum facerent ex re præsenti, Deo se debere qvidqvid habent. Sed pecudum mactatio, & effusio sangvinis aliqvid præthereà continet: ut mortem scilicet ante oculos habeant, & tamen concipiant propitiandi Dei fiduciam. De sacrificiis Adæ nulla fit mentio. Hactenus ille, qvem his verbis seqvitur David Pareus in p. 117. b. Comment. in h. l. Tom. I. Oper. part. I. edit. opt. Francof. M. DC. XLVII. in fol. *Sed*, inqvit, *non leguntur fuisse præcepta patribus sacrificia: & Ethnici sua sacrificia ipsi confinxerunt: videntur idem fecisse patres.* Respond. *Tametsi institutos fuisse à Deo hos ritus, expressè Moses non dicat: tamen ex iis, qvæ dicit, certò id intelligitur, & aliunde constare potest. Dicit, Deo placuisse oblationem Abel. At non placet Deo ἐθελοθρησκεία, sed obedientia mandato-*

rum, I. Samuel. XV. 22. Oblatio igitur Abel non fuit ἐθελοθρησκεία, *sed obedientia mandati divini. Præterea Apostolus dicit, Hebr. XI. 4. Abel obtulisse per fidem. At fides non est sine verbo Dei. Ergo obtulit, qvia Deus præceperat, & qvia confidebat, se & opus suum placere Deo; propter oblationem Messiæ futuram. Nihil verò etiam absurdius fingi possit, qvàm Deum parentibus nostris bona qvidem* βιωτικὰ *subministrâsse, de cultu autem suo & de æternis bonis acqvirendis nihil præcepisse. Non igitur est dubitandum, Deum Adæmo accuratam sacrificiorum rationem præscripsisse, eorumqve significata & usum declarâsse: & posteris tradendam mandâsse, qvæ in familiis sanctorum patrum mansit usqve ad Noam. Sed tandem in totius mundi degeneratione horribiliter fuit corrupta, penitusqve amissa, nisi qvantum in familia Noæ resedit. Post diluvium in familia Noæ legitur instituta, & propagata ad Abrahamum, qvi biennio post obitum Noæ natus est, & in sua familia Ecclesiam cum veris sacrificiis servavit: Reliqva fex* (ita lego pro *sex*) *hominum extra Ecclesiam peregrinos cultus & sacrificia sibi confinxit sine verbo, ut solet mundus* κακοζηλίᾳ *qvâdam æmulari Ecclesiam. Promulgatâ demum lege Deus in populo suo ceremo-*

monias sacrificiorum novis præceptis finxit, qvibus intra limites continentur, (fortè *continerentur*) *ne Ethnicorum more varios cultus & idola confingere præsumerent. Ceremonialis enim lex Mosi à DEO tradita nihil fuit aliud, nisi antiqvæ legis ceremonialis renovatio & amplificatio, id qvod præceptum de Sabbatho septimi diei etiam ostendit. Kain igitur obtulit de frugibus terræ* mincha *ex præcepto, qvod Deus posteà repetendo sanxit Lev. II. Oblationes qvoqve primogenitorum & adipis ab Abel factas, DEUS iterum sanxit, Exod. XIII. & XXIX. & Levit. III. Hinc* Papistarum *refutatur argutia pro superstitionibus tuendis. Sacrificia hæc, inqviunt, fuerunt cultus Dei, nec fuerunt à Deo mandata. Qvædam igitur non mandata à Deo sunt cultus Dei: & bonâ intentione facta placent Deo.* Respondeo: Primùm *consequentia est vitiosa, minore negativâ in tertia figura.* Deinde *minor est falsa. Placuerunt Deo. Ergo ejus voluntate & mandatô fuerunt oblata. Nisi enim fuissent obedientia placuissent.* (lege: *fuissent mandata obedientia non placuisset*) *Absqve mandato autem non fuissent obedientia. Et ideò Abel dicitur sacrificâsse ex fide qvæ non est sine verbo & obedientia verbi.* Præ ceteris verò valde pro-

lixus eſt in enodenda qvæſtione, *an abſqve DEI mandato ex privata intentione ſacrificia obtulerint?* magnus noſter Gerhardus, in p. 132. Commentar. in Geneſ. qvi videatur. Ut falſa ſine dubio ſit eorum ſententia, qvi ob naturalem qvamdam religionem veteres ſacrificâſſe dicunt atqve ſacrificia juris naturæ faciunt. Recta è ratione, qvâ concludit homo, DEUM optimis, qvæ ei ſunt in peculio, colere ſe debere, ritum hunc originem traxiſſe, Simon autumat Epiſcopius. *Abel*, inqviens, lib. I. Inſtitut. Theol. c. VIII. ſect. III. *fide ſolâ, nullô præceptô divinô adductus, id eſt rationis rectæ ſolius inſtinctu, DEUM judicavit colendum eſſe, rebus, qvas habebat in peculio ſuo, optimis; id eſt, ſacrificiis de primogenitis pecudum ſuarum, & de earum adipe.* Qvaſi qvis aliqvid ex fide agere poſſit nullô præceptô divinô adductus? vel idem eſſet *ex fide* agere, & *ex recta ratione*, ſine præcepto ullo; vel ulla fides eſſet, qvæ non reſpiceret & præceptum, & promiſſum; aut Deus novos modos cultûs ſui inveniendi copiam indulſerit arbitrio creaturarum; vel tota hæc fuiſſet ratio ſacrificii *Abelis*, qvòd Deum colendum eſſe rebus, qvas in peculio ſuo optimas habuit, ſtatuerit? qvæ omnia planè ἀθεόλογα.

Ipſi

Ipſi illi Simoni Epiſcopio non tantùm qvoqve perinde eſt, an ſacrificiorum, DEO mactandorum, ritus, ex naturæ lege ortum habuerit, an ex inſtitutione divina, ſed etiam aſſeritur ab eodem p. 32. Oper. Ritum iſtum ſacrificandi inductum fuiſſe ab ipſo mundi primordio, *ex ingenti qvodam Zelo atqve affectu, DEUM demerendi & honorandi*, iſtô ſingulari actu atqve officiô, qvô optima, cariſſima & pretioſiſſima qvæqve honori DEI impendebantur, atqve ita publicitùs demonſtrabatur, iſta omnia majori Jure DEO deberi, qvàm hominibus; qvorum uſui atqve eſui, atqve voluntati qvotidie ſerviebant: *DEUM autem ritum iſtum, etiamſi fortè optimus non videretur (neqve enim credibile eſt, DEUM ſangvine & cæde innocentium delectari, qvæ ratio fortè etiam ſufficit, ut credamus, ritum hunc ab ipſo DEO imperatum non fuiſſe) tamen qvia ex tam religioſo animo proveniebat, gratum habere voluiſſe*, & ut porro ſemper uſurparetur pro benignitate ſua permiſiſſe; adeoqve poſteà tandem etiam cariſſimo populo ſuo injunxiſſe ac præſcripſiſſe. Aliter certè, ut de ſacrificiorum origine judicemus, poſt Abelis & Caini ætatem, Diluvii hiſtoria facilè perſvadet. Ge-

nes. VIII. 20. 21. E qva colligere in facili est, Sacrificiorum ritus, à DEO traditos, ad posteros suos Noachum transmisisse, mansisseqve aliqvamdiu in familiis Noachidarum incorruptam religionem, donec Idololatria succederet in locum. Sed tunc qvoqve, qvando mutârunt τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν, uti Apostolus Rom. I. 23. loqvitur, manserunt nihilominus ritus & ceremoniæ, à pio usu ad impium translatæ, magnum adversus gentes testimonium, acceptæ veritatis, sed per injustitiam detentæ, uti locô citatô docemur. Omnes certè gentes persvasissimum habebant, delictis hominum offendi vehementer & irasci DEOS; ac ex hac ira seqvi solere magnas calamitates, qvà publicas, qvà privatas. Iram tamen hanc sperabant averti posse qvibusdam victimis. Qvare eadem sacrificia dicebantur ἱλαστικὰ, ἁγνιστικὰ καὶ καθαρτικὰ, Latinè *placamina*, *februa*, *piamina*, qvibus scilicet placari Numen, reus ipse purgari, peccatum piari & lustrari credebatur. Atqve hæc omnia reliqviæ fuerunt ejus Noachi facti, qvod Historicus Sacer recensuit. Ut omnino rectè judicent, qvi dicunt, *DEUM docuisse Adam cultum divinum*,

qvô

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

qvô recuperaret ejus benevolentiam, qvam amiſerat per peccatum tranſgreſſionis, & ipſum docuiſſe filios ſuos, dare ſcilicet decimas & primitias. Qvæ ſunt verba Hugonis de S. Victore in Adnotat. Elucid. in Geneſ. ad h.l. Gilb. Genebrardus, lib.I. Chronogr. ad ann. CXXX. p. m. 9. edit Pariſ. M.D.LXXXV. in fol. *Hebræos*, inqvit, *tradere, Adamum priùs bovem ſive juvencum ſacrificâſſe, illumqve ritum filios docuiſſe.* Dixerat antè paullò, p 8. ex Hiſtoria Scholaſtica, & Gvil. Nangiaco, *Adamum in ſpiritu docuiſſe filios obferre DEO decimas & primitias & reliqvum DEI cultum. Cùm inde habuerit Abel, ut de grege ſuo agnum, Cain de ſuo agro terræ fruges obferret.* Vide B. Gottfridum Olearium in Diatribe Theologic. de Utroqve Teſtam. qvam inſeruimus Faſci noſtro II. Exercitationum Philologico Hiſtoric. n. IV. §. XI. & XXX. p.211. ſ. 221. ſ. B. Ægid. Strauch. Senariò X. Poſitionum Hiſtoricar. qvas eodem in Faſce n. II. habes, Poſit. II. p. 104. ſ. Celeberr. Joh. Owenum in θεολογȣμένων παντοδαπ. lib. II. c.I. §. IX. p. m. 127. ſ. edit. Bremenſ. M. DC. LXXXIV. in 4to. B. Joh. Conr. Dieteric. p. 206. a. Antiqvit. Biblicar. Concludam verbis Joannis Merceri: *Hebræi putant*, inquit

in Prælection. in Genes. p. m. 108. a. *sacrificium Cain Deo displicuisse, qvòd imminuta offerret & viliora, non optima qvæqve, exemplô servi, aut coloni, qvi Domino tardiores fructus afferebat, cùm interim ipse primarios comedisset: ideo hòc locô non dicit de primitiis frugum, ut lex jubet, itaqve legem non observâsse in suis sacriciis offerendis. Sed lex nondum erat tradita. Verisimile tamen est eos à patre edoctos fuisse, & patrem per revelationem accepisse à Deo sacrificiorum rationem & ritum, etsi de Adami sacrificiis nil legatur, sed non dubitem eum sacrificâsse & filios docuisse. Veteres illi patres sacrificia cum fide obtulerunt, ut suam gratitudinem Deo testarentur externô cultu, interim in unicum Christi sacrificium suô tempore faciendum, qvô omnia peccata expiarentur animô & fide respicientes, itaqve externo cultui internus accedebat, & animi puritas ac fides, sine qva Deo placere impossibile est. Hìc habes Ecclesiæ duplicis imaginem, Christi, qvæ fide & cultu spiritali ac internô Deo servit & eum colit, & hypocriticæ, qvæ externis tantùm ceremoniis perfunctoriè Deo placere, & eum sibi conciliare studet, ut hìc Cain, altera in Habel repræsentatur. Ceterùm etsi malignè sacrifi-*

cia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

cia offerre potuerit Cain Domino, non tamen in eo caussam cur Deo displicerent fuisse puto, sed qvòd fide careret, & animum malignum gereret, ubi, qvamtumvis integra & legitima obtulisset, Domino non placuissent. Et post pauca: *Habel attulit*, inqvit rursus idem, *etiam ipse in certum scil. locum, qvô conveniebant, cultum externum Domino exhibentes, & preces solennes DEO concipientes palam, de primogenitis gregis sui, ovium suarum, ut lex posteà jussit.* Rectè, etsi enim de loco nihil expressè Moses, certum tamen innuit, cùm dixit *oblationem suam* utrumqve adduxisse, vel venire fecisse. Non dubium, qvin ad aram in loco aliqvo sacro dedicatam. *Qvod locum attinet*, inqvit Musculus in h. l. p. m. 116. *ubi sacrificârunt Adam, Cain & Abel, scribit c. I. lib. I. Cabalæ, qvòd factum sit ab Adamo altare in monte Moriæ, super qvo ipse, filii & posteà Noë, & Abraham immolârint.* IV. Oblatio dicitur מנחה. Deducitur autem hoc ipsum nomen omnium optimè è radice מנח Arabibus adhuc usitata, significante *donavit, munere, donô adfecit.* Vide Höttingerum, lib. I. Smegmatis Orientalis, c. VII. p. m. 167. מ enim radicale hìc esse, & non servile, uti qvidam volunt, dedu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

centes à נוח *qvieſcere* , docet pluralis מנחות ter in ſacris occurrens, Num. XXIX. 39. ולמנחתיכם. Pſalm. XX. 4. cum adfixo, יזכר כל־מנחותיך, & Amos V. 22. ומנחתיכם. Proinde Minchah qvalecumqve ſignificat donum , ſeu oblationem qvamvis placantem ; Livio, lib. VII. c. II. *placamen*, Plinio, libr. VIII. c. XLVII. princip. *placamentum* dictam, ſive ſit eccleſiaſtica vel ſacra, DEOqve ipſi obferatur rebus ex inanimis, ut farina , placentis , oleo , thure & aliis, qvæ, ratione thuris, gratum edebat odorem ; vide Levit. II. 1. ſ. VI. 14. ſ. Numer. XV. 4. Pſalm. XL. 7. XCVI. 8. ſive ſit profana, fiatqve homini , qvomodo donum Eſavo oblatum hôc vocatur nomine Geneſ. XXXII. 13. 18. 20. 21. XXXIII. 10. XLIII. 10. 14. 25. Judic. III. 15. 17. 18. 2. Sam. VIII. 2. 6. 2. Regum. XX. 12. 1. Chronic. XVIII. 2. 6. Hôc in loco noſtro ac ſeqvente comm. 4. prior, qvæ conſvetior qvoqve , obtinet ſignificatio. *Mincha* , inqvit dictô Mercerus locô, *propriè ſacrificium cibarium* , *qvod ex farina fiebat* , *cujus forma traditur Levit. II. & ferè omnibus ſacrificiis animantium addebatur unà cum libamine. Eſt tamen ſæpe nomen hoc generale ad omne ſacrificium, ut mox in Cain , imò & ad omne munus.*

Jo-

Johan. Piſcator, Commentar. h. l. p. 32. a. *Minhhah*, inqvit, *nomen generale, qvô ſignificatur qvodvis munus, qvod offertur honoris cauſſâ, etiam qvod offertur homini. Sic infra XXXII. 14. tribuitur muneri, qvod Jacob fratri Eſau honoris cauſſâ miſit. Interdum verò hoc nomen reſtringitur ad oblationem ſacram, conſtantem ex rebus inanimis, ut videre eſt Numer. XXIX. ubi Minhhah à ſacrificiis pecudum diſtingvitur. A verbo* נחה *nahhah, id eſt, duxit.* At de radice paullò diximus antè. Ne verò ducamus à נחה, Grammatici monent, obſtare rurſus pluralem מְנָחוֹת, cùm ita ſcheva ſub ſecunda radicis in hac nominum forma ſoleat dilatari. In ſcripturis tamen abſolutum plurale non legitur, ut adducta tria loca indicant. נחה autem de perſonarum deductionibus uſurpatur. Vide hac de voce rurſus B. noſtrum Jo. Conr. Dieteric. in Antiqvit. Biblic. p. 210. a. b. Chriſtoph. Crineſium Slaccowaldo-Bohemum, AltorfI Noricor. S. Theolog. Profeſſorem, Eccleſiæqve ejuſdem Miniſtrum, III. Gymnaſmatum Theologicor. §. 85. ſ. p. m. 49. ſ. edit. Norib. M. DC. XXVI. in 4to. Matthiam Martinium, col. 2054. Etymolog. Voce *Munus*, edit. Bremenſ. M. DC. XXIII. in fol. V. Materiam obla-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

oblatam exprimit Moſes, qvod ad Cainum attinet, verbis מִפְּרִי הָאֲדָמָה, id eſt *de terræ fructu*. Nomen פְּרִי *fructus*, (à radice פרה *fructum fecit, crevit*, in Hiphil הפרה *creſcere fecit*, à qvo אפרים *Ephraim*) generalius eſt; comprehendens ea, qvæ profert vel terra, vel arbores, vel animalia, vel homines, nam & fœtus filiiqve adpellantur *fructus ventris*. De עץ פרי עשה פרי למינו, *arbore fructifera faciente fructum juxta ſpeciem ſuam* legitur Geneſ. I. 11. Hìc componitur cum præfixo מ, qvod & in c. præcedentis III. commate fit ſecundo: מפרי עץ־הגן נאכל: *de fructu arborum horti veſcimur*; & comm. ſtatim. 3. ומפרי העץ אשר בתוך־הגן אמר אלוהים: *At de fructu arboris, qvæ eſt in medio horti dixit DEUS.* Sic Levit. XXVII. 30. *Omnes decimæ terræ*, ſive *de ſemine terræ*, ſive מפרי העץ *de fructu arborum Jehovæ ſunt.* Deuteron. I. 25. ויקחו בידם מפרי הארץ. *Et tulerunt in manu ſua è fructu terræ illius.* Ita ut perſpicuum ſit Cainum obtuliſſe fruges. Hebræi putant ipſum obtuliſſe linum, id qvod è nomine קרבן colligunt; cujus literæ ſunt קוף, ריש, בית, נון, qvarum vocum extremas ſi litteras ſumſeris, habebis פשתן, qvod Mercero in h. l. p. m. 108. b. non ab re curio-

riosum nimis est, & argutum ac Cabalicum. *Hebræi dicunt*, inqvit in h. l. Petrus Martyr, p.m. 19. a. *Cainum obtulisse semen lini, & munera ejus DEO non fuisse accepta, qvòd essent fructus terræ, qvæ jam à Deo esset maledicta. Scribit prætereà Josephus primô Antiqvitatum librô hoc ideô contigisse, qvòd illi fructus terræ à Caino oblati Deo, erant nati industriâ avari hominis, non item hostiæ è gregibus, cùm illæ videantur sponte oriri & naturæ ductu procreari. Sed neutra istarum rationum est efficax, siqvidem ad terram etiam pertinent animantia uti fruges, cùm inde & oriantur & nutriantur, & ad fructus gregum percipiendos industria magistrorum pecoris reqviratur. Qvare prima caussa hujus diversitatis divina electio est, secunda, fides.* At ob fidem in Messiam DEUS elegit oblationem Abelis præ Caini, Hebr. XI. 4. qvippe cujus oculi fidem respiciunt, Jerem. V. 3. & sine qva DEO placere neqvimus, Hebr. XI. 6. Hugo Grotius putat fuisse sagmen, cujus antiqvissimum apud omnes gentes usum fuisse dicit in sacris. Laudat Porphyrium in secundo de abstinentia, apud qvem invenio: ὐ τούτων (nempe myrrhâ, casiâ, thure, crocô) ἔθυον πρότερον ἀλλὰ χλόης. οἷον

εἴτινα

εἴτινα τῆς γονίμου φύσεως χνοῦν ταῖς χερσὶν αἰρόμενοι. Δένδρα μὲν γὰρ πρὸ ζώων ἀνέδωκεν ἡ γῆ· τῶν δένδρων ἢ πολὺ πρόσθεν τὴν ἐπέτειον γινομένην πόαν, ἧς δρεπόμενοι φύλλα καὶ ῥίζας καὶ τοὺς ὅλους τῆς φύσεως αὐτῶν βλαστοὺς κατέκαιον. Hinc ſenſim ad alia ſacrificatarum genera rerum perveniſſe & animalium immolationem : Herbas in ſacrificium oblatas ſagmina adpellabant Romani & verbenas. Plinius lib. XXII. c. II. extr. *Interim fortius augetur auctoritas: qvæ qvanta debeatur etiam ſurdis hoc eſt, ignobilibus herbis perhibebitur, Siqvidem auctores Imperii Romani conditoreſqve immenſum qviddam & hinc ſumpſêre; qvoniam non aliunde ſagmina in remediis publicis fuêre & in ſacris legationibuſqve verbenæ. Certè utrôqve nomine idem ſignificatur, hoc eſt, gramen ex arce cum ſua terra evulſum: ac ſemper & legati cùm ad hoſtes clarigatumqve mitterentur, id eſt, res raptas clarè repetitum, unus utiqve* Verbenarius *vocabatur.* Rami, virgæ, frondes ſacrarum arborum: herbæ ex puro loco decerptæ, qvibus aræ coronabantur, feſtis diebus, qvæqve adolebantur, dictæ verbenæ. Si cum clariſſimo Grotio, inqvit Chriſtian. Schotanus in p. m. 16. תורה, ſentiamus ſagmina fuiſſe antiqviſſimi uſus in ſacris, non putabimus tamen

men cum Porphyrio ante animalium ſacrificationem fuiſſe in uſu. Anne, ſi & Grotio adſentiamur de uſu terræ gignentium in ſacris anteqvàm animalia mactarentur, eidem adſentiri poterimus in eo, fuiſſe ante lactis & lanæ oblationem, qvam putat factam eſſe ab Abel? Fuiſſe herbas ante arbores longô tempore dicemus ne cum Porphyrio, qvare cùm nondum poſſent arborum fructus, oblatam fuiſſe herbam minutam ex agro? Si gratiora Deo, qvæ de herbis, ſi ſimpliciora ſacra, miror περιεργίαν in Abel, in Cain ſimplicitatem. Non obtulit Cain ſagmina id eſt folia, & ſcapos herbarum, obtulit enim מפרי האדמה. Ni fallor, diſtincta ſunt פרי & דשא ſive עשב. In c. I. comm. 11. 12. diſtinctè פרי arboribus, & ſolum ſemen herbis adſcriptum video. Et animadverto vocem eam de animalibus ac homine, nuſqvàm herbis prædicari. De herbis nuſqvàm ſed frugibus qvæ edule ſemen habent. Hebræi exiſtimantes Cain vilem obtuliſſe oblationem, dicunt ipſum obtuliſſe פִּשְׁתָּן *linum*: nemo ſomniavit de ſcapis & verbenis. Niſi inſignis prævaricator fuerit & illudere voluerit ipſi Deo, obtulit, qvod proferri lex & ratio ſvadebant. Hæc jubent offerri, qvod eſt hominum gratiſſimum, ut tu ipſe docui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

cuiſti, eóqve qvod eſui & uſui erat humano. Audio etiam qvæ dicis in ſeqventibus: *Cùm nihil Deo ſacrari ſoleat, niſi qvòd in uſu ſit hominum.* Cain certè prævaricatus non eſt in oblati genere, qvia iniqvum eſſe putabat, & rationem nullam eſſe, qvare ſuum non æqvè ac Abeli ſacrificium à Deo reciperetur. Inſignis hypocrita fuit, qvod genus hominum in externis non deficit. Qvid igitur obtulis? Fructum terræ. Eum uſitatiſſimè dici arbitror de frugibus. Nam fruges etiam ſub lege in ſacris. Hactenus Schotanus. Si Grotius dixiſſet, cum *Peri Haadamah*, i. e. *frugibus terræ* à Caino oblatas ſimul verbenas fuiſſe, rem qvidem Moſi tacitam, è priſcis tamen, qvarum non rudis erat Hugo, ceremoniis non incredibilem dixiſſet; cùm verbenarum incenſum non tam ipſum ſacrificium, qvàm ſacrificii, pro ſuffitu, fuerit adpendix. Horatius, lib. IV. Carmin. Od. XI. 6.

—— *Ara caſtis*
Vincta verbenis avet immolatô
Spargier agnô.

Ubi Acron: *Verbenæ ſunt omnes herbæ, frondeſqve feſtæ ad aras coronandas: dictæ qvaſi herbenæ.* Idem Flaccus, lib. I. Carmin. Od. XIX. 15.

Heic

Heìc vivum mihi ceſpitem, heìc
Verbenas pueri ponite, thuraqve
Bimi cum patera meri
Mactata veniet lenior hoſtia.

Ubi rurſus Acron: *Verbena eſt herba virens. Benè certè verbenas, ceſpitem, & tus reqvirit, qvia Venus non placatur ſangvine.* Terent. Andr. IV. III. 11. —— *Ex ara hinc ſume verbenas tibi Atqve eas ſubſterne* —— — Ubi Donatus: *Verbenæ qvaſi herbenæ, redimicula ſunt ararum.* Et paullò pòſt: *Verbenæ ſunt omnes herbæ, frondeſqve feſtæ ad aras coronandas: vel omnes herbæ frondeſqve ex aliqvo loco puro decerptæ.* Virgil. Ecl. VIII. 65.

Verbenaſqve adole pingves, & maſcula tura.

Et lib. XII. Æn. v. 120. —— *Verbenâ tempora vincti.* Ubi Servius: *Verbena,* inqvit, *propriè eſt herba ſacra, ros maximus, ut multi volunt, id eſt,* λιβανωτὶς, *Licutagonis ſumpta de loco ſacro Capitolii, qvâ coronabantur Feciales & Paterpatratus federa facturi, vel bella indicturi. Abuſivè tamen verbenas jam vocamus omnes frondes ſacratas, ut eſt laurus, oliva, vel myrtus. Terentius:* ex ara ſume hinc verbenas. *Nam myrtum fuiſſe Menander teſtatur, de qvo*

Terentius transtulit. Qvidam sanè veris proximi herbas verbenas dicunt. Alii certa ligamenta verbenam volunt vocari. Hanc simplicitatem imitabantur posteri. Nam qvosdam apud Ethnicorum deastros nulla, nisi terrestris & sine sangvine, litabilis (ut cum Lactantio dicam, è lib. I. c. XXI. vel habilis ut qvidam ibi malunt) acceptaqve Hostia. In Delo antiqvissima stetit ara Apollinis Γενέτορος *Genitoris*: hanc numquàm victimarum sangvine imbutam ferunt. Diogenes Laërtius, in VIII. c. XIII. de Vitis Philosoph. tradit, πυρὸς καὶ κριθὰς, καὶ τὰ πόπανα μόνα τίθεσθαι ἐπ' αὐτοῦ ἄνευ πυρὸς, ἱερεῖον δὲ μηδέν, *fruges & hordeum, solasqve placentas sine igne illi, nullum verè imponi animal.* Macrobius, lib. III. Saturn. c. VI. ex Cloatio Vero docet, ad aram illam hostiam cædi nullam, sed qvòd tantùm solenni Deum prece venerantur; ideoqve Pythagoram produnt adorâsse aram velut inviolatam. His adde Cl. Alexandrinum, Strom. lib. VII. p. 717. τὸν μὲν ἀρχαιότατον βωμὸν ἐν Δήλῳ ἁγνὸν εἶναι τεθρυλλήκασι. πρὸς ὃν δὴ μόνον καὶ Πυθαγόραν προσελθεῖν φασι, φόνῳ καὶ θανάτῳ μὴ μιανθέντα, *vetustissimam in Delo aram PURAM, esse jactitârunt; ad hanc solam ajunt accessisse Pythagoram, nullâ cæde & morte*

te inqvinatam. Dan. Heinſius in hunc locum appoſitè Cyrillum, lib. IX. contra Julian. producit, ajentem, Deliacum illud altare, *Piorum Aram*, dictum, qvòd nullum in eo ſacrificaretur animal. Jamblichus, c. V. de Vita Pythag. ἀναίμακτον, *non cruentatam*, indigitari ſignificat. Philoſtratus, lib. I. de Vita Apollon. refert Pythagoræ ſacrificia eſſe, μὴ αἱμάττειν τοὺς βωμοὺς, *non cruentare aras*, ἀλλ᾽ ἡ μελιττοῦτα, καὶ ὁ λιβανωτὸς καὶ ὁ (lego οἱ) ἐφυμνῆσαι *verùm mellita placenta & thus, thuriſqve mantiſſa, hymnus, hæc ab illo ad Deos aſcendere.* Illius veſtigia preſſit Empedocles, qvi, Philoſtratô, l. c. & Euſtathiô in Odyſſ. p. 1454. auctoribus, in certamine Olympico eqvis vincens, bovem mentitus eſt, ex variis ſtructum aromatibus, eumqve ſpectatoribus diviſit, qvia ipſe animantium cæde abhorrebat. Theophraſtus in p. m. 34. Titul. de ſordida parcimonia, Character. Ethicor. edit. Lugdun. M. DC. XXXVIII. in 8t. θυλημάτων, ut Caſaubonus emendat, meminit, qvæ aliô nomine, ψαιστὰ dicuntur, hoc eſt fruges ἐψαισμέναι, ſive fractæ ſaxô, vel molitæ. Latinis *molæ*, vel *liba*. vide Grammaticos. His ſolis antiqviſſimi homines deos ſibi conciliabant, ut ait Ovidius in Faſtis, qvare

cùm poſterior ætas alia ſumtuoſiora ſacrificia uſurpare cœpiſſet, is honos antiqvitati habitus, ut non ſolùm adolendas victimarum partes farre conſpergerent, (de qvo ritu Poëtæ interpretes, Ovidius, XV. Metamorph. & Dionyſius Halycarnaſſ. lib. VII. aliiqve) ſed etiam poſt omnia, extremô locô tandem θυλήματα tanqvàm obferumentum Deo gratiſſimum obferrent. Notat hunc ritum Porphyrius, Περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων, lib. II. τοῦ δὲ ἀλληλεσμένου βίου περὶ τὸ πρόσθεν μακαρισθέντος ἀπήρξαντο τῆς ψαυθείσης τροφῆς πρῶτον εἰς πῦρ τοῖς θεοῖς. ὅθεν ἔτι καὶ νῦν πρὸς τῷ τέλει τῶν θυηλῶν, τοῖς ψαισθεῖσι θυλήμασι χρώμεθα. Atqve hoc propriè ἐπιθύειν poſterior ætas dixit, ut docet idem auctor, qvia poſt alia ſacrificia fiebat. Sed & θυλεῖσθαι verbum eſt, qvod ſignificat θυλήματα obferre. Porphyrius eôdem librô de pauperis Docimi oblatione loqvens, ἐκ τῆς παρειμένης πήρας τῶν ἀλφίτων ὀλίγας δράκας ἐθυλήσατο. Conſtat autem ex hiſtoria, pauperiorum ſacrificia non alia ferè qvàm iſta fuiſſe. Theophraſtus apud Stobæum, τὸν δὲ μὴ οἰκοῦντα ἐν ἄστει, θύειν τὸν ὅρκον ἐπὶ τοῦ Διὸς τοῦ ἀγοραίου. τὴν δὲ θυσίαν τῶν ἐλαττόνων εἶναι θυλήμασι. Divites verò cùm alia ſacrificabant, tum etiam locô θυλημάτων thura, & alia id genus libamina in buſtum aræ jaciebant. Athenienſes

deæ

deæ εἰρήνῃ *paci*, ἀναίμακτον ſacrâſſe victimam, ex Ariſtophane diſcamus, licet:

Οὐχ ἥδεται δήπουθεν εἰρήνη σφαγαῖς
οὐδ' αἱματοῦται βωμός.
Non certè pacem cæſa juvat victima,
Nec ara cruentatur.

In Pace, p. m. 664. edit. Lugdun. CIↃ IↃ C XXIV. in 12. adderem verſum, ſi exemplar ullum in Bibliotheca mea haberem, cui verſus additi. Pervenit ad me è Bibliotheca Dan. Heinſii exemplum qvoddam merè Græcum in 8t. M.D. XXXVIII. Venetiis editum non ſine manu ac notis laudati Heinſii, cui & Ariſtophanis Comœdiæ XI. è Græco in Latinum ad verbum tranſlatæ, Andreâ Divô Juſtinopolitanô interprete, Baſileæ, M. D. XLII. in 8t. evulgatæ, ſubjunctæ ſunt: ſed in priori nec paginas habes. Alii adducunt memoratum locum è p. 698. Tu vide & Scholiaſten ibid. Amo præ ceteris Nicodemi Friſchlini Ariſtophanem, qvippe qvem is non ſolùm repurgavit à mendis, ſed & imitatione Plauti atqve Terentii ita interpretatus eſt, ut ferè Carmen Carmini, numerus numero, pes pedi, modus modo, Latiniſmus Græciſmo reſpondeat. Prodiit Francofurti ad Mœnum CIↃ IↃ XCVII. in 8t. Qvæ in Studioſorum gratiam interſerere

placuit, his enim ſcribimus. Ceterùm iidem Athenienſes etiam ἐλέȣ βωμὸν, *Miſericordiæ Aram*, ſangvine habuerunt indelibatam, de qva Statius, lib. XII. Thebaid. v. 487.

Parca ſuperſtitio: non thurea flamma, nec altus *(dant.*
Accipitur ſangvis. lachrymis altaria ſu-

Præclarè ibi Lactantius Grammaticus, *nullô ſacrificiô*, inqvit, *nec ſumptuoſis litationibus, ſed ſolis miſerorum lachrymis, pietate opulentum Numen placari conſvevit.* Græcos imitatus Numa Pompilius *Termino* animalia immolari noluit; Eum namqve ὡς ἐπίσκοπον καὶ φύλακα φιλίας καὶ εἰρήνης, ᾤετο δεῖν αἵματος ἢ φόνȣ καθαρὸν καὶ ἀμίαντον διαφυλάττειν. *tamqvàm inſpectorem & amicitiæ paciſqve cuſtodem, à ſangvine purum impollutumqve ſervandum exiſtimabat.* Plutarch. in Qvæſt. Rom. p.m. 267. C. & in Numa, p.m. 71. A. edit. Pariſ. Huc pertinet illud Dionyſii Halicarnaſſ. de Romanis, lib. II. Antiq. Rom. p. m. 134. edit. Lipſ. M. DC. XCI. θεȣ́ς τε γὰρ ἡγȣ̃νται τȣ̀ς Τέρμονας, καὶ θύȣσιν αὐτοῖς ἔτι, τῶν μὲν ἐμψύχων ȣ̓δέν· ȣ̓ γὰρ ὅσιον αἱμάττειν τȣ̀ς λίθȣς· πελάνȣς δὲ Δήμητρος, καὶ ἄλλας τινὰς καρπῶν ἀπαρχάς. *nam & Terminos pro Diis habent, & adhuc illis non qvidem animalia, nefas enim lapides ſangvine inficere: ſed placentas*

ſa-

ſacrificant Cereales & alias qvaſdam frugum primitias. Qvæ Plutarchi & Dionyſii loca Excellentiſſ. Dn. Ulricum Obrechtum liberaliter ſibi ſuggeſſiſſe non diffitetur ingenuitatis memor, litteriſqve homo multis præditus, Cl. Dn. Joach. Kühnius (qvem audio & doleo diem obiiſſe ſupremum) in p. 7. Animadverſionum in Julii Pollucis Onomaſticon. Cujus Pollucis locum è lib. I. c. I. Sect. XXIV. v. 35. Τὰ δὲ ἀρώματα καὶ θυμιάματα καλεῖται· Θουκυδίδης δ᾽ αὐτὰ εἴρηκεν ἁγνὰ θύματα, πρὸς τὰ αἱμάσσοντα καὶ σφαττόμενα ἀνατιθεὶς σμύρναν, λιβανωτόν; à Gvalthero Latinè redditum obſcurè frigidéqve: *Aromata verò ipſa & ſuffimenta vocantur. Sed Thucydides & Caſta ſacrificia nominavit, ad ſangvinolenta mactatáqve myrrham & thus imponens*; planiùs hunc in modum, qvâ fuit rerum Græcarum plurimâ atqve variâ ſcientiâ, interpretatus eſt, p. 1. *Aromata verò etiam ſuffimenta dicuntur, Thucydides autem illa nominavit* pura ſacrificia, *cruentantibus mactatiſqve myrrham, Thus opponens*; in ἐπιμέτροις, p. 134. addens de *puris ſacrificiis* inſignem è Dionyſ. Halicarnaſſ. locum, lib. I. Roman. Antiqvit. p. 24. edit. Rob. Stephani: Ubi tradit ante Herculis adventum in Italiam homines fuiſſe, Saturno im-

molatos. Ἡρακλέα ἢ (λέγουσι) παῦσαι τὸν νόμον τῆς θυσίας βουληθέντα, τόντε βωμὸν ἱδρύσασθαι τὸν ἐπὶ τῷ Σατουρνίῳ καὶ κατάρξασθαι θυμάτων ἁγνῶν, ἐπὶ καθαρῷ πυρὶ αἰζομένων. *Herculem verò (ajunt) ſacrificandi ritum aboliturum, & aram in colle Saturnio erexiſſe, & puris litâſſe ſacrificiis, purô igne adolitis.* Interpres Dionyſii ultima verba ita vertit, *auctoremqve fuiſſe* (Herculem) *ut ſanctæ hoſtiæ puris adolerentur ignibus.* Verùm, ἁγνὰ θύματα non ſunt *ſanctæ hoſtiæ*, id eſt animalia ſine labe, ἄμωμα, θύσιμα, ſed, ut ipſe Dionyſius, lib. VI. ſtatim ab initio elucidat, ἔμπυροι ἀπαρχαὶ, *primitiæ igne adolitæ*; puta *far toſtum* cum *pugillo ſalis*, ſeu *mola ſalſa* &c. At apud Patriarchas & in populo DEI nulla hujus ritus exſtat memoria. Abel ex oppoſito obtulit מבכרות צאנו *de primogenitis gregis ſui.* Radix בכר præcocitatem, maturitatem, primum qvodvis ſive tempore, ſive dignitate notat. Unde eſt 1. *Diluculô ſurrexit, venit, abiit.* Et ſic convenit cum בקר litteris ejuſdem organi inter ſe permutatis. 2. *Primos fructus, primitias accepit, edidit.* Unde בכורים *primitiæ.* Singularis Arabibus בכור *præcox palma, fructus, omniſqve res alia citò ad maturitatem pertingens.* 3. *Primô partu marem genuit femina.* Hinc

בכור

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

בכור *primogenitus*, *primogenitum*. Genes. XXV. 13. *Becor Jischmaël.* XXXV. 25. *Becor Jacob.* XXXVI. 15. *Becor Esau.* XXXVIII. 7. *Becor Jehudah.* XLVI. 8. *Becor Jacob Ruben.* Et cum ה demonstrativo c. XLI. 51. *Habcor Menasseh.* c. XLIII. 33. *Sederunt coram illo habcor kibcorato.* c. XLVIII. 14. *Ki Menasseh habcor.* & v. 18. *Ki seh habcor.* In Plurali femininum est, significatione, qvasi esset ab hoc præcedente mascul. Sic בכורות *primogenita*, Nehem. X. 36. cui & ו & מ. præfixa sunt. Sic ובכרת *& primogenita*, Deut. XII. 6. 17. XIV. 23. & hìc מבכרת *de primogenitis*. בכר verò non tantùm *primipara*: sed & *semelpara* Höttingero est, lib. I. Smegmatis Orientalis, c. VII. p. 128. qvæ unô tantùm partu mater facta, id qvod probè notandum in Controversia Helvidiana. Fuerunt autem hæc primogenita צאנו zonó: *ovium*, *gregis ovium*, *caprarum*, *minutorum pascualium utriusqve speciei*, semper enim illud nomen צאן zon collectivè sumi, vimqve habere pluralem ubiqve, ut ut semper singulare, observat Buxtorfius. Neqve enim צאן unam ovem, aut unam capram significat, sed multas ubiqve collectas. Et secunda Radicalis *Aleph*, qvæ alibi solet moveri, hìc qviescit in *Cholem*.

Unde eſt, qvod *Lexicographi* referunt ad צון, qvaſi *Aleph* ſit locô *Vau.* Sed nihil erat neceſſe, cùm in vocibus ראש *caput*, & פארה *ramus*, *Aleph* Radicale medium pariter qvieſcat in puncto *Cholem*: itaqve apud *Arabes Elif* τὸ ضان *hamza* habet adſcriptum, qvâ notâ indicant illud *Elif* pertinere ad radicem. Notandum interim, alicubi pro *Hebræo* צאן ſcribi צנא, & אנה, ut *Chalcaicè* ענא. Sic Num. XXXII. 24. *Ædificate vobis civitates pro parvulis veſtris, & caulas לצנאכם pro ovibus veſtris.* Et Pſalm. VIII. 7. *Omnia poſuiſti ſub pedibus ejus,* צנה *oves.* Qvomodo ſi ſcribatur, Radix erit צנא, vel צנה, id eſt, *Arabicè* ضنا vel ضني. Qvod apud illos *ſoboleſcere, fœtificare,* & *fœcundum eſſe* ſignificat. Sic apud *Lexicographos,* ضناي المرأة *multâ prole fuit mulier*, ضنا المال *greges valde fœcundi fuerunt*, الضنو *prolis copia.* Auctore Höttingerô, lib. I. Smegm. c. VII. p. m. 188. deſcendit ab Arabico צאן Conjugat. qvartæ, *ovibus abundavit*, ſignificante. Hinc Arab. צאין *Lanigerum pecus* opponitur τῷ מאעז *qvod piloſum eſt.* Rabbi David Kimchi in Lexico: הבהמה הדקה הכבשים והעזים יקראו צאן פעם כולל כלם *Pecus minutum, ut oves, & capræ,* vo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

vocantur qvandoqve צאן *universali nomine.* Et *Pomarius*, ותדע שצאן הודה שם כולל עזים וכבשים *Scito nomen* צאן *commune esse capris, & ovibus.* Et *Aqvinas*, הבהמה הדקה כמו כבש ועז יקרא בשם זה חכולל *Tenue pecus, ut ovis, & capra, vocatur hôc generali nomine.* Itaqve צאן *Hebræis* idem est, qvod μῆλον *Græcis.* Neqve aliter reddi debuit, cùm de capris usurpatur: ut Genes. XXVII. 9. *I nunc* אל הצאן, πρὸς τὰ μῆλα, *& cape mihi indè* שני גדיי עזים טובים *duos hædos caprarum bonos.* Et Genes. XXXVIII. 17. *Mittam hædum caprarum*, מן הצאן, ἐκ τῶν μήλων. Et Levit. I. 10. *Et si sit* מן הצאן, ἐκ τῶν μήλων, *oblatio ejus ex ovibus*, nempe *aut capris.* Et Jerem. L. 8. *Estote ut hirci*, לפני צאן, κατὰ πρόσωπον τῶν μήλων. Qvamvis צאן & capræ qvandoqve opponi minimè negandum. Sic 1. Samuel. XXV. 2. *Et ei erant* zon, id est, *oves, ter mille, & mille capræ.* Vide Celeberr. Bochartum, part. I. Hieroz. lib. II. c. XLII. col. 420. c. XLIII. col. 432. Ceterùm qvandò antè paullò zon, gregem & propriè qvidem minorum animalium dixi ovium & capellarum: discernere volui ab armentis, cùm & Latini gregem ab iis distingvant non raro. Ita Virgil. in IV. Georg. v. 286.

Hoc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Hoc ſatis armentis. Superat pars altera curæ,
Lanigeros agitare greges, hirtaſqve capellas.

Ubi *armenti* adpellatione manifeſtè Maro eqvos & boves, de iis exſeqvutus præcepta, comprehendit. Ovid. IV. Metam. Fab. XVII. v. 634.

Mille greges illi, totidemqve armenta per herbas
Errabant. ——

Inde & Flaccus *avium* dixit *gregem*, lib. I. Epiſt. III. v. 19. Aliqvando tamen & *gregis* vocabulum de armentis dicitur. Virgil. in Sileno, qvi eſt Ecl. VI. v. 55.

Aut aliqvam in magno ſeqvitur grege.

Ubi Servius: *Notandum*, inqvit, gregem *eum de bobus dixiſſe, cùm propriè* armenta *dicamus. Licet* grex *ſit qvorumlibet animalium congregatio. Sic Cicero in Philippicis:* Fudit Apothecas, cecîdit greges armentorum. Nec fruſtra addidit Poëta *magno*, ut ab ovino genere diſtingveret. Idem Grammaticus ad illud ejuſdem Maronis, VI. Æn. v. 38.

Nunc grege de intacto ſeptem mactare juvencos
Præſtiterit. ——

Gre-

Gregem, inqvit, *pro armento posuit: nam de juvencis dicturus est, sed hæc per Poëticam licentiam sæpe confundit. Illô locô* (lib. VII. Æn. v. 538.) *propriè posuit:*

Quinqve greges illi balantum, qvina redibant
Armenta. ——

Lucretius qvoqve de bovino genere, lib. II. v. 661. *Buceriæqve greges.* Ubi & *greges* in feminino genere dixisse videtur, Noniusqve observat communis olim fuisse generis, in p. 99. b. edit. Paris. CIↃ IↃXXCIII. in 8t. & ex eo I. de Analogia Vossius, c. XXXIV. p. m. 527. In lingva sancta haut rarò אלפים (cujus singularis in S. Codice non habetur) i. e. *armenta* conjunguntur cum gregibus, ut Deut. VII. 13. XXVIII. 4. 18. 51. & Psalm. VIII. 8. ubi vide Optimum Geierum nostrum. Porro non tantùm de primogenitis sui gregis Abel obtulit; sed & ומחלבהן *de adipibus eorum.* LXX. ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν στεάτων αὐτῶν. Freculphus, lib. I. Chronic. c. VI. *De primogenitis agnorum & lac.* Josephus, I. Antiqvitat. c. III. Ἄβελος δὲ γάλα καὶ τὰ πρωτότοκα τῶν βοσκημάτων ἐπήνεγκε. Persvasit aliqvis, qvi inter *chalab* & *chéleb* cum qvinqve punctis non distinxit, qvæ distinctè leguntur Deuter. XXXII. 14. prius *lac* significat,

cat, poſterius *adipem*, *pingvedinem*. Unde electum & optimum cujuſqve rei, per tranſlationem, dicitur ita, ut David Kimchi inqvit; ſicut pingvedo, ſeu arvina eſt optima & lectiſſima pars carnis. Sanè adeps eſt veluti cogulatum lac; unde & ad fructus frugeſqve transfertur, qvæ ſunt lacteæ, medullatæ, ſucculentæ & pingves. Sic Geneſ. XLV. 18. *Comedite* את־חלב *pingvedinem hujus terræ*. Levitic. XVI. 25. ואת־חלב *Et adipem peccati* (i. e. oblationis pro peccato) *adolebit ſuper altare*. c. III. 17. *omnem* חלב *adipem & ſangvinem non comedetis*. Numer. XVIII. 12. *Omnem* חלב *pingvedinem olei*, *& omnem* חלב *pingvedinem vini & frumenti*, i. e. electum aut optimum oleum & vinum, *tibi dedi*. in v. 17. ejuſdem capitis legitur cum adfixo ואת־חלבם *& adipem earum adolebis*. Deuter. XXXII. 14. *Butyrum bovis & lac ovium*, עם חלב כרים *cum adipe agnorum*, *& arietes filios Baſan*, *& hircos*, *unà* עם חלב כליות חטה *cum adipe*, vel potiùs pingvedine, *granorum tritici*, i. e. cum electis & optimis granis tritici, *& ſangvinem uvæ bibiſti*. Sic Pſalm. CXLVII. 14. חלב *adipe*, ſive pingvedine, *triticorum ſaturabit te*, i. e. optimô triticô. Ubi bonâ metaphraſi Apollinarius,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

rius, cujus vel ob egregium indicem commendo editionem Parisinam anni M. D. LXXX. in 8t. licèt & non nesciam eamdem metaphrasin cum interpretatione Latina prodiisse è typographæo Hieron. Commelini CIↃ IↃ XCVI. πλῆσε δ' παλέῃ σὲ βίῃ μυελοεικέος ἀκτῆς· Psalm. LXXXI. 17. *Edere fecit eum* מחלב *de pingvedine* vel deliciis *tritici*, seu de electo & optimo tritico, qvod Plinius lib. XVIII. c. VIII. IX. X. *siliginem*, Columella, lib. II. c. VI. *robum* censet, *qvoniam & pondere & nitore præstat.* Græcis στέαρ πύρου· Suidas exponit κάλλιστον σῖτον, *lectissimum frumentum.* Longè abit Apollinarius explicans ζωαρκέα πυρὸν, *vitale triticum.* Nostro in textu est cum adfixo ומחלבהן & deest jod signum numeri pluralis: qvamqvàm & singulare esse possit. Nonnulli qvoqve agnoscunt jod codices, & sic sine dubio est numeri pluralis, habetqve sic Targum ומשמניהון *& de pingvibus earum.* Et sic ejus singulare est חלב, instar מלך *rex* & עבד *servus*, qvæ sunt Toarim, auctore Rabbi Davide Kimchiô in libro Radicum. Hinc alii *de pingvedine earum*, alii qvibus plurale esse placet, *de adipibus earum* exponunt, sensu eôdem. B. Glassius, lib. III. Philolog. Tract. I. Can. VI.

p. m.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

p. m. 393. (al. 24.) explicat *de primogenitis gregis ſui pingviſſimis*, qvomodo & Buxtorf. in Epitome Radicum Hebraicar. ſub חלב. Sic non raro duorum ſubſtantivorum unum induit adjectivi vices. Geneſ. I. 26. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, i. e. ad imaginem egregiè ſimilem. c. XIX. 24. *Pluit Jehovah ſulphur & ignem*, i. e. ignem ſulphureum. Confer eumdem Glaſſium ibid. can. XLII. p. m. 494. (al. 162.) B. Gejerum in Pſalm. XXV. 10. p. m. 413. part. I. & in Pſalm. LV. 16. p. m. 1111. ubi hunc noſtrum locum adducit. Adde Cl. Martini Brunneri Græcæ Lingvæ in Academia Upſalienſi Profeſſoris eruditas notas in Palæphatum de Incredibilibus, p. m. 110. ſ. 209. ſ. edit. Upſalienſ. M. DC. LXIII. in 8t. Hugo Grotius laborat hìc valde, ne animalem DEO videatur obtuliſſe hoſtiam Abel, *cùm animantibus veſci ante diluvium non fuerit permiſſum*, incertum per non exploratum probans, qvamqvàm certum qvid dicat Moſes. Sed ſit ita, laborabit tamen cônſeqventia. Non enim de omnibus fas victimis veſci erat, holocauſtumqve fuiſſe ſacrificium Abelis plurimi non ab re adfirmant. Ceterùm ſi non obtulit animal, qvid qvæſo obtulit? *Dici poſſet,*

in-

inqvit, *oblatam lanam & lac pingvissimum.* Videt ibi duo sibi incumbere probanda, primum est, qvòd lac & lana solita obferri, secundum, qvòd id Mosis verba ferant. Qvòd lac & lana solita sint obferri antiqvitus; eumqve fuisse morem antiqvissimum, multis ex historiis docere scribit Porphyrium. De lacte haberi apud Virgilium; de lana Sophoclem apud & Pausaniam. Platonem etiam & Empedoclem testari, qvòd antiqvissimi aras sangvine animalium non madefecerint. *At eruditissime*, subjicit Christianus Schotanus in p. m. 16. f. תהו, edit. Franeqverens. M.DC.LX in fol. *docendum de populo DEI, non agimus de gentibus. Negabis ne tu apud populos à cognitione DEI alienissimos multa in sacrorum usum admissa & oblata, de qvibus sacra historia nihil novit & qvæ illicita & profana? Ipse dicis non esse permissa; qvibus vesci non solent homines. Animalium immundorum, qvod discrimen Noë notum & notum Adam, si obtulit, eóqve ritus & legem sacrificiorum novit, plurima, si non omnia obtulit vana gentilitas. Nostine homines, qvi vescantur lanâ? Putasne Abel tam fuisse voracem, ut lanam ederit? Qvis præter te unqvàm dixit & arbitratus est Abel non obtulisse ani-*

mal ſed Lac & lanam? Adeo igitur improbabiliter iſta dicuntur, ut nemo odorari potuerit. Qvomodo autem docebis, Moſis verba eam pati expoſitionem? Primogenita (*inqvit*) qvæ hìc dicuntur ex Hebræo בכרות liceat interpretari ea, qvæ eximiæ erant magnitudinis ac formæ. Sic בכר מות morbus maximè lethalis, בכורים ficus maximè fructiferæ, בכרה camelus velociſſimus. *Non inqviram in exempla, qvæ adducis, tantùm cauſſam mihi dari velim cur Moſes hiſtoriam ſcribens ſtylô ſimpliciſſimô, intelligi volens* טוב *&* תמים *aut* בריא *&* יְפוֹת מַרְאֶה *dixerit* בכור*? Si locô ejus, qvod legimus Geneſ. XLI. 2. ſcriptum eſſet* בכחת *anne id ipſum exponere noſtræ religionis eſſet ita ut nunc habetur? Sed qvid facies de voce* חלבהן. Lac pingviſſimum ſic חלב vocatur. *Prodi è latebris,* תְּנוּעוֹת *admitte. Qvid intelligis* חָלָב *an* חֵלֶב*?* חָלָב lac *plurali caret.* חֲלָבָן lac earum *diceretur, ut* חֶלְבָּן pingvedo earum. *Adducit varia loca, in qvibus LXX τὸ* חלב *tranſtulerunt per γάλα. In iis autem omnibus eſt* חָלָב*, in nullo* חֵלֶב*, de qvo qvæſitum. Silet, qvòd Deut. XXXII. 14. qvem locum etiam producit, diſtinctè legantur illa duo* וַחֲלֵב צֹאן עִם חֵלֶב כָּרִים *L X X. γάλα προβάτων, μετὰ στέατος ἀρνῶν. Ferendumne eſt,* qvòd

qvòd illudat lectoribus & imponat? Qvi à summo viro doceri cupimus derisi dimittimur. Cùm sibi diffideret, conscius fraudis, omittit ista: At Thalmudistæ, *inqvit*, omnino istis temporibus primis, anteqvàm carnibus homines vescerentur holocausta in usu fuisse putant, unde nihil ad homines pervenire & per qvæ Deus rerum omnium vitæqve ac necis Dominus agnosceretur. Itaqve & post legem ab alienigenis incircumcisis victimas ad *holocausta tantùm accipiebant non ad sacra alia per legem* instituta. *Si holocautomata ab hominibus primis oblata de pecoribus & mundis animantibus, juxta canonem à te positum, animantibus vesci ante diluvium permissum fuit. Nihil enim Deo sacrari solet, qvod non sit in usu hominum. Holocautomata an sola oblata non alia fuerint sacrificia, ante legem à Mose datam, nunc non disputo. Qvòd à Gentibus sola holocautomata admiserint, hæc ratio non fuit, qvam tu putas, ac si respexerint ad prima tempora, cùm res ipsa fieri aliter voluerit. Nam gentes ad consortium mensæ admitti non poterant.* Hactenus Schotanus. Accuratè qvoqve disputant ad Grotium B. D. noster Calovius in Adnotatis Anti-Grotianis hunc in locum, &

B. Joh. Henr. Urſinus in Miſcellaneis, lib. V. p. m. 256. ſ. ubi multis non ſolùm de ſacrificio Abelis agit & Caini: ſed & ſe inchoâſſe Annô M. DC. XXXVI. Tractatum de ſacrificiis Veteris Teſtamenti ante & poſt legem Ceremonialem; & Novi, tam cruento illo crucis ſingulari & unico qvàm incruentis ſpiritualibus publicis ac privatis: verùm defectum neceſſariis auctoribus Pontificiis, adverſus qvos iſta meditabatur, non ita abſolviſſe, ut in lucem prodere auderet, in p. 291. memorat. Promiſerat in præfatione Tractatus ſui primi ſcriptorum Academicorum de Imagine DEI in homine, nec negat in dedicatione Tractatus de Paſchate B. D. noſter Sebaſt. Schmidt, inſignis ac fidus ille DEI qvondam ſervus, ſe recepiſſe, pari curâ ac diligentiâ, qvâ de Imagine DEI, Circumciſione & Paſchate egerat, tractaturum ſe qvoqve de SACRIFICIIS, votis, Feſtis, matrimoniis ac repudiis; qvem tamen eumdem dicta in de Paſchate dedicatione poſteà ſcribere: *Me nunqvàm poſthàc præſtiturum eſſe, ingenuè fateor, & fateri cogor; cùm ætas jam premat, & vires creſcentibus annis decreſcant. Non pigritiæ culpa eſt, qvòd præſtita ſuperioribus annis non ſunt qvæ ex promiſſo pro-*

po-

positoqve, præstanda fuissent: sed alia intervenerunt impedimenta aliunde, qvæ novit meliùs, qvi novit omnia; Theologis ac Philologis vehementer dolet, cùm palam sit qvantum potuerit his à studiis maximus ille, & post Chemnitium, incomparabilis ferè Theologus. Schola Sacrificiorum Patriarchalium sacra, aureusqve de Interpretatione Sacrar. Scripturarum maximè legitima Tractatus B. Wolfgangi Franzii usqve adeò jamdudum omnium eruditorum meruerunt calculos, ut semel prodierint atqve iterum. Non ab re erit repetere verba è p. 51. laudati Tractatus ultimi, omnino præsens ad negotium facientia. *In Levitico*, inqvit, *generalis doctrina de sacrificiis à Mose traditur.* Primò primis septem capitibus, *&* deinde capite decimô septimô & vicesimô secundô. *Neqve solùm in his capitibus illud facit Scriptura, sed & in* Exodo & Genesi, *præstereà* Numer. XVIII. & Deuteron. XII. XIV. & XV. *Qvin & aliqva scitu de sacrificiis necessaria rejecit* in libros Paralipomenon. *Qvi ergo primum caput Levitici hôc pactô vult declarare, ut ex Scripturæ mente firmet suam & auditoris conscientiam, illum ante omnia diligentissimè decuit inspicere omnes ante & post Leviticum te-*

xtus, de ſacrificiis agentes. Utqve magis facilem præbeam manuductionem, primô, ſecundô, tertiô, qvartô, qvintô & dimidiô ſextô capite Levitici uſqve ad 8. verſum capitis ſexti *ſemel à Moſe abſolvitur doctrina de ſacrificiis*: à verſu 8. capitis ſexti denuò eadem inchoatur doctrina, & finitur in capitis ſeptimi ultimis verſiculis. *Ecce in VII. prioribus capitibus Levitici doctrina ſacrificiorum bis exponitur, ut jam monſtravi, ita tamen ut in poſteriori expoſitione aliqva exprimantur, qvæ in priore fuerant omiſſa, & ut in poſteriore omittantur, qvæ in priore fuerant tradita. Immò tandem* Levitici XVII. & in libris Paralipomenon *adjiciuntur qvædam, & niſi iſta conjunxeris, cum primo Levitici capite, iſtius primi capitis vix ſemiplenam intelligentiam aucupaberis.* Hæc δυνατὸς ille ἐν ταῖς γραφαῖς Theologus. Qvæ D. David Chytræus in p. m. 165. ſ. Enarrationis in Geneſ. IV. edit. Witeberg. M. D. LXVIII. B. D. Dorſcheus de Qvæſtione: An ſacrificia ante deſtructionem Templi Hieroſolymitani non niſi igne divinitus datô comburi potuerint? in calce ſyllabi Q. CCLXXI. part. I. Theologiæ Zachar. præfixi, Dn. Dilherrus, Tomô II. Diſputationum Philologic. n. IX. p. m.

m. 199. ſ. B. Joh. Conr. Dietericus in Antiqvit. Bibl. p. m. 205. ſ. ipſiqve illi laudatus Joh. Friſchmuthus in pecul. diſſertatione, B. Geier in Proverb. XV. 8. p. m. 784. ſ. B. D. Joh. Micrælius lib. 1. Syntagmat. Hiſtor. Eccleſ. Sect. II. Q. XII. p. m. 62. ſ. edit. opt. Lipſienſ. M. DC. LXXIX. B. Joh. Chriſtian. Iſing. (Cl. Sauberto præſenti in Tractatu ſæpius adductus, nunqvàm tamen, qvod ſciam, cum elogio, cujus aliàs admodùm liberalis eſſe ſolet; cùm & Martin. Del-Rio c. XXIV. p. 557. *Hiſpanum doctiſſimum & penitus admirabilem* vocet; qvæ tamen admiranda in ipſo nondum deprehendere potui; reperiens in aliis qvoqve ea, qvæ tradit Delrio, nonnunqvamqve doctiora. At de Iſingio fortè non ſine cauſſa tacet: erat enim Iſingius iſte universæ doctrinæ cæleſtis rectiſſimè atqve dexterrimè intelligens meliorumqve partium Theologus nec favens ſingularibus qvibuſdam Helmeſtadianorum ac Regiomontanorum qvorumdam Theologorum ſententiis, qvibus Dn. Saubertus certis de cauſſis contrarius eſſe non poterat.) Diſp. XIII. in Pentateuchum Moyſis Q. LIX. p. m. 133. ſ. edit. Francof. M. DC. LXXXIII. in 4to; Outramus, Joh. Cloppenburg in Schola Sacrific. Patrum, Petr.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Martyr, Claſſ. IV. Locor. c. XII. p. m. 889. 994. ſ. & in Comment. in Geneſ. p. m. 19. Georg. Sohnius, Tomô III. Oper. p. m. 296. ſ. edit. Herbornenſ. M. DC. IX. in 8t. Joh. Henr. Alſtedius in Lexico Theolog. c. XI. Sect. IV. p. m. 309. ſ. edit. Hanovienſ. M. DC. XXXIV. in 12. Jo. Petr. Lotichius D. Medicus & Reipubl. Mœno-Francofurt. Phyſicus, lib. II. Commentarior. in Petronii Arbitri Satyricon, c. XV. p. m. 286. ſ. edit. Francof. M. DC. XXIX. in 4to; Cœl. Rhodiginus, lib. XII. Antiqvitat. c. I. p. m. 428. edit. opt. Baſileenſ. M. D. LXVI. in fol. Joh. Roſinus, III. Antiqvitat. Roman. capitib. extremis, Paul. Merula de Sacrificiis & Sacerdotibus Romanorum; Lugd. Batav. CIↃ IↃ C LXXXIV. in 4to; Natalis Comes, l. Mytholog. c. X. XI. XII. XIII. p. m. 31. ſ. edit. Hanovienſ. M. DC. XIX. in 8t. Ludov. Nonius in II. de Re Cibaria, c. I. p. 158. ſ. de Sacrificiis tradunt, legantur apud ipſos. Qvæ Jo. Gvilielmus Stuckius Tigurinus, Lilius Gregorius Gyraldus (qvem qvare ſemper per *i* jam laudandus Saubertus ſcribat, cùm in optimis ſe ſemper Gyraldus ſcribat libris per y, eqvidem ignoro) Ferrarienſis, atqve Gvil. Choulius Gallus hoc de argumento conſcripſerunt exami-

minat Dn. D. Joh. Saubertus, Hermanni Conringii gener, primùm in Helmſtadienſi Academia Orientalium Lingvarum, pòſt & SS. Theologiæ Profeſſor, ac deniqve in Academia Altdorfina Theologiæ Profeſſor Primarius, Paſtor, ac Diœceſeos Superintendens olim in egregio ſuo de Sacrificiis Veterum libro, Jenæ qvondam M.DC.LIX. in 8t. edito, qvô ſanè neſcio an ullus doctiùs, pleniùs, & accuratiùs tractârit hanc materiam. Qvare & jam diu citò diſtracta nulla illius editionis exempla promercalia in tabernis reperiri potuerunt. Qvi defectus cum avido doctiorum deſiderio incitavit virum integerrimum Dn. Jordanum Luchtmans, ut de ſecunda cogitaret editione, mecumqve ageret de ratione, qvâ melior ac ornatior hæc reddi poſſet, utqve nonnihil opis illam ad excolendam conferre vellem. Nolui honeſto ejus petito, licèt in aliis occupatiſſimus, deeſſe; legi & recenſui integrum librum, ſcriptorum adductorum locos evolvi, inſpexi, à mendis repurgavi, numeros malè additos innumerabiles correxi, omiſſa capita addidi & verſus, commataqve, notulas item cum concinno rerum indice. Addere dicti de Typographi ſententia debui qvoqve laudati Sauberti ſingularem de Sacerdotibus & ſa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

cris Ebræorum perſonis Commentarium non indoctum AltdorfI annô M. DC. XCIV. in 4to ab omni cultu reverentiæ digniſſimo Theologo Dn. D. Joanne Fabricio editum, Saubertiqve Selectorum Scripturæ Sacræ dictorum ſolidæ & accuratæ explicationi ſubjunctum. Ut mihi neceſſe fuerit, egregios B. Hülſemanni & D. Georgii Calixti de Sacrificiis, qvos ſubnectere Sauberto deſtinaveram atqve receperam, omittere Tractatus, ne liber excreſceret nimis. Fortè tamen, dabitur illos propediem tecum, Mi Lector, occaſio communicandi. In præſenti qvid præſtiterim, qvantaſqve devoraverim moleſtias, utramqve patere poteſt editionem conferenti. Vale Lector amice, conatibuſqve fave, qvos ſi TIBI probari ſenſerim, plura, brevi forſan, huc facientia congerere & publicare denuo non pigebit. Scribebam Lugduni ad Rhenum a. d. VI. Non. Octobr. CIↃ IↃ C LXXXXVIII.

MUSA-

MUSARUM DIIS TUTELARIBUS,
VIRIS MAGNIFICIS,
NOBILISSIMIS PERSTRENUIS
AC PRUDENTISSIMIS

DNO BURCKHARDO LOEFFEL-
HOLTZIO, A KOLBERG,
PRÆTORI,

DNO CHRISTOPHORO
DERRERO,
II VIRIS:

DNO LEONHARDO GRUND-
HERRO, IIIVIRO ECCLES. ET
SCHOLAR. EPHORO,

DNO JODOCO CHRISTOPHORO
KRESSIO, A KRESSENSTEIN, IN DUR-
RENMUNGENAU, VII VIRO,

DNO GEORGIO SIGISMUNDO
FUHRERO, AB HAIMENDORF,

DNO SEBALDO WELSERO,
SCHOLARCHIS:

INLUSTRIS REIP. NORIM-
BERGENSIS SENATORIBUS;

DOMINIS MEIS GRATIOSIS,
MECÆNATIBUS SANCTE
ADORANDIS.

Cùm

C*ùm nihil* VESTRIS *altaribus dignum esse, nisi quod amplissimum, & magnitudine suâ oculos hominum rapiat ac extendat, satis equidem perspectum habeam, date quæso,* DII PATRII, *ut exiguô hôc cespite* VESTRO GENIO *civis ego* VESTER *litare queam: gentiliumque Jovem spectate, cui, optimo maximo, tantum abest, ut pauperum poma, boum auratorum vicem oblata, minùs fuerint ad palatum, ut etiam* Μηλιχίȣ *cognomine inde sit gavisus. Jam nunc illud Plinii in mentem* VESTRAM *revoco:* Et diis lacte rustici multæque gentes supplicant; & molâ tantùm salsâ litant, qui non habent thura: nec ulli fuit vitio deos colere, quôquo modô posset; *præf. ad Vesp.*

En VOBIS *primitias studiorum meorum philologicorum, lance utcumque saturâ: quæ cùm sacrarum rerum memoriam renovent, earumque non pauca monumenta, è situ & squalore antiquitatum eruta, quasi, per compendia expandant, cui eas potiùs quàm* SACRO VESTRO NUMINI *obferrem?* VOS *summus Ille orbis arbiter in rempublicam de cælo demisit, ne patriæ meæ deessent* circumspectissimi & prudentissimi AUGUSI *(Svet. in Tib. c.* XXI.*) qui (ut in hoc palmam tene-*

tis

tis, & proin toti mundo estis admirationi) viros litteratorum proceres benevolâ manu laribusque splendidissimis faventer acceptarent, neque philologiam, h.e. scientiam solidam, ad paucos redire permitterent. Semper doctorum apud VOS *abundantia, quorum scilicet* VOS *olim cultores, nunc patroni estis: idque fidem facit, si in præteritum mentem & cogitationes remittamus. Omittam jam viros in quovis eruditionis genere stupendos è* VESTRO *augusto ordine: Prætereo magna nomina, quorum busta & cineres ipsa Norimberga servat: Tantùm ubi in inlustrem* VESTRAM *Palæcomen oculos atque animum intendo (neqve etiam jam ullum præsentium attingam) Dii boni! quot quantasque statuas eorum in Musarum larariis cernimus, quorum philologia* VESTRO *calori vitam debuit; queisque hodiedum longè latéque, ubi litterarum amor, aræ fumant. Emergunt heìc critici subactissimi, philologique incomparabiles,* PHILIPPUS CAROLI, ANDREAS DINNERUS, DANIEL SCHWENTERUS, ὁ πάνυ CUNRADUS RITTERSHUSIUS, CHRISTOPHORUS CRINESIUS, MICHAEL PICCARTUS, NICOLAUS TAURELLUS, MICHAEL VIRDUNGUS,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

GUS, C. A. RUPERTUS, CASPAR HOFMANNUS, *& ille heu nuper* חמ״כ THEODORICUS HACKSPAHN, *ac alii; quorum laudes præstat reticere, quàm pauca de iis dicere. Non jam evolvam favorem, quô B. Parentem meum cumulatissimè mactâstis: Quando non solùm eum toti ministerio (quô non eminentius in Ecclesia fastigium) in illustri Norimberga præficere dignati estis, ejusque favillas & rogum thure ac merô perfudistis, h. e. fata ipsius piô luctu, & (quod gloriari liceat) lachrymis ipsis prosecuti estis; sed etiam quòd ejusdem quantulacumque merita tot in nos beneficiis compensare hactenus non cessatis.*

Porrò ad VESTRAM *aram*, DII PATRII, *primitias has facio, ne canes & muscæ accedere audeant; quod olim Romæ ad Maximam Herculis in foro boario contigit, ubi hodie D. Mariæ in Cosmedin, aut (si verum nomen ejusque originem indagamus)* τῶν ἀκεσμάτων, *fanum exstructum comperimus. Ut, inquam, invidorum ac zoilorum fæx scabras manus ab iis abstineat. Mirum, quantum me adversus eorum insultus reficiant illa exactissimi Lipsii ad Janum Bernartium, quæ mihi dicta puto:* Quod injicis, *ait*, de invidis quibusdam homuncioni-

cionibus, per Deum hanc curam pone. Quò virtus perveniet, si sistitur ad has remoras? ut gloria illi comes, sic invidia: sed hanc adeò non curat, ut vix cernat. Minuti, qui non se attollunt, nolunt etiam alios: & factis cùm obstare non possunt; conantur lingvis, & spargunt verborum levia ista tela. Atque id eminus, ut Parthi fugientes. Nam cominus non se componunt, ne rectis oculis splendorem nostrum intueantur. Mi Bernarti, quis nostrô ævô (ad vetera non te mittam) paulùm modò altior detractiunculas has non sensit? Cujacium vide, me vide. Ille ab improba, ego rusticâ etiam manu vapulamus: quid vapulamus? sicut in somnio, non sentimus, nisi imagine & opinione. Nemo nos tangit, nisi ipsi volumus; & fregit hæc omnia tela, qui contemsit. Indue hoc robur, & inprimis ab iis cave qui insusurrant, & specie benevolentiæ nocent; *cent. III. ad Belg. epist. IX.*

Non jactabo immensam materiæ hujus utilitatem, ne vino generoso hederam ineptè adpendere videar: Interim prodeat & pro me loquatur sagacissimus Boxhornius, cujus verba utinam aureis litteris libelli hujus frontispicio inscribere possem! Ita autem alicubi

cubi ille: Mihi autem ita viſum ſemper fuit in ſacris gentium, & illâ veterum ſapientia, quæ quamquàm fabuloſis aucta, prima tamen omnium eſt & cordata, optimè ingenia diſcentium occupari Quid enim in litterarum noſtrarum cultu prius ſit, quàm quod primi mortalium docuêre, quod omnes ævi ſapientes amplexi inter paganos, quod omnium ſcientiam, quod totius naturæ arcana, quod præcepta ſapientiæ & civilis & privatæ, quod rerum incunabula & origines primas rimatur: Quod ſcire voluerunt veteres Chriſtiani, ne cauſſam ignorarent, cur tot cruces, tot ſupplicia paterentur; quod exercuit tot ingenia eruditorum; ſine cujus cognitione paſſim in ſcribtis antiquorum turpiter cæcutimus; *or. de fabb. poët.*

Quod ſi verò quis ulterius manum injiceret atque ogganniret illud Rambam:
ספרים רבים חברו עובדי כו"ם בעבודתה
היאך עיקר עבודתה ומה מעשיה ומשפטיה:
צונו חק"ברה שלא לקרות באותן הספרים כלל
ולא נהרהר בה ולא בדבר מדבריה ואפילו
להסתכל בדמות הצורה אסור ש'נ אל תפנו
אל האלילים: ובענין הזה נאמר ופן תדרוש
לאלהיהם לאמר איכה יעברו שלא תשאל
אל דרך עבודתה היאך היא אעפ"שאין אתה
עובדה שדבר זה גורם להפנות אחריה ולעשות
במו

כמו שהן עושין שנ׳ ואעשה כן גם אני׳ *i. e.* Multos libros composuerunt idololatræ de cultu suo, quod sit fundamentum illius, quæ opera, & qui ritus. Ceterùm præcepit nobis DEUS benedictus, ne quicquam legeremus in libris istis; neque meditaremur in ea (*idololatria*) aut ulla re, quæ huc pertineat. Quin etiam considerare formam imaginis vetitum est, quando dicitur: NE DEFIGAS OCULOS TUOS IN IDOLA. *Atque ideò dictum est*, NE FORTE INQVIRAS IN DEOS EORUM, DICENDO: QVOMODO COLUERUNT? Ne roges de ratione colendi eos, etiamsi iis non servias; quia hoc te impellit, ut convertaris ad eos, ac facias quemadmodùm illi faciunt: Quò respiciunt verba: ET FACIAM SIC QQ. EGO: *lib.* עבודת כוכבים *ve* de cultu stellarum, *c.* II. §. 3. *Et in Sanhedrin*, *c. II.* §. 1. *excluduntur à vita futura*, *qui legunt libros* סחיצונים extraneos, *quod exponitur in Gemara* מינים atheos *seu* hæreticos. *Præterquàm quòd talem ablegamus ad Dionysium Vossium in h. l. qui acutissimô digitô, quò verba hæc restringenda sint, sufficienter ostendit: Etiam illud non simpliciter intelligendum, manifestum est ex alio libro impresso Pragæ in 8vo. A. C.*

1610, *cujus auctor Rabbi Schem Tobh bar Joſeph ben Palkira (qui differt à R. Schem Tobh Lugdunenſi, ſeptem vel octo opuſculis litterariis claro, & alio Schem Tobh Schprot, ſcholiaſtâ Aben Eſræ) Inſcribtus ille* אגרת הויכוח Iggereth Havvikkuach, *continet diſputationem inter Philoſophiam & Theologiam, evincitque illas inter ſe non pugnare, ac proinde non prohibitum eſſe philoſophorum libros legere & addiſcere. Idem etiam* דעות הפילוסופים ſententias philoſophorum, *ſeu compilationem librorum Ariſtotelis ex Arabico vertit.*

Agite, DII PATRII, *acceptate primitias has eô animô, quô Muſas complectimini, eaſque umbone* VESTRO *adverſus malevolorum tela clementer protegite. Si quid eas præcociores delicatæ aures exſtimarent, ac eo nomine in foro differrent, ſpectate ætatem meam adhuc viridem, quâ talia adgreſſus ſum, qualia (præfiſcinè dixerim) ne centeſimus aliorum: Addo & in auguſtiſſimo litterarum genere, quas hodie vix unus atque alter proſequi audet. Maturioribus annis maturiora & decoctiora, ſimul ac* MAGNITUDINIBUS VESTRIS *digniora, plenô ore, propenſâ manu, animoſô ſpiritu promitto: ita ſtudia mea adjuvet* DEVS קק"ק

Idem

Idem & VOS, MAGNI PATRIÆ PROCERES, *Reip. & optimarum artium bono diu servet, consiliisque* VESTRIS, *queis pro salute patriæ invigilatis, sancto sapientiæ spiritu clementer adsit! Dab. Jenæ è Museo VI. Eidûs VII bris,* ∞ IↃ C *LIX.*

VV MAGNIFICENTT.

AC STRENUITT.

devotissimus

Civis ac Cliens

JOHANNES SAUBERTUS,

FILIVS.

LECTORI AMICO JOHANNES SAUBERTUS, F. *S. D.*

LAcessivêre usque adeò animum, Amice Lector, tanquàm Alexandrinæ deliciæ, veneranda sanctæ Philologiæ, & aurô laurôque dignæ Critices mysteria (in quibus ego jam ab ungviculis initiatus, quædam hinc tibi largior) quorum velut Ambrosia dulcissima, ita utilitas, pol! infinita. Earum fana qui ingressus ad adyta ipsa seriò devolvitur, tandemque epoptes evadit; gloriam suam jam à mortalitate adseruit, & olim inter magna nomina nunquàm tacebitur. Non hîc cassas glandes, nuces, aut curculiunculos minutos extollo, in quibus qui operosè sunt occupati, magnâ studiorum, ingenii ac temporis jacturâ anthericum metunt, manentes fungi putidi, & inutilium Grammatistarum adpellatione vix digni; de quibus egregiè Henrichmannus: *O stolidi & ignavi homines, adhuc modicum lumen est in vobis, qui cùm nullos unquàm poëtas aut oratores legistis, inter Grammaticos tamen connumerari discupitis, non secus certè quàm equinum stercus, quod dum in aquis cum pomis fluctuaret, dixisse fertur:* NOS POMA NATAMUS. *Qui dum fratris Alexandri versiculos didicerint, se Prisciani totum volumen comedisse gloriantur; ut sarctor, qui caprinum stercus ante Pharmacopolæ officinam repertum, pro pillulis devorâsse dicitur;* in epist. ad Casp. Humelium. Ecquid enim delphino

phino & bovi commune? Quid vocabularius ad criticum? Quid pædagogulus ad philologum?

Itaque, ut ſagaciùs, Lector, inter hos & iſtos diſtingvere diſcas: Philologiam (ſolam illam, quæ famam noſtram perire non ſinit) non quidem *Organicam* indigitare nos puta (ſic quippe dividitur) i. e. quæ imperat inſtrumentalibus diſciplinis, Grammaticæ, Rhethoricæ &c. ſed veram illam, videlicet *Realem*, quæ circa omnes diſciplinas reales verſatur. Definitur aliàs *facultas judicandi* πᾶν τὸ ἐπιςητόν. Scitum de hac acutiſſimi HeinsI dicterium: *Quemadmodùm*, inquit, *populus una eſt civitas, ex multis militibus unus fit exercitus; ita ex diſciplinis omnibus conjunctim una eruditio*; in Ariſtarcho. Requiritur igitur in Philologo ſive Critico *omnis eruditio*, velut Sextus Philoſophus dicebat, teſte Voſſiô de Arte Grammat. lib. I. c. IV. Vel ſecundùm Juvenalem, ſat. VII.

Ut legat hiſtorias, auctores noverit omnes
Tanqvàm ungves digitosque ſuos.

Vel, ut ediſſerit vir ſummæ eruditionis Ludovicus Vives: *Qvid Grammaticus profitetur? Non ſolùm litterarum & vocum peritiam; quamqvàm nec hoc omninò parùm: Sed intelligentiam verborum & ſermonis totius, cognitionem antiquitatis, hiſtoriarum, carminum; denique vett. omnium ſcribtorum interpretationem. Quid poteſt hôc majùs vel amplius in ſtudiis dici? Qua de cauſſa illis permiſſum eſt de ſcribtoribus cujusque generis judicium*, &c. lib. II. de cauſ. corrupt. artium. Et Cicero: *In Grammaticis poëtarum pertractatio, hiſtoriarum cognitio, verborum interpretatio* &c. lib. 1. de orat.

De porcino homine, & impuriſſimo philoſopho,

Epicuro, refert Apollodorus in I. de vita ejus apud Laërtium, lib. X. ἐλθεῖν αὐτὸν ἐπὶ φιλοσοφίαν καταγνόντα τῶν σοφιστῶν καὶ γραμματιστῶν, ἐπειδὴ μὴ ἐδυνήθησαν ἑρμηνεῦσαι αὐτῷ τὰ περὶ τοῦ παρ' Ἡσιόδῳ χάους. Similis ferè hodie facies rerum. Calcatur ſancta philologia, & ipſius crepidæ, quique veſtigia earum lambunt, conſpuuntur: nihilque minus perpenditur, quàm id ipſum, quid Grammatici munera, quid Critici? Et ex hac potiſſimum cauſſa, quòd philologiæ myſtæ exeſſe jubeant ſacris ſuis Philoſophiam, ſcientiarum ornamentum & incrementum. Inde lancinantur ac Bibliothecis novellorum ſtudioſorum à præceptoribus ineptis, mangonibus pernicioſiſſimis, exſcinduntur philologica doctiſſimorum quorumcumque ſcribta: Inde ingeniis, in quorum fertilitate & cultura non exigua ſpes, tantum tramitem philoſophorum percurrere, & ne unicô quidem pede in limites philologicos, vel ſubſecivis horis, egredi præcipitur: Inde tanta ridiculorum philoſophaſtrorum (Magna nomina non peto, quorum eruditionem manu veneror) turba; qui, ſi voces *quidditatis*, *individualitatis*, *hæcceitatis*, & neſcio quæ terminorum monſtra, aut quas bullatas nugas, eructare nôrunt, ſummis incedunt ungvibus, aliosque præ ſe pithœcias exiſtimant & ſpinturnicias. In bardos iſtos buccones ita invehitur Clariſſ. Gveintzius: *Quantum quantum verò edecumatâ evehatur laude* (critica ſive philologia) *nonnunquàm tamen hanc acutis naribus & caperatâ fronte condemnantes exſtitêre: Quamvis hos ſuperciliosos cerebrum potiùs in calcaneo, quam in capite poſitum habere non dubitamus. Ecquid ſciunt, vel fando modò audiunt omnem eruditionis adoream in monumentis*

mentis antiquitatis esse? Quô concessô cur adhuc optimè emendatis, illustratis, censitis quàm accuratissimè eorum livor obstrepit, & nihilô minus maliloquentia eorum cessat? Cur adhuc ejus cultores & Φιλομαθεῖς vitilitigant, præposterôque suô titivilitii obtentu incessunt? Sanè, si hoc impunè? nec sartum tectum limpidiorum doctrinarum quid conservabitur. Meritò igitur viri CLmi BARTHIUS, WEITZIUS, DILHERRUS, SCHEURL, BOXHORNIUS, *amuleta sua litteralia in fanis Minervæ, amovendi invidiæ livori suspenderunt, & quisque eorum suo in loco eam encomiis condecoravit*; præf. in comm. Crit. Proinde audiamus Vossium: *Quid tandem de tàm utili ac necessario studio fieret, si sic omnes saperemus, solique imparatiores illud tractent, peritiores detrectent? Itaque per me licet puerilia hæc rudimenta dicant, dum in confesso maneat, sine illis virilem sapientiam nos consequi non posse*; in Art. Gramm. præf. *Censendum,* inquit etiam S. Gregorius, *insulsos & imperitos illos sic adsici*, qvi vellent *omnes sui similes esse, ut in communi illo grege laterent, & inscitiæ reprehensionem effugerent.* Insuper tamen nescio quid aliud tangere videtur B. Calixtus תנ"צבה: *Vetus est*, ait, *illa inter Philologos & Philosophos æmulatio; & ne quidem hodie, quando, Dei benignitate utrôque studiô restauratô & florente, utrique operam dare promtum est, finem habere videtur. Isti alteros per ludibrium & contemtum Grammaticos vocant; Hi verò istos Realistas, Summularios, Formularios, denique barbaros & barbariei patronos. Perperam & pravô more fit ab ambobus, quum potiùs operas jungere deberent, & quisque pro sua virili veritati suppetias ferre, & Ecclesiæ laboranti succurrere*; in adpar. Theol. pag. 48. Recordetur

itaque malesvadus seculi nostri genius barbariei istius scholasticorum ævi, fœdissimorumque in fidei articulis labsuum, qui ex philologiæ inscitia, Erasmi & Capnionis tempore, toti mundo incidêre, & ex eo sapere discat. De istis iterum Calixtus: *Id magnô suô, neque minore Ecclesiæ, malô experti sunt doctores, quos scholasticos vulgò dicimus* &c. *Illi, quum realium disciplinarum adprimè essent periti, quòd bonas litteras & lingvas ignorarent, sæpe miserè, nonnunquàm insulsè hallucinati sunt*; l. c. p. 47. Itaque Israël Clauderus malè ominatur: *Philologia*, inquit, *qui est Mercurialis seculi genius, rarum admodùm amatorem invenit; hucque ferè res hodie deducta, ut Grammatici nomen objiciatur pro convitio. Indignum sanè facinus; & quod posteritatem, si quæ futura est, tanti sibi sceleris consciam exspectet, eò meliores litteras devenisse vilitatis, ut mercenariâ tantumnon operâ colantur. Fidem quoque meam pignori dare ausim, Musas Charitesque contemtum istum egregiè aliquando ulturas* &c. in Proœm. ad philologema de Sale.

Age ergo, retundamus nos virulenta isthæc tela, *Philologorum symbolum arcanum esse, mittendam Philosophiam, & ne per transennam quidem adspiciendam*; & offucias has exsibilemus, simul ac toti litterato orbi blennorum istorum ruditatem ac dementiam in conspectum ponamus; quam facilè quivis manibus palpabit, qui aures vacivas commodabit Fabio, qui, *Grammaticam*, scribit, *nec ut poëtas intelligat, siderum rationem ignorare, nec citra musicen perfectam esse; nec eloquentiam, nec universam adeò Philosophiam nescire posse: sed omnes eidem poëtas legendos, omne scribtorum genus excutiendum*; lib. 1. c. IV. Prodeat ipsa

&

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

& nugigerulis iſtis os occilet: *Officium meum*, ait, *olim fuerat doctè ſcribere, legereque nunc etiam illud acceſſit, ut meum ſit eruditè intelligere, PROBAREQUE:* apud Martianum Capellam, lib. II. de nubt. Philologiæ. Aurelius Opilius, Grammaticus, non ſolùm Rhetoricam & Grammaticam, ſed & philoſophiam docuiſſe, diſertè perhibetur à Tranquillo, c. VI. de Inluſtr. Gramm. Non omittenda hîc verba elimatiſſima Theophili Coleri: *Pertinent ad Philologum cognitio dicendi, artium; cognitio Lingvarum, univerſæ philoſophiæ; hiſtoriarum & ſummorum ſummarum facultatum capitum cognitio;* diſſ. de philologia §. 6. quod §§. ſeqq. latiſſimè probat.

Partim ex hoc radices egit ſpiſſa pectorum caligo, judiciique ſubtilitas Arcadicorum pecorum non diſſimilis, *ignorans quid diſtent æra lupinis;* Quid diſcriminis inter Grammaticum & Grammatiſtam, adeoque conferens

Fulicas cygnis, & aëdona parræ,
Caſtaneis corylos æquans, viburna cupreſſis.

Quô vel ſolô convitiô tenerrima ingenia, quæ facilè olim in ſublime Philologiæ, i. e. ſolidæ eruditionis faſtigium divinitas indolis eveheret, ſponte abſterrentur viam hanc ingredi: Sed quando aliò dilabuntur, vel aliquando poſt feſtum reſipiſcunt, ſimul ac ingemiſcunt, cùm vident ſe non litare ampliùs diis ſemitalibus, faventiæque larium vialium; ac omnem aditum præcluſum, eò deveniendi, quò inluſtres PHILOLOGI, h. e. etiam inimicorum judiciô, viri in omni eruditionis genere incomparabiles, Eraſmus Rotterod. Lutherus, Gyraldus, Vallæ, Camerarii, Scaligeri, Douzæ, Junii, Popmæ, Pu-

teani, Lipſius, Del-Rio, Caſaubonus, Buxtorfii, Rycquius, Rittershuſius, Gruterus, Heinſius, Voſſius, Salmaſius, Seldenus, Piccartus, Boxhornius, & innumeri alii, quorum favillas hodie totus orbis exoſculatur, & divina ſcribta in emblematum cenſu habenda inficias ire nequit; interim eorum orbitam anxiô pede premere & ipſe contemnit, & juventuti totô impetu vetat, & tantùm non frenis ac catenâ prohibet: Vel bonæ ſpei decoquunt, oleum ſtudiis impendendum inter vinum ac epulas dividunt, in Venerem putres evadunt, talentumque ſuum, à cæleſti Domino ſibi commiſſum, terrâ defodiunt, qui olim rationem poſcet, & his etiam, quorum culpâ & inſtinctu innocui juvenes aliò ſunt devoluti, digna rependet præmia.

Hæc certè ſola cauſſa, cur vix unus hodie aut alter Philologus reſtet, nullô fermè niſu, ut alii in magna Criticorum nomina excreſcant, & ulteriùs caput auguſtum exſerant. SvetonI temporibus *pretia Grammaticorum tanta, mercedeſque tàm magnæ; ut conſtet* LUTATIUM DAPHNIDEM, *quem* LENAEUS MELISUS *per cavillationem nominis* *πανὸς ἄγημα dicit, ducentis millibus numûm Quincto Catulo emtum, ac brevi manumiſſum:* LUCIUM APPULEJUM *ab Eſicio Calvino, equite Romano prædivite, quadringenis annuis conductum multos edocuiſſe.* Vide c. III. de inluſtr. Gramm. Jam verò

Quis gremio Enceladi doctique Palæmonis adfert,
Quantum Grammaticus meruit labor?

ait Juvenalis, ſat. VII. Fertilitatem Philologorum prioribus ævis & usque ferè huc oſtendiſſe videntur fata. nec ultra fortè eſſe ſinent. Neque id quidem ſatis

quod

quòd de cælo non ampliùs delabantur divina pectora, quoniam alimenta ipsis & locum denegat genius mundi: Verùm & qui supersunt Philologi, justô DEI judiciô, & contemtus istius vindictâ, subripiuntur terris, & in cælum recipiuntur properiter & magnô numerô; quorum trigam ex ipsis proceribus nobis ilicò & unô quasi ictu nuper occavit inclementia fatorum, viros supra humanas laudes positos, sine encomio summos, sine epitheto clarissimos, GASPAREM BARTHIUM, GEORGIUM PHILIPPUM HARSTORFERUM, THEODORICUM HACKSPAHNIUM. Ah! exuat mundus ferreum pectus, & sapere audeat, ac crebrò pensiúsque æstimet illud Basilii Magni: Ἐπεὶ γὰρ καὶ πράξεις σπουδαῖαι τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν, ἢ μνήμης ἀκολουθίᾳ πρὸς ἡμᾶς διασώζονται, ἢ ποιητῶν, ἢ συγγραφέων φυλαττόμεναι λόγοις, μηδὲ τῆς ἐντεῦθεν ὠφελείας ἀπολειπώμεθα; orat. XIII. Jamque incipiat viros magnos tanti, quantum merentur, facere, juventæque calcar addere eorum vestigia manibus pedibusque legendi; ne desint olim homines piperati pectoris, qui munera subeant posteritati (si quæ futura est) ad solidam eruditionem præeundi: Neve aliquando pigmæi imponantur colossis, asinique mysteria portent.

Interim nos blennis istis convitiatoribus veteres avias de pulmone revellamus, & insimul Musarum amantibus, tibique, studiose Lector, ostendamus, quinam GRAMMATICUS, qui item GRAMMATISTA? Hos quippe totô cælô differe, velut ex seqq. videre erit; ita insuper confirmat Svetonius de Inlustr. Gramm. c. IV. Hic itaque erat magister litte-

litterarius, ſeu ludi magiſter & titulô *Profeſſoris* penitus arcebatur, ceu manifeſtum eſt ex l. 1. §. 6. ff. de extraord. cognit. Qui tamen Grammatico omninò tribuitur init. l. d ff. eod. ubi vocantur *Præceptores ſtudiorum liberalium*; & §. 1. expreſſè *Profeſſores*. Add. l. 6. C. de profeſſ. & med. l. un. C. de Stud lib. urb. Rom. & Conſt. l. un C. de profeſſ. qui in urb. Conſt. &c. Sic apud Svetonium, Orbilius Orb. F. nuncupatur *Grammaticus Profeſſor*, c. IX. primum omnium ſe cognominâſſe PHILOLOGUM Eratoſthenem *multiplicis variæque doctrinæ* hominem, quem ſecutus ſit Attejus, teſtatur Idem, c. X. Sanè integram fuiſſe Philologorum ſive Grammaticorum apud Græcos ſectam, ex Porphyrio facilè eluceſcit, qui ubi Philoſophorum ſectas recenſuiſſet, tandem ad Philologos deſcendit; ubi in ſpecie nominatur Clodius quidam: Τῶν τε φιλολόγων συχνοὶ, καὶ Κλώδιος τὶς Νεαπολίτης. lib. 1. περὶ ἀποχῆς, §. 3. Eoſdem etiam primùm habuiſſe CRITICOS vox hæc ipſa indicat: Nec obſcurus eſt *vir bonus & prudens*, Ariſtarchus, Homerici poëmatis cenſor, cujus meminit Horat. in art. poët. Quamvis ante hos noti ſint Ebræorum Maſoretæ & Sopherim, quos LXX. vertunt γραμματικοὺς, γραμματεῖς & γραμματοεισαγωγεῖς. Vide Buxtorf. in Tiber. Glaſſium Philol. S. 1. tract. 1. Oſtermann. in pentade obſerv. quæ ad Græc. litteratur. ſpectant. Poſteà & ad Romanos devenêre, quod ex Jure Civili hinc inde patet. Apud quos nobiles ſunt Varro, Siſenna, Santra, & alii, quos ferè memorat Tranquillus, libellô ſuô de Inluſt. Gramm. Inſcribtio Romæ in via Janiculenſi extra portam S. Pancratii:

C. MIN-

C. MINDIO. C. L. AGATHOCLEO.
GRAMMATICO

Ibid. in via Nomentana:

M. POMPILI. M. L. FORTUNATΦ
GRAMM. VIX. AN. LXXIX. M. IIIΦ

Ibid. in ædibus Julii Porcarii ad Minervam:

DECIMIÆ. L. L.
LIBERALE
TI. CLAUDIUS
AUGUSTI. LIB.
PHILOLOGUS
LIBERALIS UXORI
IN. HONOREM

Alia:

JUN. LYN.
REG. SACR.
P. VITULLIUS
PHILOLOGUS
VI. VIR. AUG.
INFERIO

Bergomi in æde D. Agathæ:

PUDENS. M. LEPIDI. L. GRAMMATICUS.
PROCURATOR. ERAM. LEPIDÆ. MORESQ.
REGEBAM.
DUM VIXI. MANSIT. CÆSARIS. ILLA. NURUS.
ATTEJUS. PHILOLOGUS. DISCIPULUS.

Apud hos distingvebatur iterum inter *Grammaticos Græcos*, puta qui Græcam profitebantur lingvam, & *Latinos*. l. un. C. de profess. qui in urb. Const. Ex illorum numero fuit Cornelius quidam Alexander, *quem propter antiquitatis notitiam Polyhistorem multi, quidam historiam vocabant*, ut refert Svetonius de in-

lustr.

luſtr. Gramm. c. XX. Inſcribtio Romæ ſub ſtatuâ viri ſedentis :

M. METTIUS
EPAPHRODITUS
GRAMMATICUS. GRÆCUS
M. METTIUS. GERMANUS. FEC.

Cordubæ :

D. M. S.
DOMITIUS. ISQVILINUS
MAGISTER. GRAMM. GRÆCUS.
ANNOR. CI
H. S. E. S. T. T. LEVIS

Comi in æde S. Fidelis Martyris

P. ATILII
P. F. OVF
SEPTICIANI
GRAMMATICI. LATINI
CUI. ORDO. COMENS
ORNAMENTA
DECUR. DECREVIT

Vide magni Grüteri opus Atlanticum, f. 652. 653. Ex his inſuper honorum cumulos Grammaticis exhibitos, haut difficulter videre eſt : Et in Cordubenſi illa notari debet epitheton *Magiſtri,* de quo, ut & titulo *Profeſſoris* Grammaticis olim competentibus, conſuli poſſunt Svetonius, l. c. capp. XXIII. XXIV. Goldaſtus not. ad Hieroclis facetias, Wouwerius in polymath. c. IV. Vocati ſunt etiam *Scholaſtici* & *Scholaſtici viri*, teſte Auguſtinô, lib. VI. Confeſſ. & in paſſ. S. Valent. Epiſc. Interam. Inprimis Rhetores, ac apud Græcos multò ante λογογράφοι καὶ ῥήτορες: Poſteà & advocati ſive JCti apud Latinos. Gloſſ. Iſidori:

dori: *Juraticus*, *scholasticus*, *legisperitus*, Tandem aucupati sunt id nomen philosophiæ doctores, qui & *Magistri* adpellati. Unde illa nomina: *Theologia scholastica*, *philosophia scholastica*, *Doctores scholastici*. Inde Petrus Comestor historiæ scholasticæ auctor καὶ ἐξοχὴν *Magister* vocatur, veluti *Magister sententiarum* Petrus Lombardus. Confer Georg. Erhardi Symbolas in Petron. Rabbinis Grammaticus dicitur מדקדק admodùm nervosè & pereleganter à דקדוק subtilitas, subtilis consideratio. inquisitio, disputatio, dissertatio; quod est à דקדק considerare, disquirere, excutere, discutere minutim ac subtiliter, accuratè differere, disputare, accuratè explicare, observare: & hoc derivatur à דק tenue, minutum. Evolve Lexic. Rabbin. BuxtorfI voc. דקק. Hinc Elias Levita, Grammaticus Rabbinorum vocatur *Elias Hammedakdek*. Junius דקדוק explicat *Grammaticam*, *quasi subtilem discussionem sermonis*, *& accuratam acutamque ejus per legitima præcepta explicationem*; ad I. Cor. VI. II. Dicti porrò sunt Philologi sive Grammatici *Litterati*, quod tantum à *Litteratore* differebat, quantum à Grammatista Grammaticus, absolutè doctus à mediocriter erudito, ut splendidè docet Svetonius, c. IV. & ex eo Muretus in Catull. Carm. XIV. Orbilius apud eumdem hoc etiam exemplis confirmat: *Nam apud majores*, ait, *cùm familia alicujus venalis produceretur*, *non temerè quem* LITTERATUM *in titulo*, *sed* LITTERATOREM *inscribi solitum esse*; *quasi non perfectum litteris*, *sed imbutum*. Id tamen discriminis non adeò strictè aut perpetuò observabatur, ut notat Idem, l. c. Unde Interpres Laërtii illud encomion Timonis φιλογράμματος non

malè

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

malè vertit: *Litterator inluſtris*, lib. IX. Barthius philologum rotundè ac ſcitè in hunc modum deſcribit: *Qui ex omni antiqvitate circa Poëtam, Rhetorem, Grammaticum, Philoſophum, Philologum, Hiſtoricum, JCtum, Theologum, Medicum verſatur.* Plures hiſce deducere paginas jam ſuperſedeo; reſervaturus reliqua ad integrum *de philologia, ejuſque uſu*, aliumque quem *Vindicias Critices* nominare libet, tractatum; modò ſereniori aurâ Muſis meis fata adſpirent. Interim audiat mundus ſapiens ac prudens contra Philologorum ſcopticos & κριτικομάστιγας, pectoriſque imis penetralibus clavô trabali adfigat illud è tripode dictum viri Clariſſ. Philippi Caroli, præf. diſſ. de Criticis: NISI STABUNT CRITICI, NON STABIT RES LITTERARIA!

Præcerptis talibus, prout neceſſitas poſcere videbatur, ad ipſam operis mei materiam me converto. De SACRIFICIIS quaſdam ἀπαρχὰς ad Vertumni Janique fana ac ſtatuas heic facio, quas CONLECTANEORUM nomine inſignivi, non quòd alios, qui antehàc eamdem materiam pertractârunt, compilaverim, aut è Stuckio, Gyraldo & aliis pleraque harpagatus, pro linteo puriſſimo varium centonem obferam: Cùm meô quidem ſtudiô nullus talium auctorum curioſè mihi viſus fuerit, quando, quicquid hîc publicum judicium facio, ante quadriennium à me conſcribebatur. Verbis opus non eſt: Senties id, Lector candide, & quicumque acetum in pectore habes. Neque verò id me fugit, priùs quàm cœptum tale adgrederer, Stuckium in opere iſto multorum foliorum non ſolùm turpiter ſæpiùs labſum, ſed & parùm egiſſe; cùm quia ἀτάκτως incedit

cedit

cedit & faſtidioſè luxuriatur, tum quia cumpluria è Choulio auctore libri Gallicani *de la religion des anciens Romains*, & Gyraldi ſynt. XVII, quod tantùm agit de ſacrificiis, eum fœdiſſimô furtô diripuiſſe poſteà deprehendi, & aliquot locis in præſenti opuſculo manifeſtum facio. Itaque ſingulorum (addendus hìc Gerhardus Johannes Voſſius de Idololatria) aut, ubi latiùs quid emenſi ſunt, ſedulam mentionem facio, aut, ubi humani quid egêre, & extra viam quandoque ſeceſſerunt, maculas abſtergo.

Neque etiam pauci Græcorum vetuſtiſſimorum ſcribtorum hiſtoriam SACRIFICIORUM libris integris recenſuêre, (quamvis eorum vix unum aut alterum nanciſci potuerim, ceteris, ut credo, vetuſtate & deſidiâ hominum rudium oppreſſis, ut ita vel tineas paverint, vel facti fuerint piperis breves cuculli:) Quos inter Apollonius Tyaneus, Melanthes, Androtius, Philochorus, Lampricus, Proclus, Theognis, Lucianus &c. Exſtat & Philonis *de victimis* libeilus: Et PorphyrI diſcurſus περὶ ἀποχῆς quid quæſo aliud continent; quàm de variis mactationibus & hoſtiis relationem? Ebræorum immolationes non animus erat, niſi primoribus labris attingere, ne liber in volumen excreſceret. Pertinerent tamen huc è Talmud ſive libri Miſchnajoth Judæorum primâ parte lib. III. דמאי, VI. תרומות, VII. & VIII. מעשרות & מעשר שני, lib. XI. בכורים II. ſecunda pars integra, quæ eſt מועד i. e. *feſtorum*, *ſolemnitatum*. III. è tertia parte lib. V. נדרים & lib. VI. נזיר IV. è quarta parte lib. IX. עבודה זרה. V. quinta pars tota, quæ eſt קדשים *ſanctitatum*, & agit de ſacrificiis. VI. Pars ſexta & ultima, quæ tota eſt טהרות *de purifica-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

tionibus. Porrò in rem hanc facerent alii Codd. qui non exſtant in Talmud. v. g. מעמדות, qui etiam Germanicè editus Veronæ, ספר ספרא aliàs תורת כהנים dicitur. תורת האדם cujus auctor R. Moſes bar Nachman; עכ״ום cujus auctor Rambam; קרבן אהרן cujus auctor R. Aharon ben Chajim; עולת יצחק, item עולת שבת, & עולת דמיד cujus auctor R. Moſ. Albilda; הגדת פסח liber Ebræo-Germanicus in quem commentatus fuit Don Iſaac Abarbanel, quod זבח פסח inſcribſit; תוקוח הדיינים cujus auctor R. Moſes Piſante: יד הזקה quod quatuor habet partes, & duo commentaria; alterum dicitur כסף משנה, alterum מגיד מנשנה: commentatus & in quoſdam ejus libros R. Levi Ben Chabhibh; item R. Abraham filius David. Inprimis etiam שהיטות ובדיקות duo parvi libelli: necnon מזבח הזהב cabaliſticus liber *de ſuffitu ſacro*, quem compoſuit R. Schlomo Ben Mordechai; quamvis alius ejuſdem nominis exſtet Rabbi Schem Tobh, continens varias quæſtiones Philoſophicas & Theologicas. De precibus vide quos ipſo in tract. citaverim, c. XIII. extr. Et adde סדר תפלות כמהג קהלות בני רומא, nec non alium סדור תפלות כמנהג הספרדים; denique אבודרהם qui eſt liber ritualis, & commentarius ſuper precationes Judæorum. Ceterùm citatur & Auguſtini *de Sacrificiis ad Marcellinum* ſcribtum: Et Tryphonis, qui Origenis fuit diſcipulus, & tertiô poſt Chriſtum ſeculô vixit, *de Qualitate ſacrificiorum*: Itémque Leandri Epiſcopi Hiſpalenſis (ad quem S. Gregorius commentariorum in Jobum volumina edidit) *de Sacrificiorum laude*: Necnon Richardi, monachi ordinis Canonicorum regularium S. Auguſtini, cujus ævum incidit in Cunradi III. Imperium, *de*

ſa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

sacrificio Abrahæ. Recentior autem, ut diximus, voluminis *de Sacrificiis* satis boni ponderis, nec exiguæ quantitatis, auctor est Guilhelmus * Stuckius. Ejus coævi erant Lilius Gregorius Gyraldus, cujus itidem synt. XVII. merè est ejusdem materiæ; atque Guilhelmus de Choul, inlustris vir ut cetera, ita inprimis egregiô illô opere *de religione veterum Romanorum.* Secuti sunt hos Petrus Molinæus †, qui aliquot saltim pagellas, quas *de altaribus & sacrificiis* inscribsit, reliquit: Inde Franzius & Cloppenburgius, uterque librum in publicum produxit, cujus titulus: *Schola Sacrificiorum patrum.* Ultimus tandem, sed ubi accuratam eruditionem & amussitatum judicium spectes, primus est Gerhardus Joh. Vossius, cujus libri quatuor *de Idololatria* circumferuntur. In prioribus, quando id agit vir summus, ut unum gentilitati Deum, aut, si plures, tamen paucissimos multijugorum nominum adpellationibus, cerimoniarúmque varietate esse cultos, ostendat, multa eum de sacrificiis immiscere omninò opus erat: Posteriores verò tantùm plantarum atque animalium:

* *Auctor Antiqvitatum Convivialium*, inqvit Joannes Lorinus Jesuita in Levit VI. 14. p. m. 153. edit. Lugdun. Gall. CIƆ IƆ CXIX. b. *atqve sacrorum, sacrificiorumqve Gentilium non nominandus in Catholicis; qvi materiam libationis apud Hebræos aqvam fuisse perperam adserit; atqve libri Numerorum testimoniô confirmat.* Ac si multùm referret à Jesuitis nominari, non uno è loco ob scelera & flagitia ejectis.

† *Vide infra c. XV. extr. p.* 310. 311.

lium naturalium hiſtoriam expandunt ; unde eos *Noctes Leidenſes* inſcribere ſe primum animum induxiſſe, in præfamine horum fatetur.

Perluſtra itaque, Lector, ſingulos hos, & ſincerè judica, num ex lacubus & compilatoribus quicquam conraſerim ; num potiùs ex ipſis fontibus & antiquitatis medullâ mea hauriens multa dicam, quæ non dicta ſint priùs ? Seriò me tibi inſuſurrare puta byſſinum illud Rabbinorum dicterium: אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו כי יש קנקן חדש מלא ישן : h. e. *Ne reſpicias cantharum, ſed potiùs id quod in eo continetur : Nam quandoque eſt cantharus novus, repletus vinô veteri.* Pictararum, quas in 4. tabellis capp. V, IX, XVII, & XVIII adfixi, aliquas Choulio, unam Boxhornio, unam Grütero lubens fateor ; ſed & unam atque alteram venatus mihi vindico. Numos omnes antehàc nunquàm in publico viſos debeo Viro magno JOH. ANDREAE BOSIO, verè incredibili infinitorum auctorum abyſſo, omniſque doctrinæ oraculo: Qui certè Criticus perfectiſſimus, ſi vivit ac valet, Philologiæ majeſtatem in venerandam ſedem ſuam reducere, futuriſque ævis viros magnanimos prudentes ac ſolidè eruditos efformare, ac metuendam barbariem excutere poterit ; meriturus æternam poſterorum gratiam, apud quos, quotquot ſunt futuri, famam perennem jam ædepol pleniſſimè meruit.

Judica, inquam, Amice Lector ; ſed ſincerè : Nec enim Lælium nec Perſium recuſo judices. Momorum cenſuræ (quorum hodie adverſus Philologiam tanta furit turba, quanta inſectorum multifariorum æſtivô tempore adverſus arborum fructus, herbas utiliſſi-

lissimas floresque cùm nitidissimos, tum ob succuum salubritatem pretiosissimos) si candidus es, ne crede; ne aures quidem vacivas commoda:

Nec, si quid turbida Roma
Elevet, accedas; examenve improbum in illâ
Castiges, trutinâ.

Sicubi aliquando aberrâsse tibi videbor; humanitati id tribues, in hoc facilè proclivi. Zoilorum fremitus, qui fœtum meum in ipsâ herbâ petere non erubuêre, jamdudum exsibilavi: Idem & tu, si reviviscant, facito. Quamdiu enim erit mundus, tamdiu erit quoque Democritus, qui rideat: At verò sæpe quem Mopsus ridet, hunc Diogenes admiratur. Benè vale, Lector! & sacris meis FAVETO LINGVA; ut me Divinæ gloriæ & quantillo bono publico litâsse gaudeam: Si quis verò malè ominati quicquam iis insonaverit, tu id in pectore conditum habe: *Iniqvissimi scribtorum judices, qui nihil ipsi sciunt vel scribsêre!*

Ad Eximium Dn.

JOHANNEM SAUBERTUM,

Philologiæ ac SS. Theol. Cultorem maximè ſtrenuum,

Theologi de Eccleſia Chriſti, cumprimis in incluta Noriberga, longè meritiſſimi Filium æmulum,

Tractatum elaboratiſſimum de SACRIFICIIS publici juris facientem.

Orbis in hocce videns jam nunc TE doctior, inquit:
SAUBERTUS *noſtras hem redivivus adeſt!*

Singulari affectui teſtando ſcribebam

JOH. ERNESTUS GERHARDUS,
SS. Th. D. & P.P.

SAU-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

SAUBERTE, Aonidum decus immortale sororum,
Eusebies corclum, Theisophiæque decus!
Castalius puerum sacris te proluit undis,
Ori Mercurius dulcia verba dedit.
Græcia te primis etiam nutrivit ab annis,
Ne solis Latii perfruerêre bonis
Te modò delectat cognoscere sacrificiorum
Antiquos ritus & genera & species.
Ut sol tellurem Phœbæâ lampade lustrans
Obscuras pulsâ nocte fugat tenebras,
Nec non orta fretis Aurora rubescit, & Indum
Si quis Serrhanô murice tingat ebur:
Haud secus illustras radiis abstrusa decenter,
Restituisque suis quælibet apta locis.
Concedunt aliis magnas quæ singula laudes,
Unum te decorant omnia juncta simul.

SAUBERTO.

Magni Theologi, Norici Doctoris & Ductoris, lampadis salvificæ instar, vitæ & morum integritate, micantis & radiantis, filio magnæ spei, eruditô scriptô sacrificiorum arcana delineanti περισσοφημῶν applaudit

GVERNERUS ROLFINCK,
Phil. & Medic. D. Profess. Publicus.

Dum

Dum de delubris tibi tam lubet eſſe diſerto,
Et veterum abſtruſos ritus, SAUBERTE, recludis,
Ingenii ſpecimen præclari illuſtre relinquis.
Auſonii ſupereſt antiqua ſcientia Roſtri,
In qua ſi ſimili priſcos tentare Quirites
Audebis ſtudiô, patriæ telluris ocellus
Ecce clues, dignus, qui tandem civica pandat
Jura, forum librâ rixoſum & penſitet æquâ.

Eruditiſſimo Dn. Autori, Amico dilectiſſimo f.

JOH. FRJSCHMVTH/

Sacr. Lingg. P.

CAPUT

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

CAPUT I.

ERronea Gentilium aliquorum de ſacrificiis opinio: Saniores aliorum de iisdem ſententiæ S. Scriburæ non contrariæ. Auctor diſtichorum Catonis quisnam? De iis judicium. Propoſitum Auctoris. Sacrificii *etymon.* Sacrum & Sanctum *quid? differunt: Aliquando conveniunt. (Servii nævus)* Sacra via: Sacravienſes. Sacri *homonymia. Perſi varia lectio explicatur.* ἱερῦ *homonymia:* ὁσιᾶ ἱερὰ: *Agrippæ diſtinctio rejecta.* Facere *vox ſolemnis pro ſacrificare: explicatur quomodo: cum illa conveniunt* ἕρδειν *ac* ῥέζειν. *conveniunt item* ποιεῖν & δρᾶν. Sacrificii *homonymia: Synonymia:* זבח & קרבן *differunt. Vocis* Opfer *origo. Sacrificii definitio. Exploditur ea, quam habet Agrippa. Sacrificii variæ deſcribtiones. Ejusdem accurata diviſio. Notatur Petrus Valla.* Bona verba dicere *quid? Sacra vota.* Omen *quid? Variæ ſacrificiorum ſpecies recenſitæ. Agrippæ di-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

divisio inepta : ut & Lud. Cœl I; ac Suidæ. Cœlianus locus emendatur. Sacrificii Judaici aliquot variorum divisiones.

IN enormem Gentilium θρησκείαν, & immanes poparum victimationes, quas vix auricula tenuis, casta, humana, admittat: facile, cui pectus sapit, exspuet: tantum abest, ut calculum superstitiosorum istorum encomiis addat, quibus spissam caliginem suam extollere satagunt, aut Ethnicorum blennorum affaniis in sacrificali suffitu deprædicando subscribat. Ita ne eos injuriâ vadarer, aut falsò arguerem? Age, prodeant Viri, quorum inlustria nomina magni facias; at si anilia deliramenta & fabulosas religionis offucias intuearis, Bœotum in crasso jurares aëre natos. Mantuanus ille primas tenebit â Romanis Poëtæ nomine κατ' ἐξοχὴν insignitus, qui lib. 1. Georg. v. 338.

Inprimis venerare Deos, atque annua magnæ
Sacra refer Cereri lætus operatus in herbis.

Ad quæ Servius Scholiasta commentatur: *Post hæc cognita, da præcipuè operam sacrificiis, quibus tempestates & pluviæ possint repelli &c. Et benè ait inprimis* i. e. *præcipuè & ante omnia.* Idem Floram deam eloqui somniat Ovidius, lib. V. Fastor. v. 299. s.

Sæpe deos aliquis peccando fecit iniquos:
Et pro delictis hostia blanda fuit.
Sæpe Jovem vidi, cùm jam sua mittere vellet
Fulmina, thure datô sustinuisse manum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

At si negligimur; magnis injuria pœnis,
Solvitur, & justum præterit ira modum &c.

Horatius, lib. III. od. XXIII. v. 1. s.

Cœlo supinas si tuleris manus
Nascente lunâ, rustica Phidile;
Si thure placâris, & hornâ
Fruge Lareis, avidaque porcâ:
Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero, grave tempus, anno.

Tibullus lib. I. eleg. 1. v. 11. (al. 17.)

Nam veneror, seu stipes habet desertus in agris,
Seu vetus in trivio florida serta lapis:
Et quodcunque mihi pomum novus educat annus,
Libatum agricolæ ponitur ante Deo &c.

Ignosci his fortè posset, ut poëtis, queis nihil adeò novi est, fumum aliquando vendere: Sed quis plures, ne dicam omnes, tàm vecordes περιβωμίους crederet, nisi Varro civium suorum proverbium: *DI facientes adjuvant*, laudaret, 1. Rei Rust. c. I. Egregiè scil. philosophatus est Heraclitus, Philosophus cœtera non incelebris, quando creberrimam istam & execrandam sæpe mactationem, *Medicamentum* nuncupare solebat, quoniam præpotentis pharmaci vice â morbis animam expurgaret, in hac generatione concretis.

Quantò oculatiùs & acutiùs acutissimus Peripateticorum oculus cernit, qui οὐκ εἰκὸς, ait, τοὺς θεοὺς χαίρειν ταῖς δαπάναις τῶν θυομένων, ἀλλὰ ταῖς εὐσεβείαις τῶν θυόντων. lib. II. Rhet. Quod sapientissimus quoque Annæus confirmat lib. I. de Benefic. c. VI. *Sicut*

nec in victimis, licet optimæ sint, aurôque præfulgeant, Deorum est honos, sed piâ ac rectâ voluntate venerantium. Itaque boni etiam farre ac fitillâ religiosi sunt, mali rursus non effugiunt impietatem, quamvis aras sanguine multô cruentaverint. Et alibi: *Quomodo sint Dii colendi, solet præcipi: Accendere aliquem lucernam Sabbatis prohibeamus; quoniam nec lumine Dii egent, & ne homines quidem delectantur fuligine. Vetemus salutationibus matutinis fungi, & foribus adsidere templorum: humana ambitio istis officiis capitur. Deum colit, qui novit. Vetemus lintea & strigiles Jovi ferre, & speculum tenere Junoni: Non quærit ministros Deus; quidni? ipse humano generi ministrat, ubique & omnibus præsto est. Audiat licet, quemadmodùm se gerere in sacrificiis debeat, quàm procul resilire à molestiis ac superstitionibus: nunquàm satis profectum erit, nisi, qualem debeat, Deum mente conceperit, omnia habentem, omnia tribuentem, beneficia gratis dantem &c.* Et paulò post: *Primus est Deorum cultus, Deos credere, deinde reddere illis Majestatem suam, reddere bonitatem, sine qua nulla majestas est. Scire illos esse, qui præsident mundo, qui universa vi suâ temperant, qui humani gentris tutelam gerunt &c. Vis Deos propitiare? bonus esto. Satis illos coluit, quisquis imitatus est.* Epist. XCV. Idem, *Quid enim intelligis fatum? Existimo necessitatem rerum actionumque quam nulla vis rumpat. Hanc, si sacrificiis & capite niveæ agnæ exorari judicas, divina non nosti.* Quæst. Nat. II. c. XXXVI. 1. Plinius, strenuus cœteroquin victimator, de hymnis & precibus ἱεροποιῶν: *Animadverto etiam Deos ipsos, non tam accuratis adorantium precibus, quàm innocentiâ & sanctitate lætari, gratioremque existimari, qui delubris eorum puram ca-*

stam-

stamque mentem, quàm qui meditatum carmen intulerit. in Paneg. c. III. 5. * Varro quoque mentis tandem suæ compos resipuit, si fidem habere velimus Arnobio, quando Gentes ita suô jugulat gladiô: *Quid ergo (dixerit quispiam) sacrificia censetis nulla esse omninò facienda? Ut vobis non nostrâ, sed Varronis vestri sententiâ respondeamus: Nulla. Quid ita? quia (inquit) dii veri neque desiderant ea, neque deposcunt, ex ære autem facti, testâ, gypsô, vel marmore, multò minus hæc curant.* lib. VII. advers. Gentes in princip. Vide Geverhardum Elmenhorst. in not. Ita Melissa: οὐ τιμᾶται θεὸς ὑπ' ἀνθρώπου φαύλου, οὐδὲ θεραπεύεται δαπάναις, οὔτε τραγῳδίαις τῶν ἀλισκομένων: Ἀλλ' ἀγαθῇ προαιρέσει τῶν καλῶν ἔργων καὶ δικαίων. lib. I. Orat. LV. Audiamus & Poëtas saniores; inter quos accuratus morum Censor, severusque vitiorum castigator Persius, Sat. II. v. ult.

Dicite, Pontifices, in sacro quid facit aurum?
Nempe hoc, quod Veneri donatæ à virgine pupæ.
Quin damus id superis, de magnâ quod dare lance
Non possit magni Messalæ lippa propago:
Compositum jus, fasque animi, sanctosque recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto;
Hæc cedò, ut admoveam templis & farre litabo.

Lucretius, lib. V. de rerum Natura, v. 1197.

Nec pietas ulla 'st velatum sæpe videri,
Vertier ad lapidem, atque omneis accedere ad aras;

 Nec

* *Vide hunc in locum omnino Baudium argumentum hoc mirè inlustrantem, &, quem fortè præ oculis habuit, Is. Casaubon. in Persii loc. mox. citand. p. m. 225. s. edit. Londin. 1647. in 8t.*

Nec procumbere humi proſtratum; & pandere palmas
Ante Deûm delubra, nec aras ſangvine multô
Spargere quadrupedum, nec votis nectere vota:
Sed magè pacatâ poſſe omnia mente tueri.

Poëta ille, qui diſticha conſcribſit, & ſub Catonis nomine vulgò circumfertur; in Codd. tamen & Gloſſ. aiquando citatur nomine TullI ad fidem converſi, ſed non auſi ſe Chriſtianum fateri: aliquando Octaviani; aliquando Joh. Clothomii: à Baptiſta Pio ineptiſſimè Auſonio attribuuntur. Scribtum certè, BoxhornI * judicio Quæſt. Rom. XIV. genuinum hominis Chriſtiani, vel ad minimum ſemichriſtiani, idque, fœdiſſimis tautologiis pleniſſimum, meritoque ut hodie extat, ad infima ferè barbarorum ſubſellia detrudendum; in cujus ſententiis præliminaribus mera confuſio, merum chaos, nihil magnificum, nihil erectum: Niſi fortè verum ſit illud, olim unô libellô diſticha illa fuiſſe comprehenſa, cujus Sulpicia meminerit: *Quos inter priſci ſententia dia Catonis*; quem poſtmodùm ita inſaniis ſuis ac inanitatibus (veluti aliis quoque libris evenit) rudes ac ſtolidi homines lancinârint, tantum ei βόρβορον βαρβαρικὸν, ut hodie conſpicitur, adlinendo. Quoniam autem auctor ille Ethnicô Catonis nomine ſe obvelavit, audiamus & illum lib. IV. diſt. XV.

Quum ſis ipſe nocens, moritur cur victima pro te?
Stultitia eſt morte alterius ſperare ſalutem.

Et

* *Legitur adducti Boxhornii Diſſertatio de Diſtichis, quæ Catonis nomine circumferuntur, in optima Catonis Diſtichor. editione Lugdun. Batav.* CIↃ IↃ C XXXV. *in* 8*t. p. m.* 161. *ſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Et dist. XXXIX.

Thure deum placa: Vitulum sine crescat aratro;
Ne credas placare deum cùm cæde litatur.

Ubi Boxhornius legit: *Tute Deum placa* &c. l.c. Neque Ebræi tàm densæ barbæ aut adeò luscitiosi fuêre, ut non eadem docerent. Vide Philon. lib. de Vict.

Dignæ voces vel Christianô homine, & quas è sacri meditullio fontis haustas jurares. Attende, quæ à Propheta θεολαμπεῖ immorigerus Israëlitarum Rex audire coactus fuit: *Numquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potiùs, ut obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia, quàm victimæ, & auscultare magis, quàm obferre adipem arietum.* 1. Sam. XV. 22. Pluribus idem locis adferitur. v. g. Eccles. IV. 17. *Custodi pedem tuum, quando ibis ad domum Dei, & propinquas ad audiendum; quod præstat stultorum sacrificio, quia nesciunt ipsi se facere malum.* Oseæ VI. 6. *Misericordiam volui, & non sacrificium; & scientiam Dei, præ adscensionibus.* Psal. LX. 31. 32. *Laudabo nomen Dei in cantico, & magnificabo eum in confessione: Et acceptius erit Domino, quàm bos vitulus cornificans & ungvificans.* Matt. IX. 13. ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν: quod repetitur Matth. XII. 7. Ebr. XI. 4. *Abel per fidem sacrificium majoris pretii obtulisse* perhibetur *quàm Cain.* Adde his Psal. L. v. 8. & seqq. * Psal. LI. v. 18. 19.

Neque verò animus est Ethnicorum sacra pipulo hîc differre, sed duobus potiùs pedibus eorum delubra intrare, ac quicquid de Gentilibus *Immolatio-*

* *In quem locum vide omninò B. Geierum, part.* I. *p.* 1006. *edit. Dresd.* M. DC. LXV. *in 4to.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

nibus antiquitas promit, non lævô saltim oculô, verùm attentiùs cum Philologorum filiis perlustrare: apud quos facilè veniam impetrabimus, si quando occasione invitati, in φιλολογίας viridario longiusculè aliquantum exspatiantes, varios hinc inde flores conlegerimus, & lumecta ac scandulacas runcando, topiariam, quantum in nobis est, fecerimus.

Subsistendum in limine ad Nomen SACRIFICII, ortum suum fatens τῷ *Sacrificare*, quod est sacrum facere; ita ut Sacrificium sit sacrum factum. Isid. Etym. VI. c. XIX. *Sacrum* est omne, quod Deorum habetur; vel, quod publicâ autoritate Deo ritè consecratum est; ut sacri luci, templa, ornamenta, & omnia, quæ publicô civitatis institutô, aut permissu Principis, Deo, sive in agro, sive in civitate, dedicata fuerunt: (unde *consecrare*, *obsecrare*, *resecrare*, & similia. Cœl. Rhod. A. L. lib. XII. c. XI. XII.) Differt â *Sancto*, quod hoc sit id, quod ab injuria hominum defensum atque munitum est, dictum â Sagminibus; quæ erant herbæ, quas legati populi Romani ferre solebant, ne quis eos violaret; sicut legati Græcorum ferebant ea, quæ vocantur κηρύκεια; vel â sanciendo, quoniam capitis pœna in eos, qui contra deliquissent, constituta erat. §. 8. & 10. Inst. de R. Div. l. 6. §. 3. l. 8. & 9. ff. eod. in Auth. ut nul. fabric. Orat. dom. coll. 5. & in Auth. de Ecclesia. §. si quis autem voluerit & §. Si quis ædificationem. col. 9. Ulpianus ad edict. 68. Vossius, lib. V. c. VI. sect. I. Institut. Orator. Alciatus parerg. II. c. IV. Aggenus comm. in Jul. Front. Gebhard. Crep. III. c. XXVII. Frigidiusculè igitur, ut aliquando solet

in Etymis, Servius: *Sancire propriè est sanctum aliquid* i. e. *consecratum facere fusô sangvine hostiæ, & dictum sanctum quasi sangvine consecratum* ad lib. XII. Aen. v. 200. Sed *sacrum* & *sanctum* aliquando indifferenter sumuntur, argumento l. 2. ff. Ne quid in loco Sacro fiat. Joh. Maria Catanæus schol. ad Plin. ep. X. lib. I. Mancinellus in sat. III. Juvenal. Quô etiam sensu viam quandam apud Romanos *Sacram* dictam autumo, in qua vendebantur poma, flabella, tesseræ, tali; & incolas ejus *Sacravienses*: nisi ab eo potiùs derivâris, quòd rectà in capitolium, Diis dedicatum locum, deduxerit. Interdum *Sacrum* ponitur pro templo. Paulus JCtus: *Sunt*, inquit, *sacrilegi, qui publica Sacra compilârint; at qui privata sacra vel ædiculas tentaverint, ampliùs, quàm fures.* Persius sat. II. v. 69. *Dicite Pontifices, in Sacro quid facit aurum?* Quidam Codd. legunt *in sacris*, & fortè ipsa donaria Diis oblata, aut vasa, quorum in sacrificiis usus, indigitant. Vide Foquelinum, præf. in satt. PersI. Græca, quoque vox ἱερὰ teste Ammoniô de similibus & diff. voc. τοὺς περιβόλους τῶν ναῶν, ἢ τὰ σφάγια, καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν ἀνθρώπων, ὡς Ὑπερείδης ἐν τῷ κατὰ Ἀρχιστρατίδου· καὶ τὰ ξόανα ὡς Θεόπομπος ἐν εἰκοστῇ ἕκτῃ significat. Sed cùm ὀστᾶ dicuntur ἱερὰ, idem ἱερὸν est cum τῷ Magno, quod uberiùs inlustrant Magnus Heinsius crepund. ad Sil. Ital. p. m. 84. & Scapula Lex. Græcô, voc. ἱερός. *Sacer* etiam est Devotus. Vide Lipsium, A. L. lib. V. c. VIII. Quandoque *Sacrum* aut *Sacer* pro execrando accipiuntur; cujus rei nobis causam reddit Servius ad lib. I. Aen. Virg. v. 636. *quia nempe sacræ res de bonis execrandorum fiebant,*

Hinc *ſacrare caput*, pro diris devovere. Cœlius, l. c. Apud Plautum leno *viri ſacerrimi* nomine inſignitur i. e. maximè deteſtabilis. Rud. I. II. 69. Vide Macrob. lib. III. c. VII. Feſtum, voce *Sacer*. Catull. cum comm. Mureti, Serv. in lib. III. Aen. v. 56. Ridicula eſt ſacerrimi Agrippæ diſtinctio, quâ ſacra adpellari perhibet, vel quæ ab ipſis Diis aut Dæmonibus adſiſtentiis ſuis ſunt ſacrata, tanquàm â Diis ipſis nobis dedicata; quomodo dæmones, myſteria, & preces quædam *ſacræ* nuncupentur; vel quæ ab hominibus Deo dedicata & conſecrata ſunt; quemadmodùm vota, & ſacrificia, ſimulacra, delubra, idola, ſtatuæ, imagines &c. ritus, obſervationes, geſtus devoti &c. Sacerdotes &c. tempora. lib. III. de Occult. Philoſ. c. LXIII.

Facere autem ſimpliciter hôc locô ſignificat ποιεῖν ſive πράττειν; agere, peragere: Quanquàm apud veteres nuda hæc vox ſæpe etiam pro ſacrificare ſumatur. Plautus in Rud. III. IV. 4. *Tun', legirupionem hîc nobiſcum Dîs facere poſtulas.* Strobilus apud Eundem: *Mulſi congialem plenam faciam tibi fideliam, Id adeò tibi faciam* Aul. IV. II. 15. Leonidas apud eundem: *Jam nunc ſecunda mihi facis.* Aſin. II. IV. 89. Varro I. de R. R. c. I. proverbium adducit: *Dî facientes adjuvant.* Laberius: *Bidentes propter viam facere.* Agellius VESTALEM. FACERE. PRO. POPOLO. ROMANO lib. I. c. XII. Virg. *Cùm faciam vitulâ pro frugibus.* ecl. III. v. 77. Juven. *Pro populo faciens.* ſat. IX. v. 117. Ovidius: *Nos faciamus ad annum Paſtorum dominæ grandia liba deæ.* lib. IV. Faſt. v. 775. Atque ita *facere* vel idem erit quod reddere, ſive quæ Deus poſtulavit, ſive χαριστήρια i. e. pro benefactis gratum

tum animum, five pro peccatis piaculares, quô senſu exſtat l. faciendi 175. ff. de V. S. vel idem quod dare, aut ſolvere. Vide l. 218. ff. eod. Confer inſuper Alciatum Lex. Plaut. voc. Facere, & Briſſonium in form. Inde quidam *Pontificis* nomen deducere laborant à *poſſe* & *facere* i. e. ſacrificare. Apud Græcos ſimilia verba ſunt ἔρδειν ac ῥέζειν i. e. & facere & ſacrificare. Homer. odyſſ. ο Theocr. idyll. XXV. & XXVIII. Scholiaſta Theocriti doctiſſimus Zacharias Calliergus ad Idyll. β, quod inſcribitur Φαρμακεύτρια, τὸ ἔρδειν καὶ τὸ ῥέζειν ἔλεγον ἐπὶ τῶν σφαγίων. Λέγεται δὲ καὶ ἀντὶ τοῦ καίειν ἁπλῶς, καὶ ἐν πυρὶ τιθέναι τι, καθὸ λέγεται ἐνταῦθα. Eôdem intellectu tàm apud ſacros quàm profanos auctores aliquando reperiri voces ποιεῖν & δρᾷν aliquot exemplis evincit magnus BOSIUS præceptor atque Patronus meus, exerc. I. de Pontif. Max. c. I.

Hoc *Sacrificii* nomen multa ſub ſe & varia continet: Aliquando ſumitur I. Pro omni actione inviſibili & ſpirituali: II. Pro miniſterio & divulgatione Euangelii: III. Pro gentium ad Deum converſione: IV. Pro * ardentibus precibus: V. Pro gratiarum actione: VI. Pro beneficentia erga pauperes, ſeu Eleemoſyna: VII. Pro toto homine Deo conſecrato: IIX. Pro μαρτυρίοις, ſeu ſuppliciis Sanctorum: IX. Pro commemoratione paſſionis Chriſti in cruce oblati: X. Pro hodierna rei divinæ in Chriſtianis Eccleſiis adminiſtratione: XI. Pro externa externæ rei oblatione Deo facta. Fuſiùs hæc pertractata habes partim apud Bea-

* *Vide Cl. Dn. Bebelium in Diſſert. de Aris* §. 24. *p. m.* 27.

Beatum Meiſnerum part. II. Philoſoph. Sobr. Sect. 1. c. I. Q. XVIII. p. 121. partim apud inſignem Eruditionis Atlantem Caſaubonum, exer. XVI. diſcurs. 51. & 56. in Baronium, quibus adde conſt. 3. & 4. Leonis, Iſing. coll. hiſt. Quæſt. XIX. §. 2.

De ultima illa ſignificatione inpræſentiarum agimus: ea vocabatur Ebræis קרבן oblatio, admotio; item טבח & זבח quaſi mactatio; & השתחוה, item עבודה ac שרות Chaldæis דבח & פלחנא Rabbinis זבוח, Syris ܕܒܚܐ ſive ܕܒܚܬܐ &c. quamvis primum illud, ſi probè attendas, tantùm de ſacrificiis in genere, poſteriora verò omnia de cruentis potiſſimè intelligi queant: Patet id ex Etymo: קרבן eſt â קרב, quod in Hiphil habet הקריב & ſignificat *obtulit*; at זבח eſt mactare. Teſtatur inſuper doctiſſimus Abravanel his verbis *Nomen Dſebbah & nomen Korbhan non ſunt Synonyma. Omne enim Dſebbach eſt Korbhan, ſed non viceverſà.* Græcis appellatur θυσία, θῦμα, θύος, τέλος, ἱερὸν, ἱερουργία, λειτουργία, θυηπόλιον, ἀγιστεῖα, δῶρον, εὐσέβεια, εὐσέβημα, δουλεία, θεραπεία, θρησκεία, ὅσια, φόβος, προσκύνημα, ἀνάῤῥυσις, σφαγὴ &c. quæ duo ultima itidem de animalium maximè oblatione enunciari debent. Latinis eſt *Sacrificium, immolatio, litatio, victima, hoſtia, mactatio, honor, ſacrum, donum, cultura, cultus, oblatio, ſupplicium, ſupplicatio, initia, res divina, religio, pietas, ſanctitas, veneratio, adoratio, cerimonia*, ubi iterum in plerisque differentia perſpicua eſt. Germani mei reddunt ein Opfer / ab obferendo, ut quidam tradunt, nec veritati id diſſimile.

Ta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Talibus prælibatis ita ferè inſiſto, & definio Sacrificium, ſacram & externam actionem, quâ res quæpiam externa â certis Perſonis locô ritibusque certis, ad finem certum Diis aut Deorum locô habitis conſecrabatur, & obferebetur. Anguſtiorem hinc adparet & mutilam eſſe Henr. Corn. Agrippæ definitionem, dum ſacrificium ait eſſe *oblationem, quæ & ſacra ſit obferendo, & ſacret ſeu ſanctificet obferentem; niſi illum aut inreverentia aut aliud quoddam impediat peccatum.* lib. III. de Ocul. Phil. c. LIX. princip. τὸ θύειν, ait Plato, δωρεῖσθαί ἐστι τοῖς θεοῖς. in Euthyphrone. *Sacrificium,* inquit Iſidorus, *eſt victima & quæcunque in ara cremantur ſeu ponuntur.* Gyraldus: *Sacrificium erat quodcunque erga deos officium quod ritè rei divinæ faciendæ cauſſâ impendebatur.* Synt. XVII. p. 462.

Fuêre autem Sacrificia veterum triplicia: Α'πὸ τῆς μαντείας, χαριστήρια, εὐκταῖα. Quô præcipuè diviſionis modulô θυσίας metiemur, quia ſingulis aptus, Viriſque piperati judicii ad palatum; ut Meurſio comm. in Lycophr. Caſſ. p. 285. ſ. Scaligero indicibus Inſcribt. antiq. Gruteri, Taubmanno in Plaut. Amphitr. III. III. 11. p. 76. b. Gyraldus: *Tribus de cauſis deis ſacrificandum cenſuêre theologi gentium: Ut veneremur, ut gratias referamus, ut ab ipſis neceſſaria petamus & mala propellamus.* Synt. XVII. p. 488. Sed valde impingit Petrus Vall. comm. in Plaut. adſerendo, *Bona verba dicere*, de iis apud veteres pronunciatum fuiſſe, qui propter votum ſacrificârint, aut *Sacra vota* (quomodo apud Ovidium, IX. Metam. εὐκταῖα & χαριστήρια nominantur) exhibuerint; cùm generaliter quicunque vel in ſacris, vel in diebus feſtis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

ſtis, quibuſcunque benè vovebant, benè precabantur, *Bona omina* habuerint, vel *Bona verba* dixerint *. *Omen* enim h. l. votum eſt, teſte Noniô, mentis & vocis. Phraſin hanc uberiùs explicat Ovidius, III. triſt. el. XIII. v. 18. *Concipiamque bonas ore favente preces* Id. 1. Faſt. v. 71.

Proſpera lux oritur, lingvis animiſque favete;
Nunc dicenda bonô ſunt bona verba die:
Lite vacent aures, inſanaque protinus abſint
Jurgia.

loquitur de Calendis Januariis, quô die Romani ſe invicem ſalutabant, boniſque verbis utebantur; malè ominatis, litibus, jurgiis abſtinebant. Idem: *In tantis ſubeunt nec bona verba malis.* l. c. Triſt. v. 24. Tibullus: *Dicamus bona verba, venit natalis ad aras.* lib. II. el. II. v. 1. Martialis lib. X. epigr. LXXXVII. v. 3.

Lingvis omnibus & favete votis,
Natalem colimus; tacete lites.

Certè κατάρματα iſta in Lindienſi ſacrificio neutiquàm *bonorum verborum* adpellationem merentur, & tamen ἱερὸν illud inter ſacra vota numerandum, & ad χαριστήρια pertinet, quia in memoriam Herculis celebrabatur.

Populi inter ſapientes ſapientiſſimi, & ſuperſtitioſos ſuper-

* *Vide omnino Joſeph. Caſtalion. in Obſervationib. Dec. II. c. X. p. m.* 118. *ſ. edit. Lugdunenſ. M. DC. VIII. in* 8*t. Lævin. Torrent. in p.* 183. *a. Comment. in Horat. lib. III. Carmin. Od. I. v.* 1. *Dan. Heinſii Notas in Silii lib. XVI. p. m.* 149. *ſ. edit. Cantabrig.* 1646. *in* 12. *Briſſon. I. Formul. p.* 8. *ſ. Henr. Kipping. I. Antiquit. Roman. c. IX. §. II. p.* 209.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

superstitiosissimi, Ægyptiorum, sexcenta sexaginta sex sacrificiorum genera recensentur. Romanorum pleraque & Græcorum θύματα seqq. Corn. Agrippa conlegit: *Agonalia, Dapsa, Farreationes, Hecatombæ, Hostia, Hiacynthia, Armilustria, Janualia, Lucalia, Lupercalia, Munychia, Novendinalia, Nyctiluca, Palatialia, Pastillaria, Popularia, Protervia, Scenopegia, Solitaurilia, Stata, Rubigalia, Fontanalia, Ormia, Parentalia, Inferiæ, Consualia, Lampteria, Amburbia, Ambarvalia, Dianetaurica, Bacchanalia, Trieterica, Liberalia, Cocytia, Cerealia, Thesmophoria, Adonia, Teonia, Laurentalia, Opalia, Palilia, Quirinalia, Vertumnalia, Gynæcia, Panathenæa, Quinquatria, Diapalia, Diasia, Horma, Hormea, Nemea, Mytriaca, Palogygia.* lib. III. de Occ. Phil. c. LIX. Invenies, cùm hæc omnia εὐτάκτως congesta, & explicata, tùm plura insuper adjecta apud Ravisium in Theat. Hist. Poët. lib. I. c. XXI. Idem Agrippa, quæ commodè tribus illis classibus nostris inseri possunt, variè permiscet & conturbat. *Sacrificia*, inquit, *alia sunt salutaria, quæ fiunt pro salute obtinenda; quædam pacifica, pro pace; quædam laudes pro liberatione à malis, vel largitione bonorum quædam; Gratulatoria, pro veneratione divina, & gratiarum actione; quædam etiam fiunt nec propter honorem Dei, nec ex bona voluntate, quale erat apud Ebræos Sacrificium Zelotypiæ, quod solùm fiebat caussâ detegendi occultum adulterium: Eratque olim apud Gentes Sacrificium expiationis, quô expurgabantur civitates fame aut pestilentiâ, aut aliâ quavis horrendâ calamitate laborantes.* l. c. Effusior etiam est, ac immoderatiùs excurrens, quam Cœlius adfert, differen-

ren-

rentia; quâ dispescuntur Sacrificia in Dorophorica, Apolytrotica, Dialectica, Apoplestica, & Athyta lib. XII. L. A. c. 1. edit. Frob. Basil. Annô 1542.* Hæsi, meherc'le, aliquantisper, & ubinam de Dialecticis legerim, cogitationibus non incidit. Deprehendi tandem nævum, credo typothetarum. Explosô itaque illô substituo, *dialactica*, facem mihi præeunte Suidâ, qui θυσίας constituit δωροφορικὰς, munerum oblatorias; ἀπολυτρωτικὰς, redemtorias, exsolutorias; διαλλακτικὰς, transmutatorias, expiatorias, à διὰ & ἀλλάσσω; denique ἀποπληστικὰς, expletorias. Ex Ebræorum aris longè aliter sacrificiorum procedunt species: Apud quos primò erat holocaustum, sub quo Mincha, Sabbatum, Neomenia. 2. Sacrificium pro peccato, Sündopfer, 3. Sacrificium pro delicto, Schuldopfer 4. Sacrificium consecrationis, 5. Sacrificium purgationis, 6. Expiationis. 7. Pacificum, Danck-oder Gelübdopfer. 8. Sacrificia ex thure, myrrhâ, aromatibus, farinâ, similâ &c. Item Libationes, Speiß- und Tranckopfer. Vid. Ising. coll. hist. Quæst. LIX. §. 2. qui & Quæst. LX. §. 18. aliter dividit. Sigonius 6. sacrificiorum genera apud Ebræos recenset. de Repub. Ebræor. lib. IV. c. II. tredecim facit R. Bechai in comm. in Pentateuch. Cloppenburg. & Stuckius duas tantùm struunt series; alteri ἱλαστικὰ, alteri εὐχαριστικὰ adsignant. B. Calixtus, magnus ille & θαυμάσιος, Sacrificium propriè acceptum in V. T. triplex fuisse dicit: I. Holocaustum, id quod vel quotidianum, vel solemne. II. Sacrificium expiationis sive propitiatorium. III. Sacrificium

* *Lego & ita in editione Froben. M.D.LXVI. quâ utor.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

ficium pacificorum, idque vel gratiarum actionis pro beneficiis acceptis, vel totum aut spontaneum pro beneficiis impetrandis. Adpendix autem sacrificiorum propriè dictorum erat מנחה. in Compend. Theol. p. m. 219. At nos ad Gentium in genere oblationes, Judaica illa primoribus tantùm digitis, velut olim sal ac thus suum ἱερὸν πῦρ, attingere cogitamus; lectorem interim eorum etiam ἐπιποθοῦντα, ad CloppenburgI Schol. sacrif. Patrum, πολυωνύμου *Dilherri*, Patroni, ut Musarum communis, ita meæ, summi, Tom. II. disp. IX. Et Cl. Frischmuthi Præceptoris mei exoptatissimi dissert. de Sacrific. dimittentes.

CAPUT II.

Sacrificii ἀπὸ μαντείας describtio: Inlustratur exemplis. Proverb. Embarus es, *explicatur.* Μολπίδος πέτρα *apud Lycophronem.* Jupiter ὕης ὑέτιος, ὄμβριος, Pluvius. *Quæst: Sintne naturâ nota, an à Deo præcepta sacrificia? (Inanis Bellarmini aliorumque labor in propugnanda Missa: Auctores quidam de Sacrificio Missæ) Pontificii quidam cum Ebræis adfirmant: Auctor à negativa parte stare mavult.* χαριστήρια *quid? Eorum divisio: Adduntur multiplicia exempla. Peregrinantium religio. Fortuna Redux. Hercules defensor,*

Invictus. Aliquot peregrinantium Dii. Supparum. Lectio quædam in Virgilio probata. Neptunus Redux. Natalis Comes flagellatur. Victima animalis & consultatoria: Dii animales. *Labeo leviter tentatur.* προχαριστήρια. *Bacchus* πρόβλαστος. *Floriferium:* ἁλῶα. *Varii plantarum & agrorum dii præsides. Conjugium cur* ἱερα-τέλεια? *Juno dea puerperarum: Eadem cum Lucina.* Ἀμφιδρόμια: Circumferre *verbum in* ἀμφιδρομίοις *solemne. Infantes recens nati loti. Rheni etymon. Infantes octavô vel nonô à partu die denuò loti. Dies lustricus* ὀνομαστήρια. *Nundina. Infantibus quô die nomina imposita?* Fata advocare, scribere; occupare. *Fabulinus Deus. Jupiter unde* Triumfator *dictus; Epithetô primùm veri Dei:* Feretrius: Redux: *Alia Jovis quatenus in Bello præerat cognomina Herculis militantium præsidis epitheta: Item Martis: Minervæ. Hecatomphonia.* θυσίαι ἱππάδες. *Hormisdates, Arimanes.* χαριστηρίων *adpellationes variæ.* Suscipere, nuncupare vota *quid?* Victima vota; votita: votiva. Votum solvere: (*Significatio* ꝰ solvere) Reddere. *Justi LipsI lapis tentatur. Monumentis sacrificia post immolationem*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

nem inscribta. V. S. L. M. Lapides aliquot coacervati. Quando dii hominibus servierint?

Explanationem uberiorem Divisio nostra, quam suprà proposuimus, requirit. Adornabimus eam exemplis plurimis; ut videas facilè omnia illa locum invenire; nec dari ullum, quod non in tribus illis sedibus requiescat. Ἀπὸ τῆς μαντείας erant sacrificia, quæ ob certas causas, voluntate & jussu Oraculi cujusdam, peragebantur; quale præceptum DEI veri ad credentium Patrem extat Genes. XXII. 2. Apollo Pythius impietatis auctorem Cyanippum immolari jubet. Plutarch. in Parall. Pluto exortô hiatu illô pestiferô in foro Romano nobilissimam petit vectimam. Id. Ibid. Oracula pro occiso cervo Agamemnoniô sangvine immolandum Dianæ svadent. Eurip. in Iphig. Ovid. III. Metam. & III. de Pont. Serv. ad II. Æn. Virg. Eadem eidem ob ursam in Piræo confectam, filiam in victimam ferri mandant; cui obsecutus fuit Embarus, Suidas voc. ἔμβαρος. Qui tamen filiam comtam in adyto abscondidit, & capram ejus ornamentis indutam illius locô immolavit; unde de callido in proverbium exiit: *Embarus es.* Vide Hadr. Junium cent. II. adag. XL. ubi Erasmum aliter hoc explicantem refellit. Jupiter in templo apud Elidem generosum Juvenem, deficientibus invocatus pluviis, poscit: obferebat autem se sponte Molpis. Ovid. in Ibin, consequebaturque Incisa notis marmora publicis, quæ Lycophron μολπίδος πέτραν vocat in Cass. Jupiter posteà, tum quòd pluviis omnia inundantibus, tum iisdem deficientibus sacra caperet, ὕης,

item ὑέτιος, & ὄμβριος, Latinis *Pluvius* eſt adpellatus. Tibull. lib. I. Eleg. VII. v. 26. *Arida nec Pluvio ſupplicat herba Jovi.*

Quæritur hîc, annon *latè* omnia Sacrificia dici poſſint ἀπὸ μαντείας? Sive ut dilucidiùs ediſſeramus: Innotuerintne lumine, id eſt præceptis LUMINIS πολυπαμφάου, an Naturæ, hominibus ſacrificia? Auratis hîc cornibus victimam magno ſuo מעוים cædere, & penitus perlitare laborat, immanis beluæ Romanæ delicium belliſſimum, Bellarminus; qui ſcribit, *Sacrificia non eſſe in lege Moſis inſtituta, ſed ex lege Naturæ ortum habere; ceu id pateat ex Sacrificiis Abelis, Job, & aliorum.* lib. I. de Miſſ. c. XX. Ibid. *Hinc colligitur id* (ἱερουργίας in Eccleſia ἱερουργεῖσθαι) *eſſe primum quoddam principium â Deo nobis ingenitum.* Quibus non refragatur Thomas, quando part. III. ſum. Q. LX. art. 3. ad 5. colligit: *Sicut in ſtatu legis naturæ homines nullâ lege exterius datâ, ſed ſolô inſtinctu movebantur ad DEUM colendum: ita & interiori inſtinctu determinabatur eis, quibus ſenſibilibus ad cultum DEI uterentur.* Adſtipulatur his Didacus Nugno Cabezudo in part. III. Thom. Q. LXXXIII. *Multò*, inquit, *probabilius, quàm oppoſitum eſt, quod ſit naturale præceptum, obferendi Deo ſacrificium, propriiſſimè dictum.* Et Greg. de Valentia, *ex rectæ Naturæ inclinatione compulſos cùm Patriarchas, tum Gentiles ſacrificâſſe* contendit lib. I. de Miſſ. ſacrif. c. IV. De Papicolis non miror, eos talia manibus, pedibuſque propugnare, ob Miſſæ, ut ajunt, ſacrificium, de quo tàm opima eis cedit portio. Inde circumferuntur libri: *Joh. Cochlæi Norimbergenſis Sacerdotii ac Sacrificii defenſio,*

fensio, *Ambr. Pelargi dicti Storch*, *Gasparis Sasgeri aliàs Schatzgeri*, *Joh. EccI Suevi*, *Joh. Hoffmeisteri & aliorum De Sacrificio Missæ:* Quibus addendus *Wernerus Rolfinck de Valore Missarum* &c. Ebræos tamen splendidissimum BelgI eruditi sidus H. Grotius in eadem versari tradit semita. Nec fallit vir candidissimus. Abravanel enim eâ de causâ sacrificia in cultu divino DEUM præcepisse adserit, quòd cùm plerique mortales sacrificiis adsvevissent, difficile fuerit, illis prorsus valedicere. comm. in Pentateuch.

Contrariam sententiam tuetur Svarez, part. III. sum. Thom. art. 1. dist. LXXI. Sect. VIII. his verbis: *Nullum est naturale præceptum, ex quo sufficienter colligi possit, determinationem illius, ad talem modum, cultus scil. per sacrificium, esse omninò necessariam ad morum honestatem.* Idem Ethnicorum quosdam sensisse, historia Numæ ὑπεράλλου sacrarum apud Romanos religionum restauratoris (unde, & etiam quòd ipse sacrificaverit, â Pacato Drepanio, velut ab Ovidio Aneus *Sacrificus* dicitur c. XX. in paneg) fidem facit, qui non nisi Egeriæ monitu Deæ, cujus adsiduis congressibus utebatur, sacra se instituisse finxit. Val. Max. lib. I. c. II. ex. 1. quemque enixô studiô Jovem in sacrificiis faciendis informâsse credebant, quod prolixè ex Antiatis lib. II. recenset Arnobius, lib. V. advers. gent. Pertinent huc Platonis verba: τούτων πάντων νομοθέτης, ὅστις νοῦν κέκτηται καὶ τὸν βραχύτατον, οὔποτε μὴ τολμήσῃ καινοτομεῖν, ἐπὶ θεοσέβειαν, ἥτις μὴ σαφὲς ἔχει τὶ, τρέψαι πόλιν ἑαυτοῦ, καὶ μὴν οὐδ' ὧν ὁ πάτριος νόμος εἴρηκε περὶ θυσιῶν ἀποκωλύσει, μηδὲν τὸ παράπαν εἰδώς. ὥσπερ οὐδ' ὂν δυνατὸν εἰδέναι τῇ θνητῇ τῶν τοιούτων πέρι.

in

in Epinom. Hinc mundi Miraculum Ph. Melanchthon, in Exam. Sacrificia nominari ait *opera à Deo Præcepta*. Regerenti, quî Ethnici ex Dei mandatis de sacrificiis instituendis erudiri potuerint? prodit & respondet Rivetus: *Partim ex κακοζηλίᾳ, quâ mundus in quibusdam solet imitari Ecclesiam, partim instigante Diabolô, varia sacrificia & varii ritus etiam apud Ethnicos observabantur.* exerc. XLII. in Gen. Videantur Vir de Ecclesia orthodoxa meritissimus D. Dorscheus in mysaria Missæ contra Herberum c. I. Joh. Fabritius, Theologus eximius, & Philologus excellentissimus, Patronus meus optimus in cacozel. Gent. part. II. c. I. Et Cl. Frischmuth, Præceptor meus laudatissimus, diss. de Sacrif. c. II. qui Bellarmini nodos, Missam strenuè inde defensitantis, acutè rescindit. *

Χαριστήρια erant, quibus pro certis beneficiis; puta aut Malo averso, aut Bono accepto, animum pium & gratum ostendere studuêre. Ubi imbres quievissent, diluviumque DEUS terris arcuisset, Noah pro sui & suorum conservatione, sacrificiô suaveolenti grates Deo refert. Gen. VIII. 20. 21. 22. Apud Gentiles sanæ menti restituti Laribus præcipuè sacrificabant. Lil. Greg. synt. I. hist. Deorum. Taubmannus in Plaut. Men. II. II. 16. Pro periculis in itinere repulsis, molestiisque peregrinationis feliciter exan-

* *Est omnino qvoqve legendus D. Leonh. Hütteri Triumphus de regno Pontificio, h. e. Tractatio Scholastica & Theologica, qvâ ipsa Acropolis imò cor & anima Papatus Romani, sacrificium Missaticum, funditùs expugnatur & evertitur. Wittebergæ* M. DC. VII. *in 8v.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

exanclatis, hostiæ cæduntur à Philocomasio apud Plaut. Mil. Glor. II. V. 1. ab Agamemnone apud Senec. Agam. III. 1. Cydippe apud Ovidium ep. heroid. XXI. v. 91.

Protinus egressæ, superis, quibus insula sacra est
Flava salutatis thura merumque domus.

Moris enim erat etiam locum, in quem revertebantur, aut commigrabant, vel potiùs genium loci, religiosè salutare. Vide Muretum in Catull. carm. ad Sirm. Lapis Budæ Hungariæ in suburbio: DIS. MILITARIBUS. ET. GENIO. LOCI. PRO. SALUTE. ET. REDITU. IMP. CÆS. Sacrificabant autem inprimis Fortunæ Reduci. Claudianus, in princip. VI. Honor. Consulat. *Aurea Fortunæ Reduci, si templa priores Ob reditum vovêre ducum.* Vide de ea Gruteri inscribit. f. 8. 77. 78. Ejus effigies extat Romæ in vinea Card. Carpensis in ara quadrata. Vid. eund. f. 72. Sacrificabant item Laribus Vialibus. Inscribtio:

FORTVNAE
REDVCI. L A R I
VIALI. ROMAE
AETERNAE

Herculi, qui & inde *Defensor* & *Invictus* audivit. Romæ: HERCVLI. INVICTO. QUOD. PROFICISCENTES. EXPEDITIONIBUS. SACRIS. VOVERANT. REGRESSI. CUM. COMMANIPULIS. LIBENTES. VOTUM. SOLVERUNT. Mercurio: Apud Isaram fl. in Bojariâ: DEO. MERCURIO. FORTUNAE. REDUCI. SACRUM. Silvano: Romæ inter marmora quæ secantur ad Fabricam D. Petri in Vatica-

no: SILVANO. AUG. SACR. PRO SALUTE. ITUS. AC. REDITUS. IMP. CAES. DIVI. F. AUGUSTI. DINDUMENUS. FURNESIUS. PRÆGUST. AUGUSTI. V. S. L. M. Neptuno. Romæ:

D. M. PROPI --- OLENT ----
NEPTUNO. SACR.
PRO. FELICI. ITU. AC. REDITU

Caſtori & Polluci: Ibid. CASTORI. ET POLLUCI. SACRUM. OB FELICEM. IN PATRIAM. REDITUM. TOT. SUPERATIS. NAUFRAGII. PERICULIS. Diis Magnis: Inſcribtio: MAGNIS. DIS. SACRUM. F. VALERIUS. RUFUS. VOTUM. QVOD. ABIENS. FEC. POST. REDITUM. DE. SUO. L. S. L. M. Diis omnibus, Romæ in Juli III. vinea: PRO SALUTE ITU. AC. REDITU. BUTRÆ. N. SILVANO. ET. DIIS. OMNIBUS. Ceterùm qui è mari ſalvi domum redîſſent, veſtes ſuas Diis pro incolumitate ſuſpendebant; quæ veſtes, Neptuno ſacræ, *ſupparum* antiquis dictæ ſunt. Heinſius, Crepund. p. 17. Horat. *Uvida Suſpendiſſe potenti Veſtimenta maris Deo.* lib. I. od. V. extr. Virg. lib. XII. Aen. v. 766.

Fortè ſacer Fauno ſoliis oleaſter amaris
Hic ſteterat, nautis olim venerabile lignum;
Servati ex undis ubi figere dona ſolebant
Laurenti Divo, & notas ſuſpendere veſtes.

Ubi Cod. Oblongus, Mediceus, & alii, quos adducit Alex. Vellutellus Venetus, optimè pro *notas* legunt *votas*, quæ lectio etiam Th. Pulmanno, Farnabio

nabio & aliis † placet. Exinde Neptunus *Reducis* nomine cultus fuit. Vide Meursium auctar. Philol. c. II. Pro averso interitu & morte, Horatius immolat lib. III. Od. VIII. Mœcenas Saluti Publicæ apud eundem. Quales victimas *animales* dici Natalis Comes perhibet; lib. I. c. XVII. sed fallitur, quicunque ei habet fidem. Victima *Animalis* haruspicibus erat hostia, cujus anima tantummodò sine Extorum inspectione Diis obferebatur; eam opponebant hostiæ *consultatoriæ* in qua exta consulebantur. Heins. Crep. p. 11. Servius ad Virg. III. Aen. *Sunt autem hæ animales hostiæ, quæ tantùm immolantur.* Fuerunt etiam Dii quidam, *animales* dicti, quod ex Labeone iterum docet Servius: *Labeo in lib. de animalibus ait esse quædam sacra, quibus humanæ animæ vertuntur in Deos, qui dicuntur animales quod de animalibus fiant, & sunt dii penates, & vitales.* l. c. v. 168. Sed veritati propiùs accessisse videretur Labeo, si (velut Servius hostias animales) ab animabus Deos istos deduxisset.. Pertinet huc inscribtio, quæ est Anagniæ in Laaio in D. Angeli æde in tabula marmorea.

EXEMPLVM. PERIIT. CASTAE. LVGETE. PVELLAE
OPPIA. IAM. NON. EST. EREPTA. EST. OPPIA.
FIRMO
ACCIPITE. HANC. ANIMAM. NUMEROQVE. AV-
GETE. SACRORVM

Inter bona, ob quæ grates & χαριστήρια ad Deos re-

† *Tu vide Joan. Pierium Valerian. in Castigationib. & Varietatib. Virgilianæ Lectionis, p. m. 204. edit. opt. Paris. Rob. Stephani M. D. XXIX. in fol.*

redundabant, erat *Voti conſecutio*; quam ob cauſam Aurelianus ſacrificat apud Vopiſcum, c. XXXIII. *Frugum germinatio*; quale ſacrificium in honorem Minervæ hircô ab omni Magiſtratu fiebat, dictum προχαριστήρια, Suidas, Bacchus inde πρόβλαστος, teſte Cœliô Rhod. lib. VII. c. XV. dictus, quia è germinantibus vitium palmitibus res divina illi facta. Apud Romanos Floriferium feſtum erat dictum, *quòd eô die ſpicæ ad ſacrificium ferrentur*. Feſtus. Sicut contra ἀλῶα poſt fruges comportatas ab Athinienſibus agitabantur. Præfuêre autem plantis, agris & hortis: Maja, Bona dea, Fauna ſive Fatua, Flora, Ceres, Pales, Pomona, Sera, Segeſta vel Segetia, Tutulina, Nodinus vel Nodotus, Priapus, Pan, Silvanus, Lactucina, Deus Lactens, Patalena, Hoſtilina, Volutrina, Runcana, Deverrona, Deus Spinenſis, Robigus, Stercutius. Vid. Voſſium de Idol. lib. II. c. LXI. Porrò *uxor* pudica, nobilis, dives. Juven. ſat. VI. v. 48. *Auratam Junoni cæde juvencam, Si tibi contigerit capitis matrona pudici.* Unde conjugium olim ἡρατέλεια dictum. Pollux, lib. III. c. III. quòd Junoni in nubtiis ſacra fierent. Veneri, puellæ amoris ſui compotes factæ, coronas, Juvenes camiſiarum ſuarum Zonas ſuſpendebant. Meurſius excerc. Crit. *Infans* natus: quale χαριστήριον conſpicitur Amphitruonis apud Plaut. V, I. 74. OctavI apud Sueton. in Aug. c. XCIV. A puerperis Junoni ſacra facta monet Philologiæ Oraculum θεοειδὲς Meurſius, exerc. Crit. part. II. lib. II. c. X. Et indicat Arnobius: *puerperiis Juno præpoſita eſt & auxiliatur genitricibus fœtis*. lib. III. adverſ. Gent. Apud Plautum Phroneſium Lucinam invocat *Gravida quaſi puerperio cubem; Date mihi huc ſtactam*

at-

atque ignem in aram, ut venerem Lucinam meam. Truc. II. V. 22. Ovidius, lib. II. Amor. eleg. XIII. 21.

Lenis ades, precibusque fave Lucina puellæ;
Digna est, quam jubeas muneris esse tui.
Ipse ego thura dabo fumosis candidus aris &c.

Vetus inscribtio in sepulcro puerperæ: LVCILLA. HIRFIDIA. XVII. NATA. ANNVM. GEMELLAM. PRIMO. PARTV. PROLEM. ENIXA. HOC. TEGITVR. SAXO. FAVIT. LVCINA. NASCITVRIS. LVCILLÆ. LVCEM. NON. PEPERIT. Juno enim cognominata fuit Lucina, quod ex Catullo cognoscas: *Tu Lucina dolentibus Juno dicta puerperis.* carm. secul. XXXV. v. 13. Illa verò Genitorum propter sobolem sacrificia quintô demum post partum die fiebant Plaut. *quin Dis sacrificare volo pro nato infante, quintô die, quod fieri oportet:* in Truc. II. IV. 69. Eô scil. quô infans recens natus manus abluebatur, & Laribus circa focum cursim *circumferebatur*; quæ festivitas Græcis ἀμφιδρόμια dicta. In his ἀμφιδρομίοις *circumferre* verbum solemne erat, pro lustrare. Serv. ad VI. Aen. v. 229. Turneb. Advers. lib. XIII. c. XXI. Lavabantur enim etiam infantes statim post partum. Plaut. Amphitr. V. l. 50. Euripides in Herc. Salmuth. ad Pancirollum, lib. II. c. X. Meursius ad Lycoph. Cass. Ita apud Germanos priscos Rheno, ut puritas thori comprobaretur, imponebantur: unde fluvio nomen impositum Rein. Conf. Cluverium Germ. antiq. lib. I. c. XXI. Vossium de vitiis Serm. lib. I. c. IX. Stegerum de lotionibus veter. Rom. c. I. Lavabantur & nonô vel octavô die post partum. Adi Parrhasium in epistolis: Meursium, Græc. feriat. lib. I. in ἀμφιδρόμια.

μια. De infantum die lustrico vide Gyrald. synt. XVII. p. 471. Casaubonum ad sat. II. Persi. Ita Ebræi περιτομὴν suam VIII. celebrârunt die. Septimô post partum die, Græci; Decimô, Athenienses: Octavô Romani fœmellis (qui dies *lustricus* & ὀνομαστήρια vocatus) Nonô (â quo *Nundina* Romanorum Dea nomen retulit) maribus nomina imponebant, cujus causam vide apud Plutarchum probl. XCIX. quod neutiquàm apud Athenienses sine sacrificio factum. Vide Varr. lib. VII. de L. L. J. C. Scalig. de Causis L. L. lib. IV. c. XCII. Jos. Scal. Auson. lect. lib. II. c. XXII. Casaub. ad sat. II. Persi Franc. Junium in not. ad Tertull. p. 109. Alex. ab Alex. gen. dierum, lib. II. c. XXV. Meursium de puerp. c. VI. & VIII. & exerc. Crit. lib. III. c. XXXIII. Alex. Sardum Ferrariens. de Mor. & Rit. Gent. lib. I. c. VIII. Dorscheum Diss. Th. pentadecade disp. IV. §. 3. * Eôdem die etiam Mathematici advocati, qui inspectô themate Genethliacô fausta infaustaque prædicerent; quòd erat *fata advocare* & *scribere*. Adripiebant & quæcunque omina in bonam scævam ad impositionem nominum, quod dicebatur *fata occupare*. Rubenius Elect. lib. I. c. V. Ubi infantes jam loqui cœpissent, *Fabulino* Deo immolabant hostias. Nonius.

Erat inter bona etiam *Victoria* ac palma ex hostibus reportata; velut Augusti apud Horat. lib. III. Od..

* *Adde Cl. Philippum Mullerum in Dissertat. Theolog. ad Luc. X. 20. de nomine in cælis scripto, quam propediem habebis in uno Fascium nostrorum, c. I. §. 41. p. m. 19. s.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Od. XVI. Cumanorum apud Dionyſ. Halic. lib. VII. Amphitruonis apud Plaut. III. II. 65. Alexander Severus, apud Lampridium, Senatum ad ſacrificia pro tot victoriis admonet. c. LVI, Cydonius ; θύουσι καὶ σπένδουσιν ἐπινίκια. orat. de contemn. mort. Beninenſes hodienùm ex captivis hoſtibus nonnullos Idolo ſuo immolare ſveverunt. Itin. Ind. p. m. 504. Apud Romanos in Capitolium deductus triumfans, peractis ibi precibus, obtulit taurum candidum, coronam triumfalem, & aliquot pretioſas manubias Jovi, cui inde *Triumfatoris* nomen competiit, quod ὑπερόπτης æternæ Majeſtatis ſimia, â proprio Dei attributo furata, ſervis ſuis ſuppeditavit. Legitur illud 1 Samuel. XV. 29. *Triumfator in Iſraël non parcet, & pœnitudine non flectetur.* Vid. Del-Rio adag. V. T. 114. Immolabant etiam Jovi *Feretrio*, (quod *feriret* hoſtes; vel, quod pacem ferret) cui opima ſpolia dabantur, & Jovi *Reduci.* Martialis, lib. VIII. epigr. XIV. 1.

Dum nova Pannonici numeratur gloria belli,
Omnis & ad Reducem dum litat ara Jovem.

Sed alii non malè h. l. per *Reducem Jovem* intelligunt Cæſarem, Jovi item *Statori* & Herculi *Victori.* Utrumque in inſcribtione videmus, quæ eſt Albæ Juliæ in Dacia: JOVI STATORI. HERCULI. VICTORI. M. VLP. NERVA. TRAIANVS. CÆSAR. VICTO. DECEBALO. DOMITA. DACIA. VOTVM. SOLVIT. ASPICE. ROMVLE. PATER. GAVDETE. QVIRITES. VESTRA. ISTA. EST. GLORIA. Vid. Joh. Livineji not. ad. paneg. I. Mamert. Audiebat inſuper Jupiter, ambitioſè ſatis & cumulatis, pol! encomiis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

comiis, â victoribus: *Victor* (cujus imaginem vide apud Choulium p. 58. 59. *Invictus*, *Imperator*, *Custos*, *Pistor*, (quòd Romanos in quiete locâsset, ut ex frumento haberent quod vellent) *Prædator*, *Opitulus* vel *Opitulator*, *Impulsor*, *Stabilitor*, *Centumpeda*, *Supinalis*, *Tigillus*, *Vltor*, *Sthenius*, *Stratius*, *Nicophorius*, *Aræus*, *Palæstes*, *Tropæuchus*, *Atabyrius*, *Labradeus* vel *Labradenus*, *Phyxius*, *Oetus*, *Eleutherius*, *Soter*, *Conservator*, *Sosipolis*, *Vrius*, *Errhus* &c. Hercules verò: *invictus*, *Triumfalis*. *Pacifer*, *Defensor*, *Magnus Custos*, *Potens*. *Pollens*. καλλίνικος, πρόμαχος, καρτερόχειρ, ἀδάμαστος παντοδυνάστης Vide Boxhorn. quæst. Rom. I. Inscribtio Interramnæ Nahartium in Vmbria:

LOCVS
SEPVLTVRAE
CVLTORVM
HERCVLIS
DEFENSORIS
POLLENTIS
INVICTI

Redeuntes ex bello Marti quoque χαριστήρια obtulêre: Unde dictus putabatur quòd *maribus* in bello præesset; exindeque laudabatur, *Bellipotens*, *Odrysius*, *Geticus*, *Thracius*, αἱμοχαρής, βροτολοιγός, μιαιφόνος, *Vltor*, *Tyrannus* &c. Item Minervæ, quam cognominârunt *Auxiliarem*, *Armipotentem*, *armisonam*, στρατεῖαν, ἄρειαν, σθενιάδα, χαλινῖτιδα, ληϊτίδα &c. Messenii immolabant Hecatomphonia, tamquàm ex hostibus centum interemissent, quod sacrum Aristomenes Jovi ἰθωμάτᾳ obiit. Lud. Cœl. A. L. lib. XX. c. VI. Confer Sardum de Mor. & Rit. Gent.

Gent. lib. III. c. XII. & XIII. Hoc χαριστήριον Ebræis peculiariter חורה dici vult Corn. â Lap. comm. in Lev. VII. 13. Huc quoque pertinere videntur θυσίαι ἱππάδες i. e. Equeſtria ſacra, in feſtivitatibus & pompis Athenienſium â MCC. equitibus facta, de quibus Suidas voc. ἱππάς & Cœl. lib. XII. L. A. c. I. Magi ſacrificabant Hormisdati, quem bonorum omnium auctorem credidêre; ut Arimanem malorum, referente Alex. Sardô. lib. III. c. XV. Sed Laërtius Ὠρομάσδην & Ἀρειμάνιον vocat. procœm vitt. Vide Plutarch. & Agathiam. lib. II. Poteſt de his omnibus videri Turneb. adverſ. lib. XX. c. XXVII. Talium quorundam ſacrificiorum mentionem facit Rambam Ægyptius: יום שמתכנסין בו הגוים להעמיד להן מלך ומקרבין ומקלסין לאלהיהם יום אידם הוא והרי הוא כשאר אידהם אבל גוי שעשה הוא איד לעצמו ומודה לכום שלו ומקלסה ביום שנולד בו ויום תגלחת זקנו או בלוריתו ויום ש שעלה בו מן הים או שיצא מבית האסורים ויום שעשה בו משתה לבנו וכיוצא באלו i. e. *Illa quoque dies, quâ idololatræ ad regem conſtituendum conveniunt, ſacrificant, ac Deos ſuos laudant, cœteris feſtorum accenſetur: Quòd ſi idololatra ſibi ipſi feſtum diem indixerit, ut veneretur idolum ſuum, ac laudet illud natali ſuô, aut quô die barbam condet vel comam, aut quô advenit è mari, vel è carcere egreſſus, quô item convivium inſtituit filii cauſâ, & ſi qui id genus alii ſunt.* lib. Acom. c. IX. §. 4.

Vocantur Ebræis χαριστήρια שלמים * â שלם pace frui; propriè compleri, perfici; quorum mentionem

* *Vide de his Schlamim Optimum Geierum noſtrum in Comment. Proverb. VII.* 14. *p. m.* 339.

tionem factam ſentias Exod. XX. 24. & XXIV. 5. Amos. V. 22. & alibi. Sed Corn. â Lapide ad εὐκταῖα protrudere laborat. Græcis appellantur εὐχαριστικὰ, χαριστήρια, εὐαγγέλια, ἐκβατήρια, ἐπινίκια, εἰρηνικὰ σωτήρια (quorum poſteriorum ſingula, ſingulis ferè adplicari poſſunt ſpeciebus) ipſæque victimæ χαριστήριοι.

Hæc ſæpiſſimè priùs vovebant, quod erat *ſuſcipere* & *nuncupare vota.* Vide Lipſ. not. ad Tacit. Unde victimæ eæ nuncupabantur *votæ*, Ovid. lib. II. amor. el. XI. v. 46. *Pro reditu victima vota cadet.* necnon *Votitæ*; *& votivæ.* Horat. lib. I. Ep. III. extr. *Paſcitur in veſtrum reditum votiva juvenca.* Poſteà ſi victimas votas immolarent, *votum* ſe *Solvere* dicebant, ſumtô ſcil. ſolvendi verbô eâ ſignificatione, quâ quis id facit, quod facere promiſit, vel pollicito ſatisfacit. l. 176. ff. de V. S. l. ſolutionis verbum. 54. ff. de ſolut. & liberat. Item *votum reddere.* Lapis Priſcus Romæ ad Baſilicam Petri: EX. VOTO. SVSCEPTO. QVOD. DIV. ERAT. NEGLECTVM. NEC. REDDITVM. Ita hunc lapidem citat Lipſius ad lib. XV. ann. Sed aliter longè Georg. Fabricius lib. I. antiquitat. interd. 4. Prætérquàm enim quod inſcribat: *Mutilatum*, pluribusque continuet, ac Lipſius; etiam aliter legit. h. m. EX. VOTO. SVSCEPTO. QVOD. DIRVERAT. NEGLECTVM. &c. p. m. 38.

Solutis votis lapides ac monumenta, quibus tempus, ſimileſque ſacrificiorum aut votorum circumſtantiæ adnotabantur, erecta fuiſſe, non difficulter adfirmari poſſe autumo: Idque ne V. quidem T. Patribus peregrinum. Jacob enim ſaxa coacervat, & mo-

monumentum erigit, & teſtis locô ſtatuit, & immolat. Gen. XXXI. 51. ſ. De Gentilibus res non videtur obſcura. Lapis Romanus.

DEO. SANCTO. APOLLINI
PACIFERO. EX. VOTO.
LIBENS. SOLVIT. MIL. COHORT.
X. PRÆTORIÆ.

Alius

VOTVM. SOLVERVNT. L. M.
L. VERGINIO. RVFO. COSS.
C. MEMMIO. REGVLO.

Alius Romanus:

J. O. M. ET. GENIO.
VENALIC
P. ACILIVS. CERDO
VOTVM. SOLVIT
NERONE. CÆSARE
AVG. IIII
COSSO. LENTVLO. COSSI. F. COS.

Pertinent huc litteræ antiquæ in inſcribtionum monumentis creberrimæ V. S. & V. S. L. M. quæ ſignificant *Votum Solvit*; & *Votum Solvit Libens Meritò*. Lapis in Convenis Novempopuloniæ; DEO. ABELLIONI. MINICIA. JVSTA. V. S. L. M. Eas in ſexcentis aliis antiquitatis reliquiis invenies. Vide Choul. p. 277. & ſeqq. Grut. p. 3. & ſeqq. Pleræque autem inſcribtiones aut ex voto natæ poſt rem bene geſtam; aut ante eam factæ magnâ & prægnanti ſpe: & tunc *Servire hominibus Dii* dicebantur. Vide Boxhorn. Quæſt. Rom. I.

Nec ſolùm vota, ſed & alia quandoque Sacrificia eôdem modô ſignata reperimus. Exemplo ſit

illa Fratrum Arvalium inſcribtio vetus, quam oſtentat Fulvius Urſinus not. 18. in lib. III. Cic. de N. D.

IIII. ID. DEC. FRATRES. ARVAL. IN LVCO.
DEAE. DIAE. VIA. CAMPANA. APUD LAP.
V. CONVENER.
PER. C PORC. PRISCVM. MAG. ET. IBI.
IMMOLAV. QVOD. AB. ICTV. FVLMI-
NIS ARBORES LVCI.
SACRI. D. D. ATTACTAE. ARDVERINT. &c.

Et alia in baſi CERERI. AVGVST. MATRI. AGR. LVCIVS. BENNIVS. PRIMVS. MAG. PAGI. BENNIA. PRIMIGENIA. MAGISTRA. FECER. GERMANICO. CAESARE. II. L. SEIO. TVBERONE. COSS. DIES. SACRIFICI. XIII. K. MAI.

CAPUT III.

Ε'υκταῖα triplicia: Adducuntur plurima exempla. In nubtiis qui â Parentibus, qui â ſponſis dii invocati? Juno τέλεια. Pilumnus: Picumnus. Larum officium; veſtitus. περιπέλεια. Veneris cognomina. Alex. Sardus notatur: Ejuſd. defectus ſupplentur. Dii quidam conjugales. Dii in puerperio & poſt partum invocati. Compitalia: προηρόσια. Hercules Sancus: Sacrificium propterviam. *Lares permarini. Viato-*

torum religio. Sacrificia pro immortalitate animarum: καθαγίζειν, ἐναγίζειν, ἐναγίσματα, καθαγισμοὶ. *In pecude vett. opes. Mercurius lucri antistes.* Wodan *quis & unde? Lipsio absentitur. Mercurius Deus furum: & Mercatorum: Ejus hinc epitheta ac etymon:* ἕρμαιον: *Proverb.* ἑρμῆς κοινός. *Colitur inter lares viales:* ἑρμῶν *forma & cultus. De Goliathi ossibus mira. Proverb. Ebraicum. Loci cujusd. Scr. S. verus sensus proponitur, circa quem aliquot interpretes palpârunt.* Irmenseul *quid & unde? Galli vigilantia:* ἀλέκτορος *etymon. Galli cur templorum apicibus superpositi? Albrici locus confirmatur: Animalia quæ Mercurio sacra? Gallus quibus deorum sacer? Cur Mercurio? Cl. Vossius notatur. Mercurius somniorum præses.* ἑρμίν. *Stulta vett. in meritis erga deos opinio. Ara Ignoti dei:* Ignotus deus *quis? Jehovæ nomen gentilibus & multis Ebræorum clàm fuit: Neque ab eo cui cognitum erat facile enunciari poterat.* Aquilices. *Dapsa.* Donnerstag *unde? Hercules* κορονόπος. *Herculis sacrificium proverb.* בעל־־זבוב: *Samaël. Jupiter Prodigialis; Dii averrunci.* Comprecari *quid? Tibulli locus*

restituitur. Guil. Canteri μνημονικὰ ἁμαρτήματα. *Vetus Virgilii lectio contra Canterum & Vossium defenditur. Labsus* ἐκθύσιμοι. *Piacula. Piacularia sacrificia. Postulio. ArnobI locus mendosus sanatur. Variæ piacularium adpellationes. Porta piacularis. Ebræorum sacra piacularia: Eorundem inter peccata distinctiones. Victimæ expiatoriæ quales?* περίψημα. *Vossius leviter tangitur. Hotomanni & ManutI V. L. in Pediano laudata. Homines sacri. Februorum varia significatio: Natalis Comes denuò castigatur. Victimæ expiatoriæ synonyma. Differentia inter* καθάρσια & καθάρματα. *Conjectura in locum AmmonI. Piatrices mulierculæ. Hostiæ Consultatoriæ, injuges. Diffarreatio. Hostia jurantium execranda. Fœderis etymon. Varia Virg. lectio. Vossius modestè carpitur. Inter sacrum & saxum proverb. unde? Aliud fœderis etymon. Foedus ferire &c. Ritus in Judæorum fœderibus.* Litare *quid? differt â* sacrificare. *Catanæus acriter reprehenditur.* τȣ̃ litare *etymon. Ab Aus. Popmâ absceditur.* Λιταί.

Εὐκταίοις veteres vel bona adprecabantur, vel mala deprecabantur, vel Deos testes vocabant.

Sin-

Singula ordine perſpiciemus. Et primò quidem Bona: veluti Parentes felices filiarum nubtias ſacrificiis expetebant â Jove, Junone (quæ inde τέλεια dicta) Venere, Gratiis, Laribus, & Diis conjugalibus, Pilumno, qui cum Romulo Quirino; Picumno, qui cum Marte Silvano idem, Larumque præſes habebatur. Euclio apud Plaut. *Vaſcula intus purè propera atque elue, Filiam deſpondi ego.* Aul. II. III. 3. Dæmones apud Eund. *Adorna, ut rem divinam faciam, cùm intrò advenero, Laribus familiaribus; cùm auxerunt noſtram familiam.* Rud. IV. VI. 2. Erat enim Larium officium duplex; I. ut preces & vota mortalium ad Deos, Deorum ad homines deferrent: II. rem vel publicam vel privatam familiæ tueri, unde propter vigilantiam ſagis caninis ſtatuæ eorum veſtitæ. Plut. probl. LI. Boxhorn. Quæſt. Rom. VI. Dies ille, prodente Suidâ, προτέλεια dictus. Vide Joh. Meurſium, qui cedrô digna locutus Os populi docti meruit; comm. in Lycoph. Caſſ. *Sponſi* proſperum conjugium in Græcia quidem â Junone, Diana, & Parcis, teſte Alex. Sardô de Mor. & rit. gent. lib. I. c. III. *Ceterùm etiam* (verba ſunt ejuſd. auctoris, quibus Deos quos in nubtiis venerabantur enumerat) *quinque faces erant propter Deos qui invocabantur in nubtiis; Jovem adultum, Junonem adultam, Venerem, Svadam, Dianam: invocabatur etiam Hymenæus, & ominis gratiâ Thalaſſius, qui fuerat præclariſſimus dux Romuli tempore, pulchramque virginem recepit. Mercurius quoque ex diſciplina Ægyptiorum propter caduceum, in quo dracones duo erant, mas & fœmina.* lib. I. c. VII. Vid. Plutarch. probl. II. cum notis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Boxhorn. Veneri enim nubturæ virgines pupas consecrabant. Vide Perſ. ſat. II. & Joh. Vatelli comm. in Muſæi Leandrum. Unde ipſa cognominata *Migonitis* quaſi conjugalis, & *Babia*, de quo Photius in Myriobibl. cod. CCXLII. nec non *Mylitta* quod Scaliger genitricem denotare notat; item *Melænis* quòd noctu maxima liberis opera daretur. Pauſan. in Lacon. & Corinth. & Arcad. niſi potiùs ſentiendum ſit, eô ſenſu ita dictam, quô audivit Ilythia, quod eſt ab Arabico Halilath id eſt noctiluca, quia interdum eadem cum Lucina. Non autem elimatè bonus ille Sardus procedit, verùm non paucos anteſignanos Deos præterit. Neque verò mentionem fecit Cinxiæ; quod nomen in nubtiis ſanctum habitum eſt, eoque reſpiciebatur, ſad Cingulum, ſeu Zonam, ex lana ovis, Herculanô nodô vinctam, quam Sponſæ Sponſus in lecto ſolvebat: Exinde virgines Venerem expertas λυσιζώνυς dixêre, Muretus comm. in Catull. carm. II. Omiſit item Cererem, Bacchum, Phœbum. Virg. lib. IV. Aen. v. 56.

Principiò delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt: mactant lectas de more bidentes
Frugiferæ Cereri, Phœboque patrique Lyæo;
Junoni ante omnes cui vinc'la jugalia curæ.

Servius apud ſingulos cauſſas addit, eaſque duplices, *vel Cereri, quà inventrici Legum; Phœbo, quia præſes auſpiciorum, quibus urbes reguntur; Baccho, quia urbibus aptæ libertatis eſt Deus; vel ut nubtura placet Cererem, quæ propter raptum filiæ nubtias execratur; Apollinem, qui expers eſt uxoris; Liberum, qui niſi raptam conjugem habere non potuit.* Omiſit Maritorum ge-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

genium, & Fortunam virginalem. Utriusque meminit Arnobius: *Cùm in matrimonia convenitis, togâ sternitis lectulos, & Maritorum Genios advocatis? nubentium crinem cœlibari hastâ mulcetis? puellarum togulas fortunam defertis ad virginalem* lib. II. adverſ. Gent. Univiræ verò Fortunam muliebrem coronabant, quod non licebat bis nuptis, de quo infra, c. VIII. pluribus. Vide Philoſophum & Philologum accutiſſimum Piccartum peric. Crit. c. XXVII. Turpiſſimo etiam Mutini vel Futini ſimulacro novæ nuptæ inſidebant, cui mulieres velatæ togis prætextatis ſolitæ ſunt ſacrificare teſte Feſtô. Illud adhuc hodie in quibuſdam Indiæ partibus moris eſſe conſtat. Quibus addendi: Cupido, Tellumon, Ruſona, Subigus pater, Prema, Jugatinus deus, Domitius, Volumnus Volumna, Pilumnus, Picumnus, Amor, Mania, Genii, Penates, Lares familiares, & tutelares, & præſtites, & hoſtilii, Libentina, Jupiter γαμήλιος & τέλειος, Juno γαμηλία, & ζυγία, & Juga, & Jugatina, & Cinxia, & Unxia, & Socigena, & interduca, & domiduca, & Manturna: Virginenſis dea, cùm Zona ſolveretur; Perfica, quæ voluptates perficeret inoffenſâ dulcedine; Pertunda, cùm virginalem ſcrobem effoderet maritus: Anaitis apud Lydos, apud Etruſcos Razenna &c. Vide de his Hotomannum de vet. nubt. rit. & Briſſonium lib. ſing. de ritu nubt. *Mariti* ſobolis procreationem. Tacitus quoſdam ſuſpiciendorum liberorum cauſſâ conveniſſe ait, atque audîſſe aruſpicum verba; ſubîſſe, ſacrificâſſe. lib. XI. Annal. XXVII. 1. 2. Lucretius, lib. IV. v. 229.

- - - Multô ſangvine mœſti
Conſpergunt aras, adolentque altaria donis,

Ut gravidas reddant uxores, ſemine largô.
Etiam in adoptione id factum, indicat Cedrenus: λιϐανωτὸν ἐπιθύσας μεγάλα βοῶν ἔφη. Ἀγαθῇ τύχῃ Νέρβας Τραϊανὸν υἱοποιοῦμαι. In puerperio invocabantur apud Græcos dii ζωγόνοι: Apud Latinos Vitunus, Sentinus, Senta, Partunda, Naſcio ſive Natio, Dii Nixii, Jupiter Lucetius, Juno Lucina, Nundina, Mena menſtruorum dea; Fluonia, ut ſangvinis flumen retineret; Opigena præcipua dea nativitatis; Mana Geneta partus præſes; Proſa vel Prorſa ob eas, quæ rectum & legitimum partum nactæ erant; Poſtverta, cùm præpoſterè partus ederetur; Egeria, quæ partum egerebat; Inprimis Diana ſive Proſerpina, quæ parturientibus credebatur adſidere, manus iis admovens, veluti receptura fœtum; unde χειρογονία, *Manugenua & adſeſtrix* dicta. Adpellata etiam λυσιζώνη; quoniam velut apud Romanos nubtæ, ita apud Græcos parientes Zonam ſolvere dicebantur, teſte Apoll. Rhodiô, lib. I. Argon. Vide Stuck. de ſacrif. f. 30. Voſſium de Idolol. lib. II. c. XXV. & XXVIII. Poſt partum ἐγκταῖα capiebant Vagitanus, Fabulinus, Cunina, Faſcinus, Oſſilago, Levana, Statilinus, Staranus, Rumina ſive Rumio, Eduſa, Potina, Paventia &c. Vide Cujacium, obſerv. lib. XI. c. XXX. Forcatul. XXIII. Cupid. in fin. Pinedam, comm. in Job. c. I. n. 2. Turnebum, adverſ. lib. IV. c. XV. D. Dorſcheum, diſſ. Theol. pentadec. diſp. IV. §. 4. Lorinum in Sapient. VII. 3. *Patresfamiliâs* non modò domûs novæ commoda: Plaut. *Uxor! venerare, ut nobis hæc habitatio Bona, fauſta, felix, fortunataque eveniat.* Trinum. l. II. 2. 3. Sed & familiæ totius incolumitatem. Cato: *Jano farre & vinô ſacrificatum eſt,*

ut

ut esset propitius liberis, domui, familiæ. c. CXXXIII. de R. R. Juven. sat. VI. v. 386.

Cum farre & vino Janum Vestamque rogabat &c.

v. 388.

- - - - - - - *Quid faceret plus*
Ægrotante virô, medicis quid tristibus erga
Filiolum.

Ovid. lib. VII. Metam. v. 588.

- - - - - - *Quis non altaribus illis*
Irrita thura dedit? quotiens pro conjuge conjux,
Pro nato genitor, dum verba precantia dicit &c.

Et paulò pòst, v. 596.

Ipse ego sacra Jovi pro me, patriaque tribusque
Cùm facerem natis. - - - - - -

Eô fine Lares & penates culti coronas accipiebant, Maniaque mater Larium capitibus allii & papaveris placabatur, aut effigie suspensâ. In Compitalibus verò Larium festô pilas & effigies viriles ac muliebres ex lana in compitis suspendebant Laribus; ita, ut tot pilæ, quot capita servorum, tot effigies, quot essent liberi, iis ponerentur; cum voto: *ut vivis parcerent, & essent his pilis & simulacris contenti.* Heinsius, Crep. p. 33.

Agricolæ felicem frugum ante arationem germinationem petebant, quæ sacrificia προηρόσια dicta. Suidas. Romanæ Svadæ flos fragrantissimus Tibullus prolixè tale recenset lib. II. el. I. *Impp. Duces, milites* dextrum ancipitis Martiæ fortunæ exitum; de quo Justinus, lib. XX. c. II. & III. & alii. Proficiscentes, iter secundum, Arrianus: Ἀλλ' ἀπολιπόμενος μὲν οὐδεὶς ἀνάγεται μὴ θύσας τοῖς θεοῖς, καὶ παρακαλέσας αὐτοὺς

βουλῦς. in Epict. lib. III. c. XXI. A Laribus quidem vialibus, qui in Græcia erant Mercurius, dictus εἰνόδιος & Hecate εἰνοδία: Romæ verò Hercules *Sancus*, cujus ſacrificium *Propterviam* vocatum, ipſeque aliàs etiam *Sanctus*, *Sangus*, *Semo pater*, & *Dius Fidius* dicebatur. Vide de eo Xylandrum adnot. ad Plut. Quæſt. XXX. Voſſium de Idolol. lib. I. c. XII. Lares permarini θεοὶ ἀλιπόντιοι, fuêre Neptunus, Thetis, Glaucus: illi per mare peregrinantes immolabant Taurum; iſti, Juvencam; huic, bovem. Vide Taubm. comm. in Plaut. Sacrificabant autem tum antequàm ſe viæ darent, tum ſæpe etiam in via. Nimirum oblatô locô quôpiam ſanctô, ſolebant viatores I. veniam poſtulare, II. Votum adponere, ſive preces fundere, aut etiam Deorum genua incerare; III. pauliſper adſidere. Apul. lib. I. Flor. Scioppius, Symb. crit. p. 109. Rubenius, Elect. lib. II. c. XXXIV. id quod hodiernum Indiæ quidam faciunt populi, qui ad omnes montes, petras, & ſpeluncas Idola ſua formâ diabolicâ exciſa habent, juxta & lintrem aquâ refertum; ubi viatores tranſeuntes ablutis pedibus Deaſtro ſupplicant, & nonnunquàm ſacrificii aliquid obferunt, referente id Hugone Lindſchottanô itin. Ind. p. m. 69. Quædam θυσίαι pto immortalitate animarum ac divinitate fiebant. Arnobius: *Non quod Etruria libris in Acheronticis pollicetur, certorum animalium ſangvine numinibus certis datô divinas animas fieri, & ab legibus mortalitatis educi*, lib. II. adverſ. Gent. Tales præcipuè erant τελεταὶ & μυστήρια, de quibus prolixè Magn. Caſaub. exerc. XVI. diſc. XLIII. Item funereæ illæ inferiæ: quas, qui faciebant, καθαγίζειν & ἐναγίζειν, ſicût ipſa ſacrificia ἐναγίσματα

dice-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

dicebantur & καθαγισμοί. Adde quæ ſupra ex Servio de Diis animalibus retulimus.

Minuebantur pecora ob auctionem pecoris, i. e. totius ſubſtantiæ. In illo enim omnes veterum opes, deditque id peculio & pecuniæ nomen. Serv. ad Ecl. I. Virg. Perſius: *Rem ſtruere exoptas cæſô bove, Mercuriumque Accerſis fibrâ?* ſat. II. 44. Ille omnis lucri Præſes, Plaut. Amph. prol. v. 152. Stich. III. l. 3. Unde ſic eum adloquitur Ovidius, lib. V. Faſt. v. 671.

Te, quicunque ſuas profitentur vendere merces,
Thure datô, tribuas ut ſibi lucra, rogant.

Germanos eum vocâſſe *Wodan*, * ſive *Guodan*, nonnulli referunt, inter quos Lipſius, qui legit *Wonſda*, & ita eum dici adſerit, quod ſit lucri præſes; cùm Belgis adhuc vel Winſt vel Wonſt lucrum ſignificet. Verumenimverò Voſſius de Idol. lib. I. c. XXXVII. veluti hoc nomen neque Mercurio verè neque Marti competere oſtendit; ita Guodan eundem demonſtrat eſſe cum Gode vel Gott Deus; derivatque acutè à Theut, Thoth, Thoyt, Thout ſive Thuot (de quo Cicero de Nat. Deor. lib. III. Euſeb. Præpar. Euang. lib. I. c. IX.) unde Wodan, à quo & Codanus ſinus, & Gedanum ſive Dantiſcum denominata. Illô autem nomine Mercurius non ſolùm Deus furum, furtorumque auctor ac repertor. Inſcribtio vetus urnulæ, quæ in alia urna PatavI in monumento reperta fuit:

ABITE. HINC. PESSIMI. FVRES.
VOS.

* *Vide dicta in Faſce noſtro I. n. VII. §. VIII. p. 332. ſ.*

VOS. QVID. VOLTIS. VOSTRIS.
CVM. OCVLIS. EMISSICIIS.
ABITE. HINC. VESTRO. CVM. MERCVRIO.
PETASATO. CADVCEATOQ.
MAXIMVS. MAXIMI. DONVM.
PLOTONI. HOC. SACRVM. FECIT.

Sed & Mercatorum; aliàs exinde dictus ἐμπολαῖος, vel ἐμπολαῖος, ἐμπορικὸς, κερδῷος, Forenſis, Trivius &c. & Mercurius quidem, à מכר vendidit: Nec malè Budæus ἕρμαιον *inſperatum* interpretatur *lucrum*. Ab eo, ſi quis in itinere quid inveniſſet, communi id præfari Mercurio moris erat; ortumque Græcis proverbium ἑρμῆς κοινὸς, de re, quam in via fortè inveniſſent, quaſi dicerent: Et mihi pars eſto. In quo eleganter luſit vetus Epigrammatiſta, cujus verſus in Anthologia videri poſſunt: quorum initium: Παρθένον Ἀλκίππην &c. Dignus qui videatur Phornutus de Nat. Deor. XV. Cui junge Corn. à Lapide in Acta Ap. XIV. 11. Eraſmum in Chil. Heraldum adverſ. lib. IV. c. I. Hinc & in viis dux conlocatus, ac inter Lares viales habitus, quòd mercatores cum lucro reduceret, ceteroſque feliciter duceret; quales in via ſtatuæ, ἑρμῶν nomine inſignitæ, formâ fingebantur capitis humani impoſitâ lapidi quadrato (à quo ille τετράγωνος dictus) cui inſcribtum foret, quò via duceret. Hermæ illæ ponebantur in biviis, triviis, & quadriviis: Viator verò quiſque tranſiens in acervum mittebat lapidem; quod quidam ad orationem referunt, quæ ex minimis particulis conſtat; alii dicunt, ut creſceret, & faciliùs viam monſtraret; alii, ut viam purgarent, ne ceteri viatores offenderent; alii, ut Deum honorarent eâ re, quæ in præſens maxi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

maximè ſit in promtu, utque ita ſtatua dei notior fieret. Indicat hoc R. Maimonides: מרקולים שעבודתו שיזרק לו אבנים או יסקל מלפניו i. e. *Mercurius, cujus in eo cultus erat, quod lapides in eum conjectarent, vel coram eo ſpargerent.* de Idol. c. III. §. 2. In contemtum contra ſimile quid etiam hodie Goliathi oſſibus evenire narrat Beatus Antoninus Martyr: *De Hieruſalem venimus in montem Gelboë, ubi occidit David Goliam, & ibi mortuus eſt Saul, & filius ejus Jonathas. Jacet ibi Golias in medio viæ, lignorum ad caput habens acervum, & ſuper eum congeriem petrarum, ita ut à XX. millibus non poſſis invenire lapidem, quem movere poſſis, quia conſvetudo talis eſt, quotieſcunque quis ibi tranſit, ternos ſecum deferre lapides, & projicit ibi; ſic & nos ſimiliter fecimus: In ipſis autem montibus nec ros nec pluvia deſcendit, poſtquam eos David maledixit, & nocturnis horis ſecretò ibi videntur immundi ſpiritus volvi, tanquàm vellera lanæ, aut undæ maris.* in itiner. p. 23. ex edit. Cl. Menardi. Ab Hermis iſtis proverbium apud Ebræos ortum: *Lapidem in* מרקולים *Merkolis ſive* מרגמה *Margemah ſpargere:* de quo Druſius in adagg. Ebr. Meminit ejus Salomo Proverb. XXVI. 8. id in verſione Germanica alieniùs redditur: **Als wann einer ein Edelgeſtein auff den Rabenſtein wirfft.** Ubi B. Lutherus ſecutus eſt Aben Eſram, qui vertit: *Ubi ligamen lapidis pretioſi in acervo lapidum vulgarium.* Et R. Levi: *Ut ligatio lapidis vilis in re pretioſa.* Et miror viro in hac litteratura ſine pari Buxtorfio proverbii illius Ebraici non veniſſe in mentem, quando locum illum כצרור אבן במרגמה reddit: *Secundum ligare lapidem in baliſta* i. e. *Sicut aliquis lapidem adligat vel adplicat baliſtæ, ut eum ejaculetur.*

tur. in Lex. voc. רגם Vide de his R. Nathan. in Baal-Aruch, Eliam in Thisbi. Joh. Sarisberienſem, de nugis curialium, lib. V. c. VII. Seldenum de DIs Syris, lib. II. c. XV. Ideo autem tales ſtatuæ Mercurio erant ſacræ, quia in via indicanda præſtarent vicem lingvæ; ipſeque ex eo ὅδιος, ἐνόδιος, (al. εἰνόδιος) ἡγεμόνιος, πομπαῖος &c. & Hermes à רמס calcavit, iter fecit, dicebatur. Quidam hinc Germanorum idolum Irminſul vel Ermenſeul interpretantur Hermetis ſtatuam: alii quaſi Hermannsſeul/ aliis Martis aſylum, alii Domini Luni ſimulacrum Herrmansſeul &c. Adi Geſnerum in Mithrid. Voſſium, de Idol. lib. II. c. XXXII. & Meibomium pecul. tract. c. V. Verùm ab Harminio oportere derivari, cujus erat effigies, poſt Spalatinum, Reineccium, Albinum, Dreſſerum, Spangenbergium, alioſque, rectè judicat Schedius de DIs German. lib. III. c. III. Idolum hoc in Weſtphalia cultum, Heresburgi, ſeu in caſtro Hermopoli quidam contendunt: Ditmarus verò lib. II. Mersburgi ad Salam locatum fuiſſe adſerit, cum inſcribtione: DVX. EGO. GENTIS. SAXONVM. VICTORIAM. CERTAM. POLLICEOR. ME. VENERANTIBVS. Vide plura apud Meibom, tract. cit. Albricus Mercurio Gallum adpictum & conſecratum ideò adſerit, *quòd lucro intenti plerumque ſint vigiles*. lib. de Deor. imagg. c. VI. Commendatur enim præprimis à vigilantiâ Gallus, & aliqui ἀλέκτορες quaſi ἀπὸ λέκτρων i. e. à lectis mane avocantes dictos autumant; ob quam etiam cauſſam imaginem ejus veteribus ſapientiſſimis templorum turribus vel turrium ſacrarum verticibus imponere placuit, ut Eccleſiæ miniſtros ſubmonerent, imitarentur

tur

tur proprietates quaſdam avis hujus, quas egregiè confert D. Franzius, Hiſt. anim. part. II. c. X. interim de conſecratione illa altum ferè apud ceteros auctores ſilentium. Ab Athenæo lib. VII. Mercurio nullum animal, niſi Boax & Larus attribuuntur: In eorum autem Deorum numero, queis Gallus communis fuit, Mercurius non occurrit, cùm hi tantùm extent: Sol, Mars, Minerva, Æſculapius, apud Voſſium Inſt. Or. lib. I. c. V. ſect. 33. quibus adde Jovem, Cybelem, Menſem, Iſidem, Anubin, Lares, Cererem, Noctem, quos Vir ſummus & accuratè eruditus ne mentione quidem attingit. Subveniunt verò Albrico, & dictis ejus robur addunt monumenta quædam & antiquitatis reliquiæ. Choulius enim de la relig. des anc. Rom. p. 171. Carniolum antiquum adducit, cui inſculptus eſt Mercurius nudus, pallium ſuper dextram portans, quâ caduceum tenet, petaſatus & talaribus indutus: pedibus ejus adſtat caper, ex altera parte ſcorpio; ad brachium volat muſca: Siniſtrâ verò manu turgidum oſtendit marſupium, cui Gallus inſidet. Ad hanc Gemmam ita commentatur: *Le Gal anciennement eſtoit mis en la tutelle de Mercure, qui ſignifioit, que les marchans doibuent eſtre vigilants, & qu'ils ſe doivent leuer au chant du Gal, pour negocier & donner ordre à leurs affaires* p. 169. Et Velſerus Auguſtæ Vind. Mercurium eſſe ait in ædibus Peutingerorum, nudum, pallium in lævum brachium rejectum gerentem; ſiniſtrâ manu caduceum, dextrâ marſupium portantem: Hîc ad pedes jacere caprum, illìc pervigilem Gallum, quam picturam ex eo habet Gruterus in Inſcribt. f. 51. Similem planè ſe in libro antiqui-

tiquitatum vidiſſe adſeverat Gyraldus, Synt. IX. p. 286. & ſeq. Cauſſam ejus reddit, quod litteratos & negociatores oporteat vigilare: A quo neque diſſentit Fulgentius. Sed nos huic etiam aliam picturæ illius ſuperaddemus cauſſam: Quia nempe cubitum ituri Mercurio lingvis faciebant, ultimamque à menſa diſceſſuri potionem libabant, ut ſe dormientibus, vigilaret, & fauſta jucundaque ſomnia largiretur. Philologus perfectiſſimus Heinſius, crep. p. 41. Veterſque lecti pedem ἑρμῖνα vocabant.

II. Malum deprecabantur δικταίοις. Simul ac enim in res turbidas incidiſſent læſiſſe ſe Deos credebant. Turneb. adverſ. lib. III. c. XIII. Boxhorn. Quæſt. III. Et piacularibus proinde opus habebant: Si ſalvæ eorum res eſſent, *Officiô vinxiſſe Deum*, ut Manilius loquitur lib. I. Aſtron. vel ut πολυμαθέστατος Scaliger adnotat, θεοπρoσπλόκους ſe exiſtimabant, ac proinde præmia pietatis ſuæ à Diis expoſtulabant. Catullus: *O Dii! reddite mihi hoc pro pietate mea.* Epigr. LXXVII. v. extr. In extructionibus templorum Diis pro malis avertendis hoſtiæ cadebant. Tacitus: *Undecimô Cal. Julias, ſerenâ luce ſpatium omne, quod templo dicabatur, evinctum vittis coroniſque. Ingreſſi milites, quibus fauſta nomina, felicibus ramis: dein Virgines Veſtales cum pueris puelliſque patrimis matrimiſque aquâ rivis & fontibus amnibuſque hauſtâ perluere. Tum Helvidius Priſcus prætor, præeunte Plautô Ælianô pontifice, luſtratâ bove tauriſque areâ, & ſuper ceſpitem redditis extis, Jovem, Junonem, Minervam, præſideſque imperii deos precatus, uti cœpta proſperarent, ſedeſque ſuas pietate hominum inchoatas divinâ ope attolerent, vittas, quibus ligatus lapis innexique*

funes

ſunes erant, contigit &c. lib. IV. Hiſt. c. LIII. 3. Contagii Tempore, cùm Athenienſium Dii vocati eos non adjuvarent, Deo *Ignoto* aram ædificârunt, immolârunt, liberati ſunt; cujus mentio fit Act. XVII. 23. Inſcribtio, ſi Oecumenio fides habenda, talis erat: Θεοῖς Ἀσίας, καὶ εὐρώπης, καὶ λιβύης, θεῷ ἀγνώστῳ καὶ ξένῳ. *Ignotum Deum* quidam explicant deum omnium principem, qui omnibus præeſt, cùm aliàs ſingula ſingulis adſcriberentur, ita ut illa ara (ait Cl. Boxhornius, Quæſt. Rom. XIII.) eadem dixerit, quæ hæc in Transſylvania:

DEO. QVI. EST. MAXIMVS.
AVREL. SEPTIMIVS.
ROMANVS.

Bertramus ſuſpicatur eos intellexiſſe Deum verum, quod ex Judæorum ſcribtis didicerint, Deum Iſraël eſſe Deum ἀόρατον, πάγκρυφον ineffabilem, incomprehenſibilem. Aliud quid ſubindicare videtur Tertullianus: *Inveni, planè ignotis Deis aras proſtitutas: Sed Attica idololatria eſt; Item incertis Deis, ſed ſuperſtitio Romana eſt.* adverſ. Marcionitas: Min. Felix: *Aras exſtruunt etiam ignotis Numinibus.* Vide Epiph. lib. I. contra hær. Auguſt. de Civ. Dei lib. V. c. XII. XIV. XIX. Pauſ. in Attic. Voſſius & alii intelligunt θεὸν προσήκοντα, quando neſciebant in caſibus dubiis, (Vide infra c. XIII.) cui potiſſimùm deorum ſacra obferrent: v. g. Contagii tempore, cùm terra moveretur &c. cùm nempe dei illius nomen nondum perdidiciſſent, illum ipſum tamen aliquomodo ſcirent. Ita in h. l. Actuum Athenienſes nondum de Jehovæ nomine erant eruditi, neque illud efferre poterant, quod τετραγράμματον Judæi

non enunciabant, ne ludibrio gentium exponeretur, quæ exinde neſciebant, utrum Saturnus an Jupiter, vel Bacchus, vel Mars foret? Ita Voſſ. de Idol. lib. I. c. II. Adde Iſidorum Peluſiotam, lib. IV. ep. LXIX. Seldenum de DIS Syris, proleg. c. III. Credo tamen ego, in genere tàm apud Græcos quàm Romanos Judæorum Deum *ignotum Deum* audiviſſe. Perſpicuè Lucanus, lib. II. Phars. v. 593.

Dedita ſacris

Ignoti † *Judæa* dei.

Non ſolùm, quod ipſi Gentiles, ſed & multi Judæorum nomen ejus ignorârint. R. Simeon ex Medraſch Tillim: *Quare Iſraëlitæ orant in ſeculo hoc, & non exaudiuntur? Propterea quia non nôrunt Schemhamphoraſch. In ſeculo futuro Meſſiæ deus notum illud ipſis faciet, & tunc exaudientur*, in Jalkut, in Pſal. XCI. Cod. Eruvin in gloſſ: *Nomen Schemhamphoraſch non eſt datum omni homini, ſed tantùm ſacerdotibus.* Poſſunt alibi legi Rabbinorum deliria & ſomnia quâ aſtutiâ Chriſtus * Schemhamphoraſch è templo abſtulerit, & per illud tanta miracula, velut etiam Simon Magus, ediderit. Sed ſapientes, qui noverant, ſemel tantùm in ſeptimanâ illud diſcipulis ſuis tra-

† Ignoti] *At in omnibus meis, qvinque autem habeo non contemnendos, libris eſt* Incerti, *nec notata eſt alia lectio in editione Lutet. Roberti Stephani M. D. XLV. in 8t.*

* *Vide de eo B. Joh. Mullerum in nunqvàm ſatis laudandi Judaiſmi Prolegomen. c. VI. p. 56. ſ. B. Chriſtoph. Helvicum, Tomô IV. Diſpp. Giſſenſ. n. XI. Q. III. p. m. 287. ſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

tradebat. Ceteroquin extra sanctuarium non licuit enunciare, nisi per Adonai, Cod. Kiddusschin: *Respondit Deus; non sicut scribor, ita pronuncior. Scribor per Joth He Vau He*, nempe יהוה, *sed pronuncior per Aleph Daleth* i. e. אדני, Cod. Pesachim: *Dixit Rabh Nachman, filius Jitzchak: Non sicut mundus hic, ita mundus futurus erit: In mundo hoc scribitur nomen ejus per Joth He*, nempe יהוה, *& legitur per Aleph Daleth* nempe אדני *in mundo futuro erit unum idemque scribtum & pronunciatum* יהוה c. III. Si quis verò enunciâsset aliter, scil. ipsis quibus scribitur litteris, comburebatur, quod evenit R. Chaninan, filio Teradjon, cujus etiam uxor ad necem, filia ad lupanar, propterea protrudebantur. Cod. Abhoda sarah c. I. quin & in futuro seculo condemnatus credebatur, decretô Abba Schaul: *quicunque protulerit nomen Tetragrammaton per litteras suas, vel secundùm Scribturam suam, non est ipsi pars in futuro seculo.* ibid. Adde Schevuoth & Sanhedrin, c. XI. Boxtorfium in Lex voc. הוה.

Sacrificabant ingruentibus tempestatibus. Marcellinus: *Dum Tertullus apud Ostiam in æde sacrificat Castorum, tranquillitas mare mollivit.* lib. XIX. c. II. Virg. lib. III. Aen v. 120. *Nigram hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam.* Horat. Od. X. Epod. v. 23. *Libidinosus immolabitur caper. Et agna tempestatibus:* Vide Cicer. lib. III. de Nat. Deor. Aristoph. in Ran. ejusque schol. Pro siccitate avertenda Judæi aquam libabant. R. Levi Ben Gersom in 2 Sam. XXIII. 16. Apud Ethnicos tales sacerdotes, qui â Jove aquam in siccitate petebant, *aquilices* dicti teste Tertull. advers. Marcionem. *Dapsa*, θυσίας apud vett. genus, hieme

ſæviente aut vere factum â Græcis δάψ dicitur. Confer quæ ex Pauſania refert Henr. Corn. Agrippa de Occ. Philoſ. lib. I. c. VI. Germani Deo † Thor ſingulis hebdomadis quintâ feriâ, ut â tempeſtatibus, tonitru, fulmine, & grandine ſervaret eos, ſacrificabant referente Ericô Olaô Hiſt. Svec. lib. I. unde dies ille **Thorſtag** adpellatus eſt, quem jam **Donnerſtag** vocitant. Venerem virgines venerabantur, ut ab eis furorem ſuum averteret, teſte Joh. Vatellô. Facile inde intelligitur Muſæus in Leandro:

Ἀλλ' αἰεὶ κυθέρειαν ἱλασκομένη ἀφροδίτην
Πολλάκι καὶ τὸν ἔρωτα παρηγορέεσκε θυηλαῖς
Μητρὶ σὺν οὐρανίῃ φλογερὴν τρομέουσα φαρέτρην
Ἀλλ' οὐδ' ὡς ἀλέεινε πυριπνείοντας ὀϊστούς.

Hercules aliquando pro abigendis locuſtis invocatus, indeque κορονόπιος dictus, notante Caſaubonô. Sed *Herculis* aliàs *Sacrificium* proverbialiter dicitur, cùm quis munus, cui non oportebat, ſacrificat; de quo Hadr. Junius cent. II. adag. LIII. Achor pro fugandis muſcis. Plin. H. N. lib. XVIII. c. XXVIII. Hercules muſcarum infeſtatus multitudine Jovi immolavit ἀπομυίῳ quod etiam Eleos feciſſe perhibet Cœlius. L. A. lib. XXII. c. II. propterea apud Judæos idolo cuipiam & בעל--זבוב nomen juxta quorundam ſententiam eſt inditum. Vid. VoſſI Inſtit. orat. lib. V. c. V. ſect. 1. & de Idolol. lib. IV. c. I. GregorI GregorI Franci Lexic. Sacr. Voce 166. Scaliger בעל--זבוב per contemtum factum putat ex בעל--זבחום dominus ſacrificiorum vel victimarum: quomodo ex *Bethel* domus

† Thor] *Vide iterum Faſcem noſtrum Diſſertat. Philologico-Hiſtoric. I. n. VII. §. VIII. p. 331. ſ.*

domus dei, *Bethaven* domus vanitatis. Ebræorum monumenta Aſmodæum eſſe volunt; אשמדיי apud Chaldæos eſt â שמד perdidit, ut ſit quaſi Abaddo, quem Elias in Thisbi *Samaëlem* vocat, nomine propriô ejus diaboli, qui primos parentes ſpecie colubri cameli magnitudine decepit, de quo Rambam in More Neboch. lib. II. c. XXXI. Vide Seld. de DIS Syris, lib. II. c. VI. Refer huc μύαγρον, cujus meminit Gyrald. ſynt. I. p. 45. Et Herculem ἰποκτόνον, Apollinem μυοκτόνον &c. de quibus Euthath. Il. α. Ubi terram ſe moviſſe ſenſerant, ſacrificabant, ſed nulli certo Deo. Agellius, lib. II. c. XXVIII. Somniorum minas â Prodigiali Jove Diisque *averruncis* i. e. malorum depulſoribus deprecabantur qui aliàs ἀποπομπαῖοι, ἀποτροπαῖοι, ἀλεξίκακοι, λύσιοι, φύξιοι, *Depellentes* & *depulſores* dicti. Et hoc propriè erat *comprecari* i. e. molâ ſalsâ aut thure ſomniorum portenta expiare, veniamque exambire: Evolve Douzæ Centurionatum, lib. III. c. IX. Herald. adverſ. lib. II. c. VI. Taubm. Plaut. Mil. Glor. II. IV. 41. Item Sveton. in Galb. c. XVIII. Seneca, Oct. IV. v. 756.

Delubra & aras petere conſtitui ſacras,
Cæſis litare victimis Numen Deûm.
Ut expientur noctis & ſomni minæ.

Lepidiſſimè feſtiviſſimus Epigrammatiſta lib. VII. ep. LIV.

Semper mane mihi de me mera ſomnia narras,
Quæ moveant, animum, ſollicitentque meum &c.
Conſumſi ſalſaſque molas & thuris acervos,
Decrevêre greges, dum cadit agna frequens.
Non porcus, non cortis aves, non ova ſuperſunt:
Aut vigila, aut dormi, Naſidiene, Tibi.

Tibullus lib. I. El. V. v. 13.

Ipse procuravi, ne possent sæva nocere
Somnia, ter salsâ deveneranda molâ.

Idem lib. III. El. IV. v. 9.

At natum in curas hominum genus omnia noctis
Farre piô placant & saliente sale.

Ubi cùm jam legissem *omina*, vidi idem ante me sensisse Guil. Canterum, Nov Lect. lib. I. c. VIII. quo in loco Vir doctissimus farraginem exemplorum conlegit, quibus id clarare vult; sæpius apud auctores typographorum inscitiâ ac incuriâ *omina* in *omnia* inversum, quod in Virgilio ii, qui posterioribus præfuerint exemplis, correxerint: Sed in quibusdam Spectatissimus ille Criticus incautius incurrit. Prætereo enim quod exemplaria aliqua ante seculum & quod excedit excusa in singulis illis (exceptis duobus *omnia nî repetant* &c. v. 178. & v. 182. *digerit omnia Calchas.* II. lib. Aen. ubi sensus planior est, quàm cum voce *omina*) quæ adducit, *omina* legant: etiam planè de via decedit, quando vers. Virg. Ecl. VIII. 108. ita restituere nititur: *Credimus? an qui amant ipsi sibi omina fingunt.* Certè quotquot exemplariorum evolvi, cuncta ostendunt *Somnia*, ut non faciat ad rem, si illic loci in *omina* transmutare velit, quia tantùm de voc. *omnia* ei sermo est. Deinde politior est sensus, & aptiùs *somnia* ad amantes quadrat, qui, ut loquitur Terentius, *etiam vigilantes somniant:* neque consentaneum est veritati Poëtam nobilissimum unô versu duos committere hiatus. Profectò Cantero illi multa Græcorum filii debent: sed in Latinis interpolandis imperiosior aliquantò videtur & adrogantior. Miror tamen lectionem hanc

Can-

Canteri, etiam Cl. Vossio * probari & placere lib. IV. Inst. or. c. II. sect. IX. & ex hac quidem ratione, quia in Mss. Ille repererit. At enim verò ad unum quidem Cod. scribtum Canterus provocat, qui tamen potior mihi non erit, quàm sensus sanior: Prætereà unico illi oppono ego Romanum, Mediceum ac Oblongum Vellutelli (reticebo jam alios) qui omnes â nostra stant parte.

Ostenta autem non tàm ipsa aut mala & incommoda Ἐκθύσιμα putârunt; (Symmachus, attentus Victimarius, & curiosus βωμολάτρης: *Impendiò*, inquit, *angor animi, quòd sacrificiis multiplicibus nec dum Spoletinum piatur ostentum: Nam & Jovem vix propitiavit octava mactatio.* lib. I. ep. XLIX.) quàm labsus, noxas & reatus, ob quos crebrò illa sibi imminebant; quorum aliquos Arnobius profert: *Piaculi dicitur contracta esse commissio, si per imprudentiæ labsum aut in verbo quispiam aut sympinio deerrârit; aut si cursu in solennibus ludis, curriculisque divinis: commissum omnes statim in religiones clamatis sacras, si ludius constitit aut tibicen repentè conticuit; aut si patrimus ille, quï vocitatur Puer, omisit per ignorantiam lorum aut terram tenere non potuit.* lib. IV. advers. Gent. Jehova pro variis variorum peccatis hostias requirit. Lev. IV. VI. VII. Livius: *Itaque ut cædes* (quam nempe ἀχειόθυμος victor Horatius in sororem commisit) *manifesta, aliquô tamen piaculô lueretur, imperatum Patri, ut filium expiaret pecuniâ publicâ: is quibusdam piacularibus sacrificiis factis* &c. lib. I. c. XXVI. Duo hîc præprimis nomina observanda, quibus Auctor Romana-

* *Hunc locum reperire ibi non potui.*

rum rerum pleniſſimus expiatoria ſacra & eorum hoſtias ſignat. Alterum eſt *Piacula*, quæ Servius duo ſignificare tradidit: Contaminationem, & Purgationem. Hôc ſenſu Horatius: *Teque piacula nulla reſolvent.* lib. I. od. XXVIII. v. 34. Juven. *Tragicæ furtiva piacula cervæ*, Sat. XII. v. 120. Inſcribtio Romana: EX. PERMISSV. COLLEGI. PONTIFIC. PIACVLO. FACTO. Plinius in paneg. c. LXXXII. 2. *Non ſecus ac piaculum trahebatur.* Videatur Criticorum, ſi religionem excipias, acutiſſimus, J. Lipſius in h. l. Spiegelius not. in Leges XII. Tabb. Deinde *Piacularia* nuncupat, ad quem modum victimæ *piaculares* vocantur. Plinius: *Viliſſimo quoque quaſi piaculari dato.* Adeatur Joh. Maria Catanæus in ſchol. lib. III. ep. IX. Idem: *Piaculares publicæ ſollicitudinis victimæ.* In paneg. c. XXXIV. 4. Confer Lipſium in h. l. Plaut. *Men' piacularem fieri oportet?* Epid. I. II. 35. Vide Taubm. in not. & Gutherium de Jur. Pont. lib. IV. c. XX. Planè etiam facio cum admirando infinitæ lectionis Polypo Lud. Cœlio, qui *Poſtulionem* piaculare interpretatur ſacrum ad Deorum iram averruncandam prodigiô factô oſtenſam. L. A. lib. X. c. XIX. Quod nos oppidò juvat ad Arnobī locum reſtituendum, qui eſt lib. IV. adverſ. Gent. *In cærimoniis veſtris rebuſque divinis poſtulationibus, locus eſt & piaculi dicitur contracta commiſſio, &c.* Non intelligo, quid hîc ſit *poſtulationibus* niſi ad aliquem ſenſum detorqueas. Clariùs Rom. Cod. *pollutionibus*, quod probat Elmenhorſt. in not. Quid ſi nos acu rem tangeremus, & eliſis illis inſigeremus * *poſtulionibus?* Quæ lectio eſt manifeſtiſſima. Græcis

* *Adde Deſider. Heraldum ibi in notis, p. 77.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

cis piaculum dicitur κάθαρσις, καθάρσια, ἁγνισμὸς, ἄγος, ὁσία, ἀφοσίωμα, φάρμακον, τελετὴ, ἐξιλασμὸς, ἐξίλασις, ἱερὸν ἐναγὲς & ἐναγικόν: Ebræis חטאה, Chaldæis חטאתא, Syris ܚܛܗܐ Aliàs Ebræi diſtingvunt inter חטאה quod LXX. ἁμαρτίαν ſacrificium pro peccato; & אשם, juxta LXX. πλημμελία, pro delicto: Differentiæ hujus explicationes multi varias conſtituunt, de quibus Bonfrerius in c. IV. Lev. Torniellus ſub A. M. 2545. num. 22. Commodiſſima fortè hæc, quando חטאת dicitur error per ignorantiam commiſſus; אשם verò malitia ex electione & volenter patrata: quam laudat Iſing coll. hiſt. Quæſt. LIX. §. 4. Aliam alii diviſionem faciunt inter עונות iniquitates, i. e. peccata ſcienter & petulanter commiſſa; פשעים prævaricationes, i. e. defectiones â Deo; & חטאות peccata per ignorantiam commiſſa. Vide eundem Quæſt. LX. §. 7. & Cod. Joma, c. III. §. 8. c. IV. §. 2. c. VI. §. 2. Erant etiam apud Ebræos ob idem peccatum diverſa ſacrificia, pro diverſa hominum ſorte, קרבן עלה ויורד i. e. ſacrificium adſcendens & deſcendens i. e. majus & minus. Vide Keretot. c. II. Ab his ſacrificiis olim porta quædam Romæ *piacularis* dicta. Fabric. Rom. c. IV. Et Jupiter ipſe *Expiatorum*, *expiatorius* & *Catharſius* audivit.

Victimæ piaculares, ſi pro tota obſerrentur urbe, homines erant. Diſquirebant enim, quem in ea civitate reperire poterant turpiſſimum, illumque correptum ad locum conſtitutum deducebant, caſeum cum placenta & ficus ſiccos manibus geſtantem, at-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

que ſepties virgultis agreſtibus, vel, ut alii volunt, caprificô & ſcillâ agreſti, pudendis verberatum, lignis ſilveſtribus comburebant, cineremque in mare projiciebant, his verbis: Περίψημα ἡμῶν γενȣ̃: Unde homo is περίψημα dictus. Agrippa, lib. III. c. LIX. Occultæ Philoſ. Sardus, lib. III. c. XIX. Suidas *ſemper publicis eô fine ſumtibus nutritos perhibet, ut interitu ſuô urbes expiarent.* voc. Φαρμακόι. Serv. *Maſſilienſes cùm peſte laborarent, unus ſe ex pauperibus obſerebat alendum annô integrô publicis & purioribus cibis, poſteà verbenis veſtibuſque ſacris ornatus circumducebatur per urbem, cum execrationibus, ut in eum inciderent mala civitatis, & ſic projiciebatur*, ad lib. III. Aen. Virg. v. 57. Quem Scholiaſtam h. l. immeritò vellicat Cl. Voſſius, lib. V. c. VI. ſect. I. Inſt. Or. de quo fortè alibi. Fortean etiam ad talia certi Sacerdotes conſtituti? Q. Aſconius Pedianus, OvidI coævus, in orat. Cic. pro Mil. *Licinium quendam de plebe ſacrificorum, qui ſolitus eſſet familias expurgare.* Ubi Fr. Hotomannus & Manutius optimè legunt & diſtingvunt: *Licinium quendam de plebe, ſacrificulum* &c. Piacula illa aliàs Latinis erant *Sacri* i. e. diris devoti homines, in quos omnium rejicerentur peccata. Dicebantur & *Februa*, quâ voce, teſte Pliniô, indigitabantur omnia, quæ purgamenti cauſâ in ſacrificiis adhibebantur: Ejus varias ſignificationes Ovidius exponit lib. II. Faſt. v. 19. ſ.

Februa Romani dixêre piamina patres,
Nunc quoque dant verbo plurima ſigna fidem:
Pontifices â Rege petunt & Flamine lanas,
Queis veterum linguâ Februa nomen erat.

Que-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Quæque capit lictor domibus purgamina certis
Turbida cum micâ farra, vocantur idem.
Nomen idem ramo; qui cæsus ab arbore purâ
Casta Sacerdotum tempora fronde tegit.
Ipse ego Flaminiam poscentem Februa vidi:
Februa poscenti pinea virga data est.
Denique quodcunque est, quô corpora nostra piantur,
Hoc apud intonsos nomen habebat avos.

avendum hîc denuò, ne cum inanissimo Natali Coite in errorem trahamur, qui *animalem victimam* (de uâ supra c. II. p. 25.) interpretatur *piacularem*. Myth. b. I. c. XVII. Græcis fuêre ἀραῖοι, φαρμακοὶ, καθάρματα, περιψήματα, ἀποτρόπαιοι, μιαροὶ, ἐπάρατοι, ἀναθέματα: de quibus fusiùs Sol noster, ujus calori Musa mea vitam se debere, pol! fatebiır, magnus DILHERRUS, Tom. I. disp. XXII. . 1. & Tom. II. disp. XV. pos. 7. καθάρσια, it Ammonius, καὶ καθάρματα διαφέρει, καθάρσια ὲν γὰρ λέγονται (fortè λέγεται) τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἄλλα, ῖς καθαίρονται· Καθάρματα δὲ, τὰ μετὰ τὸ καθαρθῆναι ἀπορριπτούμενα lib. περὶ ὁμοίων καὶ διαφόρων λέξεων. oc. καθάρσια. At Piatrices mulierculæ erant Saerdotissæ, quæ infantes die lustricô expiare solebant. Videatur insignis litterator Casaubonus ad Sat. II. PersI, p. 197. s. & ad Theophr. charact.). 303. s. Taubmannus in Plauti Mil. Gl. III. I. 100.

III. Denique præsentiam testimoniumq; Deorum ιυκταίοις poscebant, Consulturi eos de futuris. Plinius *Aruspicem consulam, quem sum frequenter expertus: Nec mora, sacrificium facit.* lib. II. ep. ult. Adde ejusd. paneg. & ibid. LipsI notas. Aut Oraula per Vates. Vide Virg. lib. III. & VI. Aen. Sibyll.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

byll. lib. VI. quæ hostiæ etiam *consultatoriæ* & *injuges* nuncupatæ sunt. Ubi dissolvebatur matrimonium inter virum & uxorem, sacrificium *diffarreatio* dictum fiebat. Festus. Antequàm juramentum præstaretur, victimæ cæsæ, quæ, si minores erant, in mare abjiciebantur; si majores, ab ea Dii hominesque arcebantur, habebanturque exta earum execranda, ut ne ipsis κωλακρέταις, ac per consequens Sacerdotibus, comedenda illa adponerentur. Heins. crep. p. 9. Maximè tamen in fœderibus pangendis testes Dii invocabantur. Tacitus: *Simul in lucum propinquum trahit. provisum illic sacrificium imperatum dictitans, ut Diis testibus pax firmaretur.* lib. XII. Ann. c. XLVII. 2. Mactabatur ibi porca, animal *fœdum*, quod *fœderi* nomen indidisse videtur. In denario quodam, cujus inscribtio ITALIA, est in medio militum fœdus ferientium Vir incisus, qui porcam sustinet: Ejus meminit F. Ursinus in lib. II. Cic. de in vent. Virgilius de fœderis pactione lib. XII. Aen. v. 169.

- - - - *Puraque in veste Sacerdos*
Setigeri fœtum suis, intonsamque bidentem
Attulit, admovitque pecus flagrantibus aris.

Alii hìc Codd. melius *Setigeræ*, quam lectionem non rejicit doctissimus Pulmanus. Idem lib. VIII. Aen. v. 641. *Stabant, & cæsâ jungebant fœdera porcâ.* ServI scholia in h. l. Inclutus Orator & Philologus Vossius optimè proscindit; quòd nescio unde seductus contra Virgilium Porcum adhibitum statuat, non Porcam lib. I. Inst. Rhet. c. IX. sect. XI. sed injuriâ eum simul mactat summâ, quando addit, ex quanam id fecerit caussa: *Non*, inquit, *meminit*, *eampse*

Porci

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

rci vocem etiam dici de femina, unde & apud Tullum, lib. II. de LL. est Porco femina piaculum dare. nò vero omninò illô ipsô locô meminit his verbis *rgo aut usurpavit genus pro genere, ut: Timidi veni-t ad pocula damæ; cum has damas dicamus: Item pra lupam, cum artis sit hic & hæc lupus.* Pater tratus illam cum dicto: ut, sicut ille porcam lapi-, ita Jupiter fœdifragum feriret, saxô percutiebat, sam interim proverbio præbens: *Inter sacrum & xum stare:* nomenque ut alii volunt, fœderi in-ens, quòd porca *fœdè* & crudeliter occideretur. Ser-us l. c. Ex eo planè manifestatur ratio phrasium: *rire, icere, percutere fœdus,* ταμεῖν ὅρκια, item ברת ברי; â percussione nempe porcæ ad sacrificium ederis. Vide Castro ad Jer. XXXI. 31. nonnulli hinc ut malè Ebraicam vocem ברית quæ fœdus signifi-t, â ברא i. e. cædendo deducunt: Nam & in po-ulo Sancto fœdera sacrificiô stabilita; quod ex V. T. storiâ passim perspicere est: Transibantque fœdus cientes inter divisiones hostiæ, quasi dicerent: Ita cemur, si pactum violabimus. Em. Sa ad Genes. VII. 17

Quod si ritè sacrificâssent, & quæ petiissent, dex-ô Hercule adquisivissent: *litare* se & *impetrire* di-ebant. Unde illud Martialis intelligitur: *Non quâ-nque manu victima cæsa litat.* lib. X. epigr. LXXIII. . Hadr. Jun. *Litare est propriè propitiatô Numine voti i compotem fieri.* cent. I. adag. LI. cùm *sacrificare* ntùm quavis de câussa victimam fuerit exhibere, ste Sulpitiô: & à Valla rectè *litatio impetrabile crificium* exponitur. Conferanrur Chytræus not. ad Buchan. Psal. IV. & Vir, si quisquam, de re littera-

ria

ria benè meritus, Auſ. Popma lib. III. de diff. verb. item Stuckius, p. 152. 153. Eat igitur, & â Nonio deceptum ſe conqueratur Catanæus, qui ſcholiis ſuis hæc illius verba infarcit: *Sacrificare eſt veniam petere; litare, propitiare, votum impetrare.* in paneg. Plinl. Manifeſtè adſignaretur hôc modô veniam petentibus ſolis tanquàm proprium τὸ *Sacrificare*, quod tamen generale ſacricolarum verbum eſt, nec ſolùm illis, ſed & omnibus ἱερεῦσι competit. Limandus ergo Nonius ex Popma, qui Sacrificare deſcribit eſſe *obferre ſacrum & veniam poſcere.* Vide Macrob. Saturn. lib. III. c. V. Turneb. lib. XVIII. c. XX. adverſ. Idem Popma τὸ *Litare* â luo deducere nititur l. c. de diff. verb. quod alii veriſimiliùs ἀπὸ λιτῶν, quæ vox ſignificat preces; & apud Homerum, ι Iliad. v. 498. Deas ſupplicationum præſides, quas his verbis Poëta depingit:

Καὶ γάρ τε λιταί εἰσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο
Χωλαί τε ῥυσαί τε παραβλῶπές τ' ὀφθαλμώ.

CAPUT IV.

Sacrificia Stata: Omnia ad ſuperiorem diviſionem pertinent: Differunt â fortuitis: Eorum varia nomina. Feriarum *etymon. Feriæ â quo, ubi, & quomodo indictæ? Sacerdotum curiæ. Feſtis ſtatis feriabantur omnia: Illa ſunt multiplicia. Solennia ſacrificia quid? Solitaurilia (ſuovitaurilia) per Cenſores agitata: Illorum etyma. Aſc. Pedianus vetuſtiſſimus ſcribtor.* βοῦς πενδάσιος,

σιΘ-, *Ebræorum ſacrificia ſolemnia. Annuorum ſacrificiorum ſynonyma & deſcribtio. Dies* קרטיסים *quis? Omnia totius anni feſta per ſingulos menſes congeſta, ubi hinc inde varia variorum Calendaria* Romana *ſibi opponuntur; aut alia ex aliis emendantur. JanuarI nomen unde? Calendarium MazochI ab antiquitate commendatum. Singuli menſes Diis certis ſacri. Idulis.* FebruarI *nominis ratio. Februarius inferis attributus, cur? Matronalia cur Junoni? Calendæ Martiæ anni apud veteres initium. Mundus in ſigno ♈ creatus. Beroaldi & aliorum errores. Ritus cujusdam hodierni origo aperitur. Majuma quid? Ab eo hodiernus quidam ritus durat. Junius* ἑκατομβαῖος *dictus, quare? Junio anni apud Athenienſes initium. Sol Hecatombæus. Aedium mutationes apud veteres quando? Pauli ManutI interpretatio repudiata.* מנחה. *Ebræorum feſta omnia recenſita: Eorum jejunia: Lunæ ſacrificia quando* βȣ̃ς ἑβδομΘ-. *Natalibus diebus ſacrificatum, & cui? ac quomodo? Verſus Virgilianus explanatur. Caſauboni, Cenſorini, Alexandri ab Alex. & aliorum plurimorum labſus notabiles. Lambinus leviter tangitur. Die natali aliquando victima*

ma immolata. Diei tempus superûm sacrificiis aptum matutinum; & quare? Inferûm vespertinum. Manis *sive* Manus: *Manes. Nocturna quædam sacra lege vetita. Mysteria cur noctu? Noctis vocabulum in sacrificiis malè ominatum.*

Hæc, quæ in superioribus capitibus, ut nervum divisioni darent, adducta sunt θύματα, pleraque omnia incertorum dierum, privatarum familiarum, & fortuita fuêre. Judicabis jam facilè, quô singula Stata conlocanda sint, utpote ob malum averruncandum & bonum consequendum, vel in gratam DEI cujusdam memoriam, aut facti laudabilis, aut boni accepti, aut aversi mali celebrata. In his ritus faciendi invenimus certos, generales, & passim communes: at in illis familia quælibet propriis aliquibus utebatur, ut docet Oldendorp. in Ll. XII. Tabb. l. ult. cap. de templis & lucis, tit. de Religione. Illa ex accidenti veniebant, nec constitutô anni tempore: horum autem dies erant certi, Stati, ac *Statuti*; dicti aliàs *dies sacri, consecrati, sancti, religiosi, festi, feriati*; item *Festa*, ac *Feriæ*, quod nomen à ferendis epulis, vel à victimis iferendis. Festus. Græcè ἑορταὶ & ἑορτασμοί: Ebr. חל & יום־מועד.

Proclamabantur Feriæ & Sacrificia Publica, denunciabanturque unà cum mensium initiis, ac progressibus, convocato populo à Rege Sacrorum sive etiam Pontifice minori, & prætore, in Curia Calabra in Palatino monte (conveniebant enim Sacerdotes in tribus Curiis; Calabrâ, Romuli seu Vetere, & Saliorum,

quæ Auguribus dicata fuit. Confer Fabric. Rom. c. XIII.) tali formulâ, qualis eſt apud Arnobium: *Lavatio Deûm matris eſt hodie, Jovis epulum cras eſt; AeſculapI geritur celebraturque vindemia; Lectiſternium Cereris erit Idibus* &c. lib. VII. adv. Gent. Talibuſque feſtis omnia feriata erant, de quo Tibullus, lib. II. el. I. v. 5.

Luce ſacrâ requieſcat humus, requieſcat arator;
Et grave ſuſpenſô vomere ceſſet opus.
Solvite vincla jugis: nunc ad præſepia debent
Plena coronatô ſtare boves capite;
Omnia ſint operata Deo: non audeat ulla
Lanificam penſis impoſuiſſe manum.

Neque omnia unius diei, ſed quædam plurium; neque univerſis hominibus fuêre communia, ſed mulieribus ac Viris, pueris ac ſenibus, ſervis & liberis, ſtultis, paſtoribus &c. ſingulis alia atque alia adſignata: quæ uberrimè pertractat Stuck. f. 10. 11. 12. & Gyraldus ſynt. XVII. Noſtrarum hìc loci partium erit, intentâ diribitione *ſolemnia* ſacrificia ab *annuis* ſedulò ſecernere.

Sacrificia Stata *ſolemnia* certis *annis* atque temporibus fiebant, teſte Feſtô; veluti *Solitaurilia* completô luſtrô i. e. Quinquennali tempore; ubi omnes Centuriæ & Equites, in campum Martium convocati, ſue, ove, taurô, luſtrabantur. Clarat hæc nobis Dionyſ. Halicarn. *Tunc Tullus*, inquit, *cenſu perfectô, cùm juſſiſſet omnes cives cum armis adeſſe in campo, omnium, qui ſunt ante urbem, maximo, & equites in turmas digeſſiſſet, & pedites in acie conlocâſſet, & milites levis armaturæ in ſuis quoſque ordinibus, illos luſtravit taurô, ariete, & hircô.* lib. IV. antiquit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Rom. Idem prodit Livius, nisi quod addat: *Exercitum omnem suovitaurilibus lustravit, idque conditum lustrum adpellatum.* dec. I. lib. I. c. XLIV. Duo hîc notari velim: Alterum, *suovitaurilia,* nomen Sacrificii; alterum, quod à Censoribus factum. Utrumque comprehendit antiquissimus (vixit enim, & claruit ante Josephum, Tacitum, Plinium, Florum, Suetonium, Plutarchum, Justinum, Laërtium, Agellium, & alios. vide Voss. de Hist. Latin. lib. I. c. XXVII. ed. postr.) Ciceronis Commentator Q. Asconius Pedianus Patavinus: *Censores completô quinquenniô urbem lustrabant, & Solitaurilia* (al. Suovitaurilia) *sacrificia de sue, ove, tauro, faciebant,* comm. in lib. de divinat. Festus hanc nominis rationem reddit: *Solitaurilia hostiarum trium diversi generis immolationem significant, tauri, arietis, verris; quod omnes ea solidi integrique sint corporis: quia sollum vel solum Oscè totum significant.* Cl. Vossius vocem *Suovitaurilia* rejicit, (quæ tamen & in fragmentis inscribtionum fratrum Arvalium extat apud Gruterum, p. 121. 1.) recipiens *solitaurilia,* ut verisimiliorem; lib. IV. Instit. Or. c. I. sect. VIII. Hujusmodi Sacrificii imaginem adhuc hodie Romæ in columnâ Tajani marmoreâ medio foro erectâ conspici perhibet Stuck. f. 44. Et depinxit Choulius lib. de la religion des anciens Romains, p. 326. Pertinet etiam huc βȢς πενδάσι@, de quo Homerus. Ebræorum duo erant festa solemnia, quibus sacrificabant: Alterum, שמטה i. e. Sabbaticum, singulis septem annis: Alterum שנת היובה Jobelæorum, singulis septies septem annis.

Annua sive *anniversaria* sacrificia ἀμφιεπεῖδες, vel θυσίαι ἐτήσιοι, omnibus & singulis annis perageban-

bantur: Erantque alia verna, alia æſtiva, alia autumnalia, quædam hiemalia; Iterum alia menſtrua &c. In Abhoda ſarah commemorantur hæc Ethnicorum feſta: קלנדא וסטורנליא וקרטיסים ויום גנוסיא של מלכים ויום הלידה ויום סמיתה i. e. *Calendæ, Saturnalia, inauguralis Kartiſim dies, natalis regum, magiſtratuum natalis, & dies emortualis.* Ambigitur, quis ille קרטיסים dies? Gemara ait eſſe מאו *diem* מלכות רומי שתפסס בו *quâ Roma regnum accepit:* quod ibidem Rabh Joſeph bis accidiſſe ait, Cleopatræ & Auguſti temporibus. Dionyſ. Voſſius cum *curiatis* comitiis congruere ait, vel conjicit eſſe à κράτος: veluti גנוסיא à Græco γενέσια i. e. natalitiorum dies. Longiùs hæc excurrerent, & diſturbatô agmine lectorem tædiô mactarent. Producemus ergo ſingulorum totius anni menſium ἱερὰ, ordine, ὁδηγοῖς Calendariis Romanis, quotquot à nobis conquiri potuerunt.

Janvari *Calendis* Jani feſtum, Jovis, Junonis, Aeſculapi. De Jano etiam Prudentius, lib. I. contra Symm. Vopiſc. in Tac. c. IX. Ovid. lib. I. Faſt. Martial. lib. VIII. epigr. VII. Ille totius Anni præſes menſi huic nomen dedit Cur autem Januariô anni novi initium? vid. Plut. Quæſt. XIX. Jovi & Junoni ſinguli Menſes fuêre ſacri, docente Plutarchô, probl. LXXVI. Adde notas Boxhorni. Fiebant autem Junoni in Samo, ubi illa fratri nubſit, ſacra anniverſaria nubtiarum ritu. Donatus in Andr. Terent. Luculentam ejus mentionem facit Calendarium Mazochi; ſed an ad Calendas pertineat, ex ſeqq. menſibus colligere nequeo; ubi in ſingulis hôc ordine pergit, ut primô locô dierum menſis colligat ſummam dein numerum Non. ponat, inde horarum cùm

diei tum noctis, mox Δωδεκατημόριον recenseat; Posteà DEI cujuspiam denotet tutelam. Exempl. gr.

Pictura Capricorni.

MENSIS
Januar.
Dies XXXI.
Non. Quint.
Dies horarum
VIIIIs.
Nox horarum
XIIIIS.
Sol Capricorno
Tutela Junonis &c.

Adsignat, ut vides, Capricornum Januario, præter reliquorum opinionem, & sic in ceteris pergit: ubi etiam observandæ Signorum formæ & picturæ, ab iis, quas nostri tradunt Astrologi, alienissimæ; præsertim AquarI, Cancri, Virginis, Libræ, & SagittarI. Verbô: Penitissimam Calendaria illa redolent antiquitatem; & extant Romæ duobus in locis: In domo Vallarum, quæ est in Circo Flaminio; & in hortulo Angeli Colotii, qui est domui ipsius contiguus in Campo Martio. Adimit tandem nobis omnem scrupulum inscribtio vetustissima, quæ neutiquam hîc

hîc omittenda, cùm ſingulos deos recenſeat, quibus ſinguli menſes erant ſacrati:

TVTELA MENSIVM

JANVARI.	JVNO.
FEBRVARI.	NEPTVNVS.
MARTII.	MINERVA.
APRILIS.	VENVS.
MAI.	APOLLO.
JVNI.	MERCVRIVS.
JVLI.	JVPITER.
AVGVSTI.	CERES.
SEPTEMBRIS.	VOLCANVS.
OCTOBRIS.	MARS.
NOVEMBRIS.	DIANA.
DECEMBRIS.	VESTA.

Stuckius Laribus quoque Calendis, Idibus, Nonis, cùm feſtus dies erat, ſacrificatum ait, fol. 54. *III. Non.* Tertia menſis cujuſque Minervæ ſacra. Votum item pro ſalute Principis. *Nonas* omnes Jovi ſacras Stuck. refert. f. 13. *VIII. Idus.* Octavus cujuſque menſis dies Neptuno ſacer erat apud Athenienſes. *VII. Idus.* De eo nihil reperio in Calendariis, verùm in Lapide aliquo Narbonenſi: VII. QVOQVE. IDVS. JANVARIAS. QVA. DIE. PRIMVM. IMPERIVM. ORBIS. TERRARVM. AUSPICATVS. EST. THURE. VINO. SVPPLICENT. *VI. Id.* Sacrificium Jani. *V. Id.* Agonalia. *III. Id.* Carmentalia i. e. Feſtum Carmentis; itemque Juturnæ.

næ. *Prid. Id.* Compitalia. *Idus*, Jovi: Macrobius ſcribit *Idibus ſingulis à Flamine ovem mactatam, quæ Idulis dicta.* lib. I. Saturn. c. XV. Eôdem die tibicines habitu muliebri urbem luſtrabant. *XVIII. Cal. Febr.* Camentalia relata; necnon feſtum Porrimæ ac Poſtvertæ. *XVII.* Feſtum Concordiæ. *IX.* Sementinæ feriæ. *VI.* Feſtum Caſtoris & Pollucis. *IV.* Equiria. *III.* Feſtum Pacis. *Prid. Cal.* Sacr. Deis Penatibus, qui *Patrii* & *Urbani* dicuntur. Januariô etiam Baccho torcularium præſidi ſacrificatum, edocet Caſaubonus, exerc. XIII. ſect. 22.

FEBRUARI *Calendæ*. (Non eſt autem opus, in ſingulis menſibus addere, quæ ſupra de omnibus Menſibus, Calendis, III. Non. Nonis, & VIII. Id. denotata ſunt; Lectorem meum, ubique illa ipſe repetat, feriò ſubmoneo) Circa eas Heinſius ex Gyraldo in hunc modum: *Soſpitæ templi dic. Lucaria ab Aſyli luco. Item Jovi Sacra de bidente. Dianæ ſacra fiebant, à cervis elaphobolia nuncupata.* Neſcio tamen an impegerint Philologi exquiſitiſſimi, & unicô die aberraverint, cùm illis obgerere poſſimus fragmentum Calendarii, inventi Romæ ſub Capitolii ruinis à Thamyrâ, quod expreſſè: *III. No. Feſtum Junonis & Soſpitæ, Sacrificium Cap. Jovi. Lucus Avernus celebrabratur. Idibus* Feſtum Jovis & Fauni. *XV. Kal. Mart.* Lupercalia, ſive feſtum Fauni Luperci. *XII. Quirinalia* (quæ tamen Car. SigonI Calendarium in XIII. rejicit) Feſtum Stultorum, Fornacalium indictio, Feralia Deorum Manium (quæ apud Sigonium IX. Calend. leguntur) ſive Parentalia, quibus Februo Ditis Patri ſacrificabant, à quo Menſis nominatur. Vide Ovid. II. Faſt. & Serv. ad I. Georg. Exinde Parrhaſius

ſius in epiſtolis oſtendit, inferis Februarium, Januarium ſuperis attributum: Et vellem demonſtraret Vir quidam percelebris, Januariô Parentalia celebrata fuiſſe. Quare autem Parentalia Februariô menſe celebrata? vide cauſſam apud Plutarchum probl. XIX. & XXXIV. *XI.* Deæ mutæ. *X.* Chariſtia. quod tamen feſtum in fragmento citat. Rom. d. XI. extat. *IX.* Terminalia. Sigon. Fragm. Rom. X. *III.* Equiria.

MARTIIS *Calendis* Martis feſtum: Sacra Deæ Munychiæ: Salii ancilia circumferebant: Ignes aris Veſtalibus accenſi. Solinus, c. II. Natalis Junonis Lucinæ, in cujus honorem tum Matronalia tranſacta, ut nempe annus ab exordio totus felix fauſtuſque eveniret, & in partu, & amore conjugali. Tibul. el. I. lib. III. el. II. lib. IV. Cruquius ad Hor. od. VIII. lib. III. Servius ad lib. VIII. Aen. Veteres enim Calend. Mart. annum auſpicati ſunt; Beroaldus ſchol. in Svet. Tib. plurimique mundum in ſigno ♈ creatum credidêre. Vide Cœl. Rod. lib. I. c. IX. Hermannum dec. I. Quæſt. inluſtr. I. *Prid. Non.* Feſtum Veſtæ. *Non.* Feſtum Junonis. *Prid. Id.* Equiria altera apud Tiberim, vel, ſi aquis increverit, in Cœlio monte. *Id.* Annæ Perennæ feſtum. *XVI. Calend. April.* Liberalia & Agonia. *XIV.* Quinquatria Minervæ natalis. *XIII.* Alter Quinquatrium dies. *XII.* Quinquatr. *XI.* Quinquatr. *X.* Quinquatr. Tubiluſtrium. *IX.* Feſtum Deæ fortis, i. e. Veſtæ. Hilaria, matris Deûm feſta; quæ Beroaldus, Gyraldus, & Heinſius ad VIII. Cal. April. referunt: alii, ut Interpretes SuetonI, Othon. c. VIII. ad d. VI. Calend. Utrumque falſum: & hos quidem Ammia-

 nus

nus ſeduxit, velut Lipſius Magnus autumat, quem omninò adi cent. *III.* miſc. epiſt. LXXV. Hilaribus hiſce (quæ per aliquot traducta dies) Beroaldus etiam Dei Riſus feſtum immiſcet, tanquàm hilaritatis præſidis, quod variis ludicris deceptiunculis ad riſum excitandum peragebatur. Vide omninò Apul. lib. *II.* & *III.* Aſin. Aur. tanquàm tunc cuncta hilaritate mulceantur, quô primùm tempore ſol diem longiorem nocte protendit. Unde conſvetudinem illam profluxiſſe penitus ſuſpicor, quâ apud nos Calend. Aprilibus quiſque, quem joculari aſtutiâ ſupplantare poteſt, ſupplantat. Germani mei dicunt: **Es iſt der erſte April / da man einen ieden Narren hinſchikkt wohin man will.** *VIII.* Sacrificium Jani & Concordiæ, Salutis & Pacis. Ita fragm. Calend. Rom. Sed Heinſius & Gyraldus ad d. *III. Cal. April.* trahunt; fortè non malè. *V.* Megaleſia. *Prid.* Feſtum Lunæ & Dianæ in Aventino.

APRILIBUS *Calend.* Sacrum Veneris & Fortunæ virilis. Aprilis quare Veneri ſacer? quærit atque edocet Boxhornius ad Plut. probl. LXXXV. Tergelia ſacra Apollinis & Dianæ. *Non.* Megaleſia Cybeli Matri Deûm. VIII. *Id.* Pub. Fortunæ feſtum in colle Quirinali. *V Id.* Cerealia, quæ tamen in SigonI Calendario prid. Id. viſuntur. *Idus*, Jovi victori & Libertati. *XVII. Cal. Maji*, Fordicidia. *XIV.* Equiria, quæ iterum apud Sigonium ad d. XIII. *XIII.* Cerealia. *XII.* Natalis urbis Romæ. *XI*, Agonalia altera. Palilia, quæ ſunt in fragm. Cal. cit. d. XII. *IX.* Vinalia priora Jovi & Veneri. Fragm. Cal. Rom. *X. K. Vinalia. Translatio Veneris.* Facit tamen cum priori Cal. SigonI, in quo cùm anteà legeretur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

VIN. ita ego corrigo: A. VEN. NP. VINALIA. & expono: *Veneri, Nefastus Primò. Vinalia.* A autem est inter litteras quibus dies denotantur. *VII*, Robigalia; ubi iterum SigonI Calend. corruptum suspicor. Fragm. Rom. Cal. ponit ad d. IIII. Festum Rubiginis. *VI*, Latinæ feriæ. I*V*. Floralia. Dissentit fragm. cit. quod Prid. Cal. Festum Floræ, Phæbi. *Prid. Cald.* Vestæ Palatinæ, Laurentalia. Agebantur etiam hôc mense Veneri ἀπατούρια: Quorum 1. dies δόρπεια dicta, 2. Ἀνάῤῥυσις, 3. κουρεῶτις, 4. ἐπίβδα Aliiin Julium, quidam in Octobr. locant.

MAJI *Calendis*, festum Larium, Bonæ Deæ; Umbraculorum, dictum σκίρα. *VI Non.* Tacent Heinsius & Gyraldus; Sigonius: *Compitalia.* Fragm. Rom. *Sacrificia fiunt de aristis VII. Idus* Lemuria: Luminaria *V. Id.* Lemuria. *IV. Id.* Martis Ultoris. *III. Id.* Lemuria. *Prid. Id.* Marti invicto. *Id.* Feretrio Jovi, Mercurio. Sed SigonI Calend. habent die sequenti: MER. MAJÆ. Heinsius XV. Cal. Jun. Mercatorum dies festus, MercurI natalis; Jovi Fer. *XII. Cal. JunI.* Agonalia Jani. In Fragm. Rom. visuntur die præcedent. Vejovi. *X.* (fragm. cit. XI.) Vulcanalia. flamen Majæ facit. Tubilustrium. *VII.* (al. IX.) Sacrificium pro fugâ Regis Tarqv. Superbi. *VI.* (al. VIII.) Festum pub. Fortunæ. Hôc quoque Mense, Majumæ solemnitas confecta, ab εὐκταίῳ ortum habentis. De eo festo clarè præ ceteris Suidas: Πανήγυρις ἐγίνετο ἐν τῇ ῥώμῃ κατὰ τὸν Μάϊον μῆνα, τὴν παράλιον καταλαμβάνοντες πόλιν τὴν λεγομένην Ὠστίαν, οἱ τὰ πρῶτα τῆς πόλεως τελοῦντες ἡδυπαθεῖν ἠνείχοντο ἐν τοῖς θαλαττίοις ὕδασιν ἀλλήλους ἐμβάλλοντες. Vide Lipf. ad lib. XI. Ann. Tac. Demiror ritum hunc adhuc nobis

bis

bis servatum; id quod ante me, ut video, adnotârunt Philologiæ miracula, Alciatus parerg. lib. V. c. V. Pancirollus, V. L. lib. II. 253. Meursius, Gloss. Græco-barb. voc. Μαϊουμᾶς. Si quis ultimo conventui Principum in florentissima Noriberga adfuit, vidit procul dubio mensem circiter Majum certamen tale navale ludicrum, inter turbas piscatorias, antehàc hôc anni tempore frequenter ibi agitatum, Populares das Fischerstechen adpellitant. Variant tamen mirum in modum de ratione festi Majumæ. Tu sententias omnes conlectas invenies apud Magnum Dilherrum, Virum, ædepol! incomparabilem, Tom. II. disp. VI. exercitat. 1. & Andr. Rivinum in dissert. pecul. * Extat & in Cod. Jur. Civ. integer de hoc festo titulus, quem invenies lib. XI. tit. XLV. Adde Gyraldum synt. XVII. p. 477.

JUNI *Calendæ*, Junoni Monetæ, Carnæ Deæ, Marti. Hæc alterô die apud Sigonium legere est. *III. Non.* (Fragm. Cal. Rom. *prid.*) Bellonæ. *Prid. Non.* Dio Fidio *Semipatri* (An. leg. *Semo patri*:) Alii hoc sacrum Nonis ponunt. *Non.* Sponsori Jovi. Fidei. VII. *Id* Menti. Sigonius VI. Id. Multi hôc die Piscatorios constituunt ludos. *VI.* Vestæ. Alii plerique d. V. *IV.* Matralia. Matris Matutæ: Festum Fortis fortunæ & Concordiæ. *Id.* Jovis invicti. Quinquatria Minervæ. *XIII. Cal. Jull.* (al. XIV) Minervæ in Aventino. *XII* (al. XIII.) Sumani sacrum ad Circum Max. *VIII.* Forti fortunæ. *V.* Jovi Statori & Laribus. *Prid.* Herculis & Musarum. Quirina-

* *Præ ceteris vide Cl. Hispanum JCtum Franciscum de Amaya lib. III. Observat. Jur. c. V.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

rinalia, quæ alii in præcedent. d. rescribunt. Atheniensibus Junius sive χρόνι@ dicebatur ἑκατομβαιῶ@, quòd plurimæ eô fierent Hecatombæ. Suid. Cœl. Rhod. A. L. lib. XX. c. VI. vel quòd Annus Juniô initium ceperit apud Athenienses, quibus Sol Hecatombæus nominatur. Heinsius.

JULI *Calendis* migrationes ex ædibus in alienas ædes fiebant, ut hôc tempore festô D. Michaëlis: sed supra hoc nôn sine sacrificiis factum memoravimus, quæ tamen non ad Stata, sed fortuita pertinent. *Non.* Ancillarum festum. Junoni Caprotinæ; unde hæ Nonæ *Caprotinæ* dictæ. *Prid. Id.* Fortunæ Muliebri. *Idus*, Castori & Polluci. *XIV. Cal. Aug.* Lucaria. *XIII.* Victoriæ Cæsaris. *XII.* Lucaria. *X.* (al. V.) Neptunalia. *VIII.* Furinalia. Rutilæ canes caniculæ sacrificabantur.

AUGUSTI *Cal.* Spei ad forum holitorium. Boëdromia celebritas. *IV. Non.* Sigoni Calend. FER. HOC DIE C. CÆSAR HISP. VICIT.. Paulus Manutius exponit: *Feralia hoc die. Cæsar Hispaniam vicit.* Malum interpretem h. l. egit Vir Optimus; nos fortè probiorem efficiet fragmentum lapidis, quod in domo viri nobilis Lælii Vallæ extitit, *III. N. Feriæ, quòd hôc die Imp. Cæsar Hisp. cit. vicit. Non.* Saluti in colle Quirin. *VI. Id.* Solis indigetis in colle Quirin. *IV. Id.* Aræ, Opis, & Cereris in vico Jugario. *III. Id.* (fragm. Vallæ: *prid. Id.*) Herculi magno Custodi in Circo Flam. *Id.* Dianæ in Aventin. Vertumno in Loreto majore. Dies festus servorum & ancillarum. *XVI. Cal. Sept.* Portunalia ad pontem Aemyl. Jano ad thear. Marcelli. *XIV*, Vinalia. Veneri ad Circum Max. *XIII.* Vinalia secunda.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

cunda. *XII*, Mysteria magna. Conso in Aventino sacrif. quod Heins. & Gyrald. in XV. transtulêre. *X*, Vulcano in circ. Flam. Hunc diem ex fragmento lapidis Romæ reperto, inciso mensi Aug. Catanæus ostendit: C. X. VOLCAN. NP. VOLCANO. IN. CIRCO. FLAM. Dilucidum quoque; FabricI fragm: ET. UT. PRÆTOR. CUI. HÆC. REGIO. SORTI. OBVENERIT. LITATVRVM. SE. SCIAT. ALIVSVE. QVIS. MAGISTRATVS. VOLCANALIB. X. K. SEPT. OMNIBVS. ANNIS. VITRVLOROBIO. (An leg. VITVLO RVBEO?) ET. VERRE. *IIX.* Opiconsiva in Capitolio. *VI.* Vulturnalia, Vertumnalia. *V.* Harpocratis festum. Hôc die ara Victoriæ in Curia dedicata est. *IV.* Vulcanalia. Sigonius d. VI.

SEPTEMBRIS *Cal.* Mæmactes Jupiter. Feriæ Neptuni. *Prid. Non.* Ludi Romani per totum ferè mensem. *XVI. Cal. Octobr.* Parentatio eorum, qui contra Persas pugnando occubuerunt. *XIII.* Thoth. i. e. Mercurio Ægyptii sacrificant. *VII.* Veneri. *prid. Cal. Octobr.* Epulum Minervæ. Meditrinalia, quô die primum mustum bibebant.

OCTOBRIS *Cal.* Marti. Pyanepsia. *VIII. Id.* Panopsia Apollini. *VI.* Oschophoria i. e. Ramalia. *V.* Hôc demum die in SigonI Cal. Meditrinalia contra Heinsium & Gyraldum reperiuntur. *IV.* Augustalia. *III.* Fontanalia. *Idibus*, Mercurio Mercatores. October equus Marti immolatur. *XIV. Cal. Novembr.* Armilustrium. *XI.* Chalcea Minervæ, vel juxta alios, Vulcani. *V.* Mysteria minora. *IV.* Sacrum Liberi. Feriæ Vertumni.

NO-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

NOVEMBRIS *Cal.* Jovis epulum. *IV. Idus*, Limna Baccho. Hôc etiam menſe Antheſteria ſive Bacchanalia Celebrata. *Prid. Id.* Choës *Id.* Pithœgia. *XVIII. Cal. Decembr.* Chytra. *VIII.* Brumalia. Fiebant hôc menſe inferiæ Gallis defoſſis, & Græcis in foro boario.

DECEMBRIS *Cal.* Fortunæ Muliebri. *Non.* Faunalia. *III. Id.* Agonalia. *XIX. Cal. Jan.* Brumalia, Ambroſia. *XVIII.* Conſualia *XVI.* Saturnalia. Sigillaria. *XIV.* Opalia *XII.* Angeronalia Plinius H. N. lib. III. c. V. Divalia. Herculi & Cereri de mulſo. *XI.* Feriæ Laribus dicatæ. Compitalia. *X.* Feriæ Jovis. Larentinalia. *IX.* Juvenalis dies. Erat autem December etiam Neptuno ſacer.

Habes hìc, Lector, velut in brevi tabella, ſingula feſta & ſacrificia Stata anniverſaria, præcipuè Romanorum. Ebræi quotidie mane & veſperi ſacrificabant, quod dicebatur קרבן מנחה ſacrificium juge; aliàs עלת תמיד, LXX. Interpretibus θυσία ἐνδελεχισμοῦ, *adſiduitatis:* Joſepho antiqq. lib. III. c. X. καθημερινὴ; Philoni de vict. ἐνδελέχεια. Videatur Suidas, voce ἐνδελεχισμός. Et vir in ſcientiarum genere paulò eruditiori & θελικωτέρῳ (Philologiam & lingvarum cognitionem puto) fulgentiſſimus atque primi nominis, Joh. Friſchmuth, cujus firmiſſimam in me benevolentiam ſanctè adoro, diſſ. de Sacrif. c. I. §. 8. Add. Iſing. coll. Hiſt. Quæſt. LIX. §. 3. Immolabant & ſeptimô cujuſque hebdomadis die, qui Sabbatum; & primô ſingulorum menſium die, qui *Neomenia* dicebatur. Ceterùm annua eorum ſacrificia dividuntur in ea, quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

quæ ante captivitatem Babylonicam; & ea, quæ poſt illam cœpêre. Illorum I. erat פסח Paſcha, die 14. Menſis Niſan. II. שבועת Pentecoſte, d. 6. menſ. Sivan. III. הג כפורים, Expiationis, d. 17. menſ. Tiſri. IV. Clangoris, זכרון תרועה i. e. memoriale vociferationis, d. 1. menſ. Tiſri. V. הצחסכות, tabernaculorum, d. 15. menſ. ejuſd. VI. Encæniorum d. 26. menſ. ejuſd. At horum ſeptem numerantur. I. eſt feſtum פורים ſive ſortium, aliàs feſtum Mardochai, adhuc hodie Judæis in uſu, quô in Synagogis pulpita & ſcamna, quoties Hamanis mentionem faciunt, magnô impetu percutiunt, tanquàm percuterent caput Hamanis, de quo peculiari tract. Wilh. Schickardus. II. Feſta Encæniorum ſeu templi dedicationum, ſecundæ quidem d. 3. menſis Adar. tertiæ d. 25. menſ. Caſleu; & quartæ de qua Joſephus A. J. lib. XV. c. XIV. III. Feſtum repurgatæ arcis, d. 25. menſ. Sivan vel Jiar. IV. Feſtum victoriæ Judith, d. 25. m. Caſleu. V. Ignis, d. eôd. VI. ob cædem Nicanoris, d. 13. m. Adar. VII. Feſtum Xylophoriorum. Referenda huc Ebræorum jejunia, aliquot numerô, inter quæ eminet illud, quod d. 10. m. 7. poſt clangorem tubarum in ipſo expiationis feſto, etiam ante captivitatem Babylonicam celebrabatur, cujus mentio fit Jerem. XXXVI. 6. ac hodienum Judæis attentâ devotione obſervatur, quod den langen Tag vocitant. Vide de his omnibus Hoſpinianum de Feſt. Ebr. Marcum Lombardum de Ebr. ritibus, Car. Sigonium de Rep. Ebr. lib. III. Genebrardum Calend. Ebr. Joſ. Scalig. Iſag. chron. lib. I. 6. Alſtedi encyclop. lib. XVII. part. III. Uranometr. c. III.

c. III. Micrælium Synt. Hiſt. Eccl. ſect. II. quæſt. XIII. Iſing. coll. Hiſt. Quæſt. LX. Bucelini nucleum, & alios *

Huc pertinent Lunæ victimæ & litationes apud Ethnicos, quæ noviluniô reiterabantur. Horatius: *Cœlo ſupinas ſi tuleris manus Naſcente Lunâ.* lib. III. od. XXIII. 1. nec non βȣ̃ς ἕϐδομος, qui poſt ſex Lunas obferebatur. Suidas. Vix huc referre auſim Natales vett. dies quibus Genio ſacra facta pulte, fritillô, libis, floribus, thure, vinô. Lamprid. in Severo c. LX. Vopiſc. in Tac. c. IX. Perſius ſat. II. v. 1. ſ.

Hunc, Macrine, diem numera meliore lapillô,
Qui tibi labentes adponit candidus annos:
Funde merum genio. - - - -

Imo & libidinoſis actibus; cùm illâ tantùm die impune operam Veneri dare licuerit. Guido ad Terent. Phorm. ex quo Virgilius dilucidatur huc reſpiciens: *Phyllida mitte mihi, meus eſt natalis, Iôla.* Ecl. III. v. 76. Videntur hæc ſacra eruditiſſimo Caſaubono, Cenſorino, Alex. ab Alex. Boxhornio, Quæſt. XXI. aliiſque ἀναίμακτα; tanquàm veteribus nefas habitum fuerit, demere alteri eô die vitam, quô ipſi adepti eſſent: Quos ita decepit Varro, qui idem ſtatuit in Att. Sed fortè ad eundem cum Lambino, Larium ſacrificio animata eximente, lapidem adlidunt Viri Summi. Eximent mihi ſcrupulum, calculumque meum facile eripient, ſi lapidem antiqvum deſtruxerint, qui conſpicitur Florentiæ apud portam D. Pauli.

Aedi-

* *Vide Faſcem noſtrum I. Exercitationum Hiſtorico-Philologicar. n. V. §. 35. p. 274. ſ.*

Aediculam & Statuas has hostiam dedicationi victima natali August. VIII. K. Octobr. Duæ quæ P.P. immolari adsvetæ sunt ad aram, quæ numini Augusto dedic. est VIIII. & VIII. K. Octobr. immolent. Item natali Ti. Cæsaris perpetue acturi Decuriones & populus cœnarent; quam impensam Q. Cascellio Labeone in perpetuo pollicenti, ut gratiæ agerentur munificentiæ ejus; eoque natali, ut quotannis vitulus immolaretur. Atteſtatur inſuper Horatius in natali Mecœnatis: *Ara castis Vincta verbenis avet immolato Spargier agno,* lib. IV. od. XI. v. 6. Et lib. III. od. XVII. v. 14. *Cras genium merô Curabis & porcô bimestri.* Nec obſcurè Juven. ſat. XI. v. 84.

Et natalitium cognatis ponere lardum,
Accedente novâ, si quam dabat hostia, carne.

Hactenus de certis *anni* partibus, menſibus, diebus quibus aræ fumabant, victimæ jugulabantur, Dii munera capiebant. Sequuntur horæ itidem certæ, *dieique* tempus ad id determinatum, quod in Superorum Sacrificiis Primum, ſive mane ſummum fuiſſe, præ aliis magna nos docet meretriculæ apud Plautum querela, Pœn. I. II. 104.

AN. *Nimia nos socordia hodie tenuit.* AD. *Quâ de re obsecro?*
AN. *Quia jam non dudum ante lucem ad ædem Veneris venimus,*
Primæ ut inferremus ignem in aram. - -

Idem Curc. I. I. 72. *Me inferre Veneri vovi jam jentaculum.* (at pueri Varrone teſte * lib. IV. c. XVII.

* *Ubi id Varro habeat, dicere nequeo. Nam in Re Rustica nullus est liber qvartus, & in de Lat. Lingva nulla unqvàm vidi capita, sicuti nec in Fragmentis,*

c. XVII. mane ſummô jentacula capiebant, hæcque eadem mane vendebantur. Vide Martial. lib. XIV. epigr. ult. Heſiodus : Μηδέ ποτ' ἐξ ἠοῦς Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον χερσὶν ἀνίπτοισι lib. β. ἔργ. καὶ ἡμερ. v. 722. Prudentius : *Mane ſalutatum concurritur, omnis adorat Pubes.* hymn. XI. περὶ στεφ. v. 189. Apulejus : *Inchoatæ lucis ſalutationibus religioſi primam nunciantes horam perſtrepunt.* lib. XI. Metam. Idque boni ominis cauſâ factum Stuckius ait, unde & bonum Oſci *Manem* ſive *Manum* dixêre, de quo videndus Laurembergius in Antiquar. Sed potiorem cauſam adſignat Xenophon : *Semper autem*, inquit, *ſacrificans orditur rem crepuſculô, præſumere ſtudens benevolentiam numinis.* Orat de form. civit. Laced. Ad quæ verba Vir undiquaque doctiſſimus Joach. Camerarius : κνέφας *ſignificat planè crepuſculum* i. e. *dubiam lucem adhuc durantibus vel jam propinquis tenebris. Sed nunc mane orſos fuiſſe ſacrificare Lacedæm. Reges intelligendum, quò diutius, ſi opus eſſet, in re divina placandorum Deûm gratiâ perſeverare poſſent.* in not. Chriſtiani certè adhuc mane rem divinam ordiuntur. Vide de his Caſaubonum ad lib. II. Suet. & prolixè Stuck. f. 11. Foedera quoque ante meridiem percuſſa ad mala omina vitanda; quia poſt meridiem dies & ſol decreſcunt. Joh. Is. Pontanus animadverſ. in Macrobium. Boxhornius, Quæſt. XLIII. Apud Ebræos ſimiliter ſingulis diebus expurgabant ad ſacrificium altare, בקריאת הגבר או סמוך לו בין לאחריו וביום הכפורים הראשונה ולא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל i. e. *ad galli cantum, aut non multò citius; aut tardius: Et in die expiationis â media nocte, & in tribus feſtis*

magnis â vigilia prima: Nec instabat Galli cantus, quin atrium plenum erat Israëlitis. Cod. Joma c. I. §. 8. *Mane* (inquit Sheringham, ad h. l.) *sacrificabant, quia mens tum purior solutiorque existit, nec rebus ullis implicita majori impetu in DEUM fertur.* Unde etiam formulæ apud Ebræos ante tempus mactationis usitatæ, quas memorat idem Cod. Joma: אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה אם הגיע הרואה אומר ברקאי מתיא בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח עד שבחברון והוא אומר הן i. e. *Dicebat illis præfectus:* Exite & videte, si instet tempus mactationis. *Si instabat, clamabat speculator:* Coruscationes! *Matthia filius Samuëlis dicit:* Inluminavit facies totius Orientis usque ad Hebron? *respondebat:* Ita! c. III. Vide R. Sheringham ad h. l. Cod. Tamid. c. III. & ad eum Rambam. Causam ejus subjungit Joma: ולמה הוצרכו לכן שפעם אחת עלה מאור הלבנה ודימו שהאיר מזרח ושחטו את התמיד והוציאוהו לבית השריפה i. e. *Cur hoc ipsis erat necessarium? Quia aliquando fulgente Lunâ diem inluxisse existimârunt, & sacrificium juge mactârunt, ipsumque ad locum combustionis adduxerunt.* §. 2.

In inferorum sacrificiis tempus planè contrarium videlicet Crepusculum vespertinum, observabatur; ut apertè prodit Callixenus Rhodius: τοῖς μὲν οὖν κατοιχομένοις περὶ ἡλίου δυσμὰς ἐναγίζομεν· τοῖς δὲ οὐρανίδαις ὑπὸ τὴν ἕω τοῦ ἡλίου ἀνατέλλοντος ἱερεύομεν. in Alexandr. Eumenidum sacra *nocte mediâ* apud Aeschyli & Sophoclis interpretes reperimus. Virgilius: *Dum Stygio regi nocturnus inchoat aras.* lib. VI. Aen. v. 252. Lucanus: *Videt flammiferâ confectas nocte Latinas.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

tinas, lib. V. Pharſ. v. 402. Tibullus: *Nocte ſerenâ Concedit ad magicos hoſtia pulla pedes.* lib. I. el. II. v. 63. Seneca: *Huc ut Sacerdos intulit Senior gradum; Haud eſt moratus, præſtitit noctem locus.* Oedip. III. l. 548. Fuêre & alia nocturna Sacra v. g. Bacchanalia, & ſimilia, etiam Superorum Deorum, turpiſſimarum cædium ac libidinum occaſiones; quæ poſtmodùm prohibita ſunt l. Nocturna. cap. de noct. mul. ſacrif. ad lud. Tit. de Relig. in XII. Tabb. Myſteria ad formidinem & metum initiatis incutiendum noctu & in tenebris facta, explanat Voſſius lib. VI. Inſt. Orat. c. IV. ſect. 1. Ceterùm *Noctis* vocabulum ne nominare quidem in ſacrificiis licebat, utpote infauſtum & malè ominatum; quod optimè notat Belga Cultiſſimus Joh. à Meyen ad Virg. I. Aen. v. 736. ubi Dido, tametſi nox eſſet, Jovem tamen precatur:

Hunc lætum Tyriiſque diem Trojâque profectis
Eſſe velit!

CAPUT V.

Deorum Ethnicorum innumera multitudo. Ethnicorum quidam quantum de vero DEO viderint? Auctores de ſimulacris deorum. Romani quibus deorum immolârint? Dii Majorum & Minorum gentium: Dii Conſentes: *Eorum numerus.* Dii ſelecti. *VoſsI labſus.* Dii Minuti & Minuſcularii. *Inferis cur ſacrificatum? κα-*

θαελισμός. Gentilium de Cometis opinio: Bodini sententia vituperatur. Dii communes; ἄζωνοι; publici; tutelares. Dii Novensiles *unde dicti? Heroibus cur sacrificatum? VosſI oscitatio.* Dii Semones. *Dæmones unde? Steuchi apud Gyraldum etymon rude. Vitiis sacrificare vetitum. Cæsaris locus expensus. Dii quidam Germanorum.* Zerneboch: Tibilenus. *Varia apud Tertullianum lectio. CluverI nimius in Germanos favor rejicitur. Impp. inter deos: divinis adficiebantur honoribus. Lectio in Mamertini paneg. rejecta. Statuarum regalium genii. Per genios Impp. jurabant.* Honor *pro sacrificio: Ejusdem significationis* τιμή. *StuckI cespitatio: ManilI ætas: Gyraldus contra Scaligerum defenditur. Gevartio, Vossio, aliis, absentitur. In ingressu Principum sacrificatum. Impp. imagines inter Lares cultæ. HoratI locus difficilior dilucidatur. Augustæ inter deas. Similiter apud Germanos reges inter deos. Brenni etymon verum, & alia explosa.* Brenn *vox obsoleta. Inventores artium ac Patroni inter deos. Versus VirgilI explicatur. Proverb.* Nemo benè meritò *&c. Pontificiorum* δουλεία *ac* ὑπερδουλεία *ex Gentilismo orta*

Dii

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Dii indigetes. *Lares publici quinam? Tyrannis & ſceleratis ſacrificatum: Item amicis & conſangvineis. Animæ poſt mortem dii. Inferiæ: Exequiæ.* Feralia *unde dicta? unde mortuis peracta? Sacrificium* Novendiale. Exverriæ. *Feriæ* Denicales. *Roma divinis honoribus à quibuſdam mactata: Ei templa erecta: Sacerdotes conſtituti. Fontibus ſacrificatum, & cur? Fontes Genii: Sacri. ServI adducitur ratio, quæ Lipſianam præponderat. Ad fontes & fluvios Nymfarum effigies cum inſcribtionibus: necnon alia ſimulacra. Pontes ſacri: Sublicii Romæ materia, & varia nomina: Tiberini curatores. Sacrificatum arboribus: & montibus. Plures ſimul dii invocati.* ἅμα σὺν ναοῖς ϗ βωμοῖς, *proverb.*

Indagabimus nunc gumias & catillones iſtos ligurientes, victimarumque adpetentes, quibus hæ ſubinde procidebant. Neque temerè quis poſſet

Vatibus ut mos eſt, centum ſibi poſcere voces,
centum ora, & centum lingvas optare,

lapides, & ligna, & truncos, & metalla, & herbas, & beſtias, & Deos Deaſque, quibus tot ſacrificârunt gentes, tot populi, tot civitates, tot familiæ, tot homines, recenſiturus. Verè aureus ille Aurelius lib. I. contra Symmach. v. 296.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Quicquid humus, pelagus, cœlum mirabile gignunt,
Id dixêre Deos: colles, freta, flumina flammas.

Boxhornius: *Tot*, inquit, *dii prodiêre, quibus recensendis non sufficiunt numeri omnes arithmeticorum.* orat. de Theologia paganorum. Hesiodus, teste Eusebiô, 30000. Deorum in terris fuisse testatur, quorum mortes & sepulturas Euemerus, conlectis undique ipsorum Epitaphiis, conscribsit; auctores sunt Cicero & Lactantius. Augustinus 300000. Idolorum numerat. Illa apud Virgilium Sacerdos, *Tercentum tonat ore Deos.* lib. IV. Aen. v. 510. Emunctioris verò naris gentiles unum vidisse Deum ferè ostendit Vossius de Idol. lib. I. c. II. De quo omnes fermè Ethnicorum, sententias contulit Schedius de Dîs Germ. lib. I. c. XII. Et Vir Excellentissimus *Martinus Beer*, qui me studiaque mea insigni amore complectitur, & subinde adjuvare nititur, Aristotelem & Platonem Deum unum, & nobilissimas ejus qualitates scivisse & agnovisse adsignat in disp. quadam Philos. c. II. §. 11. & seqq. Sed de Diis in genere alii videri possunt. De Statuis & imaginibus Deorum citatur liber Porphyrii apud Stobœum: Item Euemeri Messenii & Jamblichi apud Diodorum Siculum, Athenæum, & Eusebium. Vide Holstenium in vit. Porphyrî c. IX. Et etiamnum de iisdem extat Albrici libellus: Itemque Vincentii Cartari supplementô auctus à Laurent. Pignorio. Nos ad rem i. e. sacrificia, quæ vel Diis obferebantur, vel Deorum locô habitis.

Romani iis tantùm, quos majorum gentium vocabant, Heroibusque & paucis aliis solemniter sacrificabant. Hoc ita vult lex XII. Tabb. DIVOS, ET EOS QUI COELESTES SEMPER HABITI,

CO-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

COLVNTO. ILLOS, QVOS IN COELVM MERITA VOCAVERVNT HERCVLEM, LIBERVM, ÆSCVLAPIVM, CASTOREM, POLLVCEM, QVIRINVM. ET ILLA, PROPTER QVÆ DATVR HVJVSMODI ADSCENSVS IN COELVM: MENTEM, VIRTVTEM, PIETATEM, FIDEM; EARVM LAVDUM DELVBRA SVNTO. cap. de dupl. Deorum genere Tit. de Religione. Nota hîc differentiam inter Deos *Majorum* & *Minorum gentium*. Illi vocabantur, quoque * *Consentes* quasi Consentientes. Lapis Spoleti: CONSENTIO. DEORVM. Engedini Transsilvaniæ: J. O. M. CETERISQVE. DIS. CONSENTIBVS. In diœcesi Eistetensi: J. O. M. DIS. DEABVSQ: PVB. CONSENTIB. Erantque hi XII:

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Addebantur his Octo alii; inter quos fuêre Janus, Saturnus, Orcus, Liber: Et Varro XII. alios deos Consentes inducit. Ab hisce omninò differebant dii *Selecti*, ut probat Vir suô ævô sine pari Lilius Greg. Gyraldus, synt. deorum I. p. 19. atque adeò cespitat summus Vossius quando *Consentes* & *Selectos* deos jungit. Dii Minorum gentium aliàs vocabantur *Minuti* & apud Augustinum *Minuscularii*; licet alii legant *Munuscularii*, alii *Numuscularii*. Vide Gyrald. synt. I.

* *Multis his de diis agentem vide Henr. Kippingum, Antiqvit. Roman. c. I. §. I. IX. X. s.*

Inferis, ne nocerent, immolabatur; e.g. Si quis à morbo convaluiſſet, immolabat inferis, quòd eum non perdidiſſent, illudque ſacrificium καθαελσμὸς adpellabatur. Inferi enim omnium malorum auctores credebantur, ceu id ex Sophoclis Electra facilè cognoſcas. Pertinent etiam ad DEOS Sidera, Aurora, Ignis, Aër, Meteora, Venti, Iris, Nubes, Pluviæ, Grandines, Nebulæ, Rores, Pruinæ, fulgura, fulmina, tonitrua, de quibus Stuck. f. 19. & ſeqq. adde f. 15. & ſeqq. & f. 33. ubi Deos ſingulos, quibus ſacrificatum, aggerat: Item Sched. de Dîs Germ. lib. I. c. III. Ethnici Cometas putârunt animas heroum aut Principum, qualis opinio de anima JulI Cæsaris fuit, teſtibus Suet. lib. I. c. ult. & aliis. Et miramur Bodinum, Virum eximium, tàm gentiliter, vel, ut Voſſius * ait, *tàm Stultè* ſapuiſſe, ut idem crederet. lib. II. Theatr.

Dicebantur autem quidam *Dii communes*, Græcè, ἄξωνοι; qui communiter ab omnibus invocabantur, vel, qui ubique erant. Vide Servium in lib. XII. Aen. v. 118. Lapis Spoleti: JOVI. O. M. FORTVNAEQVE. MELIORI. AVG. ET. DIS. DEABVSQVE. COMMVNIBVS. Hi & adpellabantur *Publici*, erantque præcipuè Jupiter ac Fortuna: Item *Dii Tutelares*, & *Dii Patrii* ſive πατρῷοι; de quibus Inſcribtio Romæ in vinea Card. Carpenſis:

ΑΓΑΙΒΩΑΩΚΑΙΜΑΛΑΧΒΗΛΩΠΑΤΡΩΟΙCΘΕΟΙC

Ab

* *Lib. III. de Idololatr. c. IX. qvo de argumento nonnulla dixi in parte II. Amimadverſion. mear. c. V. §. VI. p. 175. ſ. Qva qvi leget, non mirabitur, Bodinum tam* gentiliter, *ut auctor noſter loqvitur, ſapuiſſe.*

Ab his distingvebantur dii singularum gentium proprii. Vide Boxhorn. quæst. Rom. I. Similes ferè cum illis erant * *Novensiles*, de cujus nominis ratione variæ sunt sententiæ. Inter alia Arnobius: *Cincius*, ait, *numina peregrina ex ipsa novitate adpellata pronunciat. Nam solere Romanos, Deos omnes urbium superatarum partim privatim per familias spargere, partim publicè consecrare, ac, ne aliquis Deorum, multitudine aut ignorantiâ, præteriretur, brevitatis & compendii caussâ unô pariter nomine Novensiles invocare.* lib. III. adversus Gent.

De Heroibus extat Draconis lex: Θεσμὸς αἰώνιος τοῖς Ἀτθίδα νεμομένοις, κύριος τὸν ἅπαντα χρόνον, θεοὺς τιμᾷν καὶ ἥρωας. Oraculum apud Plutarchum jubet τιμᾷν Ἡφαιστίωνα καὶ θύειν ὡς ἥρωι in Alex. Adeoque valde labitur vir sublimis Cl. Vossius, quando sacrificium non fuisse in honoribus Heroicis adstruit de idol. lib. I. c. XII. Caussam subindicat Hesiodus, τοὶ μὲν δαίμονές εἰσι lib. I. Oper. & dier. v. 121. Vide Joh. Tzetzæ notas in h. l. Lucanus: *Quaque patet terras inter Lunæque, meatus, Semidei manes habitant.* lib. IX. v. 6. 7. Pharſ. Virg. Ecl. IV. v. 15.

Ille Deûm vitam accipiet, divisque videbit
Permixtos heroas, & ipse videbitur illis.

Unde quidam Dii dicti sunt *Semones*, quasi *Semihomones*, aliàs *Medioxumi* & *Patellarii*: de quibus Lipsius, lib. II. Lect. Ant. c. XVIII. Gyrald. synt. I. p. 19.

* *Vide Cœlium Calcagnin. in lib. I. Epistol. Quæst. XXIX. quem Cl. Voss. p. 346. Etymolog. non rectè intellexisse videtur. Item B. Kipping. I. Antiqvit. Roman. c. I. §. I. p. 2. 3.*

I. p. 19. Δαίμονες verò quasi δαήμονες dictos ait Plato
in Cratylo: Alii derivant â Δαίειν urere; alii ἀπὸ τοῦ
Δεομένου i. e. partito, diviſo: alii παρὰ τὸ δάσασθαι,
quòd ſint διαιτηταὶ καὶ διοικηταὶ τῶν ἀνθρώπων:
Alii â Δαιμαίνειν terrere. Gyraldus amici ſui Steuchi
ſententiam memorat, dæmones ab Ebræo שדים *Scha-
daim* deducentis, ablatâ priore ſyllabâ, ut ſint quaſi
daimones. Ingenioſè, ſi diis placet! annon hôc quo-
que modô ex בדים ידים מרים צרים & innumeris aliis,
prioribus tantùm ſyllabis abjectis, erit *daimones*? Vi-
tiis autem apud Romanos ſacrificare, expreſsâ lege
vetitum erat l. fin. XII. tit. & cap. CC,

Inultam hîc injuriam Germanis meis inlatam ne-
quaquàm liquerim. Non enim intelligo Cæſaris de
illis verba: *Neque Druidas habent Germani, neque
ſacrificiis ſtudent: Deorum numerô eos ſolùm ducunt,
quos cernunt & quorum opibus apertè juvantur, So-
lem, & Vulcanum, & Lunam; reliquos ne famâ
quidem acceperunt.* lib. VI. B. Gall. c. XX. At no-
vimus nos Teutonum Deorum & Dæmonum co-
hortem; inter quos primi: Teutanes vel Teutates,
Tanfana, Hertus, Herta, Goudan ſive Woda,
Alemann, Crodo, Trigla, Alcis, Prone ſive Pro-
no, Radegaſt ſive Redegaſt, Seba ſive Syba, Eoſtre
(unde Oſtern & Oſtermonath) Flintz, Suanteviz,
Caſtor & Pollux ſub nomine Leti & Poleti. Jeſſa
i.e. Jupiter, Pogwiſd ſive Aura, Lacton ſive Pluto,
Nia ſive Ceres; Marzana ſive Venus. Zievonia ſive
Diana, Aurea vetula, Ulyſſes, Zamolxis, Ater
deus, deus Plectorus, Finnus. &c. Vide Tacitum
de Morib. Germ. Aventinum in ann. Warnfried.
de geſt. Longobard. Geſnerum in Mithrid. cum
notis

notis Waſeri, Fabricium origg. Sax. lib. I. Alb. Crantzium, Petrum Albinum, Sardum, Irenicum, Middendorpium, Helmoldum, Adamum Bremenſem, Methodium Picnenſem, Sabinum, Enzelium, Emſerum, quos poſteriores citat Stuck. p. 162. & ante omnes Eliam Schedium de Diis Germ. Colebant & Germani malum deum, ſuâ lingvâ *Diabol* ſive *Zeerneboch.* i. e. nigrum deum adpellatum. Helmold. lib. I. Chron. Slav. c. LIII. Forſitan ille eſt, cujus meminit Tertullianus in Apolog. ut præſidis Norici. quem vocat *Tibilenum* i. e. Teufel; ubi alii legunt *dius Belenus*: alii *Belenus*; qui fuit Apollo teſte Herodotô, lib. VIII. Extat nomiſma Cunobelini regis Britannorum, â deo nomen habentis, quod Belenum citharam pulſantem oſtendit. Vide Sched. I. c. VII. Cluverius nimis tribuens majoribus noſtris, Germanos priſcos unum, verum, æternum deum ſub ſolis Lunæ atque Ignis numinibus ait coluiſſe; ideoque rectè refellitur â Voſſio de Idol. lib. I. c. XXXVII. & Meibomio ad ὅρκον Hippocr.

Adnumerabantur Diis Impp. cùm vivi, tùm mortui, ideoque divinos capiebant cultus. Muretus: *In Græcorum commentariis reperio Dei nomen quinque ferè modis uſurpari ſolere, ut modò Sapientes homines, modò reges ac potentes deos vocemus* &c. comm. in Catull. p. 55. Hauſit ex Joh. Tzetza, qui talia commentatur ad init. l. I. Heſiod. Operum ac dierum. Cyprianus: *Reges olim fuerunt, qui ob regalem memoriam coli apud ſuos poſtmodùm etiam in morte cœperunt. Inde illis inſtituta templa, inde ad defunctorum vultus per imaginem detinendos expreſſa ſimulacra, quibus & immolabant hoſtias, & dies feſtos dando*

honores

honores celebrabant. lib. de idolis. Minucius Felix: *Erga deos quoque Majores nostri improvidi, creduli, rudi simplicitate crediderunt, dum reges suos colunt religiosè* in Octavio. Plinius ad Trajanum. *Negant se esse Christianos, aut fuisse, cùm praeeunte me Deos adpellarent, & imagini tuæ thure & vinô supplicarent.* Et paulò pòst: *Omnes & imaginem Tuam Deorumque simulacra venerati sunt.* lib. X. ep. XCVII. Cl. Mamertinus: *Totam hanc urbem repentinâ tuâ in hostes inruptione sollicitam lætitiâ & exultatione, & aris flagrantibus, & sacrificiis, & odoribus accensis Numine tuô implêsti.* in paneg. c. VI. ubi alii ineptè legunt *auris* pro *aris.* Idem: *Quos quidem* (indigitat dies, quibus imperium auspicatus erat, *Sacratissime Imperator, quoties annis volventibus revertuntur, vestri pariter ac vestrorum Numinum reverentiâ colimus;* in Genethl. c. II. Pers. sat. VI. v. 48.

Dîs igitur, genioque Ducis centum paria, ob res
Egregiè gestas, induco.

Cur genio? intellige Statuæ; quia statuæ Principum numen, & Genium habere credebantur; quod egregiè pertractat Janus Parrhasius in epistolis, adde Figrel. de statuis illustr. Romanor. c. XXXI. Per quem Impp. Genium etiam jurabant. Vid. Philologus eximius & verè Polyhistor, *Mart. Beer*, Fautor, ac Præceptor, meus, cui multa debeo, disp. misc. c. I. §. 20. & seqq. Horat. ad August. lib. II. Ep. I. v. 25.

Præsenti tibi maturos largimur honores,
Jurandasque tuum per nomen ponimus aras.

(ubi quidem *honor* idem est, quod victima vel sacrificium. Ita Virg. lib. III. Æn. v. 178. *Perfecto*

lætus

lætus honore. Et lib. I. Aen: v. 53. *Aris imponit honorem.* ibid. v. 339. *Haud equidem tali me dignor honore.* Eod. libr. v. 636. *Divum templis indicit honorem.* Id. lib. III. Georg. v. 336. *Sæpe in honore Deûm medio ſtans hoſtia ad aram.* Idem. lib. III Æn. v. 118. *Meritos aris mactavit honores.* Ibid. v. 547. *Juſſos adolemus honores.* Vide Serv. in lib. I. Aen. Symmachus: *In honore Numinum.* lib. VIII. ep. XXVI. Nec aliter Græci περὶ τῆς ἐκ θεῶν τιμῆς. Ariſtides in Panathen. Ammonius: θύεσθαί ἐστιν ἐπὶ τιμῇ θεοῦ, καὶ τὸ μαντεύεσθαι ἐπὶ τιμῇ διὰ σπλάγχνων θύεσθαι φαμὲν i. e. θύεσθαι *eſt in ſacrificio Dei; & vaticinari in ſacrificio per exta* θύεσθαι *dicimus.* Ubi Stuckius τιμὴν perperam proprie & ſimpliciter vertit *honorem.* f. 117. Vide plura apud Juretum & Schonslederum in appar. Eloq. voc. *Sacra.* Mithridates vivus ac videns divinis adfectus honoribus. Cicero orat. pro L. Flacco. Ovidius lib. III. de Pont. el. I. v. 161. ſ.

Sed prius impoſito ſanctis altaribus igni
Thura fer ad magnos vinaque pura Deos,
E quibus ante omnes Auguſti Numen adora,
Progeniemque piam, participemque thori.

M. Manilius, aliis C. Manlius, aliis M. Mallius dictus, aſtrologiæ ſcribtor Poëta, longéque alius ab illo aſtrologiæ conditore, cujus mentionem injicit Plinius, lib. XXXV. c. XVII. & Mathematico, cujus idem meminit, lib. XXXVI. c. X. Quidam ineptè Romanum putant; alii non ſaniùs Antiochenum: Alienigenam certè ac peregrinum fuiſſe ex Trapolini numo probant, in quo effigies ejus habitu peregrinô, cum Sphæra Aſtronomica, & inſcribt: C. MANLII Quod unicè etiam contendit Gyraldus, ac proinde

â

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

â Joſepho Scaligero ſuperciliosſam, ſatis immerens limam patitur. Floruit Tibulli, Propertii, & Naſonis temporibus ſub Auguſto: utcunque tantô impetu refragetur J. Gevartius, lib. III. Papin. lection. c. VIII. protruſurus eum ad TheodosI ævum, ſeculum ſcil. IV. Ille neſcio quot aheneorum argumentorum plauſtris, partes ſuas fulturum ſe promittit: quæ hactenus nondum ad me pervenêre; ambigo an etiam in lucem? Facile tantis phaleris Attalicisque pollicitationibus in ſuam ſententiam attraxit Viros aliquot clariſſ. inter quos Voſſius, quem vide de Idol. lib. III. c. V. & de art. Gramm. lib. II. c. XXVI. qui tamen poſtremò in alteram ſententiam magis propendere ſe fatetur lib. de poët. Latin. p. 36. Ego â Scaligero & Gyraldo abſcedere cogito, dummodò priùs Gevartius nodos hoſce ſolverit, & ſeqq. Manilii loca (poſſemus adferre plura, niſi properare juberemur) enucleaverit. lib. IV. v. 663. ſ.

Virgine ſub caſtâ felix terrâque marique
Es Rhodos, hoſpitium recturi Principis orbem:
Tuque domus verè ſolis, cui tota ſacrata es,
Cum caperes lumen magni ſub Cæſare mundi.

Et, quæ ſimul ad præcedentem quoque ſcopum faciunt lib. I. v. 7. ſ.

Hunc mihi tu Cæſar patriæ princepsque paterque,
Qui regis Auguſtis parentem legibus orbem,
Conceſſumque patri mundum Deus ipſe mereris.

Lib. IV. v. extr.

Jam facit ipſe Deos, mittitque ad ſidera Numen
Majus, & Auguſto creſcit ſub Principe cœlum

Rurſus lib. I. v. 444.

Uno vincuntur in astro
Augusto, sidus nostro quod contigit orbi;
Cæsar nunc terris, pòst cœlo maximus auctor.

Ad quæ Senatus Critici Princeps Jos. Scaliger: *Adludit ad præsentes honores divinos, quos Romani vivô Augustô habuerunt* &c. Vide de Impp. ἀποθεώσει & consecratione Martial. de specta c. epigr. XIX. Item aureas Savili notas, quas ex Anglicano in Romanam lingvam Isaacus Gruterus transtulit, in lib. I. Hist. Tacit. p. 55. & seqq. Choulium, lib. de la religion des anciens Romains p. 76. & seqq. Vossium de Idol. lib. III. c. XVI. & XVII. Præcipuè verò vivis ac præsentibus sacrificabatur, si quando ingrederentur urbem. Tacitus de adventu Vitelli: *Cæsis victimis regium in morem.* lib. II. Hist. c. LXX. 3. In reditu Trajani *plena altaribus, augusta victimis cuncta fuisse* Plinius auctor est in Paneg. c. XXIII. 5. Ideo Imperatorum inter Lares imagines cultas prorsum atque sine dubio adfirmare ausim: In subsidium inclutam quandam, & antiquitatum omne genus refertam Bibliothecam voco, in quâ icunculæ ex ferro, aut hujusmodi certè metallo fabricatæ servantur, superstitiosæ Gentilitati pro Laribus adoratæ: Quarum alteram svetô Romani Imperatoris habitu exsculptam observavi; & in gratiam tui, Lector! æri incisam capiti huic præfixi. Eleganter hìc irradiatur Horati locus lib. IV. od. V. v. 31. s. ad Augustum, circa quem tot ejus interpretes palpârunt:

- - - - - Alteris
Te mensis adhibet DEUM!
Te multâ prece, Te prosequitur mero

Desu-

Defuso pateris, & Laribus Tuum
Miscet Numen. - - - -

Quin & Augustas cepisse victimas docet Vossius de idol. lib. I. c. XII.

Neque Germani reges principesque suos in deorum conlocare numerum dubitârunt, de quibus Tacitus: *Celebrant carminibus antiquis, Tuistonem deum, & filium Mannum, originem gentis, conditoremque*; de Morib. Germ. c. II. 3. Sed Vossius per *Tuistonem*, deum; per *Mannum*, Adamum; per Isidem (quæ similes apud eos cepit honores) Evam, retentâ scil. voce Ebræâ אישה, Germanis intellectos ingeniosè conjicit de Idol. lib. I. c. XXXVIII. Pertinent huc dii, olim reges, *Porevithus*, *Rugievithus*, *Flintz* à rege Fizlau / vel Flizzau &c. Eorundem idolum *Prono* repræsentavit Brennum ducem manu strenuum, dignumque tali nomine. Quamvis enim, quidam ita dictum autument quasi Brenner, qui hostes igne domat; alii quasi Berenner, i. e. invadentem, adorientem: Verissimè tamen est ab obsoletâ voce. Brynn vel Brenn, i. e. galeâ; unde Brennio galeatus, ceu acutissimè sentit chori critici fax fulgentissima, JCtus eminentissimus JOH. STRAUCH, dis. III. in Tacit. Morib. Germ. c. III. §. 6. Habet eam Otfridus, qui circa initium seculi IX. vixit, in Euang. quô hactenus non extat antiquius scribtum Germanicum, lib. V. c. I.

Ist uns thas girůsti
Brunia ala festi;
Joh ist uns Helm ouch ubar thas
Joh Wasan ala Wasaz.

Disciplinarum atque artium inventores; Benè meriti

ac

ac Patroni etiam, inter Divos habiti. Maximus Tyrius: ἕλληνες μὲν θύουσι καὶ ἀνθρώποις ἀγαθοῖς dissert. XXXVIII. Philo: οἱ παλαιότατοι τῶν βαρβάρων, ἐξαιρέτως δὲ Φοίνικές τε καὶ Αἰγύπτιοι, παρ' ὧν καὶ οἱ λοιποὶ παρέλαβον ἄνθρωποι, θεοὺς ἐνόμιζον μεγίστους τοὺς τὰ πρὸς τὴν βιωτικὴν χρείαν εὑρόντας, ἢ καὶ κατά τι εὖ ποιήσαντας τὰ ἔθνη. εὐεργέτας τε τούτους, καὶ πολλῶν αἰτίους ἀγαθῶν ὡς θεοὺς προσεκύνουν. in prolog. Euseb. in I. Præpar. Euang. Minucius Felix: *Unaquæque natio conditorem suum, aut ducem inclytum, aut reginam pudicam sexu suô fortiorem, aut alicujus muneris vel artis repertorem venerabatur, ut civem bonæ memoriæ* &c. *Lege Historicorum scribta, eadem mecum recognosces, ob merita virtutis aut muneris Deos habitos.* in Octav. Quô sensu ait Virg. ecl. I. v. 42. *Præsentes alibi cognoscere divos* i. e. fautores, benefactores; queis tanquam Diis sacrificia oblata. Aegyptii Zamothin Pythagoræ discipulum coluêre; M. Mario thure & vinô Romana plebs supplicabat: Seneca, lib. III. de Ira c. XVIII. Memorabilis, quam recenset Plutarchus, historia: *Navis piratica adpulit ad Insulam Ithacensem in qua forte fortunâ senex quidam erat, unà cum cadis fictilibus, plenis pice. Pyrrhias quidam Ithacensis, ut opinamur, negociator, senem, datô pretiô, redemit à piratis, non ob id, quòd eô sibi foret opus, sed partim quod misertus esset senilis fortunæ, partim hominis oratione persvasus. Emit autem unà cum sene cados illos picarios, idque auctore sene. Deinde profectis piratis, quò Pyrrhiæ gratiam referret senex, quòd non ob lucri cupiditatem, sed ob benevolentiam sese liberum fecisset, indicavit in cadis multam pecuniæ vim pici admixtam abditam esse: Quâ repertâ, cùm Pyrrhias repentè di-* *ves*

ves esset redditus, cùm magnificè conlandavit senis erga se gratitudinem, tum eidem bovem immolavit officii præmium. in Quæst. Græc. Hinc de homine affatim grato proverbium exiit: *Nemo benè merito bovem immolavit præter Pyrrhiam.* Rugiani sive Rani talibus divinis honoribus adfecêre S. Vitum; de quo Helmold. annal. Slav. lib. I. c. VI. & LIII. lib. II. c. XII. Saxo Gramm. lib. XV. Talibus Permienses Stephanum Episcopum, ut testatur Sigismundus L. B. ab Herberstein comm. rerum Moscov. Talibus hodiè adhuc animas defunctorum Papicolæ, in quos propterea invehitur Vossius de Idol. lib. I. c. XLI. Vocabantur autem homines illi, qui post mortem colebantur, *dii Indigetes* ab indu & citare, quod nomen Aeneas primus sortitus est, teste Festô: licet Vossius plurimos Indigetes etiam ante Aeneam recenseat l. c. I. c. XII. Ita Lares Publici erant animæ eorum, quos in gerenda Republ. merita in cœlum vocârunt, inprimis Regum Principumque defunctorum. Talis Laris publici effigiem, qui erat æreus, eâdemque, quâ lectori proponimus, magnitudine, quemque olim Cl. Boxhornius ab amicorum quodam dono acceperat capiti huic præfigere libuit. Vidimus nuper in antiquario splendidissimo Serenissimi Bojariæ Principis, atque S. R. I. Electoris, Laris itidem imaginem marmoream, quantitate trimuli alicujus, vel bimuli, formâ autem adeò ridiculâ, ut stultam Ethnicorum fatuitatem, qui tales adorârunt, non satis miraremur. Similiter Tyrannis & Sceleratis hostiæ mactatæ. Vide Stuck. p. 26. 27.

Nec minoris fiebant amici ac consangvinei, nisi quòd plerumque mortuis flores oblati, vina libata.

Virg.

Virg. Ecl. V. v. 65.

Sis bonus, O felixque tuis: En quattuor aras:
Ecce duas tibi Daphni duoque altaria Phœbo,
Pocula bina novo ſpumantia lacte quotannis,
Craterasque duos ſtatuam tibi pingvis olivi.

Mortuorum enim demum animæ Diis adſcribebantur. Inſcribtio vetuſtiſſima: PORTITORI. PLVTONI. ET. PROSERP. HAVE. JVLIA. C. FIL. MAXIMA. FOELIC. DOM. TORMENT. SALON. ANIMVLA. DULCIS. ANIMVLA. SVAVIS. ANIMVLA. IN. DEORVM. NVMERVM. RECEPTA. VNDE. TALE. QVANDO. TALE. ET. CVI. TALEM. V. A. LIX. MEN. VI. DIES. XII. HORA. NOC. IX. Dicebantur hæc ſacrificia *Inferiæ*, *Exequiæ*, Beroald. ſchol. in Svet. Ner. Item *Feralia*, quibus inferis defunctiſque officia ferebantur, vel, quòd pecudes iis ferirentur. Feſtus. Fiebantque ex redditione certæ certô locô conlocatæ pecuniæ, quod ſatis patet ex inſcribtione Ravennenſi, admodùm detritâ, quam recitant Volaterranus, lib. XVI. Com. Urban. & Blondus Forol. lib. II. Romæ triumf. Pertinent huc *Novendiale ſacrificium*, à nono die à morte ita dictum, quô funerationis ſolemnia fiebant. Porphyr. in Horat. epod. XVII. Donat. in Ter. Phorm. *Exverriæ*, quibus certô ſcoparum genere domus, unde mortuus erat elatus, ab Everriatore purgabatur. Feſtus. * Et *Denicales feriæ*, de quibus Cicero lib. II. de LL. & Columella. lib. II. c. XXII. Adde Berold. ad lib. IX.

* *Lib. V. p. 264. Conf. Kipping. lib. IV. Antiqvit. Rom. c. VI. §. VII: p. 665. f.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Apul. Japonii adhuc ſolemni biduô animas defunctorum advocant, expiant, iiſque epulum exhibent per Bonzios, id eſt, ſacrorum præfectos. Vide Petri Maffei litt. Japonicas lib. III.

Urbis ROMÆ nomini honores divinos tribuiſſe Smyrnæos, Pergamenſes, Athenienſes, Fabricius docet, atque Athenienſem adducit inſcribtionem, quæ ante everſamà Mahomete II. urbem in veſtibulo templi quondam Palladi, poſteà B. Mariæ Virg. ſacri legebatur; Ο ΔΗΜΟΣ ΘΕΑΙ ΡΩΜΗΙ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΤΩΙ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥΝΤΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΑΣ ΠΑΜΜΕΝΟΥΣ ΤΟΥ ΞΗΝΩΝΟΣ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΥ, ΙΕΡΕΩΣ ΘΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΕΝ ΑΚΡΟΠΟΛΕΙ ΕΠΙ ΙΕΡΕΙΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΠΟΛΙΑΤΡΟΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΑΣΛΕΙΠΙΑΔΟΥ ΑΛΑΙΕΩΣ ΘΥΓΑΤΡΟΣ ΕΠΙ ΑΡΧΟΝΤΟΣ ΑΡΗΟΥ ΤΟΥ ΜΩΡΙΩΝΟΣ ΠΑΙΑΝΙΕΩΣ. Unde ei tot templa erecta: Romæ Victrici, Romæ & Libertati, Romæ & Saluti, Romæ & Veneri i.e. Romanæ Veneri, cui non thure ſolùm, ſed & victimis, auctore Serviô, ſacrificabatur. Vide Mamertini paneg. ad Maxim. Sacerdotes etiam conſtituti. Marmor antiqvum: URBIS. ROMÆ. ET. SALVTIS. SACERDOS. M. TVLLIVS. M. F. CORN. CRATIPPVS. In Veronenſi marmore *Vrbis Sacerdos* memoratur Q. CÆCILIVS. Et in Lugdunenſi ADICINVS. VRBICI. F. Vide FabricI Rom. c. II.

Fontibus quoque & aquis hoſtiæ datæ. Athanaſius: ἄλλοι ποταμοὺς, καὶ κρήνας, καὶ πάντων μάλιστα Αἰγύπτιοι τὸ ὕδωρ προτετιμήκασι, καὶ θεοὺς ἀναγορεύουσι. orat. contra Gent. Jul. Firmicus: *Aquam colunt, aquis ſupplicant, aquas ſuperſtitioſà continuatione vene-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

venerantur. lib. de err. prof. relig. Wilibaldus de Cattis: *Alii etiam lignis & fontibus clanculò, alii autem apertè ſacrificabant*, c. VIII. Horat. lib. III. Od. XIII. v. 1. ſ.

O fons Blanduſiæ, candidior vitrô,
Dulci digne merô; non ſine floribus
Cras donaberis hœdô.

Cauſam ejus rei profert Lipſius; quia nempe *opinio priſca erat fluvios & fontes minores eſſe Deos ſive Genios*; not. ad c. XXVI. paneg. Plinii. Imò habere & continere Genios, qui aquis & fluviis præſideant. Inſcribtio Bonali in Hiſp. FONTIS. AGINEES. GENIO. E. P. CCCLVI. H. S. T. ALEXIS. AQVILEGVS. V. S. L. M. Alia Romæ: GENIO. NVMINIS. FONTIS. SERMON. CHRYSEROS. CAESARIS. NOSTRI. LIB. GANGALA. Vîd. Gruterum in inſcribtt. p. 93. 94. Ex eo legitur in inſcribt. Neſcaniæ in Hiſp. FONTI. DIVINO. & Poëtæ fluvios adpellant *ſacros*. Vide Horat. lib. I. od. I. v. 22. Juvenal. ſat. III. v. 13. & alios. Seneca: *Magnorum fluminum capita veneramur, ſubita ex abdito vaſti amnis eruptio aras habet: Coluntur aquarum calentium fontes; & quædam Stagna, vel opacitas, vel immenſa altitudo ſacravit*. ep. XLI. Et in quibusdam navigare vetitum. Plin. lib. VIII. ep. XX. *Nulla in hoc navis (ſacer enim eſt) ſed innatant inſulæ* Vide Tac. lib. XIV. Ann. c. XV. 2. Aliam tamen rationem in illud Virg. Ecl. I. v. 53. *Et fontes ſacros* &c. Servius ſubnectit. *Nam omnibus*, inquit, *aquis nymfæ præſident*. Nervoſiùs mehercule quàm Lipſius. Frequenter enim ad fontes & fluvios Nymfæ dormientes reperiuntur, innixæ amphoris

 ſuis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

ſuis. Probat hæc aliquibus exemplis Fabricius in Rom. c. XVI. ubi notandæ inſcribtiones ad illa loca, qualis eſt ea in hortulo Colotii:

Hujus Nymfa loci, ſacri cuſtodia fontis,
Dormio, dum blandæ ſentio murmur aquæ.
Parce meum, quisquis tangis cava marmora, ſomnum
Rumpere: Sive bibas, ſive lavêre, tace.

Et alibi in fontis margine:

NYMFÆ. LOCI.
BIBE. LAVA. TACE.

Vide Gruterum in Inſcribtt. l. c. Voſſiùm de Idol. lib. II. c. LXXX. Sed & alia ſimulacra adpoſita, multiplicibus iterum teſtimoniis confirmat experientiſſimus Fabricius l. c. Hinc & pons Sublicius (qui aliàs Aemilius, Herculis, Lepidi, aliquando Marmoratus, quia ê ſolido marmore, dictus) *Sacer* habebatur, ex quo etiam Horatius ſolus adverſus Etruſcorum exercitum pugnavit. Tiberinum pontem Romæ Pontiff. primùm curârunt, deinde Cenſores, Viarumque curatores. Fabricius Rom. c. XVIII. Quò referri debent Fontanalia. de quibus Stuck. f. 24. Eund. ferè honorem Arboribus apud vett. præſertim Indos, delatum monſtrat Cœlius L. A. lib. XII. c. I. Bernartius ad lib. V. Theb. StatI. Sedulius, lib. I. mirabilium:

Arboreis alius ponit radicibus aras,
Inſtituitque dapes, & ramos flebilis orat;
Ut natos, caramque domum, dilectaque rura,
Conjugiique fidem, famulos, cenſusque gubernent.

Necnon Montibus, qui dii exiſtimati, veluti Carmelus, Amanus & alii. Videantur Gyraldus ſynt. I. Voſſius lib. I. c. V. XXXVIII. XXXIX. Stuck. f. 23.

R. Mai

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

R. Maimonides: הגוים השעבדים את ההרים ואת הגבעות ואת האילנות הנטועין מתחלתן לפרות ואת המעינות הנובעין לרבי i. e. *Gentiles venerantur montes, colles, arbores primò fructuum causâ plantatas; fontes in publicum fluentes.* lib. Akom. c. VIII. §. 1.

Neque verò hoc omittendum; plures Deos, ſi uni ſacrificatum, invocatos, additâ communi clauſulâ: ἅμα σὺν ναοῖς καὶ βωμοῖς, quæ poſteà in proverbium exiit.

CAPUT VI.

Sacerdotum ſynonyma varia. Cupentus. Tutuli. *Differunt* Sacerdotes, Sacerdotales *viri*, Sacrati, & Sacrandi. *Stuckius ridetur:* ἱεροποιοί. ἱερομνήμονες. ἱερεῖς *unde? Pontiff. Romani: Eorum officium: auctoritas: numerus. Pont. Max. quis? Ejus officium. Pontiff. minores. Etymon Pontificis. Duobus auctoribus velum detrahitur. Pontiff. nomina græca. Rex Sacrorum. Flaminum origo: etymon. Flammæ. Flaminum numerus: Dialis auctoritas & officia. Flamines majores: minores. Flamines Impp. decreti. Flaminii. Flaminulæ. Saliorum numerus & origo: Etymologia.* Saliſubſulus. *Saliorum præſul:*

Synonymia. Saliaria verba. *Ancilia quid, quot, & unde? Mamur I nomen celebre. Panis sacra apud Romanos prima. Lupercalia. Februata dies. Lupercorum solemnia (Euander quis:) Flagellatio: Nominis origo. Galli castrati & cur? Duo proverbia explicantur. Galli unde dicti?* Galli *significatio generalis* & *specialis. Castratio Samiâ testâ facta. Galli cur testâ castrati? Plinius notatur. Unus Juvenalis, unus Claudiani, & duo Martialis loci excutiuntur. Quædam castratio fiebat ferrô, quædam potione, quædam conchâ. Origenes castratus. Galli ubi castrati? & alia de iis memorabilia.* Gallare. *Archigallus. Gallorum pœna. Galliambus. Corybantum etymon: saltatio; galeæ; vociferatio; clangor. Idæi Dactyli. Augurum initium; auctoritas; numerus. Fratrum Arvalium numerus; origo; nominis ratio. Fecialium officium: etymon: Item Patris Patrati. Pinarii, Potitii.* Βοώνης, βούτης. Θεωρόι. Κερθολόγοι. *Famuli Ideæ matris mendici: Eorum nomina.* Χελιδονισταί: χελιδονίζειν. *Tibicines. Tubilustrium. Camilli, Camillæ.* Mercurius *Præsultor. Victimarum ductores varii. Victimariorum officium:*

Dicti

Dicti sunt Cultrarii. Popæ quinam. StuckI nævus. Parrhasius taxatur. Popæ & victimarii differunt. Sacerdotum Ægyptiacorum encomium. Laërtius culpatur & excusatur. De Magi *voce conjectura. Sacerdd. Ægypt. discipuli: Eorum invidia: officia & mores. Tria eorum genera:* Nonni: Nonnæ. *Sacerdd. Ægypt. vituperatio. Ægyptiorum litteræ: Sacerdotum eorund. litteræ: Visuntur in antiquis monumentis. Trismegistus* πολύγραφος. *Gesneri labsus. Litteræ Ægypt. etiam aliis notæ: Variè adpellantur: Unde* Hieroglyphicæ *dictæ. Latent in S. Scr. Judaicorum sacerdd. initium: (Sacerdotia gentilia Beneficia juris Patronatus) Quotuplices? Pont. eorum cur Maximus dictus?* סגן. *Judaicorum sacerdd. numerus. Cur ex Levitis sacerdotes? Aaronia stirps* ἱεροποιός, *Levitarum etymon. Variæ apud Judæos sectæ.* כמרים *quinam?* כמרית.

Frequentibus apud omnes Gentes Dii stipati erant ministris, qui pro urbe, familia, hominibus facerent, dicti Latinis *Sacerdotes*, *sacrifici*, *sacrificuli*, *sacricolæ* & *Curiones* testibus Varrone & Gyraldô synt. XVII. p. 461. Apud Sabinos sacerdos *Cupentus* vocabatur, tradente Serviô, quâ voce utitur

Virgilius, lib. XII. Aen. v. 539. Minorum deorum ſacerdotes in ſpecie audiviſſe *Tutulos* refert Varro. Alii autem erant Sacerdotales Viri, qui nempe ad Sacerdotium adſpirabant, & ἱερευτῆρες creari poterant: Alii ſacrati, nempe μεμυημένοι, qui in fronte ſtigmata gerebant: Alii ſacrandi. Quàm pueriliter verò Stuckius vir gravis delirat (ſi ſeriò id facit) *Sacerdotis* vocem â σάκκος & κέρδος derivans, quod ſit quaſi ſaccus quidam lucri, Græcis ἀρητῆρες, θεουργοὶ, θῦται, θυτῆρες, θυοσκόοι, νεωκόροι, ζακόροι, θυηπόλοι, προφῆται, ὑποφῆται, μάντεις, θεομάντεις, χρησμῳδοὶ, χρησμολόγοι, πανταγεῖς, τελεσταὶ, καθάρται, ὑπηρέται, ὀργεῶνες, τριττύαρχοι, χαλαζοφύλακες, μυσταγωγοὶ, ἱερουργοὶ, ἱεροποιοὶ (ſed apud Demoſth. peculiariter ita nuncupantur, qui ſacra faciebant Eumenidibus præſidibus Areopagi) ἱερευτῆρες, ἱερομνήμονες (quomodo etiam nominati ſunt, qui ex quaque civitate ad Amphictyonicum concilium mittebantur, ut refert Harpocration) ἱερεῖς: quæ vox eſt, ut inquit Etymol. ἀπὸ τοῦ ἵημι mitto, quia τὰς θυσίας τῷ θεῷ ἀναπέμπει; vel ab ἱερός. Vide elegantes notulas Joh. Harmari ad Eclog. Sentt. Chryſoſt. p. 85. Jul. Pollucem, lib. I. & VIII. Onom. Ebræis כהנים, item זבחים, & quandoque in S. Literis allegoricè propter multiplices expiationes רפאים i. e. medici. Vide Jerem. VIII. 22. Chaldæis רבחן & כהניא. Vide Stuck. p. 66. & ſeqq. Nec abs re exiſtimo, ſi præcipuos eorum huc adducamus.

Faſtigium occupent PONTIFICES ROMANI, nulli non divûm adſignati. l. 2. XII. Tabb. cap. de hoſt. & obſ. ſacr. Tit. de Relig. Eorum collegium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Numa inſtituit, & *Max. Pont. Martium, Marti filium, ex patribus legit ejusque decretis omnia publica privataque ſubjecit*, auctore Liviô, lib. I. c. XX. *Pontifices*, inquit Dionyſius, *magnum apud Romanos Sacerdotium & nomen habent, cùm ſint rerum maximarum domini, multareque conſueverint, quos viderint juſſis ſuis minimè obſequentes. Ipſi verò nec Senatui, nec populo Romano rationem Sacerdotii ſui reddere coguntur.* Habebant enim in Judicio Juris civilis interpretandi rationem & facultatem, ut colligere eſt ex l. 2. §. Ex his ff. de Origine juris. Eosdem diu præterquàm è patribus creare non licuit. Fuêre ab initio IV. numerô: ſed poſtquàm maximorum quorumque honorum partem plebs tribunitiis rogationibus obtinuit, IV. adhuc alios creari ex plebe Pontiff. placuit: Quicquid Pontifices ſtatuiſſent de Religione, Diis immortalibus. ædibus ſacris, id ſatis ſanctum, auguſtum, religioſum populo Rom. & Senatui viſum eſt. Princeps eorum *Maximus* vocabatua, eumque Regem aut Imperatorem eligi mos erat. decr. Canon. diſt. XXI. Hic ſacrificantes obſervabat, Deorumque cultum docebat; puta, quibus hoſtiis, quibus diebus, ad quæ templa ſacra fieri deberent. Res omnes ſingulorum annorum mandabat literis, efferebatque in album, & proponebat tabulam domi, poteſtas ut eſſet populo cognoſcendi ex iis, qui etiamnum *annales maximi* nominantur. Veſtales capiebat, earum curam gerebat, peccantes verberabat, corruptas defodiebat, ægras mandabat matronis, & lictorem adparere è ſacrario Veſtæ egredientibus jubebat, qui ſubmoveret occurrentes meretrices, 'olveretque, qui ad necem duceretur. Vide

Sar-

Sardum de M. & R. G. lib. III. c. XVII. Reliqui *Minores* dicebantur, quorum iterum *Maximus* erat, qui primus in collegium receptus; minimus, qui noviſſimus. Eos; ut Varro ait, Q. Mutius Scævola Pont. Max. â *poſſe & facere* adpellatos eſſe dicere ſolebat, ſed ea denominatio â M. Varrone haud ſatis probari videtur. Nam is (ut & Dionyſ.) â *ponte* & *facio* Pontifices adpellatos putat, eô, quòd ab his primùm pons ſublicius factus, ac ſæpe deinde refectus eſſe perhibeatur. Quare videntur â Numa non *Pontifices*, ſed *Sacerdotum Principes* nominati, & inde regnante Ancô Martiô, quando ſublicius pons factus fuit, â ponte, *Pontifices* adpellati; & ideò ſacra ab eis trans Tiberim non mediocriter ad pontem fiebant. Quidam *Pontifices* dici ſcribunt, quòd potentiâ ſacra faciant. Verba ſunt partim Feneſtellæ iſtius perſonati (L. enim Feneſtella LivI temporibus vixit; at libelli, qui hodie ſub ejus nomine circumfertur, auctor genuinus eſt: Andreas Dominicus Floccus, Florentinus, Pontificis quondam Secretarius, homo, ut autumo, tardi & obtuſi ingenii; qui adeò imprudenter ſe & mendacium ſuum. ut ſorex, prodidit, c. V. in fin. Vide Egidum Witſium, præf. in hunc auct. *) c. VIII. partim PomponI † (ſub cujus itidem nomine alîus latere ſcribtum

* *Apud Ger. Joh. Voſſium, lib. I. de Hiſtoric. Latin. c. XIX. extr. p. m.* 110. *ſ: Adde &, qvem Voſſius laudat ibi, Lilium Gregor. Gyraldum. Dialog.* IV. *de Poët. col. 232. edit. noviſſ. Lugdun. Batav. M. DC XCVI. in fol. Item part.* III. *Animadverſion. noſtrar. c. I. §. III. p. 12.*

† *Vide iterum Ger. Joan. Voſſium, lib. III. de Hiſtoric. Latin. c. VIII. p. 613. ſ. Rempublicam Romanam, qvæ prodiit ex Officina*

btum paucissimi nôrunt; est tamen profectò foetus subposititius, patremque agnoscit Petrum Calabrum è nobili Sanseverinate familiâ spurium) c. X. Græcis vocati suut θιασάρχαι, ἀρχιερεῖς, ἱεροφάνται, ἱεροδιδάσκαλοι, ἱερονόμοι, ἱεροφύλακες, γεφυροποιοί &c. Videatur de his omnibus Philologus Consummatissimus, Magnus JOH. ANDR. BOSIUS, Vir bonis litteris juvandis unicè natus: & ad unguem factus, Præceptor meus exoptatissimus, Patronus certissimus, tract. aurô cedrôque dignô, quem de his ipsis luci donavit. Adde; H. SalviI not. in vit. Jul. Agricolæ. Raphaël. Volaterr. Henr. Bebelium de Sacerdd. Rom. Gyraldum synt. XVII. p. 357; Choulium, p. 263. & seqq. Pertinet huc etiam REX SACRORVM, sive Rex Sacrificulus, qui Pont. Max. subjectus erar: Ejus uxor Regina sacrorum dicebatur. Institutus est â Romanis post reges exactos, propter sacra quædam, quæ per regem tantùm celebrari decebat. Vide Plutarch. probl. LXII. cum not. BoxhornI.

Meritò & FLAMINES inter antesignanos refero, singulis divis â Pompilio institutos: Suidas. voc. *Numa*: dictos quasi *Filamines*, quòd, teste Festô, adsiduô filô circumgyrentur, vel, referente Plutarchô, quasi Pilamines, seu Pileamines, ex pileorum gestatione, sine quibus domô egredi nefas ducebant: vel ab infulis, ut prodit Pomp. Lætus, quas *Flammas* dictitant, Fuêre Dialis unus, Martiales duo, Qui-

cina Elzeviriana, CIↃ IↃC XXVI. *in* 12. *p. m.* 117. *s. ubi varia hujus Læti encomia libro PomponI de Magistratibus Romanis præfixa leguntur.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Quirinalis unus. Aurel. Vict. de vit. ill. Addebant posteà Vulcanalem, Furinalem, Palatualem. Falacrem, Viminalem, Carmentalem, Pomonalem, & â Deo, cui sacrificabant, cognominatos; ita ut ad XV. numerus excresceret; inter quos tamen Dialis maximæ existimationis erat, ceu legere est apud Augustinum, Plutarchum, Livium, Macrobium, Agellium, Servium & alios. Ratio est, quia Dijovis sive Jupiter primarius Deorum, Divûm pater, atque hominum Rex. Eum Plinius *Flaminem sacrorum* vocat. Ille solus, ut Varro ait, album habuit galerum: Illum salvâ religione nec exercitus armatos videri posse scribsit Fabius Pictor, nec annulô uti cassô, nec nodum in veste habere, non intimam tunicam sub dio exuere, nec ungi; non capream, carnem crudam, hederam, fabam tangere aut nominare, nec nominare canem aut capellam. nec eqvum contingere, côve uti, nec farinam fermentô confusam, mortuumve; nec funestam domum ingredi; non vitium propagines succindere, nec jurare, aut ab urbe tribus diebus abesse. Capillos huic non detondebat servus, eorum & ungvium segmina sub arborem siliquam terrâ operiuntur. Vinctus ejus ædes ingressus liberatur, & demittitur per impluvium; liberatur etiam ejus pedibus provolutus, & eô die â pœnâ tutus est. Mortem non licet obire cum pileo, nec flamen esse uxore defunctâ. Hæc ferè Alex. Sardus lib. III. de M. & R. G. c. XVII. Videatur omninò Plutarchus probll. XXXIX. XLIV. L. CVI. CVII. CVIII. CIX. CX. Agellius, N. A. lib. X. c. XV. Fenestell. c. III. Raphaël Volaterr. Bebelius, & Choulius, p. 158. Egregius mehercu-
le

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

le de Flaminis Dialis electione Taciti locus lib. IV. Ann. c. XVI. 2. *Nec alibi* (inquit ibi Vir ἀμέτρυ ἐξαναγνώσεως Lipsius) *tâm expressi ritus in legendo Diali*. De hoc autem nomine alibi nos, si fata, favebunt, agemus. Poteſt interim videri Canterus not. 52. in Peplum Ariſtotelis. Primi tres eorum non niſi ex Patribus legebantur, vocati *majores*; reliqui ex plebe, *minores*. Cœl. L. A. lib. XII. c. VIII. Hujusmodi Flamines neſcio an adulatio an ambitio Imperatoribus vivis defunctisque decrevit v. g. J. Cæſari. Suet. c. LXXVI. Auguſto qui Auguſtales dicti ſunt. Lapis priſcus: NERONI. CÆSARI. GERMANICI. F. TI. AVGVSTI. N. DIVI. GERMANICI. F. TI. AVGVSTI, N. DIVI. AVGVS. PRON. FLAMINI. AVGVSTALI. In inſcribtione Romanâ mutilâ Germanicus dicitur: AVGVR. FLAMEN. AVG. In Hiſpanicâ pro Flamine Auguſtali CÆCILIVS. nominatur FLAM. ROM. DIVORVM. AVGVSTOKVM. Vide Choulium, p. 268. & ſeqq. De Flam. Trajani, lapis Brixianus in æde divi Fauſtini. P. CLODIO. P. F. FAB. SVRAE. Q. FLAMINI. DIVI. TRAJANI &c: Tergeſtanus de Hadriani: L. VARIO. PAPIRIO. PAPIRIANO. IIVIRO. I. D. IIVIR. I. D. Q. Q. PRÆF. FABR. ROMÆ. ET. TERGESTE. FLAM. HADR. Vide de his Dionyſ. lib. I. Liv. lib. I. Varr. lib. I. L. L. Feneſtell. c. V. Pomp. Lætum c. VII. Ludov. Vivem in Auguſtin. de Civ. DEI, lib. II. c. XV. Lipſium in lib. I. Ann. Tac. Gyraldum ſynt. XVII. p. 458. Horum Sacerdotum miniſtri *Flaminii*; miniſtræ *Flaminulæ* vocabantur,

Ex-

Excipiunt hos SALII, Martis Gradivi ſacerdotes XII, â Numa lecti, quibus alios XII. adjeciſſe traditur Tullus Hoſtilius, creſcentibus tandem ad collegium & collegii Sacerdotum Magiſtratum. Florus lib. I. c. II. Jornandes de R. G. c. V. Victor. de Vir. ill. c. III. Suidas voc. Νȣμᾶς. Feneſtella, c. VIII. Dicti ſunt â ſaliendo, quòd quotannis in Comitiis facere ſolebant & debebant; vel, quia cantantes ſaltantesque ancilia Romæ geſtabant. Pomp. Læt. l. c. Ovid. lib. III. Faſt. v. 387. *Jam dederat Saliis â ſaltu nomina ducunt* Horat. lib. IV. od. l. v. 27. *Pede candidô in morem Salium ter quatient humum.* Inde Mars â Pacuvio & Catullo carm. XVII. v. 6. *Saliſubſulus* vocatur, quomodo â Douzâ Camœnæ lib. I. carm. V. & Monachi hend. VII. Alii, teſte eôd. Lætô; â viro Samothrace ſeu Mantineo, nomine Salio, inventore ſaltationis in armis derivant. Primus eorum *Præſul* eſt dictus. Ipſi aliàs vocati ſunt *Ianes* vel *Eani.* Voſſ. lib. IV. c. I. ſect. VII. Inſt. Orat. item *Palatini*, *Agonales* & *Collini*. prodente Dionyſ. Halic. Inſcribtio Rom. P. CAELIO. P. F. &c: SALIO. COLLINO. Vide Choulium, p. 259. Carminis Saliaris obſcuriſſimi meminit Horatius; unde â Sidonio *verba Saliaria* pro obſcuris ponuntur. Ancilia autem ſcuta erant cavatâ ſpecie, habentia latera arctiora, quæ Cal. Martiis per urbem collô ſuſpenſa, ferebant, Martis interim laudes canentes. Lucanus: *Et ſalius lætô portans ancilia collô.* lib. I. v. 603. Juvenal. Sat. II. v. 125.

Arcano qui ſacra ferens nutantia loro
Sudavit clypeis ancilibus. - - - -

Uni-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Unicum primò tantùm fuit, quod in regiam Numæ annô IIX. regni ejus è cœlo decidit. Virgil. *Et labsa ancilia cœlô*, lib. VIII. Aen. v. 664. Vide Servium. In quo, cùm Romani imperii fatum esset, ne fortè subtrahi posset, IX. similia Mamurius fabricavit, Nobilis eâ tempestate artifex; mercedis locô non pecuniam, sed gloriam petens: cujus etiam nomen à Saliis in quorumlibet carminum suorum fine recitabatur. Fenestella. Dictum ancile, vel ab ἀγκῶνι i. e. cubitus, vel, ab ἄκησις, remedium, vel, quod ancisum sit i. e. undique circumcisum. Ovid. lib. III. Fast. v. 376. Muretus ἄγκυλον curvum esse áit, & inde deduci *ancylia*, *anclare*, *exanclare*, *angulus*, V. L. lib. XIII. c. XVII. Vide not. ult. accuratissimi H. Savill. in lib. I. Hist. Taciti. J. Lipsium A. L. lib. V. c. XVI. Eorum formam antiquitatum studiosis è duobus obsoletis numis in tabella capiti IX. præfixa litt. F, & U, proponimus.

Sequuntur LUPERCI, Pánis, Fauni, seu Silvani, Sacerdotes, cui omnium Deorum apud Romanos prima sacra facta; de quorum origine Plut. in Rom. & Ovid. in Fast. Hi Lupercalia, sacrificia & ludos ad expiandos manes, mense Februariô (unde dies Lupercaliorum XV. Cal. Mart. *februata* dicta) excercebant; perque urbem nudi discurrentes mulierum manus fœcunditatis gratiâ hircinâ pelle percutiebant. Vide Boxhorn. Quæst. XXXV. Juvenal. l. c. v. 142. *Nec prodest agili palmam præbere Luperco*; Quod solemne Euander (Nota nomen hoc non fuisse proprium regis, sed cognomen ducis fortis; qui, sicut Paris ἀλέξανδρος, ita ille dictus est εὔανδρος. Voss. de Idol. lib. I. c. XII.) rex ex Arcadia in

Latium transſtulit. Erat & alia flagellatio pro fœcunditate, ubi fœminæ Romanæ ipſæ Lupercos accedebant: De ea Choulius: *Et quand les femmes Romaines ne pouuoyent conceuoir, elles aloyent faire leur deuotion au temple de Juno, ſur nommee Lucine: là ou ſe tenoit un Sacerdote Lupercale, qui les faiſoit deſpouiller toutes noues, & proſterner contre terre deuant luy: & alors illes battoit auec ques un fouet, qui eſtoit faict des courroyes du cuir d' un Boue, pour les faire en apres conceuoir*, de relig. vett. Rom. p. 172. Hinc extat æreum nomiſma Lucillæ Antonini filiæ, ubi videtur femina in throno ſedens, manuque tenens flagrum, cum epigraphe: JUNONI LUCINÆ. Dicti ſunt vel â Lupa nutrice Romuli ac Remi; vel â Luere i. e. purgare capris, quæ eô ſacrificiô mactabantur; vel â Lycæo Arcadiæ monte; vel â Pane Lycæo, qui propter lupos arcendos canariô ſacrificiô (cùm naturaliter canis lupo adverſetur) fuit cultus. Fuſê hæc pertractata habes apud Feneſt. c. I. Pomp. Lætum, c. 11. Adde Servium in VIII. Aen. Ovid. II. Faſt. Plutarch. probl. LXVII. Beroaldum in lib. IV. PropertI. Gyrald. ſynt. XVII. p. 475.

GALLI, Cybeles matris Deum ſacerdotes. ſemetipſos caſtrabant, unde proverbium: *Gallos quid exſecas?* Et in Cybeles ſacrario factos dici eviratos, ex Syneſio docet Hadr. Junius, cent. I. prov. XXX. ad eos egregiè adludit Martialis lib. XIII. epigr. LXIII. LXIV. Factum illud ideò, quòd Atys puer, quem Dea amavit, virilia ſibi amputavit. Feneſt. c. XII, vel, ut ſignificarent, eos, qui ſemine indigeant terram ſequi opportere, quæ eſt mater Deûm. Auguſtin. lib. VIII. de Civ. DEI. c. XXIV.

XXIV. Brodæus misc. lib. V. c. XIII. Janus Parrhasius in lib. II. Claud. de rapt. Proserp. Aliam tamen causam promit ille, qui â Lucillia uxore philtro in furorem adactus est, Lucretius lib. II. de R. N. v. 614.

Gallos attribuunt, quia numen qui violârint
Matris, & ingrati genitoribus inventi sunt;
Significare volunt, indignos esse putandos
Vivam progeniem qui in oras luminis edant.

Unde & nomen (quod alii à Gallo flumine Phrygiæ, templo hujus Deæ vicino, & apud quem initiabantur: Alii â primo sacerdote, nomine Gallo: Junius not. ad Tertull. â גלל i. e. resecare: alii ineptissimè, quòd natione essent Galli.) sortiti. Gallus enim, teste Hesychiô, in genere dicitur eviratus, spado; quô sensu Martialis, lib. I. Epigr. XXXVI. extr.

Nec castrare velis meos libellos,
Gallo turpis est nihil Priapo.

Peculiariter verò ὁ τῇ μητρὶ τῶν θεῶν ὀργιαζόμενος, & ita dicitur quasi ἄλλος τις γενόμενος, καὶ μεταβαλὼν τὴν φύσιν ἐξ ἀνδρῶν, καὶ οὔτε ἀνὴρ ὢν, οὔτε γυνή, ut docet Etymol. Castratio ista apud veteres plerumque Samiâ fiebat testâ. * Strabo, lib. X. Camers in c. V. & VI. Solini. Lucilius de ridicula mariti cujusdam vindicta (ubi versus secundi maculam cum Victorio V. L. lib. XVII. c. XVII. aliis eradendam relinquo) lib. VI. Sat:

Hanc ubi vult malè habere, ulcisci pro scelere ejus;
Testam sumit homo Samiam, ibi an unô telô, inquit,
Præcessit caulem, testesque unà amputat ambo.

* *Vide omnino Henr. Kippingium, I. Antiqvit. Roman. c. II. §. ult. p. m. 102. s. edit. Bremens.*

Imprimis verò apud Gallos. Pomp. Lætus; *Galli testes Samiâ testâ sibi amputant.* Juvenal. Sat. VI. v. 512.

Bellonæ, matrisque Deûm chorus intrat, & ingens
Semivir, obscœno facies reverenda minori;
Mollia qui ruptâ secuit genialia testâ.

Martialis, lib. III. epigr. LXXXI. v. 3.

Abscissa est quare Samiâ tibi mentula testâ,
Si tibi tàm gratus, Bætice, cunnus erat?
Castrandum caput est; nam sis licet ingvine Gallus;
Sacra tamen Cybeles decipis: ore vir est.

Et ideò maximè testâ in castrando illis opus fuisse conjicio, quia eâ sibi ipse Atys testes abstulisse dicitur apud Ovid. lib. IV. Fast. v. 237. *Ille etiam saxô corpus laniavit acutô*: Catullus de eodem, Epigr. LXIV. v. 5. *Devolvit ipse acutô sibi pondera silice.* Arnob. *Rapit Atys testulam, & sub pini arbore genitalia sibi desecat.* lib. V. adverſ Gent. Plinius tamen aliam habet causam: *Samiâ testâ Matris deûm sacerdotes, qui Galli vocantur, virilitatem amputant; nec aliter citra perniciem, si M. Cœlio credamus, qui lingvam sic amputandam objecit gravi probro, tanquàm & ipse jam tunc eidem Vitellio malediceret. Quid non excogitavit ars? fractis etiam testis utendo sic ut firmiùs durent, tusis calce additâ, quæ vocant signina.* H. N. XXXV. XII. extr. Confutabunt hæc mox ut falsissima Horatius ac Petronius, qui castratoribus expressè ferrum tribuunt. Majorem certè fidem meruisset, si *citra dolorem* dixisset, quod facile confirmat Plutarchus, vel quicunque auctor fuerit libelli illius de fluminibus, qui refert in fluvio Phrygiæ Sangario (in quem Gallus influit) lapidem

quen-

quendam nasci admirabilem, quem, si quis, id quod tamen rarò fit, invenerit; castrationem, naturæ inimicam atque contrariam, Sacerdotibus illis Gallis usitatam, æquô patientique animô tolerare posse. Stuckius ibi matris Deûm templum fuisse existimat Schol. in Arriani periplum Ponti Euxini. Inferri h. l. facile posset Juvenalis locus Sat. II. v. 115.

- - - *Phrygiô quos tempus erat jam*
More, supervacuam cultris abrumpere carnem.

Et Claudiani, lib. I. in Eutrop. v. 277.

Cymbala ferre licet, pectusque inlidere pinu,
Inguinis & reliquum Phrygiis abscindere cultris.

Exponerem tamen hîc: Testaceis aut saxeis; non ferreis; cùm & illi non adeò insolentes fuerint: qualibus * v. g. Judæos aliquando circumcidi Deus præcepit Jos. V. v. 2. 3. Unde Choulius: *Les Juifs en leurs circoncisions usoyent de cousteaux de pierre.* p. 321. Possent & occini duo Martialis loci, alter, lib. III. epigr. XXIV. v. 5. & 13.

Ut citò testiculos sed acuta falce secaret &c.
Sic modò qui Tuscus fueras, nunc Gallus haruspex.

Alter, lib. II. epigr. XLV.

Quæ tibi non stabat, præcisa est mentula Glypte:
Demens, cum ferro quid tibi? Gallus eras.

Utrobique *Gallus* generaliter Spadonem, Eunuchum significat. Atque ita aliis se castrantibus neutiquam

 fer-

* Qvalibus] *Vide Andr. Masium in Comment. h. l. contradicunt tamen Christian. Becmanus, Bornensis, p. m. 599. s. Origin. Lingv. Latin. Voce Lapis. Maldonatus, Tomô I. Controvers. Theol. p. 35. Præ ceteris omnibus verò inspice B. Sebast. Schmidt, de Circumcisione, part. III. c. III. extr. p. m. 359. s.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

ferrum denegamus. Horatius etiam: *Ut cuidam testes caudamque salacem Demeteret ferrum.* lib. I. Sat. II. v. 45. Petronius satyr:

Persarum ritu malè pubescentibus annis
Subripuêre viros, exsectaque viscera ferro
In Venerem fregêre.

Neque aliis potionem. Ita ἱεροφάνται sacrorum Antistites Athenis cicutæ poculô se castrabant. Origenes Adamantius, presbyter ille, qui sex mille tractatus conscripsit, medicamentô generandi vim sibi ademisse dicitur. Licet Tritthemius nullâ instrumenti factâ mentione, ut mulieribus securè auderet prædicare, eum se castrari fecisse testetur, lib. de Scribtt. Eccl. in ejus vita: Suidas verò evirationem planè reticeat. Plinius mentionem quoque facit conchæ in castratione adhibitæ: *Plenam*, inquit, *ventis stetisse navem portantem nuncios â Periandro, ut castrarentur nobiles pueri, conchasque quæ id præstiterint apud Gnidiorum Venerem coli.* H. N. lib. IX. c. XXV. Ceterùm Gallorum castratio fiebat ad tibiæ cantum, quod ad exsectionem furenti rabie stimulabat, ut videre est apud Tibullum, lib. I. El. IV. Ovid. in Ibin; & quidem prope fluvium Gallum. Herodianus, l. XI. 7. Φρύγες ὠργίαζον ἐπὶ τῷ ποταμῷ γάλλῳ παραῤῥέοντι, ἀφ᾽ οὗ τὴν ἐπωνυμίαν φέρουσιν, οἱ τῇ θεῷ τομίαι ἱερωμένοι In iis novem observat Vossius: *Vestitum, evirationem, capitis jactationem, capillorum inunctionem, incessus mollitiem, lacertorum sectionem, ejulatum, aruscationem, furorem:* & uberiùs explicat de Idol. lib. II. c. LIII. Hunc, qui imitabantur, *gallare* vocabantur, teste Varrone. Præcipui eorum dicti sunt *Archigalli.* Plin. H. N. lib.

lib. XXXV. c. X. Eos delinquentes flagrô ossiculis contextô punire moris erat, quem indicat Plut. lib. adverſ. Colot. οὐδὲ μάστιγος ἐλευθέρας δεόμενος, ἀλλὰ τῆς ἀστραγαλωτῆς ἐκείνης, ᾗ τοὺς γάλλους πλημμελοῦντας ἐν τοῖς μητρῴοις κολάζουσι. Vide de iis plura apud Auguſtin. c. XXV. lib. VII. de Civ. DEI. Ovid. IV. Faſt. Camertem, adnot. ad Solini c. VII. & ad Claudian. II. Eutr. Gyraldum, ſynt. IV. Voſſium, l. c. & lib. I. c. XX. p. 271. & ſeqq. Ab his nuncupatus eſt *Galliambus*. Vide Muret. in Catull.

CORYBANTAS ejuſdem Sacerdotes Sceptius dictos putat â κορυβᾶν, quòd in ſacris inter ſaltandum capita moverent, more Homericorum βηταρμόνων: Alii â κόρη, pupillâ, quòd cuſtodientibus eis Jovem, apertis oculis dormiendum fuerit. Diodorus Corybantum Laſei & Cybeles filium eis vult nomen indidiſſe. Alii παρὰ τὴν κόρυθα deducunt, quòd galeatis incederent capitibus. Strabo furore agitatos κορύβαντας adpellatos tradit: At Sacerdotes illi in ſacrificiis ſuis cymbalorum, tympanorum, tibiarum, armorum & vociferationum ſtrepitu & clangore (de quo Chytræus ad Buchan. Pſal. LXVIII.) furentibus non erant diſſimiles. Vide Strab. lib. X. Gyrald. ſynt. I. p. 24. Ejuſdem quoque miniſtri erant IDÆI DACTYLI, de quorum numero varias ſententias vide apud Gyrald. ſynt. I.

AUGURIBUS perpetuum Sacerdotii inſigne â Numa conſtitutum eſt (quamvis initia â Romulo ducant) cui quidem tantum auctoritatis & venerationis acceſſit, ut nihil domi foriſque niſi auſpicatò gereretur, & ad ſapientiæ nobilitatiſque primarios id

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

ſacerdotium deferretur ; Illique ſoli, utut ſummorum flagitiorum comperti, tamen ſacerdotiô non moverentur. Plutarch. probl. XCVIII. Creati ſunt initiò tantùm tres, ex tribus ſcil. tribubus Rhamnenſium, Tatienſium, Lucerum ; quibus poſteà unus addebatur : tandem ad IV. Patricios, V ex plebe adjecti ſunt. Dicuntur illi ironicè ab Arnobio *interpretes divinæ mentis & voluntatis*. lib. V. adverſ. Gent. Vide Dionyſ. lib. II. Cic. I. de div. Livium, lib. I. c. VI. XVIII. XXXIV. lib. IV. c. IV. XXXI. Ovid. IV. Faſt. Stat. III. Theb. Plin. lib. IV. ep. VIII. tot. cap. LI. XII. Tabb. de duob. Sacerd. generibus. Tit. de relig. & in illud Spiegell not. Feneſtell. c. IV. Pomp. Lætum, c. V. Sardum de Mor. & rit. gent. lib. III. c. XVII. Gyrald. ſynt. XVII. p. 459. Choul. p. 248. & ſeqq.

FRATRES ARVALES * Romulus XII. Accæ Laurentiæ inſtituit, de quo Agell. lib. VI. c. VII. Ejus collegii inſigne fuit ſpicea corona. Id. ibid. Plin. H. N. lib. XVIII. c. II. Dicti ſunt *Fratres* quòd primi Accæ eſſent liberi; *Arvales*, quòd pro arvorum fertilitate facerent. Plura de iis habet Macrob. lib. I. Sat. c. X. Varro, lib. I. de L. L. Plut. probl. XXXIII. Lactantius, lib. I. c. XX. Feneſt. c. III. Pomp. Læt. c. IV. Gyrald. ſynt. XVII. p. 459.

FE-

* Arvales ſacerdotes, *inquit Cujacius*, X. *obſ. c.* XXXIV. *& lib. XI. c. V.* οἱ περὶ ὅρων δικασταὶ terminorum ſacrorum & finium jurgiis terminandis præerant & interveniebant.

FECIALIUM officium erat ferire fœdus, & indicare bellum: Eos dictos putant alii â fide, unde & malè quidam fœdus deducunt; alii â faciendo. Adi Plut. probl. LXII. Agellium, lib. XVI. c. IV. Dionyſ. lib. II. Feneſt. c. IX. Pomp. Læt. c. IX. Ex hiſce Fecialibus PATER PATRATUS creabatur, qui fœderi ſanciendo tantùm præerat, â patrando nuncupatus. Eum Serv. Principem Fecialium ſtatuit. Vide Plut. probl. LXI. Liv. lib. I. c. XXIV. Agell. loc. cit. Serv. ad lib. IX. Aen. v. 53. Feneſt. c. X. Læt. c. IX. DE PINARIIS & POTITIIS Herculis Sacerdotibus fusè Fen. c. II. Lætus. c. III. Item Feſtus, Dionyſ. Halic. lib. I. Varro, lib. I. de L. L. Macrob. lib. III. c. VI. Livius lib. I. c. VII. lib. IX. c. XXIX. Aur. Victor c. XXXIV. Val. Max. lib. I. c. I. h. XVII. Ovid. I. Faſt. Virg. lib. VIII. Aen. Gyrald. ſynt. XVII. p. 459.

Referri huc non ineptè poſſunt & debent Miniſtri Sacrificiorum v. g. Qui boves ad ſacrificia publica Athenis coëmebant, Βοώνης καὶ ϐὤτης. Suid. Qui eódem donaria perferebant, Θεωροί. Halic. in Lyſ. Qui primitias, quæ Diis mitterentur, colligebant, κερθολόγοι. Sardus, lib. III. c. XVIII. Qui ad Sacrificia ſtipem emendicabant, quod nemini niſi famulis Idææ Matris licuit ex l. XII. Tabb. præter cap. de Sacril. perjur. inc. Tit. de Relig. Vide ſchol. Spiegell. Dicti ſunt illi Latinè *Aeruſcatores* ſive *Aeſculatores*. Voſſius, Inſtit. Orat. lib. IV. c. VI. Sect. IV. Græcè Μητραγύρται, quomodo proverbialiter homines flagitiis contaminati, præſertim temulentiâ ac libidine, audiebant. Hadr. Jun. cent. IX. prov. XXIII. Vide de iis Gyrald. ſynt. IV. A-

pud Rhodios χελιδονισαὶ ſtipes conrogabant, quod χελιδονίζειν dicebant; tali quidem petendi formulâ; ἦλθ' ἦλθε χελιδὼν, καλὰς ὥρας ἄγουσα καὶ καλοὺς ἐνιαυτοὺς &c. item: ἄνοιγ' ἄνοιγε τὴν θύραν χελιδών. Athen. lib. VIII. *Tibicines.* qui laurô redimiti inter ſacrificandum tibiis: *Tubicines*, qui canebant tubis, imô etiam Sacerdotes, Viri ſpecioſi, qui ſacra faciebant tubarum luſtrandarum cauſâ, quæ *Tubiluſtrium* dicta ſunt. Feſtus. *Camilli & Camillæ.* Romulus enim inſtituerat, ut, qui ſine liberis eſſent, gratiſſimos ſibi ſingulos pueros & puellas ex ſingulis curiis eligerent, ut pueri ad pubertatem, puellæ, quoad eſſent nubiles, ſacris miniſtrarent, coronis interdum ſacrificarent, & vittis eſſent redimiti; dicebanturque Camillæ. Tales viſuntur apud Choulium in Veſtalium ſacrificio, p. 237. in monumento, p. 282. in marmore Rom. p. 298. in columna Tajani p. 306. Et in numo tabellæ, quam infra capiti XVIII. præfigemus. Invenias etiam pro *Camillus* ſæpe *Caſmillus* (veluti Oſci dicebant Caſmœna, pœſna, &c.) quomodo aliquando audivit Mercurius deorum miniſter, Vide Gyrald. ſynt. IX. p. 294. & ſeqq. Stuck. f. 73. Cur autem ſacerdotibus pueri patrimi & matrimi ſervierint, vide cauſam apud Boxhornium, Quæſt. XXXIV. Ita ſicut apud Romanos Camillus; ſic apud Samothraces *Mercurius* dicebatur, qui Axiero, Axiocerſo & Axiocerſæ miniſtrabat. Vide Voſſ. de Idol. lib. II. c. LXIV. *Præſultor*, qui in libationibus ſingulis ex ordine procula dedit plena vini ad libandum. Id. f. 134. Pueri, qui victimas deducebant ad aram de quibus infra pluribus. Hoc aliàs etiam *Victimariis* competebat, qui victimas emebant & vendebant,

-bant, adducebant & ligabant, dum à Popa peterentur, tenebant, cultrum earum gutturi infigebant (unde & *cultrarii* dicti) easdem mactabant cultri per frontem ductu; aquam, molam, & reliqua necessaria parabant, clunadum seu thecam cultrariam è zona pendentem gestabant &c: Vide Stuck. f. 8. 73. Sardum, lib. III. c. XV. Taubm. in Plaut. Pers. *Popæ* sacrorum erant ministri, seminudi & succincti, qui victimas venales habebant, eas aris adligabant, & percutiebant; quos Stuckius malè *cultrarios* nominatos dictitat f. 73. Deceptus fortè opinione illâ, in qua versatus Janus Parrhasius, qui popam cum Victimario eundem facit. adnot. in Orat. Cic. pro Mil. Licet Stuckius inter hos distingvere videatur; Et reverà distingvendi sunt, cùm huic victimatio vel jugulatio: illi verò Percussio convenerit. Alios tamen rursus in solemnibus Sacrificiis adduxisse victimas, opinari me jubet Plinius: *cur publicis*, inquit, *lustris nomina etiam victimas ducentium prospera eligimus* lib. XXVIII. c. II. Adde Cic. de div.

Ægyptus artium, adnuente Macrobiô, Mater, sacerdotes protulit futurorum cognitione & cælestium rerum scientiâ præcellentissimos, planéque ἀκοινωνήτους, ob rerum sacrarum curam â Suida θεραπευτῆρας dictos. Laërtius quidem *Magos* vocat, sed id nomen Persarum propriè Sacerdotibus contingit, quod ipse indicat in procem. vitt. Nam & origine Persicum est, atque eâ lingvâ idem sonat, quod nostrâ Sacerdos. Hi quippe Magi περὶ θεραπείας θεῶν διέτριβον, καὶ θυσίας καὶ εὐχὰς ὡς αὐτοὶ μόνοι ἀκουόμενοι &c. Vide Casaub. exercit. II. sect. X. Barthium, not. ad Claud. p. 106. Phil Caroli V. L. lib. II. c. VI. Excusari tamen poterit, si conjectura nostra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

ſtra in litteratorum ſchola locum inveniat, quâ exiſtimamus, omnes promiſcuè ſapientes & ſacerdotes apud vett. (velut hodie veneficos) *Magorum* nomine inſignitos fuiſſe. Ita Strabo *Mages Cappadocum* inducit, lib. XV. Plinius, *Nihil habent Druidæ, ita ſuos adpellant Magos*, &c. lib. XVI. c. ult. Ab illis igitur Aegyptiorum Magis omnes ferè gentes, nationeſque religionem accêpere; cùm & Pythagoras, & Thales, & Solon, & Anaxagoras, & Cleobulus cerimoniarum incredendas potentias illîc perdidicerint, ita, ut Mercurius terram illam mundi totius templum adpellet. Vide Am. Marcellinum, lib. XXII. Laërt. in vitt. Juſtinum, lib. XX. c. IV. cum notis Bernecceri. Cum Platone tamen & Eudoxe vix paucissima arcanorum communicârunt annos XIV. in Aegypto commorantibus. Suid. voc. *Apollonius*. Exinde â Papinio Memphis audivit *invida*. Hi Sacerdotes propter munditiam virilia circumcidunt (nulla enim ad Sacerdotium apud eos admittitur femina) & abraſione pilorum corpora levigant, ſcribente Herodotô. Adi Cauſſinum ad Horum, lib. I. Hierogl. c. XXXVII. Non tamen radunt palpebras & ſupercilia, quæ cum homine ſimul naſcuntur. Cubant ſuper Bajas i. e. folia palmarum, obliquô ſcabellô capite depoſitô. Abſtinent carne (niſi quòd anſeribus veſcantur, & in plenilunio ſue) piſcibus, ovis, cepis, vinô, lacte, oleô præterquàm in oleribus: Fabas nec videre ſuſtinent, nec ſalem in menſa habere. Fuſiùs de his Porphyrius, lib. IV. περὶ ἀποχῆς. Sardus. lib. III. c. XXXVIII. Hadr. Junius, cent. III. adag. I. Tria autem eorum genera: Prophetarum, κωμαστῶν, & ζακόρων. Vide Syneſium

tmem.

mem. I. περὶ προνοίας, Seldenum, de DIS Syris proleg. .III. Sanctimoniâ præsignes *Nonni* cognominabantur. Cœl. Rhod. A. L. l. V. c. XII. Mox Sacerdotissæ *Nonnæ*, teste Xiphil. in Domit. & posteà Germanis monialis eine Nonne, Gallisque *une nonne*, aut *onnain* dictæ. Vide Besoldum de Natura pop. voc. *Nonne*, p. 73. Verùm Jamblichus religionem illorum nerum malorum dæmonum cultum confitetur; paumque laudis ob levitatem meruêre, quæ vitia in is taxat Hadrianus Imp. cujus epistolam legas apud Vopiscum in Fir. Sat. Bon. & Proc. c. VII. & VIII. Aegyptiorum litteræ fuêre triplices; aliæ profanæ; liæ Sanctiores, aliæ ad Sacerdotes tantùm pertinenes, sanctissimæ, quas πανδήμυς primùm fuisse testantur Tacitus, lib. XI. ann. c. XIV. 2. & ad eum Lipsius: Posteà verò non nisi iis notæ erant, qui sacris nitiabantur. Vide Clem. Alexandrinum, ϛρωμάτ. lib. V. Abenephi Arabem, aut, qui eum adlegat, Athanas. Kircherum, obelisc. pamfil. Egregiè eas nobis depingit Lucanus, lib. III. v. 222.

Nondum flumineas Memphis contexere byblos
Noverat; in saxis tantùm volucresque, ferasque
Sculptaque servabant Magicas animalia linguas.

Scribunt quidem, ait Diod. Siculus, accipitrem, crocodilum, serpentem, hominis oculum; Accipiter rem denotat citò factam, quoniam hæc aliarum fermè omnium avis sit velocissima &c. lib. IV. Addit Tacitus, l. c. antiquissima monumenta his notis impressa saxis conspici; quod præter Obeliscos, pergulas templorum, & parietes (de quibus Kircherus l. c. & in Oedipo) etiam exemplô Patrum ante diluvium confirmat Judæus experientissimus Josephus, qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

qui ante diluvium duas diverſæ materiæ * columnas (quas alii Sethum, alii Hermetem τρισμέγιστον, perhibente Kircherô, fecisse ferunt: Hic teste Cic. III. de N. D. Aegyptiis litteras quoque & leges tradidit; ſcribſitque, referente Jamblichô, voluminum 25000, vel, auctore Mnestheô, 36525. Vide Caſub. exerc. l. ſect. 10. †) erexêre: lateritiam unam, alteram lapideam, in quibus totum de conſummatione mundi arcanum inſcriberent; certis animalium & rerum ceterarum figuris. Ant. Jud. lib. I. c. III. Apud Memphim ſcribit Proculus Gramm. auream fuiſſe columnam Aegyptiis litteris in eam ſententiam, *tunc demum liberam fore Aegyptum, quum illuc commeâſſent Romani faſces cum prætexta*, Servatur cum reliquis antiquitatum monumentis MonachI, in regia illa Bojarienſi, in qua ſummum ſpecimen nulli alii uſpiam comparandum ars edidit; Statua (ex cujus diabolum humanâ voce loquutum conſtanter adſerunt) virgineô aut muliebri ferè cultu, vultum nigra atque togam, cujus dimidiam partem, quaqua vidi, circumnotatis deprehendi variis animalibus atque figuris, quas tamen curioſiùs adnotare anguſtiâ temporis tum non licuit. Alia poſſem interim adducere ubi Aegyptiacæ illæ notæ Inſcribtioni Oſcæ hinc

* *Dixi de his columnis in Faſce meo II. Exercitation. Philologico-Hiſtoricar. n. II. p. 174. ſ.*

† *In primis verò B. Joh. Henr Urſin. qui peculiarem Exercitationem hoc de Mercurio Triſmegiſto ejuſque ſcriptis edidit Norimbergæ M. DC. LXI. in 8t. ſicuti & de Zoroaſtre Bactriano & Sanchoniatone Phœnicio. Oppidò ſunt eruditæ hæ Diſſertationes, ut hujus auctoris omnia; doctorumque Bibliothecis non tam utiles, quàm neceſſariæ planè.*

hinc & hinc insertæ conspicere essent: sed adi, studiose Lector! incomparabilis Poëtæ, cui, quicquid veterum est Lyricorum, & inventionis acumine, & carminis lepôre Musæ Gratiæque longum cedere jubent, Jacobi Balde poës. Osc. p. 64. & seqq. Hallucinatur hîc Vir Eximius Cunr. Gesnerus, statuendo litteras has Aegyptiis proprias & peculiares fuisse, contradicitque Diod. Siculo, qui eas Aethiopibus; & Cassiod. var. III. ep. LI. P. Gregorio lib. XVI. de Rep. c. I. n. 6. qui Chaldæis quoque in usu fuisse produnt. Theod. Imp. *signa* vocat; Alciatus *Emblemata*, Abenephi Arabs *litteras avium*; Alii *hieroglyphicas notas* ab ἱερὸν & γλύπτειν, quasi rem sacram vel abstrusam insculpere, quod habet Marcellinus lib. XXII. 39. Videantur plura apud. Orum Niliacum, cujus duo extant de his libri. Plutarchum comm. de Isid. & Osir. Ammianum Marcellinum lib. XXII. Portam de Occ. not. lib. I. 9. Pierium Valerianum in hierogl. Bolzanium Bellunensem in sacris Aegypt. AVGVSTVM, Scribtorem, Dii boni! Augustum. cryptom. 7. 15. E S. Litteris tales ferè Hieroglyphicas formari posse notas ex Deut. XXXII. 11. 12. Psal. LVIII. 56. Ps. LII. 4. Psal. LV. 22. Psal. CXXVIII. 3. Proverb. VI. 6. Matth. X. v. 16. c. XXIII. 37. & aliunde colligit Henr. Oræus in virid. Hierogl. ep. dedic.

Apud Judæos primi Deo consecrati Sacerdotes erant Aaron, cum filiis suis Nadab & Abihu, Eleazar & Ithamar. Lev. VIII. 6. 7. 8. Sed & ante hos primogenitos Nohæ filios sacerdotes fuisse, Judæi volunt, huncque primatum vendidisse Esavum Jacobo fratri natu minori. Sardus, lib. III. c. XVIII.

Posteà

Poſteà perpetuò tota ſimul tribus Levi. Num. III. 1. ſ. (qualia perpetua unius familiæ ſacerdotia *Gentilia*, & *Beneficia Juris Patronatus* hodie adpellantur. Renatus Choppinus lib. I. de S. Politia) Ita autem Sacerdotes illi diſtincti erant: Primum locum obtinebat Pontifex Maxim. כהן הגדול dictus; & הגדול quidem ob quinque cauſſas: 1, quòd maximus fuerit בחכמה ſapientiâ; 2, בכח robore, propter oblationem & agitationem ſacrificiorum. 3, בנוי pulchritudine. 4. בעשר divitiis. 5, בשנים annis. In Vajikra rabba, gloſſâ in Levit. XXI. 11. ſect. 26. Hunc ſequebantur Sacerdotes minores, in XXIV. Claſſes diſtributi, qui ſacras functiones alternis adminiſtrârunt, vicibus, ſingulæ Claſſes per VII. dies. Tandem Levitæ ſtrictè ita dicti, Sacerdotum miniſtri. Ex his conſtituebatur סגן, i. e. princeps ſacerdotum gregariorum, qui Sacerdoti magno miniſtrabat, ejusque ſi quid aliud eum remoraretur, vices ſuſtinebat; qualis primus factus eſt Moſes, * ut docet Siphra in Paraſath Tſau. Dum Hieroſolymitanum condebatur templum, tot habebant Judæi Sacerdotes, quot litteras, ſcil. XXII. In templo verò Codex repoſtus erat, in quo XXII. Sacerdotum & Patris & Matris nomina extabant. Suid. voc. Ιησȣς χριςός Cur Levitæ maximè ad hoc munus electi fuerint, idem docet: *Jacob*, ait, 12. *filiorum pater numerationem â Benjamine auſpicatus, cùm Levim decimum reperiſſet, hunc Deo ſacravit* &c: voc. κλῆρος. Inter hos Levitas non niſi ſolis Aaroniæ ſtirpis ſacrificare conceſſum erat. Id. voc. ὀζίας.

* *De ſacerdotio Moſis lege partem IV. Animadverſion. mear. c. IV. §. VII.*

ὀζίας. Ceteri ſuccenturiati velut erant, & vicariam jungebant operam, quod & nominis origo indicat: לוה enim eſt addi, adjungi. Vide Franci Lex. S. voc. 29. Cunæum de Rep. Ebræorum: ante omnes glorioſiſſimum litterariæ Reip. Dictatorem Seldenum, de ſucces. in pontif. Ad ſacrificia autem certus ſacerdotum numerus deſtinabatur: non plurium quàm duodecim, nec pauciorum quàm novem. Vide Joma, c. II. Sed & ſortiebantur, quis mactaret, quis ſpargeret, quis cinerem ab altari interiori abduceret, quis lucernas purgaret, quis portaret membra ad gradus? &c: Vide l. c. §. 3. Et hæc erat ſecunda ſors. כמרים quinam fuerint nondum ſatis conſtat; Alii Monachos explicant, ut Elias in Thisbi; Buxtorfius *Sacrificulos* vertit; alii Aedituos putant. Seldenus כמרים propriè ſacerdotes deorum Sepharvajim Adramelech & Anamelech fuiſſe: in genere verò aliàs idololatrarum Hierophantas ait ſignare. de DIS Syris, lib. I. c. VI. Nonnulli ubi in S. litteris legitur כמר כומר ſive כמרים interpretantur *Camillos*. Tu omninò adi Voſſ. de Idol. lib. II. c. LVII. & LXIV. & Greg. Greg. Franci Lex. S. voc. 699. Stuck. f. 66. Hodie â Judæis monachos ita nuncupari Cl. Buxtorfius docet, & iisdem כומרית eſſe Monialem. Adde his Judæorum cantores, janitores, Nathinæos i. e. Levitarum miniſtros, Nazaræos, prophetas, ſcribas &c. de quibus Sigonius de R. E. lib. V. c. V. & ſeqq. Inde variæ ſectæ ortæ; Sadducæorum, qui Alexandri M. temporibus introducti, teſte R. Abrahamô in Cabala; Scribarum, Phariſæorum, Hemerobaptiſtarum, Oſſenorum, Herodianorum &c:

Prolixè de his Idem, lib. V. c. XI. & Drusius, Scaliger ac Claudius* Serrarius pecull. tractt.

* *Lege* Nicolaus.

CAPUT VII.

De Germanorum Sacerdotibus quare auctor peculiari capite agat? Druidarum etymologiæ. Plinius castigatur. Runen *quid propriè? Convenit planè cum Ebr.* לחש *Psalmi XLI.* 8. *locus explicatur.* לחש. לחשים. נחש. Magorum *nomen degener: Ut* Druidarum. *Casauboni explicatio reprobatur.* Dru; Drau. *Etymon quorundam rejicitur.* Truthin *quis, & unde. Druidarum initium: Finis. Medici pro veneficis. Druidæ nobiles: Initiatorum Præceptores:* σεμνόθεοι: *Eorum auctoritas: Druidæ Sacerdotes: Eorum Pontifex, sacrificia: ritus varii. Plinius inluminatur. Druidarum philosophia & Theologia. Mendum è Lucano tollitur. Differentia inter* haud *&* haut. *J. C. Scaliger notatur.* Fahrende Schüler *quinam?* Witdoden: *Eorum etymon. Arci Drutenheim unde nomen? Eubages Philosophi Germ.* Bardi *Germ. Sacerdotes: Poëtæ: Cantores. Origo hodiernorum ita dictorum* der Meister Sänger.

gere. Diodori locus ab Ortelio & Rhodomanno restitutus. Bardorum etyma varia. Bardus rex: Germ. canticorum auctor. Bardi cultri. Vocis Wort *Etymologia.* Barritus *quid? Reverendus*, Ehrwürdig / *titulus Sacerdotalis. Barbarum æstimatio apud vett. Fortuna Barbata apud Rom Ebræorum de Barbis sententia. Bärtlingi. Gesneri etymon argutum. Tectosages qui, & unde? Vaties: Eliæ SchedI de iis falsa opinio? Auctoris in hanc vocem conjectura.* Samothei: Miche. *Zarbostes sacerdd. Germ. Item* Pileati: *nominis hujus origo. Novum Bardorum etymon.* Bahren *quid? Varia ab eo adhuc derivata & composita. Cimbrorum adpellatio unde? Novum Druidarum etymon. Auctor quidam obvelatus detegitur.*

Ingrati civis esse existimarem, si cùm multarum gentium sacerdotes inlustraverim, de sola tantùm patria tacerem: Digni Germani mei, animæ illæ generosæ; metus, non cœlestium, inanes,

Quos agat pennâ metuente solvi
Fama superstes?

Dignum eorum lumen, quod alta oblivio tantis perfudit tenebris, non tamen extinxit, indagatione productiori, quam pauci hactenus accuratiùs in Sacerdotes illorum suscipere ausi sunt, & peculiari capite.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Primum locum non denegabimus DRUIDIS: Sed unde hoc nomen? Errant Plinius, lib. XVI. c. ult. aliique, qui ἀπὸ δρυὸς id est: â quercu deducunt, quòd rem divinam in lucis roborum & sub arboribus facerent. Adsentior Casaubono, qui: *Non adsentior*, inquit, *Plinio conjicienti Druidas vel Druides à voce Græca esse adpellatos; quin potiùs Strabonis prudentissimum consilium sequor, negantis in adpellationibus gentium Græcas Etymologias esse quærendas.* Hæc ille. Optimè: &, ut solet, Vir examussim. Quid enim Germanis adeò ex Græca lingva petendum? Alii dictos volunt quasi d' runende i. e. die runende. Runen sive Raunen vox est ex intimo Germanorum antiquario, significatque magicè susurrare, secretò loqui (unde Heros noster, cui multa vernacula mea, debet, Lutherus, illud Psalm. XLI. 8. עלי יתלחשו, *adversus me mussitaverunt*, propriissimè convertit: Raunen miteinander über mich. לחש enim est magicô modô murmurare, vel mussitandô incantare; unde Idem, Psal LVIII. 6. קול מלחשים die Stimme deß Beschwärers reddit. Vide & Jer. VIII. 17. Eccles. X. 11. Certè לחשים Jes. III. 20. quam vocem B. Luther. Ohrenspangen interpretatur, AbenEzra ait *esse characteres aurô vel argentô scribtos, formâ vel modô incantationis*. Buxtorfius & Tremellius *amuleta* vertunt. Aliquando tamen לחש in bona significatione sumitur. v. g. 2. Sam. XII. 19. Jes. c. XXVI. 16. III. 3. Idem ferè significatum obtinet verbum נחש; unde & נחש serpens, cujus in incantatione creberrimus usus. Vide Dionys. Vossium ad R. Maim. de Idol. c. VI. §. 2.) quoniam

niam Druidæ magi erant: Et velut Persarum Magi dæmonibus erant familiares, ut hæc postmodùm vox de iis, qui Diabolicas exercerent artes, diceretur, de quo divinus Barthius in Claud. p. 106. Eôdem pactô res sese habuit cum Druidis, qui spiritibus erant noti, ut eorum primùm honestissimum nomen pariter ut Magorum degenerârit, artibusque diabolicis intentum hominem etiam hodienum einen Drüdner, eine Drude, adpellitarent. De magis ita auctor Aruk: מגוש בלשון יון מכשף בופר העיקר יאטין i. e. *Magus in lingua Græca est præstigiator, blasphemus, negans fundamenta, incantator.* Quod tamen non intelligendum (ut oppidò fallitur Vir Summus Isaacus Casaubonus Exercit. II. §. IX.) quasi Rabbi sententia esset, *Magi* vocem origine esse Græcam, quam Persicam Laërtius dicit: Et Porphyrius: Παρά γε μὴν τοῖς Πέρσαις οἱ περὶ τὸ θεῖον σοφοὶ, καὶ τούτου θεράποντες, Μάγοι μὲν προσαγορεύονται. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ κατὰ τὴν ἐπιχώριον διάλεκτον ὁ Μάγος lib. IV. περὶ ἀποχῆς. §. 16. Sed ita ejus mentem adsequor; Græcos *Magi* nomen (non tanquàm suæ civitatis, sed reverà Persicæ) in talem hominem projecisse, ac in mala significatione primos usurpâsse. Aventinus lib. I. ann. & Joh. Picardus Toutrerianus de Celtopæd. lib. II. c. LVIII. â Druyde seu Dryio dictos putant, cujus meminit Berosus, lib. V. antiqq. Schedio placet derivatio è Rabbinico דרושן i. e. Concionator de DIS Germ. lib. II. c. III. Is. Pontanus non malè è Brittannorum linguâ *Try* arbor, & *Wiis* sapiens deducit; ut essent Druidæ Waldweisen. gloss. prisc. Gall. p. 292. Vide

† *Vide Nostrum Saubert. in Palæstr. p. 65.*

Eſ. * Puſendorferum diſſ. pecul. cap. I. Sunt, qui emanare putant â Dru vel Drau i. e. fide; quod eis tanquàm Sacerdotibus fides adhiberetur. Trauen/ vertrauen/ eſt confidere: adhuc apud Italos *Drudo* amicum ſignificat: einen Trauten/ vertrauten; Hinc quoque noſtra terminatio nominum proprior. fœmin. *Adeldrudis*, *Ariodrudis*, *Gerdrudis*, Hinc *treves* hodiernum Gallicum, quod inducias ſignificat. Vide Abrah. Vander-Mylen addit. ad c. XXI. ornatiſſimi tract. de Lingva Belgica, Nihil hîc agunt, qui â *Truthin*, *Druthin*, *Truchthin*, *Trugthin*, *Drughtin*, *Dhruchtin*, *Drihten*, *Drychten*, *Drohtin*, *Druftin* (toties enim variat) vel *Truuftin*, quaſi Trau auff den/ deducere nituntur; quod propriè ſignificabat Dominum. Lipſius cent. III. ad Belg. ep. XLIV. poſt paganiſmum verò nomen Meſſiæ attributum, teſtibus locupletiſſimis Germanarum divitiarum theſauris Otfriedô, Willeramô, Notgerô, Alfredô & aliis, Unde legimus Druhtins volk pro Chriſtianis; Druhtinesſcalche pro rerum Deo ſacrarum miniſtris; Druhtineshauſz pro templo; Druhtintiche Tage pro die dominica &c: Ita Matthias Flacius Illyricus Druidas, quaſi Trutas, i. e. divinos nominatos adſtruit. Nos in prima radice Dru perſiſtimus, â qua Druhtin/ ejusdem generis ſtolo cum Druidis.

Initia eorum ſi reſpiciamus, quidam â Beleno i. e. Apolline Noricorum deo ſatos autumant. Auſonius in profeſſ. Burdigal. carm. IV. v. 7.

Tu Bajocaſſis ſtirpe Druidarum ſatus,
Beleni ſacratum ducis è templo genus.

E Brit-

* lege Puſendorſium.]

Brittannia in Galliam translatos ait Cæſar, lib. VI. e B. G. c. XII. Hector Boëthius lib. I. rerum Scot. ynnanum, Joſinæ F. X. Scotorum regem, primum ıcerdotes inſtituiſſe tradit, *Durcerglios* dictos, qui pud Hiſpanos *Truduli* & *Truditani* vocantur. Quiam primordia ſua Druidas debere Uſtavo ſeu Iſtævoni, Ingævonis filio, IV. Germ. regi contendunt; lii ejus Patri Ingævoni; alii Hermioni Iſtævonis filio; lii ipſi Tuiſconi; alii Samothi Celtarum regi; alii iarroni Vide Tacitum in vita Agr. Aventinum, lib. I. Ann. Alſtedium chron. Schol. 30. Middendorpium, ib. VI. Acad. Micrælium, Synt. hiſt. lib. I. ſect. III. Puſendorferum de Druidibus, c. II. Ipſi ſe Druides unà cum ceteris Gallis â Dite prognatos dicebant, ut teſtacur Cæſar, lib. VI. de B. G. c. XVII. Quod neque intellexêre Romani & Græci ſcribtores: Neque Forcatulus, lib. I. de imp. & phil. Gall. Joh, Picardus Toutr. lib. II. de priſc. Celtopæd. & alii. Non enim â Dite ſive Plutone Romanorum ortos ſe aliis perſvadebant; verùm â Deo, quem illi *Diet* vel *Theut* vocârunt, ut laudabiliter notat Puſendorfer. l. c. Unde adhuc nomen Germanicum Dietrich; & Britannis hodiedum *Dyth* æternum ſignificat, teſte Camdenô deſcribt. Brit. Ejecit eos è civitate Auguſtus; Claudius verò planè delevit. Suet. in Claud. *Druidarum religionem apud Gallos diræ immanitatis, & tantùm civibus ſub Aug. interdictam, penitus abolevit.* c. XXV. quod tamen Plinius Tiberio adſignat: *TiberI principatus ſuſtulit Druidas Gallorum, & hoc genus vatum medicorumque* H. N. lib. III. * c. I. in fin.

* *Hunc locum neqvidqvàm ibi qvæſivi. Torrentius in notis ad*

ſin. Medicorum nomine ſic magia eorum indigitatur, quam ſignificationem illius vocis cùm apud alios auctores, tum præcipuè in Jure invenias; de quo, fatis opitulantibus, alibi. Quomodo autem Druidæ ſublati, variè conjiciunt Lipſius, notis in lib. XII. Ann. Taciti. Voſſius, de Idol. lib. I. c. XXXV. Pithœus adverſ. ſubſec. lib. I. c. III. Levinus Torrentius ad Svet. Puſendorf. c. VIII.

Fuêre Sacerdotes hi nobiles. Pomp. Mela ait diſertè, *non ex plebe, ne ex ingenuis quidem, ſed ex prima nobilitate fuiſſe eos, qui ad ſapientiæ arcana, futuraque ſacerdotia admitterentur.* † lib. III. c. II. Et majoris quidem, quàm reliqui nobiles exiſtimationis, quod ex Cæſaris verbis colligo: *Eorum hominum, qui aliquô ſunt numerô atque honore, genera ſunt duo: Nam plebs penè ſervorum habetur locô* &c. *ſed de his duobus generibus alterum eſt Druidum alterum nobilium ſeu equitum.* lib. VI. de B. G. c. XII. Juniorumque Deo conſecratorum Doctores. Cluverius: *Hujusmodi priſcûm Germanorum fuêre ſcholæ, hujusmodi juventutis eruditio; nempe apud Sacerdotes, ubi nulli erudiebantur, niſi quibus ſacrorum arcana committi fas erat.* Germ. ant. lib. I. c. XXIV. quos diſcipulos Aventinus *Sanannos* vel *Scrannos* vocat. Hos oportebat juramentum deponere, quale extat apud Vetium Valentem Antiochenum, lib. VII. Permanebantque nonnulli vicenos in diſciplina annos, intra quod tempus nec exibant, nec Parentibus aderant.

ad Claud. Sveton. c. XXV. adducit Plin. lib. II. c. I. ſed nec ibi habetur: egitur verò lib. XXX. c. I.

† *Locus eſt mendosè adductus, neqve enim eum in lib. III. c, II. reperire potui.*

erant. Magnum etiam numerum versuum ediscere cogebantur. Vide Cæsarem, lib. VI. de B. G. c. XII. XIII. Schedium de D. G. lib. II. c. XVI. Pufendorferum c. VI. Suidas Druidas Gallorum Philosophos & σεμνοθέους nuncupat: cui non refragatur Laërtius: τὸ τῆς φιλοσοφίας ἔργον ἔνιοί φασιν ἀπὸ βαρβάρων ἄρξαι. γεγενῆσθαι γὰρ παρὰ μὲν πέρσαις μάγους, παρὰ δὲ βαβυλωνίοις ἢ Ἀσσυρίοις Χαλδαίους, καὶ γυμνοσοφιστὰς παρὰ δὲ Κελτοῖς καὶ Γαλάταις τοὺς καλουμένους δρυΐδας καὶ σεμνοθέους. in procem. vitt. princip. Eorum auctoritas vel inde adparet, quod omnium rerum Judices fuerint. Cæsar: *De omnibus controversiis publicis privatisque constituunt. Certô etiam anni tempore in finibus Carnutum (quæ regio totius Galliæ media habetur) considunt in loco consecrato. Huc omnes undique, qui controversias habent, conveniunt, eorumque judiciis decretisque, parent; &, si quod est admissum facinus, si cædes facta, si de hæreditate, de finibus controversia est, iidem decernunt & præmia pœnasque constituunt.* l. c. c. XII. Quôd â militia & oneribus civilibus liberi fuerint. Id: *Druidæ â bello abesse consueverunt, neque tributa unà cum reliquis pendunt: militiæ vacationem, omniumque rerum habent immunitatem. ibid.* c. XIII. Martem etiam conlaturi Germani Druidis jubentibus desistebant; illis, ut & melicis poëtis, tàm hostes, quàm amici auscultabant. Hi enim inter adversas sæpe acies, dum strictis ensibus & protentis hastis exercitus propugnabant, in medium progressi, ac si bestias incantamentis cicurarent, prælia dirimebant, testibus Strabone, lib. IV. & Diodorô Sic. lib. V.

Agite, perveniamus ad sacerdotium, sacrificia, ac

religionem Druidarum; de quibus Cæsar: *Druidæ rebus divinis intersunt, sacrificia publica ac privata procurant, religiones interpretantur*. lib. VI. B. Gall. c. XII. Idem, *Administris ad sacrificia Druidibus utuntur*. ibid. c. XV. Diodorus: *Mos illis est sacra nulla sine philosopho peragere*; lib. V. De Pontifice eorum Maximo, & ratione capessendi sacerdotium, Cæsar: *Ideò omnibus Druidibus præest unus, qui summam inter eos habet auctoritatem. Hôc mortuô, si quis ex reliquis excellit dignitate, succedit; at si sunt plures pares, suffragiô Druidum adlegitur: Nonnunquàm etiam de principatu armis contendunt. l. c.* c. XII. Sacrificales quosdam eorum ritus Plinius nobis subgerit: *Nihil*, inquit, lib. XVI. c. ult. *habent Druydæ (ita suos adpellant Magos) viscô & arbore in qua gignatur (si modò sit robur) sacratius* &c. Obiter hìc notandum, quod Hotomanus, comm. ad lib. VI. B. G. & Guilhelmus Paradin, Hist. Lugd. lib. I. c. XXI. observârunt, veterem illam Gallorum consvetudinem etiam nunc in multis Galliæ locis retineri, cùm anni initiô clamitant. *Au guy l' an neuf*. i. e. ad viscum annus novus. Redimus ad Plinium: *Jam per se*, *per*git, *roborum eligunt lucos, nec ulla sacra, sine ea fronde conficiunt, ut inde adpellari quoque interpretatione Græcâ possint Druides videri. Enimverò quicquid adnascatur illis, è cœlo missum putant, signumque esse electæ ab ipso deo arboris: Est autem id rarum admodùm inventu, & repertum magnâ religione petitur, & ante omnia sextâ Lunâ, quæ principia mensium annorumque his facit, & seculi, post tricesimum annum; quia jam virium abundè habeat, nec sit sui dimidia. OMNIA SANANTEM adpellantes suô vocabulô. Sacrificiis epulisque ritè sub arbore præparatis, duos admovent*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

movent candidi coloris tauros, quorum cornua tunc primùm vinciantur. Sacerdos candidâ veſte cultus arborem ſcandit, falce aureâ demetit; candidô id excipitur ſagô. Tum deinde victimas immolant; precantes, ut ſuum donum Deus proſperum faciat his, quibus dederit, Fœcunditatem eô potô dari cuicunque animalium ſterili arbitrantur; contraque venena omnia eſſe remedio. Tanta gentium in rebus frivolis plerumque religio eſt. Hiſt. Nat. lib. XVI. c. ult. in fin.

Dogmata eorum Philoſophica, & religionis capita ſi requiras, docebit te Diog. Laërt: *καί φασι*, ſcribit, *τοὺς μὲν γυμνοσοφιστὰς καὶ Δρυΐδας αἰνιγματωδῶς ἀποφθεγγομένους φιλοσοφῆσαι, σέβειν θεοὺς, καὶ μηδὲν κακὸν δρᾷν, καὶ ἀνδρείαν ἀσκεῖν.* l. c. Addit quædam J. Cæſar: *Inprimis*, inquit, *hoc volunt perſvadere, non interire animas, ſed ab aliis poſt mortem tranſire ad alios, atque hôc maximè ad virtutem excitari putant, metu mortis neglectô. Multa prætereà de ſideribus atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de Deorum immortalium vi ac poteſtate diſputant, & juventi transdunt.* lib. VI. B. G. c. XIII. Idem hoc memorat Marcellinus: *Inter hos Druidæ ingeniis celſiores, ut auctoritas Pythagore decrevit, Sodaliciis adſtricti conſortiis, quæſtionibus occultarum rerum altarumque erecti ſunt, & deſpectantes humana, pronunciârunt animas immortales.* lib. XV. c. X. De Philoſophia morali Strabo: *Eximio in honore ſunt Bardi, Vaties, & Druidæ: Druidæ præter cauſſarum naturalium ſtudia moralem diſciplinam exercent.* lib. IV. Geogr. Statuiſſe eos mundi creationem, ex Juſtini lib. II. c. I. de contentione Aegyptiorum cum Scythis ob vetuſtatem, con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

constat: Cujus etiam consummationem per ignem & aquam credebant. Strabo: *Ignem & aquam aliquando superaturos adfirmant*, lib. IV. Resurrectionem quoque mortuorum futuram edocebant. Ita Deus Flintz eam formam præ se ferebat, quâ mortis imago pingi solet: sed longô palliô erat tectus, manu gestans baculum, cum tumente suis vesica: Sinistrô humerô sedebat Leo, per quem tandem â mortuis excitandos se confidebant. Vide Schedium de D. G. lib. III. c. VII. Egregiè de iis egregius Pharsaliæ Encomiasta, lib. I. v. 450. s.

Et vos barbaricos ritus moremque sinistrum
Sacrorum Druidæ positis repetistis ab armis:
Solis nôsse Deos & cœli Numina vobis,
Aut solis nescire datum: Nemora alta remotis
Incolitis lucis; vobis auctoribus umbræ
Non tacitas Erebi sedes, Ditisque profundi
Pallida regna petunt; Regit idem Spiritus artus
Orbe aliô; longæ (canitis si cognita) vitæ:
Mors media est. Certè populi, quos despicit Arctos
Felices errore suô, quos ille timorum
Maximus aut urget lethi metus; inde ruendi
In ferrum mens prona veris, animæque capaces
Mortis, & ignavum est rediturae parcere vitæ.

In antepenultimo versu aut coactum, aut nullum video sensum. Ita igitur eum emungo: *Maximus haut urget &c*: vel potiùs: *haud* † *urget*; nec sine grano salis. Haut siquidem præcedit vocem â Consonante incipientem; at, si sequens dictio â vocali in-

† *Ita lege in omnibus meis, quæ habeo, exemplis. Quatuor autem numero.*

incipiat, Haud est scribendum. Celeberrimus Popma de usu ant. locut lib. I. c. III. Hæc differentia, quamvis hodienum paucis notata, fugit etiam gravissimum litterarum atque veterum Censorem J. C. Scaligerum, quem adi lib. I. de Causis L. L. c. XXII. Litteris Druidæ Græcis utebantur: Sed & aliquas proprias habebant; quod præter Aventinum, lib. I. Ann. & P. Crinitum lib., XVII. c. I. de honesta discipl. etiam testantur serenissimus scribtor Gust. Selenus in cryptogr. TritthemI. Joh. Magnus, Hist. Svec. lib. I. c. VII. Lindenberg. comm. rerum memorabilium, Schottelius in Gramm. Germ. qui ipsos nobis veterum Germanorum characteres sistunt.

Druidasillos, (vel, quod malim, Scrannos) â Germanis die fahrende Schüler i. e. studiosos peregrinantes nominatos fuisse, Musarum filius non ineptè conjicit. Magiam quippe Salamanticæ in Hispania edocebantur; tandemque in Christiana Theologia informati Witdoden sese dici voluerunt, i. e. sapientes amicos, vel philosophos. Videatur Teutonum Amphion ac Orpheus, Joh. Clajus notis ad Lobred der deutschen Poet. cum carmine ei præfixo, Viri θεοκράντε, quem, pol! nemo satis mirabitur; incomparabilis patriæ columinis, Magni Georgi Philippi Harstorferi, quem de cœlo delabsum præcocia nimis fata cœlo nuper reddidêre; eripiendo ita toti litterato Orbi inreparabile Lumen; meis verò Musis, proh dolor! Spem firmissimam, & Fulcrum invidendum: cujus in me benevolentiam atque humanitatem incredibilem, quâ olim studia mea non solùm amussitatis consiliis (præfiscinè loquar!) sed & ipsâ supellectile librariâ adjuvit, perpetim exosculabor.

No-

Nobilissimis interim favillis, & sanctissimo cineri æternô desideriô ferale illud: VALE! VALE! VALE! tristis adclamo. Sed ut ad priora revertamur: Mansit â Druidis nomen arci Druttenheim, ubi eos habitâsse multi censent.

Properamus ad alios, quos producit Ammmianus: *Per hæc loca hominibus paulatim excultis viguêre Studia laudabilium doctrinarum inchoata per Bardos, & Eubages, & Druidas.* lib. XV. c. IX. Non tamen *Eubages* in Sacerdotum sed philosophorum potiùs ordinem conlocaverim, cùm l. c. dicantur tantùm scrutantes summa, & sublimia naturæ pandere conantes. Certiores de BARDIS sumus, quorum sic meminit Prudentius: -- *Quem non Bardus pater aut avus augur Rem docuêre Dei.* -- in apoth. v. 364. Commendantur præprimis â cantu: v. g. apud Marcellinum: *Bardi fortia virorum inlustrium facta, heroicis composita versibus, cum dulcibus lyræ modulis cantitârunt.* l. c. & apud Lucanum, lib. I. Pharf. v. 449. *Plurima securi fudisti carmina Bardi.* Ita de iis Strabo: *Bardi laudationibus, rebusque poëticis studebant.* lib. IV. Diodorus Sic: *Sunt etiam apud hos carminum melicorum poëtæ, quos Bardos nominant. Hi ad instrumenta lyris non dissimilia, aliorum laudes, aliorum vituperationes canunt*, lib. V. Biblioth. A Bardorum cantionibus his & hodie cantilenarum magistri Meistersängere videntur persistere Berneggero, Quæst. in Tac. VI. Videatur de Bardorum cantibus amplissimæ famæ Criticus, JCtus nominatissimus, JOH. STRAUCH, disp. I. in Tacit. de M. G. c. III. Georg. Buchananus Bardorum & functionem & nomen adhuc perseverare apud omnes nationes, qui veteri Britannorum lingvâ utan-

utantur, adſtruit. Vide eum omnino, lib. II. rerum Scoticarum. Ab iis abhuc loco circa Albim nomen Bardovici, Bardenerreich / ubi habitârint, ſentit Schedius de D. G. lib. II. c. XLI. Diodorus vocat *Saronidas*, ſed vitiô, ut περιφερειδέως monet Cl. Ortelius, vel amanuenſium, vel typothetarum. Scriburam legimus variatam: σαρώνιδα, σαρόυνιδαι, σαρουΐδαι. Si poſtremam hanc recipimus, textumque, qui eſt: ὅυς σαρουΐδαι, inſpicimus; non temerè ſuſpicatur vir doctiſſimus, Diodorum poſuiſſe Δρουΐδαι; librarios verò primum elementum Σ in voce σαρουΐδαι, â præcedentis dictionis ὅυς ultimo malè adtexuiſſe, atque Δ in Α ob formæ quodammodo ſimilitudinem negligenter immutâſſe. Videatur Sublimis Geographorum aquila in Thes. Geogr. Eadem monet Laur. Rhodomannus, conjectt. ad. Diod. Sic. lib. V. p. 360.

Nominis ſi primitias involvimus, obtrudunt alii Bardum, Regem Abrahamo coævum, qui canendi apud Germanos artem, diesque feſtos, die Danztäge, primus inſtituit. Alii Bardos, certum cultrorum genus, quibus animalia Luno, Iſidi, Teutati, Tanfanæ mactabant. Adhuc nobis in uſu ſunt: Eine Barde, Hellebarde, Bardiſane. Multi Baritum, Barritum, Blarritum, aut (quæ lectio Beat. Rhenano probatur, unde ei etiam vox Teutonum ein Wort deducitur) Barditum, i. e. carmina, quorum relatu Germani accendebant animos, futuræque fortunam pugnæ ipſô cantu augurabantur &c: Nec tàm vocis ille quam virtutis concentus videtur. Tacitus de M. G. Ammianus *clamorem* nominat *ipſô fervore certaminum â tenui ſuſurro exorientem, paulatimque adoleſcentem, qui ritu extollitur fluctuum cautibus*

in-

inlisorum lib. XVI. c. XII. erant autem hi Sacerdotes celebres simul Poëtæ & Musici, ac fortè carminum illorum auctores. Non pauci dignitatem, æstimationem, den Wehrt / ut Bardi sint quasi Wehrte / Würdige: Passimque nostrô obtinet ævô, pastoribusque in Ecclesia competit titul. Reverendi, Ehrwürdig. Meminit etymi hujus Maibomius comm. de Bardovic. in not. Alii tandem Barbas † prolixiores,

† Barbas] *Pertinet ad auctoritatem barbam alere ac comam, omnisqve Græcia id servabat: ubi & barbati Philosophi, qvos* Cascos *Ennius vocat, barbam aluerunt. Vide B. Mich. Waltherum filium, in Analectis Philosophiæ Mathematicæ, §. 9. Hinc pro majoribus* barbatos *dixit Cicero pro Murena, c.* XII. Antiqvi illi qvasi *barbati*, ut nos de nostris solemus dicere. *Id. IV. de Finib. c. XXIII. Item pro Cœlio c. XIV.* Aliqvis mihi ab inferis excitandus est, ex *barbatis* illis, non hac *barbulâ*, qvâ ista delectatur; sed illa horrida, qvam in statuis antiqvis & imaginibus videmus. *Omitto locum ex Orat. pro Sextio. Post, Punici belli temporibus, tonsores è Sicilia in Urbem adduxit P. Ticinius Mena ad Annum Urbis* Cond. *CCCCLIV. ut Varro, II. R. R. c extr & Plinius testantur in VII. c. LIX. Dehinc consvetudo increbuit, ut barbam alerent juvenes, raderent senes. Hinc* barbatulos juvenes, *qvi suâ lanugine sibi placerent. conjurationis reos vocat idem Tullius, Catil. II. c. X. lib I. Attic. Ep. XIV. ubi vide Gronov. in notis. Xiphilinus qvoqve è Dione Cæsares omnes ad Hadrianum usqve barbam ponere solitos observavit. Est in Bibliobeca mea liber, qvi inscribitur Barbæ Majestas, hoc est, de Barbis elegans, brevis & accurata descriptio, in qva significatur, qvalis barba virum deceat, qvantumque decus, auctoritatem, commoditatemqve illi adferat, an abradenda sit, nec ne? an Veteres illud in more habuerint, qvisve primus tonsores Romam adduxerit, barbamque radi curaverit. Ultimo qværitur: an sacerdotibus barbam gestare conveniat? conlectus dicitur per* M.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

res, etiam â Græcis philoſophis nutritos, in auctoritatis, bonitatis, ac ſapientiæ ſignum. Inclytus Socrates Perſio eſt κατ' ἐξοχὴν *Barbatus magiſter*. Sat. IV. v. 1. Prudentius in apoth. v. 268. *Conſule barbati deliramenta Platonis* i. e. Vide, quàm Plato, aliàs ſapientiſſimus, ineptierit. Arnobius AeſculapI barbam vocat *ampliſſimam. boni ponderis, & philoſophicæ denſitatis*, lib. VI. adverſ. Gent. Catullus: *Egnati opaca quem bonum facit barba.* Epigr. XL. v. 13. Ex eo Ammianus, Poëta Græcus in Philoſophos luſit ſeqvente epigrammate:

οἴει τὸν πώγωνα φρενῶν ποιητικὸν εἶναι,
καὶ διὰ τοῦτο τρέφεις φίλτατε μυοσόφην;
Κεῖρον ἐμοὶ πεισθεὶς ταχέως, οὗτος γὰρ ὁ πώγων
φθειρῶν ποιητὴς, οὐχὶ φρενῶν γέγονεν,

Et Paliadas:

εἰ τὸ τρέφειν πώγωνα δοκεῖ σοφίαν περιποιεῖν.
καὶ τράγος εὐπώγων, εὔστολός ἐστι Πλάτων.

Romani tamen inprimis in alendis barbis curioſi; Unde Fortunam Barbatam venerabantur, ut cultorum ſuorum malas ſpecioſiùs veſtiret; â quibus autem ſperneretur, glabros redderet. Auguſtin. lib. VI.

K de

M. Joann. Barbatium, Barbarum amatorem. Prodiit Francof. 1614. in 4to, lectu non indignus. De ultima qvæſtione agit & B. noſter Finckius in Qvæſtionib. Illuſtrib. Theologic. Q. LIII. p. m. 292. ſ. ubi oppidò erudita pro more habet. Adde & Petr. Martyrem in Commentar. in Judic. p. 125. b. In primis verò B. Jo. Conr. Dietericum in Antiqvitat. p. 797. a. b. & Hadr. Junium de Coma, c. II.

de C. D. c. I. Involvatur * Erasmus in proverb. *Barbatenus sapiens.* Aliter longè sentiunt Ebræi, teste R. Ackibhâ in Gemara: זלד קן סביב עבר קן קור טמן i. e. *Rarâ barbâ, callidus; densâ barbâ, stultus.* Item Ben. Syra S. Jeremiæ nepote, Siracidis, ut putant, filio: וזלל קן ועבד קן אל תהי מהם כי לא תדע מה נגזר: i. e. *Rarus barbâ, & densus barbâ, ne sis ex illis; quia non nôsti, quid decretum.* Ridenti ἔτυμον Poëtarum, Philosophorum, sacerdotum, â Barbis; simile promemus è libro, ut vetustissimo, ita antiquitatibus specialissimis, nec cuivis facilè obviis, redundantissimo Herm. Bruschi P. L. & Com. Palat. Cæs. qui inscribitur: *Monasteriorum Germaniæ Chronologia: Fuit*, inquit, *eo ipso in loco* (de Cœnobio Heilsbrunn. sermo est, mediô ferè itinere inter Norimbergam & Onoldisbachum sito) *antequàm Cœnobium ædificaretur, pagus Hagelsbrunn, quasi fons grandinis dictus: id nomen postea ob insignem ejus loci uberrimorum fontium salubritatem in melius immutatum est: habuitque hoc cœnobium antiquitus fratres etiam conversos Laicos, quos â barbis, quas gerebant. illa tota vicinia Bärtlingos vocabat.* cent 1. lit. F. voc. Fons Salutis. Repetendum hîc ex superioribus, Theologiæ Germanorum studiosos ob itinera die fahrende Schüler appellatos fuisse, ubi Gesnerus Bardos non ineptè quasi Fahrende dictos suspicatur.

Τεκτοσάγων Ptolemæus mentionem facit: Nos eos fuisse aruspices, vates, ariolos, ariolamur. Adscribamus Abrah. Mylii verba de illis accurata: *Tectosages quis dubitet quin dicantur quasi* Dectesagers *vel* De-

* *leg. Evolvatur.*

Dectefeggers, i. e. *arcanorum & tectarum rerum indicatores? Studiosi erant Celtæ Gallique vaticiniorum, ut de Druidibus Gallicis docent historiæ. Hodie Germanis* Sagen, *belgis* ſeggen, *eſt dicere, indicare*; decken *tegere*. c. XXI. de Lingva Belg. Sunt & aqud Strabonem & Diodorum *Vaties*, quos Schedius inconvenienter eosdem cum Vatibus Romanorum putat Ego, ſi quid conjicio, mendum ruditate typographorum aut amanuenſium inſerpſiſſe autumarem, & legerem pro ουάλεις, Ευβάγες. *Samotheos* Schedius lib. II. c. XLII. unà cum Georgio Morellio Tilian. proprium Sacerdotum genus conſtituit, dictos â Sàmothe Dite, qui aliàs Tuiscon adpellatur: Et hos arbritatur eſſe, quos Clemens Alexandr. lib. I. Strom. *Semanæos* vocat, de quibus videri poteſt Bardeſanes Babylonius, Hiſtoricus. Sacerdos idoli Germanici Prono ſive Brenni, Miche dicebatur, de quo Crantz. & Schedius, lib. IV. c. XI.

Alia Sacerdotum Germaniæ duo genera nobis ſiſtit ex Dione Jornandes de reb. Get. *Sacerdotes ſibi ex Gothis qui Zarboſtes & Pileati vocabantur, eligebant*. c. V. Scythas Philoſophos ſuos Tarboſteſcos, item Pileatos adpellâſſe è quibus ſacerdotes & reges creare conſveverint, referunt Joh. Magnus, lib. I. c. XXXIII. Saxo Gramm. lib. I. Bonſinius lib. II. dec. I. De illis altum in hiſtoriarum reliquiis ſilentium: At horum Jornandes etiam c. XI. dilucidiùs meminit: *Diceneus Gothis fecit Sacerdotes, nomen illis Pileatorum contradens, ut rem; quia opertis capitibus tiaris, quos pileos aliò nomine nuncupamus, litabant*. l. c. Notanter: *tradens nomen Pileatorum*. Quid ſi indicarentur Bardi? Quid ſi illi intelligerentur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

rentur pilei, quos Bahrete vocant? Dicti hi fortè ſunt â Bahren, i. e. ferre, verbô Germanorum plane obſoletô, ſed in Derivatis & Compoſitis adhuc uſitatô, qualia ſunt: eine Bähren, vel eine Bahr, feretrum: Unde eine Miſtbahr, Leichenbahr, Todtenbahr. Item eine Bärmutter, matrix ſive uterus, qui fert fœtum: nec non Gebähren, entbähren, Geburt, Bürde &c: atque terminatio illa notiſſima bar, v. g. Achtbar, danckbar, fruchtbar, heilbar, koſtbar, laſtbar, mannbar nuzzbar, offenbar, & infinitia alia. Hinc fortè *Birota* vehicula duabus rotis, quibus Chriſtianorum corpora ad ſepulcra deferebantur. Caſalius de ritt. vett. Chriſtianorum, c. LXVI. Hinc quidam ortum credunt Cimbrorum nomen, nobilis illius Germaniæ populi. Denuò Mylio attendemus: *Dicitur Cymber, quaſi* Cumber, *id eſt vix ferendus.* Cum (u *latè pronunciatô) quaſi* oum *Saxonibus inferioribus hodie adhuc vix ſignificat*: beer *vel* beur *iisdem, & Anglis* beare *fero, porto; unde Belgicum* bery. *i, e. feretrum*, c. XXVI. de Lingv. Belg. Et Sigiſmundus Gelenius, in antiquiſſimo ſuo Lexico Symphono (quod â magnis litteratoribus admodùm commendari video) teſtatur, lingvâ Sclavonicâ *beru*, idem eſſe quod fero, ſive φέρω. Quod ſi hæc non fuerint ad palatum, aliter procedam, dicenturque mihi *Pileati* quaſi Sacerdotes dr' hüte i. e. pileorum; & hôc modô Druidarum etymon verum primi aperiremus. Poſſunt de Germanorum Sacerdotibus pluribus videri Pomp. Mela * lib. IV. Cæſ. lib. VI. de B. G. Strabo lib. IV. Marſil. Ficinus de relig. Chriſt. c. X. Tacitus, Ci-

* *Falſa eſt hæc adlegatio.*

Cicero, Berosus (cujus scribta sunt Annii Viterbiensis) Althamerus, Lazius, Gesnerus, Waserus, Aventinus, Crantzius, Saxo Gramm. Ubbo Emmius, Gorop. Becanus, Cluverius, Vossius, Becmannus, Helvigius, Beat. Rhenanus, Schedius & alii.

CAPUT VIII.

Mulieres sacerdotes: Antistitæ: Quænam ad Sacerdotium admissæ? De ServI scholiastæ Virg. editionibus judicium. Pronubæ quænam? Alia sacrificiorum nocturnorum ratio. Melissæ. Melisseus primus sacrificulus. Virginum Dianæ Ephesiæ nomina varia. Io. Flaminicæ Diales. Regina Sacrorum; Gulielma sacerdos: Item S. Domna. Virgg. Vestal. initium. A Vesta Græcorum sacrificia cœpta & finita cur? Primarum Vestt. nomina. Plutarcho AgellI locus opponitur. Vestalium numerus: Quæ & quomodo captæ? Capiendi formula: A Lipsio modestè disceditur. Vestt. cur Capi *dictæ: Earum ex atrio Vestæ processus: Gerebant curam perpetui ignis: Negligentes quomodo punitæ? Gerebant & aquæ curam. Ubi sepultæ? Sepulcralium locorum electores. Vestt. servabant pignus Imperii: Quamdiu eis virginitas injuncta: Proverbium explicatur. Devirgina-*

ginatarum pœnæ: Quomodo incestus suspicionem removerint? Defossionis Vestalium stupatrarum auctor: modus: locus: Sceleratus campus, Cur defodiendis aliquid cibi additum? Christianorum moniales similiter olim muris inclusæ. Sacra Vest. arcanissima: Earum hydriæ: Sacrificabant Bonæ Deæ. Sacrificium pro populo. *Justus Lipsius & alii Viri magni vehementer perstringuntur. Duo loca de DRACONE, circa quæ Lipsius & alii palpârunt, enodantur. Damium sacrificium. Festus carpitur. Druiadæ Germ. quænam, & unde dictæ? Sacerdotium vaticinandi studio ut plurimùm junctum.* Aurıniæ *quæ, & unde? Sacerdotes vett. plerumque benefici. O cur in AV mutatum in voce Auriania? Is. Pontani lectio exploditur.* Alrunæ *quæ, & unde dictæ? Vox Thessala. Amazones. Hunnorum origo.* Velleada *virgo vates. Sacerdotes Deorum instar honorati.* Velledæ *etymon.* Heid *quid? Gesneri conjectura laudatur.* Camma. Cenæ.

Tanta mulierculis apud vett. gratia & æstimatio obtigit, ut neutiquàm sacrariis excluderentur aut aræ illis obsepirentur, cujusmodi femellas Tullius

lius teste Agelliô, lib. XIII. c.XX. *Antistitas*, Græci βωμιςείας vocant. Aliter verò res se habebat cum bis nubtis, de quibus Servius ad illud Virg. *Subcumbere culpæ: Nam antiqui repellebant â Sacerdotio bis nubtas.* lib. IV. v. 19. Aen: quæ verba ab aliis longè aliter citantur. Certè Servius scholiasta floridissimus, cui plurimùm φιλίςορες debent, planè novis editionibus deperditus, hîc fœdè lancinatus, illic inutiliter subsertus, ac vix minimâ sui parte extare videtur: quod alibi, si Apollo adriserit, clarabimus. Nec etiam nisi univiram fas erat simulacrum (quod in templi dedicatione, & sæpiùs posteà locutum Plutarchus & Lactantius testantur:) fortunæ muliebris tangere. Pronubæ quæ conlocârunt novam Nubtam in lecto, fiebant in nubtiis eæ, quæ semel tantùm nubsissent. Festus. Catullus, carm. LXII. v. 186.

Vos unis senibus bonæ
Cognitæ benè feminæ
Conlocate puellulam.

Contraria autem erat consvetudo, in sacris Bacchi, Bonæ Deæ, & quibusdam nocturnis; de quibus Minucius Felix: *Alia sacra coronat univira, alia multivira, & magnâ religione conquiritur, quæ plura possit adulteria numerare,* in Octav. vide not. Elmenhorstl in h. l.

Matris magnæ Deûm sacerdotes vocabantur *Melissæ.* Pind. ταῖς ἱεραῖς Μελίσσαις τέρπεται: & quidem â primâ, Melissâ, Amaltheæ sorore, filiâ Melissei Cretensium regis, quem omnium primum Diis sacrificâsse Didymus auctor est. Virgines Dianæ Ephesinæ ante Sacerdotium μελλιερὰι, dein ἱερὰι, post

πυρλεραὶ dictæ ſunt. Stuck. f. 70. Io Junonis Sacerdos apud Argivos erat, quæ imprægnata & in vaccam mutata i. e. furioſa aufugit in Aegyptum. Palæphat. de fabb. c. XLIII. de Io Ovid. lib. I. Metam. v. 628. Sed Voſſius tradit navis inſigne vaccam fuiſſe, in qua Io in inſulam aufugerit. de Idol. lib. I. c. XIV. Flaminicarum Dialium ſacerdotium legesque recenſet Agellius in Noctib. Att. lucernam verè redolentibus, lib. X. c. XV. Regis ſacrificuli uxor *Regina* dicta eſt; ut maritus, Rex. Ante ejectionem enim regum, rex ipſe ſacra faciebat: Pòſt, ne nomen minus auguſtum ſonaret, in ſacris ſacrificulo attributa eſt adpellatio. Vide Livium; lib. II. ab U. C. c. II. Guilielma in Ethnicorum Bacchanalibus fuit ſacerdotiſſa; & S. Domna gentilitiis Deorum ſacrificiis per XXIV. annos præfecta perhibetur â Baronio, Tom. II. A. C. CCXCIII.

Inter omnes tamen, ἑςιάδας, Virgg. Veſtales principatum obtinuiſſe, notius eſt, quàm ut dici debeat. Et quidem primus inſtituit Numa (Corvin. de Aug. prog. c. XIV. Victor, de viris ill. c. III. Suidas voc. Νυμᾶς) Veſtæ (â qua Græci quoque ſacrificia inchoabant, in eaque deſinebant, quod Veſta i. e. terra omnia producat, in eamque quævis reſolvantur: Phorn. de N. D. c. XXVII. Lipſ. de Veſt. c. II.) ſacerdotes duas Greganiam al. Geganiam, & Bereniam al. Veroniam; quibus addidit Camillam, aut, ut alii legunt, Canulejam & Tarpejam: Mox propter VI Romæ partes ſex creabantur, teſte Plutarchô. Lipſ. c. V. Sed Agellius repugnare videtur, qui ſingulas Veſtales inter capiendum *amatas*, â nomine primæ Veſtalis, â Pontifice dictas tradit. Tandem ad XXIV. ex-

excrescebant: Neque minor annis VI capiebatur, nec X major, aut corporis parte mutilata, labeque (quæ Lex in eligendis Sacerdotibus etiam apud Romanos & alias gentes observata: Senec. VI. Controv. II.) insignita &c: Adi Agellium. lib. I. c. XII. Lipsium c. VI. Formula capiendi erat, prout Lipsius, & alii quidam eam legunt: SACERDOTEM. VESTALEM. QVÆ. SACRA. FACIAT. QVÆ. JOVIS. SIET. SACERDOTEM. VESTALEM. FACERE. PRO. POPLO. ROMANO. QVIRITIBUS. Q. UTI. QVÆ. OPTUMA. LEGE. FOVIT. ITA. TE. AMATA. CAPIO. Sed nescio annon majori eam fide vetustiores AgellI Codd. recenseant; quomodo v. g. Schureriana editio Argent. M. D. XVII: *Sacerdotem Vestalem, quæ sacra faciat, quæ jussi, & Sacerdotem Vestalem facere pro Po. Ro. Quiritibus; uti, quod optumâ lege fiat, ita te Amata capio. Capi* dicebantur, quia Pont. Max. manu prehensam ab illius Parente velut captam bellô abducebat in atrium Vestæ, Lips. c. VII. è quo præcedentibus facibus prodibant, obviumque mortis damnatum liberare poterant. Oldendorp. in Ll. XII. Tabb. Perpetui ignis custodia eis demandara fuit. Jornand. de R. S. c. V. Florus lib. I. c. II. Vell. Paterc. lib. II. c. ult. Ovid. lib. VI. Fast. Arnob. lib. II. advers. Gent. Lips. c. VIII. Expressa XII. Tabb. Lex. cap. de Host. & Obs. Sacerd. tit. de Relig: VIRGINES. VESTALES. IN. URBE. CUSTODIUNTO. IGNEM. FOCI. PUBLICI SEMPITERNUM. Albricus Vestam depingit cum igne in utroque latere incenso. de Deorum imagg. c. XVII. Ideô quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

vis ignea mundi per Vestam i. e. terram subsistat, aut propter fœcunditatem Vestæ i. e. terræ, matris animalium, quibus calor vitæ caussa est. Phornut. de N. D. c. XXVII. Alias tamen picturas adfert Lips. c. III. Hunc ignem, si minùs sedulò curâssent, flagris â Pontif. Max. cædebantur. Suidas etiam aquæ præpositas dicit. voc. Νυμφαι: Sepeliebantur veluti Impp., aut quibus honoris virtutisque caussa tribuebatur, in urbe; cum reliqui homines extra portas in viis & agris; quæ loca sepulcralia Augures ac Pontifices designabant. Servabant Imperii pignus, & pluribus fungebantur dignitatibus; de quibus Lipsius, c. IX. X. &. XI. Virginitas eis ad XXX. usque annum inlibata injungebatur, hinc proverb: *Vestalium thorô purior*, de castimonia singulari. Hadr. Jun. cent. VII. adag. LI. Compressæ, vel suspendebantur, veluti Caparronia. P. Diaconus, misc. lib. II. c. XXIV. vel vivæ defodiebantur, ut Ilia teste Liviô; † Porphyria. Diac. lib. I. c. X. Sextilia, lib. II. c. XX. vel capite multabantur, vel lapidibus obruebantur, vel ad necem virgis cædebantur. Veneris Verticordiæ templum extra Collinam, viâ Salariâ, cùm tres Vestales unô tempore incestum commisissent, ut puellarum animos lascivos ad castitatem verteret, extructum, adsignat Julius Obsequens, c. XCVII. Vide Ovid. IV. Fast. Istud crimen ut à se Livia Claudia repelleret, Zonâ simulacrum Matris Deûm movit. Aur. Vict. de vir ill. c. XLVI. P. Diaconus, lib. I. c. XII. Aliæ ferrum candens manibus

† *Tu vide de Minucia Vestali Liv. lib. VIII. c. XV. De Opimia atqve Floronia lib. XXII. c. LVII.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

us portârunt &c. Vide Heinſ diſſ. de probatione, quæ fieri olim ſolebat per ignem & aquam, cùm ferventem tùm frigidam.

Defoſſionis illius auctor erat Tarquinius Superbus, cùm anteà tantùm virgis cæderentur, teſte Plut. & Dionyſ. Halicarnaſſ. Locum ſupplicii ad portam Collinam locant, intra tamen urbem, *Sceleratum Campum* dictum, ubi ſubterranea domus mediocris fuit, in quam è loco ſuperiore deſcendebatur. Jacebat in ea ſtratus lectulus, & lucerna ardens, primitiæque rerum earum, quæ ſunt ad victum breves quædam: Panis, aqua in vaſe, lac, oleum; quaſi caveret ipſa domus, ne fame ejus corpus interiret, quæ maximis expiationibus dedicata eſſet: vel, ut Canterus N. L. lib. VII. c. IV. inquit, ne inediâ hominem conficere viderentur, quod piaculo ſibi ducebant. Ipſa igitur devirginata, feretro impoſita, obtecta, lorisque ligata, per forum vehebatur, amicis eam cum fletu, ceteris cum mœrore ſummo ac ſilentio ad tumulum præmittentibus, ubi ſolutis â miniſtris vinculis Princeps Sacerdotum precatus arcana quædam, ſublatisque ad cœlum manibus adducebat eam ante ſupplicium, caput opertam, conſtituebatque in ſcalis in domicilium deferentibus; deinde ipſe cum aliis ſacerdotibus avertebatur, Cùm autem illa deſcendiſſet, & ſcalæ tollerentur, multâ deſuper injectâ humô, domicilium operiebatur, ut locus is reliquo tumulo æqualis eſſet. Vide Catanæum, comm. in Ep. XI. lib. IV. Plinſ. Lipſ. c. XIII. Idem Chriſtianorum Veſtalibus, quas Moniales vocant, conſtupratis olim ferè accidiſſe non dubitamus. Vidi ego locum urbis cujusdam florentiſſimæ, in cujus tabu-

latis ſcheda aranearum & pulveris ſqualore obducta reperta aliquando fuit, quæ inibi virginem cum determinato cibo & potu incluſam muris indicavit. Nec fidem fefellit, apertis ſiquidem muris, viſum cadaver, adparuêre hydriæ, ſuperfuêre patinæ. Erat autem ipſe locus conclave in abſtruſiori quadam Monaſterii parte, planè inhoſpitale, & nulli habitatum. Additam inſuper ſchedæ fuiſſe conditionem Virginis, culpam, annum, diemque pœnæ, ii, qui illa omnia revelârunt, narrabant.

Sacra Veſtalium nulli licebat ſcire. Proditum tamen eſt, uti eas conſveviſſe, muriâ, ſale in pila tritô, in ollam fictilem conjectô, in furno percoctô, denique in aquam miſſô. Aquæ ſcyphos in terram ponere non poterant, ſed manibus tenere cogebantur, quia anguſtô erant fundô. Lactantius * lib. VIII. Sacrificabant etiam Bonæ Deæ, quod *pro populo* fieri dicebatur. Cicero de aruſp. Reſp. c. XVIII. *Sacrificium Bonæ Deæ per Virgg. Veſtales pro populo, ſeu pro ſalute populi Romani fiebat.* Idem lib. I. ep. XII. ad Atticum: *P. Claudium AppI filium te credo audiiſſe cum veſte muliebri deprehenſum domi C. Cæſaris, cùm ſacrificium pro populo fieret.* Et Ep. XIII. ejusd. libri: *Credo te audiſſe, cùm apud. Cæſarem pro populo fieret.* Seneca: *Violatis religionibus ejus Sacrificii, quod pro populo fieri dicitur.* ep. XCVII. Dio: ὑπὸ τῶν ἀειπαρθένων ὑπὲρ τοῦ δήμου ποιηθέντων. lib. XXXVII. Juvenalis. *Pro populo faciens quantum Laufella bibebat.* Sat. IX. v. 117. Agellius: SACERDOTEM. VESTALEM. FACE-

* *Hic locus effugit diligentiam meam; Tu tamen vide lib. I. c. XXI. XXII.*

ACERE. . PRO. POPOLO. ROMANO lib. I. XII. vide Briſſ. lib. I. Form. Mirabundus hîc tueor Viros quoſdam Eruditos, qui apertis adeò ligârunt oculis, ut tàm turpiter ſeſe darent, neue locorum, quos citavi, clariſſimorum, Ciceroıs, Dionis, Agelli, in mentem veniret, Veſtales onæ Deæ pro populo feciſſe: Inter quos Princeps orum, limatiſſimi homo judicii, Juſtus Lipſius, ui in lucis medio, dum de ipſis ageret Veſtalibus, ta vacillavit: *Simili in ambage vel nube eſt, quod in ilveſtri Pontificis Actis quibusdam legitur*, Draconis um ora clauſiſſe, & perpetuo ergaſtulo mancipâſſe, ui Calendis ſingulis â Virginibus Veſtæ ſuppeditari olita ſint alimenta. *Nam quis veterum tale aliquid? oque ſperni aut abjici â magnis viris, ut falſa, video: me cunctante, an non Tertullianus huc adſpexerit biſce verbis*: Romæ quidem, quæ Ignis illius inextingvibilis imaginem tractant, auſpicia pœnæ ſuæ cum ipſo DRACONE CURANTES, de Virginitate cenſentur. lib. I. ad Uxor. c. VI. *Profectò dicit & Ignem curâſſe & Draconem: utrumque in imagine futurorum. Neque nimis abhorream, talia quædam præter morem veterem, novitiâ ſuperſtitione, & cauſſâ, aut caſu aliquô adſumta: quæ ideò priſcis nec dicta. Draconem quidem unà cum Bona Dea cultum, hoc legi: Sed quid ad Veſtam?* Hæc ille ſynt. de Veſt. & Veſtall. c. X. Rectè quidem hoc; Draco nihil ad Veſtam: ſed an ideò non ad Veſtales, de quibus auctores hi, qui Draconis mentionem faciunt? Recordare, Lipſi! ſacrificii pro populo, & certiùs figes pedem, & diſcuſſa erit nubes, & ex more id eſſe veteri tibi diſpaleſcet. Adeoque veriſſimum eſſe a-

agnoſcimus

gnoſcimus illud, quod ait Fabius, lib. X. c. I. *Et magni auctores labuntur aliquando, & oneri cedunt, & indulgent ingeniorum ſuorum voluptati: nec ſemper intendunt animum, & nonnunquàm fatigantur: cùm Ciceroni dormitare interdum Demoſthenes, Horatio verò etiam Homerus ipſe videatur* &c. Dictum eſt hoc ſacrificium *Damium*, quod fieret pro δήμῳ, non quod minimè ſit δημόσιον i. e. publicum, ut ſentit Feſtus; & proptereà etiam â Viris magnis vellicatur.

In ſinu natat Patria, noſtro iterum atque iterum ſpectanda theatro: cujus Sacerdotia unà cum aliis ritibus, utinam enixiori operâ annalibus fuiſſent inculcata! Invitabo hûc ſedulò, quaſcunque antiſtitas aurea vetuſtatis rudera oſtendunt. Emergunt Gallorum *Druiadæ*, vel usque ad Chriſtianiſmum iis receptæ, dictæ ita â Druidibus; velut â Flaminibus, Flaminicæ; vates inluſtres; qualis Alexandro Imp. prius paulò, quàm â propriis conficeretur militibus, Gallicô idiomate: *Vade, nec victoriam ſpera, nec militibus crede!* adclamavit, teſte Lampridiô, c. LX. Et apud Vopiſcum Aurelianus Gallicanas Druidas: *Imperiumne futurum ſit conſtans?* conſulens, reſponſi locô retulit: *Nullius in Rep. nomen, niſi ClaudI poſterorum futurum*, c. XLIV. Simile reſponſum Diocletianus quoque â Druide muliere audit. Vopiſc. in Numer. c. XIV. XV. Ita ferè ſuſpicamur fuiſſe Sacerdotiſſas, quia vates: Cùm apud tot gentes ſtudium divinandi & Sacerdotium conjuncta fuerint. Nec in tanta nocte quicquam niſi conjecturâ adſequi poſſumus.

Emicant *Auriniæ*: ſed emicant tantùm, & minimâ in

â in historiis conspiciuntur parte. Mihi, si quid ntire licet, erunt divinæ, magæ, sacerdotissæ; uia præcipuè, ut dictum, sacrarum apud vett. rum administratores cum Dæmonibus colloquia mi- uerunt. Subindicat aliquid origo nominis. *Auri- ia* dicitur quasi *Or runa* i. e. non altiori voce lo- uens, quàm quis alteri in aurem susurrat. Runen x superioribus, p. 132. est magicè murmurare. Caussa mmutationis O in AV est consvetudo Latinorum scribtorum; qui AV scribebant, & subinde O nunciabant. Vide Jul. Cæs. Scalig. de Causis L. L. lib. I. c. VIII. Pascasium Grosippum i. e. Ga- parem Scioppium, in Gramm. Philosophica; Aus. Popmam de usu antiquæ locut: Meminit earum Tacitus: *Vidimus sub divo Vespasiano Velledam diu apud plerosque numinis locô habitam: Sed & olim Auriniam, & complures alias venerati sunt, non adu- latione, nec tanquàm facerent Deas.* lib. de M. G. c. VIII. extr. Ubi Isaacius Pontanus perperam habet *Aurinium*. Certiores tamen evaderemus, si cum Gesnero *Alruna* reciperemus, qualis Clodo- miro primo Francorum in Germania Regi, vel pri- mi regis Antenoris Patri annis ante N. C. CD. XXXIII. vaticinata est, ut scribit Münsterus, lib. II. Cosmogr. Adpellatæ forsan *Alrunæ* quasi *Altru- næ* i. e. vetulæ murmurantes, cùm canis capillos habuerint, prodente Aventinô: Vel, si mavis, *Helle runæ* i. e. in infernum secretò cum Dæmoni- bus conloquentes. Proprium enim ferè Magorum est murmurare: Unde vox Thessala, pro murmu- re magico apud Horatium, epod. V. v. 45. quia ma- gis & veneficis Thessalia abundabat, quod ex Apu-

lejo

lejo videre eſt, & ulteriùs diducit Piccart. peric. Crit. c. I. Schedius deducit ab אל & רנן, quaſi excelſa canere. lib. II. c. XLIII. Earum officium erat Martios Heroum animos ad prælium clamoribus ſuis animare, fauſtaque ominari: Non enim Germani in prælium ſe committebant, niſi id vaticiniô feminarum prædictum eſſet. Vide Tacitum de M. G. Alex. ab Alex. lib. IV. c. VII. Bodinum de dæmon. lib. XI. c. V. Venuſtè nobis fœdas illas vetulas delineat ex Strab. lib. VII. Geogr. Aventinus lib. I. ann. *Erant Cimbris mulieres fatidicæ, quas patriô nomine Alironias nuncupant. Hæ recinctæ Zonis æreis, nudæ pedibus, canis capillis, linteâque tunicâ & albâ veſte, quæ ſubtus fibulis æneis adnexa erat, amictæ; captivis per caſtra ſtrictis occurrebant enſibus, quos ad humum ſternentes ad æneum pertrahebant craterem: Deinde eos in ſublime tollendo jugulum ferrô aperiebant, & profluente ſangvine in craterem, eventum belli vaticinabantur. Aliæ diſſectô ventre ex inteſtinis victoriam interpretabantur. Inter præliandum verò pelles ad carrucarum velamina extenſas crebris pultabant ictibus, ut ingens ſtrepitus cum horrore ederetur, Mazanas nos, Græci Amazonas vocant.* Animadvertamus hîc obiter vocem Mazzen in bona ſignificatione, â qua hodie deſcivit: non ſecus ac alicubi locorum nomen Dirne. Paulus Diaconus *Alyrumnas* vocat, & neſcio quæ de origine Hunnorum mira refert: *Filimer*, inquit, *rex Gothorum, reperit in populo ſuo quaſdam magas mulieres, quas Gothicô ſermone Alyrumnas vocant, eaſque habens ſuſpectas, de medio ſui proturbavit, longéque ab exercitu ſuo fugatas in ſolitudine coëgit errare:*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

quas silvestres homines, quos nonnulli Faunos Phicarios vocant, per desertum vagantes, dum vidissent, & earum complexibus in coitum emiscuissent, hoc genus ferocissimum ediderunt, quod fuit primum inter plaudes Mæotidas, minutum, tetrum, atque exile quasi inhumanum, nec aliâ voce notum, nisi quod humani sermonis imaginem adsignabat. lib. XII. c. XIII. Hinc (adnotat Criticorum decus Gruterus) adhuc hodie apud nos manet *Alrunæ* nomen. Idem cum Paulo refert Jornandes in reb. Get. c. XXIV. ubi eas *Haliurunnas* vocat. Gruterus ponit *Haliurunnas*, & ex Vulg. *Aliorumnas.* Vide Gesnerum in Mithrid. c. III.

Velledæ virginis VitellI tempore fatidicæ descributionem invenimus apud Tacitum: *Velleda virgo nationis Bructeræ latè imperitabat, vetere apud Germanos more, quô plerasque feminarum fatidicas, & augescente superstitione arbitrentur Deas &c. Ad hanc non facilè quisquam admittebatur, habitabat enim in edita turre, & delectus è propinquis consulta responsaque, ut internuncius Numinis, portabat.* lib. IV. Hist. LXI. 4. LXV. 9. & lib. de M. G. c. VIII. 4. Sed Sacerdotibus idem cum Diis honor habitus. Artemidorus, lib. II. Onirocr. c. LXXIV. Gutherius de Jur. Pontif. lib. I. c. IV. Numnam adpellatam concedamus quasi Vielheidam, vel Wildheidam, aut Veldheidam, sive Waldheidam; ut Velleda significaret vel divitem agri, vel rure gaudentem, vel egregiam nutricem (Heid olim erat quæ fovet, nutrit, colit, alit; unde terminatio substantiv. & nominum proprium Weißheit / Klugheit / Adelheit &c: vel ruri & in agris sacrificantem?

tem? Argutè Gesnerus depravatam vocem existimat amanuensium incuriâ, & *ss* in *ll* inflexâ. Hâc ratione origo certa foret, & Vesseda esset Weißheit. *Camma*, uxor Sinati, Gallorum Asiaticorum tetrarchæ, erat apud Gallos Sacerdos Dianæ. Plut. l. de fem. virtt. Polyænus stratagematt. lib. VIII. c. XXXIX. *De Cenis*, Sacerdotibus feminis Gallorum, Pomp. Mela: *Sena in Britannico mari Osismicis adversa littoribus Gallici Numinis oraculô insignis est; cujus Antistites, perpetuâ virginitate sanctæ, numerô novem esse, traduntur* * *Gallis Cenæ vocatæ* lib. III. Cosmogr. c. VI.

CA-

* *Andr. Schottus edidit in Antverpiensi sua editione M. D. LXXXII.* Galli Senas vocant; *& Turnebus apud Is. Vossium in h. l. Melæ, p. 252. ita legendum putavit. qvi tamen Vossius ibidem non autumat, qvemqvam fore, qvi hanc conjecturam admittat.* Qvis credat, *inqvit*, Pomponium scripsisse; insulæ Senæ mulieres vocari à Gallis Senas? *Andr. Schottus in h. l* Galli Cenas { Corruptè, *inqvit*, *p. m. 59.* hactenus unâ dictione *Gallicenas*. Hadr. Turneb. Galliæ ornamentum, *Galli Senas*, aut ut in vet. cod. *Zenas* restituit in Plutarch. de defectu Oracul. à se conversum: qvem lege, & de facie in Orbe Lunæ. *Fredenandus Pintianus Rhetoricæ & utriusqve Lingvæ in Academia Salmanticensi Professor, p. m. 70. notar. in Melam:* Gallicenas *vel* Gallicinas *habet. Sanè libri manu exarati penes Vossium habuerunt* Galligenas, *aut* Gallizenas. *Ipse Vossius verò scribit*: Barrigenas vocant. *Glossæ antiqvissimæ:* Barrigenæ peregrinæ. *In aliis*: Barrigenæ, peregrinæ, Barbaræ. *In Philoxeni, Isidori & aliorum Glossariis, qvæ habeo ex edit. Lugdun. Batav.* CIϽ IϽC. *in fol. cum notis Bonaventuræ Vulcanl Brugensis, & Lutetiana Parisior. cum notis Caroli Labbai, M. DC. LXXIX. in fol.* Barginnæ, Barginæ & Bargennæ *adpellantur.* Bargina, σξοσφώνησις βαρβαρική· Barginna, Νεκροφόρος·

Βάρ-

Βάρβαρος· προσφώνησις Βαρβάρου· *Non immeritò aliqvis existimet,* Barginas *dictas sacerdotes feminas viros verò* bargos. *Iidem verò sunt bargi & bardi. Sanè Glossæ antiqvissimæ Puteanorum Fratrum utrumqve rectum esse docent. Utut sit, Vossius non dubitat, qvin Barrigenæ dictæ fuerint mulieres istæ fatidicæ à qvibus posteà qvicunqve barbari, & qvicumqve sonus inconditus sic adpellatus fuerit.*

CAPUT IX.

Sacrificulorum amictus linteus, albus. Linigeri *pro sacerdotibus. Fecialis & Pater patratus non usi linteô. Capri & HiginI lectio in Virgilio commendata. Limus. FarnabI notabilis hallucinatio. ServI labsus. Lintei describtio, Unde fiat? Linum Pelusiacum: Indicum.* λέντιον *est à linteo: veluti &* לנטית*. Linteus sacerdotum amictus è sindone. Byssi æstimatio.* Byssina verba, *proverb. Byssus quid? Linteones, Lintearii: Plumarii. Mendum è lege quadam Corporis civilis sublata.* Luneburgum *unde? Etymon quorundam exigitur. Lintei usus sacri quis auctor? Aegyptii* λινοποιοί *Phocensium victimæ linteô ligatæ. Bacchæ Nebride vestitæ, & cur?* Nebris *quid? Tigris Baccho sacra. Poparum & Victimariorum habitus. Color vestium sa-*

crarum albus, & quare? λαμπρός i. e. albus. Albus dies, proverb. Jupiter albatus & miniatus. Junonis albicantes boves. Fides candida. Albi coloris dignitas. Virginum tunicæ olim cur albæ? Nigri coloris deteſtatio. Vandalorum Belbuch & Zernebuch. In infernalibus ſacris nigræ veſtes. Mirabilis hiſtoria de Sarracenorum idolo. Color in veſte Augurali & Saliorum. Forma veſtium ſacrarum. Cinctus: unde Gabinus dictus? Chlamys quid? Poderis. Aeoli habitus in vett. picturis. Suffibulum. Veſtis ſacra cur Cinctus dicta? Baltheus, Paragauda. Balthei apud milites uſus. Diſcincti: Cingulô exuti. Cingulum pro dignitate. Cur in veſte ſacra hiacynthus, byſſus, coccum & purpura? Multiplex veſtis. Veſtalium veſtes purpuratæ. Veſtes S. litteratæ. Litterati ſignificatio. Sacerdotes laticlavii. Veſtium S. varietas. Muliebres cum virilibus immutatæ. Locus Deut. XXII. 5. explicatur. Vox טומטום in More-Nebochim defenſa. Forma S. veſtis apud Ethnicos â Judæis petita oſtenditur. Sacræ veſtes ſacerdotum Judaicorum: Pleræque cum illis Ethnicis conveniunt. Ephod. unde? Ejus forma. Pallia ſacerdotalia. Tutulum.

Ῥοισκοί *Braccæ Judæis tributæ, cur? Sacerdotes nudipedes: Unde? Sacerdd. Judaici* γυμνόποδες; *sed cum exceptione. Discalceatio apud Ebræos luctus signum. Sacerdotes calceati. Porphyrii falsum adsertum.* Caliga *an calcei genus? Calcei Phecasii: Sacerdd. Phecasini. Palmeæ baxeæ. Calcei papyracei. Lintei socci. Calcei Druidarum lignei. Schedi nævus.* **Der Drudenfus** Gallicularii. Diabathra: Diabathrarii. *Calcei lunati Romanorum. Mulleorum dignitas: Unde dicti? Mullus piscis à mulleis. Feminarum albi & tenues calceoli: Subere consiti, & cur?* Soleæ *quid? Item* Crepidæ? Crepidarii; Calceolarii, Solearii: Soleati. Murrobathrarii. *Varia lectio in Plauto.* Myrobrecharii. *Conjectura in Legem quand. Juris Civilis depravatam. Accursi explicatio perstringitur. Judæarum femellarum in calceorum ornatu lascivia. Calcei clavati:* Crotalia. *Calcei lutei.* Crocotæ. *Luteus color cur feminarum & scortorum? Cento meretricum fortè luteus. Donati opinio erronea. Meretricum vestes in Comœdiis luteæ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Promatur jam tota Synthesis, ut amiciamus Sacrificulos nostros vestibus linteis, * albis: In quo omnium gentium, teste Pieriô Valer. consensus fuit. Jehova Aaronis vestes sanctas lineas vult confici. Levit. XVI. 4. Apulejus: *Et cum dicto Juvenem quendam linteis amiculis intectum producit.* lib. II. Metam. Idem: *Antistites sacrorum proceres illi, qui candidô linteamine injecti,* lib. XI. Metam. Idem: *Linteæ vestis candore purô luminosi.* ibid. *Otho sacra Isidis in lintea religiosaque veste propalam celebrâsse fertur.* Svet. c. XII. Hinc apud Poëtas Sacerdotes *Linigeri* dicti. Juvenalis, Sat. VI. v. 535. *Cum grege linigero circumdatus & grege calvo.* Martialis, lib. XII. Epigr. XXIX. v. 19. *Linigeri fugiunt, calvi, sistrataque turba.* Lucanus, lib. X. v. 175.

Linigerum placidis compellat Achorea dictis:
O sacris devote senex! - -

Seneca per *linteatum* senem indigitat sacerdotem. c. XXVII. de Vit. beat.

Fecialem tamen & Patrem patratum nunquàm linô usos, Servius docet ad lib. XII. Aen. Virg. Unde ibid. v. 120. benè adducit Capri & HiginI lectionem, quæ est: *Velati limô &c.* additque: *Limus*

* Linteis] *Linô vestiebantur sacerdotes Isidis, & qvicumqve supplicabant ei, castitatis insigni licet incesti essent; qvandoqvidem linum è Terra nasceretur, purâ illâ & hominum usibus innocuis addictâ: Laneæ vestes autem essent ab animantibus domesticis, qva nefas esset occidi, ut deinde qvoqve Pythagoras statuebat. Vide Henr. Kipping. I. Antiqvit. Rom. c. V. §. II. p. m. 151. s.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

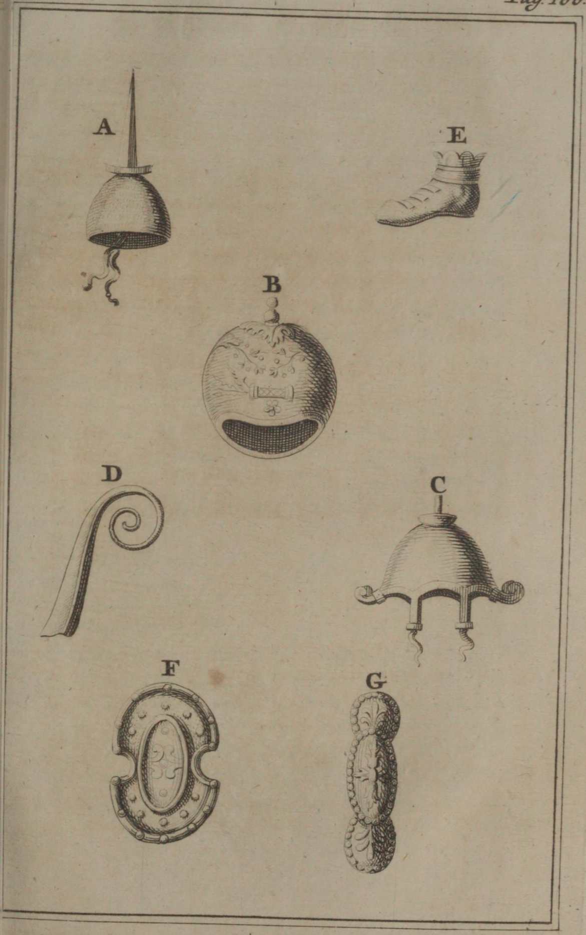

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Limus est vestis, quâ ab umbilico usque ad pedes teguntur pudibunda poparum. Hæc autem vestis in extremo sui purpuream limam habet i. e. flexuosam; unde & nomen accepit: Nam limum obliquum dicimus; unde & Terentius limis oculis dicit i. e. obliquis. Hæc ille. Præcipitanter igitur & insipidè Farnabius, qui in Virgilium commentando, Scholiastam ejus vetustissimum non adspexit; sed ad hæc Virg. verba: *Velati linô &c.* notat: *Pro more sacrorum feciales lineis induti vestibus.* Quid verò Servius? *Atqui feciales & pater patratus, per quos bella vel fœdera confirmabantur, nunquàm utebantur vestibus lineis: Unde dicimus errore factum, ut linea vestis contra morem adhiberetur ad fœdera &c:* Hactenus Scholiasta. Sed & hic erravit, culpando Virgilium, quem non satis intellexit, loquentem de Fecialium capite, non de corpore. Vide Clarum Sylvium ad Ll. regg. Illud omninò linô seu lanâ & verbenis vestiebant, cujus caussam habes apud Boxhornium, Quæst. XXX.

Est autem linteum textum purissimum rebus divinis, quod non modò indutui & amictui sacerdotibus, sed & opertui rebus sacris adhibetur. Beroald. ad Apul. Plinius fruticem in Aegypto gigni scribit, quem alii *Gosipon* vocant, plures *Xylon*; & inde lina Sacerdotum facta xylina. lib. XIX. H. N. c. I. Oppidum autem in Aegypto, in quo lini genus omnium lectissimum ad Sacerdotales conficiendas vestes, erat *Pelusium* circa Casium montem. Silius: *Et Pelusiaco filum componere lino.* lib. III. Pun. v. 375.

* Unde etiam ſacer Ebræorum amictus, ut refert Talmud: *Mane induebantur* לובש פלוסין i. e. *veſtibus Peluſiacis.* Ubi & pretium earum notandum: של שנים עשר מנה i. e. *quæ duodecim minas valebant.* Conficiebantur etiam ex lino Indico, quales Cteſias ἱμάτια ξύλινα adpellat. Talium idem Talmud meminit: בין הערביים הנדויין של שמנה מאות זוז דברי רבי מאיר i. e. *Veſperi induebatur Indicis, quæ octingentas drachmas valebant, verba Rabbi Meir,* Joma, c. III. §. 7. Quamvis ibid. ſapientes de pretio diſſentire adnotatum ſit. Veſtes hæ Indicæ reliquis erant λεπτότεραι καὶ μαλακώτεραι, ut ait Lucianus in encom. Muſc. Vid. Scheringham in Joma. Vocabulô λεντίου i. e. Lintei utitur Johannes Euang. c. XIII. 4. 5. ubi meritò illud ab hoc deduci & uſu à Græcis civitate donatum adſerimus, cùm & in Rabbinorum lingvam inrepſerit, qui pro linteo ponunt לנטית. Adi Münſterum in ערוך p. 212.

Erat hic linteus amictus talaris duplici Sindone. Suidas in Heraiſco Oſiridis Sacerdote: *Statim cum lumine elucebant undique è ſindonibus arcanæ deſcribtiones:* Unde ab Hieronymo, Apuleio, & in Apocalypſi *Byſſinus* vocatur. Joſephus ſacerdotes ait ad altare templumque accedere ſolitos, *veſte byſſinâ amictos,*

* *It. v. 24.* - - Velantur corpora linô,
Ex Peluſiaco præfulget ſtamine vertex. *Ubi rectè Cl. Cellarius notat:* Ex Ægypti præſtantiſſimo lino vitta ſacerdotis Herculei erat. *Malè verò erat prior Silii locus in editione hujus libri Jenenſi, quam expreſſimus in noſtra, alius alicujus aut melioris ignari; adductus, & pro* lino *vox* Nilo *poſita; qvod freqventer fit dicta in editione M. DC. LIX. in aliis qvoqve vocibus ac numeris.*

ctos, lib. VI. Bell. Jud. Vide Exod. XXVII. 9. 18. & c. XXXVI. 8. 9. Byssina enim vestis olim principatus, auctoritatisque primariæ symbolum erat: quare olim *Byssina verba* parœmialiter de splendidis, & cum Majestate prolatis dicebantur. Hadr. Junius, cent. III. adag. VI. *Byssum*, inquit Pollux, *lini genus est apud Indos*. lib. VII. Onom. Legitur ex arbore, teste Arianô, basi, populo; foliis, salici persimili. *Amorginum* etiam vocari legimus apud Aeschinem contra Timarchum & Eupolim, ac Aristoph. in Lysistr. Est enim lini species amorgis. Vide de Lino & Bysso Plinium, H. N. lib. XIX. c. I. Casaubonum, exerc. XVI. in Baron. sect. 65. Stuckium, f. 69. Frischmuth, de Pont. Ebr. Vest. sacr. c. II. Qui linteas illas vestes consuerent ac venderent, *Linteones* & *Lintearii* vocabantur, ut docet Jul. Firmicus, lib. III. Astr. Godesc. Stewechius ad Veget. lib. I. c. VII. Ita l. 13. C. de murileg. & gynæc. &c. legitur: *Si quis ex corpore gynæciariorum vel lintearriorum* &c: Inscribtio Mediolani in templo D. Virginis in ara: T. PONTI, MAJORIS. NEGOTIATORIS. LENTIARII. Alia Lugduni, in horto Sammarcelliani;

D. M.
ET. MEMORIAE
AETERNAE
T. FLAVI. FELICIS. R
ARTIS. LINTIA-
RIAE &c.

Veluti *Plumarii*, qui è plumis avium conficerent vestes, quorum meminit etiam L. artifices. 1. C. de excusat. art. quo in loco quosdam malè legere *plumbarios*, alii jam ante me monuerunt. De iis lapis

Romæ in ædibus familiæ de S. Cruce: ARTEMIDORO. PLUMARIO. CONLEGAE. A lino, quod olim magnâ copiâ circa Luneburgum crescebat, florentissimam hanc urbem dictam prædicant: Quod enim Germani Lein, id Saxones Lijn appellitant. Alii à flumine derivant Lunâ sive Elmoâ; Alii, quòd Luna ibi fuerit culta: Minutiæ! Confer Schedium de Diis Germ. syngt. IV. c. I. & VIII.

Usus lintei ad sacras vestes inventores legimus Orphea ac Pythagoram. Quare cùm Apollini Tyaneo apud Domitianum inter cetera crimina hoc quoque objecissent accusatores, quòd linteô vestitu uteretur; ille crimen diluens, ut futile & nugatorium: *O divine Pythagora*, inquit, *tu pro me caussam dicito! Pro his enim in judicium vocor, quorum tu inventor, ego imitator sum.* Pythagoras quippe Aegyptios sacerdotes linteis amiculis vestiri jussit, ob quæ Aegyptii Λινοποιοὶ audierunt. Suidas voc. ἰσόῤῥαφος. Hæc Isidis sacerdotibus peculiaria ferè primùm fuisse ex Herodoto perdiscimus, qui de iis videatur. Apud Phocenses, in sacris Isidis Thitoreæ, victimæ in pyram, quæ aræ locô erat, lineis aut Byssinis vinculis ligatæ immittebantur, teste Pausaniâ. Vetus StatI interpres *Nebride* i. e. hinnuli aut cervi pelle Bacchas in sacrificiis indui adnotat ad lib. II. Theb. ex Plutarchi sympos. Nebrida quippe (perhibente Diodorô) i. e. pellem hinnuleam, quæ varia est, Baccho tribuebant seu Libero, quòd astrorum tanta esset varietas; quorum dux Sol, cui Liberi nomen competit. Videsis Vossium, de Idolol. lib. II. c. XXIV. Nec tamen aberraverim, si tigridis variâ pelle indutas eas adfirmaverim, quoniam illud animal est *particulirerement*

dedie

dedie à ce dieu, ut ait Choul; qui p. 129. duos oſtentat onyches, in quibus viſitur Bacchus nudus coronatus, manu dextrâ porrigens uvam, & in altero eorum (in quo etiam ad pedes ejus tigris conſpicitur) pellem tigridis: Manu ſiniſtrâ verò tigridis exuvias. Extat & p. 150. numus ubi bacchantes inſident currui, quem trahunt tigrides duæ: Et p. 151. nomiſmata, cum tigridis pictura, argenteum Philippi, & æreum Gallieni, additâ inſcriptione: LIBERO. P. CONS. AUG. i. e. *Libero Patri Conſervatori Auguſti.* Victimarios pelle immolatarum victimarum veſtitos conſtat: & videbis, Lector, in tabella, quam tibi largimur ad c. XVIII. Adi inſuper Choulium, p. 300. Apud eundem è diverſis marmoribus diverſum Poparum habitum invenies, p. 312, 313, 315, 324, 326, 329.

Colorem in ſacris Sacerdotum veſtibus emicantem cernimus *album*, χρῶμα μόνον τὸ εἰλικρινὲς, καὶ ἀμιγὲς, καὶ ἀμίαντον βαφῇ καὶ ἀμίμητον. prout laudat Plutarch. probl. XXVI. Silius, lib. III. v. 695. *Ante aras ſtat veſte ſacerdos Effulgens niveâ.* Plinius de Druidis: *Sacerdos candidâ veſte cultus arborem ſcandit,* lib. XVI. c. ult. extr. *Albus Flaminis galerus* extat apud Agellium, lib. X. c. XV. extr. *Inſulæ fratrum arvalium albæ* apud Eundem, lib. VI. c. VII. extr. Veſtalibus non niſi albâ veſte uti licitum. Suid. voc. νυμᾶς. Albâ item utebantur Germanorum Sacerdotes feminæ. Strabo, lib. VII. Et hoc boni ominis fiebat gratiâ, quia albus color præcipuè decorus Deo, ut ait Cicero, lib. II. de Ll. c. XVIII. quoniam pulcher, lætus, lucens ac ſplendens. Corn. â Lapide in Ep. Jac. II. v. 2. inde λαμπρὸς ſæpe exponitur *albus.*

Caſaub.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Casaub. exerc. XVI. sect. LXXIII. & *Albus dies* proverbialiter pro felici ponitur. Hadr. Jun. cent. III. adag. LIX. Certè Jovi non nisi albato hostia immolabatur. Agell. lib. X. c. XV. extr. Licet facies ejus quandoque miniô in sacrificiis inlita fuerit. Plinius, H. N. lib. XXXIII. c. VII. Arnob. lib. VI. advers. gent. Juno ad sacrificia sua albicantibus bobus trahebatur; quibus deficientibus liberi substituti, cujus laboris merces â matre eorum Sacerdote vel Antistitâ petita. Vide Palæphatum, lib. ἀπίςων. c. ult. De Junone. Fides apud Romanos *Candida* vocata, albisque vestibus culta. Rycquius de Capitol. Rom. c. XLII. Manuque albo panno involutâ ei sacrificabatur, teste Horatiô, lib. I. Od. XXXV. v. 21. unde â Virg. *Cana fides* dicitur. lib. I. Aen. v. 296, Servius ad Ecl. V. v. 56. *Candidus insvetum* &c. *Candidus* i. e. *Deus*; *ut contrà mortuos nigros dicimus*. Daniel. VII. 9. & Apocal. VI. 2. albus color valde commendatur; imò Matth. XXVIII. 3. Angelis attribuitur. Per eum quoque olim integritas & castitas indicabatur, quando German. viragines lineis albisque tunicis ornabantur; veluti hodie Italorum virgines desponsatæ, quas *Fiances* vocant. Lazarus Baysius de Re Vest. Significabat & hilaritatem in conviviis, seu convivarum vestibus. Vide Cic. in Vatin. Choul. p. 297. Niger contra color infestus, tristis, vitiorum index. Horat. lib. I. Sermon. Sat. IV. v. 85. *Hic niger est*. Et paulò pòst, v. 9. *Infestus nigris*. Vandali in conviviis & compotationibus suis pateram certis verbis consecrabant, sub nominibus boni & mali Dei: Illum *Bel-buch*, hunc *Zernebuch*, adpellârunt. Est autem illis *Bel* albus,

Zerne

Zerne niger, & *buch* Deus. Vide Munsterum, lib. III. Cosmogr. Crantzium Vand. lib. III. c. XXXVII. Niger itaque color in luctuosis sacrificiis non solùm quoad hostias, sed & circa sacerdotales vestes observatus. Vide Stuck. f. 70. Seneca, Oed. Actu III. c. I. v. 552.

Vates amictu corpus & frontem qvatit;
Lugubris imos palla perfundit pedes.

Non possum non hôc locô referre mirandum illud, quod habet Beatus Antoninus Martyr: *In parte ipsius montis habent Sarraceni idolum suum positum marmoreum, quod est candidum sicut nix: Ibi permanet Sacerdos indutus dalmaticâ & palliô lineô. Quando autem venit tempus festivitatis eorum, percurrente lunâ, antequàm sacerdos ingrediatur ad diem festum illorum, incipit marmor illud mutare colorem; & dum adorant idolum, fit marmor illud nigrum sicut pix: Completôque tempore festivitatis revertitur in pristinum colorem, unde & valde admirati sumus.* In itin. p. 29. Auguris autem togam Choulius (qui & formam ejus ostendit p. 252. 254. veluti etiam Ursinus p. 19.) coccineam fuisse perhibet, atque ita describit: *Une double togue, ou robe Augurale, que les Romains nommerent* Lena *ou* Trabea, *qui estoit teincte en escarlatte.* p. 251. Saliorum habitum colore violaceô depingit Idem: *L' accoustrement des Salies estoit une robe honnorable de couleur violette, qu' ils troussoyent.* p. 260.

Enucleabimus porrô formam, quæ talis erat: Talaris arctissima, strictisque manicis vel ad crura demissa, ita adhærens corpori, ut in ea nulla adpareat ruga. Ita verò Sulpitius Scholiasta Lucani: *Toga*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

in sinistrum humerum si rejecta, ut una ejus lacinia hominem cingat. Apulejus: *Antistites sacrorum proceres illi, candidô linteamine cinctum pectoralem adusque vestigia strictim injecti, potentissimorum domini proferebant vestigia.* lib. XI. Metam. Beroaldus per *Cinctum* apud Varronem intelligi putat Sacerdotalem hanc vestem. Prudent. de Sacerdote, Hym. XIV. v. 1015. περὶ στεφ. *Cinctu Gabinô sericam fultus togam.* Lucanus, lib. I. v. 596. *Turba minor sequitur ritu succincta Gabinô.* â Gabiis nempe Latii civitate, ad dexteram viæ Prænestinæ, ubi & Latomiæ, ut docet Strabo; cujus incolæ sacrificantes, auditô hostium adventu, ita accincti in bellum euntes, victores redierunt. *Gabinus cinctus*, ait Servius, *est toga, sic in tergum rejecta, ut una ejus lacinia â tergo revocata hominem cingat. Hôc autem vestimenti genere utebatur Cos. bella indicturus; ideò quia cùm Gabii Campaniæ civitas sacris operaretur, bellum subitò venit; tunc cives accincti togis suis, ab agris ad bella profecti sunt, & adepti victoriam*, ad lib. VII. Aen. v. 612. Vide Stuck. f. 72. Apulejus eandem talarem *Chlamydam* vocat: *Et humeris* (Piccartus scribit: *Ex humeris* c. XVI. peric. Crit.) *dependebat pone tergum pretiosa chlamyda.* l. c. Sed chlamys aliàs militaris, peregrinantium, & venatoria vestis erat, ceu id clarat P. Victorius, V. L. lib. II. c. XXI. Græcis teste Josephô dicitur ποδήρης, *Poderis*, inquit Hesychius & Suidas, *tunica usque ad pedes demissa.* Huc Virgilius respicere videtur: *Threicius longâ cum veste Sacerdos.* lib. VI. Aen. v. 645. Tali ferè apud veteres præcinctus pingebatur Aeolus, si credimus Albrico de Deorum Imagg. c. XIII. Erat & album ve-

stimen-

ſtimentum *Suffibulum* dictum, oblongum, prætextatum, & quadrangulum in capite, quod fibulâ ſubnectebant: ideò Opiconſivæ Deæ ædem nulli, præter Veſtales virgines & Sacerdotem publicum, ingredi licebat; quòd hic, dum introiret, fibulâ carebat Vide Varronem, lib. V. de L. L. Poſſem hîc varia ex Roſino, Grutero, Choulio, Urſino & aliis citare loca, in quibus Veſtes ſacrificæ variis è nummis, marmoribus, ac fragmentis depictæ extarent: ſed quia ampliori hæc pede excurrerent, pergo.

Hac autem de cauſa talaris illa Cinctus dicebatur, quoniam baltheô ſeu cingulô pellis colubrinæ ſimilitudine inter pectus & umbilicum ſtringebatur: quod fuit lorum vel faſcia, qualem fermè habuêre AurelI milites apud Vopiſcum, c. XLVI. aurô & ſericô, aut linô contexta, *Paragauda* dicta, quam deſcribit Cœl. Rhod. L. A. lib. XVI. c. X. Turnebus, adverſ. lib. IX. c. XI. cujus etiam mentionem facit L. 1. & 2. C. de Veſt. olob. & aur. &c: Aliàs genuinum militum inſigne cingulum ſeu baltheus erat, qui dextro humero impoſitus obliquè ante pectus & poſt tergum deſcendebat, cui in imo enſis adligabatur. Pancirollus, V. L. lib. I. c. XI. Nec quisquam in caſtris ſine ignominiæ nota diſcinctus verſabatur. Salmuth. not. ad Pancir. Et veluti ſtatim ac quis miles evadebat, cingebatur & teſtari poterat. l. 25. ff. de milit. teſtam. Ita ut primum quispiam exauctorabatur aut mittebatur, cingulô exuebatur: Talesque inde *Cingulô Exuti* vocabantur. l. 1. C. Ne rei dom. cing. ſpol. l. 3. C. de domeſt. & protect. Poſteà *Cingulô exui* ſeu *privari*, erat dignitate dejici exponente ita gloſſ. ex Accurſio ad

sio ad Auth. coll. 2, tit. 7. nov. 12. c. 1. Idem habet significatum *Cingulorum* vox l. 11. C. de Muri-leg. & gynæc. &c,

Leucoparyphe illa hyacinthô, & byssô, & coccô, & purpurâ variata mirabilique opere etiam apud Judæos texta fuit. Exod. XXVII. v.6. 8. 15. 33. Exod. XXXIX. v. 3. 5. 8. 24. 39. Designabanturque eô quatuor Elementa. Hyacinthus aërem colore significabat: Byssus terram, è qua linum oritur, declarabat: Coccum ignis erat indicium: Purpura mare innuebat, eò quòd piscium sangvine coloratur. Hæc Beroaldus, Cœlius & alii. Josephus: *Princeps Sacerdotum superinduitur tunicâ de hyacintho factâ, quæ & ipsa talaris est, & Zonâ constringitur coloribus prædictis, floribus exornatâ, auro contextâ, variatâ.* lib III. Antiq. Fulgentius *multiplicem* vestem vocat in mythol. Galli quoque stolâ ποικίλῃ gavisi sunt teste Diod. Siculô, lib. II. Vestalium tamen vestimenta fuêre purpurata i. e. non variegata, sed prætextâ & limbô in oris purpureô; quod ulteriùs persequitur Lipsius, synt. d. Vest. c. XII. Ex quo Ovidi locus dilucidatur lib. IV. Fast. v. 339. *Illic purpureâ canus cum veste Sacerdos.* Variis insuper amicula illa characteribus, hieroglyphicis litteris, & imaginibus denotata erant. Apulejus: *Byssinâ quidem, sed floridè depictâ veste conspicuus.* Et paulò pòst: *Colore variô circumnotatis insignibar animalibus; hinc dracones Indici, inde gryphes Hyperborei, quos in speciem pinnatæ alitis generat mundus alter: Hanc Olympiacam stolam sacrati nuncupant.* lib. XI. Metam. Psyche apud eundem in Junonis fano *lacinias aurô litteratas* videt, lib. VI. Metam. Plautus de Sacerd. *Nam*

hæc

ee litterat' est. Rud. II. V. 21. Ubi quidem *Litteratus* est litteris insignitus atque refertus: veluti in nscribtione Polæ in Istria legitur: MALLEOLO. ET. CELTE. LITERATVS. SILEX. Mirum, Patricii & Senatorii ordinis insignia in Hierophantis onspici; namque Herculis Sacerdotes poëta nobilissimus Silius Italicus *laticlavios* nobis sistit lib. III. Pun. v. 26.

Discinctis mos thura dare, atque è lege Parentum
Sacrificam lato vestem distingvere clavo.

En, Lector, vestes sacras: alias quidem amplas, ias angustas; alias candidas, alias furvas; alias versiolores, alias simplices; curtas alias, alias promissas: adde, alias virorum, muliebres iterum alias, sed uas in quibusdam sacris immutatas legas. De hujusemodi Tacitus: *Apud Naharvalos antiquæ religiois lucus ostenditur: Præsidet Sacerdos muliebri ornat.* lib. de M. G. c. XLIII. 5. Marcobius: *Philoorus quoque in Attide eandem* (scil. Venerem) *adrmat esse Lunam, & ei sacrificium facere viros um veste muliebri, mulieres cum virili.* Saturn. b. III. c. VIII. Huc respicere videtur Moses, Deut. XII. 5. *Ne sint arma viri super mulierem, nec nduatur vir vestimentô mulieris.* quæ verba citat R. Ben-Maimon in More-Nebochim part. III. c. XXXVIII. & addit: *Invenies enim in libro* מוטטים (i. . de obstructis) *præcipi, ut vir gestet vestimentum nuliebre coloratum, quando stat coram stella Veneis, similiter ut mulier induat loricam & arma ellica, quando stat coram stella Martis,* Hæc ex Buxtorfi versione. Quidam nescio qualem librum rtis magicæ, quem composuerit Centir, obtrudunt:

In Ebræo tamen nihil de Centir, verùm ספר טוטטים

A Judæis Ethnicos ſacrarum veſtium formam, (cùm non adeò â ſe invicem differant) nec vice verſâ ab his illos petiiſſe, ſatis conſtat, & vel exinde probari poteſt, quod Judæis ſeverè interdictum erat in talibus gentiles imitari. Ita enim Maimonides: אין הולכין בחקוה גוים ולא מדמין להן לא במלבוש ולא בשער i. e. *Non ſequentur* (Iſraëlitæ) *gentium ſtatuta, nec ſimiles erunt illis vel veſtium habitu, vel capillis.* lib. עכום c. XI. §. 1. & §. 2: לא ילבש במלבוש המיוחד להן i. e. *Non veſtem induet gentibus peculiarem.* De amictu illo Judaico vide Exod. XXVIII. 2. & XXXIX. 2. Levit. VIII. 7. In Sanctuario ſive adyto ſacerdos quatuor veſtibus uſus fuit, quæ â Talmudicis, *Albæ* adpellantur; quas finitô feſtô depoſuit, nec unquàm denuò in iiſdem miniſtravit: quod contra Rabbinos & Seldenum ex Maimonidis Hilcoth Kele Hammikdaſch, c. VIII. probat Sheringham in Joma, c. III. Ceterùm exteriùs Sacerdos magnus ſemper octo veſtibus in ſacris fuit amictus, quas Talmudici *Aureas* vocant: Gregarii verò ſacerdotes tantùm quatuor. Eas recenſet R. Levi Barſellonius in Paras. Tetſauve: & Cod. Joma: כהן גדול משמש בשמנה כלים וההדיוט בארבעה בכתונת ומכנסים ומצנפת ואבנט מוסף עליו כהן גדול החשן ואפור ומעיל וציץ: i. e. *Sacerdos magnus in octo veſtibus miniſtrabit; gregarius quatuor: In tunica, & femoralibus, & tiara, & baltheo. Sacerdos magnus his addit pectorale, & ephod, & pallium, & laminam* c. VII. §. 5. Singularum harum explicationem latiorem habes apud Sheringham. in l. c. & Sigonium de R. E. lib. V. c. II. Adde Hieronymum ad Fabiolam, Joſephum A. J. lib. III. c. VIII. Korban Aharon,

To-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Torath Cohanim ad finem Paras. Tetſau. Maimonidem in Hilcoth Kele Hammikdaſch: Item Rabbinorum commentaria in Exod. XXVIII. 2. 4. ſ. & XXXIX. 2, 3. ſ. De Femoralibus, quibus præcordia, necnon femora ac pudenda conſtringebantur, ne malus ſudor, qui ab axillis & locis iſtis prodit, veſtes ſacras inquinaret, videri poſſunt Iſidorus, lib. XIX. c. XXII. & XXXIII. Kimchi in Ezech. XLIV. 18. Targum Jonathanis ibid. Joſephus l. c. Sheringham in l. c. Inter has obſerva Tiaram, Baltheum, Tunicam hyacinthinam, & lineam ſtrictam, quas omnes ad gentilium indumentorum formam ſartas, deſcribtio earum oſtendet, quam habet Sigonius l. c. Neque etiam ab Ethnicorum Cinctu diſcrepabat Ebræorum Ephod, quod eſt ab אפד cinxit, vel accinxit: De eo Don Is. Abravanel in hunc modum; *Ephod erat veſtis ex lino facta, ad ſimilitudinem amiculi Pontificii; fuit tamen figura ejus alia.* ad 1. Sam. III. Accuratiùs idem R. Abravanel פי׳ תורה *Ephod, cujus latitudo reſpondebat latitudini tergi Pontificis, ab humero ad humerum, fuit infra axillas ab humeralibus ſuſpenſum: Prodiit verò è regione cordis cingulum à duobus lateribus; quod amiculum ad pallium adſtringebat.* Vide de Ephod plura apud Hieronymum, ep. ad Fabiolam de veſte Sacerd. Joſephum, l. c. & lib. VI. B. Jud. Suidam voc. ἐφοδ. Zonaram in Conſtant. Copronymo, Cerdam adverſ. ſacr. c. LXIV. num. 2. Sheringh. in Jom. c. VII. 5. Greg. Francum Lex. S. voc. 431. Palliorum illorum mentio fit Exod. XXVIII. & alibi; etiam Ethnicis non incognitorum, teſte Herodotô. Ita *Tutulum* pallium erat, quô ſacerdotes caput tegebant, cùm ad ſacrificium

acceſſiſſent. Vide Fulgentium. Virgil. *Et caput ante aras Phrygiô velatus amictu.* Palliorum illorum fimbriæ tintinnabulis, malis punicis & globulis aurô textis ornatæ fuêre. Exod. XXVIII. v. 34. c. XXXIX. v. 24. Hieronymus ad Fab. Sheringham ad Joma, c. VII. §. 5. eas Suidas ῥοισκὺς adpellat. Propter cultores tamen Baal-Peor, qui ſe retegebant, habuêre Judæi braccas, quibus tegebant in ſacrificiis, quæ pudor cooperire jubet. Videatur R. ſapientiſſimus Moſes Ben-Maimon in More-Nebochim lib. III. c. XLVI. & in Miſnah Thorah tract. עכו"ם c. III. Veſtibus his ſacris Sacerdotibus Ebræorum etiam extra immolationis tempus, tàm in Sanctuario, quàm extra illud, modò non extra urbem, uti licuiſſe contra Seldenum de ſucceſſ. in Pontific. Ebr. lib. II. c. VII. iterum probat Sheringham in Joma c. VII. §. 1. חוץ מן האבנט לפי שהוא שעטנז ולפיכך אסור שלא בשעת עבודה: i. e. *Exceptô tamen baltheô, quia pannus mixtus erat, & propterea prohibitus eô tempore, quô non adminiſtrabat*; ait R. Levi Barſellonius in Paraſ. Tetſauve. Opus etiam erat inter ſingula miniſteria mutare ſacerdotem veſtes, corpus lavare, & manus pedesque bis ſanctificare. Vide Sheringham ad Joma, c. III. & VII. Ob quam crebram veſtium mutationem, & earum quidem utpote linearum tenuitatem, Sacerdd. ſæpe in graviſſimos incidiſſe morbos ex Maim. refert Cunæus de R. E. lib. II. c. XIV. Propterea ſacerdotum ſaluti præficiebatur aliquis, ממנה על החולין dictus. Ideò etiam Sacerdos, amicis convivium parabat, בשעה שיצא בשלום מן הקדש i. e. *quando in pace exierat è ſanctuario.* Joma, c. VII. §. 4. extr.

Provolvamur jam ad Sacrificulorum noſtrorum pe-

pedes: Aliorum quidem nudos: Extat Pythagoræ ſymbolum: *Nudispedibus rem divinam facito.* Juvenal. Sat. VI. v. 159. *Obſervant ubi feſta merô pede Sabbata reges.* Strabo Germanorum Sacerdotes γυμνόποδας tradit, ſib. VII. Certè Cunradus Celtes è vetuſtiſſimo templi cujusdam ſaxo Druidas nobis ſiſtit nudis pedibus, capita intectos, græcanicô palliô & cucullatô, perulâque & barbâ ad ingvina usque promiſſâ, & circa naris fiſtulas bifurcatâ, in manibus librum & baculum Diogenium geſtantes, ſeverâ fronte, triſti ſuperciliô, obſtipô capite & figentes lumina terris, in Norimberga, c. III. Virgines è Sacerdotio Veſtæ nudô pede fugientia ſacra comitantur. Florus I. XIII. 2. Neque ſacra loca niſi nudatis pedibus calcari poſſe putabant Judæi; illisque Moſis exemplum obverſabatur, ad quem Jehova: *Solve calceamentum de pedibus tuis, quia locus, in quo ſtas, ſanctus.* Eyod. III. 5. quod idem Angelus Joſuæ repetit. Joſ. V. verſ. ult. Hoc poſteà præceptum Sacerdotibus datum, R. Moſes Bar-Nachman Gerundenſis adnotat, ut nudipedes in templo ſacris operarentur. Vide Mart. Del-Rio adag. V. T. 173. Salmuth in Pancirollum R. M. Tom. 2. lit. 10. p. 440. Præcipuè verò in die expiationis jubebantur nudis incedere pedibus ex ſequenti Miſchna: יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה והמלך יהכלה ירחצו את פניהם והחיה תנעול את הסנדיל דברי רבי אליעזר והכמים אוסרין׃ i. e. *In die expiationis interdictum eſt in cibo, & in potu, & in lotione, & in unctione, & in inductione calcei, & in miniſterio lecti: Rex verò & ſponſa levabunt facies ſuas, & puerpera calceos induet: Verba Rabbi Eleazaris; at*

ſapientes prohibent. In Joma, c. VIII. §. 1. Quod tamen de coriaceis tantùm intelligendum eſt; cùm ſocci ex panno neutiquàm prohibiti fuerint, teſte Druſiô ex Hiskuni, c. LVI. ad Levit. Arba Turim, in Hilcoth Jom Hakkippurim: מותר לילך באנפלאות של בגד לא שנא בבית שנא ברשר הרבים: i. e. *Licitum eſt* (ſcil. in die expiationis) *incedere ſoccis panni; nihil inter eſt, ſive privatim, ſive publicè.* Vide Menaſſeh ben Iſraël in theſouro dos dinim, lingvâ Hiſpanicâ ſeu potiùs Portugallicâ ab eo conſcribto, c. XCVIII. Buxtorfium ſynag. c. XXI. Seldenum de uxor. Ebr. lib. I. c. XIV. Sheringham. ad Joma, l. c. Cl. Geier. de L. E. c. XV. §. 6. Sed & coriaceis uti poterant infirmi & pede vulnerari, referente Menaſſeh ben Iſraël; Item puerperæ, ut notare licet ex Joma, l. c. & Arba Turim in Hilcoth jom Hakkippurim: Necnon ii, quibus â ſcorpionibus in loco periculum erat, atteſtante Gemarâ Babylonicâ ad cit. Miſchnam. Ceterùm veluti hîc, ita & aliàs diſcalceatio adflictionis apud Judæos ſignum erat, ut videre eſt ex 2. Sam. XV. 30. Unde lugentes apud eosdem nudis incedebant pedibus. Vide Geierum de L. E. c. XV. §. 4. Quod ipſum de hodiernis Judæis adſerunt Buxtorf. Synag. c. LIII. & Cod. Minhagim his verbis Wann das *meth* noch nicht zu *kefura* iſt kommen / darf der *afel* nicht die Schuch auſzthun: *Poſtmodùm inchoatô ſemel luctu*, muſz er die Schuch auſzthun / und ſoll ſein Weib ſtehen laſſen. c. ult. De nudis pedibus orantium Judæorum & Chriſtianorum vet. Eccleſ. vide Virum Clariſſ. D. Hildebrand. rit. or. c. VIII. §. 9. & ſeqq.

Aliorum verò de calceis varii generis munitis

vide numos ChoulI p. 283. 284. Vix hîc crediderim Porphyrio tradenti, calceos non requiri ad ſacrificia puros. Verba ejus ſunt: Οὐ γὰρ δὴ ἐν μὲν ἱεροῖς ὑπ' ἀνθρώπων θεοῖς ἀφωρισμένοις, καὶ τὰ ἐν ποσὶ καθαρὰ δεῖ εἶναι καὶ ἀκηλίδωτα πέδιλα. lib. II. περὶ ἀποχῆς §. 46. Caliga an calceamenti genus fuerit, variè diſſerunt Viri litteratorum principes atque proceres, Seldenus, de uxor. Ebræorum, p. 103. Dilherrus, elect. lib. II. c. XIV. Rubenius, elect. lib. II. c. XIV. Berneggerus in Juſtin. lib. XXXVIII. c. X. 3. Joh. Tobias Major ad Act. XII. 8. Item Jul. Nigronius pecul. tract. de Caliga veterum. Calcei Auguralis formam lectori in tabella capiti huic præpoſita lit. E. ex antiquitate proponimus. Seneca *Phecaſios* Alexandrinorum Sacerdotum, qui inde Phecaſini dicti, calceos adfert. Vide Parrhas. adnot. in Or. Cic. pro. Mil. Apulejus juvenem quempiam *palmeis baxeis* indutum producit in medium: lib. II. Miles. quæ erant philoſophica aliàs calceamenta. Vide Lipſium, Elect. lib. I. c. XIII. Hadr. Junium in de pall. Tertull. Taubm. in Men. Plaut. II. III. 40. Herodotus apud Aegyptios calceos papyraceos â Sacerdotibus geſtari conſvetum fuiſſe refert. Marcellinus *linteis quendam indumentis amictum, calceatumque itidem linteis ſoccis* conſpiciendum præbet lib. XXIX. c. I. peculiares penè Gallorum Druidæ ex ligno geſtabant; Sed num in ſacris, ambigo: â quibus figura Mathematica der Drudenfus adpellatur. Aventinus lib. II. Ann. Bojorum. Quod non intelligendum calceos fuiſſe pentagonos, quam opinionem ScheдI rectè præſcindit Eſaias Puſendorf. c. III. de Druid.

de Druid. sed quod iis insculptum fuerit pentalpha, salutis symbolum; exinde posteà Drudensus dictum. Vide Hermannum Lignaridum oblectt. Acad. c. I. Quô etiam nomine insignitus erat Francicus quidam numus, figuram istam incusam gerens, cujus meminit Celtes in Norimb. c. III. Eos qui conficiebant *Gallicularii* dicti. Gloss. Isid. Aliàs apud Græcos erat genus solearum *Diabathra*, cujus confectores *diabathrarii*. Festus. Turneb. lib. XXIII. c. XVII. Romanorum calceis præfixæ erant Lunulæ. teste Plutarchô, probl. LXXV. cum notis Boxhornl; ubi caussam reddit, quare lunati illi nobilium ferè fuerint. Vide & Isaacum Grangæum comm. ad Juv. sat. VII. Nescio etiam annon Sacrificuli, Regibus & Summatibus omnimodò compares, adrogârint sibi *Mulleos* sive purpureos calceos, quibus & *Tyrrhenorum* nomen, regibus primùm & triumfantibus peculiares; referente Catone, origg. lib. VII. Item Dione, lib. XLIII. Hinc illud: DE MANUBIIS. CIMBRICIS. ET TEUTONICIS. ÆDEM. HONORI. ET. VIRTUTI. VICTOR. VESTE. TRIUMFALI. ET. CALCEIS. PUNICEIS. Posteà Senatoribus, Patriciis & equitibus; tandem militibus communes. Servius in VIII. Aen. Dicti illi sunt vel â μύλλειν subigere, vel, quod inlustri Salmasio adridet, â μύλλος, quod observante Hesychiô est κάμπυλον, σκολιὸν, κυλλὸν, στρεβλόν. Nominatus ab iis *Mullus*, perhibente Pliniô, H. N. lib. IX. c. XVII. piscis albô ventre; aureas habens lineas, sed dorsô & capite rubens: de quo Ovid. in Halieut. v. 123. & Oppianus lib. I. ἁλιευτ. Vide aureolum Musarum caput Salmasium ad Tertull. de pall. p. 391.

f. Vossium

s. Vossium de Idol. lib. IV. c. V.

At teneras femellas in castitatis omen & puritatis oppidò ornabant calceamenta candida, è molliori pellicula ac attenuata membrana planè ut ea delineat Apulejus: *Sumtâ veste muliebri floridâ in sinus floccidos abundante, mitellâque textili capite contectô, calceis fœmininis albis illis & tenuibus indutus, & in sequiorem sexum incertus atque absconditus.* lib. VII. Metam. His inserebant suber, ut augustiores viderentur. Vide Victorium, V. L. lib. XV. c. XXIII. quales soleæ (quæ vox omnia fermè id genus, quibus plantarum calces tantùm infimè teguntur, ceteris prope nudis & teretibus habenis junctis, significat: cum ea conveniunt *Crepidarum* & *Crepidularum* vocabula: quarum sutores vocabantur *Crepidarii* veluti calceorum *calceolarii*, solearum *solearii*. Lapis Narbonensis: L. BRAETIUS. LITARINUS. SOLEARIUS. Et qui his induti erant. *soleati.* Vide Agell. lib. XIII. c. XXI. Beroaldum ad. lib. IX. Metam. Apul.) nec hodie puellis ac mulierculis sunt insolentes. Vergebat tandem ornatus hic in turpem luxuriam ac confertam mollitiem quando certi ad id homines constituti erant, *Murrobathrarii* vel *Myrobathrarii* qui calceamenta muliebria ungventis odoribus & suffimentis imbuebant, ut docent Turneb. not. ad Theophr. & Taubmannus, not. ad Aul. III. V. 37. alii tamen in hoc Plautino loco *myrobrecharii* substituere laborant, â myrobrechis, ungventariis vasibus; de quibus Alciatus Lex. Plaut. voc. Myropolia; quâ etiam voce L. illam 1. C. de Excusat. art. quæ profectò multâ egere spongiâ videtur, reponere non ambigo: *Signarii, fabri,*

myrobrecharii &c: quum prius legeretur: *fabricarii, bracharii*: & hæc dictio nimis pueriliter â gravissimo JCto Accursio exponeretur: *â longis brachis Teutonicorum vel torcularium.* Similis luxus Judaicarum mulierum circa calceos fuit. Vide Jes. III. v. 16. 18. quos R. Abarbanel altos fuisse dicit. R. Jitzchack ait eas indidisse quoque balsamum & myrrham: Et hos Judaicarum calceos myrrhatos è corio molli, tenero ac elegante, in usum virginum matronarumque delicatarum paratos, censet Osiander. Vide Ezech. XVI. 10. Cant. VII. 1. & ad eos interpretes. Certè sandalia Judith. (c. XVI. 11.) rapuisse dicuntur oculos Holofernis. Pro pretiosis istiusmodi calceis vendidêre pauperem. Vide Philologum adamussim Geierum de L. E. c. XV. §. 1. Eò verò lascivia excrevit, ut & aurei conficerentur calcei, & aureis clavis confixi (*clavati* dicti) & gemmei. Vide Clem. Alex. pædag. lib. II. c. IX. Calceorum Junonis aureorum mentionem facit Gyraldus, synt. III. Et tales quidem margaritas indebant, quæ splendidum atque gratum sonum conlisu ederent, *Crotalia* dictas, de quibus Plinius loquitur: *Quin & pedibus, nec crepidarum tantùm obstragulis, sed totis socculis addunt: Neque enim gestare jam margaritas, nisi calcent, ac per uniones etiam ambulent, satis est.* H. N. lib. IX. c. XXXV. In genere de calceis vide Turnebum, lib. XXVIII. c. XXI. Lipsium, elect. lib. I. c. XIII. Rosinum, lib. V. c. XXXVI. & ad eum Dempsterum, Pancirollum, lib. XLIV. & ad eum Salmuth. Bened. Balduinum in calceo antiquo.

In scortis illis enervatis & quâvis feminâ effeminatioribus Deæ Syriæ Sacerdotibus calceos *luteos* deprehen-

prehendimus. Audiamus denuò Apulejum: *Prodeunt mitellis, & crocotis, & carbasinis, & bombycinis linteis; quidam tunicas albas in modum lanciolarum, quoquò versum fluente purpurâ depictâ, cingulô subligati, pedes luteis induti calceis.* lib. VIII. Metam. Beroaldus h. l. caussam adsignat, quoniam lutei coloris honos antiquissimus in nubtialibus flammeis, totus feminis concessus sit: & paulò ante *Crocotas* i. e. tunicas infectas croceô colore, dicit esse vestimenta delicata, & feminea; unde Nævius optimô epithetô *mollicinam crocotam* nuncupârit. At verò cur luteus color feminarum, inprimis malacarum, imò prostibulorum proprius? Ne scil. maculæ illæ, quæ inter libidinandum vestibus quandoque adlinerentur, alium colorem turparent: *Luteus quippe color, est rufus dilucidior,* ut inquit Agellius, lib. II. c. XXVI. Hujus coloris non difficulter arbritamur fuisse centonem, super quem in fornicibus rancidæ Recelliclunïæ & Scranctiæ subagitarentur, de quo Calderinus ad illa Juvenalis, Sat. VI. v. 121. s.

Intravit calidum veteri Centone lupanar,
Et cellam vacuam atque suam: tunc nuda papillis
Constitit auratis, titulum mentita Lyciscæ;
Ostenditque tuum, generose Britannice, ventrem.
Excepit blanda intranteis, atque æra poposcit &c:

Neque enim rem tetigit sagacissimus Terentii scholiasta, quando in Comœdiis veterum ideò luteis meretrices vestibus atque amiculis in theatrum introductas censet, ut earum avaritia designaretur. præf. in Ter. Sed ne Sutor ultra crepidam!

CA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

CAPUT X.

Sacerdotum vittæ. Infulæ: Infulati, verbenati. Flaminis Dialis apex: Ejus forma. ChoulI conjectura levissima proscinditur. Tiara, Galerus, Strophion, Strophus. Inarculum. *Aliquot aliæ mitræ Sacerdotales.* Offendices. *Ebræorum sacerdotales pilei: Eorund. Lamina. Sacerdd: coronati cur?* στεφηφόροι. *Variæ variorum Sacerdd. coronæ. Laurus Apollini sacra. Mitræ coronis religatæ: aut torulo. Sacerdd. quidam uncti: & pigmentis colorati. Glastum: Luteum. Sacerdd: quidam comati. Arbor Capillata vel Capillaris. Rutilus Germanorum crinis: Ejus forma. Germanorum barbæ Sacerdd. quidam tonsi. Mulieres quomodo crinium abscissionem declinaverint? Sacerdd. cur* Calvi *dicti? Sacerdd. Christianorum primorum tonsi. Triplex tonsura.* κουρὰ ἑκτόρειος. *Tonsura Theseia. Arabum tondendi modus. Sacerdd. gentiles barbam radebant: Secus omnes viri Ebræi. Barbæ quinque partes. Radentium pœna.* טומטום *quinam? Hermaphroditorum Synonyma. Quid de eis Romanorum jus? Quid Ebræorum? Codicis*

dicis טומטום *Auctor. Ebræis extremitatem capilli auferre licebat: sed forfice tantùm.* σκάφιον: κῆ:ος. *Sacerdd. rasura ab Ægyptiis orta: Cur hi radantur. Rasuræ in luctu initium: Ebræis prohibita. Lugentes tonsi. Triplex modus consecrandi mortuis capillos. Mulieres lugentes solvebant crinem. Tibulli locus aliter atque aliter explicatur. Capilli in feminis ornamentum. Feminæ Lucinæ sacrificantes solutis crinibus. Mortui tonsi. Explicatio quædam in Euripide respuitur. Veterum de agonizantibus opinio. Periclitantes tonsi. Rasuræ contemtus. Feminæ capilli studiosæ. Matronarum comæ nigræ: Scortillorum rutilæ. Varia capillorum ornamenta recensita. Ornatrices. Rasura cur turpis? Victi & servi rasi. Servi libertate donati rasi cur? Adulteri rasi: Rasuræ genus pœnæ: & contumeliæ. Puniendi rasi.* Bale. Calvus *convitii nomen: Locus II. Regum II. 23. explicatur. PersI locus solidè enucleatur. Scholiastarum PersI vanæ conjecturæ. Phrasium quarundam Germanicarum ratio. Venus calva: Armata: Cluacina, Equestris, Mascula*

A Calce progredimur ad caput πελεςῶν quod vix in eis nudatum planè aut apertum conspiciemus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Vel enim mitrâ operiebantur, quales Aaroni & Sacerdotibus Judaicis imponuntur Exod. XXVIII. 39. Lev. VIII. 9. Prudentius: *Vittatus olim Pontifex.* hym. II. περιστ. v. 526. Lucanus de Vestalibus: *Vestalemque chorum ducit vittata Sacerdos.* lib. I. Pharſ. v. 595. Vide Lipſ. c. XII. de Veſt. Ovid. Triſt. lib. IV. El. IV. v. 77.

Et jam constiterat strictâ mucrone Sacerdos,
Cinxerat & Grajas barbara vitta comas.

Seneca: *Sed cur sacratas diripis capiti infulas?* Agam. Actu III. ſc. II. v. 693. *Infulæ*, teſte Varrone & Feſtô, στέμματα velamenta erant lanea, quibus Sacerdotes & hoſtiæ templaque velabantur. Gloſſ. Iſidori: *Infula Sacerdotalis vitta.* Hinc Sacrificantes apud Tranquillum *infulati* & *verbenati* dicuntur. in Calig. c. XXVII. De albo Flaminis Dialis galero Varro apud Agellium, lib. X. c. XV. Dicebatur ille *Apex.* Arnob. *Diales cum apicibus Flamines*, lib. V. adverſ. Gent. Servius: *Propriè dicitur apex in summo Flaminis pileo virga lanata; i. e. cujus extremitati modica lana est, quod primum constat apud Albam Ascanium constituisse; modò pro summitate pilei intelligimus.* ad lib. II. Aen. v. 683. Et alibi: *Flamines in capite habebant pileum, in quo erat virga brevis, desuper habens lanæ aliquid, quod cùm per æstus ferre non possent, filô tantùm capita religare cœperunt; nam nudis penitus eos capitibus incedere nefas fuerat, unde â filo, quô utebantur, flamines dicti sunt quasi filamines. Verùm festis diebus filô depositô pilea necesse erat accipere, quæ secundùm alios ad ostendendam sacerdotii eminentiam sunt reperta: sicut columnæ mortuis nobilibus superponuntur, ad ostendendum eorum culmen:*

Alii

Alii dicunt non propter eminentiam dignitatis hoc factum; sed quia cùm sacrificarent apud Laurolavinium, & eis exta frequenter aves de vicinis venientes lucis abriperent, eminentiâ virgarum eas terrere voluerunt: Exinde etiam consvetudo permansit, ut apud Laurolavinium ingentes haberentur virgæ, non breves, ut in urbe. ad lib. VIII. Aen. v. 664. Non igitur intellexit Choulius, qualisnam ea esset vitta in numo argenteo AntonI, p. 250. in numo argent. August. p. 260. & in fragm. lapidis Romani, p. 259. Hanc Flaminis Dialis, illam Saliorum; istam ex suo ingenio (ut aliquando solet) comminiscitur quidem, sed tanquàm certum tradit esse Augurum. Enimverò, præterquàm quod nunquàm viderim in numis aut fragmentis, neque ille: ceteroquin curiosissimus harunce rerum indagator, adducat Augurem ita vittatum; verè quidem hanc ait esse Flaminis Dialis, quam etiam habet Vir Cl. Rubenius in Electis, & nos Lectori depinximus cap. præced. in tabella lit. B. ubi observari potest apex demissior, laurea, ac fulmen: At reliquæ illæ duæ iisdem competebant Flamminibus, cùm extra urbem facerent, quod apex protensior indicat; qualem habes tab. cit. lit. A. Ibidem etiam lit. C. ex antiquitate proponimus Pontificis Romani vittam. De Cybeles Sacerdotibus Juvenalis, Sat. VI. v. 516. -- *Phrygiâ vestitur bucca tiarâ. Genus est vestimenti,* inquit S. Ecclesiæ Doctor Hieronymus, *rotundum pileolum, quale pictum in Ulysseo conspicimus, quasi sphæra media sit divisa, & pars una ponatur in capite; hoc Græci & nostri* Tiaram, *nonnulli* Galerum, *vocant: Non habet acumen in summo, nec totum usque ad*

comas

comas caput tegit, sed tertiam partem â fronte in opertum relinquit, atque ita in occipitio vittâ constrictum est, ut non facile labatur ex capite. Est autem byssinum, & sic fabrè operatum linteolô, ut nulla acus vestigia forinsecus pateant. in epistola ad Fabiol. de vest Sacerd. *Strophion* vel *Strophus* ab Attejo Philologe existimatur esse & vocari sacerdotale capitis insigne. Regina sacrorum, si sacra faceret, ex malo punico infulæ locô gerebat virgam, quam *Inarculum* vocabant. Vide Festum. Refer huc & alia θυοσκόων tegumenta: *Capital*, *Caliptram*, *Arculum*, *Mitras*; quæ exhibet Stuckius, f. 69. Ex vittis sive infulis istis amenta dependebant, quòd in ligatura se mutuò offenderent *Offendices* dicta. Varro. Videsis tab. cit. litt. A. & C. Ebræorum pilei dicuntur מצנפת Levit. XVI. 4. & מגבעות, Exod. XXVIII. 40. ad quam vocem Rabbi Kimichi: הם הכובעים אשר משימים על הראש לתפארת Vide Boxhornium ad probl. XI. Plut. Gerebant & eorum sacerdotes laminam, quæ erat corona aurea. Vide Robert. Sheringam ad Joma, c. VII. §. 5.

Vel coronâ ornabantur, ex ea ratione, quia sanctimoniam rei coronis indicabant; unde & homines quoque sacrificantes, & dii, & victimæ, & aræ, & januæ, & Imperatores, & ministri sacrorum, & domus coronabantur. Vide Paschalium de coronis. Hinc tanta tamque singularis στεφηφόρων dignitas: quod ex Salmasio docet piperati pectoris Criticus Joh. Fred. Gronovius: *Chlamydati in Græcia militantes, qui supra vulgum & â vulgo discreti. At supra milites ipsos cujuscunque tandem dignitatis & ordinis in militia, coronati seu* στεφηφόροι *vel* στεφανοφόροι

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

νοφόροι ἱερεῖς. *Hæc amplissima in Oriente dignitas. Singulæ ferè civitates Asiæ Græciæque habebant tunc temporis hujusmodi* στεφηφόρους. not. ad Sen. de beat. Vit. c. II. Ostentat lauream suam Delphicus: Virg. lib. III. Aen. v. 80.

- - - - - - Phœbique Sacerdos
Vittis & sacrâ redimitus tempora laurô.

cùm illa Apollini fuerit sacra. Fulgentius lib. I. Albricus de deorum imagg. c. IV. Palæphatus de fabb. c. L. de Ladon. Meursius c. de lauro. Itemque Flamines. Prudentius in apoth. v. 551.

Flamen & ipse suas miratur vertice laurus
Cedere. - - - -

Spiceam fratres arvales. Plin. H. N. lib. XVIII. c. II. Agell. lib. VI. c. VII. Ant. Thylesius, lib. de Coronis. Pineam Galli; quod Atys se sub pinu castrâsset. Vide Arnob. lib. V. Mimallones hederaceam. Taxeam sacrorum infernalium antistes, Seneca, Oed. Actu. III. sc. I. v. 554.

Squalente cultu moestus ingreditur senex,
Mortifera canam taxus adstringit comam.

Imò & quidam aureas, Stuck. f. 79. Fortissimus acerrimi fatuitatis idololatricæ propugnatoris antagonista Prudentius, Hymn. ult. περὶ στεφάν· v. 1013.

Mirè infulatus secta vittis tempora
Nectens, coronâ tum repexus aureâ.

Atque ex his sæpissimè eos etiam sertis infulas mitrasque conligâsse clarè perspicere est. Nec obscurè insuper Plinius: *Arvorum sacerdotes Romulus inprimis instituit, seque duodecimum fratrem adpellavit inter illos, ab Acca Laurentia nutrice sua: Spicea corona, quâ vitta alba conligaretur, in Sacerdotio ei:*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

pro religiosissimo insigni data. l. c. Lucanus: *Candida Phocaicâ complectitur infula lauro*, lib. V. pharſ. v. 144. Virg. lib. VII. Aen. v. 417.

- - Induit albos

Cum vitta crines, tum ramum innectit olivæ:

Fit Chalybe Junonis anus, templique Sacerdos.

Quod ſi frondes deeſſent, torulum aut ſpiram circumduxiſſe planè arbitror; & Ammianus Marcellinus producit nobis *linteis* quendam *indumentis amictum, torulô capite circumflexô*, lib. XXIX. c. I.

De Gallis aromatibus delibutis, aliisque Sacerdotibus ungventô perunctis poſſunt evolvi Virg. lib. IV. Aen. Stuck. f. 55. Sed aromatum atque ungventorum locô ſacerdotes Matris deûm ſtercus inlinebant oculis & faciei. Apulejus eos nobis ita ſiſtit: *Die ſequenti variis coloribus induſiati, & deformiter quisque formati, faciem cœnosô pigmentô deliti, & oculis obunctis graphicè, prodeunt &c.* lib. VIII. Metam. Quamvis interpretum quidam mitiùs explicent. Brittannorum conjuges (quæ in ſacris nudæ incedebant) *Glaſtô*, plantagine, quæ atrum colorem rebus imprimebat, totô corpore inficiebantur, Aethiopes imitantes, ut ait Plinius: veluti *Luteô* herbâ ita adpellatâ, mariti earum in bellum abituri cæruleum ſibi colorem inducebant, ut horribiliores eſſent in pugna adſpectu; quod ex Cæſare (quem locum ejus primus egregiè reſtituit) P. Victorius probat, V. L. lib. XIX. c. III.

Comam non apud quasvis gentes Sacerdotibus alere licebat: Aaroni quidem calvitium capitis & barbæ â Deo inhibetur. Lev. XXI. 5. R. Maimon lib. עב"ום c. XI. & XII. Herodotus Deorum ſacerdotes

dotes alibi comatos, in Aegypto derasos scribit. Marcellinus Diodorum quendam Ecclesiæ præfectum fune exanimatum refert, quòd cirros puerorum licentiùs detonderet, dum id quoque ad cultum Deorum pertinere putabat. lib. XXII. c. XI. στεφανοφόροις Græcorum promissam ferre comam proprium erat. Alex. ab Alex. lib. II. c. VIII. & lib. VI. c. XII. Vestales semel in ingressu tonsæ, qui capillus ad Capillatam vel Capillarem arborem suspensus; posteà longô & sparsô capillitiô incedebant. Vide Lips. de Vest. c. XII. Sacerdotes Germanorum, veluti Germani in genere, rutilam gestabant cæsariem; non modò nativam, sed & factitiam, comasque â fronte ad verticem, atque inde ad cervicem revocabant: Genas tonsurâ levigabant: barbas verò abradebant, vel modicè alebant. Mystaces i. e. superioris labri pilos demittebant, ut ora ipsorum obtegerentur. Confer Diod. Sic. lib. V. Bibl. Sveton. in Calig. Auson. Idyll. VII. Ammianum Marc. lib. XV. Clem. Alex. pædag. lib. III. c. III. Juven. Sat. XIII. Eliam Schedium, synt. II. c. IV. de D. G. & Criticum multis præconiis spectabilem, *Joh. Strauchium*, in Tacit de M. G. diss. I. c. VI.

Tonsuræ autem lepidissimus fabularum Milesiarum Consertor meminit: *Hi capillum derasi funditus magnæ religionis terrena sidera.* lib. XI. A. A. Idem juvenem quendam *linteis amiculis intectum, & adusque derasô capite* producit in medium. lib. II. Metam. In Adonidis sacris Aegyptiorum instar radebantur: Mulieres verò formæ studiosæ tale abnuentes, unô die peregrinis se prostituebant, & quod inde meruissent, Veneri offerebant, Vide Lucia-

num de Dea Syria. Exinde Sacerdotes â Poëtis *calvos* proclamari teſtatur ſalvificæ fidei & amœnæ eloquentiæ flos lacteus Lactantius. Neque fallit; ita enim Martialis, lib. XII. Epigr. XXIX. v. 19. *Linigeri fugiunt, calvi, ſiſtrataque turba,* Juven. Sat. VI. v. 533. *Cum grege linigero circumdatus & grege calvo.* Neque poſteà Chriſtiana Eccleſia ab hoc ritu abhorruit. Paulus quippe S. Apoſtolus in Cenchris comam detondet, Actor. XVIII. 18. & apud Paulum Diaconum nobiliſſimi tonſi ſacerdotiô funguntur & populo communionem in feſtivitate nativitatisChriſti porrigunt. lib. VIII. c. XXIII.

Fuêre autem varia raſuræ genera. Aliud erat, quô criſtas tondendo efficiebant, in medio tantùm capillis relictis: de quo Herodotus, lib. IV. Aliud, quod vocabatur *Hectorea tonſura*, κουρὰ ἑκτόρειος, ubi circa frontem præcidebatur coma; per cervicem verò poſteriorem diffluebat. Jul. Pollux. Aliud *Theſeia* nominabatur, ubi ſolum tondebatur ſynciput. Plut. in vit. Theſ. Unum atque alterum attingit R. Moſes Ben-Maimon: לא יגדל ציצת ראשו כמו ציצת לאשם ולא יגלח מן הצדים ויניח השער באמצע כמו שהן עושין וזהו הנקרא בלורית ולא יגלח השער מכנגד פניו מאזן לאזן ויניח הפרע מלאחריו כדרך שעושין הן i. e. *Non gentium inſtar capillis erit promiſſis; non utrimque tondebitur, relictis in medio capillis; nec â fronte præcidet capillos ab una antium ad alteram, relictâ occipitis comâ; quandoquidem is mos gentilibus.* lib. עכום c. XI. §. 2. Vide Dionyſ. Voſſium in not. ad h. l. Arabes in orbem tondebant comam. Herodotus: *κείρονται δὲ ὑποτρόχαλα περιξυροῦντες τοὺς κροτάφους.* in Thalia, c. VIII. Pertinet huc etiam barbæ raſura Sacerdotibus Ethnicis valde uſitata. Vide Herod.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Herod. in Eut. c. XXXVI. R. Maimonides דרך כומרי עובדי כו"ם היה להשחית זק"נם i. e. *Sacerdotes Idololatrici solebant barbam radere.* l. c. c. XII. §. 5. Quod iterum Ebræis viris (excipiuntur enim mulieres) tàm Sacerdotibus, quàm ceteris lege severâ prohibitum erat. Dividebant autem illi barbam in quinque extremitates: Maxillæ superioris & inferioris â dextro latere, totidem â sinistro; ac præterea cuspidem barbæ. Ob earum aliquam recisam Viri vapulabant: Quod si quis omnes simul rasisset, quinquies vapulabat. Vide R. cit. l. c. Alia tamen ratio erat. טומטום & אנדרוגינם obstructorum & Androgynorum. טוכטום dicebatur שמרותו סתומה ולא נראה בו זכרות ולא נקבות i. e. *cujus membrum genitale est obturatum, ita ut non adpareat, utrum masculus sit, an femina.* David de Pomis. Vocabulum אנדרגינם est planè Græcum ἀνδρογύνης sive ἀνδρόγυνος, qui aliàs dicitur γύνανδρος, ἑρμαφρόδιτος, ἀῤῥενόθηλυς &c: Plinius, lib. VII. c. II. *Utriusque naturæ & utriusque sexus* vocat, Livius lib. XXXIX. c. XXII. *Semimarem.* Apud Romanos ejus sexus censebatur, qui prævalebat. l. 10. ff. de Statu hom. l. 15. §. 1. ff. de testibus. At Ebræorum jura in hæreditatibus adeundis semper deteriori sexui & filiabus accensent. Vide Misnah, tit. Baba Bathra, c. IX. Seldenum, lib. ad Ll. Ebræorum de successionibus c. IX. Dionys. Vossium ad cit. loc. Maim. Cùm igitur Tomtom & Androgynus nunquàm ad Sacerdotium admissus fuerit; in ceteris, puta rasione capillitii; barbæ, vestitu & similibus, subinde mulierum privilegiis frui poterant. Dilucidè laudatus Rabbi: טו: טום ואנדרוגינם הרי הן ספק נותננין עליהן חומרי חומרי האיש וחומרי האשה בכל מקום והייבן בבל ואם עברי אינם לוקין:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

:לוקין i. e. *De obstructis & Androginis dubitatur: Ubique tamen eis imponuntur onera virorum ac mulierum. Ceterùm, si negligant, non vapulant, lib.* עב׳ום c. XII. §. 3. Extitit olim Codex de טומטום i. e. obstructis, cujus meminit Maimon. in More Nebochim p. 3. 38 & 41. Auctorem ejus ipsum R. Mosen deprehendimus, qui primus eum Arabicè conscribsit, quem in Ebræum sermonem retulit R. Samuel Aben Tybbon. Extremitatem autem capilli apud Ebræos quandoque auferre licebat, & quidem forfice, quod nos docent verba Maimonidis: לא נאסר אלא השחתה בתער׃ i. e. *Licet extremitatem auferre forfice, at scalprô non licet*, c. XII. §. 4. lib. עכו׳ם Erat & apud gentes alia tonsio per pectinem; alia usque ad vivam cutem: Hæc σκάφιον; illa κῆτος vocata. Vide Turneb. advers. lib. XIV. c. VII.

Ritum illum tondendi Sacerdotes ceteræ gentes ab Aegyptiis, præcipuis sacrarum cerimoniarum inventoribus, videntur hausisse, de quibus Herodotus, quòd non solùm comas, verùm & corpus alternis diebus radere soliti sint, ne inter Deorum cultum quicquam pediculorum aut alterius excrementitiæ sordis illos pollueret. Unde Choulius: *Oultre toutes ces choses les prebstres auoyent la teste rase, à la maniere des Aegyptiens.* pag. 299. Lampridius de Commodo: *Sacra Isidis coluit, ut & caput raderet, & Anubim portaret.* c. IX. Rasurâ autem capitis Plinius Aegyptiacos sacerdotes Apidis submersi mortem mœrere tradit. H. N. lib. VIII. c. XLVI. Cui adstipulatur Maternus Firmicus: *Radunt capita; ut miserandum casum regis sui turpitudine capitis dehonestati defleant.* lib. de err. prof. relig. Qui quidem

mos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

mos tondendi in luctu comam ab Ebræis fortè ad Aegyptios & ſic in ceteras pervaſit gentes. Hiob ſurgit & ſcindit veſtimenta, tonſô capite conruens in terram, c. I. 20. Jeremiæ Deus mandat, tondat capillum ſuum, & projiciat, & ſumat indirectum planctum, c. VII. 29. Vide Jeſ. III. 17. c. XV. 2. Jerem. XLVII. 5. & XLVIII. 37. Ezech. XXVII. 31. Amos VIII. 10. Mich. I. 16. CL. Geier. de L. E. c. 8. §. 6. & ſeqq. Quamvis eundem Deus Sanctiſſimus interdixerit Deut. XIV. 1. Et R. Maimon diſertis verbis prohibeat, pœnamque iis conſtituat, qui ſe mortui ergo calvum reddunt. lib. עכ"ום c. XII. §. 14. Hinc hodie Judæi lugentes intra 30. dies nec lavantur, nec tondentur. Vide Schindl. Lex. voc. פרע, Buxtorfium in ſynag. Jud.

Sed apud Gentes in adflictione, luctu & mortuorum ſacrificiis comæ detonſæ. Ita Pſyche miſella ad Parentes ſuos apud Apulejum: *Quid lachrymis inefficacibus ora mihi veneranda fœdatis; quid laceratis in veſtris oculis mea lumina; quid caniciem ſcinditis?* lib. IV. Metam. Homer. odyſſ. IV. v. 197.

Τοῦτό, νυ καὶ γέρας οἶον ὀϊζυροῖσι βροτοῖσι
Κείρασθαί τε κόμην, βαλέειν τ' ἀπὸ δάκρυ παρειῶν.

Ovidius: *Deplanxêre domum ſciſſæ cum veſte capillos*, lib. IV. Metam. v. 545. Idem: *Parce tamen lacerare genas, nec ſcinde capillos*, lib. III. Triſt. el. III. v. 51. Vel usque ad cutem: Alcæus:

πᾶσαί σοι οἰχομένῳ πυλάδῃ κωκύεται Ἑλλὰς
ἄπλεκτον χαίταν ἐν χροῒ κειραμένη.

Vide Bonfrerium ad Deut. XXI. 12, Junium de coma, c. II. & V. & cent. IV. adag. LXXXVI. Druſium obſerv. lib. XII. c. I. Menochium de R. E.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

lib. VIII. c. VI. Quæſt. VIII. Ravanellum voc, Capillus. Kirchmannum de F. R. lib. II. c. XIV. & ſeq. Alex. ab Alex. cum notis Tiraquelli, lib. III. c. VII. lib. VI. c. XIX. Hotomannum de barba. Dempſterum in Roſin. lib. X. c. XXIX. Geierum de de L. E. c. VIII. §. 1. Qui capilli mortuis plerumque conſecrati, aut eorum pectoribus imponebantur. Statius, lib. VI. Theb. v. 194.

- - - - Tergôque & pectore fuſam
Cæſariem ferrô minuit, ſectisque jacentis
Obnubit tenera ora comis. - - - -

Aut ſepulcro. Eurip. in Iphig. Taur.

Τύμβον ἢ χρυσὸν ἢ ἀσπίδες μνημεῖά μοι,
ἢ δάκρυ, ἀδελφή, ἢ κόμας δότω τάφῳ.

Aut in rogum conjiciebantur. Ovid. lib. III. Faſt. v. 559.

Pellitur Anna domô, lacrymansque ſororia linquit
Mœnia, germanæ juſta dat ante ſuæ:
Mixta bibunt molles lacrymis ungventa favillæ;
Vertice libatas accipiuntque comas.

Mulierculæ verò quædam exequiis aderant ſolutis crinibus. Apud Virgilium in funereis ſacris conſpicitur *Crines effuſa ſacerdos*, lib. III. Aen. v. 509. Ovid. lib. III. de art. am. v. 431.

Funere ſæpe viri vir quæritur: ire ſolutis
Crinibus, & fletus non tenuiſſe decet.

Tibullus, lib. III. El. II. v. 11.

Ante meum veniat longos incomta capillos,
Et fleat ante meum mœſta Neæra rogum.

Idem, lib. I. El. I. v. 67.

Tu manes ne læde meos, ſed parce ſolutis
Crinibus. - -

Niſi

Nisi fortè h. l. mavis ad morem veterum respici, quô solutus in feminis atque virginibus crinis adeò deprædicabatur. Vide Apul. lib. II. Metam. Aliàs etiam femellas Lucinæ ob partum facturas Crines solvisse ex Ovid. lib. III. Fast. constat; *Si qua tamen gravida est, resolutô crine precetur.* v. 257. Vide de solutione crinium Kimchi ad Jes. XLVII. 2. Kirchmannum de F. R. lib. I. c. XII. Crinis porrò mortuo, ut primùm animam exhalâsset, detonsus. Scholiasta Euripidis: ὡς ἔθους ὄντος τὸν θάνατον οὐ μέλλοντος ἀποθνήσκει τὴν κόμην τέμνειν. Quò etiam pertinent illa Euripidis: χαίτας τ' οὔτις ἐπὶ πρόθυρα τομαῖος, ἃ δὴ νεκύων πένθεσι πιτνεῖ. In Alcestide v. 99, Quidam id velle Poëtam hìc adserunt, defuncti capillum foribus fuisse adpensum. Sed fucosa hæc excogitata. Erat & prisca opinio, morti proximos â Proserpina primùm tonderi, & his quasi primitiis Orco initiari, id quod cùm multis exemplis ostendit Canterus, tum verò exinde egregiè Horatl locum illum explicat: *Nullum Sæva caput Proserpina fugit.* lib. I. od. XXVIII. v. 19. Rationem eandem fuisse arbitratur, quam illius, quando victimarum setæ capitis abscindebantur. N. L. lib. IV. c. XX. Adde Muretum, V. L. lib. IV. c. XVI. Schedium de D. G. lib. II. c. L. Aliàs in periculis quoque comam tonsam testatur Nic. Rigaltius not. ad Artemidori onirocr. De tonsura in genere evolvi possunt Bellarminus, Tom. II. de monach. c. XL. Sutlivius de monach c. XXX. Schultingus, thes. antiq. eccl. Tom. I. c. LXXXII. CVIII. CCLIX. CCLX. CCLXIX. Sixtus Senensis, lib. V. Bibl. ann. 244. Fernandus didasc. mult. Petitus, V. L. lib. I. c. II. & III. & Vir longè Cl.

Höttingerus, lib. I. Hist. eccl.

Indecorum posteà planè, ne dicam infame fuit, esse tonsum. Ideò tàm curiosæ erant gentes in adornandis capillis; præsertim feminæ, quibus nigras competere volebant comas, cùm impudicæ, ut eò magis amatoribus suis placerent, cinere capillum ut ungerent, ut rutilus fieret vel flavesceret, de quo plurima coacervavit Schedius de D. G. lib. II. c. IV. Vide Judith. X. 3. XVI. 10. 1. Timoth. II. 9. 1. Petr. III. 3. Huc pertinent *Treciæ* & *Cicadæ* aureæ crinibus innexæ; congestus in conum, in viris κρωβύλος καὶ κορδύλη, in mulieribus κόρυμβος dictus, in pueris σκορπίος, Romanis feminis *Tutulus*: Crines *calamistrati*, comæ πλόκαμοι Persarum &c: Vide de his & variis formis capillorum, Clem. Alexandrinum, pædag. lib. III. c. II. Tertull de veland. virg. c. VI. & VII. cum notis Joh. Ludov. de La Cerda, Alex. ab Alex. lib. V. c. XVIII. cum notis Patritii clariss. Tiraquelli, Dempsterum ad Rosin. lib. V. c. XXXVII. Salmuth ad Pancirollum, lib. I. c. XLIV. Cœl. Rhod. L. A. lib. V. c. XVIII. Cunæum de R. E. lib. II. c. XVIII. Brissonium de R. P. lib. II. p. 255. Coccejum ad tit. Sanh. & Mac. p. 117, 124. Sam. Bocharti Canaan, f. 379. HeinsI Aristar. c. IV. Salmasium de coma, Pierium Valer. in hierogl. f. 230. Geierum de L. E. c. VIII. Neque adeò ignotæ sunt *Ornatrices* veterum, quæ matronas comebant, quarum meminêre l. item legat. ff. de legat. & fideic. l. Legatis servis. §. Ornatricibus ff. eod. & Inscribtio vetus Romæ, sextô fermè ab urbe miliari: LIVIAE. NEPEVRICIAE ORNATRIX. Alia in ædibus Marii Delphini: DOMI-

TIAE. DOMITIANI. ORNATRICI. In Museo Carp. OSSA. JVLIAE. ↓ LIVIAE ↓ AVGr AVRICL AE. ORNATRIX. Ibid. APONIAEr SVCCESAEr Ar TVTVLr ORNATR. Apud Maphæos:

CALPURNIA.
L. ET. Ɔ. L. CALEAE
ORNATRIX

In S. Johanne ante portam Latinam:

CINERIBUS. HAMILLAE
ALPIONIAE. QVINTAE
ORNATRICI
FESTVS Hic visitur M. SEPTIMI
GALLI Speculum DISPEN
CONTVBERNALI. B. M. FECIT
ET. SIBI

Unde Firmicus supra notanter dixit: *Radunt capita, ut miserandum casum regis sui* turpitudine *capitis* dehonestati *defleant*, l. c. Ovidius lib. III. de art. am. v. 249.

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus,
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

Caussas si persequimur; â victoribus victos, servos â dominis rasos fuisse accipimus. Vide *Deut. XXXII.* 42. Salsè ille apud Aristophanem: *Servus cùm sis, comam nutris?* Ipsique libertate donati denuò radebantur in signum præcedentis servitutis, & prioris tetræ conditionis argumentum, ut loquitur Pomp. Lætus. Apud Apulejum *homines frontes litterati & capillum semirasi* conjunguntur. lib. IX. A. A. Quid? quòd rasio in pœnæ genus cesserit adulterorum. Harmenopulus: οἱ μοιχοὶ τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι ἐνακηπείσθωσαν l. 6. tit. 2. §. 20. & §. 25. γυνὴ μοι-

χευ-

χευθεῖσα τυπτομένη καὶ κουρευομένη. Tacitus, de Mor. Germ. *Accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domô maritus*, c. XIX. 2. Philostr. de vit. Apoll. Tyanæi: ἄρχεται γὰρ ἐνθένδε τῆς ἐς τὸν ἄνδρα ὕβρεως, γενείων τε ἀποκείρας αὐτὸν καὶ χαίτης ἔν τε τοῖς κακουργοτάτοις δήσας. lib. VII. Apud Apulejum Venus involat in Psychen, concubinam Cupidinis filii sui, *vestemque plurifariàm diloricat, capillôque discissô, & capite conquassatô, graviter adfligit.* lib. VI. Metam. Ita Longobardi in damnatos animadvertebant *Forcipe & Scopis.* Ex Jure Feudali pro majori æstimatur injuria, si quis alteri Crinem & barbam expilaverit, quàm si pugnô vel manu eum percutiat: Jus Saxonicum furem minorem punit in *Cute & Crinibus.* Vide Salmuth. ad Pancirollum Tom. I. tit. 44. Mart. Geier. de L. E. c. VIII. §. 5. Apud Germanos reges regumque filii aliquando alendi comam jus solis sibi tribuêre; ita, ut si quis vel de solio deturbandus, vel regni spe excludendus foret, priùs tonderetur. Unde Chlothildis regina duobus suis nepotibus caput quàm comam abscindi maluit, teste Turonensi, lib. III. c. XVIII. Aliquando pænam præcessit; (id quod adhuc in vilioribus illis, qui capite mulctandi abducuntur, aut qui laqueô obstringendi longa littera fient, usu venit:) Nicolaus Damascenus: τὸν δὲ μέγιστα ἀδικήσαντα ὁ βασιλεὺς κελεύει κείρασθαι, ὡς ἐσχάτης οὔσης ἀτιμίας. Harmenopulus: τυπτόμενος καὶ κουρευόμενος ἐξοριζέσθω. l. 6. tit. 6. §. 18. Certè *Bale*, quô Angli calvum indigitant; Belgis adhuc in compositis sonat malus v g *Bal-daet* malum factum, *Bal-horich*, malè audiens &c.

Satis ex his intelligas, quare *Calvus* apud tot gentes

tes convitii vox fuerit: quâ cùm Tiberius peteretur, lauream, quò obtegeret calvitiem, ferre consvevit; ut prodit Tranquillus in ejus vita. Huc etiam pertinet, quòd puer Ebræus petulanti splene cachinnô venerando Prophetæ adclamat: *Adscende Calve, Adscende Calve*! 2. Reg. II. in fine. Nec difficulter nebulosissimi Satyrici locus â nobis enodabitur, qui extat Sat. I. v. 56.

- - - Nugaris, cùm tibi, Calve!
Pingvis aqualiculus propensô sesquipede extet.

Ubi se scholiastæ mirum in modum gyrant. Brittannicus, Badius, Foquelinus, Valentinus & plerique Calvum Poëtam nobilissimum â Nasone insigniter commendatum designari, & ironicè in miserandum illum versificem transferri autumant. Inter hos circa corticem palpat J. Bond, qui jocosè Poëtastrum â Persio *calvum* dici scribit: Imò potiùs mordaciter, σκωπτικῶς, & usitatô Romanis convitiô; Quod quidem frequentissimè quoque in poëtastros ac versifices detortum, etiam ex Martiale manifestum est; qui nostræ loci illius Persiani explicationi plurimum momenti adfert, lib I. epigr. LXXII.

Nostris versibus esse te poëtam,
Fidentine, putas, cupisque credi?
Sic dentata sibi videtur Aegle.
Emtis ossibus, Indicoque cornu:
Sic, quæ nigrior est cadente morô,
Cerussata sibi placet Lycoris.
Hâc & tu ratione, quâ poëta es,
Calvus cùm fueris, eris comatus.

Ab eo etiam penitus est nostrum, quando vappas, fungos & hujuscemodi agasones Kahle Kerl nominamus:

namus: Itemque phrases illæ pervulgatæ Germanorum, si alter alterum injuriâ aut acerbioribus probris insectatur: Das heist geschoren? Er hat ihn tapfer herůmgeschoren. Necnon de homine, qui tetrô, squalidô, aut ridiculô vultu, ac detritiori sive insolentiori habitu incedit: Wie sieht er so verschoren auß? *Calvam* autem Venerem Romani colere cœpêre, cùm obsessis in Capitolio, deficientibus in arcubus venis, matronæ pro venis abscissas conferrent comas, teste Lactantiô, lib. I. c. XX. Similis ferè ratio Veneri imposuit nomen *Armatæ*, quod novimus ex Pausaniæ Laconicis: Item *Cluacinæ, Equestris, Masculæ &c*: Evolve Sched. de D. G. lib. I. c. IX.

CAPUT XI.

Progressus ad Personas sacrificia obferentes. Ritus *vox solemnis. Variæ personæ sacrificæ.* Fors fortuna *à Fortuna differt.* Fortuna dubia. *ἀρκτέυειν. Portunus à pueris cultus, cur? Recensentur quidam ἀπίλεςοι. Convitium German.* Schelm, *unde? Certi quidam in certis sacris βέβηλοι. Ara Maxima Romæ.* Θεὸς γυναικεῖα. *Proverb.* Herculis ædem mulier non intrat. *An mulieres per Herculem, viri per Castorem non jurârint Agellius fallaciosus. Frischlinus contra Pincierum defenditur. Agell Ioffuciæ*

infrin-

infringuntur. Boxhorn I cespitatio quædam. Templa hodie Romæ quibus feminæ excluduntur. Vestes sacrificantium linteæ, albæ. Sacrificantes Candidati. Candidati *qui propriè?* Annus Candidatorum: Annus Misericordiæ. *Triumfatorum & aliorum quorundam habitus sacrificalis. Vestes in superûm sacris purpureæ; in inferûm albæ. Sacrificantes coronati: Variis frondibus. Varius coronandi modus. Sacerdd. & sacrificantes manu frondes gestabant.* ἱκετήρια. Θαλλοφόροι, *proverb. Feminæ cur caprificum gestârint in Capratinæ sacris? Polluti ante sacrificia lustrati. Lustrationis synonyma: tres species. Lustratio per aërem. Oscilla, vannus. Lustratio per ignem. Locus Virg. â Servio claratus.* Περισκυλακισμός. *Lustratio cædium. Vis purgativa ignis. Lustratio per aquam: etiam animantibus communis. Homicidæ lustratio:* καθάρσια. *In cædium lustratione exspuebant. Lustrandi ad ortum versi. Lustrabantur aquâ purâ fluviali. Binarius numerus expiationibus proprius. Variæ aquæ ad lustrandum. Ramorum arboreorum in lustrationibus usus. Adspergillum. Studium puritatis in gentilibus. Omnes sacrificantes ante sacrificia loti: Inprimis manus: Lotio*

tio earum ante preces: ante lectionem sacrorum librorum: ante & post cœnam. Favissæ. *Vas* Futile. Præfericulum. *Vasa sacrificalia abluta. Differentia inter inferûm & superûm sacra circa lotionem. Sordes ex lotione quónam abjectæ. Ebræorum lotiones variæ earumdemque ritus. Ante sacrificia â conjugali consvetudine abstinebant. Ebræi ante gentilum sacra ab iis nec emebant, nec vendebant; De abstinentia Ebræorum â variis rebus in sacrificii die.*

EXcrevisset pagina, si Antistitibus voluissem lenocinari. Sed ne major thylacô! Ulterioris jam sint curæ Sacrifici latiùs ita dicti, seu homines, ob quos Hierophantæ faciebant; & eorum in sacris actiones ac *Ritus.* quæ vox specialiter & propriè ad sacrificandi morem pertinet, teste Jac. Spiegeliô, lex. Jur. civ. voc. *Ritus*. Compareant hîc reges & terræ filii, adultiores cum junioribus, potior sequiorque sexus. De rege sacrificulo consuli potest Agellius, lib. X. c. XV. Infimæ conditionis homines, veluti operarii, rustici, servi (qui apud Græcos sacris exacti) & omnes, qui sine arte vivebant, Forti fortunæ sacra faciebant, quæ in eo distulit â Fortuna; quòd illa potuerit tantùm prodesse, hæc etiam obesse; illa templum habuerit in Janiculo trans Tiberim, hæc in Aventino; & *Fortuna Dubia* dicta est. Vide Fabric. Rom. c. IX. Dianæ Brauroniæ vel Munichiæ virgunculæ

gunculæ non minores quinquennibus, nec decennibus majores crocotulâ indutæ ſacra faciebant, quòd dixêre ἀρκτεύειν. Ariſtoph. in Lyſiſtr. In Tenedo Portunum Deum marinum pueri victimis venerabantur, quod ipſe quondam puer perîſſet. Canterus not. ad Lycoph. Alexandram.

Neque verò omnibus ad aras tendere licebat. Apud Romanos enim hoſtes, vincti, ac duobus viris nuptæ, inde arcebantur; quod produnt Feſtus & Livius, lib. ult. dec. 1. Necnon illi, qui nondum eſſent expiati, de quibus paulò pòſt agemus. Apud Græcos inter βεβήλες habebantur ſervus & ſerva, mulier innubta; ære coëmtus: Apud Scythas, qui in acie nullum interemiſſent hoſtem. Vide Stuck. f. 81. Apud Germanos, qui ſcutum in bello amiſiſſet, tanquàm inhoneſtus â ſacrificiis propellebatur, teſte Tacitô de M. G. c. VI. 9. manſitque ad hoc uſque tempus enorme iſtud convitium; quô hujusmodi nebulonem, & fruges conſumere natum, cum quo vir bonus & honeſti amans verſari horret, Einen Schelm i. e. Schildenem proclamamus, qualis ſcil. olim habitus eſt, qui ſibi ſcutum in conflictu eripi permiſit. Vide Beſoldum & Gorop. Becanum. Neque etiam, quibus licebat, omnibus ad una eademque ſacra aditus patebat: Siquidem ad Matralia i. e. Matris Matutæ, quæ Græcis Leucothea, ſacra ancillis accedere non licebat. Gyrald. ſynt. XVII. Cauſſam ejus refert Plutarch. probl. XVI. Herculis Victoris ſacris ingenui tantùm intererant, teſtibus Corneliô Balbô & Serviô Gramm. ad lib. VIII. Aen. Ad Aram Maximam in foro boario (in qua decimæ de facultatibus obſerebantur, & ad quam juſ-

jurandum fiebat, pactaque firmabantur) & sacrificia in ea exhibita omnis ætas, sed non omnis ordo aut sexus admittebatur. Abigebantur emim servi & mulieres, proturbabantur canes, nec advolabant muscæ. Vide FabricI Rom. c. IX. In Vestæ templo maribus pernoctare non licuit. Lips. c. III. de Vest. Caelestis Veneris fanum viri ne intrabant quidem. Pausan. in Achaic. Item templum Dianæ in vico patricio. Plut. qvæst. III. Abstinebant Viri sacris Cereris Eleusiniæ & Bonæ Deæ, vel Veneris Cnidiæ, quæ inde θεὸς γυναικεία audiebat. Tibullus: *Sacra Bonæ maribus non adeunda deæ.* lib. I. El. VI. v. 22. Huc Minutius Felix respicit: *Quædam fana semel annô adire permittunt, quædam in totum nefas videre est, quædam viro non licet, nonnulla absque feminis sacra sunt; Etiam servo quibusdam cerimoniis interesse piaculare flagitium est; Alia sacra coronat univira, alia multivira &c:* in Octavio. Vide not. Geverh. ElmenhorstI, Lactantium, lib. III. c. XX. Cic. de arusp. resp. Juvenal. sat. II. & VI. Propertium, lib. IV. Feminas contra, sacra Martis Silvani & templum Herculis vitare necesse erat. Vide Caton. de R. R. c. LXXXIII. Sextum Pompejum, voc. *Exesto*, Agellium, lib. XI. c. VI. Illud posteà: *Herculis ædem mulier non intrat,* exivit in commune dicterium de eo, qui indignus aliquid audebat & attrectabat. Vide Hadr. Junium, adag. XIII. cent. VII. Ex hoc quoque ait Agellius esse id, *quòd mulieres Romanæ in veteribus scribtis nunquàm per Herculem jurârint, sicuti nec viri per Castorem, & antiquitus per Pollucem.* l. c. Quô ipsô quidem cum adstipulatore suo Varrone, viros plurimos, perquàm claros, magnosque litterato-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

literatores, â veritate turpiter deduxit, inter quos Facierus * doctissimus, qui in Otio Marp. p. 299. Nicodemum Frischlinum adeò miserè flagellat, quòd ignarus atque imprudens sine ullo discrimine utrique juramenta hæc sexui attribuat, contra veterum & idoneorum auctorum scribta, ut vult Agellius. Itane verò, mi Agelli? ac confundit te Fotis Apuleji scribtoris satis vetusti & sagacis; ita enim illa ad Lucium suum: *Specta denique quàm parvis, quámque vilibus tanta res procuretur? Hercules, aneti modicum cum lauri foliis immissum, rore fontanô datur lavacrum.* lib. III. Metam. Confundit illa pannucia Lucis apud eund. *Fletui adsuspirans anus, sic incipit. Bonô animô esto, mehercules! nec vanis somniorum figmentis terreâre*, lib. IV. Metam. Psyches soror apud eund: *Sic est, Hercules! sic se gerebat.* lib. V. Si huic denegas fidem, producit Plautus ancillam suam Astraphium, quam cachinnantem audi: *Ha, ha, he, Hercle, quievi, quia introivit odium.* in Truc. II. I. 1. Ita apud eund. Parasitus: *Mecastor dignus est.* Asin. V. II. 46. Quid tibi, Agelli, de Plauto videtur? Satisne hic idoneus Scribtor? Eum certè *lingvæ atque elegantiæ in verbis Latinæ principem*, lib. VII. c. XVII. Eum *lingvæ Latinæ decus*, lib. XIX. c. VIII. Eum *verborum Latinorum elegantissimum*, lib. I. c. VII. nominas; Eum plus vicies adhibes. Statuamus ergo cum Anselmo Epiphyllide Agellium h. l. in noctibus suis dormitâsse. Decepit interim etiam Brissonium lib. I. Form. & lib. VIII.

 Jacobum

* *Vide quæ hoc ipsum super negotium pluribus diximus in part. I. Animadversion. nostrarum, c. VII, §. VIII. p. 125. s.*

Jacobum Ebertum in hist. juram. p. 74. Joh. Limnæum, coroll. 6. diss. I. de Academiis, & alios. Boxhornius, quare Herculis sacrum femina non fuerit ingressa, Quæst. 23. aliquot caussas coacervat; non autem cur feminis per Herculem jurare non licuerit, prout est titulus quæstionis. Sed revertamur. *Talia sacella*, ait Fabricius, *à quorum ingressu sexus muliebris arcetur, ne quid paganismo decedat, adhuc Romæ sunt in divo Petro Vaticano, in divo Joanne Laterano, in S. Cruce in Hierusalem: in divâ Praxedi, in lavacro Constantini, & locis fortasse pluribus.* in Rom. c. IX.

Habitus sacrificantium pariter, ut Sacerdotum, erat *linteus* & *Candidus*. Tibullus, lib. I. El. III. v. 29.

Ut mea votivas persolvens Delia laudes
ante sacras, linô tecta fores sedeat.

In Galliis adhuc FulgosI tempore reges depositis ornamentis lineis vestibus ad sacra pergebant. lib. I. c. I. Apud Lampridium Alex. Severo hostia cruenta aufugiens, albam ejus vestem, cum qua constiterat, cruentavit. c. LX. Ovid. lib. III. Fast. v. 1163. *Niveô velatus amictu.* Idem, lib. II. Fast. v. 654. *Spectant & lingvis candida turba favent.* Idem, lib. III. Amorum, El. XIII. v. 17. *More patrum sanctæ velatæ vestibus albis,* Idem, lib. IV. Fast. v. 619.

Alba decent Cererem: festis Cerealibus albas
Sumite.

Idem, lib. X. Metam. v. 431.

Festa piæ Cereris celebrabant annua matres,
Illa quibus niveâ velatæ corpora veste.

Idem, lib. III. Trist. el. XIII. v. 13.

Scili-

Scilicet exſpectas ſolitum tibi moris honorem
pendeat ex humeris veſtis ut alba meis?

Perſius, Sat. II. v. 39.

- - - *Vota negato*
Juppiter hæc illi; quamvis albata rogârit:

Vide ſummum Caſaubonum comm. in h. l. & exerc. in Baron. XVI. ſect. 73. Janum Parrhaſium, comm. in lib. I. Claud. Ab hoc veſtitu ſacrificantes *Candidati* dicebantur. Plaut: - - *Aequius vos erat Candidatas venire hoſtiataſque* - - in Rud. I. V. 11. ſumtâ hâc denominatione â petituris Magiſtratum, qui abſque interiore tunica in comitia candidâ operti veſte deſcendebant, ut eô habitu ad ſupplicandum humiliores accederent, ſeu albô colore innocuos ſe oſtenderent; & hi propriè *Candidati* dicti. *Candidatorum* annus, qui & aliàs *annus Miſericordiæ* vocatus, nominabatur â ſalutifero partu M. CCC. XCIX. â ſecta quadam, quæ ex Gallia in Italiam linteis indumentis, ut â Deo Miſericordiam peteret, commeavit: Ejus auctor Romæ â Bonifacio IX. vivus combuſtus fuit. Vide Baptiſt. Fulgoſium, lib. I. memorabilum c. I. Cretes nudis pedibus quædam ſacra peragebant; nulli enim eorum niſi nuda veſtigia ædem Dianæ ingredi licebat. Solin. c. XVII. Triumfales viri habitu triumfali, coronati, nudis pedibus, & tonſâ comâ ad rem divinam accedebant. Vide Foquelium in Sat. II. PersI. Alexander M. armatus de navi proſiliens hoſtias cecîdit. Juſtinus, lib. XI. c. V. 6. Mutino Deo mulieres velatæ togis prætextatis ſolebant ſacrificare. Fabric. c. X. Rom. In ſacris Bacchi quasdam è corticibus ſibi formas fingebant, ad movendum riſum. Virg. lib. II. Georg, v. 386.

Versibus incomtis ludunt, risuque soluto,
Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis,
Et te Bacche vocant per carmina læta. - -

Fæcibus etiam óra adspergebant. Horat. de Art. Poët. v. 277.

Quæ canerent agerentque peruncti fæcibus ora.

Brittannorum conjuges nurusque nudæ in sacris incedebant Glastô totô corpore oblitæ, Aethiopum colorem imitantes, ut suprà diximus. Menander de myst. scribit in Inferorum sacris atras, in superorum Purpureas vestes esse adhibitas. Vide quid de Purpura suprà â nobis adnotatum. De atrato in infernalibus vestitu Apollonius, lib. III. Argon.

ἔπλάκι ἢ Βελμῶ κυροτρόφον ἐγκαλέσασα
Βελμὼ νυκτιπόλον, χθονίην ἐνέροισιν ἄνασσαν
λυγαίῃ ἐνὶ νυκτὶ σὺν ὀρφναίοις φαρέεσσιν.

Ovidius in Ibin, v. 100.

Et nigræ vestes corpora vestra tegent:
Tu quoque quid dubitas ferales sumere vittas?

Capita similiter cingebant coronis. Svet in Aug. c. XCVIII. *Candidati coronatique & thura libantes.* Cydonius: θύουσι ἐπινίκια καὶ στεφανοῦνται. Ovidius, Trist. lib. V. El. III. v. 3. *Festaque odoratis innectunt tempora sertis.* Virg. lib. I. Georg. v. 349. - - *Cereri tortâ redimitus tempora quercu.* lib. III. Georg. v. 21. *Ipse caput tonsæ foliis ornatus olivæ.* Id. lib. V. Aen. v. 774. *Ipes caput tonsæ foliis evinctus olivæ.* Id. lib. VIII. Aen. v. 774. *Cingite fronde comas, & pocula porgite dextris.* Tibullus, lib. I. El. X. v. 27.

Hanc purâ cum veste sequar, myrtoque canistra
vincta geram, myrtô vinctus & ipse caput.

Idem, lib. II. El. I. v. 15.

Cerni-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Cernite, fulgentes ut eat sacer agnus ad aras:
Vinctaque post oleâ candida turba comas.

Seneca, Hercul. Furent. Act. III. sc. III. v. 893.

Stantes sacrificus comas
Dilectâ tege populo.

& scenâ IV. v. 911.

Conferte in aras pingvis exundet vapor
Populea nostras arbor exornet comas:
Te ramus oleæ fronde gentili tegat.

Idem, Agam. Actu. II. sc. III. v. 362.

Tibi nexilibus turba coronis
Redimita venit.

Idem Hercul. Oet. Actu. III. v. 789.

Cana revinctus populo horrentem comam
Succendit aras.

Verùm coronæ hæ ex aliis subinde nectebantur frondibus: v. g. Dionysiacis myrtô; Cerealibus quercu; Sacris Apollineis lauru: Herculis populo; prout nimirum hæc vel illa arbor huic vel illi Deo dicata esset, de qua re Benedictus Curtius Symforianus, lib. III. & V. hortorum. Et ita quidem coronabantur, ut alii tantùm capiti eas imponerent superiùs, alii ad tempora deprimerent, alii ad collum usque, quæ omnia inlustravit exemplis Nat. Comes, mythol. lib. I. c. X. Et qui eum exscribsit Schedius de D. G. lib. II. c. XXIX. Myricâ coronabantur, teste Nicandrô, quæ est antiquissima planta, ut tradit idem in Theriacis, & Metrodorus, lib. de consvetud. In sacris Bacchi florum aut herbarum vicem angves gerebant, quibus coronabantur. Clemens Alex. Διόνυσον μαινόλην ὀργιάζουσι βάκχαι ἀνεστεμμέναι τοῖς ὄφεσιν,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

admon ad Gent. Euripides; στεφάνωσέν τε δρακόντων στεφάνοις. Bacch. Contra apud Indos neminem coronatum ſacrificâſſe ait Gyrald. ſynt. XVII. p. 470. Manibus ramum arboreum geſtabant, quod etiam de Sacerdotibus intelligendum ſubmoneo. Ita ἱκετηρία olea erat lanâ obvoluta, quam ſupplicantes in manibus ferebant. Stuck. f. 85. In Panathæneis ſenes tantùm oleaginas geſtâſſe termites, Philochorus & Xenophon confirmant: unde inutiles homines θαλλοφόρους proverbiô dixêre. Hadr. Junius, cent. IV. adag. LXI. Caſaubonus exerc. in Baronium XVI. ſect. II. Sacerdotes Iſiaci abſinthii marini ramum manibus verſabant. Plinius, lib. XXVII. c. VII. extr. Caprifici virgas gerebant mulieres in Junonis Capratinæ ſacris, quorum initium ab ancillis, quæ ex obſeſſa Roma ad Fidenates, omnes puellas & matresfamiliâs Romanorum minis poſcentes, dominarum locô exiverunt; hoſteſque vinô ſopitos Romanis per *ſignum è caprifico* datum prodidêre. Auctores ſunt Varro & Feſtus.

Opus inprimis erat piaculô contaminatis ac pollutis ſive hominibus, ſeu victimis, vel locis, ſive etiam vaſibus ut ad ſacra admitti poſſent, atque θυσίαις idonea rurſum efficerentur, mundatione aliquâ, quæ Græcis ἀπολύμανσις, ἁγιασμὸς, ἁγνισμὸς, τελείωσις, καθοσιασμὸς, καθαρμὸς, ἐξορκιασμὸς; Latinis *purgatio*, *purificatio*, *ſanctificatio*, *luſtratio*, *expiatio*, *conſecratio*, *inauguratio*, *initiatio*, &c: dicta. Vide Stuck. f. 79. Fiebat illa tribus modis, ut Servius Honoratus monet, AERE, TÆDA, & AQVA. Ipſe quoque Virgil. lib. VI. Aen. v. 740.

Aliæ panduntur inanes,

Suſpenſa

Suſpenſæ ad ventos, aliis ſub gurgite vaſto
Infeſtum eluitur ſcelus, aut exuritur igni.

Ad AEREM pertinet vannus illa & oſcilla, in ſacris Liberi ad purgationem animarum ſuſpenſa, de quibus Maro, lib. II. Georg. v. 389. *Oſcilla ex altâ ſuſpendunt mollia quercu.* Secundò luſtrabantur TÆDÆ ſive ſulfuris levi perfuſione, cui apud Romanos adjiciebantur mænides, ſcillæ vel cæpæ, crines, & ova. Hom. Il. π. v. 228.

Τὸ ῥά ποτ' ἐκ χηλοῖο λαβὼν ἐκάθηρε θεείῳ
πρῶτον, ἔπειτα δ' ἔνιψ' ὕδατος καλῇσι ῥοῇσι.

Ovidius, lib. VII. Metam. v. 261.

Terque ſenem flammâ, ter aquâ, ter ſulfure luſtrat.

Idem, lib. II. de art. am. v. 329.

Et veniat quæ luſtret anus lectumque locumque,
Præferat & tremulâ ſulfur & ova manu.

Idem, lib. IV. Faſt. v. 739.

Cærulei fiant puro de ſulfure fumi;
Tectaque fumanti ſulfure balet ovis;
Vre mares oleas, tædamque, herbaſque Sabinas &c:

Martialis, lib. VII. Epigr. LIV. v. 5.

Conſumſi ſalsaſque molas & thuris acervos,
Decrevêre greges, dum cadit agna frequens:
Non porcus non cortis aves non ova ſuperſunt &c:

Tibullus, lib. I. Eleg. V. v. 11.

Ipſeque ter circum luſtravi ſulfure purô.

Græci ad ſulfur adhibebant *l' aſphalte, ou bitume, & de l' eaue de mer, pource que le ſoulfre purifie pour l' acuité de ſon odeur*, ait Choul ex Proclo, p. 292. His ita peractis ſal injiciebatur aquæ: mox lauri, vel oivæ, vel arboris Deo, cui operabantur, dicatæ, ramô, in aquam illam demerſô, locus leviter

inrigabatur, ut docet Theocritus in parv. Herc. Idque ter more ceterarum lustrationum fiebat. Adi Natal. Com. lib. I. c. XIV. Stuck. f. 78. 41. 42. Ovidius, lib. V. Fast. v. 675.

Huc venit incinctus tunicâ mercator, & urnâ
Purus subfusâ, quam ferat, haurit aquam:
Uda fit hinc laurus: laurô sparguntur ab udâ. Omnia

Virgil. lib. VI. Aen. v. 229.

Idem ter socios purâ circumtulit undâ,
Spargens rore levi & ramô frondentis olivæ,
Lustravitque viros. - -

Sed Romani Codicis lectio plus arridet, quæ est: *Lustravitque domos.* Servius propter Augustum Poëtam pro lauro olivam ait posuisse, eôdem die, quô Augustus, natâ, ne scil. ea officium lugubre præstare videretur: fuisseque aliàs moris, ut de Lauro fieret. not. in h. l. Vide Choul. p. 288. & seqq. In mysteriorum lustratione juxta ignem *Mel* requirebatur. Porphyrius: ὅταν μὲν ἐν τοῖς τὰ λεοντικὰ μυουμένοις, εἰς τὰς χεῖρας ἀνθ᾽ ὕδατος μέλι νίψασθαι ἐγχέωσι καθαρὰς ἔχειν τὰς χεῖρας παραγγέλλουσιν, ἀπὸ παντὸς λυπηροῦ καὶ βλαπτικοῦ, καὶ μυσαροῦ. Καὶ ὡς μύστῃ καθαρτικοῦ ὄντος τοῦ πυρὸς οἰκεῖα νίπτρα προσάγουσι, παραιτησάμενοι τὸ ὕδωρ ὡς πολεμοῦν τῷ πυρί. lib. de antro Nymfarum. Erat & alia lustratio, περισκυλακισμὸς vocata, quâ catulus circa corpus ducebatur. Vide Casaub. not. ad Theoph. charact. Ad expiandas cædes arma cremabant Vulcano, eorum fabro; Marti ac Minervæ, Diis bellicis; Luæ, deæ purgatrici. Theocr. Idyll. Α' Α

καθαρῷ δὲ πυρώσατε δῶμα θεείῳ
πρᾶτον· ἔπειτα δ᾽ ἅλεσσι μεμιγμένον ὡς νενόμισται
Θάλλῳ

θάλλῳ ἐπιῤῥαίνειν ἐστεμμένον ἀβλαβὲς ὕδωρ. Habet enim ignis purgandi vim. Unde Plutarchus inter alias caussas, quare sponsa in nubtiis aquam & ignem tangat, hanc quoque profert. διότι τὸ πῦρ καθαίρει καὶ τὸ ὕδωρ ἁγνίζει. Δεῖ δὲ καθαρὸν καὶ ἁγνὴν διαμένειν τὴν γαμηθεῖσαν. probl. I.

Tertius denique lustrationis modus peragi solebat AQVA. Androtioni apud Plutarch. Cornelius mandavit λούσασθαι πρὸ τῆς θυσίας ἀπὸ τοῦ θύμβρεως. Νενομίσθαι γὰρ οὕτω τοὺς καλλιεροῦντας. Quæst. IV. Cicero: *Aqua adspersione labem corpoream tolli, & castimoniam corporis judicabant.* lib. II. de LL. Id. ibid. c. X. *Incestum adspersione aquæ vel dierum numerô tollitur.* Ovid. lib. II. Fast. v. 45.

Ah nimium faciles, qui tristia crimina cædis
fluminea tolli posse putetis aquâ.

Catullus de Gellio, homine prodigiosissimæ libidinis, qui matrem, sororem, patrui uxorem, patruum, pluresque cognatas puellas unus contaminavit, carm. LXXXIX. v. 5.

Suscipit, o Gelli, quantum non ultima Tethys
Non genitor lymfarum abluit Oceanus.

Vide Augustin. lib. XXI. de Civ. Dei, Pausan. in Att. & Corinth. Herodotum, lib. I. de Adrast. Pers. Sat. II. Hanc lustrationem etiam quædam animantia, præsertim Elefantos observare, docet Plinius & Ælianus. Manilius: *Corporaque ad Lunæ nascentis cornua lustrant.* lib. V. Astron. Vide Scalig. notas. At cædis reus manus porcelli mactati sangvine abluebat, aliique interim porcelli, καθάρσια dicti urebantur; quod tamen vix de ea cæde intelligendum opinor, quæ in bello pro patria committebatur. Aeneas sanè

â nece

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

à nece adhuc αἱμαλέος tantùm aquâ purgatur apud Virgilium, lib. II. Æn. v. 717.

Sacrâ manu patriosque penateis
Me bello è tanto digressum, & cæde madentem.
Attrectare nefas, donec me flumine vivô
Abluero.

Ceterùm ad cædes expiandas ter exspuebant. Apollonius: τρὶς δ' ἀπέλαξε φόνου, τρὶς δ' ἐξ ἄγος ἔπτυσ' ὀδόντων. lib. IV. Argon.

Duo autem præcipuè ad lustrationem illam exigebantur: Alterum ut ad Orientem fieret Solem, devotis precibus: Confer Natal. Com. lib. I. c. XIV. Alterum, ut *vivum* & *purum* in purgatione adhiberetur flumen. Vide Brisson. lib. I. form. Lactantius: *Flagitiis omnibus inquinati veniunt ad precandum, & se piè sacrificâsse opinantur, si cutem laverint, tanquàm libidines intra pectus inclusas ulli amnes abluant.* lib. V. c. XIX. Virgil. *Donec me flumine vivô Abluero*, lib. II. Aen. v. 719. Ovid. lib. IV. Fast. v. 777.

His, dea placanda est, hæc tu conversus ad aras
Dic quater, & vivô perlue rore manus.

(quare: *Dic quater*? Duplicat binarium, in expiationibus perusitatum; veluti & Septenarius: Et ternarius in sacrificiis in genere. Naso, l. c. v. 655.

Bis caput intonsum fontanâ spargitur undâ
Bis sua fagineâ tempora fronde tegit.)

Hesiodus, lib. II. ἔργ. v. 736.

πρίν γ' εὔξῃ ἰδὼν ἐς καλὰ ῥέεθρα
χεῖρας νιψάμενος πολυηράτῳ ὕδατι λευκῷ.

Commoda hujuscemodi purificationibus habebatur Camœnarum aqua Romæ; veluti aquâ MercurI ex-

tra

tra Campenam portam â perjurio se liberari credebantur: Plut. & Ovid. lib. V. Fast. Adde Choul. p. 289. In Tiberi morbis gravibus soluti lavabantur. Petroniam Magistratus in campo quid acturus transgrediebatur, boni ominis caussâ. Aqua verò Juturnæ in foro præ ceteris generaliter ad sacrificia adhibebatur; ut Callirhoë ab Atheniensibus, â Trœzeniis fons Hippocrene. In Almone vel Alcmone extra portam Ostiensem, qui non procul ab urbe cum Tiberi miscetur, VI. Kal. April. quotannis simulacrum Cybeles, & carpentum, & leones, & cultri Phrygii â Sacerdotibus abluebantur, ut testatur Vibius Sequester. Vide Ovid. lib. IV. Fast. Lucanum, lib. I. Statium, lib. I. silv. Martial. lib. III. Epigr. XLVII. Fabric. Rom. c. XVI. Hinc benè Ful. Ursinus apud Cicer. pro *Anemone*, *Alcmonem* rescribit. ac lib. III. de N. D. Quòd si vivus amnis (propter congelationem, ut conjicio) lotionem inhiberet, februare licebat aquâ, in qua torrem ex altari, ubi rem divinam obibant, sumtum, restinxissent; Vide Coel. Rhod. L. A. lib. XII. c. I. & lib. VI. * c. XLIV. Choul. *Qui trempoit en l'eaue, en laquelle la torche (qui seruoit â l' autel, ou ils auoyent celebré les choses diuines) auoit esté premierement esteinte*, p. 289. Ad hoc certi arborum rami destinati erant: Ovid. *Spargit & ipse suos laurô rorante capillos*, lib. V. Fast. v. 680. Apud Romanos *Adspergillum* erat, cujus picturam, qui desiderat, videre poterit infra in tabella, c. XVII. præfixa lit. A. Pertinet huc illud, quando Pilatus manus in tribunali, ut innocens ac purus evaderet, perluit: Matth. XXVII. 24.

* *Falsò*

Ceterùm

Ceterùm casti omnes animô & corpore Deos volebant adire, ex lege illa: AD. DIVOS. CASTE. ADEUNTO. l. 1. de Cult. Deor. tit. de Relig. XII. Tabb. cúmque etiam Gentiles neminem immaculatum vivere agnoverint, ne conspurcati coram Diis suis consisterent, singuli sacrificaturi ante sacra curiosè perluebantur; sed aliter longè quàm â certo piaculo lustrandi, quibus precibus, conversione ad Solem &c: opus fuit. De illis Plautus: *Ego eo lavatum ut sacrificem.* Aul. III. VI. 43. Id. Ibid. *Nunc lavabo ut rem divinam faciam* IV. II. 5. Tibull. -- *Dum sacra colis puréque lavari Te memini* -- lib. I. El. III. v. 25. In hac lotione præcipua ratio manuum habebatur. Dionys. χερνιψάμενοι γὰρ αὐτοὶ, καὶ τὰ ἱερὰ καθαρῷ πελαγκήσαντες ὕδατι. lib. VII. Homerus, Il. ζ. v. 266.

χερσὶ δ' ἀνίπτοισι Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον
ἅζομαι.

Hesiod. lib. β. ἔργ. καὶ ἡμερῶν v. 727.

Μὴ δὲ ποτ' ἐξ ἠοῦς Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον
χερσὶν ἀνίπτοισιν μηδ' ἄλλοις ἀθανάτοισιν.

Et paulò post v. 736.

-- Πρίν γ' εὔξῃ ἰδὼν εἰς καλὰ ῥέεθρα
χεῖρας νιψάμενος -- &c.

Plautus, Truc. II. V. extr.

-- *Fer huc verbenam mihi thus & bellaria,*
Date aquam manibus --

Tibullus, lib. II. El. I. v. 13.

---- *purâ cum veste venite;*
Et manibus puris sumite fontis aquam.

Lucianus de sacrif. Inscribtionis mentionem facit, quâ prohibetur, ne quis intra vasa pura consistat, qui

qui manibus ſit impuris. Aliàs ante preces quoque manus lotæ. Vide Judith. XII. v. 7. 8. Homerum, Iliad. Ω, Tertull. de orat. c. II. Virg. lib. XI. Aen. Ovid. IV. Faſt. Plut. lib. II. de eſu carnium, Stegerum, de Lot. R. c. V. Turcis ante Alcorani contactum præceptum erat manus abluere; unde exterius in compactura legitur: NON ATTINGAT NISI MVNDVS. Schickardus de jur. reg. Ebr. c. XXII. theor. 6. (De Turcarum lotionibus confer Heinſium in Ariſt. c. III. Hoornbec. ſum. controverſ. p. 149.) Similem morem tenuêre Chriſtiani primitivæ Eccleſiæ teſte Chryſoſtomô, hom. LII. in Joh. Tom. III. & Tom. V. hom. VII. ad pop. Antioch. Ante & poſt cœnam quoque manus lotæ. Vide R. Jacob. Baal Turim. c. CLXXXI. Buxtorfium F. diatr. de lotione manuum ante & poſt cœn. Adde Becan. anal. V. & N. T. c. XV. Qvæſt. V. Menochium de R. E. lib. VI. c. III. 3. Lud. Capelli Spicil. Gilb. Gaulmyn. not. ad l. de vit & mort. Moſis, lib. II. c. VI. Buxtorfium Lex Talm. נטל Schickar- מ״ה c. V. Pocock. not. miſc. c. XI. &, qui hos ferè citat, ampliſſimæ doctrinæ atque famæ virum, Mart. Geierum de L. E. c. XXI.

Ideò templis certa vaſa, quibus aqua continebatur luſtralis, præfixa erant, Romanis *faviſſæ* dicta, qualium picturam adfert Guilielmus du Choul. lib. de Relig. Rom. Et nos in tabella ad C. XVII. Simile erat vas latô ore & fundô anguſtô, ne ſtare poſſet (quia aquam luſtralem ſuper terram poſuiſſe piaculare erat) *Futile* dictum, de quo Lactantius lib. VIII. Quædam enim præferebantur *Præfericula* exinde nuncupata, quorum formam denuò habet

Chou;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Choulius l. c. Philippus Camerarius vidiſſe ſe ait Neapoli tabellam marmoream vetuſtiſſimam, in qua vetus ſacrificantium mos, ubi ſacerdos aræ rotundæ adſtet, manus lavans ex vaſe, quod in manibus puella geſtet. Hor. ſubſec. lib. II. c. I. Vide de malluviis Riberam de templo, lib. II. c. XVI. & XVII. Stegerum de lotionibus vett. Rom. c. II. Delubra exinde quidam â diluendo dicta contendunt. Confer Stuck. f. 77. 78. Idem planè de Vaſibus enunciaverim: quæ ante ſacrificia ſimiliter purgabantur, ſed non veluti ea, quæ eſſent impiata, & tædâ atque ſulfure opus habebant. Plautus: *Jube vaſa pura actutum adornari mihi.* Amph. V. I. 74. Idem: *Vaſcula intus purè propera atque elue.* Aul. II. III. 3. Diſtingvendum tamen accuratè inter cultores ſuperorum ac inferorum: Illi toti, ubi res poſtulabat, aut ſaltim manus abluebantur, hi leviter tantùm inrorabantur. De hac differentia Macrobius monet: *Conſtat Dîs ſuperis ſacra facturum corporis ablutione purgari: cùm verò inferis litandum eſt, ſatis actum videtur, ſi adſperſio ſola contingit*: Saturn. lib. III. c. I. Sordes denique in mare abjiciebantur, quoniam marina aqua ſordibus abluendis peridonea. Qui verò â mari remotiores eſſent, in aquas dulces projectabant. Videantur de hiſce Dio, lib. XXXIX. & XLVIII. Cato, origg. III. Tertull. de bapt. c. V. Seneca Herc. Fur. Apulejus, lib. IX. Aſin. A. Clem. Alex. lib. VII. Strom. Juſtinus Mart. apolog. II. Eurip. in Iphig. Taur. Ovid. V. Faſt. IV. & VII. Metam. Serv. ad VI. Aen. Stuck. f. 77. &. ſeqq. Schedius de D. G. lib. II. c. XXVII. Phil. Caroli antiqq. lib. I. c. II.

Apud

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Apud Ebræos oportebat omnes tàm mundos quàm
nmundos lavari (ubi & ſacerdos ad domum lotio-
is deducebatur. Joma. c. III. §. 2, 3.) & qui-
em ſtantes, non innitentes parieti, aut alicui ſuſten-
aculo; nec ſuper ſolum, propter halitus nocivos
oi hærentes, ſed ſuper pavimentum ligneum & con-
imile. Aquam elegêre non corruptam, non turbi-
lam; qualis illa, ex qua vitrea vaſa vel cyathi per-
ui ſolent, vel ex qua galli gallinacei & gallinæ aut
anes biberint: ſed limpidam atque claram, nulliqve
lîi rei adhuc adhibitam. Pro adſpergillo, olivæ vel
auri locô, hyſſopô utebantur. Vide Buxtorſium,
ynag. Jud. c. IV. & VI. Hug. Grotium in Marc.
. VII. Munſterum in Deut. c. VIII. Schickardum
le jur. reg. Ebr. c. V. theor. 18. Choulium, p.
291. Glaſſium, Phil. lib. V. tr. XIII. p. 1358. Ste-
gerum de Lotionib. Rom. c. VI. Diſtingvebant au-
em illi, teſte Levi Barſelloniô, in Sepher Hachin-
nuc Paraſ. tiſſa, inter טבילה, quæ erat totius corpo-
is immerſio; & קדוש, quæ manuum & pedum ab-
lutio. Hanc, ſcil. manuum, etiam in funeribus eo-
rum fuiſſe conſvetam & adhuc eſſe, præter Maimoni-
dem l. Efel. V. 3. Sanctium ad 2. Sam. XIX. 24.
Buxtorſium, l. c. & c. XXXV. Geierum de luct. Ebr.
c. VI. teſtatur quoque Cod. Minhagim. Man wåſcht
die Hände / wann man das *meth* niederſtällt auff
das *beth hakkefuroth*; und wann man es *Kabber* hat
geweſen / da wåſcht man ſie wieder: Illa contra planè
in funere fuit interdicta; quò ſpectant hæc ſeqq. e-
jusd. Cod. Der *afel* darf nicht baden / noch ſchmie-
ren mit wolſchmekkendem Oele &c: Poſterior, nempe
קדוש tali modô fiebat: מניחידו הימנית על גבי רגלו הימנית

וידו השמאלית על גבי חגלו השמאלית ומקדש: i. e. *Imponebat manum dextram, ſuper dextrum pedem; & manum ſiniſtram, ſuper ſiniſtrum pedem: & ſanctificabat.* Sed in die expiationis quinquies ſe lavare, & decies ſancti-ficare debebat ſacerdos, cujus cauſas vide in Torath Cohanim Paras. Acharne mot. c. VI. & apud Sheringhamin Joma, l. c. Aliter autem ſe res habebat, ſi nocturnus caſus accidiſſet, quod Horatius, lib. I. ſat. V. v. 84. enunciat.

Immundò ſomnia viſu

Nocturnam veſtem maculant, ventremque ſupinum;

Ibi enim ſacerdotes ante ſacrificia in locum templi ſubterraneum deſcendebant, illicque luſtrabantur; quod deſcribit Cod. Tamid: אירע קרי לאחד מהם יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הבירה והגלורת דולקין מכאן ומכאן עד שהוא מגיע לבית הטבילה זמלורה היתה שם ובית כסא של כבוד וזה היה כבודו מצאו נעיל יורע שיש שם אדם פתוח יודע שאין שם אדם ירד וטבל עלה ינסתפג ונתחמם בנגר תמדורה: i. e. *Si nocturnus caſus accidiſſet, ibat per cochleam ſub templo, lucentibus undecunque facibus, donec ad domum lotionis perveniſſet; & ibi ignis erat, locusque ſecretus honoris: Et iſte fuit honor ejus; ſi quis obſeratum inveniſſet, ſciret eſſe intus aliquem, ſi apertum, neminem. Deſcenderet, & lavabat; adſcendebat, & abſtergebat, & calefaciebat ſe ad ignem.*

Erant & alia, quæ Gentiles ante ſacra obſervare neceſſe erat, ut ritè præſtruerentur, & ad aras decenter accederent. Inter ea eſt, quod ante ſacrificii feſtum â concubitu conjugali, & carnali commiſtione abſtinuerint. Juvenalis, Sat. VI. v. 335.

Non abſtinet uxor

Concubitu ſacris, obſervandisque diebus.

Tibullus, lib. II. El. I. v. 11.

Vos quoque abesse procul jubeo. discedite ab aris,
Queis tulit hesternâ gaudia nocte Venus.

Ovid. lib. X. Metam. v. 433.

Primitias frugum dant spicea serta suarum,
Perque novem noctes Venerem tactusque virorum
In vetitis numerant.

Vide eundem, lib. III. amor. el. X. Inde feminæ initiandæ lectos è viticis foliis substernebant, ut refrenarent libidinem. Ebræi prohibebantur. שלשה ימים לפני אידיהם של גוים לוקח מהם ולמכר להם דבר המתקיים ללוות מהן ולהלוותן ליפרע מהן וליפרע להם מלוה בשטל או על המשכון: i. e. *triduô ante festa gentilium idola colentium ab iis emere, illisve vendere rem ullam duraturam; mutuò quid accipere, vel dare; capere solutionem, aut solvere mutuum scribtô vel pignore.* R. Maim. lib. עכ ום c. IX. §. 1. Caussas addit Vossius F. 1. Ne, si emerint ab iis quicquam, pecuniâ illâ tempore festi se oblectent. 2. Si vendiderint, lætentur gentiles ob rem bonô pretiô comparatam, ac hilariores ad festum contendant, Dîsque suis, puta Mercurio Deo lucri, aut aliis, gratias ac χαριστηρίας obferant. 3 Si debita solverint, iterum pecuniam in festum ac sacra impendant: ideò etiam olera, carnes coctas, & res non durabiles eis vendere licebat, quò veniente festô gentiles non haberent pecuniam. Deinde ne defecatiori solutis debitis animô essent. 4. Si mutuum dederint, gentiles ad Deos colendos uterentur: Si acceperint, Ethnicus lætior ad festum properaret, quasi Dîs gratias acturus, quòd tantò felicior esset Israëlitâ, ut hic sui indigeret. Sed hoc in regione Judæorum tantùm vetabatur. Vide c. II. §. 2.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Ebræis concubitus tantùm abest ut fuerit interdictus ante sacrificium; ut potiùs sacerdotem magnum ante diem expiationis â domo sua septem diebus in domum Parhedrorum sejunxerint, ipsique alium sacerdotem substituerint; aliamque uxorem, si uxor ejus mortua fuisset. Vide Cod. Para, c. III. & Joma, c. I. §. 1. cum notis Sheringham. At in ipso festo aut sacrificii die seriò erat vetitus. Menasseh ben Israël *He peccado tocar na mulher: como se fosse menstruosa, è non podem dormir numa mesma cama por fugir à occasion de peccar* i. e. *Peccatum est tangere mulierem, acsi esset menstruata: nec in eodem lecto dormire possunt, ut fugiant occasionem peccati.* In thesouro dos dinim. Eadem prorsus lex Moslemanis lata est in Alkorano, suratâ 2. *Licet vobis nocte jejunii coire cum uxoribus vestris, ipsæ sunt indumentum vobis, & vos indumentum ipsis. Novit Deus quòd vos defraudatis animas vestras, & clementer agit vobiscum, & parcit vobis. Itaque jam commiscemini cum eis, & inquirite, quod præscribsit Deus vobis; & comedite & bibite, quoad agnoscatur vobis filum album præ filo nigro ex aurora inlucescente. Exin complete jejunium ad noctem usque neque commiscemini cum eis, sed permanete in templis.* Vide Theologum, Philologum & Philosophum incomparabilem, cujus in Sancti sermonis idiomate scientiam incredibilem & Orientalium lingvarum cognitionem stupendam vix ullus unquàm adæquabit, THEODORICVM HACKSPAN; quem velut olim doctorem immensæ comitatis me fuisse nactum in prima felicitatis meæ parte posui; ita Eumdem atrocitate fatorum properiter mihi nuper sublatum, ingemisco, indignor, &

æternùm doleo: lib. de fid. & Ll. Mohammædis, pos. VI. l. 3. Et diss. de passione dominica. Eædem ferè Ebræis leges erant in abstinentia â cibo & potu. Sacerdotem enim magnum ante expiationis festum separatum septem diebus כל שבעת חימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה ערב יום הכפולים עם השיכה לא היו מניהים אותו לאכול הרבה מפני שהמאכל מביא את השינה: i. e. *non arcebant eum â cibo & potu, totô hoc septem dierum spatiô: Vesperâ autem diei exptationis post exortas tenebras non sinebant eum multum edere, quia cibus somnum inducit.* Joma, c. I. §. 4. Et quidem non sinebant eum edere (ut inquit Gemara Hierosolymitana.) חלב ולא בצים ולא גבינה ולא בשר שמן ולא יין ישן ולא קונדיטון ולא גריסין של פול ולא ערשין: i. e. *lac, nec ova, nec caseum, nec carnem pingvem, nec vinum vetus, nec conditum, nec fabas fresas, nec lentes.* Mandatum insuper erat, ut pridie diei expiationis plus solitô ederet, quò alacrior magisque dispositus esset ad diem sequentem jejunii; quamvis & hic cibus concoctu facilis requirebatur, ut docet Menasseh ben-Israël in thes. dos dinim c. XCVI. Vide Sheringham in l. c. Joma. At in ipso die expiationis inhibitus erat cibus, omnisque operis peractio. Vide Levit. XVI. 29. & XXIII. 27. & 29. Qui cibum sumserit, aut opus fecerit in die hac dicitur esse vapulandus; in Maccoth, c. III. Et planè exscindendus è populo, in Keritoth. c. I. Quid autem prohibitum fuerit, & quot cibi & potus; item cui licitum aut interdictum? prolixè vide in Joma, c. VIII. cum Gemara & not. Sheringh. Adde Arba Turim in Hilcoth jom Hakkippurim; necnon Maimonidem, Bartenoram, & alios. Hæc etiam in Ecclesiæ N. T. tàm Græcæ quàm Latinæ sacris

âc jejuniis usuvenisse ex Balsamone, Leunclavio, & aliunde probat Sheringham ad Joma, c. VIII. 1. Neque sacerdotem magnum dormire patiebantur; sed vel in Jobo, vel Hezra, vel Zacharia, aut etiam Daniele legebant. Quod si verò jam dormitare inciperet, sacerdotes juniores digitô percutiebant coram ipso; & quidem, docente Mischnâ Cod. Jom. c. I. §. 6. & 7. אצבע צרדה; quod Gemara, & ad eum R. Salomon; item R. Huna, R. Jochanan, Buxtorfius, & R. Sheringham de *Indice* digito vertunt: Sed R. Maimon & alii *Medium* esse digitum existimant. Et hactenus de præliminaribus requisitis, ac Personarum ad sacrificia adornatione.

CAPUT XII.

VEhiculis quinam ad sacrificia delati? Currus arcuatus apud Livium qualis? Sacerdotes cur vecti ad sacrificia? Remotio βεβήλων â sacris per lictorem. Varia βεβήλων nomina Formulæ solemnes ante sacrificia. Profani funiculis â sacrificiis exclusi. σχοινία. ἀποσχοινισμένος quid apud Demosthenem? σχοινία puellarum juncea, cur? Commentaculum. Lituus. Sacra ἀβέβηλα. An Favete lingvis *silentium significârit? Vallæ, Castalionis, & aliorum opiniones rejectæ; & Seneca cum Festo ac Cicerone conciliatus.* Favere *i. e. bona fari.* Favere

vere *i. e. silere.* Pascito lingvam *in sacrificiis solemne dicterium. Formula* Favete lingvis *explicatur: Formulæ Græcorum parallelæ. Mysterii etymon. Mureti error grandis. Capitis in sacrific. velatio: Ejus aliquot caussæ. (Canterus obiter coarguitur.) Flammeum quid? Cur in nubtiis usitatum? Feminarum velatio: Et puerorum. Rica.* Velamina, Velamenta, Velata colus: πέμματα. Velati *qui propriè?* מצנפת *Velamenta subjectionis signum. Velatio lugentium: Ignominiosorum: Regum. Velatio unde orta? Quibusdam* DIIS *se non velabant. Saturni sive* CRODONIS *effigies apud Germanos capite nudô, & cur? Schedl ratio longiùs petita.* Lucem facere *Phrasis solemnis. Apertio capitis honoris signum. Velatio in sacris etiam hodie usitata. Conversio in sacris, & ejus caussa: Quorsum fuerit facta? Varia in Ovidio lectio exponitur. Templa & aræ cur versus orientem? Sanctum Sanctorum in occidente: Ita & Christianorum templa, & cur? Baptizandorum in prima Ecclesia mos: Vertebantur ad dextram, & cur? Galli ad sinistram. Ebræorum* נוך. *Vossius notatur. Versio adhuc Turcis in usu. Lapis Veneris apud Turcas. Osculatio ma-*

nuum in ſacris. Aliquot S. Scr. locis lux adfunditur. Certus oſculandi manum modus. Adorare *unde? Voſſius de Etymologia compellatur. StuckI Etymon eliminatum. Idola oſculabantur. Oſculatio manuum olim & hodie venerationis genus.* Manu venerari: Manu ſalutare. Baiſe les mains. *Poſt preces in terram procubuêre: Ejus aliquot cauſſæ. Stuckius notatur. Cruſerio adverſus Voſſium tutela præſtita.* καθῆσθαι προσκυνήσοντας *proverb.* τὸ reſideri *mortuis exhibitum.* Τὸ προσκυνεῖν *Perſarum: Ejus derivatio.* Küſſen *unde? Locus Matth. II. 2. dilucidatur.* Προσκύνησις *ſuper lapidem figuratum: Manibus pedibusque: Judæis prohibita. Quatuor Ebræorum honoris genera. Phraſium quarund. Biblic. origo. Humiles & lugentes humi cubabant. An* προσκύνησις *in ſacris ab humicubatione distincta? Digitus in ſacris ori admotus: Talia ſimulacra in Coemeteriis vett. Cur in Templo Iſidis & Serapis? Harpocratis Effigies.* Traſcodrugitæ: Perticonaſati. *Quisnam ille digitus? Digitus in S. Scr. pro tota manu. Pollex pro digito: Unde dictus?* Ἀντίχειρ. *Pollicis dignitas. Loco Judic. I. 6. 7. fax præfertur, Singuli olim digiti certis Diis conſecrati. Indice ſilentium in-*

indicatum. Index digitus salutaris *cur? Silentium in Sacris dogma Pythagoricum. VirgilI locus enodatur. Agesilai profanum factum. Barcani pediculorum ridiculi cultores.*

Purgati itaque & condecorati actutùm ad sacra pergebant, quò matronæ primùm vehiculis delatæ. Livius legem recenset, quâ cautum, *Ne mulier junctô vehiculô nisi sacrorum publicorum caussâ veheretur*, lib. XXXIV. c. I. Posteà Sacerdotibus tantùm permittebatur. Virgilius lib. III. Georg. v. 532.

Quæsitas ad sacra boves Junonis, & uris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.

Ad quæ Servius: *Mos erat Sacerdotem Argivam junctis bobus ire ad templa Junonis, & cùm solemni die boves non invenirentur, duo sacerdotis filii Cleobis & Biton matrem subeuntes, jugô ad templa duxêre. Tunc Juno probans eorum religionem, obtulit matri, id, quod vellet, poscere filiis: Illa piâ responsione ait, ut quod sciret utile Dea mortalibus, id præstaret. Alterô itaque die, Sacerdotis filii juvenes reperti sunt mortui. Ex quo probatur, nihil esse morte peæstantius.* Hæc ille ex Herodot. lib. I. Livius: *Ad Fidei sacrarium Flamines bigis, curru arcuatô, vehi jussit*, lib. I. c. XXI. Quis ille currus arcuatus? quærit Lipsius de Vest. c. XI. & respondet: *Carpentum i. e. tectum supernè, & cameræ in modum. Talia enim hæc fuisse Numi hodie dicunt, qui plures extant: Neque â Thensa nimis diversum fuit. Id quoque enim vehiculum sacrorum &c*: Caussam vectionis Sacerdotum

obgerit Tacitus: *Suum quoque fastigium Agrippina altiùs extollere, carpentô Capitolium ingredi, qui mos Sacerdotibus & sacris antiquitus concessus, venerationem augebat*, lib. XII. Ann. c. XLII. 3. Vide felicissimum Criticum Lipsium in h. l. & Lect. Antiqv. lib. II. c. XVI. Ad sacra ubi esset perventum, removebantur, & excesse jubebantur βέβηλοι, qui aliàs, ἀμυστηρίαστοι, ἀτέλεστοι, ἀμύητοι, μιαροὶ, παμμιαροὶ, ἀνόσιοι, ἀκάθαρτοι, ἐξειργόμενοι, ἐναγεῖς, δυσαγεῖς, μυάσματα, μύση &c: Vide Stuck. f. 81. Idcircò initiò per Lictorem exclamabatur: HOSTIS, VINCTUS, MVLIER, VIRGO, EXESTO! Item-- ἑκὰς ἑκὰς ὅστις ἀλιτρὸς; ἑκὰς ἑκὰς ἔστ βέβηλοι! Quod Poëta Romanus vertit: *procul, o procul este profani*; lib. VI. Aen. v. 258. Vide Briss. in Form. Apud Græcos Sacerdos accedens ἱερὸν interrogabat: Τὶς τῇδε; alii boni ominis caussâ respondebant: πολλοί τε, ἀγαθοί τε, Sardus de Mor. Gent. lib. III. c. XV. Adde Philippum Caroli in antiqq. Eccl. lib. I. c. XII. Ethnicos imitati Christiani primitivæ Ecclesiæ, ante quorum sacra Hypodiacono aquam manibus sacerdotis adfundente, diaconus personabat: NULLUS CATECHUMENUS, NULLUS AUDITOR, NULLUS INFIDELIS, NULLUS HAERETICUS. QVI PRIMAM ORATIONEM PERFECISTIS, DISCEDITE. PUEROS RECIPITE MATRES. NE QVIS CONTRA ALIQVEM. NE QVIS IN HYPOCRISI. ERECTI AD DOMINUM CUM TIMORE ET TREMORE SINAMUS OBFERRI. Vide Constt. Apost. Aliquando arcebant funiculis, qui dicebantur σχοινία, teste Polluce, lib. VIII. Unde in sacris ob-

obſcœnis aditus ad diobolaria Babylo niorum ſcort σχοινίοις erant circumſepti, & ad ſeminam protenſi. Herodoto διέξοδοι σχοινοτενέες vocantur. Demoſthenes, gravis atque inluſtris orator, ἀποσχοινισμένε voce de eo utitur, qui forô περισχοινισμένῳ excludebatur. orat. I. adverſ. Ariſtogit. Aliàs σχοινία erant impudicarum puellarum cingula juncea (ut eò faciliùs diſrumpi poſſent) quibus pudenda duntaxat operiebant, cetera nudæ. Vide Olympiodorum & Seldenum de DIS. Syris lib. II. c. VII. Flamines, concedentes ad ſacrificia, homines â ſe removebant virgâ, quæ erat *Commentaculum* teſte Feſtô. Gerebant & augures incurvum & leviter inflexum bacillum, *Lituum* dictum propter ejus, quô canitur, litui ſimilitudinem. Aliter tamen Servius: *Lituus incurvus augurum baculus, quô utebantur ad cæli ſpatia deſignanda; nam manu non licebat &c. Vel Lituum i. e. regium baculum, in quo poteſtas erat dirimendarum litium*, ad lib. VII. Aen. v. 187. Vide Cic. I. de div. c. XVII. Agellium, lib. V. c. VIII. Wolfg. Lazium, comm. vetuſt. nomism. ſect. III. part. 2, Tab. 1. C. A. Rupertum ad Urſin. de fam. Rom. Ejus formam ex antiquitate manſvetiorum Muſarum cultoribus in picturarum tabella ad c. IX. lit. D. exhibemus: Inſuper etiam in numis noſtris, c. XVIII. conſpicere erit, Fuêre tamen etiam ἀβέβηλα ſacra apud Græcos, quibus profanis intereſſe licebat, de quibus Stuck. f. 81.

Dehinc Præcones imponebant ſilentium, ſed an formulâ illâ: *Favete lingvis*, nemo hactenus, qui planiùs id oſtenderet, adfirmavit. Tuebantur tamen paginis longis partes ſuas, qui â negativis ſtabant, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

eandem cum *Bona verba dicere* facere volebant, Viri amplissimæ famæ & multi salis, quorum primipilarii P. Valla & Jos. Castalio *, magnificè de bonis studiis meriti. Jactant illi pro se, & gloriosè efferunt duo præcipuè loca, alterum Festi: *In sacrificiis præcones clamantes populum sacrificiis favere* i. e. *bona fari jubebant; nam favere est bona fari*: Alterum Ciceronis: *Omnia majores nostri, quia valere censebant, idcirco omnibus rebus agendis, quod bonum, faustum, felix, fortunatumque esset precabantur; rebusque divinis, quæ publicè fierent, ut faverent lingvis imperabatur, inque feriis imperandis, ut litibus & jurgiis abstinerent.* lib. I. de div. Rejiciunt oppositum his Annæi locum: *FAVETE LINGVIS. Hoc verbum, non ut plerique existimant à favore trahitur; sed imperatur silentium, ut ritè peragi possit sacrum nullâ malâ voce obstrepente.* lib. de beat. vit. c. XXVI. extr. Tanti verò non erat, ut sapientissimum Philosophum vel imperitiæ accusarent, & silentium etiam hâc formulâ indictum negitarent, vel Festo & Ciceroni opponerent Senecam, cùm nihil eum ab illis diversi statuere videam. Quòd enim ait *favere* hîc non â *favore* deduci, idem Festus innuit, quando scribit: *favere est bona fari.* Quòd pergit: *imperari silentium*, id ipsum in seqq. verbis Festi, l. c. invenias, quæ sunt: *favere vett. Poëtæ pro silere usi sunt.* Idem Festus alibi similem formulam adducit quâ silentium mandatum. *Pascito lingvam*, inquit, *in sacrificiis dicebatur* i. e. *coërceto, contineto, taceto.* Quod tandem Cicero

* *Decad. II. Observationum, c. X. p. m.* 118. *s. Edit. Lugdun. M. DC. VII. in 8°.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

cero & Festus de litibus & jurgiis abstinendis, de bonis faustisque fandis ac precandis memorant, id Seneca exprimit his verbis: *Nullâ voce malâ obstrepente.* Duplicis igitur erat significati phrasis illa; alterum silere, alterum bona verba dicere denotabat: Ad hoc primariò in ludis, epulis &c: ad illud potissimùm respiciebatur in sacrificiis, & sonabat: *Favete lingvis* i. e. omnimodò solida lingvis frena injicite, ceu id sacra isthæc poscunt, & si quispiam inter cæsa & porrecta, ubi fari licet, proloqui desideraret, operam navet atque sedulam adhibeat cautelam; ne infaustum ac malè ominatum erumpat verbum. Hôc modô Servius cui plurima antiquitatis studiosi pol! debent, solemnem illam Phrasin nobis exponit ad illud Virg. *Ore favete omnes & cingite tempora ramis*, lib. V. Aen. v. 71. his verbis: *ORE FAVETE; aptô sermone & sacris & ludis utitur; Nam in sacris taciturnitas, in ludis necessarius est favor. Favet quis ore etiam per taciturnitatem. Horat. Favete lingvis carmina non prius audita Musarum sacerdos* &c: Nec malè vegetissimi ingenii & beati acuminis Juvenis Elias Schedius: *In sacris taciturnitas necessaria erat, quod etiam præco magistratu sacrificante dicebat: Favete lingvis, favete vocibus*, i. e. *bona omina habete aut tacete*, de D. G. lib. I. c. IX. Itemque Muretus illa Tibulli: *lingvâ vir mulierque fave*, lib. II. El. II. v. 2. commodè interpretatur ἢ σίγα, ἢ εὔφημα φώνει. Ita de hac formula Gyraldus: *Si enim opus facientem sacerdotem inter sacra videre contigisset temerari & pollui putabatur: Ideo ei custos dabatur, qui sacra inspiceret: & alter, qui lingvis favere juberet*, synt. XVII. p. 498. Sed Choulius de silentio tan-

tùm explicare videtur; cujus en verba: *Car aux ſacrifices des Dieux deuant toutes choſes, lon uſoit de taciturnité & fidelle ſilence: Comme teſmoigne Vergile ſoubs ces mots.*

Hinc fida ſilentia ſacris.

Pource qu'il manifeſte: que tous biens viennent & conſiſtant de ſilence & taciturnité. Le prebſtre commandoit favere ſacris, *ou* favere lingvis. *Et proprement* favere, *comme dit Feſtus*, eſt bona fari. *Et de ces mots Latins i' ay voulu uſer, pour ne ſortir point hors des termes de noz ſacrifices. Toutes fois les anciens Poëtes uſerent de ce mot* favere *pour monſtrer le ſilence, qu'il faloit garder pour deuëment acheuer les ſacrifices.* p. 295. Propertius: *Sacra facit vates, ſint ora faventia lingvis* lib. IV. El. VI. n. 1. Statius: *Lucanum canimus, favete lingvis,* lib. II. Sylv. VII. v. 19. Martialis: *Lingvis omnibus & favete votis,* lib. X. Epigr. LXXXVII. v. 3. Ovid. *Ore favent* (Stuckius ineptè legit: *tacent) populi, tunc cùm venit aurea pompa.* lib. III. am. el. XIII. v. 29. Idem: *Concipiamque bonas ore favente preces.* lib. III. Triſt. El. XIII. v. 18. Et lib. IV. El. II. v. 55. *Inde petes arcem & delubra faventia votis.* Necnon lib. V. El. V. v. 5.

Lingva favens adſit noſtrorum oblita laborum,
Quæ puto dedidicit jam bona verba loqui.

Idem. lib. IV. Faſt. v. 867.

Poſcite thure datô formam, populique favorem,
Poſcite blanditias, dignaque verba locô.

Id. dir. in Ibin, v. 95.

- - - - peragam rata vota ſacerdos;
Quiſquis ades ſacris ore favete meis.

Similes

Similes formæ erant apud Græcos: *σίγα πᾶς ἔξω λεώς.* It: *γλῶσσα τύχη, γλῶσσα δαίμων.* Necnon: *ἀλλ' ἄγε τέμνετε γλώσσας.* Vide Plut. in Isid. ac Osiride. Brisson. in Form. * Unde Mysterium quasi *μύειν τὸ στόμα* dictum quidam volunt. Refer huc Pythagoræ symbola: *Cùm veneris in templum adora, nec intereà aliud quid facias:* Et: *Echemythia servanda, sive, Lingvam coërceto deum imitans.* Muretus autem delirat, quando eadem de caussâ. H*oc age!* inclamatum tradit, V. L. lib. XV. c. XVII. Sed de hoc nos suô locô.

Inde sacrificantes ipsi vestibus ad aures adductis caput operiebant, ne se inter religionem vagis aliquid obferret obtutibus; ut ait Virgilius, lib. III. Aen: v. 405.

Purpureô velare comas adopertus amictu,
Ne qua inter sanctos ignes in honore Deorum
Hostilis facies occurrat, & omina turbet.

Canterus, N. L. lib. I. c. VIII. Orgia prodere & abstrusa recensere nititur, qui scribit: Omnia *pro* Omina *tam crebrò legitur &c: In Virgilio primùm sæpius hoc erratum commissum est* &c: Et inter alios etiam ultimum hunc versum enumerat, quem tamen una cùm ceteris, ut suprà c. III. p. 54. memoravimus,

* lib. I. p. 8. *Cujus ceteri*, auctore Barthiô, Animadvers. ad Statii lib. II. Silv. VII. v. 19. p. m. 249. *qvi hujus meminêre, sunt Analecta.* Torrent. in notis ad Horat. III. Od. I. v. 1. p. m. 183. edit. opt. Antverp. CIↃ IↃC VIII. Dan. Heins. in notis ad Silii lib. XVI. p. m. 149. edit. Cantabrig. opt. 1646. in 12. Isaac. Casaubon. in Commentar. ad Theophrasti Charact. p. m. 321. edit. Lugd. M. DC. XXXVIII. in 8o. Henr. Kipping. lib. I. Antiqvit. Rom. c. IX §. II. p. m. 208. s:

vimus, in vetustis quos vidi (modernos enim ipse excipit) Codd. non aliter reperio, nec aliô modô apud antiquos Scholiastas citatum aut adlegatum; quod etiam Alex. Vellutelli obsoleti Codd. confirmant) Vel ut sentit Plutarchus in quæst. ne pares Dîs cum mortalibus honores exhiberentur, quibus caput aperimus: aut etiam ut seipsos humiliores & cæciores agnoscerent. Seneca Oct. Actu IV. sc. I. v. 700.

Thura cum superis dares,
Sacrasque gratô spargeres aras merô,
Velata summum flammeô tenui caput,

Flammeum tegmen erat sangvineum, quô se virgines ipsô nuptiarum die velabant boni ominis caussâ, quod eô Flaminica Flaminis uxor uteretur, cui divortium facere non licebat. Vide Nonium Marcellum, Festum, scholiastam Juv. Sat. VI. v. 226. (Velabantur enim virgines in nubtiis & extra nubtias, ne pudicitia earum adspectu pollueretur. Vide * Florum IV. II. 56. Val. Max. I. III. 16. Tertullianum de veland. virgg. Brissonium de nuptt. Idem apud Turcas & Arabes etiam hodie observari testantur B. Lutheru in Gen. XXXVIII. 16. Joh. Lud. de la Cerda, advers. sacr. lib. I. De Ebræorum mulieribus velatis confer Exod. III. 6. 1 Cor. XI. 10. & seqq. Pradum ad Ezech. XVI. Fullerum miscell. lib. IV. c. VII. Mart. de Roâ part. II. singul. lib. III. c. IV. Beierlinck theat. hum. litt. S. Geierum de L. E. c. XI. Quorum etiam pueros velatos docet Buxtorf. synag.

* Hi du loci sunt mendosi, cumprimis ultimus, tu substitue VI. III. 10. & pro Exod. *III. 6.* pone Gen. XXIV. *65.*

ſynag. c. III. & VIII.) Propertius, lib. II. El. XXVIII. v. 45. *Ante tuosque pedes illa ipſa adoperta ſedebit.* Virgil. lib. III. Aen. v. 545. *Et capita ante aras Phrygiô velamur amictu.* Juvenal. Sat. VI. v. 390.

Stetit ante aras, nec turpe putavit
Pro cithara velare caput - - -

Tale velamen erat *Rica*, teſte Feſtô: Inde etiam infulæ & vittæ *velamina*, *velamenta*, ac *velata colus* adpellabantur; Græcis verò πῆμματα i. e. vellera. Scaliger propriè *Velatos* dicit eſſe dictos, qui caput cinctum liciô laneô habebant; conject. ad Feſtum. Vide Petr. Colvium in lib. XI. Metam. Apuleji. Ebræi caput operiebant מצנפת i. e. cidari. Exod. XXIX. 6. Lev. XVI. 4. Vide Boxhorn. ad Plut. probl. XI. Aliàs velamenta ac infulæ ſubjectionis ac demiſſionis fuêre ſignum. Evolve aureas H. Savill notas in lib. I. Hiſt. Tac. p. 160. Apud Romanos filii parentes velatis capitibus efferebant; utpote quibus hi venerandi ſunt tanquàm dii: Unde & ſuper ſepulcris eorum ſe circumagebant. Vide Plutarch. Quæſt. XIV. Apud eosdem & ignominioſi velati. Adi Feſtum lib. XV. Druſium, obſ. lib. XII. c. XVIII. Dempſterum ad Roſin. lib. VIII. Contra apud Ebræos reges & principes recens creati velabantur. Schebhæt Jehuda; Wann der *Naſchi* geht / da iſt ſein *panim* verdekkt / mit einem ſeiden Tuch / daſz man ihm das *panim* nit ſieht. Et paullò pòſt: Als dann bringen ſie den *Naſchi* allerôberſt auff den *mighdal* und ſein *panim* iſt verdekkt.

Ritus ille velandi ſe in ſacrificiis ab Aenea ortum traxit, ut nos docet Orig. Gent. Rom: *Cùm vere-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

retur; ne ab hoste cognitus periculum subiret, itemque rem divinam interrumpere summum nefas duceret, caput velamentô obduxisse, atque ita plenô ritu sacra perfecisse, inde posteris traditum morem ita sacrificandi, c. XI. Non autem exhibebatur honos hic Herculi, teste Brissoniô: Neque Honori, quia splendidum quiddam, inlustre, & apertum, ac latè patens est gloria: Plut. probl. XIIJ. Neque etiam Saturno; hinc ille apud Germanos quidem sub Crodonis nomine in arce Hartesburg ad Silvam Hercyniam civitatemque Goslariensem colebatur, imagine senis, stantis in pisce Persico, indusiô amicti, lineô vinculô cincti, tenentis rotam ac urnam, nudis pedibus, capiteque nudô. El. Sched. lib. IV. c. II. de D. G. Capitis nuditatem Schedius ait denotâsse colendum Deum pectore purô; caussâ mehercules nimis alienâ: Indicârunt potiùs, Veritatem occultari non posse, cujus Saturnus parens ac Deus habebatur: Vel quia Saturnus inter inferos terrestresque deos: Vel, quia, cùm velatio Aeneæ institutum sit, Saturni sacrificium multò sit vetustius. Evolve Plutarch. probl. XI. cum notis BoxhornI. Idem Plutarch. probl. X. quærit, & multas rationes profert, quare Diis caput operiamus, honestis viris aperiamus? Qui hôc modô caput Deis istis retegebant, *lucem facere* dicebantur. Vide Cœl. Rhod. L. A. lib. XX. c. XII. De apertione capitis videsis Vincentium Turturetum in parall. diss. XXIX. Apud nos quidem hodie adhuc velatio quæpiam obtinet, quando in templis inter orandum, ne quicquam profani devotionem nostram turbet, pileis, vittis, manicis aut manibus oculos operimus.

Vela-

Velati ſe vertebant; quod tradente Plutarchô fiebat cæleſtis vertiginis quâdam imagine; vel, quod Aegyptiæ indicant rotæ, quia in humanis nihil ſtabile eſt & conſtans, & utcunque Deus volvat revolvatque vitam, nobis id libenter admittendum. Circumfertur Pythagoræ ſymbolum: *Circumactus adora*; Ubi Joh. Capnio ſive Reuchlin prudentiam circa preces mandari exiſtimat. Mercurius in Aſclepio prodit, ſacra peracturos die mediô meridiem, occiduô occaſum verſus ſe convertiſſe: Alii ex Græcis perhibent, ſi Dîs rem obirent divinam, exortivas * partes; ſi heroibus, occaſum ſpectare ſolitos. Clem. Alexandrinus: πρὸς τὴν ἑωθινὴν ἀνατολὴν αἱ εὐχαί. lib. XVII. Strom. Latinus Pacatus Drepanius: *Nam ut divinis rebus operantes in eam cæli plagam ora convertimus, â qua lucis exordium eſt.* in paneg. Theod. c. III. Virg. lib. XII. Aen. v. 172. *Illi ad ſurgentem converſi lumina Solem.* Ovid. lib. IV. Faſt. v. 777.

His Dea placanda eſt: hæc tu converſus ad ortus
Dic quater &c:

Alii h. l. *ad aras* legunt, eôdem ſenſu; quia hâc fini non ſolùm ipſa templa extructa erant, ut orientem ſtatim exciperent ſolem. Dion. Thrax. οἱ ναοὶ τῶν παλαιῶν καὶ τὸν ἥλιον ὑπερκύψαντα εὐθὺς ὑποδέχεσθαι εἰώθεσαν. καὶ τοῦ φωτὸς εὐθὺς ἐμπεμπλᾶσθαι τῶν θυρῶν ἀναπεπταμένων, ὅπως καὶ τὰ ἱερὰ ἔῤῥεξαν. lib. III. diæres. Verùm etiam aræ. Virtuvius: *Aræ ſpectent*

* *De ritu precandi veterum Chriſtianorum verſus Orientem elegantem edidit diſputationem Cl. Jacob. Thomaſius Lipſiæ, M. DC. LXX. quam uni Faſcium noſtrorum cum DEO inſeram. Adde & D. Henrici Mulleri Semicenturiam I. Quæſtionum Selectar Theologic. n. XXI. p. m. 101. ſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

spectent Orientem, lib. IV. c. ult. Judaicum Sanctum Sanctorum erat in parte Occidentali templi conlocatum, veluti hodie Christiani templa ab occidente in Orientem ingrediuntur, non solùm quòd Christus crucifixus Occidentem versus spectaret; sed & quia ut fulguris ab oriente in Occidentem motus, ita aliquando filii Dei adventus. Apud vett. Ckristianos, qui sacro lavacro suscipiendus erat, diabolum versus Occidentem ejurabat, ac statim Christum in Orientem adorabat. Vide Clem. Alex. strom. VII. & Respons. (quæ Justino Martyri adscribuntur) CXVIII. Damascenum de Orthod. fide, lib. IV. c. XIII. Dionys. Areopag. in cæl. Hierar. c. II. Angliæ eruditæ Principem Seldenum, lib. II. c. VIII. Philip. Caroli antiqq. Rom. lib. I. c. IV.

Fiebat porrò versio illa apud Romanos & Græcos â sinistra ad dextram. Unde cùm amator insaniens Phædromus præ nimio æstu ac angore, quò se verteret, nescire se querebatur; subdit per jocum Palinurus: *Si deos salutas, dextroversum censeo.* Plautus in Curc. I. I. 70. Hoc ad mundi, ut diximus, imitationem fiebat, cujus ortus, ut docet Plinius, est â læva parte in dextram præceps. Galli contra sinistrorsum & in lævam partem adorantes religiosiùs se vertere arbitrabantur. Fervidissimus historiarum ac naturæ indagator: *In adorando dextram ad osculum referimus, totumque corpus circumagimus, quod in lævum fecisse Galliæ religiosius creduntur.* H. N. lib. XXVIII. c. II. Apud Ebræos certum erat sacrificii genus נוף dictum, quod fiebat agitatione versus Orientem & Occidentem, Meridiem & Septentrionem, ad ostendendum in quatuor mundi partibus debere

sacrificia

sacrificia ad laudem nominis divini obferri, ut vett. Ebræorum sapientes tradiderunt, Cod. Talmud. Merachoth, c. V. Cod. Succa, c. III. R. Salom. Exod. XXIX. 24. Vide BuxtorfI Lex. Hanc in sacris circumactionem apud Romanos â Numa inventam ait Choul. p. 300. Ex his adparet, quantoperè adlidat Vir infinitæ scientiæ & planè stupendi judicii Vossius, qui dubitare haut dubitat, sitne adeò antiquus circumactio in sacrificiis ritus? de Idol. lib. II. c. III. Talem in adorando versionem Muhamedanis adhuc usitatam, quibus Imperium Byzantinum visum est, constanter adserunt: Et testatur Euthymius Zygabenus his verbis è Græco scil. versis: *Anathematizo etiam ipsam illam precationis domum in Make, in cujus medio jacere ajunt lapidem magnum, Veneris effigiem habentem. Honorari autem istum lapidem, quasi Abraham super eum cum Agare coierit, aut camelum ei adligaverit, quum Isaacum sacrificaturus erat. Eos autem qui precatum illûc eunt, alteram manum ad Lapidem extendere, alterâ verô aurem suam tenere, atque ita in orbem se circumagere, donec è vertigine obfusis tenebris concidant*; in catech. Sarac. Idem: *Supplicant verò ex præcepto Muhamedis ad Austrum conversi*; in panoplia. Hoc quoque Bartholomæus Georgievitz de Turcarum feminis enarrat. Vide Salom. Schweiggeri itinerarium.

In circumgyratione illa manum inclinatô capite subinde osculabantur, quod præcipuum venerationis genus existimabant. Ruffinus: *Qui adorant, solent deosculari manum*, lib. I. Apulejus: *Si fanum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratiâ manum labris admovere*, Apolog. c. I. Minucius Felix: *Cæcilius simulacrô*

mulacrô Serapidis denotatô (ut vulgus ſuperſtitioſus ſolet) manum ori admovens, oſculum labiis impreſſit, in Octav. Hinc B. Hieronymus illud Pſalm. II. 12. *Exoſculamini filium*, interpretatur *adorate. Ebræi*, inquit Beroaldus, *linguâ ſuâ deoſculationem pro veneratione ponunt.* Pertinent huc loca Scripturæ, 1 Reg. XIX. 18. *Genua, quæ non incurvata ſunt ante Baal, & omne os, quod non adoravit eum, oſculans manum.* Job. XXXI. 26. 27. *Si vidi ſolem, cùm luceret, & lunam incedentem clarè: Et lætatum eſt in abſcondito cor meum, & oſculatus ſum manum meam ore meô*, & ſimilia. Oſculabantur autem non ſolùm manum, ſed & in oſculando indicem pollici ſuperinjectum ori admovebant, ut crucem repræſentaret. Apulejus: *Admoventes oribus ſuis dexteram priore digitô in erectum pollicem reſidente; ut ipſam prorſus Deam Venerem religioſis adorationibus venerarentur*; lib. IV. Metam. Hinc *Adorare* Viri quidam eruditi interpretantur quaſi manum ad os movere. Lipſius, Elect. lib. II. c. IV. Muretus, V. L. lib. X. c. I. Scioppius, Verſim. lib. I. c. VIII. Stuck. f. 3. quia in deorum ſalutatione eminus ſtantes, ne ore profanô Deos tangerent, manum ori admovebant ac ſvaviabantur; quæ derivatio cùm non placeat Voſſio, Inſt. Orat. lib. IV. c. VII. Sect. II. potiorem vellem adduxiſſet: Neque enim illa firma ſatis atque valens eſſe videtur, quam habet Stuckius, qui *adorare* dici refert quaſi *odorari*, f. 138. Aliquando & ipſa Idola oſculabantur. Vide Oſeæ XIII. 2. R. Maimonides: המגפף עבו"ם ותמנשק i. e. *Qui amplectitur idolum, aut oſculatur.* lib. עב"ום c. III. §. 9. Deinde Magnates eô, quô Deos, honore, oſculatione ſcil. manuum, vel manum,

num ori admovendo, proſequebantur, quod *manu venerari*, item *manu ſalutare* dixêre. Ritus hic hodiedum hîc atque aliubi præſtat; Galli *baise les mains* vocant. Vide de hiſce Plut. in Num. & Camill. Plin. H. N. lib. XXVIII. c. II. Lucret. lib. V. Ovid. lib. III. Faſt. Statium, lib. V. Theb. Propert. lib. I. El. XVI. Sveton. Vitell. c. II. Briſſ. lib. I. Form. Turnebum, lib. I. c. XVII. & lib. XXII. c. XXIII. adverſar. Pithœum adverſ. lib. I. c. VII.

Peractis aliquibus precibus, & piis votis deprom-ptis, procubuêre. Quod ſatis declarat Tranqvillus: *Primus C. Cæſarem adorari ut Deum inſtituit, cùm reverſus è Syria non aliter adire auſus eſſet, quàm capite velató, circumvertenſque ſe, deinde procumbens.* in Vit. c. II. Quô vel ratas fore preces indicabant; vel actionum noſtrarum diviſionem eſſe quietem. Quam quidem procubuitionem miror non intellexiſſe Stuckium, quando his ApollonI verbis:

Τῷ δή ἄνεῳ καὶ ἄναυδοι ἐφ' ἑςίῃ ἀΐξαντες
Ἵζανον, ἥτε δίκη λυγροῖς ἱκέτῃσι τέτυκται.

hæc ſubjungit: *Sed illud non eſt hujus loci, neque videtur ſupplicem decere, ut ſedeat* &c. p. 88. Neque adeò cum Voſſio improbare poſſum CruſerI explicationem proverbI: καθῆσθαι προσκυνήσοντας, *Sedeas cùm adoraveris*, quâ magis ad ritum, quàm verba reſpicit, & fortè intelligit: Cùm adoraturus es, ſive vadis ad adorandum, ubi poſteà adoraveris, ſedeas. Ita certè Plutarchus: ἔπι νῦν προσευξάμενοι καὶ προσκυνήσαντες ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐπιμένει καὶ καθίζειν εἰώθασιν. probl. XXV. Illud autem Pythagoræ ſymbolum: *Adoraturi ſedeant*, plerisque exponitur: Oportere certa vota concipere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

& in optimis perſeverare. Mortui quoque quotannis Denicalibus feriis ſedendo & quieſcendo colebantur, dicebanturque *reſideri*. Vide Cic. lib. II. de Ll.

Alii malunt venerationis genus quoddam fuiſſe Perſis, Græcis & Orientalibus commune; idque vocabant προσκυνεῖν & προσκύνησιν, ἀπὸ κυνὸς, quod catelli inſtar ad pedes devolverentur; vel à κυνέω, quod idem eſt cum κύω, oſculor, ſvavior, unde & Stuckio Germ. Küſſen deducitur f. 5. Humum enim mentô contingebant, ut oſculari viderentur. Ita magi venerunt ad Chriſtum προσκυνῆσαι ἕνεκα, ut eum tanquàm Regem i. e. more illô, quô Reges ſuos ſolent Perſæ, adorarent. Matth. II. 2. Aliquando προσκύνησις illa ſupra lapidem figuratum fiebat, quod perſpicuum eſt ex Maimonide: וכן אבן משכית האמורה בתורה אע״פ שהוא ש״נ ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה מפני שהיה דרך עכו״ם להניה אבן להשתחוות עליה i. e. *Similiter qui ſe incurvat ſuper lapide figurato, de quo lex loquitur, etſi vero Deo id præſtet, vapulat: Quia dictum: Neque figuratum lapidem ponite in terra veſtra, ut vos incurvetis ſuper eo. Id enim in Idolorum cultu obtinebat, ut lapis poneretur:, ſuper quo ſe proſtenerent.* lib. Akom, c. VI. §. 8. Vide Dionyſ. Voſſ. Identidem ex R. Bahye: מנהג עובדי עבודה זרה היה שהיו מציירין אבן בציור נאה ונותנין האבן לפני הצלם ומשתחוים עליה לפניו: i. e. *Mos idololatricus erat figurare lapidem pulcræ effigiei, eumque ponere coram idolo, & ſuper illo ſe coram hoc proſternere.* Et quidem השתחויה illa fiebat, ut R. Moſes loquitur, ידיו ורגליו על האבן i. e. manibus pedibuſque ſuper lapidem. Vide R. Salomon. ad Levit.

vit. XXVI. 1. Variæ exinde, ne quid hujus προσκυνήσεως imitari viderentur, Judæis latæ erant leges: v. g. י"שב לו קוץ ברגלו לפני עכ"ום לא ישוח ויטלנו מפני שנראה כמשתחוה לה. נתפזרו לו מעות בפניה לא ישה ויטלם מפני שנראה במשתחוה לה אלא ישב ואחר כך יטול: i. e. *Infixa est spina pedi ullius ante idolum? Ne se incurvet ad eam evellendam, quia videretur alioqui se idolo incurvare. Dispersi sunt numi ante idolum? Ne se incurvet ad eos tollendos: quippe idolo videretur se incurvare.* Porrò: ומפני זה נהגו כל ישראל לחציה מהצלאות בבתי כנסיות הרצופות באבנים או מיני קש ותבן להבדיל ביניהן ובין האבני ואם לא מצא דבר מבדיל בינו ובין האבן הולך למקום אחר ומשתחוה או שוחה על צדו ימטה כדי שלא ודביק פניו באבן: i. e. *Hanc ob caussam solebat omnis Israël in Synagogis, quæ lapide essent substratæ, Storeas sternere, aut straminis genus, quò inter ipsos & lapides aliquid intermedium foret. Quod si deesset, quô lapides contegerent; alium in locum ibant, atque ibi se prosternebant; vel in latus inclinabant, ne facie lapides contingerent.* הגדול הרב i. e. Rabbi magnus, ceu eum Kimchi vocat, Moses lib. cit. c. II. §. 10. Inclinatio hæc ad terram expansis manibus pedibusque refertur ab Ebræis ad honoris cultum; cujus quatuor erant species. Prima dicebatur קדד, quando verticem tantùm incurvabant, ut docet R. Salomo ad Genes. XLIII. 28. Altera כלע, quæ erat, notante Kimchiô, demissio capitis cum quadam parte corporis, sive, cum superiore corpore usque in genua. Tertia ברך, ipsorum genuum flexio. Quarta tandem השתחות, corporis totius prostratio. Ita quidem enumerant Talmudici lib. שבועות, fol. 16. & Megilla, f. 22. Ortæ sunt ex eo Phrases: *Ad terram*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

incurvari, lingere pulverem terræ, de pulvere erigere, prosternere se, Psal. LXXII. 9. CXIII. 7. Mich. VII. 17. Esa. XLIX. 23. III. 26. XXIX. 4. XLVII. 1. 5. LII. 2. &c. Erat enim humicubatio isthæc tum humiliatorum & demissorum, tum etiam lugentium signum. Vide Curtium, lib. VI. Val. Max. lib. VIII. c. I. ex. 3. Geierum de Luct. Ebr. c. XVIII. An autem non alia fuerit προσκύνησις sive השתחוה in sacrificiis, alia iterum sessio in terram post preces, perpendendum relinquo.

Procumbentes digitum simul ori admovebant; qualia simulacra in omnibus templis, ubi Isis & Serapis colebantur, fuisse, testatur Varro apud Augustinum: *Quoniam in omnibus templis, ubi Isis & Serapis, colebatur, erat etiam simulacrum, quod digitô labiis impressô admonere videbatur, ut silentia fierent: Hôc significans, ut homines eos fuisse taceretur.* de Civ. Dei lib. XVIII. c. V. Similiter Aringus super cœmeterialia cubicula imagg. nonnullas conspici ait, quæ manus vel digitos ori præferant. Rom. subterr. lib. IV. c. XXVI. Meminit Gyraldus æneæ imagunculæ * Harpocratis, effossæ ex Mutinensibus ruinis. Erat autem puer imberbis, nudus, dextræ *indice* digitô os obsignabat. Et sic ab Ovidio, lib. IX. Metam. v. 691. describitur: *Quique premit vocem digitoque silentia svadet.* Quintilliani sive Cataphryges nominati sunt *Trascodrugitæ* & *Perticonasati*, quod inter

* *Lege hîc Ampliss. Dn Gisb. Cuperi Consulis & Professoris quondam Daventriensis Harpocratem, sive explicationem Imagunculæ argenteæ antiqvissimæ sub Harpocratis figura, ex Ægyptiorum instituto Solem repræsentantis, edit. Amstelod.* CIↃ IↃC LXXVI. *in 8°.*

inter orandum digitum indicem naſo imponerent. Vide Epiphanium, hær. XLVIII. Sed de digito, quisnam fuerit, laborandum. Arias Montanus mirandus Ebrææ lingvæ Phœnix digitum in ſacris litteris pro tota ſæpe manu poſitum obſervat, quod tamen in hunc ritum quadrâre non videtur. Romana feſtivitas Plautus ſcribit: *Vultus te turbat tuus.* Epid. IV. I. 33. ubi Camerarius, Gruterus, Meurſius & Taubmannus pro *vultus* ſubſtituunt *digitus*, ac poſtremus horum *pollicem κατ᾽ ἐξοχὴν* intelligendum cenſet; quia nempe primarius digitus, ab ipſo *pollendo* Latinis, Græcis *ἀντίχειρ* dictus, Oratoribus in dicendo crebrò adhibitus: Unde ob ingentem contumeliam pollices olim præciſi, quod fecit ac ipſe poſteà paſſus eſt Adonibeſek rex Cananitarum. Judic. I. 6. 7. At in noſtram rem nec pollex quicquam facit. Quid ergo? Notum, ferè ſingulos digitos diis certis fuiſſe conſecratos: ſcil. pollicem Veneri, Marti indicem, infamem Saturno, Soli annularem, auricularem Mercurio: An igitur ſingulos in ſingulorum ſacrificiis digitos ori admotos credimus? Incertum hoc; & quid de ceteris Diis factum diceremus? Fortius certè pedem in *indice* figimus, quô ori admotô ſilentium indicâſſe veteres, conſtat ex Apulejo: *At ille digitum â pollice proximum ori ſuo admovens & in ſtuporem attonitus; Tace, Tace, inquit;* lib. I. Metam. Exinde *ſalutaris* dictus, quod ſilentium res ſit maximè ſalutaris. Mart. Capella: *Quidam redimitus puer, ad os compreſſô digitô ſalutari ſilentia commonebat.* de Nubt. Philol. Qui quidem mos non tàm communis multis gentibus, quàm vetuſtiſſimus. Hiob. *Attendite me, & obſtupeſcite, & ſuperponite digitum ori veſtro.* XXI.

XXI. 5. adde c. XXXIX. v. 37. Non ergo inconveniens puto, veteres, peractô votô, ſatis verborum factum, Silentii digitô indicâſſe ſeqve hôc modô repreſſiſſe. Vide Del Rio. V. T. adag. CLXV. cùm præcipuè tanti in ſacris ſilentium fecerint, ex dogmate Aegyptiorum & maximè Pythagorico; unde Virgilianus clareſcit locus, lib. IV. Georg. v. 401.

Ipſa ego te, medios quùm Sol accenderit æſtus,
Quum ſitiunt herbæ, & pecori jam gratior umbra eſt.
In Secreta ſenis *ducam.* - -

Sed Servius de Dîs marinis exponit. Hinc neſcio quis ſibi â ſtomacho aut ſplene potiùs temperaret, profanam Ageſilai ſtoliditatem inaudiens, Palladis aræ, ut bovem immolaret, adſtantis: qui, cùm eum momordiſſet pediculus, non averſus eſt; ſed: *Per Deum*, inquiens, *equidem inſidiatorem vel in ara ipſa confodiendum puto*; adreptum palam omnibus occidit. Eraſmus, lib. I. Apophth. n. X. p. 6. Miſella iſta beſtiola Barcanorum aliquem hîc exoptâſſet, qui ei magnô vitam pretiô redemiſſet, quod vecordi illi populo Indiæ in regno Guzzarat in more poſitum legimus, ſi quis coram eo * pediculos conficere tendit: Quod ſi verò nimis ſint moleſti, incolas deſerti, quales Chriſtianis ſunt eremitæ, arceſſunt, qui eos legant, ſuisque impoſitos capitibus nutriant. Sed hæc ἐν παρόδῳ.

CA-

* *Eruditum eſt in medio Pægnion de Laude Pediculi, Joh. Henr. Urſini, quô neſcio an aliqvod eruditius eo in genere legerim, inſertum Miſcellaneis ejus ſacris & Philologicis, n. VI p. m. 305. ſ. edit. Norimberg. M. DC. LXVI. in 8t. Legitur & Laus Pediculi ad conſcriptos Mendicorum Patres in Dan. Heinſii Orationib. extr. p. m. 420. ſ. edit. opt. Amſteod. CIↃ IↃC LIII. in 12.*

CAPUT XIII.

Preces in sacrificiis. Τοῦ *precari synonyma. Precantium variæ gesticulationes.* Cur -- pes Spondæus? *Tangebant aras, & quare? VossI sinistra lectio loci Agelliani. Precantes tenebant safirum, & cur? Safirus cui sacer? Ejus virtus. Duo precantibus præpositi: Eorum officium. Senecæ lux. Deorum nomina in precibus varia congesta: Præsertim in hymnis. Duo loca Scripturæ plenè inluminantur.* Seu quô aliô nomine invocari volueris, *clausula precum. Dii aliqui* Patres *dicti. Muretus tentatur. Janus in omnibus sacrificiis invocatus: Ejus variæ caussæ. Janus deorum maximus, cur?* Jani *etymon. Janus templorum inventor: Ei omne principium sacratum: Deorum fuit antiquissimus. Ignis omnibus sacrificiis invocatus: similiter Melissa,* & cur? *Item Vesta.* Sive tu deus es, sive tu dea; *formula.* Omina *pro precibus: alia AsconI explicatio. Da, vox in precibus solemnis. Mysteriorum symbola.* Κύριε ἐλέησον, *Ethnicis in sacris usitata formula: Canebatur etiam in bello.* יה *&* יהוה *Baccho adclamatum.* Προσόδιον. *Precatio-*

cationum in variis ſacrificiis exempla. In confederationibus utraque pars precabatur. Γλῶσσα τύχη, γλῶσσα δαίμων. *Agonizantium formula. Precum operatio in ſacris magicis & mortualibus. Preces in libatione renovatæ. Vota varia. In Lindienſi ſacrificio maledicta & convitia. Ejus origo. Lactanti commendatio. Ara* βούζυγος. Lindi ſacrum, Rhodienſe ſacrificium, *proverbb. Ebræorum ſolemnis precatio.* לעלם ועד *epilogus precum.*

CIrcumgyrationem illam manuumque deoſculationem, devotæ, priùs quàm procumberent, intercedebant preces, potiſſima, ut ait Stuckius, ſacrificiorum pars; quâ ſacra potiſſimùm impleri, conſici atque vires nanciſci videbantur: Eas, qui fundebant, dicebantur deos *Orare*, *adorare*, *precari*, *deprecari*, *obſervare*, *obteſtari*, *contendere*, *flagitare*, *efflagitare*, *exigere*, *implorare*, *ſupplicare*, *vovere*, *vota facere*. Græcis ἔυχεσθαι, ἵκεσθαι, αἰτεῖν, δέεσθαι, λίσσεσθαι, λίπεσθαι, λιτάζεσθαι, γουνοῦσθαι; Ebræis שאל. Vide Stuck. f. 82. ſeqq.

Precantes primùm ipſos ubi conſideramus, videmus eos caput huc atque illuc convertere, in altum tollere, in terram dejicere, attingere, ſicut Græci mentum; voce nunc altiſſimâ, nunc ſubmiſsâ uti, verba plerumque barbara, oſca, ac obſoleta projicere; manus complicare, in crucis ſpeciem expandere, in altum tollere; quandoque & Deorum genua tangere, quæ omnia ulteriùs explanavit Stuckius, f. 86.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

36, & seqq. & Phil. Caroli antiqq. Eccl. lib. I. c. III. Inde duæ syllabæ longæ *Pes Spondæus* dicuntur, quòd sacrificantes cunctabundâ ac morosâ voce uterentur. Imprimis verò aras manibus tangebant, genibus flexis. Extat antiquissima hæc Numæ Pompilii lex apud Agellium. PELEX. ASAM. JUNONIS. NE. TAGITO. SI. TAGET. JUNONI. CRINIBOUS. DEMISSIS. ARNUM. FEMINAM. CAIDITO, lib. IV. c. III. in qua Vossius, nescio unde, certè contra ritum pro ASAM legit ÆDEM, de Idol. lib. II. c. XXVII. Apulejus: *Tunc genu nixa & manibus aram repente amplexa.* lib. VI. Metam. Plautus: *Te obsecramus, aram amplexantes hanc tuam, lacrymantes, genibus nixæ.* Rud. III. III. 32. Virgilius, lib. VI. Æn. v. 124. *Talibus orabat dictis arasque teenebat.* Seneca, Herc. Fur. Act. III. Scen. III. v. 875.

Thebis læta dies adest:
Aras tangite supplices,
Pingves cædite victimas.

Ovidius, lib. IX. Metam. v. 771. 774.

- - - - *passis aram complexa capillis*
Fer; precor, inquit, opem.

Idem, lib. I. amor. El. IV. v. 27.

Tange manu mensam, quô tangunt more precantes,
Optabis meritò cùm mala multa viro.

Causam subindicat Choulius: *Le prebstre, qui faisoit le sacrifice, tenoit l' autel auecques lamain: Car s' il n' eust tenu l' are, ils estimoyent que les dieux n' estoyent point appaisez.* p. 305. Aliquando gemmam Safirum, Apollini sacram, secum gerebant, quô rata magis fieri putârunt vota, ut ex Dioscoride notat

tat Pictorius scholiasta Galli perantiqui atque doctissimi Marbodei, & hic ipse etiam Marbodeus meminit de lapp. pret. c. LIII. de Safiro:

Hæc sacer, & meritò gemmarum gemma vocatur
Pacatumque Deum reddit, precibusque faventem.

Neque hic omittendi sunt illi duo, qui precantibus præponebantur, quorum alter in votis verbis præiret; alter, an sacrificans probè ac ritè dictata redderet, observaret: ille, ne quid in concipiendo; hic, ne quid in recitando erraretur, caveret. Vide Livium, dec. I. lib. VIII. Plinius: *Quippe victimas cædi sine precatione non videtur referre, nec Deos ritò consuli: Præterea alia sunt verba impetrantis, alia depulsoris, alia commentationis; Vidimusque certis precationibus obsecrâsse summos Magistratus: Et ne quid verborum prætereatur, aut præposterum dicatur, de scribto præire aliquem; rursusque alium custodem dari, qui attendat,* lib. XXVIII. H. N. c. II. princip. Ad hos ferè respicere videtur Seneca: *Audiat licet, quemadmodùm se gerere debeat in sacrificiis,* ep. XCV. Vide amussitatas GronovI notas in h. l.

Deinde circumspicimus Deos, ad quos solebant *Murmurque humilesque susurros Tollere de templis*; quorum nomina varia omnia in invocando congerebant. Catullus; Epigr. XXXVII. v. 11.

Nunc ô cœruleô creata Pontô,
Quæ sanctum Idalium, Uriosque apertos;
Quæque Ancona, Cnidumque arundinosam
Colis: quæque Amathunta, quæque Colchos;
Quæque Dyrrhachium, Adriæ tabernam;
Acceptum face, redditumque votum.

Id quod inprimis in hymnis observabatur, qualis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

adhuc habetur de Apolline vetuſtiſſimus, ſcholiô concinnô ab Alexandro Braſſicano adornatus, in quo omnia ejus nomina atque epitheta Alphabeticâ ſerie contexta reperias: Neque eum, licet prolixiorem, adducere pigebit.

Ὑμνείω Παιᾶνα, μέγαν θεὸν Ἀπόλλωνα,
Ἄβροτον, ἀγλαόμορφον, ἀκερσεκόμην, ἁβροχαίτην,
βελτίνοον, βασιλῆα, βελεισιχαρῆ, βιοδωτὴν,
γηθόσυνον, γελόωντα, γιγαντολέτην, γλυκύθυμον,
διογενῆ, διόπαιδα, δρακοντολέτην, δαφνογηθῆ,
εὔλαλον, εὐρυβίην, ἑκατήβολον, ἐλπιδοδώτην,
ζωογόνον, ζάθεον, ζηνόφρονα, ζηνοδοτῆρα,
ἤπιον, ἡδυεπῆ, ἡδύθρον, ἠπιόχειρα,
θηροφόνον, θαλερὸν, θελξίφρονα, θελγεσίμυθον,
ἰαφέτην, ἱμετὸν, ἰήϊον, ἱπποτρυσὴν,
κοσμοπλόκον, κλάρ‍ιον, κρατερόφρονα, καρπογένεθλον,
λητογενῆ, λαρὸν, λυρογηθέα, λαμπετόωντα,
μυστοπόλον, μάντην, μεγαλήτορα, μυρόμορφον,
νεβροχαρῆ, νοερὸν, νηπενθέα, νηφάλεόν τε,
ξυνοχαρῆ, ξυνὸν, ξυνόφρονα, ξυνοδότηρα,
ὄλβιον, ὀλβιοεργὸν, ὀλύμπιον, οὐρεσιφοίτην,
πτηνὸν, πανδερκῆ, πανεπήμονα, πλουτοδοτῆρα,
ῥυσίπονον, ῥοδόχρουν, ῥηξικέλευθον,
σιγαλόεντα, σοφὸν, σεληνογενέτην, σωτῆρα,
τερψίχορον, τιτᾶνα, τελέστορα, τιμίεντα,
ὑμναγόρην, ὕπατον, ὑψαύγενα, ὑετόεντα,
Φοῖβον, φοιβάζοντα, φιλοστέφανον, φρενογηθῆ,
χρησμαγόρην, χρύσεον, χρυσόχροα, χρυσοβέλεμνον,
ψαλμοχαρῆ, ψάλτην, ψευσίζυγα, ψυχοδοτῆρα,
ὤνυμον, ὠκυεπῆ, ὠκύσκοπον, ὡρεσιδώτην.

Similem de Baccho ex antiquitate depromit Joh. Soter in epigr. lib. I. p. 96. Adde Nonnum, lib. XL.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Dionyſ. Clarè hîc inluceſcit locus ille de ſacricolis
Baalis. *Invocârunt nomen Baalis. à mane usque ad meri-*
diem, 1. Reg. XVIII. 26. Hujuſcemodi morem San-
ctiſſimus Salvator adhuc βροτοειδὴς ſeverè diſcipulis
ſuis interdixit his verbis: προσευχόμενοι μὴ βαττολο-
γήσετε ὥσπερ οἱ ἐθνικοὶ. Matth. VI. 7. Vide de
Βαττολογία & ejus ſpeciebus Theologos celebratiſſi-
mos Eraſmum, lib. de modo orandi deum, Dilher-
rum in electis. Hildebrand. ritual. orant. c. IV. Un-
de uſitata precum clauſula, fuit: SEV QVO ALIO
NOMINE INVOCARI VOLUERIS. Itaque
qui accurati in ſuis precibus eſſe volebant vix ullô
tàm multorum nominum omiſſô deos compellabant:
Sive quod hoc aliquid majeſtatis haberet; ſive quod
ignorarent, quô nomine dii maximè delectarentur.
Lucianus mordaciſſimus ſcurra: Ὦ ζεῦ φίλιε, καὶ ξέ-
νιε, ἢ ἑταῖρε, καὶ ἐφέστιε, καὶ ἀστεροπητὰ, καὶ ὅρκιε,
καὶ νεφεληγερέτα, καὶ εἴτι ἄλλο οἱ ἐμβρόντητοι ποιηταὶ
καλοῦσι, καὶ μάλιστα ὅταν ἀπορῶσι πρὸς τὰ μέτρα· τότε
γὰρ αὐτοῖς πολυώνυμος γινόμενος ὑπερείδεις τὸ πίπτον
τοῦ μέτρου καὶ ἀναπληρεῖς τὸ κεχηνὸς τοῦ ῥυθμοῦ. Vide
Apul. lib. de Mund. & lib. XI. Metam. Boxhorn.
Quæſt. Rom. I. Aliqui autem Deorum in adoratio-
ne audiebant *Patres*, quos ferè perſtringit, Lucilius lib. I.
ſatyr.

Ut nemo ſit noſtrûm, quin pater optimu', Divûm:
Ut Neptunu' pater, Liber, Saturnu', pater Mars,
Janu', Quirinu' pater, nomen dicantur ad unum.

Atque adeò falſiſſimum videtur, quod ſentit Mu-
retus, omnes Deos ab antiquis *Patres* fuiſſe vocatos.
comm. ad Catull. epigr. LXIII. de nubtiis Pel. &
Thet. Inter omnes tamen præcipuè eminebat Janus,
qui

qui perpetuam hanc in omnibus ſacrificiis meruit præfationem: JANE PATER! Vide Macrob. Saturn. lib. I. c. IX. Parrhaſium in epiſtolis. Vel quia aliis eſt Sol, aliis annus, aliis mundus, ideoque meritò Deorum maximus; unde & quidam nomen ejus deducere nituntur â יה, contracto ex יהוה, alii â יין, alii â Javan, aiii â Ιάων. Confer Voſſ. de Idol. lib. I. c. XVIII. & lib. II. c. XVI. Stuck. f. 85. 86. Vel, quia primus templa Diis ſtruxit, ritusque ſacrorum inſtituit, ut prodit Macrob. lib. I. Saturn. c. IX. Vel, quia Jano omne principium conſecratum erat, unde & januas, & domuum ei ingreſſus ſacrabant. Servius ad I. Aen. Vel quia Deorum fuit antiquiſſimus, teſtibus Orpheô in hymnis, Ovidiô in Faſt. quare & tantâ apud ceteros eum deos polluiſſe auctoritate ſibi perſvadebant, ut benevolentiam eorum facilè extorqueret. Diſertè id indicat Arnobius: *Quod ſi accipiemus, ut verum ſit, ſequitur ut intelligi debeat, nullum unquàm fuiſſe Janum, quem ferunt Cælô atque Hecate prognatum in Italia regnâſſe primùm, Janiculi oppidi conditorem, patrem Ponti, Vulturni generum, Juturnæ maritum: Atque ita per vos Dei nomen eraditur, quem in cunctis anteponitis precibus, & viam vobis pandere deorum ad audientiam creditis*, lib. III. adverſ. Gent. Simili modô, quô Romani Janum, ignem Perſas in omnibus ſacrificiis invocâſſe refert Strabo: ὅτω δ' αὖ θύωσι θεῷ, πρώτῳ τῷ πυρὶ εὔχονται &c: Vide Boxhorn. ad Plut. probl. XXII. Gyrald. Synt. XVII. p. 501. & ſeqq. In Peloponneſo Meliſſa Nymfa ob mellis uſum datum in ſacrorum præfatione adhibebatur; veluti apud Romanos, unà cum Jano, Veſta, ut tradit Servius l.

c. & subinnuit Juvenais, sat. VI. v. 386. 392.

Cum farre & vino Janum Vestamque rogabat:
Dic mihi nunc quæso, dic antiquissime divûm
Respondes his Jane Pater?

Addeban etiam precationibus: * SIVE TU DEUS ES, SIVE TU DEA. Macrob. lib. III. c. IX. A trnobius: *Nam consvêstis in precibus, SIVE TU DEUS ES, SIVE TU DEA, dicere. l. c.* Evolve notas Elmenhorstii in h. l. & Mearsii not. in Caton. de R. R. c. CXXXIX. Virg. *Dîque Deæque omnes studium quibus arva tueri.* lib. I. Georg. v. 21. Id eò pertinebat, quòd gentiles aut ignorârint sexum deorum, aut non putârint deos sexu distingvi; vel ut significarent numen ignotum. Vide Agellium, lib. II. c. XXVIII. Seldenum de D. S. proleg. c. III. & synt. II. c. II. Boxhorn. Quæst. XIII.

Attendamus tandem sacrificulorum precibus & votis, quæ, testibus Donatô & Marcellô, *Omina* dicebantur; quamvis hæc Asconius auspicia, caussas, excusationes explicet; in Verr. III. Cic. Solemnem in his vocem *Da* iterari percipimus. Vide Briss. lib. I. Form. Lucanus: *Date felices in cetera cursus*; lib. IX. Pharſ. v. 997. Perſ. sat. II. v. 45.

- - - *Da fortunare penateis,*
Da pecus, & gregibus fœtum. - - -

Horatius, lib. I. epist. XVI. v. 58.

Quandocunque Deos vel porcô, vel bove placat:
Jane Pater! *clarè, clarè cùm dixit* Apollo;
Labra movet metuens audiri: Pulcra Laverna,
Da mihi fallere, da Justum Sanctumque videri.

In Sacris Eleusiniis Cereris certa erant Symbola, ut

* *Vide infra c. XIV.*

ut commemorat Clemens Alexandrinus: τὸ σύνθημα ἐλευσινίων μυστηρίων, ἐνήστευσα· ἔπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἐκ κίστης ἐργασάμενος ἀπεθέμην εἰς κάλαθον, καὶ ἐκ καλάθου εἰς κίστην καλά γε τὰ θεάματα καὶ θεᾷ πρέποντα. Itemque Rhetor Africæ eloquentissimus mox verò presbyter pientissimus Arnobius, qui, ut ab Episcopis baptizaretur, ad contestandam sinceram & infucatam fidem suam libros adversus gentes multifariam antiquitatis genere repletissimos conscribsit: *Eleusiniorum vestrorum*, inquit, *notas & origines produnt urbes*, *& antiquarum elogia litterarum*, *ipsa denique symbola*, *quæ rogati sacrorum in acceptionibus respondetis*: *Jejunavi atque ebibi lyceonem*; *ex cista sumsi & in calathum misi*: *accepi rursus*, *in cistulam transtuli*; lib. V. advers. Gent. Ideò & in mysteriis deos aliis invocabant nominibus, quæ recenset Porphyrius: καὶ θεοὺς δὲ τούτους δημιουργοὺς οὕτω προσηγόρευσαν. Τὴν μὲν Ἄρτεμιν λύκαιναν, τὸν δὲ Ἥλιον σαῦρον, δράκοντα ἱέρακα, τὴν δὲ Ἑκάτην ἵππον, λέαιναν, κύνα &c. de abst. lib. IV. §. 16.

Quidam Gentiles invocârunt in εὐκταίοις Deum formulâ in Christianorum hymnis ac Ecclesiis antiquissimâ, usitatissimâ: Κύριε ἐλέησον: Arrianus: τὸν θεὸν ἐπικαλούμενοι δεόμεθα αὐτοῦ. ΚΥΡΙΕ ΕΛΕΗΣΟΝ. lib. II. c. VII. in Epict. Vide Seldenum, addend. ad Eutych. p. 172. Philippum Caroli, antiqq. eccl. lib. I. c. V. Eamdem formulam in castris ante prælium cantari solitam, videre est ex Mauricl Strateg. lib. III. c. XIX. cujus verba vide apud Rigaltium, Glossar. voce Νοβίσκουμ. In sacris Bacchi sanctissimum nomen יה & יהוה, sive hoc enunciârint Jave, sive Jahave, sive Jeheve, sive Jehova; â profanis Ido-

lo ſuo adclamatum. Voſſius tamen unà cum aliis notam illam formulam fuiſſe ſentit: ἰὴ βάκχε! lib. II. c. XIV. de Idol. Neque verò operam luſuros nos putamus, ſi ſingulas quaſdam preces propiùs luſtremus.

Illæ, quibus victimam ad aras dedêre, προσόδιον dicebantur, teſte Athenæô, lib. VI. & tales ferè erant: *Ego ſervitor tuus hæc tibi obfero, & ſacrifico, auctorem ſanctitatis te confiteor, & ad ſanctificandum invoco hanc oblationem, ut infundas ſibi virtutem ſpiritus tui alti ac honorati, ut per eam obtineamus quod petimus. Ceterùm verò ſicut res iſta præſens oblatione meâ tua efficitur, ita, ut de cetero tibi vivat ac moriatur: Ita & ego tuus efficiar, qui per hanc oblationem & communionem: per hoc, quod ad obferendum & ſacrificandum tibi venio, de familia & cultoribus tuis me eſſe profiteor.* Prætereà etiam dicebatur. *Sicut iſtud animal in poteſtate mea eſt ad occidendum ſi voluero, vel ad ſalvandum: ita in poteſtate tua eſt ad auferendum per iram tuam, vel ad largiendum per benevolentiam, id quod optamus.* Porrò orabant: *Sicut moritur iſtud animal in manu mea; moriatur in me omne vitium, omnis immunditia.* Vel: *Sic moriatur & adnihiletur tale, vel tale malum, ſive incommodum.* Item: *Sicut effunditur ſangvis hujus animalis de corpore ſuo: ita effluat à me omne vitium, omnis immunditia.* In holocauſto. *Sicut hæc oblatio igne iſtô præſenti conſumitur, ita, quòd nihil remaneat ex ea: ita conſumatur in me omne malum, ſeu tale vel tale incommodum.* Hæc ex Henr. Corn. Agrippæ de O. P. lib. III. c. LX. In προηροσίοις, agrorumque purgationibus tales preces agitatas, Tibullus adnotavit, lib. II. El. I. v. 17. ſ.

Dî pa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Dî patrii! purgamus agros, purgamus agrestes!
Vos mala de nostris pellite limitibus:
Neu seges eludat messem fallacibus herbis,
Neu timeat celeres tardior agna lupos.
Tunc nitidus plenis confisus rusticus agris
Ingeret ardenti grandia ligna foco:
Turbaque vernarum saturi bona signa coloni
Ludet, & è virgis exstruet arte casas.
Eventura precor! - - -

Similes in Solitaurilibus exsignat Cato: *Mars pater, te precor, quæsoque, uti sies volens propitius mihi, domo, familiæque nostræ; quojus rei ergo agrum, terram fundum meum Suovitaurilia circumagi jussi, ut tu morbos visos invisosque, viduertatem, vastitudinemque, calamitates, intemperiasque prohibessis, defendas, averruncesque; utique tu fruges, frumenta, vineta, virgultaque grandire, beneque evenire sinas; pastores pecuaque salva servâssis, duisque bonam salutem valetudinemque mihi, domo, familiæque nostræ. Harunce rerum ergo fundi, terræ, agrique mei lustrandi, lustrique faciendi ergo, sicuti dixi, macte hisce Suovitaurilibus lactendis immolandis esto.* de R. R. c. CXLII. Item in Robigalibus. Ovidius, lib. IV. Fast. v. 911.

Aspera Rubigo parcas Cerealibus herbis,
Et tremat in summâ lene cacumen humô.
Tu sata sideribus cæli nutrita secundis
Crescere, dum fiant falcibus apta, sinas.
Vis tua non levis est, quâ tu frumenta notâsti;
Mœstus in amissis illa colonus habet.
Nec venti tantùm Cereri nocuêre, nec imbres,
Nec sic marmoreô pallet adesta gelu:
Quantum, si culmos Titan incalfacit udos,

Tunc locus est iræ, Diva timenda, tuæ
Parce, precor, scabrasque manus à messibus aufer;
Neve noce cultis; posse nocere sat est.
Nec teneras segetes, sed durum amplectere ferrum:
Quodque potest alios perdere, perde prior.
Utilius gladios & tela nocentia carpes;
Nil opus est illis; otia mundus agat.
Sarcula nunc, durusque bidens, & vomer aduncus
Ruris opus niteant: inquinet arma situs.
Conatusque aliquis vaginâ ducere ferrum,
Adstrictum longâ sentiat esse morâ.
At tu ne viola Cererem: semperque colonus
Absenti possit solvere vota tibi!

Et paullò ante in Palilibus, v. 747. s.

Consule tu pariter pecori, pecorisque magistris:
Effugiat stabulis noxa repulsa meis.
Sive sacrô pavi, sedive sub arbore sacrâ,
Pabulaque è bustis inscia carpsit ovis.
Si nemus intravi vetitum, nostrisve fugatæ
Sunt oculis Nymfæ, semicaperque Deus:
Si mea falx ramô lucum spoliavit opacô,
Unde data est ægræ fiscina frondis ovi:
Da veniam culpæ: nec, dum degrandinat, obsit
Agresti fano supposuisse Decus.
Ne noceat turbâsse lacus: Ignoscite Nymfæ,
Mota quod obscuras ungula fecit aquas.
Tu dea pro nobis, fontes fontanaque placa
Numina; tu sparsos per nemus omne Deos.
Nec Dryadas, nec nos videamus labra Dianæ,
Nec Faunum, mediô cùm premit arva die.
Pelle procul morbos: Valeant hominesque gregesque,
Et valeant vigiles provida turba canes,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Neve minus multas redigam, quàm mane fuerunt;
Neve gemam referens vellera rapta lupo.
Absit iniqua fames herbæ, frondesque supersint;
Quæque lavent artus, quæque bibantur aquæ.
Ubera plena premam; referat mihi caseus æra,
Dentque viam liquido vimina rara sero.
Sitque salax aries, conceptaque semina conjux
Reddat, & in stabulis multa sit agna meis.
Lanaque proveniat nullas læsura puellas,
Mollis, & ad teneras quamlibet apta manus.
Quæ precor eveniant! & nos faciamus ad annum
Pastorum Dominæ grandia liba Pali.

Apud Eumdem Mercator Mercurio â consvetis istis propolarum præstigiis & negotiatorum improbis sutelis lib. V. Fast. v. 681. sese lustrans:

Ablue præteriti perjuria temporis, inquit,
Ablue præteritâ perfida verba fide.
Sive ego te feci testem, falsóve citavi
Non audituri numina vana Jovis.
Sive Deum prudens alium, divamve fefelli:
Abstulerint celeres improba verba noti.
Et pereant veniente die perjuria nobis:
Nec curent superi, si qua locutus ero.
Da modò lucra mihi, da factô gaudia lucrô,
Et Face ut emtori verba dedisse juvet.

Apud Virgilium Hiarbas hostem persequutus, sitique adfectus, Jovem factô sacrificiô implorat, lib. IV. Aen. v. 206.

Juppiter omnipotens! cui nunc Maurusia pictis
Gens epulata toris, Lenæum libat honorem:
Adspicis hæc? an te, genitor, cùm fulmina torques
Nequicquam horremus? cæcique in nubibus ignes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Terrificant animos, & inania murmura miſcent?
Femina, quæ noſtris errans in finibus, urbem
Exiguam pretio poſuit, cui littus arandum
Cuique loci leges dedimus, connubia noſtra
Reppulit, ac dominum Aeneam in regna recepit.
Et nunc ille Paris cum ſemiviro comitatu,
Mœoniâ mentum mitrâ crinemque madentem
Subnixus, raptô potitur. Nos munera templis
Quipe tuis ferimus, famemque fovemus inanem.

In federibus autem pangendis utraque pars certas faciebat preces, quale exemplum iterum habemus apud Maronem, lib. XII. Aen. v. 176. Ubi Aeneas primò ſtrictô ſic enſe precatur:

Eſto nunc Sol teſtis, & hæc mihi terra precanti,
Quam propter tantos potui perferre labores;
Et pater omnipotens, & tu Saturnia conjux,
Jam melior, jam diva precor, tuque inclute Mavors,
Cuncta tuo qui bella pater ſub numine torques.
Fonteſque fluviosque voco, quæque ætheris alti
Relligio, & quæ cæruleo ſunt numina ponto!
Ceſſerit Auſonio ſi fors victoria Turno.
Convenit Euandri victos diſcedere ad urbem:
Cedet Iulus agris, nec poſt arma ulla rebelles
Aeneadæ referent, ferrôve hæc regna laceſſent:
Sin noſtrum adnuerit nobis victoria Martem,
Ut potiùs reor, & potiùs Dî numine firment;
Non ego nec Teucris Italos parere jubebo,
Nec mihi regna peto: paribus ſe legibus ambæ
Invictæ gentes æterna in federa mittant.
Sacra Deoſque dabo: ſocer arma Latinus habeto,
Imperium ſolemne ſocer mihi mœnia Teucri,
Conſtituent, urbique dabit Lavinia nomen!

Quem

Quem ſequitur Latinus, v. 196. *ſuſpiciens cælum, tendenſque ad ſidera dextram:*

Hæc eadem Aenea, terram, mare, ſidera juro;
Latonæque genus duplex, Janumque bifrontem,
Vimque Deûm infernam, & Diri ſacraria Ditis:
Audiat hæc genitor, qui federa fulmine ſancit!
Tango aras, medioſque ignes, & ſidera teſtor:
Nulla dies pacem hanc Italis, nec federa rumpet,
Quò res cumque cadent, nec me vis ulla volentem
Avertet; non ſi Tellurem effundant in undas
Diluvio miſcens, cælumve in Tartara ſolvat,
Ut ſceptrum hoc (dextrâ ſceptrum nam fortè gerebat)
Nunquàm fronde levi fundet virgulta, nec umbras.
Cùm ſemel in ſilvis imo de ſtirpe reciſum
Matre caret, poſuitque comas & brachia ferro,
Olim arbos; nunc artificis manus ære decorô
Incluſit, patribuſque dedit geſtare Latinis.

Plures precationum formulas coaggerârunt Stuck. f. 89. & ſeqq. Gyrald. ſynt. XVII. p. 486.

Cùm Harpocrati leguminibus facerent, exclamabant: γλῶσσα τύχη, γλώσσα δαίμων. Plutarch. de Iſid. ac Oſir. Cauſſam ejus rei invenies apud Macrob. Sat. lib. I. c. XIX. & Seldenum de D. S. lib. I. c. I. Apud Tacitum prudentiores in vicinia mortis invocabant Jovem. his verbis. *Libemus Jovi Liberatori!* lib. XV. ann. LXIV. 3. Proſerpina ita in ſacris invocata: πολυθύσανε ἄρτεμι, πολυθύσανε κȣ́ρη: In magicis ſacris Spiritus certis precationibus procurari credebant, ut abundè elucet ex Deo Socratico Apuleji; veluti in Inferiis animas Deosve ad tumulum trahi; qualia faſcinatoria verba adſcribſit Aeſchylus in Perſ.

Βαλὴν

Βαλὴν ἀρχαῖος βαλὴν
Ἴθι ἵκου ἔλθ' ἐπ' ἄκρον κόρυμ--
βον ὄχθου κροκόβαπτον.

Paſcebantur intereà tàm diu lingvæ, donec eis frena cum Libatione laxarentur. Nova hic ſuſpiria, & integrata murmura; de quibus Arnobius: *Operæ pretium eſt, etiam verba ipſa depromere, quibus, cùm vinum datur, uti ac ſupplicare conſvetudo eſt. MACTUS HOC VINO INFERIO ESTO*; lib. VII. adverſ. Gent. Pertinent huc etiam vota publica, quinquennalia, decennalia, vicennalia, tricennalia, quadricennalia: Quod ex aliquot numis ulteriùs perſequitur Choul. p. 274. & ſeqq.

Contraria planè in Lindienſi ſacrificio conſvetudo, non quidem preces, ſed meras rixas, jurgia, & non niſi malè ominata verba eructantium. Prodeat, & accuratiùs eam nobis tradat Firmianus, ArnobI diſcipulus, Cæſaris Criſpi præceptor, primus à Cicerone in facundia, primùm Nicomediæ, mox Romæ, Eloquentiæ Profeſſor: *Apud Lindum*, inquit, *quod eſt oppidum Rhodi, Herculis ſacra ſunt, quorum à ceteris longe diverſus eſt ritus; ſiquidem non* εὐφημία, *ut Græci vocant, ſed maledictis & exſecratione celebrantur, eaque pro violatis habent, ſi quando inter ſolemnes ritus vel imprudenti alicui exciderit bonum verbum, cujus rei hæc ratio redditur, ſi tamen ulla eſſe in rebus vaniſſimis poteſt. Hercules, cùm eò delatus eſſet, famemque pateretur, aratorem quemdam adſpexit operantem, ab eoque petere cœpit, ut ſibi unum bovem venderet: Enim verò ille negavit fieri poſſe, quia ſpes ſua omnis colendæ terræ duobus illis juvencis niteretur. Hercules ſolitâ violentiâ uſus, quia unum accipere non potuit,*

potuit, utrumque ſuſtulit. At ille infelix, cùm boves ſuos mactari videret, injuriam ſuam maledictis ultus eſt; quod homini eleganti & urbano gratiſſimum fuit. Nam dum comitibus ſuis epulas adparat, dumque alienos boves devorat, illum ſibi amariſſimè convicianTEM, cum riſu & cachinnis audiebat. Sed poſtquàm Herculi divinos honores ob admirationem virtutis deferri placuit à civibus, ei ara poſita eſt, quam de facto Βȣζυγον *i. e. bovis jugum nominârunt, ad quam duo juncti boves immolarentur, ſicut illi, quos abſtulerat aratori; eumque ipſum ſibi conſtituit ſacerdotem, ac præcepit, iiſdem maledictis ſemper in celebrandis ſacrificiis uteretur, quod negaret, ſe unquàm epulatum jucundiùs.* Hactenus flos Eccleſiæ lectiſſimus, qui blanditias ſerit & mel ſpirat, Lactantius lib. I. Inſt. div. c. XXI. Hinc παροιμιακῶς de rixoſo convivio, aut diſputatione, vel quavis re malis ominibus cœptâ proclamabatur *Lindi ſacrum*, vel *Rhodienſe ſacrificium*; Vide Eraſmum & P. Manutium in adagg. Rhodi enim civitas eſt Lindus, teſte Stephanô. lib. de Urbibus. Et neſcio annon quoque huc ſpectent duo nomismata aureum; & æreum; in quibus Hercules duos abigit boves: Licet Choulius, p. 198. longè aliter ea explicet.

Formula precandi ſolemnis Ebræorum in expiationis feſto, cùm duas victimæ manus impoſuiſſent, talis erat: אנא השם עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי אנא כפר נא לעונו ולפשעים ולחטאים שעויתי ושפשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי כבתוב בתודת משה עבדך כי ביום הזה יכפל עלילם i. e. *Obſecro Domine, deliqui, rebellis fui, & peccavi coram te ego & domus mea: Obſecro Domine, remitte nunc & delicta, & rebelliones, & peccata,*

quæ

quæ deliqui, & in quibus rebellis fui, & quæ peccavi coram te ego & domus mea: Juxta quod ſcribtum eſt in lege Moſis ſervi tui; quoniam in die hac expiabit. Joma, c. III. §. 3. Adde c. IV. §. 2. c. VI. §. 2. Ubi alii reſpondebant: ברוך שם כבוד ועד לעולם מלכותו i. e. *Benedictum ſit nomen glorioſum regni ejus in ſecula.* Quotiescumque enim nominis Domini mentio fiebat, oportebat Iſraëlitas illud magnificare & benedicere atque ſic reſpondere. Vide R. Salom. Jarchi ad Deut. XXXII. 3. & Gemaram Babylonicam ad l. c. Joma. Notanda etiam clauſula uſitata לעולם ועד, & evolvendi Cod. Beracoth. c. IX. Sheringham ad Joma, l. c. Poſſunt videri תפלה מיכל השנה qui eſt liber precum annuarum; & alius liber precum סליחות dictus: item מחזור quô continentur preces, quibus in tribus anni feſtis ſolemnibus utuntur Judæi: Qui ſinguli è ſermone Ebræo in Germanicum idioma tranſlati extant.

CAPUT XIV.

LOca ſacrificalia. Jehovæ ubi ſacrificatum? Locus Captus *quomodo ita dictus? Sacrificatum in antris: In compitis: (Hecate unde* Trivia *dicta? Herculis aliquot cognomina) in ſilvis: Ante januam. Apollo* Ἀγυιεὺς *&c.* Ἀγυιάτιδες θεράπαιναι. *Lari Picumno in foco ſacrificatum, & cur? Ejus epitheta?* Ἥρωες κατοικίδιοι: Πατρῷοι θεοὶ, κατοικίδιοι. Lararium: *Cuivis familiæ ne-*

necessarium: Ejus describtio. Cubiculares Statuæ. *In montibus sacrif.* במורת *quid? Mons Quirinalis unde* Clatratus *dictus? Aventinus unde dictus collis Dianæ? Murteus: Lauretum: Remurius? Qui per montem sacrum in ff. intelligatur?* Mons sacer *ubi?* Clivi sacri. *Jovi præcipuè in montibus sacrificatum pluribus exemplis ostenditur. Jupiter* ἐπάκριος. *Capitolium ubi? Ejus describtio.* CapitolI *nomen latius.* MonJu *Distinctio inter* templum, delubrum, fanum, bidental, locum, sacellum, sacrarium. Templorum *vocabulum etiam generale: Eorum etymon: De eorum auctoribus variæ sententiæ. Templum unum pluribus Diis sacrum. Dii* ὁμοχέται, σύνναοι. *Templorum veterum forma. Templi Jovis Ultoris laus: Dianæ templum cornutum. Templorum limina gradibus aliquot evecta. Eorum materia: Præmuniebantur porticibus & lucis. Qualesnam porticus Ebræis licitæ? Balneæ ad templa. Senatorum in quibusdam templis conventus: unde* Curiæ *dicta? Templorum quibus cura commissa?* Templum *in stricta significatione quid? Ejus nomen Christianis vett. invisum.* Delubrum *quid? Servius & Festus ex Asconio notantur.*

Fa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Fanum *quid? Differt à templo: Ejus*
etyma: Quædam eliminata. Malè PHa-
num *scribitur.* Bidental *quid?* Lucus
quid? Ejus etymon: Prisciani & Quincti-
liani rationes rescinduntur. Luci Diis
consecarti. Conlucatio : *Ejus formula.*
Luci quomodo profanati? Lucuci. Luca-
ria. Lucar: Lucaris pecunia. *Mortuorum*
animæ lucorum incolæ habitæ: Lares via-
les creditæ. Locorum delubra, *proverb.*
Lucos in villis habere opus erat. Jupiter
ἔνδενδρος. *Germani multi in lucis.* Wall-
fahrt *quid, & unde? item* Hagen/ Hayn,
quid, & unde? item Hamm. Hamburgi
etymon. Pagus Hamme: *Nobiles ab Ham-*
me. Sacellum *quid? Ejus etymon. Guido-*
nis idem cum Agelli Trebatio labsus.
Kappel *ædicula sacra unde dicatur? Item*
Kappelan? *Etyma quædam proculcata. Cap-*
pellæ nostræ à sacellis veterum differunt.
Joh. Camers notatur. Sacrarium quid?
οἶκοι περίστεγοι. Sacrarium *in navi quid?* Pa-
stophoria. Tholus *quid?* Σηκὸς, τέμενος
&c. Serpens locis sacris adpictus, &
cur? Veterum in locis sacris puris servan-
dis cura. Rhodiensium oraculum, *pro-*
verb. Serpens terribile insectum. Ægyptii
reges cur in coronis serpentem ostentârint.
Serpentum visus acutus: Habebantur the-
sauro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

ſaurorum cuſtodes. Æſculapius cur ſerpentis figurâ cultus? Ejus navis eâdem notata. Serpens ſalutis ſymbolum. Serpens æneus, Num XXI. 8. Serpens Genio ſacratus. Genius per eumdem adparebat. Oſiris ſerpentina figura. Serpentes Calecutenſibus Dæmones. Ophitæ quinam, & eorum ritus. Serpentini. Serpens aureus in ſacris Sabadiis. ArnobI locus ad limam protrahitur: Etiam magno Voſſio aliquantulum reluctante. ElmenhorſtI lectio valdè ſtraminea. Firmici locus ſanatur. Sabazius *unde? Aureus coluber in ſacris Sabaziis quid ſignârit? Leo templis adpictus. Ritus hodierni origo. Ægyptiis leonis pictura quid? Leo vigilantiæ nota. Templis canes vivi incluſi & cur? Canes domeſtici.* Cave canem? *Canis catenarius. Servus oſtiarius. Anſeres templorum cuſtodes.*

HAud extra viam aut oleas vagabimur, ſi quando orbitam, quæ ſacrificulos noſtros ad ſacra perduxit loca, duobus pedibus premamus. Fortean ſagaciùs nidorem victimarum, ubi ſurgat, odorabimur.

- - - - Quàm canis acer, ubi lateat ſus.

Jehovam Sanctiſſimum initiò Silo in tabernaculo coram arca colebant; poſteà in templo Salomonis, in

quo ſolo Ei adoratio ſacrificiis juncta placebat, nec etiam alibi licita erat. Caſaub. Exerc. XIII. num. 27. Sigonius de R. E. lib. II. c. II. Romanis in genere locus ſacrificiis deſtinatus Locus *Captus* dicebatur, eô fortè ſenſu, quô Flamen dialis, & virgg. Veſtales *Capi* dicebantur, de quo Agell. lib. I. c. XII. Facta autem primùm apud Ethnicos in antris ſacrificia, quæ ante templorum inventionem Dîs conſecrata erant, ſicut in Creta Jovi â Curetibus, in Arcadia Lunæ ac Pani Lyceo, Dionyſio apud Naxum, Mithræ ubicunque is coleretur. Cauſſam dabit Wouwerius de umbra, quem vide, c. IX. Et Holſtenius in vita Pyth. Poſteà â ruſticis in compitis exhibebantur. Britannicus ad illud PersI: *Qui quandoque jugum pertuſa ad compita figit*, Sat. IV. v. 27. *Ruſtici*, inquit, *finitis ſationibus in compitis aratris ſuſpenſis ſacrificia celebrabant, magnâ animorum relaxatione.* Certè Hecate ſive Proſerpina, quòd in triviis & quadriviis coleretur, ut quidam ſentiunt, *trivia* cognominata fuit. Athen. lib. VII. Serv. in Ecl. III. Virg. Veluti Hercules, quòd in ſaxeto, SAXANUS & SAXETANUS; item HERCULES IN PETRA audivit. Vid. Boxhorn. Quæſt. I. Fauno obferebantur in ſilvis. Poëta Venuſinus: *Nunc & in umbroſis Fauno decet immolare lucis.* lib. I. od. IV. v. 11. Apollo ἀλεξίκακος ante januam colebatur; unde ipſe ἀγγεὺς, & ἀγγάτης, necnon προστατήριος θυρεῦ; & aræ ejus ἀγγαλιδες θέρεπναι dictæ. Vide Cœl. Rhod. L. A. lib. X. c. XVIII. Sic Germani Deo ſuo Suanto Wito ante oſtium templi ſemel quotannis poſt lectas fruges immolabant. Aedem enim Sacerdos tantùm intrabat ſpiritu oris compreſſô; quem

quo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

quotiens renovare opus erat, ad ostium decurrebat. Münst. lib. III. Cosm. Larem Picumnum in foco venerabantur. Euclio apud Plautum: *Hæc imponentur in foco Nostro Lari*: Aulul. II. III. 16. Quia nempe erat πρεσβύτης & θεὸς κατοικίδιος, ut ait Priscianus, veluti Lares familiares ἥρωες κατοικίδιοι, Penates πατρῷοι θεοὶ, κατοικίδιοι vocabantur. Hinc Lar Arnobio est *Genius focorum*, lib. IV. advers. Gent. Aliud verò erat *Lararium* i. e. Larium sacrarium quod quævis familia non modò habebat, sed quamvis habere necesse erat ex L. illa XII. Tabb. ET. LARIUM. SEDES. RITUS. FAMILIÆ. PATRIÆQUE. SERVANTO. tit. de Relig. c. de templis & lucis. Beroaldus locum, in quo simulacra imaginesque conlocatas adorabant, *Lararium* dictum opinatur. Dexterrimè! Lampridius enim Alexandrum Imp. Rom. in larario habuisse narrat majore Apollonium, Habramum, Orpheum: in secundo VirgilI & Ciceronis imagines. In VitellI laratio Narcissi & Pallantis effigies conspiciebantur. c. XXXI. extr. Tales statuas Tranquillus *cubiculares* vocat in Aug. c. VII. vide Figrel. de statuis inlustr. Rom. c. X. extr.

Præcipuè tamen adridebant montium colliumque cacumina, Judæis במות i. e. *Excelsa* dicta, in quibus contra legem sacrificârunt, patiente primùm Deô, posteà etiam aliquoties prohibente. Confer Sigon. de R. E. lib. II. c. IV. Propheta minorum maximus: *Super capita montium sacrificârunt, & super colles accendebant thymiama, subtus quercum & terebinthum: quia bona erat umbra ejus*, c. IV. 13. Adde Jud. VI. 25. 2 Reg. XVII. 16. Ezech. VI. 13. B. Hieronymum ad c. VII. & XXXII. Jer. & in c. X.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Matth. R. Moſes Ben-Maimon. והתחלו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים חגבעות ותמקבצין ומשתחוים להם : i. e. *Et adgreſſi ſunt homines facere ſimulacra in templis & ſub arboribus, in montium verticibus & collibus: Dein congregati adorabant ea.* lib. עכ"ום c. I. §. 3. In Quirinali ſive Agonio monte Apollinis Clatrati, qui & monti in quadam parte Clatrati dedit nomen, templum extabat. Fabric. Rom. c. III. Aventinus itidem mons ſacer fuit, teſte Pliniô, quia ibi templum Dianæ, unde *Collis Dianæ* apud Martialem: lib. VII. Epig. LXXII. 1. & ſacellum Veneris Murteæ, unde (niſi eum â myrteto ita dictum malis) Murteus; nec non ſilva Lauri arboris ſacræ, unde Lauretum; aliàs & â Remo Remurius cognominatus eſt. Eum in lege illa: *Eisdem temporibus, cùm plebs â patribus ſeceſſiſſet, annô ferè ſeptimodecimô poſt reges exactos, Tribunos ſibi in Monte ſacro creavit.* l. 2. §. 20. ff. de O. J. intelligi, Accurſius & alii volunt: Sed jam dudum exploſit ſententiam hanc Coraſius comm. ad. d. l. n. 3. 4. qui montem illum juxta ripam Anienis, vel trans Anienem fluvium tribus paſſuum millibus ab urbe diſtantem, Sacrum dictum, quod Jovi olim eſſet ſacratus, indigitari ait. Sacri quoque montis mentionem facit lapis Cæſenæ: A. LVCRETII. HISTORICI. AC. POETAE. CONDITORIS. VERISSIMI. CUI. OB. EXCELLENTIAM. INGENII. STATUA. CONDONATA. AC. CIVITATI. CAESENAE. ROMAN. COLONIAE. DEDVCTAE. IN. HOC. SACRO. MONTE. DEDICATA. *Clivi* verò *Sacri* Romæ erant duo: Alter in Capitolium, alter in Palatinum

montem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

montem ducebat. De hoc Martialis: *Inde ſacro veneranda petes palatia clivo*; lib. I. Epigr. LXX. 5. De illo Horat. lib. IV. od. II. v. 34.

- - - - *Trahet feroceis.*
Per ſacrum clivum meritâ decorus
Fronde Sicambros.

Sacri dicti ſunt, quòd ſacrificantes per eos adſcenderent. Vide Fabric. Rom. c. V.

Inter omnes autem Deos inprimis Jovi, utpote Deorum ſummo, in ſummis ſacrificia incendebantur montibus. Lucanus: *Et reſidens celsâ Latialis Juppiter Albâ*; lib. I. Pharſ. v. 198. Seneca, Herc. Oet. Actu III. ſc. II. v. 782.

Heic rupe celsâ, nulla quam nubes ferit,
Annoſa fulgent templa Cenæi Jovis.

Apollonius, lib. II. Argon.

Καὶ βωμὸν ποίησε μέγαν Διὸς ἀκμαίοιο,
ἱερὰ τ' εὖ ἔῤῥεξεν ἐν οὔρεσιν ἀστέρι κείνῳ
σειρίῳ αὐτῷ τε κρόνιδι, Διΐ δ' ἕκητι.

Herodotus: νομίζουσι, Διῒ μὲν ἐπὶ τὰ ὑψηλότατα τῶν ὀρέων ἀναβαίνοντες θυσίας ἔρδειν. lib. I. c. CXXXI. Scylax Caryandenſis: Κάρμηλος, ὄρος, ἱερὸν Διός. Solinus de Olympo ſublimi Theſſaliæ monte: *Ara eſt in cacumine Jovi dicata, cujus altaribus, ſiqua de extis inferuntur, ventoſis ſpiritibus, nec humentibus pluviis diluuntur: ſed volvente annô, cujusmodi relicta fuerint, ejuſmodi reperiuntur.* c. XV. mem. circa fin. Hinc ipſum Jovem ἐπάκριον vocari, Heſychius; & quemvis montem *Jovis* dici, auctor eſt Melanthes, lib. de ſacrif. Facit huc quòd Jupiter in Capitolio cultus fuerit, ſito in monte Tarpejo, vel Saturnino, (in quo hodie crux maleficorum ſupplicio cernitur erecta, cùm olim ex-

tra Esquilinam portam supplicia sumerentur) teste Liviô. Vopiscus in Aurel. *Capitolium invectus est, ut illic cæderet cervos, quos cum eodem curru captos vovisse Jovi Opt. Max. ferebatur.* c. XXXIII. Cicero: *In Capitolio, id est, terrestri domicilio Jovis,* orat. in Verr. Martialis, lib. XII. epigr. LXXVII. 1. s.

Multis dum precibus Jovem salutat,
Stans summos resupinus usque in ungves,
Aethon in Capitolio pepedit.

Fuêre ibi tria sacella; medium Jovis, Junonis sinistrum, dextrum Minervæ; sub uno tamen omnia tecto. Vide de ejus Structura Plut. in Public. Dionys. lib. IV. Liv. lib. VI. c. IV. & virum rarissimæ eruditionis, acerrimique judicii; cui severioris litteraturæ studiosi nesciunt, quanti debeant; certè plurimùm debere fateantur, Rycquium tr. de Capitolio. Martialis cœlo comparavit; & Dionysius ambitum habuisse scribit octo jugerum; testanturque post incendium majori restitutum esse luxu. Hodie S. Salvatori in Maximis, in ea parte, quæ occasum versus forum holitorium respicit, est dicatum. Erat autem & aliud templum Jovis Capitolini, vel Jovis Opt. Max. itemque Jovis Latii, & Jovis Superi, quòd in altissima montis parte esset; præ aliis omnibus celebre ac honoratum: aliudque itidem in Capitolio Jovis Sponsoris: ac rursûs aliud Jovis Tonantis in aditu Capitolii, de quo inscribtio Prenestina:

TARPEJO. COLERIS. VICI-
NA. TONANTI.

Posteà qualiacunque templa primoribus dedicata diis *Capi-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Capitolia vocata esse pluribus ostendit πρεϊπυς Janus Gruterus lib. suspp. Extitêre porrò templa Jovis Mariani in monte Esquilino, Jovis Statoris in Palatino, Jovis Propugnatoris in Palatio, Jovis Conservatoris juxta Velabrum, quod Palatino adjacebat; Jovis Latialis in monte Albano, Jovis Fagutalis in Viminali. Videatur Fabricius in Rom. c. IX. & X. Unde & tot nominum suorum â montibus cepit, v. g. *Viminei* â Viminali colle, *Atabyrii* ab Atabyri editissimo Rhodi insulæ monte, *Apesantis* vel *Apesantii* ab Apesunte; item *Athoi*, *Aenesii*, *Aetnæi*, *Anchesmii*, *Casii*, *Cytheronii*, *Elacathæi*, *Hynnarii*, *Hymettii*, *Cenæi*, *Maleæi*, *Parnethii*, *Scyllii*, *Tomarii vel Tmarii*, *Sinopitæ* &c. Et quid de templis Jovi sacris, quorum loca ignorantur, dicam? v. g. Prædatoris Jovis, Invicti, Custodis, Arbitratoris, Pluvii, Sereni, Tyranni &c. Hodie adhuc mons in Hispania, ex quo Barchinoni civitati olim designati dicuntur Maurorum nocturni incursus *Mon Ju* adpellatur, quem veteres *montem Jovis* dixêre, Videatur Poëta incomparabilis Joh. Secundus itin. Hisp. p. 317.

In Sacrarum ædium contemplatione sciendum, Veteres sagaciter distinxisse inter Templum, Delubrum, Fanum, Bidental, Lucum, Sacellum, Sacrarium. *Templa* quidem prout in generali significatione sumimus, quâ singula loca, ut scribit Asconius, Diis attributa notat, Varro â templando deducit; eorumque auctorem Janum Macrobius refert, lib. I. Saturnal. c. IX. quem tamen confutare videtur Arnobius, *Templorum*, ait, *si quæris audire quis prior fuerit fabricator, aut Phoroneus Ægyptius,*

aut Merops tibi fuiſſe monſtrabitur, aut, ut tradit in admirandis Varro, Jovis progenies Aeacus. lib. VI. adverſ. Gent. Quidam Jovem ipſum templorum au-ctorem efferunt, & ideò primum locum inter deos habere: Lactantius Meliſſeum Cretenſium regem, Phœnices Uſonem quempiam, Servius ex Saluſtio Cretenſes, alii Dionyſium, alii Cecropem, qui & primus victimas immolârit (quod quidam Chaldæis, quidam Cypriis attribuunt) alii Thraces, alii Arcadas, Aegyptii Iſin, alii Phryges &c. Nonnulli templa è ſepulcris initia volunt ſumſiſſe, quod ex Euſebio, Lactantio, Clem. Alex. & Arnobio diducit Gyraldus, ſynt. XVII. p. 452. Coronis dea non habebat templum; ſed cùm ei ſacrificandum eſſet, ſtatua illius in fanum Veneris deferebatur, teſte Pauſaniâ. Neque verò ſingula ſingulis Diis erant ſacra, ſed ſæpiſſimè duo pluresve commune aliquod habebant. Sic ſociati leguntur unô templô Iſis & Apis; Ceres, Bacchus & Phœbus; Jupiter Capitolinus, Juno, & Minerva; Apollo Palatinus, Latona, & Diana; Hercules & Muſæ, Venus & Cupido, Romulus & Remus, Caſtor & Pollux, Aeſculapius & Salus, Aeſculapius & Apollo, Sol & Luna, Pietas & Concordia, Saturnus & Ops, Mars & Venus, Pan & Ceres, Romulus & Herſilia, Terminus & Juventa, Roma & Libertas, Venus & Roma, Ops & Fortuna &c. Apud Choulium, p. 8. extat nomiſma, in cujus altera parte eſt templum cum inſcribtione: KOINON & ICIOYNIAC. Tales Dii conjuncti ὁμοχέται καὶ σύνναοι adpellabantur. Lapis Rom. in domo civis privati.

ΔΙΙ ΗΛΙΩι
ΜΕΓΑΛΩι
CΑΡΑΠΙΔΙ
ΚΑΙ ΤΟΙC CΥΝΝΑ
ΟΙC ΘΕΟΙC.

Atque ut ſtructuram ſacrificiorum nidori ac fumo emittendo commodam perdoceamus, reperimus Jovis Ultoris templum (quô nullum etiam ex antiquiſſimis integrius, cùm nec injectis ignibus Gothi frangere potuerint) feneſtris planè deſtitutum, extante in medio, foramine Sphæricô, æneis inauratiſque trabibus fulto, quod, ut lumen præbebat, ita certè vaporationem illam thuris facilè emittere poterat; in pavimento verò ſubjectum erat ad imbres excipiendos impluvium. Similiter Romuli & Remi templi poſterior pars erat quadrata, prior ſphærica, cum rotunda & unica tantùm feneſtra, lumen in medio tecti præbente; & excipiente pluvias factâ in pavimento foſſulâ. Hoc erat in via ſacra prope turrim Comitum. Sed & aliud in Velabro ſub Palatino Romuli templum vetus, & Sphæricum, cum rotunda feneſtra, quæ in medio tecti lumen præbebat; & cum impluvio, ad excipiendos in ſolo imbres. Vide plura exempla apud Fabricium in Rom. c. IX. in fin. Templorum varias formas aliorum rotundas, aliorum quadratas depinxêre Choulius, Urſinus, Gutherius & alii. Dianæ templis adfigebantur cornua cervorum; Aventinæ autem boum: Cauſſas vide apud Plutarch. probl. V. Acceſſus ſive Introitus ad illa templa non ſemper planus, ſed aliquando ſublatus, & gradibus evectus, quorum aliquot ante Romuli & Remi templum habebantur. Virgilius

S 5 de

de Junonis templo : *Aenea cui gradibus surgebant limina.* lib. I. magni Operis. v. 452. Ad Jovis Ultoris ædem, quæ aliquando Cybeli sacrata, duodecim olim æneis, nunc aliquot saxeis gradibus adscenditur. Apud antiquissimos, ut scribit Tacitus, *rudi cæmentô & informibus tegulis exstruebantur templa, quæ posteà marmore nituerunt, & radiârunt ære atque aurô, non tantùm firmis & duraturis parietibus, sed etiam expolitis arte atque splendentibus. Minervæ Chalciœcæ templum, â Domitiano conditum, totum æneum fuit, de quo Livius & alii. Hisce talibus templis additæ erant porticus è ligno, lucis consitæ, columnis ac statuis distinctæ, picturisque ornatæ, de quibus prolixè agit Fabricius in Rom. c. XIV. Quæ, ut Israëlitis erant vetitæ, ita iis concedebantur porticus & columnæ lapideæ. R. Maimon: אסור לעשות אכסדראות של עץ במקדש i. e. *Vetitum in templis porticum facere è ligno intercolumniis distinctam.* שנאמר כל עץ אלא כל האכסדראות והסבכוה היוצאות מן הכותלים שהיו במקדש של אבן היו לא של עץ : i. e. *Quia dicitur* Omne lignum. *Ideoque omnia atria cum intercolumniis, & perplexum opus ad ramorum formam ex parietibus procedens è lapide non è ligno erat*; lib. de Cultu Stellarum, c. VI. §. 13. Adjectas, etiam fuisse balneas & hortos, colligere est ex Ejusd. c. VII. §. 23. 24. Jani templum pacis tempore semper erat clausum, belli apertum;

* *Malim pro Tacito, substituere Auctorem, qvem vulgò Qvinctilianum volunt, Dialogi : An sui seculi Oratores Antiqvis, & qvare, concedant, c. XX. 7. Licèt non nesciam, Dialogum istum Cornelio Tacito à multis inscriptum esse.*

tum; Hortæ verò delubrum ſemper erat apertum: Rationes ejus reddit Plut. quæſt. XLVI. & Boxhorn. quæſt. XXX. In aliquibus templis ſcil. Jovis, Concordiæ, Telluris, Apollinis, & aliorum, Senatores conveniebant: Unde Saluſtius Jovis Statoris, & Lampridius Concordiæ ædem *Curiam* adpellat, in Alex. Sever. c. VI. Confer Fabricium in Rom. c. XIII. Apud Romanos, ut idem, c. IX. docet, munus tuendi ſarta tecta templorum primùm Cenſoribus, poſt eos Aedilibus demandatum. In vetuſtatis monumentis & *Conſervatores ædium ſacrarum* & *Duumviri fanorum* leguntur. Plura videri poſſunt apud Vitruvium, lib. I. III. & IV. Hoſpinianum, tr. de templis. Riberam de templo, Joh. Cunr. Dietericum antiqq. Rom. Philipp. Caroli antiqq. Eccl. lib. I. c. VIII. IX.

In ſpecie verò TEMPLUM, quatenus â ceteris diſtingvitur, deſcribitur â Frontone, *quod conſiſtat in loco augurato.* Alciatus *omnia loca ſepta unum tantùm introitum habentia templa dici* adſeverat. l. malum navis. ff. de V. S. Antiquos omnem locum, qui ab omni parte adſpici potuerit, templum adpellâſſe, docet nos ſcholiaſta Terentii vetus & perdoctus, Calpurnius, ad Heaut. Apud Chriſtianos ædes ſacræ rariſſimè *templa* vocabantur, ideò quia hoc nomen Ethnicis ſacrum; ſed vel adpellabant Κυριακάς Kirchen / vel *domus* & *dominicas* Dom / vel *monaſteria* Münſter. Vide Hildebr. de ſacris &c. prim. Eccl. c. II.

DELUBRUM Varro, dicente Macrobiô, lib. III. Saturn. c. IV. eſſe putat locum, *in quo præter ædem etiam area, in qua Deum ponerent, adeſſet, ſic dictum,*

dictum, ut candelabrum, cui imponitur candela: Fronto, *in quo homines pericula sua diluunt:* Servius & Festus *fustem decorticatum, quem pro Deo venerabantur*; quod tamen Asconius Pedianus rejicit: *Sunt*, inquit, *qui dicant, delubra esse multarum ædium sub uno tecto â diluvio pluviæ munitarum; Alii delubra corporum abluendorum mortuorum; ut Dodonæi Jovis, aut Apollinis Delphici, in quorum delubris lebetes tripodesque visuntur. Sunt etiam qui delubris ligna delibrata i. e. decorticata, pro simulacris deorum more veterum posita existiment: sed malè.* comm. in Cic. de div. Vide ParrhasI comm. I. in Claud. de raptu Proserp. Spiegelium in cap. LI. XII. Tabb. de templis & lucis. tit. de relig.

FANUM videtur Frontoni Fauno consecratum; differt â templo: Svetonius: *In Gallia fana templaque Deorum expilavit.* in J. Cæs. c. IV. Dignus, qui videatur, Sabellicus in h. l. Adde Voss. de Idol. lib. I. c. XII. Nomen habet vel â Fauno, tum, quòd huic consecratum erat; tum, quòd hic, teste Probô Grammaticô, primus eorum conditor fuerit: Vel â fando, quod Pont. Max. ut tradit Festus, in dedicatione horum certa verba fatus fuerit: Vel â Fanâ sive Fatuellâ, ut placet Gyraldo. Alii, qui absonè per PH scribunt, minus convenienter ἀπὸ φανερȢ, item â φαίνω deducunt, quibus miror saniorem Criticum, Vossium, calculum addidisse.

BIDENTAL erat locus fulmine tactus, & ove expiatus; â bidentibus seu hostiis duos dentes altiores habentibus. Vide Agell. lib. XVI. c. VI. Fiebat bidental ex loco fulmine (ut dixi) tacto. Lucanus, lib. I. v. 606.

Disper-

Dispersos fulminis ignes
Colligit, & tacito terrâ cum murmure condit;
Datque locis nomen. - - - -

Adi Lilium Greg. synt. XVII. Colligebat enim Sacerdos fulminis fragmenta, terrâque condebat, quia fulminatum tangere piaculum erat. Conferatur Ant. Volscus Pipernas in Sat. II. PersI.

LUCUS â Frontone definitur *locus fulmine ictus, & arborum spissitate tectus*, â lucendo; non, juxta Priscianum, propter ramorum densitatem, & Quinctilianum, quod opacus esset & sine luce, κατ' ἀντίφρασιν: sed propter sacrificia ibi facta, ut scribunt Isidorus, lib. XIV. c. VIII. Scaliger Poët. lib. III. c. XC. Joh. Oldendorp. in Ll. XII. Tabb. Consecrati ferè erant Numini. Foquelinus in Sat. I. PersI. Celebris præ ceteris Daphnensis lucus in Daphne, suburbio Antiochiæ, Apollini & Dianæ sacer, cujus ambitus stadiorum 80. perhibetur. Vide Festum Rufum cum notis MeibomI. Consecrationem illam, quam *Conlucationem* adpellitabant, hâc formulâ & hôc modô factam Cato aperit: *Lucum conlucare Romanô more sic oportet. Porcô piaculô facito, sic verba concipito: Si Deus, si Dea es, quorum illud sacrum est, uti tibi jus siet porcô piaculô facere, illiusce sacri coërcendi ergo. Harunce rerum ergo, sive ego, sive quis jussu meô fecerit, uti id rectum factum siet, ejus rei ergo te hôc porcô piaculô immolandô bonas preces precor, uti sies volens propitius mihi, domo, familiæque meæ, liberisque meis. Harunce rerum ergo macte hôc porcô piaculô immolandus esto.* de R. R. c. CXXXIX. Profanum contra

reddere

reddere quis poterat lucum, קרסם ממנה עלה או זירד ממנה יונק נטל ממנה מקל או שרביט או ששפאה שלא לצרכה הרי זו בטלה: i. e. *decerpendo ex eo folium, aut præſcindendo ramum, conficiendoque inde ſcipionem, aut virgam, vel putando ſuperflua. Atque hæc verè eſt profanatio.* Verba ſunt Maimonidis lib. akom, c. VIII. §. 20. Dicebantur eorum Cuſtodes *Lucuci* teſte Cœliô, L. A. lib. XII. c. I. *Lucaria* erant feſta in luco certo celebrata. Feſtus. *Lucar* æs erat quod ex lucis captabatur: Licèt alii explicent erogationem in lucis; Plutarchus præmium in ſpectaculis impenſum, quem vide, Quæſt. LXXXVII. cum notis Xylandri. *Lucaris pecunia* fuit, quæ in luco erat data. Vide Gyrald. ſynt. XVII. p. 475. Prætereà etiam manes defunctorum in talibus lucis habitare credebantur, qui *Lares viales* erant, ut ait Servius ad III. Aen. Idem ad illud VirgilI: *lucis habitamus opacis* lib. VI. Aen. v. 673. ſic commentatur: *In his autem lucis heroum animæ coluntur. Inde proverbialiter:* Lucorum delubra, *de rebus, quas religioſè colebant, & anxiè obſervabant, enunciârunt*, ait Hadr. Junius, cent. II. adag. XXXI. Extremæ enim impietatis arguebatur, qui non lucum conſecratum in villa habuiſſet, quod probat amabilis Muſarum filius Joh. Wouwerius de umbra, c. IX. Referendum huc Jovis (aliis, Bacchi) epitheton ἐνδένδρυ. Vide quæ de Aſtarta habeat Seldenus de D. S. ſynt. II. c. II. De Lucis plura Bened. Curtius de Hortis, lib. III. c. XIV. & lib. IV. totô. Germaniæ litteratæ oculus Dilherrus, meus, pol! Patronus, Tom. I. diſp. VIII. cl. I. n. 5. Schedius de D. G. lib. II. c. XXIII. Lucos imprimis amabant Germani, quos crebris ſacrificiis ſubinde relucentes red-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

reddidêre, testibus Tacitô, de M. G. c. IX. 3. lib. I. Ann. c. LIX. 4. necnon lib. IV. Hist. Lucanô lib. I. Pharf. aliisque plurimis. Ex eo nobis remansit vox **eine Wallfahrt**, quasi **eine Waldfahrt**, cùm nempe deos colendi, victimasque; immolandi caussâ in lucos pergerent. Ipsos lucos vocitabant **Hagen**, & posteà contractè **Hayn**, â quo hodienum oppida ac pagi infiniti nomina sua claudunt. Eam vocem Stuckius non ineptè ab ἅγιος deducere conatur. Cum ejus & sono & significatione conveniebat etiam dictio **Hamm** i. e. lucus, quæ munitissimæ, omniumque, quas Germania mater fovet, opulentissimæ civitati Hamburgensi nomen dedit: Ad lucum quippe circa Elystrum & Billam, ante paucos annos gravissimo Senatui Hamburgensi emtum, Saxones, jam ante Caroli M. tempora, ædificatam arcem **Hamburg**, vocârunt. Excisô etiam lucô pagus **Hamme** extructus est, cui nobilis familia **derer von Hamme** præfuit, quorum ultimus pagum nobilissimo senatui florentissimæque urbi Hamburgensi vendidit. Vide omninò Schedium de D. G. lib. IV. c. III. Lambec. Orig. Hamburg. p. 12. & 13.

SACELLUM Corn. Frontoni est parvulum ædificium Diis consecratum, Gvido definit, quòd sit *parvum templum, dictum quasi Sacra Cella.* in Adelph. Ter. Deceptus sanè â Trebatio, cujus verba ex 2. de religg. citat Agellius: *Sacellum est locus parvus Deo sacratus cum ara. Sacellum ex duobus verbis compositum arbitror, Sacri & Cellæ, quasi Sacra cella.* Hæc ille. Ineptiæ! *Quis ignorat*, ait Agellius, *sacellum & simplex verbum esse, & non ex sacro & cella compositum, sed ex Sacro deminutum?* lib. VI. c. XII.

c. XII. Festus: *Sacella dicuntur loca, diis consecrata, sine tecto*; lib. XVI. atque hôc modô â nostris ædiculis, quas cappelas vocant (ita dictas â cucullo Kappe S. Martini, quem Germani, Clodovæi tempore primùm Christianij, ob insignia miracula acceptum, & S. Märtens Kappel nominatum, in ædicula venerabantur, quam das Kappel vocabant; unde hæc adpellatio posteà in omnes hujusmodi ædiculas dimanavit, ut & præsides earum Kappeläne dicerentur, ceu egregiè nos antiquissimus B. Rhenani Codex docet. Ex quo adparet, quàm ineptissimè, & ut sæpiùs solet, quando etymon adducit, Glossa in cap. concedimus de consecr. dist. 1. *Cappelam* â *Caprarum pellibus* derivet, quibus tuguria olim Deo sacrata fuerint tecta. Alii mirandas faciunt sibi plicas, & ideò â *Cappa* derivant, quòd esset tentoriolum, sub quo precibus vacaretur, quasi cappâ contectum: Quô vix poterit quicquam magis ridiculum adferri. De Cappelis, vel ut aliàs perperàm scribitur, Capellis, vide Paulum Lancelottum, Inst. Juris Canonici, lib. II. tit. 22.) longè discrepabunt, frustraque erit Joh. Camers comm. in Cebetis tab. qui sacella veterum eadem cum Cappelis nostris esse, non incongruè adfirmari, incongruè adfirmat.

SACRARIUM est, ubi sacræ res ponuntur, quod etiam in ædificio privato esse potest: differt â sacro loco quod hic consecratus sit. Ulpianus l. 9. §, 2. ff. de R. D. Talem usum habebant οἶκοι illi τρίστεγοι περὶ τὰ πλευρὰ τοῦ κάτω ναοῦ, de quibus Casaub. exerc. I. n. 22. Aliud in navi deprehendimus sacrarium, quod velut domi Lararium erat, in quibus Dîs marinis rem divinam obibant. Vide Turnebum, lib.

lib. XIX. adverſ. c. II. Apud vett. Chriſtianos loca, quibus Euchariſtia, veſtes & vaſa ſacra recondebantur, *Paſtophoria* dicta. Joh. Carolus Bovius ſchol. in libb. Clem.

Poteſt huc referri THOLUS, camerâ, teſte Luctatiô StatI ſcholiaſte, in mediâ templi, in quo voventium primitiæ aut exuviæ figebantur. Statius, lib. II. Theb. v. 733. *Figamque ſuperbis Arma tholis.* Vide Turneb. lib. XXI. c. XXIII. Erant autem tholi rotundi, tecta habentes in acutum deſinentia faſtigium. Heſychius. Item ΣΗΚΟΣ & ΤΕΜΕΝΟς, loca, in quibus ſimulacra recondita. Videatur Pollux in onom. Hier. Wolffius in tab. Ceb. Pertinent etiam huc FAVISSAE. TESQVA, PENU, PENETRALIA, CELLA, de quibus Stuck. f. 57. Legantur de hiſce omnibus ulteriùs Fronto de diff. voc. Aus. Popma de diff. verb. lib. II. Stuck. f. 56. 57. Gyrald. ſynt. XVII.

In ædibus illis, & quocunque loco ſacro, Serpentis figura vel in januis & parietibus ficta, vel in tabula depicta adpendebatur; quò tendere exiſtimant illa Velleji Pat. *Hujus gratæ religionis memoriam, & inſcribtio templi adſixa poſti hodieque, & tabula teſtatur ærea intr aædem,* II. XXV. 4. Inſpice Gruteri notas in h. l. Juſtinus: παρὰ παντὶ τῶν νομιζομένων παρ' ὑμῖν θεῶν ὄφις σύμβολον μέγα καὶ μυστήριον ἀναγράφετο. Apol. pro Chriſt. II. Orus Apollo refert apud Ægyptios quoque οὐβαῖον, ὅ ἐστιν ἑλληνιστὶ, βασίλισκον χρυσοῦν περιτιθέασι τοῖς θεοῖς. Explicitè Perſius, Sat. I. v. 112.

Hic veto quiſqvam faxit oletum
Pinge duos angves: pueri, Sacer eſt, locus: Extra Mejite!

Veteres ſiquidem manibus pedibuſque cavebant, ne

templa ſua excrementis fœdarentur aut alvi exoneratione profanarentur. Hinc Rhodienſes, referente Diogenianô, peractô ſacrificiô, dies aliquot, more conſvetô ad aram deæ epulantes, Oraculum: *liceretne inferre matulam?* & poſtquàm adnuiſſet: *Utrum æream an teſtaceam?* conſulebant. Mox *Rhodienſium Oraculum* in proverbii vicem exiit, ubi quis de re minutâ nimium crebrò, nimiumque diligenter ſciſcitaretur. Evolve Eraſmi & P. ManutI adagg.

Excogitata erat pictura iſthæc I. ad terrorem, ne ſcil. quiſquam prophanus accederet, cùm ſerpens tale ſit inſectum, quod nemo non fugiat: quò reſpicit illud VirgilI: *Frigidus, O pueri, fugite hinc, latet angvis in herba.* Ecl. III. v. 93. Ita reges Aegyptii coronis ſuis pictam gerebant aſpidem, ſymbolum regni invictarum virium, ut venenum ἀνίκητον, Aelianus de animalibus, lib. VI. c. XXXVIII. vel ut ſubditorum ſuorum erga ſe amorem indicarent, qualis eſt aſpidis cum conjuge concordia, quæ ratio Voſſio placet de Idol. lib. IV. c. LIV. imò potiùs ut auguſtiores viderentur & ſacri. II. Quoniam ſerpentes valerent viſu, proinde theſaurorum cuſtodes habebantur. Aelianus, lib. VIII. c. XII. hiſt. animal. De Draconum, qui ſerpentis genus, viſu, Porphyrius: τὶς μὲν γὰρ ἀνθρώπων τοσοῦτον βλέπει, ὅσον ὁ δράκων; ὅθεν καὶ τὸ βλέπειν δρακεῖν λέγουσιν οἱ ποιηταὶ. lib. III. de abſt. §. 8. Adde Nicandrum in Theriac. & Euſtathium ad Il. β. Unde & Dracones παρὰ τὸ δέρκειν plerique deducunt. Inde Aeſculapius ſerpentis figurâ colebatur, qui & ei ſacer erat, teſte Arnobiô, lib. VII. adverſ. Gent. Et prope templum ejus (in quo valetudinis recuperandæ cauſſâ cubabant ægroti)

ægroti) in insula Tiberina, navis erat prælonga, ex Thasio lapide, cujus insigne erat caput tauri, â latere simulacrum serpentis, ut refert Fabr. in Rom. c. IX. quia nempe medicum angvium more oporteat esse circumspectum. Addunt alii, quoniam in hieroglyhicis serpentis pictura pro bona fortuna ac salute sumatur, ubi recordemur serpentis æneæ salutiferæ â Mose erectæ, Veræ Salutis, quæ est Christus, typi: de qua vid. Num. XXI. v. 8. 9. Alii dicunt, ad AesculapI, Glaucum ut sanaret coacti, & id in loco secreto meditantis, bacillum, quem manu tenebat, angvem adrepsisse; quem ubi ille commotus bacillô percussum interfecisset, alium angvem venisse, herbamqve, quam ore gerebat, capiti AesculapI imposuisse, & fugisse: quâ ille Glaucum sanârit. Alii perhibent, Pariam serpentem igneô esse colore & acerrimô oculorum visu, oreque laxô, unde mordendo nihil noceat; animô etiam mitissimô: ideoque deorum humanissimo Aesculapio consecratum. Vide Gyrald. synt. VII. Inde ei torquem ex Draconibus oblatum legimus in inscribt. ad urbem Reggiensem in provincia quæ olim Reiensis Apollinaris: DEO. AESCULAPIO. VAL. SYMPHORUS. ET. PROTIS. SIGNUM. SOMNI. AEREUM. TORQUEM. AUREUM. EX. DRACUMCULIS. Δ. P. S7. :: - ENCHIRIDIUM. ARGENT. P,ᶜ,ᶜ-S. ANABOLIUM. OB. INSIGNEM. CIRCA. SE. NUMINIS. EJUS. EFFECTUM. V. S. L. III. Fiebat ad Genii ostendendam præsentiam, sive, quòd illi angves essent sacrati, conjiciente Barth. Fontiô ad Sat. I. PersI; sive, quòd ipse per angvem, ex veterum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

ſuperſtitione, adparuerit. Virgilius de angve ex Anchiſæ tumulo proſerpente, lib. V. Aen. v. 95.

Incertus, geniumne loci, famulumne Parentis
Eſſe putet?

Vide ServI ſcholia. Similiter Oſiris per ſerpentem exprimebatur; & hodie adhuc Calecutenſibus ſerpentes ſacroſanctos eſſe, ceu dæmonum ſpiritus, teſtatur Ludovicus Vartomannus. Fuêre & hæretici quidam, *Ophitæ* dicti, qui Chriſtum ſub ſerpentis ſpecie colebant, & ſimul vivum habebant ſerpentem, quem venerabantur ac alebant: Et alii multò ante *Serpentini*, qui ſerpentem æneum adorabant, quem Hiskias deſtruxit. Vide 2 Reg. XVIII. 4. Auguſtinum, Hær. XVII. Epiph. Hær. XXVII.

Ecquid autem ſignâſſe dicamus aureum illum colubrum, de quo Arnobius: *In ſacris & ritibus initiationis, quibus Sebadiis nomen eſt, aureus coluber in ſinum dimittitur conſecratis, & eximitur rurſus ab inferioribus partibus, atque imis.* lib. V. adverſ. Gent. Malim hîc legere *Sebathiis*, aut *Sebaſiis*, vel *Sebaſtis*, ſive *Sabaziis*. Tot enim modis Jovis hoc cognomen apud Ariſtophanem, Oppianum, Ciceronem, Apulejum, Suidam & alios legitur, Adſtipulantur inſuper Inſcribtiones antiquæ: JOVI. SEBASIO. Q. NUNNIUS. ALEXANDER. V. S. L. M. Et alia: Q. NUNNIUS. ALEXANDER. DONUM. DEDIT. JOVI. SABAZIO. Quamvis Voſſius priſcis Apuleji membranis fretus veterem lectionem in illo ArnobI loco (ubi & pro *Sebadiis* citat *Sebadius*) mutari vetet. Hujus commentator percelebris Elmenhorſt parum feliciter legit *Sebariis* quod probare ex Firmico nititur: *Sebarium colentes Jovem, angvem,*
cùm

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

cùm initiantur, *per ſinum ducunt*; de err. prof. Sed quis non ex ſuperioribus etiam hujus loci vitium manibus palparet? Nomen hoc σαβασίϰ nequiſſimus ille Mimus denuò ſibi tribuere cultores juſſit, audaciſſimè illud harpagans â proprio Dei nomine צבאות quod exſtat Amos III. 13. 2 Sam. V. 10. Pſal. XXIV. 10. & LIX. 6 Rom. IX. 29. Jacob V. 4. & eſt â צבא, ſignificatque Dominum exercituum: alii ἀπὸ σαβῶν deducunt gente Phrygiæ: Beroaldus ἀπὸ τοῦ σαβάζειν id eſt Bacchari, quoniam *Sabazius* aliquando notet Bacchum. In ritu autem illo initiationis per σαβάζιον intelligebatur Sol & Liber: Serpens ſymbolum erat Dei: Immiſſio in ſinum eductioque â partibus inferioribus indicat rerum omnium generationem ac productionem, quæ Soli debetur. De Sabazio vide quoque Gyraldum, ſynt. VIII. p. 266. & ſeqq. Gruterum inſcribt. f. 22.

Cœlius in librorum veterum ſcrutatione & antiquitatibus coacervandis laborioſiſſimus, eâdem ratione templorum clauſtris Leonem olim adpictum adſerit. L. A. lib. XIII. c. VIII. extr. Et quotuſquiſque hactenus non templorum noſtrorum antipagmenta capitibus leoninis fortuitò ac ornamenti gratiâ efficta fuiſſe autumavit, neſciens â majorum id more ad nos pertigiſſe? Jam tamen id ante me reperîſſe video Virum verè πολυμαθέστατον Voſſium de Idol. lib. II. c. LXXV. Eumdem morem Plutarchus refert viguiſſe, ex alia quidem cauſſa, apud Ægyptios, quorum Nilus creſcere cœpit circa XV. Calendas Quinctiles; id beneficiô Leonis cæleſtis fieri credebant: itaque & tubos fontium formabant leoninô capite. ê cujus rictu aqua promanaret. Verba Plutarchi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

tarchi ſunt: λέοντα τιμῶσι, καὶ χάσμασι λεοντείοις τὰ τῶν ἱερῶν θυρώματα κοσμοῦσιν, ὅτι πλυμμυρεῖ Νεῖλος ἡλίου τὰ πρῶτα συνερχομένου λέοντι; lib. de Iſid. ac Oſirid. Ceteroquin Leo vigilantiæ & cuſtodiæ, ut ſerpens, ſymbolum fuit, qvod demonſtrat Pierius Valer. in Hierogl.

Qvid? qvòd vivi templis includebantur canes, ne qvis qvid noctu auferret. Arnobius: *Cur canes in Capitoliis paſcitis?* Et paulò pòſt: *Indigna res eſt &c. cuſtodiam numinum canum] ſollicitudinibus credere*; lib. VI. adverſ. Gent. Meminit Gruterus aræ Romanæ marmoreæ apud Maſejos, in qva canis cernatur jacens, ſed caudam & caput erigens, fol. 981. inſcr. 3. In Vulcani Ætnæi templo, in quo inextingvibilis fuit ignis, canes, ad templi & luci cuſtodiam adſtantes, caſtè & religioſè adeuntibus blandè adſociati, eos comitabantur: In ſceleſtos verò & contaminatos, templum vel lucum ingreſſuros, inruebant, eoſqve lacerabant. Confer Gyraldum, ſynt. XIII. Vide Philoſtratum, lib. VIII. de Apoll. Auguſt. de Civ. DEI, lib. II. c. XXII. Cic. pro Roſcio. Plin. lib. XXVIII. Agellium, lib. VII. c. I. Ita in locis quoque non ſacris præcipuè domibus canem cernere erat, cum inſcribtione CAVE. CANEM, ubi & verus canis catenarius adligatus erat, qvem qvidam pro ſervo oſtiario intelligunt. Vide his Senec. de ira, lib. III. c. XXXVII. & ibid Lipſium ac Gruterum, Plaut. Moſt. III. II. 167. & ad eum Taubmannum. Svet. Vit. c. XVI. cum notis TorrentI ac Caſauboni, Popmam ad Varr. Joh. â Wouweren ad Petron. Gruterum ſuſpp. lib. XXV. c. XV. Douſam præcid. pro Tibullo, c. II. Turneb. lib.

lib. XVI. c. IV. Pet. Fabrum, ſem. lib. II. c. XII. Brodæum, miſc. lib. IV. c. III. Voſſ. Inſt orat. lib. IV. c. V. Sect. III.

Includebantur & interdum templis ob eamdem cauſſam Anſeres. Arnobius: *Cur anſeribus victum alimoniamqve præbetis?* Et paullò pòſt: *Indigna res eſt, cùm aliquam qværas prohibendis formidinem furibus, non ab ipſis petere, ſed in anſerum ponere & conlocare gingritibus*; lib. VI. advers. Gent. Eorum curam Cenſores habuerunt; qui magiſtratum occepêre, nihil prius habebant locatione alimentorum pro ſacris anſeribus. Cujus rationem reddit Plutarchus, probl. XCVII.

CAPUT XV.

LOca ſacrificiorum ſpecialiora: Differentiæ eorum in ſuperûm, inferûm, & terreſtrium ſacris: Item inter βωμὸν, ἑστίαν. ἐσχάραν & μέγαρον: *Exemplis inluſtrantur. Aræ etiam inferûm erant: Differunt ab altaribus; & qvomodo? StuckI palpatio. Varia lectio in Virgilio enucleatè tradita. SulpitI præcipitantiæ ſuccurritur. Superis elatiores aræ ſtructæ. Saturni ara, mare: Mortuorum, rogus. Patrenſium conſvetudo. Ararum varia nomina. Differentia inter* מזבח & בימוס. Βωμοῦ *derivatio: Etymon qvoddam exagitatum.* Βωμὸς *qvid propriè?* Aræ *etymologia; necnon* Altaris.

Stuckius obiter notatur. Lactant I nævus. Foci *origo: Atque* ἐςίας. Μέγαρον *quid & unde?* ἐχάρας *homonymia & etymologia;* Asche *unde? StuckI in derivationibus ineptiæ. Ararum auctor: Forma: Altitudo: Cornua. Aræ quomodo olim* Ansæ *nuncupatæ.* קרני *Foramina altarium apud Ebræos, & eorum usus. Ararum bases. Ara una multis diis sacra. Inscribtiones ararum Arabum ara tecto imposita. Ararum numerus: Sæpe centenarius. Dedicatio aræ: Ejus formula. Ararum profanatio: Materia varia. Templum Salomonis quomodo sine sonitu & exauditione ferrei instrumenti ædificatum?* Samir. *Apollo unde* Σπόδιος *vocatus? Cespes ad aras adhibitus, & quando? Aræ coronatæ. Virgilio macula abstergitur. Aræ vittatæ: Quales in inferiis vittæ; Aræ picturis decoratæ. Aræ commotio quid sibi voluerit? Ara cæleste signum: Ejus synonyma: Partes: Quales sub eo nascantur infantes?*

In loco Capto, si superis immolaretur, aræ * exstructæ conspiciebantur; si terrestribus, terra plana;

* *De Aris & Mensis Eucharisticis veterum scripsit elegantem Dissertationem vir omnis vetustatis cognitione instructissimus Dn. D. Bebelius, ut Dorschei discipulum & Dannhaweri possis agnoscere; edita est Argentorati, M. DC LXVI in 4to.*

na; si inferis, effossa terra. Quam differentiam unà cum alia inter βωμὸν, ἑστίαν, Ἐσχάραν καὶ μέγαρον, tradit Eustathii & aliorum compilator Ammonius: βωμὸς, Ἑστία, Ἐσχάρα καὶ μέγαρον διαφέρουσι, καθὰ καὶ Ἀμμώνιος ὁ λαμπρεὺς ἐν πρώτῳ περὶ θυσιῶν. φησὶ γάρ. Βωμοὶ μὲν γάρ, οἱ τὰς προβάσεις ἔχοντες. Ἐσχάρα δὲ πρὸς τὴν βιωτικὴν γινομένη, ἐπὶ τῆς τὰ δὲ πολυεστία, Τὸ δὲ Μέγαρον, ἡ περιῳκοδομημένη ἑστία, ἔνθα τὰ μυστικὰ τῆς Δήμητρος. παρὰ δ' Ὁμήρῳ ἡ Ἐσχάρα, ἡ αὐτὴ καὶ ἑστία καλεῖται, ὁ δὲ Βωμὸς καὶ τὴν βάσιν σημαίνει,

Χρύσειοι δ' ἄρα κοῦροι ἐϋδμήτων ἐπὶ βωμῶν

ἀντὶ τοῦ ἐπὶ βάσεων. Καὶ ἡ ἑστία σημαίνει τὸν οἶκον,

ἑστίη τ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος

καὶ ἀνέστιος, ὁ ἄοικος παρ' Ἡσιόδῳ; καὶ ἡ σωματοειδὴς θεὸς ἑστία ἐστίν.

ἰὼ καὶ Δήμητραν καὶ ἥρην χρυσοπέδιλον

Ἰδίως δὲ Νεάνθης ὁ Κυζικηνὸς ἐν τρίτῳ τῶν κατὰ πόλιν, βωμοὺς θεῶν φησιν, ἐσχάρας δ' ἡρώων. Παρὰ δὲ Εὐριπίδῃ ἐσχάρα ἀντὶ τοῦ βωμοῦ κεῖται ἐν Πλεισθένει.

Μῆλος φαγεῖν δαιμόνων ἐπ' ἐσχάραις.

καὶ Σοφοκλῆς ἐν χρύσῃ; lib. de similibus & diff. voc. Porphyrius: Μετὰ δὲ τοῦτον τὸν ζωροάστρην κρατήσαντος καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις δι' ἄντρων καὶ σπηλαίων εἴτ' οὖν αὐτοφυῶν, εἴτε χειροποιήτων τὰς τελετὰς ἀποδιδόναι. Ὡς γὰρ τοῖς μὲν ὀλυμπίοις θεοῖς ναούς τε, καὶ ἕδη, καὶ βωμοὺς ἱδρύσαντο. χθονίοις δὲ καὶ ἥρωσιν ἐσχάρας. Ὑποχθονίοις δὲ βόθρους καὶ μέγαρα. Οὕτω καὶ τῷ κόσμῳ ἄντρα τε καὶ σπήλαια, ὡσαύτως δὲ καὶ ταῖς Νύμφαις, διὰ τὰ ἐν ἄντροις καταλειβόμενα ἢ ἀναδιδόμενα ὕδατα, ὧν αἱ Ναΐδες ὡς μετ' ὀλίγον ἐπέξιμεν, προεστήκασι Νύμφαι; lib. de antro

Nymf. Ab eo alienior paullò eſt Lutatius, quem alii Lactantium vocant: *Tria*: inquit *ſunt in ſacrificiis loca, per quæ piaculationem facimus. Scrobiculô factô inferis; aris terreſtribus ſacrificamus, cæleſtibus extructis focis.* Superorum, me hercle tot exſtant aræ, ut ἐκ τοῦ ψάμμου σχοινίον πλέκειν, qvi eas colligere vellet, videretur. In *terra* Palidi Palilibus fœnum incendebant ruſtici, ut docet PersI ſcholiaſta. Ita Ἀποβώμια ſacra erant Græcorum, non in altari, ſed in plano ſolo aut pavimento peragi ſolita. Ara Conſi dei ſub terra fuit, qvòd conſilia oporteret eſſe ſecreta. Vide Boxhorn. Qvæſt. XXXIX. Ceterùm de *terra effoſſa* in inferorum ſupplicationibus Apollonius, lib. III.

> Ποιχοῖον δ' ἄρ ἔπειτα πέδῳ ἔνι βοθρὸν ὀρύξας
> Νήησε σχίζας ἐπὶ δ' ἀρνειοῦ τὰ μελαίμον.

Silius Italicus, lib. XIII. Pun. v. 427.

> *Inducit juvenem, ferrôque cavare refoſſam*
> *Ocyus urget humum.* - - -

Seneca, Oed. Actu III. ſc. I. v. 550.

> *Tunc foſſa tellus, & ſuper rapti rogis*
> *Jaciuntur ignes.* - - -

Ovidius, lib. VII. Metam. v. 240. ſ.

> *ſtatuitque aras è ceſpite binas,*
> *Dexteriore Hecates, at lævâ parte Juventæ.*
> *Qvas ubi verbenis ſilvâque incinxit agreſti;*
> *Haut procul egeſtâ ſcrobibus tellure duabus*
> *Sacra facit: cultroſque in guttura velleris atri*
> *Conjicit, & patulas perfundit ſangvine foſſas.*

Habebant enim etiam Inferi cum ſcrobibus aras. Seneca in Med. Actu. II. ſc. II. v. 577

Vo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Vocetur Hecate! ſacra luctifica adpara:
Struantur aræ; flamma jam tectis ſonet.

Quatenus ſcil. illæ non eædem erant cum Altaribus, â quibus in hoc, teſte Serviô, differebant, quòd Ara eſſet in qva tantùm ſupplicatur & libatur: *Altare*, in quo victimæ adolentur. Quam differentiam non intellexit Stuckius. Plinius: *Inter aras & altaria.* in paneg. c. l. 5. Tacitus: *Pòſt altaria & aram amplexa.* lib. XVI. Ann. c. XXXII. 2. Arnobius: *Non altaria fabricemus, non aras*; lib. VI. Idem: *Aræ iſtæ quas dicitis, altariaque hæc pulchra*; lib. VII. adverſ. Gent. Solinus: *Ara eſt in cacumine Jovi dicata, cujus altaribus, ſi qua de extis inferuntur, non difflantur.* c. XV. memorat Virgilius, Ecl. V. v. 65.

En quatuor aras:
Ecce duas tibi Daphni, duoque altaria Phœbo.

Longobardicus Codex legit: *Duas altaria Phœbo*; tali ſenſu: En quatuor exſtruimus aras: De his duas tibi Daphni ſacramus, quæ reverà ſint aræ, & in quibus, ut pergit, lac, vinum, ac olivum libabimus. Reliquas verò duas Phœbo dedicamus, quæ non ſolùm ſint aræ i. e. ad quas non modò ſupplicemus ac libemus; ſed quæ etiam vicem altarium præſtent, & in quibus, ut in altaribus, etiam hoſtias incendamus. Lucretius, lib. IV. v. 1229.

Multô ſangvine mæſti
Conſpergunt aras, adolentque altaria donis.

Vide Feſtum in *Altare.* Varronem de L. L. Servium not. ad Ecl. V. Virg. Lipſium in loc. cit. Taciti, Catanæum in PlinI loc. cit. Popmam de diff. verbb.

lib.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

lib. I. Aliam ſuppeditat differentiam Sulpitius, Lucani ſcholiaſta, ad illud Poëtæ, lib.III. Phars. v. 404.

*Structæ * diris altaribus aræ.*

ubi *altaria* inferis tantùm attribuit, *aras* etiam ſuperis. Præpoſterè planè: Quamvis conſentientes habeat Hoſpinianum & Gyraldum. Rectiùs dixiſſet, & invertiſſet: *altaria* ſuperis tantùm; *aras* etiam inferis. Inde enim *altare* quaſi altam aram dictam eſſe, ſuperisqve ſemper ſublimiores aras erectas, probat Natalis Comes, lib. I. Myth. c. IX. ex ApollonI lib. II. Argon.

τὰ ἢ ῥέζομεν οἷα πάρεστι
Βωμὸν ἀναστήσαντες ἐπάκτιον.

Saturno mare pro ara erat. Macrob. lib. III. Saturn. Mortuis in pyra ſeu rogo immolabant. Virg. *Captivoqve rogi perfundit ſangvine flammas*, lib. X. Æn. v. 520. Ita Patrenſes Dianæ Laphyræ peculiari planè ſacrificii ritu XVI. cubitorum ligna viridia in orbem dirigebant, aridioribus in medium immiſſis. Mox locô undiquè cœnô obſeptô, intra eum apros, hinnulos cervorum, capreorum, luporum, urſorum, ferarumqve cum ſeminibus arborum fructiferarum, magnâ pompâ, per Viraginem ſacerdotem, cervis bigiſque eò vectam, conjiciebant, atque ita accendebant, ut referunt Porphyrius de ſacrif. & Pauſan. in Achaicis.

Syriacum nomen, quod aram notat, ܡܕܒܚܐ Chaldæis dicitur במתא, & אגורה, item מרבחה, vel מרבחא:

* *in meis codicibus qvatuor eſt* ſacris feralibus, *at in Baſileenſi eſt ita, prout Auctor adducit.*

א מדבח: Ebræis מִזְבֵּחַ ſive מִזְבח â mactando; & במוס â במה quod eſt altum, excelſum: Licet differentia aliqua conſtituatur inter מזבח & בימוס â נשר הגדול i. e. Aquilâ magnâ, ceu vocatur, R. Moſe; qui ſcribit: איזהו בימוס ואיזהו מזבח בימוס אבן אחת מזבח אבנים הרבה: *Qualis verò* בימוס *Quale item* מזבח? בימוס *eſt unius lapidis*, מזבח *lapidum multorum.* c. VIII. עב״ום §. 19. Græcis vocatur θυσιαστήριον, ἀπὸ τῆς θυσίας Itemquè βωμὸς, vel quia βωμοὶ fuêre במות id eſt excelſi, vel â βοῦς, & Dorico βῶς; quæ quidem etymologia ex nimis fervida præcipitantia profluit, cujuſquè auctores non fuêre recordati, βωμὸν propriè fuiſſe κλίσμα ἢ ἁπλῶς καὶ ἀνάστημα, ἐφ' οὗ ἔστι βῆναι ἢ καὶ πεθῆναι, ut docet Euſtathius ad Hom. odyss. ή. ac proinde rectiùs παρὰ τὸ βαίνειν deducit. *Aræ* vox quibuſdam orta videtur, quòd incenſæ ibi victimæ ardeant: Aliis ab ariditate, ob ignem ibi ſæpiùs incenſum: Aliis ab Urendo, quaſi Ura: Stuckio nimis alienè & longinquè ab Aromatibus, f. 138.. Aliis ab ἄιρειν, quòd ara ſit ædificium exaltatum; Aliis ab ἀρᾶς, id eſt, precationibus ad aras factis: quaſi, ἄρουρα, per Synæreſin, ab ἀρόω, *Altare* verò quaſi altam aram dictum putant; vel quòd ignis ibi alatur, vel ab עלה, ſcandit, adſcendit, ſuſtulit, excelſus fuit; unde etiam עלה vel עולה holocauſtum. Lactantius Grammaticus, *quòd ad illud manus in altum tollantur*: ſed hoc potiùs ad aram ſit, quàm altare; modò ea, quam tradidimus, differentia procedat. Vide de his Varronem, lib. IV. Iſidorum, lib. XV. c. IV. Serv. ad Virgil. Stuck. f. 63. & 100. *Focum* â fovendo nuncupatum, ait Naſo, lib. VI. Faſt. v. 301. *At focus â flammis &*

quòd

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

quòd fovet omnia dictus. Ἑστίαν Phornutius (qui & aliàs Phurnutus, Phornutius & Cornutus) nominatam ait Vestam, διὰ τὸ ἑστάναι διὰ πάντων. Adduci profectò digna, quæ de ἑστίᾳ habet Joannes Harmarus: ἑστία *strictè*, inquit, *pro foco, laxiùs pro domo seu habitandi loco. Quô sensu Homerus* Il. ι v. 63. *in sententia illa ab Aristotele celebrata in Polit. l.* I.

Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος,
Ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου ὀκρυόεντος.
Sine cogitatione, injustus, sine domo est ille,
Qui bellum amat intestinum, asperum.

Ἑστία *pro epulo accipitur,* ἑστιάτωρ, *convivator, qui convivium præbet: sic Naz. orat* εἰς τὰ θεοφάν. Ἑστιώμενοι *sunt conviviô excepti. Ab* ἑστίᾳ *fortasse Anglicum nostrum FEAST, ut* ἑστία *sit Festia, digammate præfixô ad imitationem Latinorum, qui Vesta ab* ἑστία *deducunt, ut videre est ap. Cl. Caninium, Gramm. p.* 93. *&c:* Hæc Anglus ille doctissimus notulis tersis atque rotundis ad Chrysost. ecl. sent. p. 82. Alii ἀπὸ τοῦ εὕειν esse contendunt, id est, ustulando, ut ἑστία diceretur quasi εὑστία. Μέγαρον propriè est domus ampla, ædificium augustum, â μέγας. ἐσχάρα modò significat focum: modò partem balnei, modò, teste Eustathiô, conlectionem sordium in summis digitorum ungvibus, interdum craticulam, aliquando muliebre pudendum, Sophocli & Euripidi altare, Vitruvio, lib. X. c. XVII. basin certam, Theophrasto vaginam terebri, Medicis crustam aliquam, de qua Cælius, lib. XXX. c. XX. H. Stephano παρὰ τὸ ἔχεσθαι ἔρας id est, γῆς, quòd ἐσχάρα propriè sit: ἡ μὴ ἔχουσα ὕψος ἀλλ' ἐπὶ γῆς οὖσα, vel κοίλη, ut discimus ex Etymol. Alii derivant ab אש ignis, unde & Germanicum

nicum Eine Asche/ cinis: Ab eo etiam Stuckius vocem *ignis* protrahere nititur, f. 191. nimis ridiculè, nec quidem iisdem, neque ejusdem organi litteris nominis אש in voce IGNIS, præter unicum S. terminativum, præsentibus. Certè in Etymis suis Virum hunc, strenuum cetera amœnioris doctrinæ Cultorem, perquàm pueriliter sæpe sibi indulgere, & valde turpiter se dare, deprehendimus.

Exstruxisse primùm Aras Ægyptios ex Herodoti lib. II. & Strab. lib. XII. refert Polydorus Vergilius, de inv. rerum, lib. I. c. V. sed sacra profanis istis historia reclamat. Vide B. Meisnerum, Phil. sobr. part. II. sect. I. c. I. Quæst. XIX. p. 131. Forma aliarum erat rotunda, aliarum quadrata, aliarum etiam pluribus angulis distincta: Erantque communiter in tantum exaltatæ, ut ferè umbilicum hominis tangerent, licèt alias elevatiores, quasdam & depressiores non negemus, quæ omnia ex pretiosissimis antiquitatum monumentis elucent, & nos ipsi in priscis nomismatibus, (quæ nobis exhibuit disertissimum sanctæ Philologiæ oraculum JOH. ANDR. BOSIUS, Vir edecumatæ in me humanitatis) Lectori c. XVIII. ostensum imus.

In his curvaturas quasdam fabricatas & ansulas prominentes videre mihi videor, quas cùm precantes, tùm etiam jurantes tenebant, quod adprobat aheneus omnifariæ eruditionis atque cognitionis murus, Scaliger, Poët. lib. V. c. III. Clarè certè eæ adparent in ara Pacis ex numis, qvos habet Choul, æreo, p. 16. & alio, p. 135. Unde aræ olim *ansæ* nuncupatæ teste Varr. de reb. div. fortean eô modô, quô totum â parte adpellationem capit? Neque Judæorum

rum altaribus קרני id eſt cornua talia defuêre. Vide 1. Reg. II. 28. Pſal. CXVIII. 17. Eorumdem altaria in baſi duo habebant foramina inſtar narium exilium, ex quibus ſangvis victimarum in ſubterraneam foſſam cadens ſimul in torrentem Kedron ferebatur. Vide Middoth. c. III. cum notis l' Empereur, Sheringham ad Joma, c. V. §. 6. De expiatione altaris apud eoſdem conſule Joma, c. V. §. 5. Cod. Sebachim, c. V. §. 3. Aliquando quatuor baſibus atque columnis fulciebantur, præſertim eæ, quibus ἁγνὰ θύματα & primitias frugum impoſuêre, cujus formam proponit Choul. l. de Rel. Romæ ad Amphitheatrum: J. O. M ET. JUNONI. REGINAE. PRO. SALUTE. M. AURELII. ANTONINI. PII. FEL. AUG. ET. JUL. AUG. JUL. PUDENS. SEVERIANUS. ARAM. CUM. BASI. POSUIT. Neque ſingulis tantùm Diis ſacratas legimus, ſed pluribus; veluti & templa; imò ſæpe omnibus, veluti communis formula in inſcribtionibus ararum id indicat: DIS. DEABUSQUE. OMNIBUS. Jtem: DIBUS. DEABUSQUE. OMNIBUS. Vide Gruterum, fol. 2. 3. 4. Schedium, lib. I. c. XII. de D. G. Boxhorn. Quæſt. XII. Adſignabatur etiam, quis, cui, & cur, dedicârit? & an priùs eſſent votæ; quod ex innumeris inſcribtionibus ſatis adparet. Romæ æd. S. Nicolai in Calcaria: PETRONIUS. APOLLODORUS. &c. VALENTINIANO. ET. VALENTI. AUGG. III. COSS. ARAM. DICAVIT. Lapis Wardaliæ in Cumbris in ædibus Th. Dykes: DEO. SANCTO. BELATUCADRO. AURELIUS. DIATOVA. ARAM. EX VO-

VOTO. POSUIT. L. L. M. M. Vallexii Insubrum: J. O. M. C. CANIANUS ARAM. VOTAM. F. L. M. Romæ in S. Maria Monticelli: JOVI. O. M. DOLICHENO. C. FRONTINIUS. L. ARAM. POSUIT. Ibid. in vinea Card. Carp. in Quirinali in ara oblonga: ARAM. JOVI. FULGERATORIS. EX. PRÆCEPTO. DEORUM. MONTENSIUM. VAL. CRESCENTIO. PATER. DEORUM. OMNIUM. ET AVR. EXPERANTIUS SACERDOS. SILVANI. CUM. FRATRIBUS. ET. SORORIBUS. DEDICAVERUNT. Morelli Hisp. JOVI. CONSERVATORI. OB. INCOLUMITATEM. TEMPORUM. M. A. A. HANC. ARAM. PoSUIT. ET. D. D. Arabes tecto impositâ arâ thus quotidie Soli adolebant. Strabo, lib. XVI. Numerus autem ararum in sacrificiis certus non erat, sed pro circumstantiarum varietate modò minuebatur, modò augebatur; ita ut ad centenarium interdum excurreret. Julius Capitolinus: *Centum aræ uno in loco cespititiæ exstruuntur, & ad eas centum sues, centum oves mactantur*; in vit. Max. & Balb. c. XI. Virgil. lib. IV. Æn. v. 200. *Centum aras posuit*. Et lib. I. v. 420.

- - - - - - - - - - Centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Aræ hæ certis cerimoniis dedicabantur, quæ ex libris Ritualibus perdiscebantur, qvalem sacrandæ aræ formulam, Salonæ in Dalmatia repertam ex Cyriaci Anconitani itinerario descripsit Vir, nobilissimi Barthii judiciô, meliùs de humanitatis litteris meritus, quàm quisquam facile censeat, Georg. Fabricius

cius, lib. I. antiqq. p. 20. & seq. Aliter tamen paullò Gruterus exhibet in inscribtt. f. 229. Item Smetius, Aldus & Schottus: Emendatissimè verò Sertorius Ursatus; & quidem hôc modô.

L. Helio Cæsare. Imp. P. Cælio & ALBINO
VIBULLIO PIO. COS.
VII IDUS OCTOBRES

Cn. Domitius Valens II vir ID. PraEUNTE C. JULIO SEVERO PONTIF. Legem dixit in ea verba quæ infra SCRIPTA SUNT.

Juppiter optime maxime quandoquè tibi HODIE HANC ARAM DABO DEDICABOQVE OLIS LEGIB. Ollisquè regionibus dabo dedicaboquè quæ hìc hODIE PALAM DIXERO UTI INFIMUM SOLUM HUJUS ARAE ES Si quis hic hostia sacrum faxit quod magmentum neC PROTOLLAT IDCIRCO TAMEN PROBE FACTUM ESTO CETER Leges huic aræ eædem sunto quæ aræ Dianæ sunt iN AVENTINO MONTE DICATAE HISCE LEGIBUS HISCE REGIONIB Sicuti dixi hanc tibi aram Juppiter optime maximè DICO DEDICOQVE UTI SIS VOLENS PROPITIUS MIHI COLLEGISQVE Meis decurionibus colonis incolis coloniæ martiæ JULLIAE SALONAE CONJUGIBUS LIBERISQVE NOSTRIS.

Vide quam inscribtionem adferat Stuckius, p. 64. Non autem magis aræ illæ profanari poterant & fœdari, nisi adspersione urinæ, quod canis immundus & amica luto sus Nero non omisit, de quo Fulgos. lib. I. Conferatur huc illud Satyrici, sat. I, v. 112.

Heîc

Heîc veto quisquam faxit oletum! Pinge duos angves, Pueri, ſacer eſt, locus: Extra Mejite.

Conſtabant aræ illæ ex varia ſubinde materia e. g. Auro. Ozias cum Sacerdotali veſte ingreſſus eſt delubrum, Deo in aureo altari immolaturus. Suid. voc. Ὀζίας. vel quacunquè materiâ aurô inductâ atque incruſtatâ, ut Moſis Ex. XXX. 3. Ære; ut in demirando Salomonis templo (in quo mirandum certè inter alia & illud, nec malleum, nec ſecurim, nec inſtrumentum ferreum in exædificatione ejus auditum fuiſſe: cùm juxta quorumdam ſententiam lapides planè aptati ad ſe invicem jam ab Hiram miſſi fuerint, dicente Scripturâ: ædificatam eſſe domum lapide perfectô adductô. 1 Reg. VI. 7. aut, quòd juxta alios inſtrumentis è ſaxi genere duriſſimo elaboraverint templum, lapideſque non præciderint, ſed detriverint, Scripturâ expreſſis verbis diſtingvente ferrea inſtrumenta, ab aliis, l. c. Vel, ut Nicolaus Lyra opinatur, in Ezech. III. 9. ita ſcribens: *In Ebræo habetur; ut vermem fortiorem rupe dedi faciem tuam: & per vermem, ſecundùm eos, intelligitur hîc ſangvis cujuſdam vermis, quô ſine ſonitu incidebantur lapides in ædificio templi Salomonis.* Hæc ille. R. Ben Maimon & nomen vermis addit, & explicitè magis ejus virtutem tradit; *Samir*, * inquit, *eſt reptile par-*

* *E re erit hìc videre Sam. Bochart. part poſter. Hieroz lib. VI. c. XI. totô, col. m. 841. ſ utor autem edit. Francof. ſine dubio Londinenſi meliore, utpote qvam B. David Clodius innumeris à mendis correxit, M.DC.LXXV. in fol. Lugdunenſ. Batav, & Trajectin. non examinavi.*

parvum, quod secat lapides, dum per eos transit) altare illud holocaustorum 2. Paralip. IV. 1. LAPIDIBUS & saxis. Ex. XX. 25. Deut. XXVII. 4. 5. 6. Jos. VIII. 31. 1 Reg. XVIII. 32. MARMORE aut materiâ marmore inductâ. Utrumque in Jovis Ultoris æde Romæ videre est; ubi aræ duæ marmoreæ, sex marmoratæ. Fabricius in Rom. c. IX. Ovidius: *Vinaque marmareas paterâ fundebat in aras.* lib. IX. Metam. v. 160. CORNIBUS; animalium fortè mactatorum. Idem: *Miror & innumeris structam de cornibus aram.* ep. heroid. XXI. v. 99. Martialis: *Dissimuletque Deum cornibus ara frequens.* de spectac. epigr. I. v. 4. Vide Farnab. ad h. l. & Angel. Politian. miscell. c. LII. LIGNIS; ut lignis Sittim, id est lectissimâ quâdam cederi specie, Exod. XXX. 1. Vel materiâ quâdam lignô pretiosô opertâ; ut 1 Reg. VI. 20. TERRA: qualem aram exstrui sibi Jehova jubet. Ex XX. 24. Peculiaris aræ ex sacrificiorum CINERIBUS structura fuit apud Thebanos, Apollini factæ, qui inde Σπόδιος cognominabatur. Vide Cœl. Rhod. L. A. lib. XXII. c. II. Quòd si fortuitus casus sacra postularet, araque vel materia commoda ad eam deesset, CESPES (veluti & in Castrensi tribunali ponendo) adhibebatur. Capitolinus: *Centum aræ uno in loco cespititiæ exstruuntur.* l. c. Latrones apud Apulejum *aram cespite virenti* Marti Deo faciunt. lib. VII. Metam. Prudentius: *Ridiculosque Deos venerans sale, cespite, thure.* in apoth. v. 255. Nisi malis cespitem unà cum sale & thure oblatum intelligere. Lucanus: *Erexit subitas congestu cespitis aras.* lib. IX. v. 988. Ovidius; *Dîs tribus ille focos totidem de cespite ponit.* lib. IV. Me-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Metam. v. 752. & lib. VII. v. 240. *Statuitquè aras è cespite binas.* Idem: *Araque gramineo viridi de cespite fiat.* lib. V. Trist. El. V. v. 9. Seneca, Med. Actu V. sc. II. v. 797.

Tibi sangvineò cespite sacrum
Solenne damus.

Juvenalis, Sat. XII. v. 2.

— *Festus promissa deis animalia cespes*
Exspectat. - - - -

Horatius, lib. III. od. VIII. v. 2.

Quid velint flores, & acerra thuris
Plenæ, miraris; positusque carbo in
Cespite vivo?

Idem, lib. I. od. XIX. v. 14.

Hîc vivum mihi cespitem: Hîc
Verbenas pueri ponite, thuraque.

Videantur pluribus Scaliger, Poët. c. XXI. Guilh. Stuckius, f. 64. Elias Schedius de D. G. lib. II. c. XXVI.

Aræ porrò coronabantur. Lucianus de Dea Syria: βωμὸς ἀεὶ ἐστέπλαι καὶ θυώματα ἔχει. Tibullus: *Sertaque de sanctis diripuisse focis.* lib. I. El. II. v. 84. Ovidius: *Fumida cingatur florentibus ara coronis.* v. 15. Et paulò pòst: *Funeris ara mihi ferali cincta cupressu.* lib. III. Trist. El. XIII. v. 21. Idem: *Et velet tepidos nexa corona focos.* lib. V. Trist. El. V. v. 10. Virgilius, lib. VI. Georg. v. 275.

- - - *Violæ sublucet purpura nigræ.*
Sæpe Deûm nexis ornatæ torquibus aræ.

Ex quo ejusdem locus restituitur Ecl. V. v. 40. - - *Inducite fontibus umbras.* Ubi aliquot exemplaria vetusta optimè legunt *frondibus:* Romanus verò Codex pro *umbras* habet *Aras.* Vide numos Choull,

Sambuci, GutherI, Urſini, & noſtros, c. XVIII. quin & vittis ornabantur Virg. *Molli cinge hæc altaria vittâ.* Ecl. VIII. v. 64. Quæ in mortuorum ſacrificiis erant nigræ aut cæruleæ. Idem:

Stant Manibus aræ
Cæruleis mœſtæ vittis - - - -

lib. III. Æn. v. 63. ſ.
Sæpe etiam picturis exſculptas fuiſſe fidem facit baſis aræ antiquæ, quæ adhuc hodie trans Tiberim ante ingreſſum ad D. Cæciliæ exſtat, in qua Vir quidam inſiſtit tauri tergo erectus; cui ſimilem in domo Cæſia vidiſſe ſe ait Fabricius in Rom. c. XXIII. Innumeras alias videſis hinc inde in Herculeo Gruteri inſcribtionum opere: & apud Choulium, lib. de la religion des anciens Romains: & in ejuſdem diſcurſu ſur la caſtrametation & diſcipline militaire des anciens Romains, p. 50.

Quòd ſi aræ illæ cum crepitu in ſacrificiis moverentur, Deum Deamve adventâſſe credebant. Lucanus: *Tum cardine tellus Subſedit* lib. I. Phars. v. 552. Virgil. *Adſpice corripuit tremulis altaria flammis.* Ecl. VIII. v. 105. Seneca, Med. Actu IV. ſc. II. v. 785,

Sonuiſtis aræ, tripodas agnoſco meos,*
favente commotos Deâ.

Ovid. lib. IX. Metam. v. 781. ſ.

Viſa Dea eſt moviſſe ſuas (& moverat) aras;
Et templi tremuêre fores, imitataque Lunam
Cornua fulſêrunt, crepuitque ſonabile ſiſtrum.

Videri poteſt tract. integer de Altaribus & Sacrificiis.

Chri-

* *Aræ*] Perſpicaciſſimus *Jo. Frid. Gronov. not. h. l. ſubſtituit pro* aræ *lugubre illud* αἶ· αἶ·

Christianorum Petri Molinæi subjunctus epistolæ GregorI Nysseni de euntibus Hierosolymam.

Aliàs Ara etiam signum cæleste, Græcè θυτήριον & βωμὸς; In asterismis θυμιατήριον, aliquando & λιβανωτὶς & Φάρος, Latinis Altare, Ausonio Thuribulum; cujus basis dicebatar ἐπίκυρον; superficies, ubi prunæ locabantur καυτὴρ; id, quod supra καυτῆρα, βωμίσκος. Oritur in 8. parte Scorpii, sub qua nasci perhibentur Neocori, sacerdotes, prophetæ, sanctissimique antistites, Φοιβαστικοὶ, θρησκευταὶ μυστηριακοὶ ἱερῶν καὶ τελετῶν ἐγκάτοχοι, ἱεροποιοὶ, ἐνθουσιαστικοὶ, ἱεροπρόσπολοι. Ptolemæus. Vide Scalig. ad Manil. lib. I. & V. Manilius, lib. V. v. 335.

Ara ferens thuris stellis imitantibus ignem,
In qua devoti quondam, cecidêre Gigantes;
Nec priùs armavit violentô fulmine dextram,
Juppiter, ante Deos quàm constitit ipse sacerdos;
Quos potiùs fingent ortus, quàm templa colentes,
Atque autoratos in tertia jura ministros,
Divorumque sacrâ venerantes numina voce,
Pene deos, & qui possunt ventura videre.

CAPUT XVI.

Ligna in sacrificiis, & qualia? Νηφάλια ξύλα *quænam? Stuckius notatur.* Tæda. *Varia in variorum sacris ligna: Qualia ad sacra inepta? Quinque lignorum apud Ebræos ordines.* Lignatores *quinam? Eorum merces. Ebræorum lignisecæ. Ignis*

lignis additus, quando, & quomodo? Ignis ſacrificalis unde petitus? πυρἀιθεια: πυρεῖα: πυραῖθοι. *Ignis gentilium ſacer Judæis non vetitus. Diana* Pyronica. *Ignis Sacri æſtimatio. Mos veterum petendi lumen. Proverbium explicatur. Populi multi ignem æternum aluêre, & quare?* Omanus *quis Perſis?* נרגל *Veſtæ templum rotundum, & in medio ejus ignis quid notârit? Quinam ſtatuerint terram circa ſolem moveri? Ignis divini quid continere creditus. Boruſſorum veterum dii. Flammæ ſacrificalis omina triſtia, ac læta.* Omina accipere: reſpuere, deteſtari, averſari. πυροσκοπία, πυρομαντεία: Igniſpicium. *Apud gentiles ignis ſacrificalis non exſtinctus: Sed apud Ebræos, & certâ quidem aquâ. Stuckius bis notatur. Choull & Gyraldi labſus. Sacrificia quædam quibus non additus ignis.* Jupiter Elicius. *Stuckio præcipitantia ſua oſtenditur. Ignis quidam ſacrificalis non adurens.* Καπνομαντεία; *Ejuſque antiquitas. Oſeæ locus inluminatur.* Ῥαβδομαντεία: *Fuit etiam Germanis nota. Fumi etymon. Stuckl putida* ſimi *derivatio. Lucernæ in ſacrificiis: Januis cum lauro adpenſæ.* Operari *pro ſacrificare. Lucernæ in Judæorum feſtis.*
Ja-

Januæ mortuorum cupresso religatæ. Januæ cur coronatæ? Januarum dii. Januæ mortuorum cur coronatæ? Abrogatio coronationis januarum. Lucernæ in inferiis: Mortuorum capulis additæ. Urnæ lacrymales. Lucernarum veterum figuræ. Cerei, funalia in sacrificiis. Funalia *unde? Faculæ in sacrificiis.* λαμπτῆρος Bacchus. *Cerei in funeribus. Lucernæ, cerei, faces, funalia cur in sacrificiis? Quare cerei in Christianorum ecclesia usitati?* Hymni, preces lucernales. Officium lucernarium. Ἀκόλουθοι; Ceroferarii *quinam? Mulieres* cerariæ. *Lucernæ in arboribus suspensæ. Quare? Arbores sacræ. Germanis quercus sacræ. Muhammedes cur sub arbore inauguratus? Arbores cur sacræ? Pinus quare sacra?* Δενδροφορία: Δενδροφόροι. *Cybele ac Isis eædem. Isis frugum repertrix: Germanis culta. Urbis Augustæ Vind. Insigne pictorum ruditate depravatum: Quodnam illud? Schedio absentitur. Urbes quædam Germ. ab Iside denominatæ. Quomodo Israëlitæ arbores sacras, earumque umbras vitaverint? Vossius F. ob falsam Maimonidis versionem modestè notatur. An Judæis sub umbra foliorum ac ramorum sacrorum jacere licuerit? Lucernæ*

quomodo in templo arboribus adpensæ? Arbores ad aras. Fagantal. *Luci porticuum. Divinatio ex lucernis.* Ἱερεῖς *gestabant lucernam ac laurum, & cur? Regibus Asiaticis ignis prælatus. Sacerdotes* πυρφόροι *dicti, cur? In bello laurum cum lucerna præferebant. Proverb*: Ne ignifer evasit. *Loca Jesaiæ & Oseæ inlustrantur. Feciales Romanorum* πυρφόροι, *Proverbii* Facem accendere; *origo.*

Propiùs ad aræ ignem, ut incalescant victimæ, accedamus, modò priùs ligna eò congesta fuerint. Arnobius: *Quod est honoris genus lignorum struibus incensis, cœlum fumô subtexere, & effigies numinum nigrore obfuscare ferali*; lib. VII. adversf. Gent. Quæ quidem, si vinum libabatur, erant vitea, vel ficulna, vel myrtea: Si aqua, ex thymo; unde hæc νηφάλια ξύλα adpellata sunt, teste Suidâ. Philochorus: *νηφάλια ξύλα sunt, quæ vitiginea non sunt aut etiam ficulnea: Thymi ξύλον propriè νηφάλιον vocatur, quô usi primùm in sacrificiis veteres feruntur.* Parum dextrè ergo Stuckius scopum ferit, interpretando, quid sint νηφάλια ξύλα? Scribit enim *Ligna*: *sacrificalia primùm oportebat esse sicca & arida, græcè νηφάλια, quasi dicas sobria dicta, quæ primùm incendebantur, ut etiam ἄκαπνα non fumida. Νηφάλια tamen ξύλα alii putant dicta, quæ in sacrificiis duntaxat νηφαλίοις καὶ ἀοίνοις adhibebantur.* f. 102. Falsa illa; veriora tamen hæc, sed obscuriùs prolata: An verò etiam

etiam dicamus latuisse illum thymi lignum ad ἄοινα pertinuisse? Maximè autem ad sacra aptum erat lignum ex arboribus resinam ferentibus, *tæda* dictum; veluti multoties apud auctores in sacris tædas reperias. In Jovis Olympici θυσίαις non nisi populnea ligna aderant Cœl. Rhod. L. A. lib. XIII. c. XVII. Quidam ossibus hostiarum pro ligno; alii lapidibus ignitis utebantur. Vide Stuckium, f. 103. Adducenda huc duxi verba seqq. Natalis Comitis: *Erat non parva diligentia in eligendis lignis &c. In sacris Bacchi antiquitùs nulla ligna nisi* * *Oporobalsami aut phibalea ficus, aut viticis, cum foliis vitium, urebantur, ut ait Hegenon*, lib. II. *Georg. In sacris Veneris myrtus urebatur; at apud Sicyonios ignis non fiebat nisi è lignis juniperi, quibus folia addebantur pæderotis, ut ait Pausanias in Corinth. In Jovis sacris ilicis ligna, in Martis fraxinorum, in sacris Herculis albæ populi, cerri, aut æsculi, aut corni, ut scriptum est ab Ephoro*, lib. II. *de Ponderib. Asiæ*; Hæc ille Mythol. lib. I. c. X. Nefas contrà fuit adolere ignem sacrum & accendere oleâ, laurô, vel crassioris corticis quercu; aut cujus caudex cavus fungosusque foret. Vide Gyrald. Synt. XVII. p. 507.

De Ebræorum festo Xylophoriorum propter ligna ad sacrum ignem convehenda instituto vide Nehem. X. 34. Joseph. B. J. lib. II. c. XXXI. Ising. Coll. Hist. Quæst. LX. §. 14. Apud eos in sacrificio expiationis R. Jose ait fuisse quatuor lignorum ordines, cùm in ceteris omnibus tres: R. Jehuda tres, & in ceteris duos: R. Meir hîc quatuor; in reliquis quinque. Vide Joma, c. IV. §. 6. Atque ita primus ordo erat: מערכה הגדולה

quô

* *In mea Handviensi Wecheliana*, **M. DC. XIX.** *in 8t. est* opo-robasilidis, *sed reperio illam ubique vitiosam.*

quô ſacrificium juge comburebant. Secundus: מערכה שנייה של קטורת unde prunas ad ſuffitum adolendum ſumebant. Tertius: מערכה של קיום האש quô in primo defectum lignorum reſtaurarent. Quartus: מערכה לאיברים ופדרין שלא נתעכלו מבערב Cui membra & omenta â veſpere uſque ad ſequentem diem non conſumta imponebant. Qvintus: בו מערכה שמוס יפין בו ביום è quo prunas ad ſuffitum ſumebat ſacerdos, intrans in Sancta Sanctorum. Videatur Gemara & Sheringham in l. c. Joma.

Ad ligna iſta colligenda certi apud Gentiles conſtituti erant homines, *Lignatores* dicti, quibus mercedis locô victimæ collum de ſacrificio Jovis Olympii cedebat. Pauſan. lib. I. Eliac. Judæi parili modô ſuos, qui pararent & finderent ad ſacrificia ligna, *Ligniſecas* habuêre, ad quod ſervitium perpetuum Gibeonitas doloſos Joſua heros μεγαθαρσὴς damnavit. Joſ. IX. 21.

Adductis ad altaria hoſtiis, vel etiam paullò ante, diſpoſitis lignis, ſubditâ face addebatur flamma; unde *Holocauſta* nomen ſortita, quòd cremarentur, & quidem tota. Ageſilaus, Themiſtoclis frater, ignibus, quibus Xerxes in ara ſacrificabat, dextram injicit, totamque comburit. Vide Fulgos lib. III. c. III. Meretricula apud Plautum: *Cur non jamdudum ante lucem ad ædem Veneris venimus Primæ ut inferremus ignem in aram?* Pœn. I. II. 105. Lucanus: *Funereas aris imponere flammas.* lib. VI. Pharſ. v. 525. Virg. *Inſtruimus menſas, ariſque reponimus ignem.* lib. III. v. 231. Aen. Petitum ignem hunc arbitror à ſacra perpetua flamma adytorum quorumdam, quæ πυραίθεια & πυρεῖα dicebantur, veluti & Sacerdotes ignis æterni

ni πυρᾳῦθοι. Suidas, Procopius lib. II. Perſicorum, Theodoretus, H. E. lib. V. c. XXXIX. Nicephorus, lib. XIV. c. XIX. Strabo, lib. XV. Briſſonius, lib. II. de regno Pers. Virg. lib. IV. Aen. v. 200.

Vigilemque ſacraverat ignem,
Excubias divûm æternas.

Sanè Nadab & Abihu interitus tantùm ex igne alieno oblato. Lev. X. 1. 2. ſ. Num. III. 4. & XXVI. 61. 62. Quamvis flammam Idololatrici ſacri Iſraëlitis interdictam non fuiſſe, prohibita autem prunam & cinerem, doceat Maimonides, lib. עכו"ם c. VII. XIII. Inde Diana *Pyronica* dicta; quod ex ejus templo in Crethide Arcadiæ monte ignem ad ſacra Lernæa ſumſerint. Apud Romanos ignis non niſi ſanctus è Flaminica efferri poterat, ut patet ex lege V. Flamini olim fixa apud Agellium, lib. X. c. XV. Tanti ceterùm æſtimabatur, ut ab eo nemini ignem mutuare aut lumen accendere licuerit, teſte Phædrô, lib. IV. Fab. X. cùm aliàs commune apud veteres fuerit, vicinos â vicinis petere lumen. Confer Taubm. in Plaut. Trin. III. II. 53. Ab eo etiam de improbis & ſceleratis adagium ortum: *Sacrum ignem inflare illi nefas*; cujus meminit Hadr. Junius cent. IV. adag. LVII. Mos hic æternum alendi ignem, Judæis, Aegyptiis, Afris, Indis, Perſis, Græcis, Cappadocibus, Romanis, aliiſquè non inſolens; de qùo pluribus agunt Lipſius de Veſt. c. XV. Seldenus de D. S. lib. II. c. VIII. Voſſius de Idol. lib. II. c. IX. XI. LXIV. Dilherrus, tom. I. diſpp. Viri ſinguli magni, Proceresquè litteratæ Reip. Itemquè Stuck. p. 101. Schedius de D. G. lib. II. c.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

II. c. XXVIII. Secutos eos Molochi cultores, existimat Greg. Greg. Francus, L. S. voc. 149. de quibus ita L'Empereur, not ad itin. Benjamin. *Ante aram ædium ſacrarum eſt ingens fovea, in qua continuatis ſeculis ardet ignis maximus, quem adpellant divinitatem.* Vide inſuper Wilhelmum Schickhardum in Tarich, p. 126. Ignem hunc, ut ſolis ſymbolum, tantô adfectum honore, ait R. Ben-Maimon in More Nebochim, lib. III. c. XXX. Perſæ certè per Omanum ſive Amanum (quem alii Ammonem vel Hammonem vocant) perpetuum Solis ignem coluêre, qualem etiam ei in ara ſervabant נרגל dictum, ante quem carmen, ſive ἐπῳδὰς concinebant, ut refert Strabo, lib. XI. Hinc illa ſolemnis eorum formula: Φαγέτω πῦρ κύριε. Veſtæ templum Numam rotundum feciſſe, inque medio ejus æternum conſtituiſſe ignem, ut Solaris ignis ſymbolum, ait Plutarchus: in qua quidem ſententia multi verſabantur, Solarem ignem eſſe in meditullio mundi, unà cum ſtellis fixis, immobilem; terram autem circa Solem in orbem agi; inter quos Ariſtarchus Samius, Plato, Philolaus, Hicetas Seleucus, Cleanthes Samius, Heraclides Ecphantus, imò & Pythagoras: poſteà Copernicus Boruſſus, Cardinalis S. Petri ad vincula & alii. Vide Voſſ. de Idol. lib. II. c. II. Adde Boxhornium, Quæſt. XXXI. Certè Heraclitus Epheſius deos ex igne credidit: Origenes & Hippaſus Metapontinus intelligibilem dixêre ignem, teſtibus Auguſtinô, Varrone, Simpliciô. Unde illud Pythagoræ, aut, ut volunt quidam, Andocidæ Pythagorici ſymbolum: *Ignem gladiô ne fodito*, nonnulli explicant, Deum maledi-

ctis non esse impetendum; cùm ignis naturæ divinæ aliquid in se habere creditus fuerit gentilibus. Apud Prutenos sive Borussos, adhuc gentiles, tres colebantur † Dii: *Vurschayto* id est Lar, Deus domesticus, qui jumentis & quadrupedibus præerat: *Sneybrato*, avium præses: *Gurcho*, cibi potusque præfectus. Item tria numina: *Patrimpo*, cujus in honorem serpens vivus lacte alebatur: *Patelo* cujus symbolum erat caput hominis demortui: *Peruno*, sive fulmen. Atque in hujus ultimi honorem perpetuus è quercu ignis servabatur. Hæc Guaguinus in Sarm. Europ.

Ignis sacrificalis si non conspiciebatur clarus, erectus, hostiarum cupidè devorans ac ambiens, infelicissimum erat signum. Lucanus, lib. I. Phars. v. 549. s.

Vestali raptus ab ara
Ignis, & ostendens confectas flamma Latinas,
Scinditur in partes, geminôque cacumine surgit,
Thebanos imitata rogos.

Seneca, Oed. Actu II. sc. II. v. 307. s.

TIR. Quid flamma? largas jamne comprendit dapes?
MAN. Subitò refulsit lumen, & subitò occidit.
TIR. Utrumne clarus ignis & nitidus stetit,
Rectusque purum verticem cælo tulit;
Et summam in auras fusus explicuit comam?
An latera circa serpit incertus viæ,
Et fluctuante turbidus fumô labat?

MAN.

† *De tribus veterum Prussorum diis majoribus, Percuno, Picollo & Potrimpo multa eruditè congessit eruditissimus Hartknoch, Dissert. VII. de Variis rebus Prussicis, p. m. 123. s. edit. M. DC. LXXIX. in 4to.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

MAN. Non una facies mobilis flammæ &c.
v. 328.
- - TIR. Quid fari queam
Inter tumultus mentis attonitæ vagos?
Quidnam loquar? ſunt dira ſed in alto, mala:
Solet ira certis Numinum oſtendi notis.

Optimum contra & planè ſe litâſſe exiſtimabant, ſi erectè in altum ſurgeret; velut Octavio apud Sveton. Aug. c. XCIV. Alexandro M. & aliis. Ovidius de Pont. lib. IV. El. IX. v. 53.

Surgat ad hanc vocem plenâ pius ignis ab arâ,
Detquè bonum voto lucidus omen apex.

Talia omina *accipiebant*; illa vero *reſpuebant, deteſtabantur, averſabantur.* Briſſ. lib. I. Form. Dicebatur Græcis hæc flammarum ex incenſis victimis obſervatio πυροσκοπία & πυρομαντεία, Latinis *Ignispicium*; de qua plura Peucerus de divinat. Ceterùm Gentiles ignem in ſacrificiis non exſtingvebant, ſed potiùs per ſe langventem deficere ſinebant, teſte Pieriô Valer. in Hierogl. Ebræi contra exſtingvebant, aquâ certâ ſacrâ ad id compoſitâ, quam deſcribit Choul: *Combien que i'ay obſerve, que ſur la fin de leur ſacrifice, quand le feu venoit à s'eſteindre, ils iet toyent par deſſus petites pieces de bois, de cedre, de l'iſope, & du cumin: & de la cendre de ces trois choſes ils faiſoyent de l'eaue ſacreé.* lib. de la religion des anciens Romains, p. 291.

Nullum ſacrificium ſine igne confici licitum fuiſſe, contendit Stuckius, deceptus profectò â Choulio, quem confidentiſſimè aliquoties nullâ ejus factâ mentione, exſcripſit. Verba Choulī hæc ſunt: *Car ſans feu il n'eſtoit pas licite de faire aucun*

ſacri-

ſacrifice. p. 309. Et hunc ita feſelliſſe videtur Gyraldus, qui ſimilia adſerit, ſynt. XVII. p. 503. Contrarium tamen in Manoæ & Eliæ ſacrificiis perſpicimus. Ita Pythagoras Apollinis genitoris aram adorare præcepit διὰ τὸ πυροὺς, καὶ κριθὰς, καὶ τὰ πόπανα μόνα, τίθεσθαι ἐπ' αὐτοῦ ἄνευ πυρός. Laërt. lib. VIII. vit. Pyth. c. XIII. Plinius de cinnamomo: *Metitur non niſi permiſerit Deus* (*Jovem hunc intelligunt aliqui; Aſſabinum illi vocant*) *XLIV. boum caprarumque & arietum extis impetratur venia* * *metendi; non tamen aut ante ortum ſolis, aut poſt occaſum licet: Sarmenta haſtâ dividit ſacerdos, deoque partem ponit; reliquum mercator in naſſas condit. Eſt & alia fama, cum ſole dividi, ternaſque partes fieri: Deinde ſorte germina* (al. *cremia*) *diſcerni; quodque ſoli ceſſerit, relinqui, ac ſponte conflagrare.* lib. XII. c. XIX. Solinus: *Nec longè inde*, ait, *collis Vulcanus, in quo, qui divinæ rei operantur, ligna vitea ſuper aras ſtruunt, nec ignis adponitur in hanc congeriem, cùm poſitivos intulerint. Si adeſt deus, ſi ſacrum probatur, ſarmenta, licet virentia, ignem ſponte concipiunt, & nullô inflagrante â litato Numine fit incendium. Ibi epulantes adludit flamma, quæ fluxuoſis exceſſibus vagabunda, quem contigerit, non adurit; nec aliud eſt, quàm imago nuncia perfecti ritè voti.* c. XI. Idem tale quid recenſet de Arabibus, apud quos manipuli ſoli dati, radiis inflagrati, incendium ſponte concipiunt * c. XLII. Servius: *Apud majores aræ non incendebantur, ſed ignem divinum pre-*

X *cibus*

* *al.* cædendi. * *Hunc Solini locum ibi non reperi, tres licèt evolverim, quas habeo, editiones.*

cibus eliciebant, qui incendebat altaria. schol. ad lib. XII. Aen. Inde fortè Jupiter ELICIUS dictus fuit. Plura sacrificiorum igne non additô factorum exempla, sui ipsius oblitus, coacervat Stuckius, f. 102. Aliud mirandum, simile ferè cum illo Solini recenset Plinius: *Haud*, inquit, *procul urbe Româ in Faliscorum agro familiæ sunt paucæ, quæ vocantur Hirpiæ, quæ sacrificiô annuô, quod fit ad montem Soractem Apollini, super ambustam ligni struem ambulantes non aduruntur: Et ob id perpetuô senatusconsultô militiæ omniumque aliorum munerum vacationem habent.* lib. VII. c. II.

Nec fumum sacrificiorum in ventos abire permisêre, nisi priùs observâssent, quò & quomodo; utrum sursum, an deorsum ferretur; unde varia futura cognoscebant, consultaque dubia decidebant. Quæ quidem καπνομαντεία adeò antiqua, ut Caino ac Abeli nota fuisse qvibusdam videatur. Impietatem istam vecordium Judæorum apud Oseam tangit Altissimus: *Populus meus in ligno suo interrogavit, & baculus ejus adnunciavit ei.* * c. IV. §. 12. Priori locô καπνομαντείαν, posteriori ῥαβδομαντείαν (ut quidem explicant R. Maimonides de idol. c. XI. §. 7. & B. Hieronymus: sed Jarchi, Aben-Ezra & Jonathan de ligneo simulacro intelligunt) innui voluit, quâ sumtis duabus virgis, arcana qvædam κατέπαδον, & sic illâ verborum incantatione faciebant, ut ἐνεργείᾳ dia-

* *Vide B. Joh. Tarnov. Comment. h. l. p. m. 115. B. Joh. Henr. Ursin. Arboret. Biblic. c. XLVII. p. 603. & in Comment. in cit. Hoseæ loc. p. m. 69. edit. Norimb. MDCLXXVII. in 8. Item B. Balthas. Meisnerum, in Comment. h. l.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

diaboli inclinarentur & flecterentur virgæ ; & tunc obſervabant , in quam partem ſe flecterent ; utrùm ad dextram , an ſiniſtram ? Evolve Scholiaſtam Nicandri in Theriaca , R. Moſem Mikotzi in præcept. negativ. LII. Paulum Riccium in Id. Mart. Del-Rio diſqq. magicis, lib. IV. c. II. Qvæſt. VII. Sect. III. p. 561. b. ſ. Peucerum comm. de divinat. Piccartum, orat. de Magia. ῥαβδομαντεία * iſthæc etiam Germanis non incognita fuit, teſtibus Tacitô de M. G. Saxone Gramm. lib. XIV. Vocabulum autem fumi quidam à furno vel furvo , alii ἀπὸ βωμοῦ deducunt. Ab eo quoque Stuckius vocem *fimi* derivat; quia , inquit , fimi fumant , ſive fumum edunt; f. 138. Qvis crederet Virum non indoctum tantas nugas blatire ?

Neque adeò lucernis aut cereis ad cereos lucernasque indigemus , cùm eæ clarè in ſacrificiis luxerint. Seneca : *Accendere aliquam lucernam ſabbatô prohibeamus?* ep. XCV. Præſertim adpenſæ januis, cum lauro & aliis ſertis , velut in omni publica privataque lætitia fieri adſolebat. Tertullianus : *Nidore thuris agitabitur, & procedet de janua laureata ac lucernata.* lib. II. ad uxor. Ovidius, IV. Faſt. v. 738.

Et tegat ornatas longa corona fores.

idem, lib. III. Faſtorum, v. 139.

Janua tunc regis poſitâ viret arbore Phœbi:

* *Vide de hac Cœl. Rhodigin. lib. VII. c. IX. B. Joh. Corn. Dieteric. in Antiqvit. Biblic. p. m. 131. a. Joh. Henr Urſin. Volum. II. Analector. lib. V. c. III. p. 333. Stephani Iohannis Stephanii eruditiſſimi Hiſtorici Saxonis Grammatici Soſpitatoris notas in libr. XIV. dicti Saxonis, p. m. 245, b. edit. Sorana* CIↃ IↃ CXLV. *in fol.*

Ante tuas itidem, curia prisca, fores.

Idem, lib. III. Trist. El. I. v. 39.

Cur tamen oppositâ velatur janua laurô,
Cingit & augustas arbor opaca domus?
Ipsane quòd festa est, an quod facit omnia festa?

Idem, lib. IV. Metam. v. 754.

Mactatur vacca Minervæ,
Alipedi vitulus, taurus tibi, summe Deorum &c.

v. 759.

Sertaque dependent tectis. - - -

Virgilius, lib. IV. Æn. v. 201.

Pecudumqve cruore
Pingve solum, & variis florentia limina tectis.

Juvenal. Sat. XII. v. 89. s.

Hic nostrum placabo Jovem, Laribusque paternis
Thura dabo, atque omnes violæ jactabo colores.
Cuncta nitent, longos erexit janua ramos;
Et matutinis operatur festa lucernis.

(Ubi *Operari*, veluti alibi sæpiùs, idem est quod sacrificare. Virg. *Sacra refer Cereri, lætus operatus in herbis.* lib. I. Georg. v. 339. Tacitus: *Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, viditque se operatum: Pomponius ad Veneris profectus est mane vetulus, votum ut solveret, ibi nunc operatus est.* lib. II. Ann. XIV. 1.) In numo quodam conspicitur femella lucernam manu in altum protendens, & supra Sacerdotem jam sacrificaturum elevans. Judæi similiter diebus festis lucernas incensas ante fenestras collocabant; quod indicat superciliosissimus Poëta, Sat. V.

Herodis venêre dies, unctâque fenestrâ
Dispositæ pingvem nebulam vomuêre lucernæ

Por-

Portantes violas; rubrumque amplexa catinum
Cauda natat thynni, tumet alba fidelia vinô:
Labra moves tacitus, recutitaque ſabbata palles.

At in inferiis cupreſſô januæ religatæ. Virgilius: *Intenditque locum ſertis & fronte coronat Funereâ.* lib. IV. Æn. v. 506. cùm quia non repullulat, tum quia naturæ eſt triſtis & ingratæ, natu moroſa, fructus ſupervacanei, baccis torva, foliis amara, odore violenta, ac ne umbrâ quidem gratioſa. Januæ autem ideò coronatæ, lucerniſque ornatæ, quoniam erant ſacræ, diiſque ipſis dicatæ: Unde *Janus*, *Limentinus*, *Forculus*, *Carda* &c. à Janua, limine, foribus, cardine. Apud Græcos Apollo θυραῖος & *Antelii dæmones:* His adde Veſtam, cui veſtibulum ſacratum, de quibus pluribus alii. Servius tamen aliam ſertorum in inferiis ponit cauſam: *Romani*, inquit, *moris fuit, ut potiſſimùm cupreſſus, quæ exciſa renaſci non ſolet, in veſtibulo mortui poneretur, ne quis ſacram rem facturus imprudens domum præteriret*; ad lib. VI. Æn. Ab Impp. poſteà Chriſtianis planè ſublatum ac vetitum *redimiri ſertis templorum impios poſtes, profanos aris accendi ignes, adoleri in hiſdem thura, victimas cædi, pateris vina libari, & religionis locô exiſtimari ſacrilegium.* l. Nemo venerandi. 7. C. de pag. ſacrif. & templis.

Porrò etiam lucernæ in mortuorum ſacrificiis oppidò uſitatæ, quibus non modò eæ ardentes poſitæ: Inſcribitio Salerni in urna in æde Epiſcopali:

HAVE. SEPTIMIA. SIT. TIBI
TERRA. LEVIS. QUISQ
HUIC. TUMULO. POSUIT.
ARDENTE. LUCERNAM.

ILLIUS. CINERES. AUREA
TERRA TEGAT.

Sed & unà in Sarcophagum cum cineribus & urna reconditæ. Eximius Philologus. Mart. Geierus Argentinæ se testatur vidisse effossas è sepulchro gentili duas lampadas, orichalceam & fictilem; cum urnulis cinere repletis, & vitro, longioris crassiorisque digiti formâ, liquorem aqueum adhuc continente, superiore tamen parte vitrô aliô obclusô; c. XII. §. 5. de luctu Ebr. de qualibus urnulis lacrymalibus etiam Olaus Wormius, rerum rariorum lib. IV. c. I. & VII. Gruterus in inscribtt. Et de ampullis vitreis, alterâ cinere, alterâ aquâ repletis, in Ciceronis, ut putatur, sepulchro inventis, Cotovicus, Itin. Hierosol. lib. I. c. X. Hujuscemodi urnulæ hodienum in splendidissima florentissimæ Reip. Norimbergensis bibliotheca servantur. Lucernarum autem perplures figuras publicæ utilitati studiosè contulit magni Medici filius æmulus, sed nimium præmaturis fatis obnoxius, Fabricius; & nos ipsi quoque duarum fictilium sepulchrô olim quôpiam erutarum picturam adducemus capite seq. litt. E. & F. Addidimus insuper lucernam è lapideo monumento lit. C. & aliam Larum, lit. D. quam etiam jam ante me ostentant alacres antiquitatum investigatores Choulius & Gruterus. Digna meherc'le huc inscribi incredenda fermè de lucerna aliqua sepulcrali relatio Bernardi ScardeonI: *Quis sanæ mentis*, ait, *Maximum Olibium connumerandum hîc esse neget?* &c. *quem constat fuisse virum maximæ præstantiæ, & summô ingeniô præditum; quandoquidem tàm admirabili arte lucernam con-*

cin-

cinnaverit, ut perpetuô fulgore lucens mille & quingentos annos plus minus Plutoni dicata ſub terram accenſa permanſerit. Nam annum circiter milleſimum quingenteſimum noſtræ ſalutis juxta Atheſten municipium Patavinum, dum foderetur à ruſticis terra ſolitô altiùs, aperta eſt urna fictilis, & in ea altera urnula, in qua erat lucerna adhuc ardens inter duas ampullas, quarum altera erat aurea, altera argentea, puriſſimô quôdam liquore plenas; cujus virtute lucerna illa per tot annos arſiſſe creditur, & niſi retecta fuiſſet, perpetuô arſura &c. &c. lib. I. de priſcis Batavis. Juncta his fuit inſcribtio, quam habemus ſupra, c. III. p. 43. Ceterùm de Lucernis * veterum ſepulchralibus vaſtô opere nuper egit Fortunius Licetus. Quare autem mortuis lucernæ accenſæ; quærit, rationemque edocet Boxhornius, Quæſt. Rom. XI.

Cereorum funaliumque in ſacris præſentium meminit Arrianus in Epict. lib. I. c. XIX. ἠξίω τε δημαρχίας. πάντες οἱ ἀπαντῶντες συνήδονται, ἄλλος τοὺς ὀφθαλμοὺς καταφιλεῖ, ἄλλος τὸν τράχηλον, οἱ δοῦλοι τὰς χεῖρας. Ἔρχεται εἰς οἶκον, εὑρίσκει λύχνους ἁπτομένους. ἀναβαίνει εἰς τὸ καπιτόλιον, ἐπιθύει. Idem, lib. II. τέκνον ἂν σωθῇς ἅψω λύχνους, ταῦτ' ἐστὶ, τὰ τοῦ φιλοςόργου. μέγα σοι ἀγαθὸν ἔσται σωθέντι τοιούτῳ καὶ λύχνον ἅπτειν ἄξιον. Latinus Pacatus Drepanius: *Quid ego referam pro mœnibus ſuis feſtum liberæ nobilitatis occurſum, conſpicuos veſte niveâ Senatores, reverendos municipali purpurâ flamines, inſignes apicibus ſacerdotes? quid portas virentibus ſertis coronatas? quid aulæis undantes pla-*

* *De Lucernis & Lampadibus perpetuis nonnulla congeſſit Gisb. Voëtius, part. I. Selectar. Diſp. p. m. 669. ſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

plateas, accensisque funalibus auctum diem? paneg. Theod. c. XXXVII. Originem funalium aperit Servius: *Funalia*, ait, *à funibus, qui intra ceram sunt: Hos ante usum papyri cerâ circumdatos habebant: Unde FUNERA dicta, quia funes incensi illa præcedebant.* ad lib. V. Æn. v. 731. Numi certè & aliquot antiquitatum monumenta ministros sacrificiorum cum facibus nobis ad altare exhibent: Vide c. XVIII. numum lit. C. Talem de tæda statim atque ad altare ventum esset, à sacerdote incensam ait Choul: *Quand ce venoit à mettre le feu sus l'autel, le sacerdote l'alumoit auecques une torche, qui estoit faicte de tede: tant ils obseruerent la cerimonie de leurs sacrifices.* l. c. f. 310. Inde festum quoddam λαμπτήρια dictum; & Bacchus λαμπτήρ cognomen cepit. Inprimis verò in funeribus tàm Ethnicorum quàm Christianorum cerei incensi & prælati. Videantur Durandus de rit. Eccl. lib. I. c. XXIII. Hieronymus in vit. Paulæ, Nazianzenus, orat. II. in Julian. Chrysost. hom. IV. in ep. ad Ebr. Sopranes, digr. II. Lipsius, not. ad Tacit. Dilherrus, Tom. II. disp. XV. pos. 2. Geier. de L. Ebr. c. V. §. 25. Nat. Comes, mythol. lib. I. c. XIII. Kornmann. mir. mort. p. 7. c. XLVII. Casal. rit. vet. p. 269. Georgievitz de Turc. mor. p. 36. Per lumina hæc vim clarissimam deorum patere in rebus omnibus, significabant, eorumque puritatem ostendebant. Plures ejus rationes habes apud Stuckium, f. 106. 107. In Ecclesia Christiana olim lucernæ ac cerei accensi ad discutiendas tenebras, quia noctu eis ob persecutionem peragenda erant sacra: Plin. lib. X. ep. VII. Unde hymni, qui ad psalmos ibi canebantur, *Lucernales*; preces *Lucernariæ*; & officium *Lu-*

Lucernarium dicebatur, ut pluribus edocet vir in veteri Christianorum historia versatissimus, Theologus perquàm celebris D. Hildebrand de sacris &c. prim. Eccl. c. III. & de precibus vett. Christt. c. II. §. 27. Posteà ad lætitiam denotandam, teste Hieronymô, c. III. contra Vigilantium. Qui portabant cereos, ἀκόλουθοι, latinè *Ceroferarii*; Isidorus, origg. lib. VII. c. XII. Mulieres, quæ ad sacrificia parabant, *Ceraria* dicebantur. Turneb. lib. VII. c. VI. * Adde Summum Gruterum, lib. suspp. & ad Cl. Mamert. I. paneg. c. VI. Servius matronas quoque sacrificaturas, circa aras faculas tenentes versari ait, ad lib. IV. Æn. Et numi antiqui hisce fidem faciunt.

Porrò lucernæ etiam in arboribus suspensæ. Prudentius; lib. II. contra Symmach. v. 1009.

Et quæ fumificas arbor vittata lucernas
Sustinuit.

quia nempe illæ & sacræ, & templorum vice habitæ sunt. Ovidius, lib. III. Amor. El. I. v. 1.

Stat vetus & multos incidua silva per annos,
Credibile est illi Numen inesse loco.

Theocritus in Hel. epithal. idyll. Ιή:

* Non credo B. Auctorem inspexisse Turnebum ipsum, cùm ejus verba, qvæ adpono, aliud planè velint: *Plautus Mil. III. I.* 102. Jampridem, *inqvit*, qvi nihil abstulerit, succenset ceraria: *Hìc ego* Gerariam *legi debere suspicor, ut sit puerulorum gerula: atqve ut onerariam navim* gerariam *vocavit, item qvoqve infantium gerulam adpellavit* gerariam. *Scio non desse accerrimi hominis & eruditissimi judicii, qvi* cellariam *depositô pignore scribendum contendant: Sed illi, si ita eis placet legant, suumqve pignus auferant.* Ut sic Turnebus non solùm *Cerariam* rejiciat, sed etiam *Gerariam* planè aliter interpretetur, ac Noster.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

γράμματα δ' ἐν φλοιῷ γεγράψεται (ὡς πα-
ρειών τις
ἀγνοίη) δωριςὶ, σέβου μ'. Ἑλένας φυτὸν εἰμί.

Seneca: *Si tibi occurrit vetuſtis arboribus & ſolitam altitudinem egreſſis frequens lucus, & conſpectum cæli denſitate ramorum aliorum alios protegentium ſubmovens: Illa proceritas ſilvæ, & ſecretum loci, & admiratio umbræ, in aperto tàm denſæ atque continuæ, fidem tibi numinis facit.* ep. XLI. Plinius: *Hæ fuêre numinum templa, priſcôque ritu ut ſimplicia rura, etiam nunc deo præcellentem arborem dicant: Nec magis aurô fulgentia atque ebore ſimulacra, quàm lucos & in iis ſilentia ipſa adoramus. Arborum genera numinibus ſuis dicata perpetuô ſervantur; ut Jovi eſculus, Apollini laurus, Minervæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus: quin & Silvanos, Faunoſque & deorum genera ſilvis ac ſua numina, tanquàm & cælo attributa, credimus.* H. N. lib. XII. c. I. Germani præcicuè quercus ſacras habebant, teſtibus Plin. lib. XVI. c. ult. Crantziô, Vand. lib. IV. c. XXIII. quas ſingularibus ritibus ſacrabant, quos Cromerus recenſet lib. XV. Lege, quæ de quercu egregiè coacervavit Schedius de D. G. lib. II. c. XXIV. Inde fortè factum, quòd Muhammedes ſub arbore inauguratus fuerit, ut prodit Elmacinus, lib. I. Hiſt. Sarac. Cui autem Deorum ſingulæ arbores ſacræ, vide apud Benedictum Curtium, lib. III. de hortis: & Meurſium F. in Arboreto ſacro: Item cur arbores & ſilvæ ſacræ ſcil. propter umbram, apud Wouwerium in pægnio, c. IX.

Pinos ſacras, inquit Arnobius, *inde velarier & coronarier, quòd Atys ſe ſub pino caſtraverit; imò &*

lanâ,

anâ, quâ Cybele filium contexit, ligari. lib. V. adverſ. Gent. Hinc Servius ad illud Virg. *ſacrâ pendebit fiſtula pinu.* Ecl. VII. 24. *SACRA ſcil. matri Deûm conſecrata.* In hujus ſacris pinus etiam portabatur, quæ geſtatio δενδροφορία nuncupabatur, velut geſtatores δενδροφόροι. Adi Strab. lib. X. & Voſſ. de Idol. lib. I. c. XX. lib. II. c. LIII. Cum hac Cybele eadem erat Iſis, ſationis, molarum, frugum, coctionis panis &c. repertix. Inſcribtio (quam tamen ſpuriam eſſe Gruterus & viri Magni judicant) Calletiæ Hiſpan. in columna: EGO. ISIS. SUM. ÆGYPTI. REGINA. A. MERCURIO. ERUDITA. QVÆ. EGO. LEGIBUS. STATUI. NULLUS. SOLVET. EGO. SUM. MATER. OSIRIDIS. EGO. SUM PRIMA. FRUGUM. INVENTRIX. EGO. SUM. ORI. REGIS. MATER. EGO. SUM. IN. ASTRO. CANIS. REFULGENS. MIHI. BUCASTIA. URBS. CONDITA. EST. GAUDE ÆGYPTE. QVÆ. ME. NUTRISTI. Inprimis etiam Germanis culta, quod ex Belgico, Bojarienſi, Auguſtano Vindelicorum, & ſcribtorum monumentis oſtendit Schedius de D. G. lib. I. c. IX. conjicitque exhinc urbis Auguſtæ Spicam inſigne † fuiſſe, quòd Iſis maximè in Vindelicio eſſet culta; inde in nucem pineam, fragum, morum, cinarum quoque vel cactum ab inertibus & inexpertis

† *Miror hoc de inſigni nihil tradere Carolum Stengelium, Abbatem Anhuſanum Ordin. S. Benedicti in Commentario rerum Auguſtan. Vindelic. quem lego ex edit. Ingolſtad. M. DC. XLVII. in 4to.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

tis pictoribus mutatam. Argutior hæc fortè, quàm verior opinio. Quin ego totis pedibus in Münſteri ſententiam concedo, qui pineam ait eſſe nucem, cùm pinus manifeſtò Iſidi ſacra fuerit. Ab Iſide adhuc locis quibuſdam Germaniæ nomina, Iſenberg / Iſleben / Iſenach &c. De arboribus & ſilvis ſacris plura Cœlius Rhod. L. A. lib. XII. c. 1. Lipſius ad. Tac. Germ. Bernartius * ad lib. V. Theb. StatI. P. Colvius ad lib. VI. Metam. Apul.

Iſraëlitæ ubi ad talem arborem veniſſent, prohibebantur לישב בצל קומתה ומותר לישב בצל השריגים והעלים שלה ואם יש לו דרך אחרת אסור לו לעבור תחתיה ואם אין שם דרך אחרת עובר תחתיה כשהוא רץ : id eſt *Conſidere ſub umbra trunci ejus, & quod reſiduum eſt; jacere ſub umbra ſurculorum, &* (ſub umbra) *foliorum requieſcere: Si via ſit alia, tranſire ſub ea nefas; ſin alia deſit, curſim ſub ea tranſeundum.* R. Maim. lib. עכ"ום c. VII. §. 16. Neſcio hîc quid juveni ſublimis ingenii, ſed fatis crudis & præcocibus infeſto Dionyſio Voſſio in mentem venerit, quod verba citata vertat: *prohibentur in umbra trunci ejus conſidere; at ſub umbra foliorum & ramorum licet.* Præter enim quod מותר participium ſit ab היתר quod eſt â יתר & ſignificet, *reſiduum eſſe, ſupereſſe remanendo,* & ſimiliter: etiam planè contrarius â Voſſio inducitur ſenſus. Omninò enim etiam ſub foliorum & ramorum umbra jacere vetitum fuiſſe ex §. ſeq. 19. perdiſcimus, ubi R. Moſes de tota in genere arbore dicit: מפני שצל האשרה שהוא אסור : id eſt, *Quippe umbra arboris*

* *De hoc loco dubito, an ibi qvid habeatur hoc de argumento, meam ſanè effugit diligentiam is.*

rboris illa ipsa prohibita. Et c. VIII. disertè indiare videtur: *Arboris, quam quis adorat,* כל השריגים והצלים והלולבין והפרות שיוציא כל זמן שהוא נעבד הרי א אסורין בהנאה id est *omnes surculi, folia, flores & ructus, quamdiu ea colitur, ratione usus interdicunur.* §. 6.

Ecquid verò lucernæ ad arbores, sacrificiô in emplo peractô? Ex Virgilio id edoctus aræ in iso templo propinquam video arborem. lib. II. Æn. . 512.

Ædibus in mediis, nudoque sub ætheris axe,
Ingens ara fuit, juxtaque veterrima laurus
Incumbens aræ, atque umbrâ complexa Penates.

Et paulô pôst, v. 713.

Est urbe egressis tumulus templumque vetustum
Desertæ Cereris, juxtaque antiqua cupressus,

Planè quoque ad rem Ovidii verba lib. XII. Meam. v. 11.

Hic patrio de more Jovi cùm sacra parâssent,
Ut vetus accensis incanduit ignibus ara,
Serpere cæruleum Danai vidêre Draconem
In platanum: cœptis quæ stabat proxima sacris.

Clarè idem indicat R. Moses Maimonides: הנוטע אילן אצל המזבח זה לוקה שנאמר לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך מפני שהיה זה דרך עכום נוטעין אילנות לצד מזבח שלה כדי שיקבצו שם העם: id est *Qui arborem juxta aram plantat, ille vapulat; quia dicitur* (Deut. XVI. 21.) *Ne plantes lucum qualiscunque arboris juxta aram Domini Dei tui. In causa est, quod mos ille idololatris esset, plantare arbores juxta altare suum, ut ibi populus congregaretur.* lib. de Idol. c. VI. §. 12.

Hoc

Hoc ipſum deprehendes in marmore Rom. quod habet Choul. p. 98. & numis ejuſd. p. 119, 120. itemque in noſtro lit. E. c. XVIII. Ita Fagantal erat templum Jovis, in quo fagus, teſte Feſtô. Quin imò ex medio ararum ſæpiſſimè arbores percreſcebant. Vide Schedium de D. G. lib. II. c. XXV. Accedit, quòd porticus templorum lucis ſpatioſiſſimis plerumque fuerint obſitæ: Veluti platanorum ex utraque parte nemore celebris eſt Pompeji porticus ἑκατόνστυλος, de qua l. 2. Mart. l. 3. Auguſti porticus myrtô, laurô, ac buxô circumdata perpetuæ viriditatis dicitur, Liviæ uxoris vite inumbrata. Herodotus: ἔστι δ' ἔσωθεν ἄλσος δενδρέων μεγίστων πεφυτευμένων περὶ νηὸν μέγαν. ἐν ᾧ τῷ δὴ τὤγαλμα ἔνι. in Euterpe. Omittenda hîc neutiquàm divinatio ex lucernis, forſitan etiam ſacris, quæ ad πυρομαντείαν ſpectat. Exemplum habemus apud Apuleium, qui ſcribit: *Cùm ecce jam veſperam lucernam intuens Pamphile, quàm largus, inquit, imber aderit craſtino? & percontanti marito: quî comperîſſet iſtud? reſpondit; Sibi lucernam prædicere. Quod dictum ipſius Milo riſu ſecutus; Grandem, inquit, iſtam lucernæ ſibillam paſcimus, quæ cuncta cæli negotia & ſolem ipſum de ſpecula candelabri contuetur. Ad hæc ego ſubjiciens: Sunt animo prima hujuſmodi divinationis experimenta, nec mirum, licet modicum iſtum igniculum, & manibus humanis laboratum, memorem tum illius majoris, & cæleſtis ignis, velut ſui parentis, quid eſſet editurus in ætheris vertice, divinô præſagiô, & ipſum ſcire, & nobis enunciare.* lib. II. Metam.

Hujusmodi lucernam & laurum ſacrificuli & vates ferebant, ut eô ſcil. ornatu auguſtiores eſſent: Seneca:

ca: *Cùm aliqua genibus per viam repens ululat, laurumque linteatus senex & mediô lucernam die præferens, conclamat iratum aliquem deorum, concurritis.* c. XXVII. de brevit * vit. Vide Lips. Elect. lib. I. c. III. Regibus quoque Asiaticis ignis præferebatur, cujus caussam suppeditat Ammianus Marcellinus, *Ferunt*, inquit, *etiamsi justum est credi, ignem cælitus labsum apud se sempiternis foculis custodiri, cujus portionem exiguam, ut faustam, præisse quondam Asiaticis regibus dicunt.* Audiebant autem sacerdotes πυρφόροι vel πυροφόροι, non quidem ab igne aris imponendo, sed quod in aciebus lucernam cum lauri ramo prætulerint. Luisius Legionensis: *πυροφόροι in re militari olim dicti sunt, qui aciebus in procinctu stantibus, & ad congrediendum paratis, ipsas anteibant acies, alterâ manu lauri ramos, alterâ lampada præferentes.* Tantum ille, Quæ dixit, ab Alexandro Neapolitano sumsit: cujus en verba: *Prævaluitque Græcorum mos, ut quoties procinctæ acies congredi pararent, ante prima signa staret vates, laureos ferens ramos & corollas, cui Pyrophoro dixêre nomen, quoniam lampada præferret, quem violare summum habebatur nefas, quòd legati munere fungeretur.* dier. lib. V. c. III. circa fin. Eadem penè verba Cœlius Rhodiginus habet, lib. VIII. A. L. c. II. sed vocat πυρφόρον, & citat Suidam ac Pollucem. Certè Suidas luculenter etiam usum adagii proposuit, πυρφόρον solitum ignem præferri ab ipsis Sacerdotibus exercitui, & hos solitos inviolabiles haberi. Ideò cùm vellent

* *malè, locus enim legitur in libro Senecæ de Vita Beata.*

vellent indicare crudeli victoriâ omnes ad unum cæſos, dicere ſolitos: *οὐδὲ πυρφόρος, nec ignifer evaſit*. Breviter Heſychius, πυρφόρος, ὁ πῦρ φέρων, καὶ ὁ μόνος διασωθεὶς ἐν πολέμῳ. id eſt: *Pyrphorus, qui fert ignem & ſolus ſalvabatur ſeu morti eximebatur in bello*. Habes in conlectaneis adagiorum Græcorum & ex Euſtathio, Iliad. μ′. notat Eraſmus in adagio: *Ne ignifer quidem reliquus eſt factus*, Chil. I. cent. X. n. 26. Utuntur hâc locutione Herodotus in Urania: μηδὲ πυρφόρον ἐκφυγόντα περιγενέσθαι, *nec igniferum quidem effugientem ſupereſſe*. Et Philo Judæus, lib. I. de vita Moſis: ὡς μηδὲ πυρφόρον ἀπολειφθεῖναι τὸν ἀπαγγελοῦντα, *ut nec reliquus eſſet cladi vel ignifer, qui nunciaret*. Excerpta hæc ſunt â nobis ex Hiſpano undiquaque expolito Del-Rio Adag. V. T. 984. in quo omnia illa de πυρφόροις verbis his ipſiſſimis conlegit. Curtius etiam de Perſis memorat, ignem, quem ipſi *ſacrum* & *æternum* vocabant, agmini Darii argenteis altaribus prælatum fuiſſe; IV. XIV. 24. Similiter de Lacedæmoniis Xenophon: *Repetam autem altiùs, quô pactô cum copiis in expeditionem rex proficiſcatur. Primùm igitur domi adhuc rem divinam facit Jovi Ductori, & adjunctis diis: Quòd ſi tum litatum fuerit, ſumit ex ara ignem is qui Ignifer dicitur, & præcedit ad terminos uſque regionis; quo cùm perventum fuerit, iterum rem divinam facit rex Jovi & Minervæ, quibus ambobus diis placatis ita tranſit terminos regionis, ac ignis quidem de his ſacris præfertur inexſtinctus, hoſtiæ autem omnis generis ſequuntur*. lib. de form. civit. Laced. ex verſione Joachimi CamerarI. Adagio ille vetus certè latet apud S. Prophetam, quando eò Jeſaiæ verba conlimare videntur: *Ecce Dominus diſperget ter-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Ad Cap: XVII.

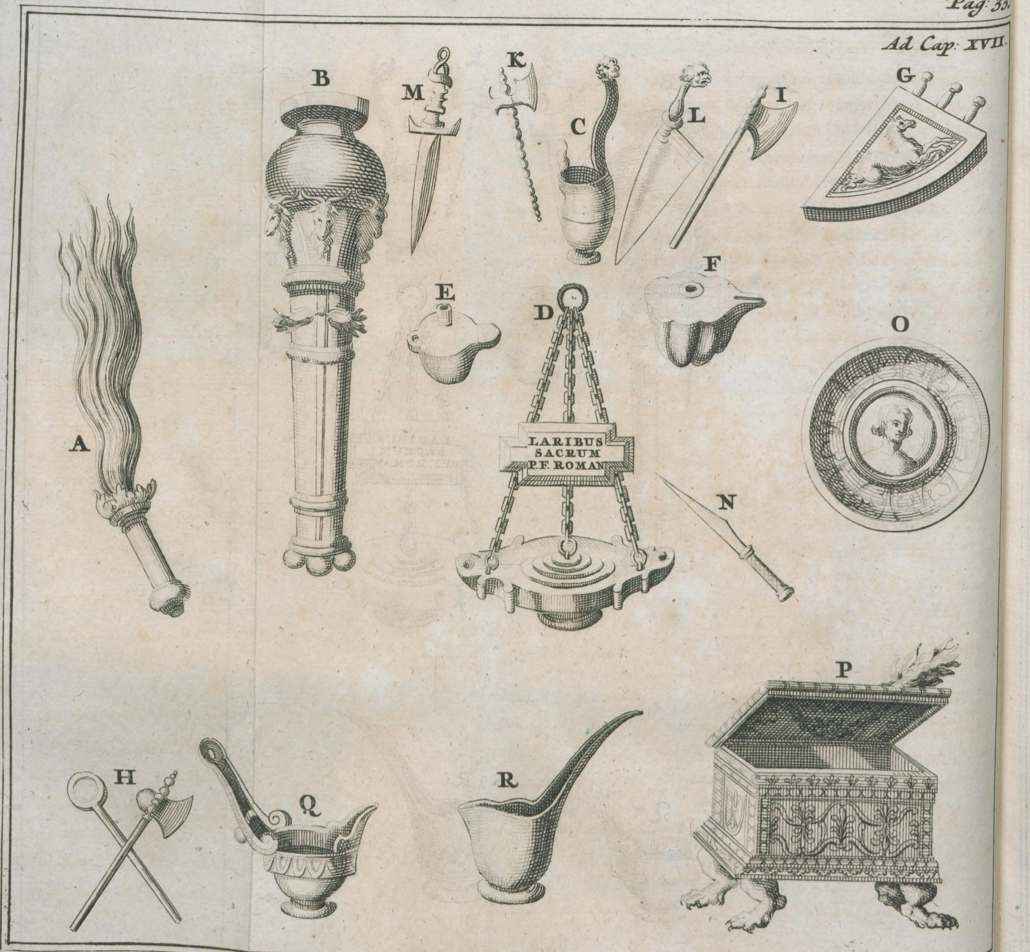

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

terram, *&* *nudabit eam*, *&* *dissipabit habitatores ejus*, *&* *erit sicut populus sic sacerdos*; c. XXIV. 1. 2. Quæ repetit Oseas IV. 9. Sensus ferè erit talis: Tantâ obruentur devastatione, tantâ clade, ut etiam πυρφόροι ac sacerdotes, semper aliàs periculis vacui, & à nece intacti, non secus ac ceteri, contra jus belli, occisionem passuri sint. Ab hoc fecialium, qui apud Romanos erant πυρφόροι, officio, proverbium πυρσὸν ἀνάπτειν id est facem accendere, pro eo, quod est fomitem & incrementum malo subducere, ortum fuisse docet Hadr. Junius, cent. II. prov. XXXIII.

CAPUT XVII.

Spondæa. *Judæorum vasa ac instrumenta sacrificalia. Gentilium vasa lustralia: Lauri & olivæ usus in lustratione.* Adspergillum: Litui: Tubæ: Tibiæ: *Hæ etiam in luctu adhibitæ. Ebræorum* חלילין. *Loco Matthæi ingens lux adfunditur.* Gingras *quid? Ejus etymon.* Sistra: Sistrati *quinam?* Crotala. *unde?* Crotalia. *Gruteri falsa opinio circa crotalorum picturam perstringitur.* Tympana, crepitacula. Cerei, candelabra, lucernæ. *ChoulI conjectura ridicula. Instrumenta ad percutiendum victimam.* Vagina cultraria: *Eam quis gestaverit? Instrumenta*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Græcorum. Romanorum Malleus: Venabula: Gladius Delphicus: Lapis: Securis. *Instrumenta ad jugulandum, excoriandum, dissecandum.* Secespita: Σπάγις *id est* Ensis: Secia: Dolabra. *Choulius castigatur. Mensarum sacrarum usus: Unde* Anclabres *dictæ?* Cibiles, Ascariæ, Curiales. Ἀιμνία, Σφαγέια, πιμάνδεια, γεράνδεια. Discus. Ollæ. Extares. Verua: *Veruum apud vett. forma.* Cochlearia. *Ahenorum usus. ServI verba explicantur.* Salinum: Patella. Ἐπιτραπέζια. Patellarii dii *quinam?* Lares Patellarii. Acerræ. Vatillum. Ὀυλοχοῖον. Canistra. Mensæ libatoriæ. Tripodes: *Eorum cortinæ.* Cortina *quid?* Præfericulum. Gutti & SumpulI *etymon: Eorum locô in conviviis epiclusis & cyathus.* Sumpulatrices *mulieres.* Carchesia. Cymbia. Pateræ. Crateres, *& eorum usus.* γαυλὸι: Σκαφίδες. Cothurna. Pellæ. Mellaria. Calices. Hirneæ: Hirnellæ. Sympinia. Sinus. *Quædam alia vasa libatoria.* Cistæ *in mysteriis. Mysteria* Seclusa & Opertanea sacra *dicta, cur? Mysteria quædam recensita.* Ἐλενοφόρεια *unde?* Ἐλέναι. Ὀργίων *duplex significatio: Eorum etymon.* Initia. *Cur mysteria dicta?*
Vos-

VossI erronea ratio. Initiari *quid?* Initiati: Initiorum *dies.* Μύησις. Μύςης *quinam? Quis* Ἐπόπτης? Μυεῖσθαι, Τελεῖσθαι *&c. Sacrificia cur* Τέλη *dicta? VossI ratio declinans.* Μυςικὴ θυσία. *Initiandi per certos cruciatus ducti.* Tympanum *ac* Cymbalum *mysteriorum patinæ ac cyathi. Symbola quædam mysteriorum recensita.* Naves *sacræ. Cælatura vasorum sacrorum: Ideò Judæis vasa S. gentilium prohibita.* Vasa Sigillata: Sigilla. *Vasa abluta in sacrificiis & coronata. Vasa S. ex auro & argento: Quibusdam gentilibus in sacris magni æstimata, quibusdam rejecta. Vasa S. è gemmis: E vitro: Ex ære. PersI locus contra scholiastarum sententiam explicatus. Ærarium in templo Saturni. Æs Corinthium. Vasa S. è vimine. Ex ligno. Tibiarum materia alia in sacris, alia in ludis. Vasa S. victilia. Vasa* Samia. *Fictilia Numæ complacita: Qui etiam auctor collegii VII. figulorum. Luxus veterum in fictilibus vasis. Vasa* Coptica.

Instrumenta sacrificalia, vasaque cultui deorum destinata, antequàm victimemus, è sacrario depromenda erunt, quæ *Spondæa* dicta sunt, referente Suidâ: σπονδεῖά ἐςιν ἀγγεῖα, ἐν οἷς σπένδουσι. Vide & Pollu-

lucem * & Athenæum, lib. XI. Sacerdos apud Apulejum *de penetrali fonte petitum Spondæum* † *libat*. lib. XI. Metam. Scribtus liber, nondum nobis visus, à Lilio Gregorio Gyraldo Ferrariense, viro satis famoso, literatorumque sui ævi principe (claruit autem A. S. 1543.) de vasis, quæ ad deorum sacrificia, eorumque cerimonias pertinent, quem citat Balthasar Werlinus Colmariensis, addit. 2. ad lib. de Scribtt. Eccll. Johannis de Trittenheim sive Tritthemii, qui κατ᾽ ἐξοχὴν Abbas Spanheimensis vocabatur. In Judæorum æde reperimus *lebetes*, *scopas*, *crateras*, *tridentes*, *candelabra*, *lucernas*, *mensas*, *scutellas*, *cochlearia*, *opercula*, *forcipes*, *conchas*, *pelves*, *mare*, *acerras*, *polubra*, *cultros* (quibus scil. victimas, vel excoriabant, vel mactabant Levitæ, 2 Paral. XXIX, 35. & alibi) Exod. XXVII, XXX, XXXVII, XXXVIII. 1 Reg. VII. Esdr. I. Aqua apud eos servabatur in vase dicto כיור cujus describtionem vide apud Maimonidem in Hilcoth Beth Habbechira. Candelabri aurei, quod in exortu solis radios emisit, unde omnes cognoverunt instare tempus, quô Schemah legeretur, quod Helena, Monobazi regis mater, fecit, meminit Joma, c. III. §. 10. Erant & urnæ sacræ, in quas sortes conjiciebantur, sicubi iis opus erat: Quales aureas fecit Gamlæ filius, qui inde in laudem memorabatur l. c. §. 9. cum not. Sheringham.

Gentilibus ante sacrificia VASIS LUSTRALIBUS opus erat, quorum aliqua c. XI. attigimus. Eorum quædam domi habebantur; quædam in deductione præferebantur; quale nobis ex antiquitate depingit Choul

** lib. X. c. XVIII.* † *in mea Francof. MDCXXI. p. 266. est* spondeo.

Choul, p. 291. de relig. vett. Romanorum. Quædam ante templum erant conſtituta, cujus iterum figuram habet Choul, p. 290. & nos ex eo ſub initium hujus c. lit. B. Eumdem fortè uſum habebant LEBETES ſive pelves circum Jovis fani parietes locatæ, de quibus Parrhaſius in epiſtolis. Fiebat autem luſtratio vel ramô lauri aut olivæ, vel certô adſpergillô ad id factô, cujus figura extat apud Choulium in monumenti fragmento, p. 289. in numis argententeis Jul. Cæſ. p. 249. ac Antonini Pii & M. AurelI, p. 322. & nos ipſi eam huic c. litt. A. præfiximus. In ipſa deductione, veluti poſteà in ſacris & epulis (uti ſuô locô prolixiùs memorabimus) tibicinum ſtrepitus & liticinum cantus perſonabant. Canebant hîc LITUIS, buccinæ genere incurvô, ſacrificiorum adminiſtris ferè communi, gracilem edente ſonum, quô aliàs in bello utebantur. Eorum forma aliquoties in numis viſitur: præſertim in noſtro, cap. ſeqq. litt. C. TUBIS, inſtrumentô incurvô ex ære argentove, cujus ſonitu non tantùm ſacrificantes excitabantur, ſed milites equique inflammabantur, mortuique efferebantur, teſte Petrô Victoriô, V. L. lib. IX. cap. XIV. TIBIIS, inſtrumentô, muſicô, oblongô, terete & foraminoſô, quod inflatum & digitis modò adductis modò reductis temperatum, non injucundam reddit ſymphoniam. Iis etiam in luctu utebantur, teſte Feſtô. Quibus ſimiles erant Ebræorum חלילין כלי שיר שהון נוהגים בספרו לקונן עליהם כדי לעורר סבכי id eſt, *Chalilin, inſtrumenta ad canendum, quibus in luctu cantabant ad minuendum fletum.* Sed Ambroſius ad excitandum luctum factum ait. Hinc clareſcit lo-

 cus

cus Matthæi: ἐλθὼν δὲ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος, καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον, λέγει αὐτοῖς &c. c. IX. 23. Vide Dion. Vossium ad Maim. de Idol. c. IX. §. 10. De Tibiis prolixè Stuckius, f. 111. & seqq. GINGRAS (quomodo & Adonis vocabatur) tibia erat in Adonidis sacris usitata. Jul. Pollux; Γίγγρας δέ τις αὐλίσκος γοώδη, καὶ θρηνητικὴν φωνὴν ἀφίεσι. Dicitur ita, quòd à gruis vel anseris tibia fieret, quæ Ebræis עגיר dicitur, ut, autumante Vossiô, ע facile in ג mutari potuisset: Vel quia anseris proprium est Gingrire. Consule de his omninò Phil. Beroaldum ad lib. IV. & X. Metam. Apul. Addenda his sunt SISTRA, instrumenta stridula, & sonabilia, Isiacorum peculiaria, qui ob id *sistrati* nominantur. Vide Beroald. ad lib. II. Metam. Apul. * CROTALA, instrumenta sonora & crepitantia à pulsatione dicta, orbiculis æneis sonum conlisione reddentibus. (Græci κρότον dicunt plausum ac strepitum & κροτέω plaudo, κροταλίζω strepo.) Plinius, lib. IX. c. XXXV. docet *crotalia* adpellari margaritas quasdam resonantes, quarum sonô conlisuque gaudebant. Vide eumdem Beroald. ad lib. VIII. Metam. Crotalorum picturam adducit Gruterus in Herculeo Inscribtionum opere ex ara marm. Rom. atrii domus Cardinalis Cæsii, p. 27. & ex ara Cybeles, in æde D. Nicolai in Calcaria; necnon è marmore Marsiliensi Cybeles, itemque

* *item Benedict. Bacchinum in peculiari Tractatu de Sistris, Trajecti edito annô MDCLXXXXVI. in 4to. Cui & Cl. Jacob. Tollius suam Dissertatiunculam de Varia Sistrorum figura adjecit.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

que è poſtico palatii Cardinalis Trivultii, p. 28. Multo tamen ab hac alienam veroque ſimiliorem proponit Simon Abbes Gabbema comm. in Petron. ita, ut quæ Gruterus pro crotalis venditat, cymbala profectò eſſe videantur, quibus ſimiliter, ut & tympanis, ac crepitaculis, Sacerdotes Iſiacos uſos, ex Apulejo conſtat. Geſtabantur porrò in ipſa deductionis pompa *Faces*, *Cerei*, *Candelabra*, *Lucernæ*, quæ & in limine templi, & prope ipſam aram ſcintillabant, quarum multifarias figuras Fabricius civis meis publico dedit, & nos aliquas cap. huic litt. C. D. E. & F. præfiximus. In marmore ſuper fores templi cujuſdam antiquiſſimo, quod popas cum victima ad ſacrificium pergentes exhibet, Sacerdos manu fert corbem, cui molam ineſſe ſalſam, miror, quis inſuſurraverit Choulio, f. 328.

Ubi conficienda veniret victima, præſtò erat VAGINA, ſeu theca cultorum omnium, quam attulit Choulius, p. 323. & nos initiô hujus cap. litt. G. Hanc victimariorum unus de Zona pendentem geſtabat, quod ex columna Trajani adparet apud Choulium, p. 324. vel etiam ipſe ſacerdos. Vide eumdem, p. 315. Talia apud Græcos inſtrumenta erant, πέλεκυς, σχίζα, σκυτάλη, ῥόπαλος, imò & κόρμος: Apud Latinos MALLEUS vel ligneus, vel ferreus, cujus pictura eſt apud Barthol. Marlianum, Guilhelmum Choulium, p. 311. 313. 315. 326. & in frontiſpicio cap. hujus litt. H. VENABULA ſive haſtæ. Prudentius. hym. XIV. περιστεφ. v. 1026.

Hic ut ſtatuta eſt immolanda beſtia,
Pectus ſacratô dividunt venabulô.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Adde C. Jul. Solinum, de reb. mem. c. XLII. GLADIUS DELPHICUS, de quo Erasmus in Chill. LAPIS vel SILEX, quô in federe pangendo utebantur. SECURIS ænea, quam conspicies apud Choulium in numo argenteo, p. 217. & in marmm. p. 250. 322. de relig. vett. Rom. & lib. Ejusd. de Castramet. Rom. p. 50. Itemque in tabella hujus capitis, litt. I. & K. Adde tab. cap. seq. litt. F. De ea Horatius, lib. III. od. XXIII. v. 12.

Victima Pontificum secures
Cervice tinget.

Prudentius in apoth. v. 529.

Pontificum festis ferienda securibus illic
Agmina vaccarum steterant. - -

Percussâ victimâ, promebantur cultri. Seneca: *Tangensve salsâ victimam culter molâ.* Thy. Actu IV. sc. I. v. 688. Prudentius: *Jamque insertatô reserabat viscera cultrô.* in apoth. v. 532. Quibus victimam vel jugulabant, vel excoriabant, vel dissecabant. Talium nomine veniebant SECESPITA (Pontificibus, Flaminibus & Vestalibus valde in usu) culter ferreus, oblongus, manubriô eburneô, rotundô, solidô, vinctô ad capulum; argentô aurôque fixô, clavis æneis, ære Cypriô, quam in tabella depinximus, litt. L. & N. & Choulius ostendit, p. 250. Svetonius: *Sacrificanti pro secespita, plumbeum cultrum subjiciendum curavit.* in Tib. c. XXV. Vide subtilissimi Casauboni not. in h. l. ΣΦΑΓΙΣ sive σφάγανον, ENSIS vel *Clunadum*, culter, quô jugulabantur, quem vide in tabella nostra litt. M. & apud Choulium, p. 314. SECIA, qua-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

qualem fregit Heliogabalus, teſte Lampridiô in vita ejus. DOLABRAM autem ſive Scenam ad deglubendum hoſtias percuſſas & jugulatas adhibebant, quod penitus non intellexit Choulius, qui ſcribit: *Le couſteau duquel eſtoit de membreé la victime, & duquel uſerent les ſacrifiteurs, eſtoit nomme des Latins. DOLABRA PONTIFICIA. Tite-Live a nommé SEVA le couſteau, duquel ils couppoyent la gorge à la victime, autrement nommé A SECANDO SECESPITA. Et proprement les petits couſteaux, desquel eſtoyent tuées les petites victimes eſtoyent nommez CULTRI*, p. 321. Latiùs hæc tractata habes apud Stuckium, f. 109. 110.

Percuſſa victima, ſacræ imponebatur MENSÆ, in qua & jugulabatur, & excoriabatur, & dividebatur, & exta ejus inſpiciebantur. Eæ in genere â vaſis anclabribus, *anclabres*; ſi eſſent rotundæ, *cibiles*; ſi quadratæ, *aſcariæ*; ubi Junoni ſacrificabatur, *curiales* dicebantur. Vide Feſtum. Erant quoque aliæ ſacræ menſulæ, qualem ex lauro invenire eſt apud Marcellinum, lib. XXIX. c. I. Jugulatæ ſangvis excipiebatur ΑΙΜΝΙΟΙΣ & ΣΦΑΓΕΙΟΙΣ, quæ ſunt vaſa ſacra ad excipiendum ſangvinem, aliàs ποιμανδρείαι & χεράνδρειας dicta, ut monet παγχρύσεος Scaliger. Conſpiciuntur, in numis Auguſti & Caligulæ apud Choul. p. 69. & p. 315. Victimæ exenteratæ exta DISCO ſive LANCI inferebantur, quam ex antiquitate eruit Choul, p. 315, 316. Et nos in tabella proponimus litt. O. è marmoris antiquiſſimi, quod eſt Angleriæ in delubro Tutelæ, altero latere, ubi hujuſcemodi diſco aquila inſidet, & in altero latere marmoris, integrum

grum visitur sacrificium, venerandam & singularem antiquitatem redolens. Exta certæque victimæ partes sive diis sive ad epulas sacras coquebantur OLLIS, ut refert Varro, quæ EXTARES dictæ sunt, teste Meursiô. Taubmannus: *In antiquo Lexico Extar exponitur olla, ubi exta coquebantur.* Plaut. in Rud. I. II. 43.

Non herc'le adolescens, jam hos dies compluſculos
Quemquam istic vidi sacruficare: neque potest
Clam me esse, si qui sacruficant. Semper petunt
Aquam hinc, aut ignem, aut vascula, aut cultrum aut veru,
Aut aulam extarem, aut aliquid.

Depinxit eam Choul. p. 328. 329. Vel VERUBUS assabantur. Virgil. *Pingviaque in verubus torrebimus exta colurnis*, lib. II. Georg. v. 396. Vide Plaut. l. c. Erant autem antiquorum verua ὀβολοὶ & πεμπώβολα instar craticulæ, quasi cuspides plures connexæ, quibus carnes adfigebantur, & flammâ exurebantur, Vide Stuck. f. 146. In marmore antiquo, super portam templi, Popa COCHLEAR gestare, & ad sacrificium pergere videtur. Aquam ad victimas, aut epulas, calefaciebant AHENIS, quæ Græci χύτρας vocant. Virgilius, lib. V. Æn. v. 101.

Onerantque aras, mactantque juvencos,
Ordine ahena locant.

Paulus JCtus: *Ahenum, quod supra focum pendet: Hôc aqua ad portandum calefit.* l. cum de lanionis. §. asinam. ff. de fund. inst. Longè aliter Servius: *Ahena, quibus lavabant carnes, non elixabant.* ad lib. I. Æn. v. 217. Scholiastam tamen usum hunc ahe-

ahenorum in ſacris nec ignorâſſe, nec negâſſe arbitror; loqui autem illic de peculiari & profano quidem uſu, quando peregrinantes ahenis utebantur, quod ex ſeqq. Scholiaſtæ colligere eſt. In arcu Romæ in foro boario cernuntur taurorum immolationes, & victimarii ſacrificuli cum inſtrumentis, malleo, cultro, ſecuri, aheno, capite, pateris, flabello, candelabro, linteis & quibuſdam aliis, ad ſacrificia pertinentibus. Vide Fabricium in Roma, c. VII. p. 82. In ceteris oblationibus habebantur SALINUM & PATELLA: Illud vas erat, cui ſal ad menſæ & ſacrificiorum uſum imponebatur. Arnobius: *Sacras facitis menſas ſalinorum adpoſitu & ſimulacris deorum*, lib. II. adverſ. Gent. quæ ſalina exinde cum ſigillis ἐπιτραπέζια vocabantur. *Patellæ* vero vaſa erant picata, auctore Feſtô, ſacrificiis faciendis apta: Cicero & Livius *fictilia* dicunt. Talem videre mihi videor in numo cap. ſeqq. litt. A. Val. Max. *C. Fabritium ſalinum & patellam deorum habuiſſe* ſcribit, IV. IV. ex 3. Perſius, Sat. III. v. 25.

Eſt tibi far modicum, purum & ſine labe ſalinum,
(Quid metuas?) cultrixque foci ſecura patella eſt.

Hinc Dii Semones & Medioxumi, (id eſt, qui non ſunt cæleſtis, ſed mediæ poteſtatis) *Patellarii* dicti, quod patellâ colerentur, non autem juſtô ſacrificiô, cæſis victimis. Vide Cœl. Rhod. L. A. lib. II. c. III. Andr. Alciatum, Lex. Plaut. voc. Medioxumi; item voc. Patellarii. De Laribus Patellariis lege Bernartium ad lib. I. Theb. Statii. v. 553. ACERRAS arculas fuiſſe tradunt Grammatici, ubi thus reponebatur. Virg. *Farre piô & plenâ ſupplex veneratur acerrâ,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

râ; lib. V. Æn. v. 745. ad quæ Servius: *id eſt arcâ thurali*. Horat. *Quid velint flores & acerra thuris Plena miraris*; lib. III. od. VIII. v. 2. Perſius: *At bona pars procerum tacitâ libabit acerrâ*; Sat. II. v. 5. Vide Ovid. lib. VIII. Metam. Prudentius *Thuribula* vocat.. † hym. III. περιστεφ. Eorum pictura exſtat apud. Chuolium, lib. de Rel. vett. Rom. in variis numis & marm. p. 135. 237. 298. 315. 325. necnon lib. de Caſtramet. Rom. p. 50. & in tabella noſtra litt. P. VATILLUM Helenius Acro dicit deminutivum â vaſe, vas parvum, in quo pro felici hoſpitum adventu, incenſis odoribus ſacra fiebant. Refero etiam huc ΟΥΛΟΧΟΙΟΝ ſive ὀυλοχοῖον, ἀγγεῖον', εἰς ὃ αἱ ὀυλαὶ ἐμβάλλονται πρὸς ἀπαρχὰς τῶν θεῶν. Item CANISTRA, ſive corbes catinoſque, in quibus primitias & fructus obferebant. Vide Tibull. lib. I. eleg. X. v. 27. Svet. in Galb. c. XXVIII.*

Vaſa libatoria menſis ſimiliter inſiſtebant quæ TRIPODES dicebantur, de quibus Lucanus, lib. V. Phars. in quas etiam libabant. Servius de earum uſu ad lib. I. Æn. v. 740. *In menſa laticum libavit honorem: Tangit*, ſcribit, *morem Romanorum, qui paniceas ſacrataſque menſas habebant; in quibus libabant; ut: Heus etiam menſas conſumimus, inquit Iulus.* Aliàs tripodes abaci fuêre, ex quibus vina mi-

† *Hoc vocabulum invenire non potui eô locô.*

* *Et hic locus in mendo cubat; ego enim tantùm XXIII. capita in Galba invenio, fortè voluit c. XVIII. Ubi ita:* Nihil invenit præter tepidam in ara favillam atratumqve juxta ſenem in catino vitreo thus tenentem, & in calice fictili merum. *Qvem locum & infrà Noſter adduxit circa finem hujus capitis.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

miniſtrabant. Val. Max. lib. IV. c. I. ex ext. 7. Plin. lib. XXXIV. c. III. Paulus κατ' ἐξοχὴν Delphica vocat. l. 3. ff. de Supell. leg. Addebantur tripodibus hiſce CORTINÆ, quarum meminit Plinius, H. N. loc. cit. *Cortina*, ait Alciatus, *vas eſt ex ære aut plumbo, quô lanæ intinguntur, vel aqua caleſit, vel oleum continetur, fœdioribus hiſce muneribus aptum, Plinio & M. Catoni. Videtur autem ludis Circenſibus ſolitum adferri cortinas, ut eqvi inſpergerentur, cujus muneris & Vlpianus meminit.* Lex. Plaut. voc. Cortina. Poſſunt de menſis ſacris videri Scaliger ad Feſt. & Lipſius in Saturn. Qvoddam vas vinarium æneum, anſâ patens, in deductione ferebatur, quod PRÆFERICVLVM dicebant, cujus figuram adnotavit Choul. p. 249. 252. 253. 308. & Urſinus, p. 55. 76. Inter vaſa libatoria erant GUTTI. & SUMPULIA. Manius Curius guttum ligneum, quô uti ad ſacrificia conſveverat, in medium protulit. Victor. c. XXXIII. Vides ſumpuliorum varias formas hinc inde apud Choulium, Urſinum, in Gruteri inſcribtt. in numis Sambuci, & ſuprà apud nos litt. Q. & R. itemque cap. ſeq. lit. A. & B. *Ut vinum*, ait Varro, *minutatim funderent, â guttis guttum adpellârunt; quod ſumebant minutatim â ſumendo Sumpulium nominârunt: In hujusce locum in conviviis ſucceſſit epicluſis & cyathus; in ſacrificiis remanſit guttus & ſumpulium* Apud Agellium tamen Guttus eſt *ampulla olei, ad ungenda corpora, poſt lavationem in balneis adhiberi ſolita*; lib. XVII. c. VIII. A Sumpuliis mulieres divinis deditæ *Sumpulatrices* dictæ. CARCHESIA. Sappho apud Macrobium: κοινῆ δ' ἄρα πάντες καρχήσι' ἔχον καὶ ἔλειβον; lib. V. c. XXI. Virgilius:

lius: *Cape Mœonii carchesia Bacchi Oceano libemus.* lib. IV. Georg. v. 380. Vide Ovid. lib. VII. Metam. Fuêre poculi genus naviculæ ſimile, longum & procerum, veluti CYMBIA. Vide Macrob. loc. cit. quæ & ipſa in ſacrificiis adhibita, teſte Virgiliô in ecll. PATERÆ; quales Horatius Cenſorino promittit, lib. IV. od. VIII. v. 1. Ovidius: *Vinaque marmoreas paterâ fundebat in aras.* lib. IX. Metam. v. 160. Varro: *In ſacrificando poculo* (paterâ) *Magiſtratus dat deo vinum.* lib. IV. de LL. CRATERES. Virg. *Craterasque duos ſtatuam tibi pinguis olivi.* Ecl. V. v. 68. Theocritus idyll. έ:

Στασῶ δὲ κρητῆρα μέγαν λευκοῖο γάλακτος
Ταῖς Νύμφαις στασῶ δὲ καὶ ἁδέος ἄλλον ἐλαίω.

Crater, ait; Scaliger, F. *erat ingens vas vinarium, quod in media menſa ſupra machinulam incitegam deſtituebatur: Ex eo Cyathis vinum hauriebant. quod hîc dicitur emiſcere.* ad lib. V. Aſtr. Manil I. p. 370. ΓΑΥΛΟΙ. Theocritus: Στασῶ δ' ὀκτὼ μὲν γαυλὼς τῷ Πανὶ γάλακτος l. c. Ad quæ Zacharias Calliergus: Γαυλοὶ, ἀγγεῖα χυτροειδῆ γαλακτοδόχα, ἐν οἷς πήσσουσι τὸ γάλα. παρ' ὃ καὶ εἴρηται πλεονασμῷ τοῦ υ. Ἄλλοι καὶ ἀμολγέας καλοῦσιν. ΣΚΑΦΙΔΕΣ; quas nobis iterum Scholiaſta adprimè doctus deſcribit ἀγγεῖα, εἰς ἃ κατετίθεσαν τὰς μελικηρίδας. Earum meminit Theocritus, idyll. cit. COTHURNA. Catanæus: *Cothurnum vas eſt, quô in ſacrificiis vinum effundebatur.* ad ep. III. * lib. VIII. Plin. PELLÆ id eſt phialæ, quibus utebantur in ſacris. Cœl. Rhod. L. A. lib. XXVIII. c. V. MELLARIA, vaſa vinaria. Macrob. lib. I. Saturn. c. XII.

**Tu quare iſtum locum.*

XII. CALICES. Apul. in apol. HIRNEÆ, & HIRNELLÆ, de quibus Feſtus & Camerarius in Plautum. SYMPINIA, quæ adducit Juvenal. in ſatt. * SINVS. Virgilius: *Sinum lactis, & hæc te liba, Priape, quotannis.* ecl. VII. v. 33. Vide Servium in ſchol. Addenda his δέπας vel δέπαστρον, ἄλεισος, λοιβάδαι, λοιβεῖα, λοιβάσια. *Epichyſes, cyathi, depeſtæ, calpar, armillum, brias* &c. de quibus Stuck. f. 52 54. Plura de vaſis libatoriis Gyraldus, ſynt. XVII. p. 495.

In myſteriorum ſacrificiis CISTIS utebantur. Pſyche apud Apulejum, Cererem *per tacita ſacra ciſtarum* ſupplicat; lib. VI. A. A. Theocritus: ἱερὰ δ' ἐκ κίστας πεπονασμένα χερσὶν ἑλοῖσαι; Bacch. Tibullus: *Et levis occultis conſcia ciſta ſacris*; lib. I. el. VII. v. 48. Ovidius, lib. II. de art. am. v. 609.

Condita ſi non ſunt Veneris myſteria ciſtis.

Catullus, Epigr. LXV. v. 259.

Celebrabant Orgia ciſtis;
Orgia, quæ fruſtra capiunt audire profani.

Hinc Myſteria aliàs *Secluſa*, Plinio, lib. X. c. LVI. *Opertanea ſacra* adpellata; taliaque erant παμύλια Oſiridis; θεσμοφόρια, & Demetria, & Eleuſinia Cereris; ἐπικαύρια Minervæ, Aphrodiſia Veneris Orgia

* *Sat. VI. v.* 343. *Sed ibi eſt* Sympuvium. *Qvamqvàm Hadr. Junius*, II. *Animadv. c.* X. *p. m.* 91. *ſ. veteres uſos fuiſſe vaſe fictili, qvô libarent, ipſumqve tribus nominibus efferri, oſtendat; nimirum ſympulli, ſympuvii, & ſympinii. Ut mirum ſit, cur Laz. Bayſius magnæ procul dubio eruditionis vir* ſympinium *planè rejiciat, contra lecturam doctiſſimorum etiam virorum, qvod ait, à qvibus nuſqvàm probari poſſe hanc lectionem contendit. Confer Dalecamp. in Plin. lib.* XXXV. *c.* XII.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Orgia Bacchi &c: Apud Athenienses ἐλενοφόρια festum fuit, quô agebantur mysteria, ab ἐλέναις id est cistis vimine contextis, quæ ansas salignas habebant. Jul. Pollux. lib. X. *Orgia* autem & sacrificia in genere dicebantur, & in specie mysteria; atque ita vel ἀπὸ τῆς ὀργῆς, ob bacchantium furorem; vel ἀπὸ τῶν ὄρων, quòd in montibus frequenter fierent; vel ἀπὸ τοῦ εἴργεσθαι, quia initiati inde arcebantur; de quibus, ut &,mysteriorum etymo, vide Gyraldum, synt. XVII. p. 464. Stuck. f. 9. 10. Adde Muretum, V.L. lib. XIV. c.II. Dicebantur etiam *Initia*, non quidem quòd melioris vitæ initium fuerint, ut perperam conjicit Vossius de Idol. lib.II. c. XIV. sed ab *Initiando*, quod est sacris primùm adhiberi; unde & quibus id contigit, *initiati*, & *initiorum dies*, quibus sacra hæc celebrabantur, dicti sunt, teste Liviô. Ipsa sacrorum operatio nuncupata fuit μύησις, quique in prima ejus dignitate constitutus erat, audivit μύστης; qui in extrema, ἐπόπτης. Ultima enim sacrorum meta erat epoptam ac ephorum fieri, totusque, opus fuit, intercederet annus, antequàm Mystes evaderet Epoptes. Evolve Harpocrationem & Suidam: Jtem Paulum Voet notis ad Musæi Leandr. v. 142. In genere, qui sacris his intererant, vocabantur μυεῖσθαι, τελεῖσθαι, τελίσκεσθαι, τελοῦσθαι, â quo etiam ipsum sacrum, & hinc universè sacrificia τελῶν ac τελείων nomine gaudebant; non quod vitæ malæ essent finis ac perfectio, ut denuò autumat Vossius, l. c. Μυστικὴν θυσίαν posteà sacrificia quædam horrenda humana vocabant, in opprobrium Christianorum, quibus ita S.Eucharistia adpellabatur.. Videatur Michael Psellus, p. 18. Ducebantur autem initiandi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

tiandi per aliquot cruciatus; Et quidem, ut vult Elias Cretensis, per XII; secundùm Nonnum verò per LXXX, quales erant: Ignis, frigus, fames, sitis, flagra, itineris molestia &c. Vide Holstenium, not. in vit. Pythag. à Porphyrio conscribtam. In epulis porrò mysteriorum, cyathorum ac patinarum locô ex TYMPANO edebant & CYMBALO bibebant, teste Juliô Firmicô de err. prof. relig. ubi & certa iterabantur symbola; v. g. qui orgia participabant, vocabantur *leones*, mulieres *hyænæ*, qui ministrabant, *corvi*; patres; *aquilæ* & *accipitres*; rogabantur etiam, cujus facinoris maximè impii sibi conscii essent? Porphyrius: Τοὺς μὲν μετέχοντας τῶν αὐτῶν ὀργίων μύστας λέοντας καλεῖν, τὰς δὲ γυναῖκας ὑαίνας, τοὺς δὲ ὑπηρετοῦντας κόρακας ἐπί τε τῶν πατέρων. ἀετοὶ γὰρ καὶ ἱέρακες οὗτοι προσαγορεύονται, ὅ τε τὰ λεοντικὰ παραλαμβάνων, περιτίθεται παντοδαπὰς ζώων μορφάς. lib. IV. περὶ ἀποχῆς, §. 16. Talis tessera est apud Clem. Alexandrinum: ἐκ κυμβάλου ἔπιον ἐκερνοφόρησα. ὑπὸ τὸν παστὸν ὑπέδυον. admonit. ad gent. & Jul. Firmicum: θεὸς ἐκ πέτρας. l. c. Apud utrumque: ταῦρος δράκοντος, καὶ δράκων ταῦρον πατήρ. Vide amussitatum litteratorem Casaubonum, exercit. XVI. sect. 43. De NAVIBUS sacris contulit quædam Gyraldus, quem adi, lib. de navibus, c. VIII.

Nihil hisce, ne eadem recoquamus, de sacrorum vasorum forma adjicere fas est: Memorandum tamen illud, quòd artificiosè fabrefacta, variisque imaginibus curiosè cælata fuerint. Vide picturam Præfericuli apud Choulium, p. 308. & in tabella nostra thecæ Cultrariæ litt. G, Secespitæ litt. L, lancis litt.

 O,

O, acerræ, litt. P. labri, litt. B. lampadis, litt. C. Apulejus: *Urnula faberrimè cavata, fundô quàm rotundô, miris extrinsecus simulacris Ægyptiorum effigiata; ejus orificium non altiusculè levatum in canalem porrectum longô rivulô prominebat: Ex alia parte verò multùm recedens spatiosâ dilatione adhærebat ansa, quam contortô nodulô supersedebat aspis, squammeæ cervicis strictô tumore sublimis*; lib. ult. fabb. Miles. Ita Choulius candelabri, quod in mirando Salomonis erat templo, figuram describit: *Là estoit encores le Candelabre de la tige, du quel sortoyent le chascun costé trois rameaux, à la sommité desquels se monstroyent six petites lucernes, representants les sept planettes, & la tige du milieu portoit la plus grande par laquelle estoit figuré le soleil*; p. 6. Judæis tamen R. Moses prohibet talium usum המוצא כלים ועליהן צורת חמה ולבנה ודרקון: id est, *si inveniantur vasa imagine solis, lunæ, vel draconis signata*; lib. Akom, c. VII. §. 10. Latinis vasa hæc *sigillata* dicta sunt, ut & ipsæ cælaturæ *Sigilla*. Cicero: *Adposuit patellam, in qua sigilla erant egregia; iste continuò ut vidit, non dubitavit illud insigne penatium hospitaliumque deorum ex hospitali mensa tollere*; VI. in Verr. In sacrificiis igitur & abluebantur, quod c. XI. p. 223. latiùs ostendimus; & decoris insuper sertis, prout huic vel illi Deo sacrum fieret, exornabantur. Virgilius: *Vina coronant.* ubi Servius: *Vina pro poculis*; lib. I. Æn. v. 728. & lib. III. v. 525.

Tum pater Anchises magnum cratera coronâ
Induit, implevitque merô, divosque vocavit.

Et lib. VII. v. 147. *Crateras læti statuunt, & vina coronant*: Tibullus, lib. I. el. X. v. 27.

Hunc

Hunc pura cum veste sequar, myrtoque canistra
Vincta geram, myrto vinctus & ipse caput.

idem, lib. II. el. V. v. 97.

Aut è veste sacris tendent umbracula sertis
Vincta, coronatus stabit & ipse calix.

Veneranda antiquitatis monumenta labrum adhuc nobis coronatum exhibent, quod amico lectori initiô hujus cap. depinximus litt. B. Necnon acerram, quam habemus ibid. litt. P.

Conflata autem videmus sacra vasa vel ex Auro & Argento, quod ad supellectilem suam parandam Jehova πολυπτώνυμος obferri jubet, Exod. XXV. Aurea quædam vasa in Judæorum sacris usitata recensentur in Joma, c. III. §. 10. Gentiles aurô placatiores sibi fore deos credebant, dicente Britannicô, cùm *fictilibus, ligneis & vimineis magis essent propitii*, tum propter materiam, tum propter artis simplicitatem, ita scribente Senecâ. Porphyrius: διὰ τοῦτο καὶ τοῖς κεραμίοις ἀγγείοις, καὶ τοῖς ξυλίνοις, καὶ πλεκτοῖς ἔρχωντο καὶ μᾶλλον πρὸς τὰς δημοτελεῖς ἱεροποιίας, τούτοις χαίρειν πεπεισμένοι τὸ θεῖον. ὅθεν καὶ τὰ παλαιότατα ἤδη κεράμια, καὶ ξύλινα ὑπάρχοντα, μᾶλλον θεῖα νενόμισται διά τε τὴν ὕλην καὶ τὴν ἀφέλειαν τῆς τέχνης. lib. II. de abst. §. 18. Ideo & Persius adeò in istos invehitur, Sat. II. v. 52. s.

Si tibi crateras argenti, incusaque pingui
Auro dona feram, sudes, & pectore lævô
Excutias guttas, lætari prætrepidum cor:
Hinc illud subiit, aurô sacras quod ovatô
Perducis facies; nam fratres inter ahenos,
Somnia pituitâ qui purgatissima mittunt,
Præcipui sunto, sitque illis aurea herba.

Aurum, vasa Numæ, Saturniaque impulit æra,
Vestalesque urnas, & Thuscum fictile mutat.
O curvæ in terris animæ, & cælestium inanes!
Quid juvat hoc, templis nostros immittere mores,
Et bona Dîs ex hac scelerata ducere pulpâ?
Hæc sibi corruptô casiam dissolvit olivô;
Hæc calabrum coxit vitiatô murice vellus:
Et baccam concha rasisse, & stringere venas
Ferventis massæ crudô de pulvere jussit.
Peccat & hæc, peccat; vitiò tamen utitur: At vos
Dicite Pontifices, in sancto quid facit aurum? &c.

Apulejus: *Gerebat & aureum vasculum in modum papillæ rotundatum* (obiter hîc certam vasis formam nota) *de quo lacte libabat*; lib. XI. Metam. Vel è GEMMIS, ut in Veneris templo candelabrum fuit ex Asbesto. Isidorus, lib. XVI. Labri Porphyretici meminit Fabritius in Rom. M. Manilius, lib. V. Astrom. v. 509. 511. s.

Hinc augusta nitent sacratis munera templis
Aurea, Phœbeis certantia lumina flammis,
Gemmarumque illi radiantes lucibus ignes:
Hinc Pompeja manent veteris monimenta triumfi.

Vide omninò Eruditorum haud ambiguè primicerii, Scaligeri F. notas in h. l. Vel ex CRYSTALLO & VITRO. Plinius: *In sacris quidem, & inter has opes non murrhinis crystallisve, sed fictilibus prolibabatur simpulis innocentiùs*; H. N. lib. XXXV. c. XII. Apud Svetonium est *catinus vitreus.* in Galb. c. XVIII. Vel ex ÆRE. Confer

[p]er Plinium, H. N. lib. XXXIV. c. III. Apud Porphyrium est χαλκῆ τϱάπεζα in Διοσπολίοις. lib. II. πϱὶ ἀποχῆς, §. 30. Persius: *Saturnique impulit æra.* Sat. II. v. 59. Quod scholiastæ explicant: *quoniam æs Saturni tempore inprimis in Sacris usu venerit.* Sed quis non videt eò respicere Poëtam, quod ærarium populi Romani servaretur Romæ in templo Saturni, in foro; unde & *æs Saturninum*, & *ærarium Saturni* vocatur? Vide Fabritium im Rom. c. IX. Joh. Livinejum not. ad c. XXXVI. paneg. PlinI. Tibure in æde D. Pauli inscribtio: ÆRAR. SATUR. CURATORI. Romæ in S. Maria de Palma: QUÆSTORI. AB. ÆRARIO. SATURNI. Ibid. ad D. Petrum: PRÆESSET. ÆRARIO. SATURNI. Mediolani in mensæ cujusdam latissima inscribtione: C. PLINIUS. L. F. C. N. OUF. CÆCILIUS. SECUNDUS. &c. PRÆFECT. ÆRAR. SATURNI. Circa Jovis templum ex dodonæo ære pelves erant, quarum si quis unam leviter tetigisset, omnes protinus continuatâ complosione tinniebant: Ausonius etiam *quotidiano Solis ortu radiis contactas crepâsse* ait. Unde proverb. *Æs dodonæum*; de quo Erasmus in Chiliadd. Parrhasius comm. in lib. I. Claud. de rapt. Proserp. Aliquando aurô & argentô confusô miscebatur, quod *æs Corinthium* dictum fuit. Vel è LIGNO. Vide quid de marmoreis ac ligneis mensis habeat Stuckius, f. 66. Gyraldus: *tibiæ in sacris erant è buxo: in ludis, ex tibiæ asinina osse aut ex argento.* synt. XVII. p. 499. Et qui multa Gyraldo debet, Choul: *J'ay observeque les flustes desquelles ils usoyent es choses sacreés, estoyent*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

de bouis : Et celles, qui seruoyent pour les ieux, estoyent d'argent. p. 300. Repete, quæ supra de Gingrina fistula observavimus. Vel è VIMINE. Vide locum PorphyrI supra cit. p.355. è lib. II.§. 18. Vel denique è LUTO ac limo. Persius : *Vestalesque urnas, & Tuscum fictile mutat.* l. c. v.60. Tibullus, lib. I. El. I. v. 37.

Adsitis Divi! nec vos è paupere mensâ
Dona, nec è puris spernite fictilibus. *
Fictilia antiquus primùm sibi fecit agrestis
Pocula, de facili composuitque luto.

Vasa חרם הרריני *fictilia Hadriani* inducit Codex Abhoda Saràh 2, 9, 4. Hæc, quod ex Sami insulæ terra præstantissima conficerentur, *Samia* dicta sunt, Vide Alex. ab Alex. cum notis Tiraquelli. Plautus : *Ad rem divinam, quibus est opus, Samiis vasis utitur.* Capt. II. II. 41. Atque talis vasorum sacrorum materia præprimis placuit Numæ, attestantibus Juvenal. Sat. VI. v. 343. & Cic. lib I. paradox. ita, ut ipse septimum collegium Figulorum instituerit. Plinius, H. N. lib. XXXV. c. XII. Sed & hoc in luxum posteà abiit, ut figlina artifici inventô aromatibus subacta fingerentur, cujusmodi ex Copto advehebantur : Unde *Coptica* dicta fidelia ex myrrha, junci flore, croco, balsamo, cinamomo, amomo confecta. Vide Ludov. Cœlium Rhodig. A. L. lib. XXVII. c. XXVII.

* *Vide Raphaël. Fabrett. ad Columnam Trajani, p. 165.*

CA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

CAPUT XVIII.

PRoceditur ad tractationem de victimis. Victimarum *etymon. Stuckius exsibilatur.* Hostiæ *etymon. Differentiæ inter victimam &* hostiam. Minima exta. *In victimis deligendis ante sacrificia aliquot requisita. Ætas victimarum.* Bidentes *unde dictæ? Porci* sacres. *Victimarum circa corpus requisita. Animalia* ἀφελῆ. *Verus sensus loci Exod.* XII. 5. *Vitia corporis etiam apud Judæos animal sacris ineptum reddebant. Ebræis* mutila *animalia quænam? Sexus Victimarum. Varia variis dîs animalium species immolatæ. Oves* ambiguæ. *ArnobI vetus lectio contra Vossium retenta.* Fordicidia *sive* Fordicalia. *Varia nomina ineptorum sacris animalium. Sacerdotes victimarum ante sacrificia seduli spectatores: Idoneas signabant: Modi signandi & explorandi.* Egregiæ *victimæ.* Legere *verbum sacrorum. Victimæ* lectæ, eximiæ. *Virgilius enucleatur. Donati inconsideratum scholion. Casus*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Ebræorum; quando victima perdebatur, quando perdita, sed post sacrificium, reperiebatur. Color victimarum. Quibus dîs nigræ immolatæ victimæ? In superûm sacrificiis albæ victimæ cur? Victimæ rufæ, croceæ. Unde tot subinde victimæ candidæ aut nigræ desumtæ? Varia flumina pecudes dealbantia. PlinI locus tentatur. Clitumni aqua ad abluendum magis quàm potandum adhibita. Herbæ agri Falisci comestæ dealbabant pecora. GeorgI Vallæ lectio calcatur. Clitumnus describitur. Jupiter Clitumnus. *Aliæ aquæ dealbantes recensitæ. Miraculum Cyzici factum. Nitri usus in dealbandis victimis. Nitrum apud veteres fucus ac mundus. Nitrum cur* matronicum? *Jeremiæ locus explanatur.* נתר *quid?* Nitrum *unde?* נתר *unde? Petri Vallæ labsus notabilis.* Cretata ambitio. *Genuinus sensus in Juvenalis loco apertus. Cretæ usus apud veteres. Tria explorationis hostiarum genera in sacris ante victimationem.* I. Molæ adspersio. Οὐλαὶ, οὐλόχυτα, οὐλοχύται. *Molæ salsæ confectio. Salsæ fruges.* Fornacalia. Fornax *dea. Far cur* edor *dictum?* Adoreæ *significata. Molæ species.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

cies. Variæ describtiones molæ. Προθύματα. *Græcis quid* ὀλαί*?* Immolare *quid propriè? Unde dictum? Isidorus junior quisnam? Ejus cespitatio.* Augeri. *Hostiæ* Mactæ. *Formula quædam sacra apud explorationem.* Mactare, augere, magmentum, augmentum *voces solemnes. Mos cultrum super tergus victimæ ducendi.* II. Pilorum abscissio. Ἀπαρχαί: Prima libamina. *E Virgilio alius â Scholiastæ sententiâ sensus eruitur. Alia ratio abscissionis pilorum.* III. Vini adfusio: *Quod prius â sacerdote & præsentibus libabatur. Cujus officium vinum adfundere?* Κατάσπεισις. *Alius hujus explorationis modus in superûm, alius in inferûm sacrificiis.* Invergere & fundere *verba solemnia. Auribus victimarum aqua infusa, cur?* Ταινίαι *quænam? Choul & Stuckius notantur. S. Hieronymi loco ratio adfigitur. Victimæ infulatæ & vittatæ. Ligaminum in vittis describtio. Vittæ regalium victimarum purpureæ. Victimæ coronatæ.* Coronæ *pro vittis. Varia in Lycophrone lectio, & probata expositio.* Ornari *verbum solemne. Fascia in tergore victimarum. Victimarum cornua deaurata.* Victimæ majo-

 res

res, grandiores, opimæ. Victimæ maximæ. *Ebræorum victimis lingua coccinea adligata: Inde omina litationis capta. Loco Jesaiæ* I. 18. *ingens lux confertur. Numerus ternarius in sacrificiis frequens. Virgilius declaratur. Perfectum sacrificium è tribus animalibus.* τέλειος. *Jupiter unde* Τέλειος *dictus? Conjectura in Aristotelis locum. Gentilibus trinitas ac unitas DEI non ignota. Etiam septenarius numerus in sacrificiis aliquando usitatus: Item vicenarius.* Εικοσάβοια. *Et millenarius:* Chiliombæ. *Maximè tamen centenarius.* Hecatombæ: *Earum etymon: Varia adpellatio: Describtio. Julianus* victimarius *dictus, & cur? Johannis à Meyen excogitatum reprobatur.* Hecates *etymon.* Jupiter Hecatombæus: Apollo Hecatombæus: Diana Hecatombæa. Hecatombæon *quis mensium? Unde reges ad tot Hecatombas suas adsiduè victimas ceperint?*

Procubuêre jam sacerdotes, roduntque silentia, laurum manibus quatiunt albati sacrificolæ, exsunt profani; succincti præstò sunt victimarii; strinxêre cultros Popæ; splendent gutti, coruscant secespitæ, lucent fores, micat flamma, calet focus! Sista-

Siſtamus ergo ad aras victimas ſive hoſtias: Illas Servius dictas putat â Victoria; Alii, quòd vi ictus percuſſæ conciderent; Alii, quòd vinctæ ad altare ducerentur; Stuckius nimis frigidè, â Victu, qui Sacerdotibus conſtiterit ex victimis, f. 8. Ælius Stilo victimam voluit eſſe vitulum â vigore. *Hoſtiam* Feſtus adpellatam ait, quòd hoſtiretur id eſt feriretur ſeu cæderetur; alibi tamen aliter: *Hoſtia ſacrificium, quod Laribus immolatur, quòd ab iis hoſtes ſic arceri putabant.* Servius ſimiliter ab Hoſtibus deducit, quòd hoſtia â pergentibus in hoſtem mactetur, atque hôc modô â Victima diſtingvit, quòd hæc poſt victoriam immoletur: Cum quo ferè conſentit Naſo, lib. I. Faſt. v. 335.

Victima quæ dextrâ cecidit victrice vocatur;
Hoſtibus à domitis hoſtia nomen habet.

Confundi tamen hoc ab auctoritate, idem Scholiaſta non it inficias. Agellius aliter diſcernit, quem refellere laborat Popma, qui *hoſtiam* de parvis accipit animalibus; *Victimam*, de magnis; lib. II. de diff. verb. cui præivit Corn. Fronto de diff. voc. in fin. Scaliger ex Iſidoro *victimam* de magnis ſumit, eique opponi putat *minima Exta*; in catalect. ad Virg. Sanè apud Plautum lenoni proponuntur *hoſtiæ & victimæ*; at ille has rejiciens, *minimis ſe extis adorari* poſcit. Pſeud. I. III. 95. Vide Gyraldum, ſynt. XVII. p. 464.

Enimverò ingenti in victimarum delectu & intentâ curâ opus erat, in quibus primùm conſiderabatur ÆTAS; ſiquidem non quilibet ſtatim â nativitate idoneus ad ſacrificium cenſebatur fœtus, ſed incumbebat ſacerdotibus δοκιμάζειν, ut Apollonius, lib.

XI.

XI. Argon. loquitur. Ideò tempus ab illis imponebatur animalibus, immolationi conveniens. Vide Cic. & Ll. XII. Tabb. cap. de feriis tit. de relig. Item πολλῶν ἀντάξιον ἄλλων Dilherrum, Tom. II. disp. IX. part. II. c. II. p. 209. Adde Levit. XXII. 19. ſ. 27. ſ. Hinc *bidentes* quibuſdam dici videntur, quaſi hoſtiæ biennes. Evolve Agellium, lib. XVI. c. VI. Gyrald. ſynt. XVII. p. 467. 493. 496. Porci decimo â partu die ad ſacrificia apti erant, & tunc porci *ſacres* dicebantur, teſte Plautô, Rudent. IV. VI. 4. Adde Varr. lib. II. de R. R. Andr. Alciatum, Lex. Plaut. voc. Porci ſacres. Audiendus hìc nobis Servius, qui: *In rebus*, ait, *quas volebant finiri celerius, ſenibus etiam animalibus & decreſcentibus ſacrificabant; in rebus verò quas augeri & confirmari volebant, de minoribus & adhuc creſcentibus immolabant.* ad. lib. XII. Æn. Virg. In Talmud ſacerdos obferre dicitur את שבעת כבשים תמימי׳ בני שנה id eſt *ſeptem agnos perfectos, anniculos.* Joma, c. VII. §. 3. De perfectitudine autem & numero vide R. Sheringham in h. l.

Deinde ad CORPORIS HABITUM attendebant, an integer eſſet & decorus. Non enim apta erant, quæ caudâ carebant, aut mutilatam habebant, aut quorum cauda articulum ſuffraginis non contingebat, aut ad aras humeris adlata, aut ulceroſa, aut quoquò modô imperfecta (caſtratæ tamen quadrupedes ob defunctos fuêre immolatæ. Suidas voc. ἐντομίδας) Plinius, lib. VIII. c. XLV. extr. Suidas voc. κόλουρος. Cœlius, L. A. lib. XII. c. I. Solon ea ἀφελῆ vocat. Athenæus: οὐδὲν κολοφὸν προσφέρομεν πρὸς τοὺς θεοὺς, ἀλλὰ πάντα τέλεια καὶ ὅλα. lib. XV.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

XV. c. V. De Judæorum agno immaculato legimus Exod. XII. 5. ubi *errare eos* rectè monet exactissimus ille rituum Judaicorum enarrator ac Ebraicorum scribtorum interpres, Sixtinus ab Amama, *qui ad colorem id protrahere nituntur; cùm de perfectione & integritate intelligendum sit;* antib. bibl. lib. II. p. 460. 461. Ceterùm de victimis sibi obferendis ita sanctissimus Zebaoth: *Homo vota solvens, vel sponte obferens, quicquid illud obtulerit in holocaustum domini, ut obferatur per vos, masculus immaculatus erit ex bobus, & ovibus, & ex capris; si maculam habuerit, non obferetis; neque erit acceptabile. Homo, qui obtulerit victimam pacificorum domino, vel vota solvens, vel sponte obferens tàm de bobus, quàm de ovibus, immaculatum obferet, ut acceptabile sit; omnis macula non erit in eo: Si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem; non obferetis ea Domino, nec adolebitis ex eis super altare Domini. Bovem & ovem aure & caudâ amputatis voluntariè obferre potes, votum autem ex eis solvi non post. Omne animal, quod vel contritis, vel tonsis, vel sectis, ablatisque est testiculis, non obferetis Domino, & in terra vestra hoc omnino ne faciatis. De manu alienigenæ non obferetis panes Deo vestro, & quicquid aliud dare voluerit; quia corrupta ac maculata sunt omnia, non suscipietis ea.* Levit. XXII. v. 18. & seqq. Et alibi. *Sin autem habuerit maculam, & vel claudum fuerit, vel cæcum, aut in aliqua parte deforme aut debile, non immolabitur Domino Deo tuo.* Deut. XV. 21. Nec non apud Prophetam Malachiam, c. I. 8. *Si obferatis cæcum ad immolandum, nonne malum est? Et si obferatis claudum*

dum & langvidum, nonne malum est? Et paullò pòst: *Et intulistis de rapinis claudum & langvidum, & intulistis munus: Numquid suscipiam illud de manu vestra, dicit Dominus? Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile Domino.* v. 13, 14. Certè quodque primogenitum & decimum, etiamsi idololatricæ priùs civitatis, modò non esset mutilum, Deo exhibendum erat. R. Moses: הבכור והמעשר תמימים הרי הן קרשי מזבח ויטותו ובעלו: *i. e. Primogentium & decimum quodque animalium, quod perfectum est, altari est debitum ac mactandum;* lib. de Idol. c. IV. §. 14. Licèt aliàs Ebræis omnia illa animalia, quæ sacrificiis non erant destinata, mutila ac labe maculata dicerentur; quod Idem R. Maimon refert: מומים הרי הן בכלל בהמתה: Id est *Mutila continentur generali nomine bestiarum.* l. c.

Tertiò notabant SEXUM ac SPECIES victimarum: Neque omnes omnibus immolabantur, sed maribus mares, feminis feminæ, steriles sterilibus, prægnantibus prægnantes, huic taurus, illi porcus, isti ovis &c. quod enixè inculcat lex 1. XII. Tabb. c. de host. & obs. sacr. tit. 1. de religione: QVÆQVE. CUIQVE. DIVO. DECORÆ. GRATÆ. SINT. HOSTIÆ. PROVIDENTO. Hunc delectum gentibus exprobrat Arnobius: *Quæ est enim caussa, ut ille tauris deus, hœdis alius honoretur, aut ovibus; hic lactentibus porculis, alter intonsis agnis: hic virginibus bubulis, captis ille cornutis; hic sterilibus vacculis, at ille incientibus scrofis; hic albentibus, ille atris: alter feminei generis, alter verò animantibus masculinis?* lib. VII. adverf. Gent. Pertinent huc verba ServI: *Victimæ*

timæ numinibus aut per ſimilitudinem, aut per contrarietatem immolantur. Per ſimilitudinem, ut Nigrum pecus Plutoni. Per contrarietatem, ut Porca, quæ obeſt frugibus, Cereri; & caper, qui obeſt vitibus, Libero; item capra Æſculapio, qui eſt Deus ſalutis, cùm capra nunquàm ſine febre ſit; ad lib. II. Georg. v. 180. Vide Cicer. lib. II. de LI. cum notis Urſini, Itemque in Opere magno Gruteriano Neapolitanum fragm. p. 116. & ſeqq. & Inſcribtionem fratrum arvalium, p. 121. Tacitus *ſacrificiorum* mentionem facit, *quibus gravidas immolare hoſtias mos erat;* lib. XV. ann. CXLVII. 2. Eumenidibus oves uterum geſtantes cædebantur, teſte Pauſaniâ. Ita Junoni quoque oves, quæ geminas pariebant, adligatis altrinſecus duobus agnis, dicebanturque eæ oves *ambiguæ*, ut docet Planciades Fulgentius. Telluri porca gravida. Arnobius: *Telluri matri ſcrofa inciens immolatur & fœta; at Minervæ virgini virgo cæditur vitula, nullis unquàm ſtimulis, nullius operis excitata conatu*, lib. VII. adverſ. Gent. Ubi magnus Voſſius, lib. V. Inſt. Or. c. II. ſect. IV. rectè interſerit particulam conjunctivam *Et:* cur autem *inciens* in *ingens* tranſmutari cupiat, non video, neque ei accedendum puto. Eſt enim *inciens ſcrofa*, ut ſcribit Feſtus, *cujus uterus jam incipit incitari. Fordicidia* ſive *Fordicalia* feſtum fuit, quô boves fordæ id eſt prægnantes publicè immolabantur. Varro. Proſerpinæ contra ſterilis vacca procidebat. Virg. lib. VI. Æn. Aegyptiis, Derbicibus & barbaris ad Caucaſum gentibus feminam in victimam dare ſeverè prohibitum erat: De quibus etiam intelligenda fortè illa Porphyri. Τῶν δὲ θηλειῶν φειδόμενοι τῆς γονῆς ἕνεκα

ἐν μύσει τὸ ἄψαυστ ἐνομοθέτησαν; lib. II. §. 11. Sed quænam animalia huic illive deo oblata fuerint, vide Choul. de relig. vett. Rom. p. 297. Vossium, lib. I. Inst. or. c. V. sect. 33. & nos infra, cùm ad species victimarum devenietur copiosè perlustrabimus.

Incongrua ad immolationes animalia adpellabantur ἄρτια, ἄτομα, μὴ ἔμπηρα. Cœl. Rhod. L. A. lib. XII. c. I. Ad hæc tria requisita sagaciùs dignoscenda sacerdotes, illorumque ministri, ut Popæ & victimarii, victimas â planta pedis ad caput usque explorabant ante sacrificia, nihilne illis inesset vitii. Choul. p. 303. & ejus compilator Stuckius, f. 76. Quòd si perfectas eas invenissent, terrâ certâ (quæ olim ceræ locô in obsignandis epistolis adhibebatur, & de quâ mox, dicemus) consignabant, aut notam eis inurebant, si credimus Virg. lib. III. Georg. Apud Porphyrium sunt καθαροὶ μόσχοι καὶ συσφραγιζόμενοι; lib. II. §. 55. Aegyptii Sacerdotes, si munda esset victima, cannabem cornibus adligabant, teste Diodorô. Græci tauros farinâ; capros ciceribus; capras frigidâ aquâ explorabant: Inde si gustare abnuissent, ineptæ ad immolandum habebantur. Vide Lud. Cœlium. l. c. Ipsæ autem victimæ primùm eligebantur è grege, & tunc *egregiæ* nominabantur, ubi & *legere* verbum solemne notandum: posteà eximebantur: cujus segregationis etiam disertè meminit R. Maimon. de Idol. c. VIII. §. 1. ideoque *eximiæ* ac *lectæ* vocabantur. Festus. Macrob. Sat. lib. III. c. V. Quicquid etiam Donatus cum suis adsertoribus obganniat, majores & liberiùs pastas victimas *eximias* fuisse dictas, quasi eximiâ

miâ ſpecie, quod etiam Virgilius innuat, cùm ait, lib. IV. Georg. v. 538. *Quatuor eximios præſtanti corpore tauros.* Verum hoc equidem, omnes victimas lectas, excellenti corpore & conſpicuâ formâ fuiſſe, ſed quòd inde *Eximiæ* dictæ ſint, quòd eximiâ fuerint ſpecie: id falſiſſimum. Vide ſcholia Ejus in Terent. Hecyr. I. I. Quamvis ibidem mirè permixtus ſibimet non conſtet: adeò crudeles manus iniquiſſimorum mangonum auctor hic paſſus videtur. Victima talis votita & lecta ſi apud Ebræos perdita fuiſſet, aliam locô ejus obferebant: Quod ſi autem prima illa jam factô ſacrificiô iterum eſſet inventa, in loco clauſo cuſtoditam fame interire ſinebant. Vide Sheringh. c. VI. §. 1. ad Joma.

Pertinent inprimis etiam ad ea, quæ ante ſacrificia ſpectabantur, COLOR; qui in iis hoſtiis, quæ Inferis, Bellonæ, luſtrationis ac tempeſtatis tempore mactabantur, niger; in cæleſtium contra victimis, albus eminebat. Cauſſam reddit Arnobius: *Quia*, inquit, *ſuperis diis, atque omnium dexteritate pollentibus color lætus acceptus eſt ac felix hilaritate candoris. At verò Diis lævis, ſedeſque habitantibus inferas, color furvus eſt gratior & triſtibus ſubfectus è fucis*; lib. VII. adverſ. Gent. Laërtius ἐκάθηρεν τὴν πόλιν, καὶ ἔπαυσε τὸν λοιμὸν τοῦτον τὸν τρόπον. Λαβὼν πρόβατα μελανά τε καὶ λευκὰ, ἤγαγε πρὸς τὸν Ἄρειον πάγον. κἀκεῖθεν εἴασεν ἰέναι οἷ βούλοιντο, προστάξας τοῖς ἀκολούθοις, ἔνθα ἂν κατακλίνοι αὐτῶν ἕκαστον θύειν τῷ προσήκοντι θεῷ. καὶ οὕτω λῆξαι τὸ κακόν; lib. I. vit. Epim. c. CX. Spartianus in Severo: *Primùm ad Bellonæ templum ductus eſt, deinde hoſtiæ furvæ ſunt adplicitæ*; c. XXII. extr. Tibullus: *Intereà nigras*

pecudes promittite Diti; lib. III. el. V. extr. Virgilius, lib. III. Æn. v. 120. *Nigram hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam.* Idem, lib. V. Aen. v. 97. s.

- - - Totidem nigrantes terga juvencos:
Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
Anchisæ magni, manesque Acheronte remissos.

Ibidem, v. 735.

- - - Huc casta Sibylla
Nigrarum multo pecudum te sangvine ducet,

Idem, lib. VI. Aen. v. 243.

- - - Nigrantes terga juvencos
Constituit - - -

Ibid. v. 249.

- - - Atri velleris agnam
Ense ferit. - - -

Seneca, Oed. Actu. III. sc. I. v. 556.

Nigrô bidentes vellere, atque atræ boves,
Retrò trahuntur. - -

Vide Hadr. Junium, cent. V. adag. LVI. Apud Homerum Tellus quoque & Sol nigris coluntur agnis:

Οἴσετε δ' ἄρν', ἕτερον λευκὸν, ἑτέρην δὲ μέλαιναν,
Γῇ τε καὶ ἠελίῳ. - - -

Il. γ. v. 103.

Ad superorum verò, ut diximus, sacrificia, albi coloris victimæ destinabantur. Ita Jovi omnibus Idibus â Flamine bos candidus * ex agro Falisco aut Mevaniâ, nondum subactus, & quinquennalis, sacrificabatur. Vide Foquelinum ad Sat. II. PersI: Arnobius: *In Albano antiquitus monte nullos alios licebat, quàm nivei tauros immolare candoris*; lib. II. advers. Gent. Ammianus Marcellinus: *Immolabat oves candidas, terrâ*

* *Vide p. 378. Montacutium ad Nazianz. p. 42.*

rrâ quæsitas & mari; lib. XXII. c. XII. Idem : οἱ λκοὶ βόες Μάρκῳ τῷ Καίσαρι. Ἂν σὺ νικήσῃς, ἡμεῖς πωλόμεθα lib. XXV. c. V. Ovidius : *Albaque perfâ victima fronte cedat;* lib. I. Fast. v. 720. Juvena- : - - *Niveam reginæ cædimus agnam;* Sat. XII. v. 3. oratius : *Quique vos bobus veneratur albis;* carm. c. v. 49. Seneca : *Adpellite aris candidum tergô bovem;* Oed. Actu. II. sc. II. v. 299. Idem: *Et nivea agnas victima ante aras cadat;* Agam. Actu. III. sc. v. 585. Silius, lib. III. Pun. v. 217.

Jamque Deûmque regi , Martique sub omine fausto
Instauratur honos , niveoque ante omnia taurô
Placatur meritis monitor Cyllenius aris.

liquando tamen victimas & *rufas* & *croceas*, & similes; sed eas rariores videmus.

Unde autem, rogabis, candidæ aut furvæ subinde ictimæ ? Clitumnus scil. amnis erat in Mevania , rte Umbriæ , partis Thusciæ , (ut vult Servius, Probus Etruriæ flumen â fonte navigabile dicit, linius in Faliscum locat) cujus aquâ albescebant. jusdem naturæ Cephisus fuit. Melas verò & Pœnus sive Pœnitus nigras reddebant. Plinius : *In alisco † Clitumni amnis aqua potata candidos boves fa- it ; in Bœotia amnis Melas oves nigras : Cephissus ex* *eodem*

† Victruvius in III. capite libri VIII. *Sunt Bœotiæ flumina Cephisus* , (ita enim scribit Muretus) *& Melas*, *Lucaniæ Crathis*, *Troja*, *Xanthus* , *inque agris Clazomeniorum & Erythreorum* , *& Laodicensium fontes ac flumina*, *cùm pecora suis temporibus anni parantur ad conceptionem partus* , *per id tempus adiguntur eò quotidie potum: ex eoque quamvis sint alba* , *procreant aliis locis leucophæa*, *aliis* (ita Muretus, omittens *locis*, quod alii addunt) *pulla*, *aliis coracinô colore*. Vide Muretum in Senecæ loc. add.

eodem lacu profluens albas; *rursus nigras Pœnitus*; H. N. lib. II. c. CIII. Jam fermè errâsse dixissem Plinium: nisi calculô suô pro eo agere videretur Seneca, Qq. Nat. lib. III. c. XXV. Idcircò corruptum hunc suspicor locum, & nescio, quid substituam; forte *motata*, scil. & in bibendo & abluendo sæpiùs agitata; aut similem vocem? Non enim potando solùm, verùm & abluendo albi reddebantur, quod Virgilius clarè indicat, lib. II. Georg. v. 146.

Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus
Victima, sæpè tuô perfusi flumine sacrô,
Romanos ad templa Deûm duxêre triumfos.

Quid disertius Propertii verbis, lib. II. El. XIX. v. 25.

Quâ formosa suo Clitumnus flumina luco
Integit, & niveos abluit unda boves.

De potu certè nihil aut parum apud auctores occurrit. Interim herbis agrorum Faliscorum & ad Clitumnum fluvium, eadem virtus antiquis scribtis tribuitur, ut futuræ victimæ in agris Faliscis pastæ, & ex proximo flumine ablutæ, dealbatæ videantur. Ovidivs, lib. III. am. el. XIII v. 13.

Ducuntur niveæ populô plaudente juvencæ,
Quos aluit campis herba Falisca süis.

Quem versum non temerè duobus locis repetit: nempe lib. I. Fast. v. 83.

Colla rudes operum præbent ferienda juvenci,
Quos aluit campis herba Falisca suis.

Et lib. IV. el. IV. de Ponto, v. 31.

Colla boves niveos certæ præbere securi,
Quos aluit campis herba Falisca suis.

Idem, l. c. el. VIII.

Agna-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Agnaque tàm lactens, quàm gramine pasta Faliscô,
Victima Tarpejos inficit icta focos.

Juvenalis, Sat. XII. v. 11.

Pingvior Hispullâ traheretur taurus, & ipsâ
Mole piger, nec finitimâ nutritus in herbâ;
Læta sed ostendens Clitumni pascua sangvis.

Ubi quidem Georgius Valla *Ditumni* legit contra reliquorum Scribtorum fidem, & ineptè. Videatur quoque Statius, lib. I. Silv. Eleganti mehercule Epistolâ, cujus tamen pars posterior periit, Clitumnum commendat Plinius avunculus, quæ est VIII. lib. IX. * Adducere autem eam non pigebit. C. PLINIVS. ROMANO. S. *Vidistine aliquando Clitumnum fontem? Si nondum; (& puto nondum, alioquin narrâsses mihi,) vide. Quem ego (pœnitet tarditatis) proximè vidi. Modicus collis adsurgit antiquâ cupressu nemorosus & opacus, Hunc subter fons exit, & exprimitur pluribus venis, sed imparibus; eluctatusque facit gurgitem: Latè gremiô patefactô purus & vitreus, ut numerare jactas stipes, & relucentes calculos possis. Inde non loci devexitate, sed ipsâ sui copiâ, & quasi pondere, impellitur. Fons adhuc, etiam amplissimum flumen, atque etiam navium patiens.* Hucusque fragmentum Epistolæ. Sed Vossius, de Idol. lib. II. c. LXXIX. epistolam hanc cùm valde immutatam, &, ut videtur, integram adducit; tùm eam VIII. citat. lib. VIII. nisi librarium potiùs dormitâsse, cùm numerum scriberet, dicamus. Ejus-

 dem

* *At in omnibus meis tribus exemplaribus epistola hæc exstat lib. VIII. Ep. VIII. qvod non adderem, nisi paullo infra B. Auctorem hunc numerum mendosum putare viderem.*

dem aliquas qualitates occultas recenset, *inter ceteras ingentes artes prægloriosissimus poëtarum* (ita in monumento, Romæ in monte Quirinali invento, & ab Impp. Arcadio ac Honorio ei posito audit:) Claudianus, paneg. de VI. cons. HonorI, v. 506.

Quin & Clitumni sacras victoribus undas,
Candida quæ Latiis præbent armenta triumfis,
Visere cura fuit; nec te miracula fontis
Prætereunt: Tacitò passu quem si quis adiret,
Lentus erat; si voce gradum majore citâsset,
Commixtis fervebat aquis. Cúmque omnibus una
Sit natura vadis, similes ut corporis umbras
Ostendant: hæc sola novam jactantia sortem
Humanos properant imitari flumina mores.

Unde & *Jupiter Clitumnus* cognominatus. Vibius Sequester: *Clitumnus, Umbriæ: ubi Jupiter eôdem est nomine.* in catal. fluminum. De aliis fluviis & aquis quibusdam Plinius avus: *Eudicus in Hestiæa * Euthice fontes duos tradit esse: Ceronem, ex quo bibentes oves nigras fieri: Mellem, † ex quo albas: Ex utroque autem varias. Theophrastus in Thuriis Crathin candorem facere; Sybarim nigritiam bobus ac pecoribus*; H. N. lib. XXXI. c. II. Seneca: *Quibusdam fluminibus vis inest mira. Alia enim sunt, quæ pota inficiunt greges ovium: intraque breve tempus, quæ fuêre nigræ, albam ferunt lanam, quæ albæ venerant, nigræ abeunt. Hoc etiam in Bœotia amnes duo efficiunt, quorum alteri ab effectu Melas nomen est; uterque ex eodem lacu exeunt, diversa facturi. In Macedonia, quoque ut ait Theophrastus, est flumen, ad quod, qui facere albas oves*

* *Hestiæotide.* † *Melan.*

oves volunt, adducunt: Quod, ut diutiùs potavêre, non aliter, quàm infecta mutantur. At si illis lanâ opus fuerit pullâ, paratus gratuitus infector est, ad Ceronem eumdem gregem adpellunt. Auctores novos habeo, esse in Galatia flumen, quod idem in omnibus efficiat: Esse in Cappadocia, quô potô equis, nec ulli præterea animali, color mutatur & spargitur albô cutis; Quæst. Nat. lib. III. c. XXV. Adi Solinum, c. XXXIII. Vitruvium, lib. VIII. c. III. Marcianum Capellam, lib. VI. c. de Aegypto. Carystium, Hist. Mir. c. CXLIX. Atque hæc de modo per flumina dealbandi victimas. Non omittendum hîc memorabile illud, quod referunt de Cyzico urbe Asiæ: in qua, tum â Mitridate obsessâ, cùm sacrorum solemni die vaccam nigram sacrificare mos esset, & ea in bello, clausâ urbe, haberi non posset, atque ob eam rem sacerdotes valde angerentur animi; non sine miraculo conspecta est in mari ejusmodi bestia ad terram adnatare, ultroque templo se obferre, ubi â Cyzicenis immolata fuit. Porphyrius περὶ ἀποχῆς, lib. I. c. XXV. Fulgos. lib. I. c. VI.

Aliquando & nitrum inter cornua adfusum docet Joh. â Meyen ad lib. IV. Aen. Virg. ut candidiores (sic auguror) & mundiores evaderent victimæ; quia olim nitrum inter munditias & κόσμους, præsertim muliebres; quod testatur Athanasius, Episcopus Alexandrinus sive quicumque † libri illius auctor. est

 Ita

† Quicumque libri illius auctor est] *Athanasius quidem non est auctor libri περὶ παρθενίας ἢ περὶ ἀσκήσεως inscripti, & in Tomum I. al III. Operum Athanasi relati, cùm inter dubia ac suppesita ei rectè hunc librum recenseant Erasmus, Cocus, Perkinsus, Junius, Scultetus, Rive-*

Ita autem ille: ὅταν νίψῃς τὸ πρόσωπόν σου, οὐ νίψῃ ταῖς δύο χερσὶν, οὐδὲ μὴ ἐκτρίψῃ τὰ μῆλα τῆς ὄψεώς σου, οὐδὲ μὴ βάλῃς πόαν, οὐδὲ νίτρον, οὐδὲ τὰ ὅμοια τούτοις. αἱ κοσμικαὶ γὰρ ταῦτα ποιοῦσιν; lib. de virg. Ovidius, lib. de medicam. faciei, v. 73.

Nec cerussa tibi, nec nitri spuma rubentis
Desit.

Et paulò pòst, v. 85.

Thus ubi miscueris radenti corpora nitro.

Vide insuper Aristoph. in Thesmoph. Jul. Pollucem, onom. lib. VII. c. XXII. Isidorum, etym. lib. XVI. c. II. Del-Rio adagg. Sacrr. Drusium, observ. lib. XIII. c. VII. Inde Tralliano & Nicolao Myrepso nitrum vocatur *matronicum*, quia matronarum κόσμος. Drogo Hostiensis docet, *nitrô tubera, & pustulas, & nævos abradi.* Adi etiam Levinum Lemnium, de herb. bibl. c. X. Respicit huc locus Prophetæ sanctè inluminati: *Licet laveris te* בנתר id est *in nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith.* Jerem.

Rivetus, Gerhardus: (hi enim auctores in lectione Patrum semper ad manus habendi) itemqve Dan. Chamierus, Tomô II. *Panstratiæ, lib.* XIX. *c. IV.* §. III. *p. m.* 776. *a. & Ger. Joan. Vossius in Epistola ad Salmasium, subjuncta hujus Epistolæ ad Andr. Colvium super I. Corinth.* XI. *de Cæsarie virorum & mulierum coma, p. m.* 742. *s. edit. Lugd. Batav.* CIↃ IↃC XLIV. *in* St. *Meminit enim* τοῦ τρίτου τάγματος τῶν ἀγγέλων, *qvod suspicionem injicit, nescio qvam certam, eum juniorem fuisse Pseudo-Dionysiô, Hierarchiæ Cælestis fabricatore, qvem pleriqve cordatiores seculô V. aut Theodosii Junioris, vel extremis B. Hieronymi temporibus; recentiores qvidam demum initiô seculi VI. vixisse censent; valde tamen auctor illius de Virginitate libri antiqvus est, & florente Græciâ scripsit.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

em. II. 22. Lutherus non malè vertit: Und wann du dich gleich mit Laugen wüschest/ und neneſt viel Saifen dazu. Alii alieniùs *in creta* explicant, licèt etiam B. Lutherus illud Proverb. XXV. 20: *Removens veſtimentum in die frigoris, acetum ſuper* נתר interpretetur optimè: ein zerriſſen Kleid im Winter/ und Eſsig auff der Kreiden. Ubi Buxtorfius & alii *Nitrum* ponunt: Bened. Arias retinet vocem *Nather*. Sanè *nitri* Latina atque Græca vox videtur eſſe ab Ebræo illo נֶתֶר quod eſt â נָתַר ſaliit, ſolvit; quia nitrum ſolvit & abluit ſordes: Neque lingvam Ebraicam callere videntur, qui vocem *νίτρον*, παρὰ τὸ νίζειν τὸ νίπτειν deducunt, quamvis etymon non adeò ſit abſurdum. Vide de nitro Plinium, lib. XXXI. c. X. Dioſcor. lib. V. c. CXXX.

Nimium quantum labitur hîc fallíturque Petrus Valla adſerendo *boves candidos* * *Jovi immolandos Cretâ inlitos fuiſſe*; id quod probare nititur ex Juvenale, ſcribente, Sat. X. v. 65.

Pone domi lauros, duc in Capitolia magnum
Cretatumque bovem. - -

Eôdem apud Perſium ſenſu haberi ait *Cretatam ambitionem*, Sat. V. v. 177. cùm h. l. *συνεκδοχικῶς* Candidati Magiſtratus denotentur lineis albiſque veſtibus induti, quas fullones cretâ infeciſſe non equidem nego. At in illo Juvenalis loco, nec interpretes cum Valla conſentiunt, nec ego cum interpretibus aut Valla; qui primus, quantum memini,

* *Lege p. 370 & Seldenum, Tom. III. de ſynedr. p. 299. edit. Londin.*

acu ſenſum hujus loci tangere, eumque ope quidem Herodoti & Victorii, operâ verò meâ explicare conor. Communiter Poëtæ ſcholiaſta *Cretatum* hîc exponit tropicè album, qui aliàs Vallæ calculum facile eriperet: Sed uterque lupus circa puteum. Attendamus igitur nos homini venerandæ eruditionis Petro Victori ſive Victorio, qui talia profitetur: *Terræ cujuſdam, quâ pro cera utebantur in litteris obſignandis Aſiæ populi, meminit Cicero; illiuſque argumentô amoliri crimen à L. Flacco, quem defendebat, conatus eſt; quod ſcribtum teſtimonium, quô reus valde premebatur, ceram haberet, non cretam, quâ omnes illi homines, & in publicis, & in privatis litteris, uti conſvêſſent: Unde argumentabatur, illud fictum & adulterinum eſſe. Cretam enim Aſiaticam adpellat. Ejuſdem quoque mentionem fecit Herodotus in Euterpe his verbis:* Καὶ ἔπειτα γῆν σημαντρίδα ἐπιπλάσας, ἐπιβάλλεται τὸν δακτύλιον. *Loquitur autem de inſtitutis Sacerdotum Aegyptiorum, qui boves rei divinæ idoneos, & qui pro victimis rectè cædi poſſent, anteà diligenter ſpectabant, probatiſque notam † hôc pactô adponebant, cùm capitis pœnâ plecteretur, qui bovem non à Sacerdote anteà * probatum, & ut ipſe loquitur* ἀσήμαντον *immolâſſet, &c.* Hæc Victorius, V. L. lib. XIV. c. IV. Vide etiam Zieglerum de teſtamentis tab. 3. §. 16. Clariùs vel Sole meridiano inde videre eſt, quid *Cretatus* ſit *bos?* ni-

† *ſuprà p. 370.* * *Lege Bartholinum de Unicornu, c. XII. p. 80. edit. Patav. M.DC.XLV. in 8. Joh. Henr. Urſinum, lib. I. Analector. c. LIX. p. 95. Kirchmannum de Annulis, c. VII. p. 37. 38. Ramirezium de Prado in Pentecontarch. p. 349. Cauſſin. in Polyhiſt. lib. VII. c. LXXV. Dauſqvej. in Tryphiodor. Excid. Trojan. p. 292.*

nimirum non cretâ dealbatus, non candidus; sed terrâ certâ notatus, sed obsignatione, de qua supra, ad sacrificandum idoneus judicatus. Et hactenus quidem de Victimarum exploratione ante Sacrificia.

Supersunt tres alii Explorationis victimarum, in ipsis sacrificiis, ante victimationem aut percussionem, modi. Primus fiebat MOLÆ ADSPERSIONE. Frons itaque victimæ (velut & aræ, & cultri) molâ salsâ conspergebantur, quam infusionem: οὐλὰς, & οὐλόχυτα, sive οὐλοχύτας vocârunt, ab οὐλὴ hordeum, & χέω fundo. Eustathius: οὐλαὶ, inquit, sunt κριθαὶ, μετὰ ἁλῶν μεμιγμέναι, ἃς ἐπέχεον τοῖς ἱερουργουμένοις ζώοις πρὸ τοῦ θύεσθαι. Seneca, Oed. Actu *II.* sc. *II.* v. 335. *Et sparge salsâ colla taurorum molâ.* Ovid. lib. XV. Metam. v. 133.

Imponique suæ videt inter cornua fronti,
Quas coluit, fruges. - - - -

Horatius, lib. II. serm. Sat. III. v. 199.

Tu quum pro vitulâ statuis dulcem Aulide natam
Ante aras, spargisque molâ caput improbe salsâ.

Virgilius, lib. II. Æn. v. 129. 132.

- - - - - - - *Me distinat aræ,*
Jamque dies infanda aderat; mihi sacra parari,
Et salsæ fruges, & circum tempora vittæ.

De cultris idem Seneca: *Tangensve salsâ victimam culter molâ*; Thyest. Actu IV. sc. I. v. 688. Componebatur autem mola salsa ex aqua, sale (unde ipsa à Virg. loc. cit. & Arnob. lib. III. advers. Gent. *salsarum frugum* nomine insignita) & farre tosto; quod Numa ad rem divinam adhiberi necessariò sancivit, necnon Fornacalia, ferias annuas torrendi farris, instituit, teste Pliniô, lib. XVIII. c. II. H. N. & à ve-

veteribus Fornax dea culta fuit. Mola illa sive far, ab Edendo *Edor* vocabatur, quia farre primi usi sunt homines; sive, quia ex eo panes ad aras obferebantur hinc sacrificia *Adorea* nominata; quæ vox etiam pro gloria & victoria non rarò ponitur. Erant autem molæ illius variæ species v. g. *Arister*, *Hygieia* &c. Vide Pollucem, Hesych. Etymol. Athenæum, lib. III. *Mola salsa*, ait Festus, *est far tostum, & sale conspersum.* Iso Magister: *Mola est genus sacrificii ex farre & sale, unde ignem adspergebant, & cultrum, & hostiam*; gloss. ad Prudent. p. 827. Turnebus: *Molam salsam interpretantur ferè omnes fruges molitas*; advers. lib. VII. c. XIII. Douza: *Mola est far tostum & molitum*; ad Plaut. Pœn. III. I. Tale hordeum sale conspersum; item siligo seu placentulæ, aris, ut jam docuit Prudentii Scholiasta, infundebantur, additâ vaporatione thuris. Quæ omnia προθύματα dicta. Cælius, L. A. lib. XII. c. I. At Græci fruges integras, nec fresas, nec molitas, adspergebant hostiis; inde ὀλὰς & ὀλοχύτας vocârunt eas hordei fruges, quæ erant integræ: quibus itidem sal admiscebatur. Plura de Mola salsa Lambinus ad Horatium, Chabotius ad eumd. Vict. Giselinus atque Jac. Spiegelius ad Prudentium, Salmuth. ad Pancirollum, tom. I. tit. XIV. Choul de relig. vett. Rom. p. 287. & 308. Stuckius antiqq. conviv. lib. I. c. XXX. l. de Sacrif. f. 97, 98. Lauremberg. in antiquar. M. Martinius Lex. philol. Taubmann. ad Plaut. & Virg. Phil. Pareus Lex. Crit. Phil. Caroli antiqq. Roman. lib. I. c. XI. Matth. Unzerus, physiol. sal. c. XXII. Israël Clauderus de Sale, c. *III.*

Pro-

Propriissimè hoc erat *immolare* id est molâ salsâ, seu hordeô sali commistô, frontem tergusque victimæ conspergere; unde mirum, Episcopum Hispalensem Isidorum, qui ad differentiam senioris Isidori Episcopi Cordubensis *Junior* cognominatus est, & vixit seculô septimô, hæc tàm communia ignorâsse, & tradidisse, *immolare* inde esse, *quod in mole altaris posita victima cæderetur.* Immolatæ hostiæ priùs dicebantur *augeri*; posteà *mactæ*, quasi magis auctæ. Unde Plautus dixit *Mactare malô damnô* id est magis augere; Aul. *III.* V. 61. Vide Taubmanni notas. Arnob. advers. Gent. Beroald. in Svet. Aug. Clamabant enim quoties mola, vel thus, vel vinum super victimam fundebatur: *Mactus est taurus thure, vinô, &c.* Vide Isidorum, lib. X. Servius ad illud Virg. *Macte novâ virtute puer*; lib. IX. Æn. v. 641. *Macte, id est, magis aucte, adfectatæ gloriæ: Et est sermo tractus à sacris. Quoties enim aut thus, aut vinum super victimam fundebatur dicebant:* Mactus est taurus vinô, vel thure: *Hoc est: Cumulata est hostia, & magis aucta.* Hæc ille. Extis etiam *Deos se mactare* dicebant, ut est apud Plautum. *Mactare* igitur & *augere*, *magmenti* & *augmenti* voces solemnes erant in sacrificiis. Vide Brisson. in Form. & Vossium, Inst. Orat. lib. *IV.* c. X. sect. 9. Ex eo posteà *mactare* locô honorare dixêre. Adi Lipsium, A. L. lib. IV. & V. Erat autem certus immolandi modus, quando cultrum molâ conspersum à fronte victimæ ad caudam usque obliquum ducebant; de quo Lucanus: *Obliquoque molas inducere cultrô*; lib. *I.* Phars. v. 610. & Seneca: *Tangensve salsâ victimam culter molâ*; l. c. Paullus Manutius

ad

ad proverb. *Mactata hostia lenior. Explorabatur*, scribit, *hostia, ductô per frontem cultrô, idque* mactare *vocabant: Unde qui spectatâ sunt virtute, mactos virtute dicimus.* p. 618.

Alter erat PILORUM ABSCISSIO, quæ proximè immolationem cum cultro sequebatur. Evulsos hosce hostiæ pilos, & quidem è fronte, cum quadam molarum parte, igni super aram accenso committebant, ac *ἀπαρχὰς*, *prima libamina* vocabant. Homerus; *ἀρνῶν ἐκ κεφαλέων τάμνε τρίχας*; Il γ. v. 273. Statius, lib. V. Theb. *

Ardua ferro
Signati capita, & frugum libamine puro,

Virg. lib. *VI.* Æn. v. 245.

Et summas carpens media inter cornua setas,
Ignibus imposuit sacris libamina prima.

Idem, lib. *XII.* v. 173.

Dans fruges manibus salsas, & tempora ferrô
Summa notant pecudum.

Id est, pilos in fronte cultrô præscindunt. Servius tamen aliter: *Erant probationes, utrum esset animal aptum sacrificio: Obliquum etiam cultrum à fronte usque ad caudam ante immolationem ducere consueverant; nam hoc est quod dicit: Tempora ferrô Summa notant pecudum.* schol. in h. l. Abscissionem illam pilorum prætereà etiam in memoriam antiqui vestitus, qui constitit ex pilis, factam, monet Eustathius ad Hom. Et plures alias caussas superaddere nititur Stuck. f. 99. & 100.

Mactæ tertiò frontem ac tergus victimæ, priusquàm,

* *Hic locus neqvidqvam ibi à me qvæsitus est.*

quàm, vel etiam dum preces inchoabant, sacerdos VINUM INTER CORNUA ADFUNDEBAT, quod & ipse anteà leviter degustabat, aliisque adstantibus gustandum deferebat, ut testantur Petrus Gualterus Chabotius, not. ad Horat. Choul. p. 308. & qui eum audacter exscribsit, Stuck. p. 99. *Frustra enim diis carnem obferebat, qui poculum non propinabat*, ait Clariss. Boxhornius, orat. de Theol. pagan. Virg. lib. VI. Æn. v. 243.

Quattuor hîc primùm nigrantes terga juvencos
Constituit, frontique invergit vina Sacerdos.

Ovid. lib. VII. Metam. v. 593.

Admoti quoties templis, dum vota Sacerdos
Concipit, & fundit purum inter cornua vinum.

Idem, lib. I. Fast. v. 357.

Rode caper vitem, tamen hinc, cum stabis ad aram,
In tua, quod spargi cornua possit, erit.

Juvenal. Sat. XII. v. 7.

Quippe ferox vitulus, templis maturus & aris,
Spargendusque mero.

Quin & ad ipsos sæpe sacrificantes infusionem, hanc pertinuisse colligimus ex Virg. lib. IV. Æn. v. 60.

Ipsa tenens dexterâ pateram pulcherrima Dido,
Candentis vaccæ media inter cornua fundit.

Ad quæ verba Stuckius duobus locis citat verba Servi, de quibus in meo exemplo * ne γρῦ quidem exstat:

* *Ne γρῦ*] Qvale exemplar Servii Cl. Auctor noster habuerit, dicere non habeo. Stuckius sanè hìc non malâ fide egit: licèt loca confuderit; vel ex alio exscripserit, qvod mihi admodùm fit verisimile; verba enim Plauti & Lucretii ad ista qvidem duo Maronis loca in Servio nullibi comparent. Verba ipsa Stuckii in p. m. 99. edit. Tigurinæ hæc sunt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

ſtat: Nos, ut diximus alibi, aliquando ſcrupulum hunc de ServI editionibus ponderabimus. Rhodienſes victimæ humanæ in ſaturnalibus ante mactationem vinum priùs propinabant; teſte Porthyriô, περὶ

ſunt. *Ut videre licet apud Virgil. Æn. VI. 243. Qvattuor hac* &c. *Et IV. Æn. 60: Ipſa tenens* &c. *Ibi Servius*: non eſt ſacrificium, *inqvit*, ſed hoſtiæ exploratio. (In meis qvinqve, tot enim habeo, Servii codd. ſatis probæ notæ, non ſolùm reperio verba iſta, ſed etiam hæc omiſſa à Stuckio: *utrum apta ſit*) *Media*, pergit Stuckius, *inter cornua fundit. Fundere, ait idem, eſt ſupinâ manu libare, qvod fit in ſacris ſupernis. Vergere autem eſt converſâ in ſiniſtram partem manu, ita fundere, ut patera convertatur: qvod in inferis fit. Hinc apud Plautum in Curculione* (*I. II.* 11.) *Læna anus ebrioſa*:

— *Ipſum expeto* inqvit
Tangere! invergere in me liqvores tuos
Sino ductim. — —

Et Lucretius, librô V. v 1007.

Illi imprudentes ipſi ſibi ſæpe venenum
Vergebant: nunc dant aliis ſollertius ipſi.

Porrò iſta pertinent, inqvit Servius, in locum illum Virgilii, ad victimarum explorationem, ut ſi non ſtupuerint, apta probentur. Hactenus Stuckius. Qvi ſi modò in ultimo loco addidiſſet ad VI. Æneid. & omiſiſſet locum Plauti & Lucretii, neſcio qvid in eo reprehendi poſſit. Qvamqvàm Servius in VI. Æneid. verba è lib. IV. adduxerit: qvæ omiſit Stuckius: Servius enim *in qvarto*, inqvit, *ait*: Media inter cornua fundit; ita ut verba è IV. libro in VI. explicârit qvoqve, ut nimium feſtinârit Dn. Saubertus ſcribens, *ne* γοῦ *illis de verbis in ſuo qvidem exemplo exſtare.* Ego ſanè Servii verba à Stuckio laudata in omnibus meis exemplis & locis duobus adductis inveni. Ipſum ſi inſpexiſſet Servium Dn. Saubertus, Joh. à Meyen paullò infra non adduxiſſet, cùm illa ab hoc adlata in Servio legere potuiſſet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

περὶ ἀπαρχῆς, lib. II. §. 54. Dicebatur autem infusio illa καταπάστεισις. Differentia hîc inculcanda inter superûm & inferûm hostias: His vinum versâ manu in sinistram partem ita *invergebant* (nota verbum solemne) ut patera converteretur, illis supinâ manu *fundebant*. Joh. à Meyen ad V. Æn. Adde Ang. Politianum, misc. c. XXVI. Auribus quoque victimarum aquam, ut victimæ adnuerent, infusam docet Myrtilus: οἱ μὲν ἱερεῖς τὸ ὕδωρ εἰώθασιν ἐμβαλεῖν εἰς τὸ οὖς τοῦ ἱερείου, ὡς ἐπινεύητας πλετοῦς; lib. II. rerum Lesbb.

ORNAMENTA jam, quæ ante immolationem victimis dabantur, consideranda veniunt, quæ adpellabantur ταινίαι, & simul ζώνας, δεσμοὺς ac διαδήματα complectebantur: Atque adeò errat Choulius, p. 301. cum sua cornicula Stuckio, p. 77. qui ταινίαις, item vittis significari ait lora, sive fascias, quæ ex infula dependebant. S. Hieronymus ex eo, quòd hostiæ essent ornatæ, meretriculas *expolitas libidinum victimas* vocat, lib. contra Helvid. Obvelabantur autem INFULA sive VITTA, quibus adpendebantur simplicia ligacula, vel si opimæ essent Victimæ, inaurata redimicula quasi è globulis contexta, ad modum earum sirpicularum, quæ etiam hodie Pontificiis ad preces numerandas inserviunt. Ejus exemplum è marmore antiquissimo Choulius suppeditavit, quod capiti huic litt. F. præfiximus. Ita de iis (licet in significatu ταινίων ac vittarum totô cœlô erret) Choul: *Si l'hostie estoit grande, elle marchoit pour estre immolée, auecques la front, & les cornes dorées, enrichie de petits chappelets, & patenotres dorez, qui luy pendoyent des cornes deça & dela.*

dela. *Si la victime petite debuoit estre immolée, elle estoit coronnée du rameau de l'arbre, qui estoit dediè au Dieu, auquel se faisoit le sacrifice: ou bien elle estoit accoustreé d'une insale de laine, de laquelle pendoyent, deux liens, qui sont nommez en Grec ταινίαι, & Vittæ en Latin;* p. 300. & 301. Audiamus jam de victimarum infulis ac vittis poëtas. Virg. lib. II. Aen. v. 133. *Et salsæ fruges & circum tempora vittæ.* Et paullò pòst, v. 156. -- *Vittæque deûm quas hostia gessi.* Idem, lib. III. Georg. v. 487.

Stans hostia ad aram
Lanea dum niveâ circumdatur infula vittâ.

Ovid. lib. XV. Metam: v. 130.

Victima labe carens, & præstantissimâ formâ,
Sistitur ante aras, vittis præsignis & aurô.

Juvenal. Sat. XII. v. 115. s.

- - *Mactare vovebit,*
De grege servorum magna & pulcherrima quæque
Corpora, vel pueris & frontibus ancillarum
Imponet vittas, &, si qua est nubilis illi
Iphigenia, domi dabit hanc altaribus.

Regales Victimæ vittâ purpureâ ornabantur. Seneca, Thy: Actu IV. sc. I. v. 685.

Post terga juvenum nobiles religat manus,
Et mœsta vittâ tempora purpureâ ligat.

CORONÆ porrò aut victimis nudis, aut etiam jam vittatis imponebantur. In actis Apostolorum Sacerdos Jovis tauros & coronas adfert, Jovi sacrificaturus c. XIV. 13. Vide Corn. â Lapide in h. l. itemque B. Parentis mei Prodr. Philol. S. p. 33. &

& seqq. Plinius: *Ferunt primum omnium Liberum Patrem imposuisse capiti suo coronam ex hedera: Posteà deorum honori sacrificantes sumserunt; victimis simul coronatis;* H. N. lib. XVI. c. IV. Statius, lib. V. Theb. * *Tum fera cæruleis intexit cornua sertis.* Prudentius, hym. XIV. περὶ στεφ. v. 1021.

Huc taurus ingens, fronte torvâ & hispidâ,
Sertis revinctus aut per armos floreis,
Aut impeditus cornibus deducitur.

Idem in Apoth. v. 530.

Vitulasque revinctas
Fronte coronatas umbrabat torta cupressus.

Nos ex marmore, ubi integrum sacrificium, caput victimæ coronatum Lectori init. cap. litt. G. excerpsimus. Aliquando tamen coronæ pro vittis sumuntur. Lycophron: ἐς βαδεῖαν λαιμίσας ποιμανθείαν στεφηφόρον βοῦν. Ubi alii legunt στεφανηφόρον; Canterus optimè vertit: *Vittatam vaccam.* Jos. Scaliger eruditè exprimit: *bovem infulatam.* Propriè autem victimæ nec vittis *velari*, nec *coronari* dicebantur, sed *ornari*; ut docet Servius ad illud Virgili: *Velati ramis oleæ,* lib. XI. Aen. v. 101. *Non coronati*, inquit, *(nec enim lugentes decebat;) ut qui pro mortuis precabantur: Sed instructi & ornati, id est, in manibus olivæ ramos ferentes. Sic Homerus:* στέμματ' ἔχων ἐν χερσὶν ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος. *Velati autem*

* *Hic locus rursus aut falsò adductus est; aut meam effugit diligentiam, nec vacat in defectu Indicis, totum perlegere Statium: Sic in seqvent. Prudentii loco Hymnus X. pro XIV. erat adlegatus. & hunc Prudentii inseqvens locus omissus planè ex Apotheosi erat, ut perspicuum sit, qvanti, adlegationes scriptorum non inqvisitæ faciendæ.*

tem ornati, ut illô locô significat: Victori velatum auro vittisque juvencum. Cùm vittis non velentur aut coronentur victimæ, sed ornentur. Hæc ille. In tergo quoque Victimarum fasciam aliquam ex utraque parte hinc & inde dependentem in numis & marmoribus conspicio. Vide tab. litt. F.

Boum, caprarum, ac arietum *cornua* sæpiusculè DEAURABANTUR, ipsique *Majores* hostiæ & *grandiores*, teste Athenæô, ac primitus *opimæ*, teste Liviô, dicebantur. At *maximæ* hostiæ vocatæ sunt ovilli pecoris, non ob corporis quantitatem, sed propter animum placidiorem. Festus. Ovidius: *Albaque opimorum colla ferire boum*; de Pont. lib. IV. El. IX. v. 50. Plinus major: *Deorum honori in sacris nihil aliud excogitatum est, quàm ut auratis cornibus hostiæ majores duntaxat immolarentur*; H. N. lib. XXXIII. c. III. princip. Plinius junior: *Augustioribusque aris & grandioribus victimis invocaretur*; in paneg. c. LII. 1. Vide Catanæum in h. l. & Macrobium, lib. III. Saturn. Plutarchus: *Post hos ducebantur auratis cornibus armentales boves viginti mitris ornati & corollis*; in P. Aemil. Antiochus Syriæ rex Hierosolymam obsidens Judæis taurum auratis cornibus, thus & aurea vasa, ut Deo in tabernaculorum festo obferant, largitur. Vide Fulgos. lib. I. c. I. Virg. lib. IX. Aen. v. 627.

Et statuam ante aras auratâ frente juvencum
Candentem. - -

Ovid. lib. X. Metam. v. 271.

- - *Blandis indutæ cornibus aurum*
Conciderant ictæ niveâ cervice juvencæ.

lib.

lib. XV. Metam. v. 130.

Victima labe carens & præstantissima formâ
Sistitur ante aras, vittis præsignis & aurô.

Tibullus, lib. IV. epigr. I. v. 15.

Semper inauratô taurus cadit hostia cornu.

Juvenalis, Sat. X. v. 48.

- - *Auratam Junoni cæde juvencam.*

Prudentius, Hym. XIV. περὶ στεφ. v. 1024.

Nec non & aurô frons coruscat hostiæ,
Setasque fulgor bractealis inficit.

Val. Flaccus, lib. I. Argon. v. 89.

- - *Dabit auratis & cornibus igni*
Colla pater. - - -

Martialis, lib. IX. Epigr. XLII. v. 8.

Felix tunc ego, debitorque voti
Casurum tibi rusticas ad aras
Ducam cornibus aureis juvencum.

Vide schol. Calderini & Mancinelli in Juven. l. c. Gyraldum, synt. XVII. p. 499. Stuckium, f. 77.

Ebræi Lingvam coccineam victimis quibusdam adfigebant; & quidem cervici hirci in expiationis sacrificio mactandi, ut tradunt Talmudici, ad differentiam capri emissarii, cujus capiti adligabatur. Ex illa posteà divinare conabantur, an litâssent, necne? Requirebatur enim ad bonum omnen, ut albesceret. Vide Joma, c. IV. §. 2. c. VI. §. 6. cum Gemara Babylonica & not. Sheringham. Inde Rabbi Ismaël in cit. Cod. (licet Mischna illa ברתייתא id est *Exotica* inscribatur) illud: *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur* Jes. I. 18. dictum esse adserit. Verba ipsius sunt: לשון של זהורית היה קשור על פתחו של היכל וכשהגיע שעיר למדבר היה הלשון

 מלבין

מלבין שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו: id eſt. *Lingva coccinea adligata erat ad portas templi, & cùm hircus ad deſertum acceſſiſſet, albeſcebat; quia dicitur: Si fuerint peccata veſtra ſicut coccinum, ſicut nix albeſcent*; c. VI. in fin.

ΤΡΙΑΣ ſeu *numerus Ternarius*. Si ſuperis & terreſtribus ſacrificaretur, inprimis obſervabatur in hoſtiis immolandis, vinô adfundendô, melle, ſale, hordeô &c: adſpergendis; temporis ſpatiô, veſtium ſacerdotalium figurâ ac genere; templi & aræ ambitu, extorum concremationibus, ſubſumigationibus, vaſorum ſacrorum figurâ, &c. Hinc illud Pythagoræ ſymbolum, aut, ſi magis placeat, præceptum: τοῖς μὲν οὐρανίοις περισσὰ θύειν, ἄρτια δὲ τοῖς χθονίοις id eſt: *Cæleſtibus imparia ſacrificato, inferis verò paria*. Item aliud: *Honora inprimis figuram ac pretium denariorum trium*. Vide Servium, Macrobium, Plutarchum, Eraſmum, P. Manutium &c. & qui Symbola Pythagorica expoſuêre, Jamblichum, Marſilium Ficinum, Joh. Capnionem, ſive Reuchlin, Lilium Greg. Gyraldum; & alios †: Inde quoque Maronis locus planus evadit: *Numerô Deus impare gaudet*. Ecl. VIII. v. 75. Evolve AuſonI ſcribtum elegans de ternario numero; Marſil. Ficinum in Plat. lib. V. de Rep. Petrum Bungum de numerorum myſteriis, Parrhaſium in epiſtolis, Nat. Com. lib. I. c. X. XI. Foquehinum in Sat. II. PerſI, Lauretum in ſilv. alleg. Stegerum de vett. lotionibus c. V. Certè ſacrificium plenum perfectumque ex ſue putabatur, conſtare, tauro,

† *Cumprimis Cl. Chriſtianum Schotanum in Diſſertat. Philolog. de Ternario, Franekeræ habita & edita 1663. in 4to.*

ro, & hirco ſive ariete, adpellabaturque τρίττος: Sicut Romanis ſolitaurilia ex ſue, ove, tauro. Talia τέλεια Jovi præcipuè oblata invenimus, â quibus eum Cœlius τέλειον dictum putat. Sed cur Ariſtoteles inquit: *Naturâ impulſos homines trinitatis numerô in ſacrificiis uti:* An juxta quorumdam opinionem ideo; quòd omnibus hominibus â natura nihil fruſtra operante inſitum ſit, ut ſanctam Trinitatem in divinitate ſentiant? Verba Philoſophi, lib. I. de cælo hæc ſunt: μεγέθους δὲ τὸ μὲν ἐφ' ἓν, γραμμὴ τὸ δ' ἐπὶ δύο, ἐπίπεδον, τὸ δ' ἐπὶ τρία, σῶμα, καὶ παρὰ ταῦτα οὐκ ἐστὶν ἄλλο μέγεθος, διὰ τὸ τὰ τρία πάντα εἶναι καὶ τὸ τρὶς πάντα. καθάπερ γὰρ φασὶν οἱ Πυθαγόρειοι, τὸ πᾶν καὶ τὰ πάντα τοῖς τρισὶν ὥρισται. Τελευτὴ γὰρ, καὶ μέσον, καὶ ἀρχὴ τὸν ἀριθμὸν ἔχει τοῦ παντός. ταῦτα δὲ τὸν τῆς τριάδος. Διὸ παρὰ τῆς φύσεως εἰληφότες ὥσπερ νόμους ἐκείνους, καὶ πρὸς τὰς ἁγιστείας χρώμεθα τῶν θεῶν τῷ ἀριθμῷ τούτῳ, Confer exemplorum cumulum, quô Schedius clarat, Gentiles trinunitatem Dei † neutiquàm ignorâſſe; de D. G. lib. I. c. XII. Adde Parrhaſium comm. in lib. I. Claud. de Raptu Proſerp. A ternario etiam ſeptenarium haud adeò infrequentem fuiſſe, commonſtrant Cœlius, L. A. lib. XXII. c. XII. & lib. IV. c. XXIV. Meurſius, denar. Pyth. c. IX. Interdum hoſtiarum nume-

† *Philippus Mornæus in ſexto capite libri de Veritate Religionis Chriſtianæ, Trinitatem ſacro ſanctam Ethnicis cognitam fuiſſe nonnullis eorum probare ſtudet teſtimoniis: at invitis Cl. Joh. Hoornbeeckiô, libr. II. de Converſione Indor. c. II. p. 97. ſ. & B. Jacobô Martini, lib. II. Exercitation. Metaphyſ. Exercit. IV. Theorem. IX p. m. 715. ſ. edit. Witteberg. M, DC. XI. in 8º.*

rus ad vicenarium extendebatur, ſacrificiaque dicebantur εἰκοσίβοια; aliquando ad millenarium, quæ χιλιόμβαι: ſæpiſſime ad centenarium, unde ἑκατόμβαι vocatæ, atquè ita ab ἑκατὸν· Straboni, lib. VIII. quòd centum Peloponneſi urbes facerent; aliis ab ἑκατὸν & βοὸς â centum bobus, qui ſynecdochicè etiam cetera animalia comprehendunt. aliis ab ἑκατὸν βάσεων id eſt ποδῶν, quòd animalia XXV. necarentur quadrupedia, quorum pedes faciunt C: Hinc Hecatombe aliàs *Centumpedum victimarum*, aliàs σύσκιον id eſt *opacum & umbroſum ſacrificium* adpellatum. Vide Gyrald. ſynt. XVII. p. 477. Ita autem de iis Julius Capitolinus: *Hecatombe tale ſacrificium eſt: Centum aræ uno in loco ceſpititiæ exſtruuntur, & ad eas centum ſues, centum oves mactantur, Jam ſi Imperatorium ſacrificium ſit, centum leones, centum aquilæ, & cetera hujusmodi animalia centena feriuntur*; in vitt. Max. & Balb. c. XI. Alexander M. victis Lacedæmoniis Hecatomben immolavit. Suid. voc. *Athenæus*. Amm. Marcellinus: *tauros aliquoties immolavit centenos*; lib. XXII. c. XII. Apud Romanos tempore Caligulæ trium menſium ſpatiô ſupra CLX. millia victimarum cæſa ſunt. Svet. in ejus vita, c. XIV. Julianus Imp. *Victimarius* vocabatur, teſte Marcellinô, lib. XXII. c. XIV. quia innumeras ſine parſimoniâ pecudes mactabat; ut æſtimaretur, ſi revertiſſet de Parthis, boves defuturos; auctore eôd. lib. XXV. c. IV. Rufus vir ſenatorii ordinis inter cœnam optaverat, ne Cæſar ſalvus rediret ex ea peregrinatione, quam parabat; & adjecerat: *Idem omnes tauros & vitulos optare*. Seneca de benef. lib. III. c. XXVII. Vide noc. Gothofredi in h. l. Virg. lib. I. Aen. v. 637.

Mittit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Mittit
Viginti tauros magnorum horrentia centum
Terga suum, pingveis centum cum matribus agnos;
Munera lætitiamque Dei.

'ir cetera περίπυστος Joh. â Meyen eos qui navigâ-
unt, vel navigaturi erant, Hecatomben tradit fe-
isse; quod difficile quidem creditu: & unde tandem
itis θεοθύτων? Fulgentius Grammaticus Hecates no-
ıen ab ἑκατὸν deducit, ob centum victimas ei ma-
tatas: Ideò etiam Jupiter, item Apollo ἑκατομβαῖος,
: Diana ἑκατομβαία nominata est. Vide Cœl. lib.
III. c. XXXIV. extr. Et Junius, â quo annum
uspicabantur, Atheniensibus ἑκατομβαιών dictus.
)ionys. Halicarn. lib. I. Rogas autem, unde tot
ıbinde ad sacrificia cesserint victimæ? Audi Xeno-
hontem: *Permisit eisdem, ut de omnium scrofarum*
artu singulos porcos caperent, ne unquàm sacrificia re-
ia impedirentur, si quâ re cum Diis communicatâ opus
ßet; orat de form. civit. Laced. Idem habet Alex.
b Alex. *Reges Spartanorum, quum primùm in eam*
dsumti sunt dignitatem, privilegiô honoris præcipui,
Jovis cælestis & Lacedæmonii sacerdotiô funguntur;
uibus ex omni Scrofarum fœtu porcus debebatur, ut,
i Dîs immolare vellent, nunqvàm victima deesset, lib.
I. gen. dier. c. VIII.

CAPUT XIX.

D*Eductio victimarum.* Sacrificium Ambarvale: Amburbium. *Tituli victimis*

 qui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

quibusdam prælati. Ducere, Agere, *voces solemnes.* Τȣ Agere *significatio.* Agolum. *Stuckio oculi aperiuntur. Officium victimas deducendi quorum? Patrimorum ac matrimorum puerorum in deductione ritus.* Terram tenere *quid sit apud Ciceronem & Arnobium? Variæ in Cic. lectiones. LipsI conjectura laudatur ut ingeniosa, sed non probatur ut vera. Mirandum sacrificii Chthoniæ Hermionensis. Tristia & læta signa in deductione. Proverb.* Agamemnonis victima. *Lysimachi effigies quare cornuta? Hostiæ cur ante sacrificium cicuratæ? Stuckius leviter tangitur. Ionum & Delphorum contraria â reliquis gentibus opinio. Varii modi deducendi victimas.* Tensæ: *Earum etymon. Scaligeri P. erronea opinio.* Thensa ne an Tensa *scribendum?* Tensa *propriè quid? Cur ita ita vocata, & non* Tenta? Tendere, Tentum, Tentigo *vocabula nequitiæ: Horatius emendatur. Victimæ an ante aras ligatæ? Stuckius malè simpliciter adfirmat. Servius immeritò â Stuckio adroditur. Stuckius notatur: Juvenalis locus ab eo perversè explicatur. Negativa pars: Ab ea Juvenalis perperam intelligitur. Gyraldus notatur. ServI media inter duas illas opinio. Verba ServI clarantur. Verissima* ex-

xplicatio loci Juvenalis. Victimæ ante percussionem solutæ. Victimæ plures unô continuô fune ligatæ ad sacrificia. Sententia Servi limitatur. Hostiæ quænam ante aras non ligatæ? Germanorum mos victimam ante aram ligandi. Manus victimis impositæ: Cur? Agon' *formula in sacris solemnis: Ab eâ* Agonalia, Agonium, Agonæ. *Falsa Suidæ adsertio. De Suida judicium.* Agon' *etiam in suppliciis usitata.* Hoc Age, *responsio ad* Agon'; *â Numa ortum habens. Probatur hæc adsertio: Multorum doctorum virûm in explicatione formulæ istius labsus: Ejus duæ caussæ. Vulgata Plutarchi versio castigatur.* Θεὰ *varia significata.* προσέχειν τοῖς ἱεροῖς *quid apud Plutarchum?* χρείας *emphatica significatio. Lutheri versio Act.* VI. 3. *deprædicatur. Donati scholion reprobatum. Mureti notabilis oscitatio. Faërnus adversus Muretum defenditur. Mureti miranda motio aurium: Ejus mordacitas modestiâ adparenti colorata: Ejus elatio; Furta; Nefanda libido, & imminens ob eam pœna. Muretus Romæ Professor. Gyraldi labsus. Paul. Manutius protervus compilator. ChoulI titubatio. StuckI adsentatio erroris caussa. Boxhornius notatur. Formula* Hoc Age *in proverbium abiit. Hadr. Junio tutela*

tela præſtita. Junius & Eraſmus notantur. Mureti procacitas in Eraſmum. Officium percutiendi victimas quorum? Victima ante aram percuſſa. Stare, Statuere; Admovere, *voces ſacrorum. Victimæ collum retractum in ſuperûm ſacrificiis.* Ἀνερύειν, Ἀνάῤῥυσις, ἀναῤῥύω. *In inferûm capita hoſtiarum depreſſa. Commentitia Natalis Comitis diſtinctio. Culter Delphorum victimatorius qualis?* Σφάττειν, θύειν, mactare, immolare, *voculæ ſacrorum. Differentia inter* θύειν *&* σφάττειν. *Varii apud varias gentes conficiendi victimam modi. Percuſſionem ſequebatur jugulatio. Quædam percuſſio ſimul jugulatio: In hac ritus erigendi victimas: Percuſſionis hujus duo modi* Subponere cultros *quid? Gyraldi figmenta: Eum ſequitur Choul. Sangvis in inferiis quò, & quò in ſuperûm ſacrificiis emiſſus? Victimæ cur ante percuſſionem expanſæ? Expanſio hæc duplex, Ejus hodiernæ reliquiæ. Apud Ebræos jugulatio ferè uſitatiſſima, Quomodo facta?* הלכה והבאה *Cervix* בית שחיטתו *Avium immolatio qualis?* Σύρησις *victimarum: Earum excoriatio: Excoriandi officium cujus? Diſſectio victimarum: Quomodo facta? victimæ quando multiplicatæ?* Hoſtiæ Succidaneæ: *Tantùm erant*

rant feminæ. Δέυτεϱα ἀμείνω, Præcidaneæ hostiæ. Προτέλεια. Præcidanea porca; agna. Porcus piaculus. *Præcidaneæ hostiæ quænam?* Hostiæ Primæ. Præsa porca. *Josephi Scaligeri, Gyraldi, Taubmanni* σφάλματα. Succidanea *&* Præcidanea *unde? AgellI locus à mendis purgatur & plenè restituitur. Beroaldi tarditas: Ejus falsa adlegatio loci Agelliani.* Succedaneum *à cedere JCtorum vox.*

Omnibus ad sacrificium ritè dispositis atque ordinatis, præcedentibus lituis ac tubis victimæ ornatæ ad templum, & inde ad altare abibant: Quæ quidem, si rura expiarentur, rus; si urbs, urbem circumducebantur; illudque sacrificium *ambarvale*; hoc *amburbium* & *amburbiale*, sive *amburbale* vocabatur. *Am* enim Cascis circum erat & *b* Euphoniæ gratiâ inseritur. Vide LaurembergI antiquar. Vopiscus in Aureliano: *Itum est deinde ad templum; inspecti libri, proditi versus, lustrata urbs, cantata carmina, amburbium celebratum, ambarvalia promissa, atque ita solemnitas, quæ jubebatur, expleta;* c. XX. Apulejus: *Tandem pererratis plateis omnibus, & in modum eorum, qui lustralibus piamentis minas portentorum hostis circumforaneis expiant;* lib. III. Metam. Vide Beroaldi not. in h. l. Virgilius, lib. I. Georg. v. 345.

Terque novas circum felix eat hostia fruges,
Omnis quam chorus & socii comitantur ovantes.

Luca-

Lucanus, lib. I. Phars. v. 592. ſ.

Mox jubet & totam pavidis à civibus urbem
Ambiri, & feſtô purgantes mœnia luſtrô.

Et paullò pòſt, v. 605.

Effuſam longis amfractibus urbem
Circumeunt.

Ita in Solitaurilibus victima ter exercitum circumagebatur, ut tradit Dionys. Halic. lib. IV. antiqq. Iis, quæ pro ſalute Principis aut Imperatoris occidebant, hoſtiis in deductione tituli præferebantur, cum inſcribtione v. g. *Libenter ſe mori, cùm relinquant tam bonum Principem ſuperſtitem*; quale exemplum exſtat apud Svet. in Aug. c. LIX. Voculæ, quando ad ſacrificium pergebant, ſolemnes notandæ ſunt, *ducere* & *agere*, quatenus hoc ſignificat ante ſe pellere id eſt minare, docente Feſtô: Unde *agolum* baculus paſtoralis. Cæcutit tamen Stuckius, qui *Agonium*, *Agonalia*, & *Agoniam*, de quibus nos infra, abhinc derivat, f. 76. Partes deducendi Victimariis competebant ac Popis, ut præter marmor, quod depinximus in tabellâ capiti ſuperiori præfixâ litt. F. infiniti numi ac alia monumenta teſtificantur: aliquando etiam pueris patrimis ac matrimis, inter quorum ritus erat hic quoque, ut nunquàm alterum pedem ſublatum, niſi ad ingrediendum, haberent, quod eſt *terram tenere* apud Ciceronem: *Aut puer ille patrimus & marimus, ſi terram non tenuit, aut tenſam aut lorum omiſit*; or. de aruſpp. reſpp. c. XI. & apud Arnobium: *Piaculi dicitur contracta eſſe commiſſio, ſi patrimus ille, qui vocitatur puer, omiſit per ignorantiam lorum, aut terram tenere non potuit*; lib. IV. adverſ. Gent. Fulvius Urſinus

ſinus tamen de hoc ritu ambigit, ac meritò commentum eſſe arbitratur: Ideò alii, *terram tenere* hh. ll. idem eſſe ajunt ac terram tangere; Ant. Auguſtinus & Pantagathus illum Ciceronis locum mutant & legunt. *Si tenſam non tenuit, aut lorum remiſit.* Lipſius ita emungere adlaborat: *Siſerram non tenuit.* Verba ejus ſunt: *Mihi ſemper ſuſpicio fuit corruptæ vetuſtæ vocis, & ne fortean Cicero ſcribſiſſet:* Siſerram non tenuit, *aut certè* Siſarram. *Siſarra propria ſacrorum vox, explicatur in veteri Lexico* πρόβατον μεῖζον ἐνιαυτοῦ; A. L. lib. IV. c. III. Magis fortè eruditè, quàm verè: Neque enim tàm ad Arnobi quoque locum quadrare videtur; qui tamen Ciceronem & legit, & exſcribſit. Ceterùm Angleriæ, in delubro Tutelæ, in ſaxo quodam integrum effictum eſt ſacrificium, in quo inter alia puellus nudus (quis alius quàm patrimus, aut matrimus?) adpellit juvencum, cujus picturam vide apud Gruterum in Inſcribt. p. 1007. Vide Plutarchum in Mario, Cic. Verr. In ſacrificio Chthoniæ Hermionenſis â Vetula imbelli bos immolandus ad aram ex armento cornibus ducebatur, quem decem aliàs viri robuſti attrahere non poterant; de qua re ita Ariſtocles.

Δάματερ πολύκαρπε, σὺ κ᾽ ἐν σικελοῖσιν ἐναργής.
  καὶ παρ᾽ ἐρεχθείδαις ἐν ἢ μέγα κρίνεται.
Ἑρμιονεῦσι τὸν ἐξ ἀγέλης γὰρ ἀφειδῆ ταῦρον,
  ὃν τ᾽ οὐχ αἱρῶσιν ἀνέρες οὐδὲ δέκα.
Τοῦτον γραῦς στείχουσα μόνη μόνον οὔατος ἕλκει
  τὸν δ᾽ ἐπὶ βωμὸν, ὁ δ᾽ ὡς μάτερα παῖς ἕπεται.
Σὸν τόδε δάματερ, σὸν τὸ σθένος ἵλαος ἔρης,
  καὶ πάντων θάλλει κλᾶρος ἐν ἑρμιόνῃ.

In deductione & percuſſione, ſi victima refugeret,

ret, reluctaretur, mugitum icta daret, aut non placidè rectéque unô ictu caderet, piaculare sacrum & ingratum habebatur; velut optimi contra ominis erat, si victima sponte sequeretur & facilè caderet. Svetonius tanquàm audax de J. Cæsare facinus: *Cùm immolanti aufugisset hostia, profectionem non distulit*; c. LIX. Alexandro Severo hostia cruenta aufugiens mortis omen fuit, Lamprid. c. LX. Simile portentum Galbæ mortem præivit; Svet c. XVIII. Marcellinus: *Complures hostias Marti parabat Ultori, & ex tauris pulcherrimis decem ad hoc perductis, nondum aris admoti, voluntate suâ novem procubuêre tristissimi: Decimus verò qui defractis vinculis labsus ægrè reductus est, mactatus ominosa signa monstravit*; lib. XXIV. c. VI. Plinius: *Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis adlatos, non ferè litare, sicut nec claudicante, nec alienâ hostiâ deos placari, nec trahente se ab aris*; H. N. lib. VIII. c. XLV. extr. Festus: *Piacularia vocabant, quòd sacrificantibus tristia portendebant: cùm aut hostia ab ara profugisset, aut percussa mugitum dedisset, aut in aliam partem corporis, quàm oporteret, decidisset.* Ovid. lib. VII. Metam. v. 597.

Mugitus victima diros
Edidit: & subitò conlabsa sine ictibus ullis,
Exiguô tinxit subjectos sangvine cultros.

Seneca, Oed. Actu. II. sc. II. v. 336. s.

TIR. *Placidône vultu sacra & admotas manus*
Patiuntur?
Unone terram vulnere adflicti petunt?
MAN. *Juvenca ferrô semet oppositô induit,*
Et vulnere unô cecidit: At taurus duos

Per-

Perpessus ictus, huc & huc dubius ruit,
Animamque fessus vix reluctantem exprimit.

v. 351. TIR. *Infausta magnos sacra terrores cient &c.* Unde proverbium: *Agamemnonis victima*, de quo ita Zenobius: Ἀγαμέμνονος θυσία. ἐπὶ τῶν δυσπειθῶν καὶ σκληρῶν. Ἀγαμέμνονος γὰρ θύοντος ἐν Τροίᾳ, ἔφυγεν ὁ βοῦς, καὶ μόλις ληφθεὶς, ἤχθη. Adde Erasmum in Chiliadd. Lysimachi effigiei, quòd ille quondam victimam aufugientem retinuisset, cornua adpicta in monumentis ac numis argenteis æreisque exstant, quales adducit Choul, & ad eos commentatur de Lysimacho loquens: *Accoustree de son drademe, & deux cornes, qui signifient, que ce Roy arresta un taure furieux, qu' Alexandre le Grand vouloit sacrifier, qui estoit eschappé des mains des Victimaires, lequel il retint par les cornes, & le tua: Et pour telle raison furent adjoustées à ses statues & simulacres deux cornes par gros honneur.* p. 54. Propterea hostias, ne refugerent, ministri ac victimarii cicurabant: Si autem refugissent, eô mactari illas locô, quô retinebantur, moris fuisse adstruit Stuckius, f. 77. id quod simpliciter non est verum; perrarò enim id usuveniebat, sæpiusque reductas victimas fidem faciunt locus adlegatus Ammiani, lib. XXIV. c. VI. Itemque marmor antiquum templi, quod habet Choul. p. 329. ubi Popa porcum humerô bajulans inter alios ad sacrificium commeantes visitur. Vide de his Servium in lib. II. Georg. Virg. H. Savill not. in lib. III. Hist. Taciti. Macrobius *planè prohibitum sacrificium fuisse* scribit, *si quando hostia altaribus invita admoveretur, quasi invito fieret Deo*; lib. III. Saturn. c. V. At Iones tunc se litare putabant, si ho-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

ſtia mugitum daret: Et apud Delphos nullum reddebatur Oraculum nî ab imo tota prorſum contremuiſſet victima cum omnibus partibus. Cœl. L. A. lib. XII. c. I.

Deducendi ad altaria victimas varii erant modi. In nomiſmate Hadriani æreo apud Choulium arietem pedibus anterioribus adducit Popa poſterioribus incedentem, p. 302. Apud eumdem, p. 312. 313. in Solitaurilibus Popa ſuem, aliuſque arietem non ligatos adducunt, ſed manibus blandiuntur ac impellunt, quomodo etiam Patrimus puer in marmore Angleriano juvencum, de quo ſupra. Valde autem præ ceteris communis fuit modus lorô ſeu fune ſive ligatam cornibus, ſive quaſi capiſtrô frenatam ducere, quod compluria marmora & nomiſmata probant, quale nos quoque in capitis præcedentis apice, litt. F. adduximus. Vincula illa ac lora *Tenſas* dicta adparet ex Ciceronis & Arnobl ll. cc. atque ita non quidem ἀπὸ θείου, quod ex Aſconio complacere miramur J.C. Scaligero de Re Poët. lib. I. c. XXXII. unde ſeducti quidam *Thenſa* ſcribunt; verùm à tendendo, *quod ante ipſas* (ait Pedianus, III. in Verr. Cic.) *lora tenduntur, quæ gaudent manu tenere & tangere, qui eas deducunt.* Erat enim propriè Tenſa vehiculum, quô deorum vehebantur ſimulacra, quodque trahebatur à bubus, equis vel aſinis. Aſconius: *Tenſæ ſunt ſacra vehicula pompa ordinum & hoſtiarum.* l. c. Gloſſæ: *Tenſa*, ἅρμα θεῶν. Videantur Lipſius, c. XI. de Veſt. Voſſius de Idolol. lib. II. c. X. Elmenhorſt. not. ad lib. IV. Arnob. adverſ. Gent. Muretus, qui etiam Servium *Thenſam* ſcribentem flagellat, not. in Catull. *Tenſam*

au-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

autem non *Tentam* dixêre, quia *tentum* sæpiusculè, velut & *tentigo*, & *tendendi* verbum, ad profanam virilitatis obscœnitatem adcommodabatur. Apulejus: *Cùm ego jam vinô madens nec animô tantùm, verùm etiam corpore ipsô ad libidinem inquies, alioquin & petulans, etiam saucius paulisper ingvinum fine, laciniâ remotâ impatientiam Veneris Fotidi meæ monstrans: Miserere, inquam, & subveni maturiùs: nam, ut vides, prælio, quod nobis sine fecialis officio indixeras, jam proximante vehementer intentus, ubi primam sagittam sævi Cupidinis in ima præcordia mea delabsam excepi, arcum meum & ipse vigore tetendi, & oppidò formido, ne nervus rigoris nimietate rumpatur*; lib. II. Metam. p. 122. Apud Petronium Eumolpus rogat ephebum, *ut patiatur satisfieri sibi, & cetera, quæ libido distenta dictat*; in Satyr. In quem locum vide Joh. à Wouweren. Cælius Aurelianus: *Hanc enim accipientes Venerem provocantur cum tentigine genitalium partium*; lib. III. acut. pass. In pervigil. Veneris: *Nemo tentis mentulis, det nemo nervis otium*; Catull. Epigr. LXXXI. v. 6. *Grandia te medii tenta vorare viri.* Virgilius, sive quicumque auctor sit Priapejorum, (Virgilium quippe esse Gyraldus & alii negant:) *Priape tento quod gravis sis fascino.* Martialis: *Cùm me velle vides, tentumque Telesphore sentis*; lib. XI. Epigr. LIX. v. 1. Ibid. Epigr. LXXIV. v. 3. *Cùm frustrà jacui longâ prurigine tentus.* Idem, lib. VII. Epigr. LXXI. v. 1. s.

Edere lascivos ad Bætica crusmata gestus,
Et Gaditanis ludere docta modis;
Tendere quæ tremulum Pelian, Hecubæque maritum
Posset ad Hectoreos sollicitare thoros.

 Ho-

Horatius, epod. XII. v. 7.

Quis ſudor vietis & quàm malus undique membris
Creſcit odor, cùm pene ſoluto
Indomitam properat rabiem ſedare: nec illi
Jam manet humida creta, colorque
Stercore fucatus crocodili: jamque ſubando
Tenta, cubilia, tectaque rumpit.

Alii malè jungunt: *Tenta cubilia.* Idem, lib. I. Sat. II. v. 116.

Tument tibi cùm ingvina: num, ſi
Ancilla, aut verna eſt præſtò puer, impetus in quem
Continuò fiat, malis tentigine rumpi?

Eadem vox de mulierum quoque partibus impudicis adhibetur. Juvenalis de Meſſalina, Sat. VI. v. 129.

Tamen ultima cellam.
Cluſit, adhuc ardens rigidæ tentigine vulvæ.

Martialis, lib. VII. Epigr. LXVII. v. 1. ſ.

Pædicat pueros tribas Philænis,
Et tentigine ſævior mariti
Undenas vorat in die puellas.

Quamvis & *Tenſionis* vocem eôdem aliquando ſenſu legas, v. g. apud Cæl. Aurel. *Tenſionem autem veretur fuiſſe nimiam, ut cornu putaretur;* l. c. Theodorus Priſcianus: *Gonorrhœa ſine veretri extenſione.* Et paullò pôſt: *Tenſionem particulæ cum adſidua patratione facit;* lib. II. Log. c. XI.

At verò num & ante aras ligatæ fuerint victimæ, ingens in Philologorum foro lis eſt. Adfirmare Stuckius haud equidem ambigit, in ſubſidium Juvenalem vocitans, qui Sat. XII. v. 5.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Sed procul extensum petulans quatit hostia funem
Tarpejo servata Jovi, frontemque coruscat.

Cui subfragari videtur marmor Romanum, ubi Popa fasciâ ori bovis ad aram stantis circumdatâ victimam tenet, quod vide apud Choul. lib. de Castramet. Rom. p. 50. Proinde Servium adeò sugillat, *hostias minores ante aras nullô vinculô ligatas sisti solitas* scribentem, f. 76. de Sacrif. Sed præter quòd falsò adlegaverit Virg. vers. III. Æn. quem lib. IX. extare certum est: etiam curculiunculos minutos fabulat (ut cum festivissimo Comico loquar) ac insubidè Poëtæ locum explicat. Et quantâ proh! Servium meum mactat injuriâ, cui verba adfinguntur, quorum nec vestigium in vetustis exemplis? Alii in totum negant, illumque Juvenalis locum, ut & Isidori etymon *victimæ* à vinciendo, non de eo tempore, quô ante aram stabant, sed quô ad templum ducebantur, intelligunt, in quorum serie Lilius Gregorius Gyraldus, qui tamen ServI mentem minus aptè capit, & in citatione verborum ipsius, quæ habentur lib. II. Æn. leviter cespitat. Ita quoque scribit Choulius: *En tel ornement demeuroit la victime deuant l'autel, sans estre liée* &c. *Car au parauant les victimes estoyent liées* &c. fol. 301. Accedere his videnter numi, litt. A, B, & E nunquàm antehàc ab ullo editi, capiti præced. à nobis præfixi, quos publicæ utilitati, prout studia quorumvis immensum quantum adminiculari, medius fidius! satagit, è gazophylacio suo benignè concessit vir sine titulo laudatissimus Joh. Andr. Bosius: itemque alii, quos habet Ursinus ac Choulius; necnon solitaurilia columnæ Trajani in foro Romano, & marmor Anglerianum Gruteri, in qui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

bus victimæ ante aras conſpiciuntur liberæ. Duas has opiniones dividit Servius, traditque victimas ante percuſſionem fuiſſe vinculis liberatas, ſtetiſſe autem vel ante altare vinctas uſque ad percuſſionis tempus: Id quippe ex verbis ejus colligere eſt, ad illa VirgilI, lib. II. Æneid. v. 134. Vincula rupi: *Atqui*, inquit, *ſolutæ ſunt hoſtiæ, cùm piaculum ſit aliquid in ſacrificio eſſe ligatum; Unde:* unum exuta pedem vincliſque in veſte recinctis. *Ergo vincula religionis intellige; ut:* Et vinclis innaret Clœlia ruptis. *Scil. federis. Sed dices: unde iſte ligatus fuerit? Non enim Trojani ligaverunt, cum ultrò ſe obtulerit: Unde intelligendum eſt à Græcis magis ligatum: Quia & conſvetudo illa, quam ſupra diximus, erat in ipſo tempore ſacrificiorum; anteà enim ligabantur. Juven.* Sed procul extenſum petulans quatit hoſtia funem; ad loc. cit. Æneid. Virgil. Hôc locô ſacrificii vocem ſtrictiſſimè pro victimatione ponit; atque ita dexterrimè Juvenalis verba de tempore eo, quô ante altare perſiſtebat victima, interpretatur. Apertè hanc ſolutionem ante confectionem factam indicat Virg. lib. V. Æn. v. 772.

Treis Eryci vitulos & tempeſtatibus agnam
Cædere deinde jubet, ſolvique ex ordine funes.

(Sed antiquos Codd. quotquot vidit, Vellutellus ait habere *funem*. Ex quo obiter monemus plures hoſtias continuô ſune atque eôdem conligatas ad ſacrificia aliquando commeâſſe.) Vera hæc igitur ServI ſententia, ſi de eo, quod ut plurimùm accidere ſolebat, capias. Poterat namque aliquando evenire, ut victimarius hoſtiam lorô ligatam ſacerdote jam percutiente teneret, quod haud difficulter probatur ex marmore Romano ChoulI, p. 315. Quod ſi autem ho-

hostia templum sine vinculis intrâsset, simili etiam modô inligata ante aram statuebatur; nisi apud Germanos, apud quos ad aram demum ligabantur victimæ. De iis Plinius: *Sacrificiô epulisque sub arbore præparatis, duos admovent candidi coloris tauros, quorum cornua tunc primùm vinciantur*; H.N. lib. XVI. c. XLIV. extr.

Proximè ante confectionem sacrificantes ambas hostiæ ante aram imponebant manus: Sacerdos enim בא לו אצל פרו וסומך שתי ידיו עליו id est, *ibat ad juvencum suum, & duas manus ei imponebat*; Joma c. III. §. 8. Vel, ut vult Philo, ad testandam innocentiam; vel, ut notat Isychius, ad indicandum, oblationem suam esse spontaneam; vel juxta Hugonem Cardinalem & Corn. Agrippam, ut significarent, se renunciare juri, quod in istud animal haberent; vel, ut iram Dei deprecarentur, delictaque sua in illud animal conjicerent, secundùm Abulensem: quæ omnia copiosè pertractavit Joh. Fabritius in Cacozel. gentium, part. II. c. VII. Vide Lyranum & Burgensem addit. 2. super c. I. Levit. 4. Item Sheringham in l. c. Joma.

Inter hæc Cultrarius subinde iterabat vocem *Agon'?* nec nisi jussus agere victimam percutiebat. Seneca: *Filius cervicem porrigat; carnifex manum tollat; deinde respiciat ad patrem, & dicat: Agon? Quod fieri solet in victimis*; lib. II. Controv. XI. circa fin. Ovidius, lib. I. Fast. v. 319.

Nominis esse potest succinctus caussâ minister,
Hostia cœlitibus quô feriente cadit:
Qui calidô strictos tincturus sangvine cultros,
Semper, Agatne? rogat; nec nisi jussus, agit.

De Agonalibus loquitur, quæ ab hac formula ait dimanare: Unde etiam originem ſuam habet *Agonium*, dies, teſte Feſtô, quô rex ſacrorum immolavit hoſtias quaſdam inde ſimiliter adpellatas *Agonas* & *Agonias*, quas voces tamen Romanos à Græcis mutuâſſe ruditer adſeritur in Suida: Vix enim credo ipſum talia ſcribſiſſe Suidam, admirabilem planè ceu Thomæ Dempſtero videtur, & incomparabilem, atque unum inſtar omnium Grammaticorum, eumque ſcribtorem valde antiquum; cujus mentio fit à Strabone, ApollonI Scholiaſta, Stephano, & aliis. Condidit ille commentaria non admodùm magna, quæ Andreas Schottus nuncupavit theſaurum, & Hier. Wolfius Amaltheæ veluti cornu &, inſignem theſaurum, & copioſam ac perfectam quamdam Grammaticam; atque ea quidem ex XI. potiſſimùm viris ſapientiſſimis magnâ curâ conſcribſit: Sed illa ipſa ab aliis poſtmodùm miſerè ſubferta, ad hanc, quæ exſtat, magnitudinem excrevêre, Suidæque nomen retinuêre; idem ſcil. fatum experta, quod liber Calepini cujus minima pars eſt in illo, qui hodie ſub Calepini nomine circumfertur. Neque deſunt, qui nullum unquam vixiſſe Suidam adſeverant. Vide Gyrald. dial. III. de Poët. Eamdem formulam etiam in ſuppliciis conſvetam fuiſſe, haurimus ex Senecæ de ira lib. I. c. XVI. & lib. II. Controv. IX. 2. Liv. lib. XXVI. Val. Max. lib. III. c. VIII. ex. 1. Vide etiam Briſſon. lib. V. Form. Iſid. in Gloſſ. Scaligerum F. in Feſtum, Gyrald. ſynt. XVII. p. 504. Muretum & Gruterum in cc. ll. Senecæ. Stuckium, f. 8.

Victimario tandem à præcone cum boatu inclamabatur, ac reſpondebatur: *Hoc age*! quô ſermone, à Nu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

Numâ ortum trahente, admonebatur, attentus jam esset, & alacriter feriret; circa quam formulam viros animosos ac in re litteraria pervigiles oscitâsse complures video. Sed quod propriè de percutiendo dictum sit, atque intelligi oporteat, non operosum est probare ex Nasonis l. c. *Semper Agatne? rogat; nec nisi* Jussus *agit.* Plurimique auctores alii apertè id docent. Tranquillus in Caligula quosdam tradidisse scribit, adloquenti pueros Caligulæ â tergo Chæream cervicem gladiô cæsim percussisse præmissâ voce: Hoc age! *tanquàm nimirum victimam immolaret*; c. LVIII. Vide not. Beroaldi in h. l. Extremam Galbæ vocem, percussoribus jugulum obferentis fuisse: *Ut Hoc agerent, & ferirent*, testantur Sveton. in Galb. cap. XX. & Plutarchus. L. Sylla apud Senecam, lib. I. de Clement. c. XII. cùm in vicino ad ædem Bellonæ sedens exaudîsset conclamationem tot millium sub gladio gementium, exterritô Senatu: *Hoc agamus* inquit, *P. C. seditiosi pauculi meô jussu occidentur.* Vide comm. Gruteri in h. l. & Agellium, lib. I. c. XXVI. Caussa autem, cur tot dissentiant, partim videtur esse locus Plutarchi non rectè intellectus, in Coriol. ὅταν γὰρ ἄρχοντες ἢ ἱερεῖς πράττωσί τι τῶν θείων, ὁ κῆρυξ πρόσεισι, μεγάλῃ φωνῇ βοῶν· ὯΚ ἌΓΕ. σημαίνει δὲ ἡ φωνὴ, τοῦτο πρᾶττε, προσέχειν κελεύουσα τοῖς ἱεροῖς, καὶ μηδὲν ἔργον ἐμβαλεῖν μεταξὺ, μηδὲ χρείαν ἀσχολίας. id est *Si quando enim Principes aut Sacerdotes cædunt aliquas victimas, præco accedit, elatâ voce clamans:* Ὧκ ἄγε, *significat verò hac vox, Hoc age, & jubet, ut habeant rationem victimarum, neque ullum opus interponant, neque quantumvis necessarium negotium.* Atque hanc genuinam duco ver-

ſionem, longè equidem aliam ab ea, quam tradunt interpretes: qui inter alia phraſin illam πράττειν τὰ τῶν θείων reddunt, *ſacris operari*; nos, *victimas obferre*. θεῖον enim in genere divinum quid ſignificat & ſacrum: ſpecialiùs verò omne id quod deo obfertur; atque in ſtrictiſſima ſignificatione victimam ſive hoſtiam, veluti & ἱερεῖον. προσέχειν τοῖς ἱεροῖς communiter eſt *attendere ſacris*, juxta noſtram verò explicationem, *rationem habere victimarum*, veluti habes apud Xenophontem: προσέχω ἐμαυτῷ, *habeo mei rationem*; apud Thucydidem: προσέχοντες τοῖς ναυτικοῖς, *habentes rationem claſſium ſive rei nauticæ*; apud Demoſthenem: προσέχειν τῷ πολέμῳ, *habere rationem belli* &c. ἱερὸν autem aliquando idem eſt, quod ſuprà θεῖον ac ἱερεῖον. Ultima verba vulgariter exponuntur: *Aut negotium ſuſcipere*. A nobis: *neque negotium, quamtumvis neceſſarium*. Hoc quippe ſignificatum haud adeò rarenter capit vox χρεία. v. g. in illo Act. VI. 3. ἐπισκέψασθε οὖν, ἀδελφοὶ, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρουμένους ἑπτὰ, πλήρεις πνεύματος ἁγίου καὶ σοφίας, οὓς καταστήσομεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης. Enucleatè Lutherus vertit. **Die wir beſtällen mögen zu dieſer Nohtdurft.** Corrupta, inquam, verſio illa interpretum partim facile turbavit atque exorbitare fecit viros ceteroquin non vacillantis gradus; partim & Donati auctoritas, qui ſilentium formulâ iſthâc, neſcio unde ſeductus, denotari atque imperari prodidit in Terent. Phorm. quem ſecutus M. Ant. Muretus multò fœdiùs labitur, V. L. lib. XV. c. XVII. & cum *Favete lingvis* ineptè confundit, Plutarchi locô ſe muniens, qui num ad rem faciat, vide Lector & judica. Amarulenter interim Gbarielem Faërnum contra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

trarium â se sentientem proscindit, *Et manus auriculas imitatur mobilis albas*, (Satyrici Poëta verba sunt.) quamvis eô opus habere non videatur Muretus, quem ipsummet miraculosô planè modô aures suas asinorum instar pro lubitu movere potuisse certum est. Audiamus autem virulentum hominem, sed benè fucatum, & primâ fronte magnum modestiæ exemplum. *Gabriel Faërnus*, ait, *homo Latinæ quidem lingvæ non ignarus, sed Græcæ prorsus expers: neque hoc detrahendi studiô dico: ita esse sciunt, quibus ille notus fuit; neque id ipse diffitebatur, ne poterat quidem: Is igitur hoc, quia nusquàm alibi legerat, ferre non potuit, & , ut erat ingeniosus, confugit ad illud suum, ut diceret, in veteribus libris TerentI scribtum fuisse:* Hoc age st. *Sed unam aut alteram litteram erasam esse; & verba illa Donati ad illud* st. *non ad verba* Hoc age *pertinere. Credo hoc acutè excogitatum esse, & agnosco ingenium hominis, non tantum qvid in vetustis exemplaribus scribtum esset, legere soliti, sed divinare etiam quid deletum fuisset. Sed quia tardior sum, quàm ut illam tantam celeritatem subsequi possim, continebo me intra septa, & contentus ero iis, quæ ab aliis confirmata reperio. Videor autem legisse* &c. l. c. Proh! quantus latet angvis in herbâ! Quàm acerbè singula dicta! Atqui hoc excogitatum ais, quod vett. Codd. ostendunt Murete? Atqui hoc Faërnum nusquàm alibi legisse putas, quod Tu in Plutarcho Tuo infeliciter atque invitô Apolline reperisti? Superciliosum hominem! qui etiam Erasmi aliorumque optimorum laudes impudentissimô ore conspurcare laborat. Legat quis de eo Gruterum egregium furtorum Mureti buccinatorem præf.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

in not. ad Sen. Noti quoque sunt mores effeminati istius * Pædiconis, sancti, si Diis placet, & honesti ama-

* *Pædiconis*] Faciunt huc adscripta margini Epistolæ XVII. Mureti ad Lipsium, relatæ inter sex decades Epistolar. Justi Lipsii prætermissar. p. m. 154. edit. Offenbacensis cIↄ Iↄc. X. in 8t. *Respondet* (Muretus) *literis* (Lipsii) *quæ exstant Centur. I. Epist. LIII. ubi legitur:* M. ANTONIO. S. D. *omissô* MURETI *cognomine, quòd ejus familiaritas tùm suspecta propter impudicitiam & nefandos amores erat.* Qvæ miror ignorâsse vel neglexisse B. Thomasium, recensentem hanc ipsam Mureti epistolam in libr. II. Mureti Epist. n. *II.* p. m. 568. Hoc è fonte fluxerunt egregia, scilicet, illa Carmina, de qvibus Franciscus Bencius Jesuita in Oratione funebri doctori suo dicta, p. m. 104. b. edit. opt. Colon. M. DC. XVII. in 12. ita rhetoricatur, ut Tertulliani phrasi utar: *Qvid magis pium aut eruditum versibus? iis dico versibus, qvos, Romæ cùm esset, composuit; namqve illa poëmatia, qvæ cùm esset annorum circiter viginti, juventutis qvôdam calore atqve impetu profudit in Gallia, & convenienti qvôdam nomine appellavit Juvenilia; Juvenilia inqvam, dicam clariùs, ut meliùs exaudiar ab omnibus, sæpe mihi in sermone dicebat sibi adeo non placere, ut ea tamqvàm sua, non modò probaret, sed ne agnosceret qvidem. Et cupiebat hujusce suæ voluntatis, si vita suppeteret, exstare testimonium. Qvod ego nunc ipse, opportunô sanè lôco & tempore, apertè testificor, planéqve; denuntio. Qvid igitur senilibus Mureti versibus, magis pium, eruditum, addo etiam jucundum?* Qvis huic testi non credet? Jesuitæ scilicet, imò qvis credet, nisi decipi cupiens? Hujus nimirum hominis sine omni fide auctoritas futilis tamqvàm magna ac gravis futura adducitur qvoqve Maximiliano Sandæo itidem Jesuitæ Herbipolensi, qvi plura legit qvàm intellexit, in Commentatione VII. Grammatici Profani, p. m. 233. ad excusandam salacitatem hujus Galli, qvi & ex eadem oratione ejusdem Bencii, Commentat. VI §. XXIV. p. 167. Mureti obitum recenset pompose.

amatore, ne dicam Christianô homine, perquàm digni, cui aliquando vivicomburii supplicium â magistratu ob παιδεραστίας crimen impendebat, sed vix ac difficulter eum liberatum Roma læta excepit, atque Professoris munere bonum virum ornavit. Vide Hofmannum, comm. in Galenum, lib. XVI. c. VI. & VII. de Usu partium. Verùm revertimur. Offendit ad eumdem lapidem optimus ille Gyraldus, synt. XVII. p. 489. & 498. qui præconi præcedenti, ac populum submonenti verba talia attribuit, & in explicatione symboli Pyth. *Adoraturi sedeant* scribit: *Plutarchus tradit, quoties pontifex auguria seu sacra adgrediebatur, præcones clamâsse*: Hoc age! *Ea vox hortabatur, ut, qui sacra adirent, reverenter & attentè id facerent.* Strenuum hîc mangonem egit Paullus Manutius, tantùm non singula eôdem ordine verba (velut & in omnibus adagiis aut ex Gyraldo aut ex Erasmo) audacissimè peculando, tanquàm vecticulariam in republica litteraria vitam agere esset laudes ac præconia orbis eruditi mereri; neque tàm piè hoc opus extulisset tanquàm genuinum fœtum Aldus Manutius P. F. A. N. si ipsi fraudulentæ & clancularìæ Patris sui rapinæ cognitæ fuissent. In idem cum Gyraldo lutum incidit Choulius cujus hæc sunt verba *Apres la confession le perbstre ou la crie publicque, qui precedoit les choses sacrées, disoit semblables parolles: Hoc age, pour inciter le peuple à silence, & pour estre intentif aux mysteres diuins: & auecques une uerge, qu' il portoit, faisoit faire place, & taire les assistents,* p. 295. Horum adsentator Stuckius, eorum sententiis, & opinionibus, & scribtis, imò verò verbis, nimiùm addictus, facilè hanc sibi rubiginem adfricari

per-

permisit, cùm sic nugatur: *Præparatio posita erat in silentio, & attenta sacrorum meditatione, ad quam hac sacerdotis vel præconis publici ad sacra præcedentis vox erat: HOC AGE! quâ voce populum excitabat, & silentium indicabat, ne mala aliqua vox obstrepe-ret, neve aliquid triste audiretur: Hôc modô sacris fa-vere & attentos esse jubens*; f. 80. Neque etiam caliginem hanc sibi aliisque discussit Boxhornius, quem adi not. ad Plut. probl. 11. Formula autem hæc, quæ in sacris innuebat, victimam sepositis omnibus jam jam percutiendam, in communi vita, sed longè pòst, adagionis locô usurpata esse videtur, pro eo, quòd est alacriter atque potissimè aliquid facere; atque adeò immerenti dica scribetur Hadr. Junio, quod eam centuriis parœmiarum inseruerit, lib. III. n. XXXVII. licèt in quibusdam aliis, quæ proverbia non sunt, & tamen ab eo pro adagiis venditantur, totus extra culpam non sit: Veluti & Gerardus Gerardi Roterodamus, qui posteà DesiderI Erasmi nomina, projectis illis, adsumsit, qui tamen propterea neutiquàm dignus, ut in eum tanta tela emittat homo maledicentissimus pariter ac malitiosissimus Muretus, V. L. lib. XII. c. XVI.

Victimas mactare primum erat Coquorum, apud Delphos ὁσιωτῆρ@, apud Pedalios, testibus Nicol. Damascenô & Stobæô, prudentissimi, qui aderat; Apud Græcos, & Romanos Sacerdotis, popæ, victimarii, cultrarii, Præconum, Regum, Censorum &c. quin & quorumcumque sacrificantium. In solemnioribus atque publicis sacrificiis Pontifex Max. mactabat victimam. Juvenal. *De grandi cervix ferienda ministro*, Sat, XII. v. 10. Vid. Stuck. f. 108, 109. Apud

Ebræos

Ebræos in omnibus ſacrificiis, exceptô Expiationis, victimæ ab extraneis mactandæ erant: Et in paſchatis feſto lex violata cenſebatur, ſi non ab extraneo victima mactata fuiſſet. Vide Peſachim, c. V. Sheringham ad Jom. c. IV. Stabat autem victima percutienda & mactabatur, juxta vel ante aram, id quod præter innumeros numos indicat Virg. *Stabit ſacer hircus ad aram*; lib. II. Georg. v. 395. Id. *Stans hoſtia ad aram*; lib. III. Georg. v. 486. Idem: *multa tibi ante aras noſtrâ cadet hoſtia dextrâ*; lib. I. Aen. v. 338. Idem: *Solemnes taurum ingentem mactabat ad aras*; lib. II. Aen. v. 202. Ovidius: *Aut cadere ante aras commentaque ſacra coëgit*; lib. I. de art. am. v. 319. Idem: -- *Ante aras ingens ubi victima taurus Concidit*; -- lib. VIII. Metam. v. 763. Juvenal. -- *torvumque juvencum More Numæ cadit Jovis ante altaria*; -- Sat. VIII. v. 155. Seneca: *Et nivea magnas victima ante aras cadat*; Agam. Actu. III. v. 585. Ubi nota voces *ſtandi*, *ſtatuendi* & *admovendi*, hujus loci ferè peculiares. Apud Ebræos in die expiationis victima ſtabat בין האולם ולמזבח id eſt *inter veſtibulum & altare*; Joma c. III. §. 8.

Inter percutiendum in cælitum ſacrificiis collum victimæ, ſi minor eſſet victima, refringebatur; ſi major, â Poparum altero, qui in terram procumbebat, caput ejus elevabatur, ut perpulchrè conſpicitur in numo ChoulI, p. 284. marmore, p. 315. columnâ Trajani, ubi duo Popæ caput extollunt hoſtiæ, p. 324. Adde numos noſtros litt. B. & C. Id nuncupabant ἀνερύειν, unde ἀνάῤῥυσις Athenienſium feſtum, & in genere ſacrificium: ἀνῤῥύω non tàm ſurſum traho, quàm ſacrifico. In inferorum verò

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17

ſacris ſubprimebant caput hoſtiæ, ut terram intue-
retur. Myrtilus: εἰώθασιν οἱ ἱερεῖς τὰ ἔντομα τοῖς κάτω
θεοῖς ἐναγιζόμενα ἐν τῇ γᾷ ἀποτέμνεσθαι τὰς κεφαλὰς,
ἄτω γὰρ θύουσι τοῖς ὑποχθονίοις. Τοῖς δὲ οὐρανίοις ἄνω ἀνα-
ϛρέφουσι τῶν ἱερείων τὸν τράχηλον σφάζοντες; lib. II.
rerum Leſb. Adde Cœlium, lib. XII. c. I. Gyral-
dum, ſynt. XVII. Inſtrumenta percuſſoria pleraque
ſuprà, c. XVII. recenſuimus. Adfert hìc diſtinctio-
nem aliquam Natalis Comes inter ſuperûm ac ma-
rinorum ſacrificia: in his ſecuribus, in illis victimas
percuſſas fuiſſe cultris perhibet; lib. XI. mythol. quam
tamen auctores non video obſervare. Ovid. lib. XII.
Metam. v. 248.

Veluti qui candida tauri
Rumpere ſacrificâ molitur colla ſecuri.

Idem, lib. I. Faſt. * *A bove ſuccincti cultros remo-
vete miniſtri.* Apud Delphos eôdem, quô victima-
bant, cultrô, â nocentibus ſupplicium ſumebant.
Adſignandæ hîc ſolitæ in percuſſione voces; nimi-
rum non φονεύειν aut κτεῖναι, & *interficere* aut *jugu-
lare*; his enim tanquàm malè ominatis abſtinendum
erat; ſed σφάττειν ac θύειν, *immolare* & *mactare*.
Choulius: *La victime ſouventes fois eſtoit mactée auec-
ques le couſteau, que le ſacerdote commendoit victi-
maire, de poulſer dedans la gorge victime pour euiter
ce mot de couper: comme ils diſoyent de macter au lieu
tuer*; p. 313. Quamvis & inter illa diſtinxerit Am-
monius: Σφάξαι, ait, καὶ θῦσαι διαφέρει. Θῦσαι μὲν
γάρ ἐςι τὸ θυμιᾶσαι· Σφάξαι δὲ τὸ ἱερουργῆσαί τι ζῶον.
Καὶ

* *Hunc locum illo in libro reperire mihi non datum fuit,
inveni in lib. VI, v. 413.*

καὶ Ὅμηρος τὴν διαφορὰν τετήρηκεν &c.: Et alibi θύεσθαι τοῦ σφάττεσθαι διαφέρει. Θύεσθαι μὲν γάρ ἐστιν ἐπὶ τιμῇ θεοῦ, καὶ τὸ μαντεύεσθαι ἐπὶ τιμῇ διὰ σπλάγχνων θύεσθαι φαμέν. Σφάττεσθαι δὲ τὸ δι' ἡντιναοῦν αἰτίαν φονεύσασθαι. καὶ τὸ μὲν ἐπ' ἀλόγου, δὲ ἐπ' ἀνθρώπου τάττεται. Apud Arcadas in ſacris Heræ, victimæ non jugulabantur, ſed artum, quem quisque fortuitò adripiebat, præciſum pro primitiis obſerebat. Apud Argivos boves immolandi, vinculis ligati ad templum trahebantur, cui ſolæ aniculæ quatuor cum falcibus incluſæ erant, quæ ſingulatim intromiſſos conficere debebant, prodente Pauſaniâ. In Jovis Polyei ſacrificiis hordeum tritico permiſtum, aræ impoſitum, ſi bos immolandus comeſturus eſſet, feriebatur per Sacerdotem, ſecurim in eum jaculantem, moxque fugientem: Securis in judicium, tanquàm rea, vocata, ad confringendum damnabatur, boſque immolabatur. Nicocrates Cyprius in reb. patr. Porphyrius περὶ ἀποχῆς, lib. II. §. 29. & ſeq. Caper emiſſarius pro populi Iſraëlitici expiatione in deſerto è prærupto monte Zuck deturbabatur: Inde ſi rediiſſet, peſſimum erat omen. Vide Sheringh. ad Joma, VI. 9.

Percuſſam è terra ſuſtollebant, atque in anclabrem repoſitam jugulabant, excoriabant, diſſecabant: Plerumque enim percuſſio jugulationem præcedebat. Ovidius: *Percuſſaque ſangvine cultros Inficit.* Et paullò pôſt: *Itaque conjectos incalfacit hoſtia cultros*; lib. XV. Metam. v. 734. 735. Notanter dixi: *Plerumque.* Erat quippe & alius percuſſionis modus, non maleô, aut ſecuri, ſed cultris, queîs jugulum hoſtiæ vivæ petebatur; quæ percuſſio ſimul erat jugu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
372 L 17